[BIBL]IOTECA [NAZ]IONALE VITT. EMANUELE
12
33 B
30 M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

11-16. 6. 20

48. 5. 14.

48
C
14

4-6
6
14

PHILOSOPHIA SCOTI

A prolixitate, & ſubtilitas eius ab obſcuritate libera & vindicata:

SEV

OPVS PHILOSOPHICVM STVDENTIBVS

Sic attemperatum, vt in illo habeant ad manus Philoſophiæ Scoti integritatem, & profunditatem planam.

AVTHORE
V. P. IOANNE GABRIELE BOYVIN,
In Prouincia Franco-Pariſina ſtrictioris Obſeruantiæ Lectore Theologiæ Iubilato.
Et apud FF. Minores Virienſes Emerito Profeſſore, ex eadem Vrbe oriundo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN QVATVOR TOMOS DIVISA.

TOMVS PRIMVS.

Reuerendiſſimo Patri

P. ANTONIO MARIÆ DE BLANCHIS VENETO.

Ord. Min. Obſ. Lect. Iubilato, & in Licæo Patau. Pub. Metaph. Profeſs.

VENETIIS, M. DC. XC.
Apud Gaſparem de Stortis.
Superiorum Permiſſu, ac Priuilegio.

REVERENDISSIME
PATER.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV.

ARiſtotelico--Scoticam Philoſophiam R. P. IoannisGabrielis Boyuin Pariſienſis, Strictioris Obſeruantiæ Lectoris Emeriti, ac Iubilati, Tibi (Pater Ampliſſime,) Regularis Obſeruantiæ Lectori, quoque Emerito, ac Iubilato ſubtilium Scotiſtarum Principi, noſtri æui

Ariſtoteli, per Antonomaſiam nuncupato, hanc inquam, Scotico-Ariſtotelæam Philoſophiam multis ſanè nominibus tibi debitam, Ampliſſimo Nomini Tuo nuncupandam Operæ pratium duxi.

Quandoquidem, vt verum fatear, in celeberrima Patauienſis Archigymnaſii Vniuerſitate, ad quam, veluti ad Florentiſſimum Scientiarum Emporium omnes vndique confluunt Terrarum Gentes, & Nationes, Publicus in Exedris Summo cum plauſu, & admiratione audiris Primæ Philoſophiæ Interpres, inter Primarios eiuſdem Antenorei Archilicæi Profeſſores Anteſignanus, ex ordine Fratrum Minorum Maximus, nec non inter Theologos eiuſdem Patauini Collegij Patres Theologus Emines nulli ſecundus.

At ſi Fælices autumauit fore Reſpublicas Diuinus Plato, in quibus vel Philoſopharentur Reges, vel Regnarent Philoſophi, fæliciſſimam dicerem Seraphici Inſtituti Familiam, Melius dicam Reſpublicam, quam Sapientiſſimus Pater Philoſophorum Coriphæus Ariſtoteles in Aracælitano

Al-

Almæ Vrbis Cænobio, Generalis olim Vicarius, mox Totius Ordinis Definitor, hinc Terræ Sanctæ Commiſſarius itidem Generalis, glorioſiſſimè adminiſtrauit.

Fælicem quoque, quin imò terque, quaterque Beatam Venetam hanc Diui Antonij Prouinciam, quam Tu, Religioſiſſime Pater, iam ſemel, & iterum, tertiò mox, Ampliſſimo Prouincialis Præſulis munere fæliciſſimè gubernaſti.

Tanta enim Tibi ineſt ingenita in dicendo fæcunditas, in agendo dexteritas, in regendo ſuauitas, vt egregijs hiſce ingentis Animi dotibus, atque Virtutibus, omnium vota, cunctorum, ſtudia promeritus, ad ſupremos Seraphicæ Religionis Apices iure merito conuolaris.

Prætereo candorem animi, quem vel agnomen ipſum oſtendit; ſileo morum Innocentiam, vitæque Integritatem, quam ipſa geſta loquuntur; at præterire non valeo excelſi Animi Tui. Magnitudinem, Oris Spectatiſſimi Maieſtatem, ſuauitatem eloquij, frontis hilaritatem, qua cunctis faues, cunctos foues, & excipis.

a 3 *Ex-*

Excipe igitur, humaniſsime Pater, ea, quæ tibi eſt indita, Cælitùs humanitate, Eruditiſſimam tanti Patris, Confratris Tui Philoſophiam; & ſi Ariſtotelis Opera non dedignatus eſt Alexander, non dedignetur quæſo ſubtiliſſimus Ariſtoteles Opus hoc Philoſophicum, mole quidem exiguum, at Virtute maximum, quod tibi defert venerabundùs ſeruorum minimus,

P.T.R.

Venetijs Kal. Iunij 1690.

Addictiſs. Obſequentiſs.
Gaſpar de Stortis.

TYPOGRAPHVS Lectori Beneuolo.

ATtende quæſo, Lector beneuole, eximij vtilitatem doni, quod tibi à Reuerendo Patre Boyuino hodie miſſum offero. Pius ille Vir, non ſolùm à me, verùm etiam ab omnium Religioſorum Ordinum ſodalibus rogatus, vt in lucem ederet Philoſophiæ curriculum, in quo mira vis ingenii & ſolertia, vt ſolet in omnibus eluceret; quo non minùs Philoſophicis præceptis, quàm Theologicis imbueret adoleſcentes, tantuſque ex eius Philoſophia fructus perciperetur, quantus toto in Regno ex eius Theologia, quæ quidem tam beneuolè, tamque fœliciter, omnibus probata fuit, vt intra decennium quater typis mandata eximiè omninò venierit. Pius, inquam, ille Religioſus, eò quoſemper arſit adoleſcentes diſciplinis imbuendi ſtudio incenſus, æta-

tis ſuæ prouectæ incommoda ſuperans ; apud ſe tandem conſtituit, hoc elucubrare opuſculum, quandoquidem tot quæſtiones Philoſophicas continet, quot ab vnoquoque exoptari potuiſſent, de ſorte numeroſiores, quàm in latè diffuſis voluminibus reperiantur. Adde quod omnium ferè quæſtionum Theologicarum det cognitionem, qua adoleſcentes imbuti, ad ſacros Ordines promoueri queunt. *Primò* quidem enim, ſi Theologia agit de Natura diuina, de Attributis eius, Relationibuſque extrinſecis, Prouidentia ſcilicet, Prædeſtinatione, ac Reprobatione; ea quidem hic, in tertia Metaphyſices parte, quinquaginta quæſtionibus explanata continentur. *Secundò*, ſi apud Theologos de Auguſtiſſimo Trinitatis myſterio diſputatur, illud ad extremum primæ diſceptationis eiuſdem Metaphyſices, viginti quatuor quæſtionibus elucidatum reperies. *Tertiò*, ſi Theologia diſſerit, de Mundo, de Angelorum, primique hominis creatione, & de præclaris dotibus, quibus à Deo Optimo Maximo ornatus fuit; Iſta omuia, cùm in ſecunda parte Phyſices, Diſputatione primà de Creatione Mundi, tum Diſputatione Metaphyſices tertià, reperiuntur; vbi cùm de nobiliſſimis entis ſpeciebus agitur, quinquaginta quinqne ſunt quæſtiones de ente Angelico. *Quartò*, ſi Theologi, de Beatitudine, de Legibus, de Virtutibus, de Vitiis, de Conſcientià, eiuſque ſpeciebus agunt; illud Ethicorum in libris

bris

bris manifeſtum patebit, cùm primæ partis, Diſputationibus, primâ, ſecundâ, & tertiâ; vbi etiam de Libertate, eiuſque notionibus habetur ſermo: tùm ſecundâ parte, vbi copioſiſſimè de Peccatis, Virtutibuſque generatim, & de Virtutibus Theologicis, nec non de Cardinalibus ſingulatim diſputatur. *Quintò*, ſi Theologi agunt de Gratiâ, in Ethicorum libris, ſuus ipſi locus tribuitur; vbi poſt virtutum expoſitionem, fusè de gratia, quæ virtutum velut Regina eſt, triginta octo, aut quadraginta quæſtionibus diſſeritur. *Sextò*, ſi Theologia copioſiſſimum ſermonem habet de Jeſu Chriſto, & de Verbi Diuini Incarnatione; Iſta omnia ad exitum tractatus de Gratia reperies, vbi cùm de cauſa illius meritoria diſſeritur, ibi etiam de Chriſto, qui nobis illam ſua morte & paſſione promeritus eſt, habetur ſermo. *Septimò* tandem, ſi apud Theologos vberrimè diſputatur de Sacramentis; hìc, vltimo capite de Gratia, ſtrictim de illis agitur: habito enim ſermone de cauſa inſtrumentali gratiæ, ſuus etiam Sacramentis locus tribuendus fuit; quæ quidem ſunt veluti totidem aluei, per quos gratia, quam nobis Chriſtus largitus eſt defluit.

Jam vides, mi chariſſime Lector, in opuſculo ſatis conciſo, tibi offerri copioſiſſimè quicquid ſpectat ad Philoſophiam, & ſtrictim quicquid ad Theologiam pertinet; nec tamen quæſtionum breuitatem officere perſpicuitati. Experire, quæſo, ea

quæ tibi proponuntur in iſto manuali, quod Philoſophicum atque Theologicum appellari poteſt; ſi illud accuratè perlegas, ipſum vberrimè ſuo reſpondere titulo intelliges, tibique adeſſe præ manibus claram maximèque conciſam Philoſophiæ Scoti explanationem, quæ ſi haſtenùs habita eſt obſcura, iis qui eam attentè non peruaſerunt, procul dubio Patris Boyuini diligentià & labore, tantà perſpicuitate, quantà altitudine, elucet. Operis latinitas compta quidem non apparet, nec ſtylus elegans; ſed hoc ita factum eſſe comperio, vt dicendi familiaritas ſcholaris facilitatem intelligendi aperiat ſtudentibus. Vale.

IN-

INDEX GENERALIS

Omnium quæ continentur in hac Logica.

PHILOSOPHIÆ PRÆLVDIVM.

1. *Etymologia nominis Philoſophiæ.* pag. 1
2. *Exiſtentia Philoſophiæ.* 2
3. *Definitio Philoſophiæ.* ibid.
4. *Obiectum Philoſophiæ.* 3
5. *Subiectum Philoſophiæ.* ibid.
6. *Author Philoſophiæ.* 4
7. *Reparatio Philoſophiæ.* ibid.
8. *Finis Philoſophiæ.* 5
9. *Diuiſio Philoſophiæ.* 6
10. *Neceſſitas Philoſophiæ.* ibid.

TOTIVS LOGICÆ

COMPENDIOSA INSTITVTIO.

Quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima agitur de prima mentis Operatione, ſeu de Terminis; in ſecunda agitur de Propoſitionibus, quæ ad ſecundam mentis operationem pertinent; in tertia de Diſcurſu, ſeu de Augumentatione, quæ eſt tertia mentis Operatio.

PRIMA PARS COMPENDII LOGICÆ

Quæ eſt de Terminis.

Quæſt. I. *Quid ſit Terminus.* 10
II. *Quotuplex ſit Terminus* 12
III. *De terminis vniuerſalibus.* 16
IV. *De terminis categoricis & prædicamentalibus.* 19
V. *De terminorum affectionibus.* 24

In hac parte agitur de ſingulis vniverſalibus, de ſingulis prædicamentis, & de terminorum ſuppoſitione, ampliatione, reſtrictione, alieuatione, diminutione, & appellatione.

SECVNDA PARS COMPENDII LOGICÆ,

Quæ eſt de ſecunda mentis Operatione.

Quæſt. I. *Quid ſit ſignum.* 28
II. *De voce.* ib.
III. *De nomine.* 25
IV. *De verbo.* ib.
V. *De definitione.* 30
VI. *De diuiſione.* ibid.
VII. *De propoſitione.* 31
VIII. *De affectionibus propoſitionis.* 33

INDEX
TERTIA PARS
COMPENDII LOGICÆ,

Quæ eſt de tertia mentis Operatione.

Quæſt. I. *Quid & quotuplex ſit argumẽtatio.* 34
II. *Quotuplex ſit ſyllogiſmus.* 36
III. *De materia ſyllogiſmi.* ibid.
IV. *De forma ſyllogiſmi.* 37
V. *De modis ſyllogiſmorum.* 38
VI. *De regulis generalibus ſyllogiſmi.* 41
VII. *De reductione ſyllogiſmorum.* 42
VIII. *De inuentione medij.* 44
IX. *De fallacijs ſyllogiſmorum.* 45.

TOTIVS
LOGICÆ SCOTI

Breuis, ſed integerrima Explicatio.

Logicale Præludium.

Quæſt. I. *An ſit Logica.* 49
II. *Quid ſit Logica.* 51
III. *Quotuplex ſit Logica.* 52
IV. *Vtrum Logica ſit ars.* 55
V. *An Logica ſit ſcientia.* 58
VI. *Vtrum Logica ſit ſcientia ſpeculatiua.* 62
VII. *Quidnam ſit obiectum Logicæ.* 64
VIII. *Vtrum Logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias acquirendas.* 69
IX. *An Logica ſit vna.* 73
X. *An Logica ſit ſcientia realis, vel rationalis.* 76
XI. *Vtrum Logica ſit diſtincta ab alijs ſcientijs.* 77

XII.

XII. *Vtrum Logica ſit prior alijs ſcientijs.* 79
XIII. *Vtrum Logica ſit pars Philoſophiæ.* ibid.
APPENDIX DE ENTE RATIONIS. 81
1. *De diuiſione entis.* ib.
2. *Diuerſæ acceptiones entis rationis* ibid.
3. *Ens rationis obiectiuè ſumptum.* 82
4. *Exiſtentia entis ratiocis.* ibid.
5. *Diuiſio entis rationis.* ibid.
6. *Vlterior diuiſio entis rationis in fundatum & non fundatum.* 83
7. *Definitio intentionis intellectus.* ibid.
8. *Diuiſio intentionis intellectus.* ibid.
9. *Subdiuiſio intentionis intellectus.* ibid.
10 *Diuiſio ſecundarum intentionum intellectus.* 84
11. *Diuiſio entis rationis.* ibid.
12. *Quomodo fiant ſecundæ intentiones.* ibid.
13. *Conditiones requiſitæ ad faciendam ſecundam intentionem.* 85
14. *Quomodo fiant ſecundæ intentiones Logicæ, quæ pertinent ad primam mentis operationem.* ibid.
15. *Quomodo fiant ſecundæ intentiones Logicæ ad ſecundam mentis operationem pertinentes.* ibid.
16. *Quomodo fiant ſecundæ intentiones Logicæ quæ pertinent ad tertiam mentis operationem.* 86
17. *Quid ſint denominationes extrinſecæ.* ibid.
18. *An denominationes extrinſecæ ſint entia rationis.* ibid.
19 *Quot conſideranda in denominatione extrinſeca.* 87
20. *Priuationes & negationes non ſunt entia rationis propria.* 88
21. *Secundæ intentiones poſſunt aliquando dici entia rationis & aliquando non.* ibid.

22 *An ſolus intellectus poſſit facere entia rationis.* *ibid.*
23 *Intellectus diuinus non poteſt facere ens rationis fictitium, aut fundatum.* *ibid.*
24 *Intellectus diuinus cognoſcit entia rationis, non directè & mediatè, ſed indirectè & immediatè.* 89
25 *Intellectus diuinus non dicitur facere ens rationis, licèt ad illud concurrat cum intellectu noſtro.* *ibid.*
26. *& vltimò. Intellectus creatus tum Angelicus, tum humanus poteſt facere entia rationis.* 90

DIVISIO LOGICÆ

In tres partes, quarum prima ordine Compendij eſt de prima mentis operatione; ſecunda, de ſecunda; tertia, de tertia: Prima pars ſubdiuiditur in duas Diſputationes, vbi agitur de Vniuerſalibus; & in poſteriori de Prædicamentis.

PRIMA PARS LOGICÆ.

De prima mentis Operatione. 90
Diſputatio I. De Vniuerſalibus.
Sect. I. *De Vniuerſalibus in genere.* 91
Quæſt. I. *An dentur vniuerſalia.* 92
II. *Quotuplex ſit vniuerſale.* 93
III. *Quid ſit vniuerſale.* 95
IV. *An detur vniuerſale Metaphyſicum à parte rei.* 98
V. *Per quam operationem intellectus fiat vniuerſale Logicum.* 105
VI. *Quid & quotuplex ſit prædicatio.* 107
VII. *Quot ſint vniuerſalia.* 109
VIII. *Vtrum vniuerſale ſit genus vniuocum ad quinque vniuerſalia.* 113

Sect.II. *De Vniuerſalibus in ſpecie.* 117
Hæc dividitur in quinque Capita iuxta quinarium numerum vniuerſalium.
Cap.I. *De genere.* 118
Quæſt.I. *Quid & quotuplex ſit genus* *ibid.*
II. *Vtrum definitio allata generis ſit legit.* 121
III. *An in definitione generis definiatur res, vel ſecunda intentio, aut vtrumque ſimul.* 123
IV. *Quomodo genus prædicetur de ſuis ſpeciebus & differentÿs.* 125
V. *Vtrum genus poſſit conſeruari in vnica ſpecie.* 127
VI. *An Genus contineat actu, vel poteſtate ſuas ſpecies, & differentias.* 129
VII. *Vtrum genus prædicetur de ſuis ſpeciebus vt totum, vel vt pars.* 131
VIII. *Vtrum genus, vnica relatione, referatur ad ſpecies, & indiuidua.* 132
Cap. II. *De ſpecie & indiuiduo* 136
Quæſt. I. *Quid ſit ſpecies* *ibid.*
II. *Quotuplex ſit ſpecies.* 138
III. *Vtrum ſpecies ſit vniuerſalis per reſpectum ad genus, vel individua.* 140
IV. *Vtrum eadem relatione ſpecies referatur ad genus & indiuidua.* 142
V. *Vtrum ſpecies poſſit conſeruari in vnico indiuiduo poſſibili.* 145
VI. *De Indiuiduo.* 148
Cap. III. *De differentia.* 153
Quæſt.I. *An ſit & quotuplex ſit differentia.* *ib.*
II. *Quid ſit differentia.* 155
III. *Per quem reſpectum differentia ſit tertium prædicabile.* 157
IV. *An differentiæ inferiores includant ſuperiores.* 158
V. *Quænam ſint officia differentiæ.* 162

VI. *Vtrum differentiæ ſuſcipiant Intenſionem, & Remiſsionem.* 163
Cap. III. *De Proprio.*
Quæſt. I. *Quotuplex ſit, & quid ſit proprium.* 165
II. *Quid ſit proprium.* 167
III. *Per quid proprium conſtituatur in eſſe vniuerſalis.* 169
IV. *Quomodo diſtinguantur proprietates à ſubiecto.* 171
Cap. V. *De Accidente.* 173
Quæſt. I. *Quid ſit Accidens.* ib.
II. *Quotuplex ſit accidens.* 175
III. *Quanam ſint differentiæ inter proprium & accidens.* 178

DISPVTATIO II.

De Prædicamentis.

Hęc Diſputatio diuiditur in tres Sectiones, quarum prima eſt de Antepræedicamentis; ſecunda de Prædicamentis; tertia de Poſtprædicamentis.
Sect. I. *De Antepradicamentis.* 180
Hæc Sectio ſubdiuiditur in tria Capita, in quibus agitur de tribus Antepræedicamentis, quæ continent tres Definitiones, duas Diuiſiones, & tres Regulas.
Cap. I. *De primo antepradicamento.* ibid.
Quæſt. *I. De Æquiuocis* ibid.
II. *De Vniuocis.* 181
III. *De Denominatiuis.* 183
IV. *De Analogis.* 184
Cap. II. *De Secundo Antepradicamento.* 186
Cap. III. *De tertio Antepradicamento* 187
Sect. II. *De Pradicam. ſeu de Categorijs.* 188
Vbi habetur Author huius Libri, obiectum illius, & finis Categoriarum.

Hæc

Hæc Sectio diuiditur in duo Puncta, de Prædicamentis in genere, & de Prædicamentis in ſpecie.

Punct. I. *De Prædicamentis in genere.* 189
Quæſt. I. *Quid ſit Prædicamentum, ſeu Categoria, & an ſit aliquid reale.* ibid.
II. *Quot ſunt Prædicamenta.* 191
III. *Quomodo Prædicamenta diſtinguantur inter ſe.* 194
IV. *An concreta vel abſtracta ponantur in Prædicamentis.* 197
V. *Quænam conditiones requirantur, vt aliquid reponatur in Prædicamento.* 199
Punct. II. Sectionis ſecundæ. *De Prædicamentis in ſpecie.* 202
In hoc Puncto de ſingulis Prædicamentis per diuerſa Capita agitur.
Cap. I. *De Subſtantia.* ibid.
Quæſt. I. *An ſit, quotuplex ſit, & quid ſit Subſtantia.* 203
II. *Sub quo reſpectu Subſtantia ſit ſupremum genus huius Prædicamenti.* 205
III. *Quænam ſit diuiſio ſupremi generis Subſtantiæ categoricæ.* 207
IV. *Vtrum ens ſit vniuocum Deo & creaturæ, Subſtantiæ, & Accidenti.* 209
V. *Vtrum ens ſit genus reſpectu Dei & creaturæ, Subſtantiæ, & Accidentis.* 212
VI. *Vtrum Deus reponatur in Prædicamento Subſtantiæ.* 215
VII. *Vtrum Angeli, Cœli, & Aſtra reponantur in Prædicamento Subſtantiæ.* 218
VIII. & vlt. *Quænam ſint proprietates Subſtantiæ.* 221
Cap. II. *De Quantitate.* 223
Quæſt. I. *Quid ſit Quantitas, & an ſit ſupremum genus.* 224

II. *Quo-*

II. *Quotuplex ſit Quantitas.* 226
III. *Quanā ſit ratio formalis Quãtitatis.* 229
IV. *Quæ ſint ſpecies Quantitatis continuæ permanentis.* 232
V. *Quæ ſint ſpecies Quantitatis diſcretæ.* 236
VI. & vlt. *Quænam ſint proprietates Quantitatis.* 239
Cap. III. *De Qualitate.* 241
Quæſt. I. *Quid & quotuplex ſit Qualitas.* 242
II. *An diuiſio prædicta Qualitatis ſit generis in ſpecies.* 245
III. *Quid ſit habitus & diſpoſitio, & quomodo diſtinguantur inter ſe.* 247
IV. *Quid ſit naturalis potentia & impotentia & quomodo diſtinguantur inter ſe.* 249
V. *Quid ſint patibilis qualitas & paſſio, & quomodo inter ſe diſtinguantur.* 251
VI. *Quid ſit forma & figura, & quomodo diſtinguantur.* 253
VII. *De proprietatibus Qualitatis.* 255
Cap. IV. *De prædicamento Relationis.* 258
Quæſt. I. *Quid ſit relatio.* ibid.
II. *Quotuplex ſit Relatio.* 261
III. *Vtrum dentur Relationes reales prædicamentales.* 263
IV. *An detur ſupremum genus Relationis & quodnam ſit genus.* 270
V. *Quænam ſint fundamenta Relationis.* 272
VI. *Vtrum Relatio diſtinguatur realiter à ſuo fundamento.* 275
VII. *Vtrum terminus Relationis ſit quid abſolutum.* 279
VIII. *Vtrum ad multiplicationem terminorum multiplicentur Relationes.* 282
IX. & vlt. *De proprietatibus Relationis & de coordinatione huius prædicamenti.* 287
Cap. V. *De Actione & Paſſione.* 288

Quæſt.

Qu.I. *Quid & quotupl. ſit Actio & Paſſio.* 289
II. *Vtrum Actio & paſſio diſtinguatur realiter.* 291
Cap. vlt.. *De quatuor vltimis Prædicam.* 295
Quæ. I. *De Vbi.* ibid.
II. *De Quando.* 297
III. *De Situ.* 298
IV. & vlt. *De Habitu.* 299
SECTIO III. *De Poſtprædicamentis.* 301
Quinque ſunt Poſtprædicamenta, nempe Oppoſitio, Prius, Simul, Motus, & Habere.
Cap. I. *De Oppoſitione.* *ibid.*
Quæ. I. *Quid & quotuplex ſit Oppoſitio in ſe.* 302
II. *De Oppoſitione contraria.* 303
III. *De Oppoſitione relatiua.* 304
IV. *De Oppoſitione priuatiua.* *ibid.*
V. *De Oppoſitione contradictoria.* 305
Cap. II. *De alijs quatuor Poſtprædicament.* 309
Quæſt. I *De modis prioritatis.* *ibid.*
II. *De modis eſſendi ſimul.* 310
III. *De ſpeciebus motus.* 311
IV. & vlt. *De ſpeciebus habendi.* *ib.*

SECVNDA PARS

LOGICÆ,

De ſecunda Mentis operatione. 312
Hæc ſecunda Pars quæ agit de propoſitione, habet immediate quatuor Capita, quæ ſunt de partibus propoſitionem componentibus, de natura & eſſentia Enunciationis, de ſpeciebus Enunciationis, quæ ſunt Oppoſitio Æquiualentia, & conuerſio Propoſitionum.
Cap. I. *De partibus componentibus Propoſitionem.* *ib.*

Quæſt. I. *Quid ſit ſignum & quotuplex* 313
II: *Quid & quotuplex ſit vox.* 316
III. *An voces ſignificent naturaliter, vel ex intiſtituto* 317
IV: *De Nomine.* 321
V. *De Verbo.* 323
VI. *De Oratione.* 325
VII. *De Definitione.* 326
VIII. & vlt. *De Diuiſione.* 328
Cap. II. *De natura Enunciationis.* 330
Quæſt. I. *Quid ſit Enunciatio.* ib.
II. *An Enunciatio ſeu propoſitio ſit ens rationis.* 332
III. *An Enunciatio, ſeu propoſitio ſit ſimplex qualitas.* 334
IV. *An diuiſio Enunciationis in affirmatiuam & negatiuam ſit diviſio generis in ſpecies.* 336
V. *Vtrum in ſecunda & tertia mentis Operatione reperiatur veritas & falſitas.* 338
VI. *Vtrum duarum Propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti vna ſit determinatè vera, & alia determinatè falſa.* 342
Cap. III. *De Diuiſione propoſitionis.* 348
Quæſt. I. *Quotuplex ſit propoſitio ſimplex.* 349
II. *Quotuplex ſit propoſitio hypothetica.* 350
III. *De propoſitione exponibili.* 352
IV. *De propoſitionibus Modalibus.* 354
Cap. IV. *De proprietatibus Propoſitionum.* 356
Quæſt. I. *De oppoſitione propoſitionum.* ib.
Leges oppoſitionum. 357
II. *De conuerſione propoſitionum.* 359
III. & vlt. *De Æquipollentia propoſitionum.* 360

TERTIA PARS
LOGICÆ,

De tertia mentis Operatione. 362

Is eſt ordo Logicæ Ariſtotelis, cui conformatur noſtra ſub alijs tantùm terminis, quam diuidimus immediatè in quatuor Capita, de Syllogiſmo in ſe, de Syllogiſmo demonſtratiuo, de Syllogiſmo topico, & de Syllogiſmo ſophiſtico.

CAPVT I. *De Syllogiſmo in ſe.* 363
QVÆST. I. *Quid ſit Syllogiſmus.* 365
II. *Quotuplex ſit Syllogiſmus.* 367
III. *Quænam ſint principia materialia Syllogiſmi.* 369
IV. *De principijs formalibus Syllogiſmi.* 371
V. *De principijs regulatiuis Syllogiſmorũ.* 373
CAPVT II. *De Syllogiſmo Demonſtratiuo.* 375
CAPITVLVM I. *De natura & materia Demonſtrationis.* ibid.
QVÆSTIO I. *Quid ſit Demonſtratio.* 376
II. *Quotuplex ſie demonſtratio.* 378
III. *An demonſtratio conſtet propoſitionibus veris.* 380
IV. *Vtrum demonſtratio conſtet propoſitionibus ſempiternæ veritatis.* 381
V. *Vtrum demonſtratio conſtet propoſitionibus neceſſarijs.* 384
VI. *Vtrum demonſtratio fiat ex notioribus.* 386
VII. *Vtrum demonſtratio ſit ex primis & immediatis.* 388
VIII. *An demonſtratio fiat ex præmiſſis per ſe.* 390
IX. *Vtrum demonſtratio conſtet ex propoſitionibus per ſe notis.* 393
X. *Vtrũ concluſio ſit de eſſentia Syllogiſmi.* 399

XII.

XII. *An præhabito aſſenſu Præmiſſarum neceſſiteretur intellectus ad aſſenſum concluſionis* 402

XIII. *Quænam ſint præcognoſcenda vt intellectus aſſentiatur concluſioni.* 407

XIV. *Quodnam ſit medium demonſtrationis potiſſimæ.* 411

XV. *Vtrum in demonſtratione debeant admitti Circulus & Regreſſus.* 413

CAPITVLVM II. *De effectu Demōſtrationis* 414

QVÆST. I. *An detur ſcientia.* 415

II. *Quid ſit ſcientia.* 419

III. *Quotuplex ſit ſcientia.* 422

IV. *An vna Scientia alteri ſubordinetur.* 426

V. *Quænam ſit vnitas Scientiæ.* 429

VI. *Vtrum Scientia & opinio poſſint haberi ſimul in eodem intellectu de eodē obiecto.* 432

VII. *An Scientia & Fides poſſint eſſe in eodem intellectu circa idem formaliter obiectū.* 438

CAPVT III. *De Syllogiſmo topico.* 444

II. *Quid & quotuplex ſit locus topicus.* 445

III. *De locis à definitionibus, deſcriptione & interpretatione nominis* 448

IV. *De locis à Toto & Partibus.* 449

V. *De locis à cauſis & effectibus.* 450

VI. *De locis antecedentibus & conſequentibus.* 453

VII. *De locis topicis extrinſecis.* *ibid.*

CAPVT VLTIMVM. *De Syllogiſmo Sophyſtico.* 455

QVÆST. I. *Quid ſit Syllogiſmus Sophiſticus, & quot ſint fallaciarum ſpecies.* 456

II. *De fallacijs verborum ſeu in dictione.* 457

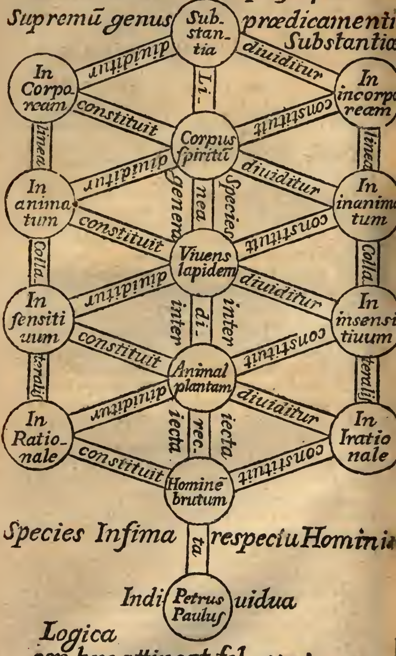
III. *De fallacijs rerum ſeu extra dictionem ib.*

IV. *De Syllogiſmo Expoſitorio.* 458

V. ET VLTIMA. *De alij ſpeciebus argumentationis à Syllogiſmo.* 460

Finis Indicis Logici.

Arbor Porphyrij

Logica
con hæc attineat fol. 91, et 202

PHILOSOPHIÆ PROOEMIVM.

VT Philoſophiæ partes innoteſcant faciliùs, duci debet exordium à quæſtionibus illis, quæ naturam ipſius explicant in communi, vt deſcendatur poſtmodum in particulari ad ea, quæ reſpiciunt Logicam, Metaphyſicam, Phyſicam, & Moralem, quæ ſunt Philoſophiæ partes. De Philoſophia autem in genere decem ſpecialiter inquiri poſſunt, vtpotè quid intelligatur nomine Philoſophiæ, an detur Philoſophia, quænam ſit eius definitio, in quo ſubiecto reſideat, quis fuerit Philoſophicarum ſcientiarum auctor, qui Philoſophiam reparauerint & quomodo, quem finem habeat, quomodo diuidatur, quænam fuerint principales ſectæ Philoſophorum, an denique ſit hominibus neceſſaria.

Dico primò, quantùm ad etymologiam Philoſophiæ, ipſam nihil aliud eſſe, quàm ſapientiæ ſtudium & amorem; quæ denominatio ortum accepit à Pythagora, qui primus ſe Philoſophum, ideſt, ſapientiæ ſtudioſum profeſſus eſt, commutando nomen Σοφȣ in nomen Philoſophi: quod vtique fecit, quia ſolum Deum eſſe ſapientem agnoſcens, tantummodò voluit ſe vocari amatorem ſapientiæ. Per ſapientiam autem non intelligimus hìc artem bene viuendi, quo ſenſu vir probus vocatur ſapiens; nec donum illud Spiritùs S. quo diuina nobis ſapiunt, & in illis delectamur; neque excellentem peritiam in aliqua arte, per quam illi, qui eminent in artificijs, dicuntur ſapientes: ſed nomine ſapientiæ intelligimus cum Philoſopho cogni-

tionem rerum per cauſas altiſſimas. Quòd ſi cognoſcantur res per cauſas ſupernaturales, & principia ſupernaturalia, quæ ſunt articuli fidei, tunc eſt ſapientia ſupernaturalis, quæ vocatur Theologia; ſi verò cognoſcuntur res ex principijs naturalibus, tunc illa cognitio vocatur Philoſophia, & Sapientia naturalis.

Dico 2. quantùm ad exiſtentiam Philoſophiæ, illam euidenter ſuadet naturalis ille appetitus, quem habet homo ad cognoſcendum res naturales per propriam cauſam. Cum enim Deus & natura nihil fruſtra moliantur, & videamus quotidie hominem inclinari ad cognoſcendas cauſas effectuum quos videt, v.g. cauſam Lunæ deficientis, terræ quæ aliquando mouetur, & maris in perpetuo fluxu & refluxu exiſtentis; vel dicendum eſt talem inclinationem eſſe fruſtraneam, quod præcedenti principio aduerſatur; vel neceſſariò admitti debet Philoſophia, quæ facit cognoſcere res per cauſas, & à noto ducit ad ignotum; mediante ſcilicet admiratione & experientiâ, quæ ſunt Philoſophiæ principia remotum & proximum. Admiratio, inquam, eſt principium remotum inueniendæ Philoſophiæ, cùm iuxta Ariſtotelem 11. Metaph. cap. 2. *Propter mirari cœperunt homines philoſophari*. Experientia verò eſt principium ipſius proximum, quandoquidem experientia immediatè parit cognitionem, & in tantùm comparamus cognitionem rei in vniuerſum, in quantum experimur in particulari hanc rem eſſe talem, & illam, & iſtam; v.g. hunc ignem eſſe calidum, ſicut & illum, & iſtum: vnde concludimus, quòd omnis ignis ſit calidus.

Dico 3. Pro definitione Philoſophiæ, licèt à Platone dicatur mors corporis, & animi vita, quatenus ita abducit animam à cupiditatibus corporeis, vt ſibi potiùs quàm corpori viuat; & ab alijs definiatur ſimilitudo & imitatio Dei, in quantum eius operâ de facili accedere poſſumus ad Deum: attamen, vt habeatur propria, & accurata eius definitio dici debet, quòd Philoſophia ſit rerum diuinarum & humanarum cognitio per cauſas: Non quòd Philoſophus omnia quæ diuinitatem concernunt poſſit attingere naturaliter, plurima enim eorum noſcuntur tantummodò per fidem; ſed quòd exiſtentiam Dei & communia ipſius prædi-

prædicata percipere valeat, ſaltem à poſteriori, vt per creaturas, iuxta dictum Apoſtoli Rom. 1. *Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur*. Quantum ad res humanas, ſeu quantum ad creaturas, intellectus Philoſophi naturæ viribus poteſt illarum cognitionem obtinere; aliquas ſcilicet à priori, & alias à poſteriori. Cognoſcere autem aliquid à priori eſt cognoſcere illud per cauſam, ſeu per aliquam rationem antecedentem, qualiter cognoſcitur hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis. Cognoſcere verò à poſteriori eſt cognoſcere rem per effectum, ſicut cognoſcitur de homine, quòd ſit riſibilis, quia ridet; vel per rationem conſequentem, vti homo cognoſcitur rationalis, quia eſt riſibilis vel ſcientiæ capax.

Dico 4. Quantum ad obiectum Philoſophiæ, obiectum eſſe id quod conſideratur à ſcientia, ſeu id circa quod ſcientiȩ verſatur: vt ampliùs dicitur in Prologo Logices: ſic obiectum Phyſicæ eſt corpus naturale, obiectum medicinæ eſt corpus ſanabile, & cuiuſcumque ſcientiæ & artis obiectum eſt id circa quod occupantur principaliter ſcientia & ars. Cùm ergo ex definitione Philoſophiæ conſtet, eam conſiderare omnes res, tum humanas, tum diuinas, quandoquidem ipſa definitur rerum diuinarum & humanarum cognitio; proinde concludi debet, quòd res omnes ſint Philoſophiæ obiectum, præſertim illȩ de quibus haberi poteſt ſcientia. Quæ autem ſint illæ res de quibus ſcientia poteſt haberi, dicetur agendo de ſcientia in fine Logicæ; vbi probabitur, quòd obiectum ſcientiæ præ cæteris conditionibus debeat eſſe certum, neceſſarium, vniuerſale, & euidens in cauſa vel in effectu; quoniam ſcientia definitur apud Ariſtotelem, cognitio certa & euidens rei neceſſariæ habita per cauſam.

Dico 5. Pro ſubiecto Philoſophiæ, animam humanam eſſe ſubiectum *quod* illius, intellectum verò eſſe ſubiectum *quo*. Per ſubiectum *quod* intelligitur id quod principaliter & mediatè recipit aliquid, & ab illo denominatur: ſicque paries eſt ſubiectum *quod* albedinis, à qua denominatur albus. Per ſubiectum *quo* intelligitur id quo mediante forma accidentaria in ſubiecto mediato & totali recipitur; & ſic ſuperficies Parietis eſt ſubiectum *quo* albedinis, quæ in pariete recipitur, & parietem denominat album, In propoſito au-

tem, quia anima humana eſt ſedes præcipua omnium ſcientiarum quas ipſa recipit; ideo dicimus eam eſſe Philoſophiæ ſubiectum *quod:* quia verò intellectus eſt potentia, quà anima recipit quamcunque diſciplinam, ideo vocari debet ſubiectum *quo* Philoſophiæ. Porro, licèt ſubiectum & obiectum ſæpius ſumantur pro eodem: in hoc tamen diſtinguuntur, quòd ſubiectum ſit id in quo recipitur ſcientia, obiectum verò eſt id circa quod ſcientia verſatur.

Dico 6. pro Authore Philoſophiæ, quòd cauſa efficiens omnium ſcientiarum ſit Deus Opt. Max. qui cum cæteris naturæ & gratiæ donis eas infudit Adamo, ſtatim atque creatus eſt. Deus enim primum parentem creauit, non infantulum, ſed virum perfectum, ex parte corporis & ex parte animæ: ita quòd, nedum haberet corpus idoneum ad propagationem generis humani: ſed & poſſideret animam omni diſciplinarum genere inſtructam: vt ab eo poſteri poſſent accipere Dei & rerum creatarum notitiam. Adam deinde generis humani ſator & caput tales ſcientias à Deo receptas tranſtulit in poſteros, eas illis accuratè explicando, quandiu cum ipſis verſatus eſt: ſicque omnes ſcientiæ ab Adam ad Patriarchas, à Patriarchis ad Hebræos, ab Hebræis ad Ægyptios, ab Ægyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos, & ad cæteras mundi partes peruenerunt. Quòd autem Adamus in ortu ſuo habuerit omnimodam cognitionem patet ex hoc quòd ſapientis ſit nomina rebus imponere: Adam verò nomina impoſuit animalibus Deo iubente, vt habetur Geneſ. cap. 2. Nec huic veritati contradicit id quod habetur 3. Reg. 3. de Salomone, qui habere dicitur *cor ſapiens in tantùm, vt nullus ante ipſum fuerit ſimilis, nec poſteà futurus:* hoc enim intelligitur de puris hominibus, qui communi lege naſcuntur, & ſcientiam acquirunt labore: vbi Adam omnes ſcientias per infuſionem habuit. Quòd ſi Euæ promiſerit ſerpens cognitionem boni & mali, non promiſit cognitionem communem quam habebat cum Adamo: ſed promiſit talem qualem habebat Deus.

Dico 7. De reparatione Philoſophiæ, quòd per incuriam ita obliuioni tradita fuerit, & tantis erroribus infecta, vt Auguſtinus Eugubinus lib. 2. de perenni Philoſ. tres illi aſſignet ætates, Primam vocat iuuen-

tutis; in ipſo mundi exordio, quo tempore Philoſophia in perfecto ſtatu infuſa fuit Adamo. Secundam nominat ſenectutis, cùm ingraueſcente generis humani corruptione denſiſſimis errorum tenebris obnubilata extitit per ſucceſſionem temporum. Tertiam verò appellat ætatem reparationis, cuius Græci ſe eſſe authores iactitant, cùm ſuo labore multùm contulerint ad reſtaurandam Philoſophiam, vt patet de Ariſtotele præſertim, qui plurimùm lucis illi contulit. Hunc honorem ex oppoſito ſibi vendicant Ægyptij, & fortè non immeritò: quia Philoſophorum Græcorum primi fuerunt Thales Mileſius & Pythagoras, quos ætate præceſſit Moyſes, qui Act. 7. legitur fuiſſe inſtructum in omni ſapientia Ægyptiorum: & ſic probabile eſt, quòd ante Græcos Ægyptij dicendi ſint ſcriptores & reparatores Philoſophiæ. Sed quidquid ſit de hac inutili controuerſia, dicam tantùm; quòd pro diuerſis regionibus diuerſa ſint ſapientum nomina, ſeu Philoſophorum, qui apud Perſas & Aſſyrios dicuntur Magi, Sacerdotes apud Ægyptios, Gimnoſophiſtæ apud Indos, Sapientes apud Græcos, apud Gallos Druidæ, & nunc vulgò Philoſophi apud Latinos. Quænam fuerint principia reparandæ Philoſophiæ dictum eſt in Aſſertione 2. vbi oſtendimus, ipſius reparationem fuiſſe ortam ex admiratione, & ignorantia: admiratio enim tria inuoluit, cognitionem effectûs, ignorationem cauſæ, & deſiderium attingendi illam, & ad iſtud ſequitur inquiſitio, ex qua naſcitur ſcientia, quæ pertinet ad Philoſophiam.

Dico 8. quantùm ad finem Philoſophiæ, (quod prænotari debet) duplicem eſſe finem. Primus eſt finis *cui*, ſeu id in cuius gratià res ipſa cedit; ſic v. g. finis *cui* medicinæ eſt homo, in cuius cedit commodum. Secundus eſt finis *cuius gratià*, ſeu id quod intenditur procurandum alicui, aut producendum in ſubiecto: vnde ſanitas dici debet finis *cuius gratià* eiuſdem medicinæ. Sciendum eſt inſuper: quòd finis ſit vel proximus, qui proximè intenditur: vel remotus, qui remotè. Finis proximus Architecti eſt ædificatio domùs, & finis remotus eſt domùs inhabitatio. Hòc ſuppoſitò dicendum eſt; quòd finis *cui* Philoſophiæ ſit homo, in cuius vtilitatem tendit, cùm intellectus noſter ab erroribus per Logicam, & à vitijs per Mo-

ralem purgetur. Finis *cuius gratia* Philoſophiæ proximus eſt cognitio veritatis & virtutis operatio: finis remotus eiuſdem eſt hominis beatitudo naturalis, vt aſſerit Ariſtoteles in Ethicis, vbi ait, quòd humana felicitas conſiſtat in actione, & contemplatione ſtudioſa: imò ipſemet Auguſtinus lib.19. de Ciuit.cap.1. dicit, quòd non alia cauſa impulerit hominem ad philoſophandum, quàm vt beatitudinem aſſequeretur.

Dico 9. Philoſophiam rectè diuidi in quatuor partes, quæ ſunt Logicà, Metaphyſica, Phyſica, & Moralis; Philoſophus enim, cui incumbit cognoſcere res diuinas, & humanas, debet penetrare totam rationem entis, & præcipuas eius partes; ſed in Logica agit Philoſophus de ente rationis ſeu de ſyllogiſmo; in Metaphyſica agit de ente reali, quod eſt eius obiectum; in Phyſica agit de ente phyſico, vt eſt motui, & mutationi obnoxium; & in Morali agit de morali ente, ſeu de moribus componendis; & ſic legitima eſt præallata definitio. Auctores non pauci inter partes Philoſophiæ vltimam reponunt Metaphyſicam, ſed tanta eſt Logicam inter & Metaphyſicam affinitas, vt Metaphyſica Logicæ modum induat, & Logica probet aliquando ſua principia per Metaphyſicam, vt habetur ex Doctore *Comm. in lib. 7. Metaph. cap.1.* Adde quòd, poſtquam actum eſt de ente rationis in Logica, congruum ſit agere de Metaphyſica, quæ pro obiecto habet ens reale quatenus ens, inquit Doctor noſter *lib. 1. Metaph. cap. 1. & 2.* Si quæratur autem harum Philoſophiæ partium definitio, reſpondebitur in promptu. Quòd Logica ſit ſcientia ratiocinandi per definitionem, diuiſionem, & argumentationem. Metephyſica eſt ſcientia agens de ente in ſe & de diuiſione ipſius. Phyſica eſt ſcientia, quæ occupatur circa corpus naturale. Moralis denique eſt ſcientia, quæ tradit leges & præcepta componendi mores.

Dico 10. pro neceſſitate Philoſophiæ, non defuiſſe qui crederent, à conſortio hominum eam eſſe reijciendam, vtpotè ſimplicium deceptricem, hæreſum parentem & nutricem rixarum; ſed tales ſumunt non cauſam pro cauſa, refundentes in Philoſophiam id quod debet tantùm imputari malitiæ illorum, qui re optimà abutuntur: Vnde populorum multitudo (ſi

excipiantur barbari) Philoſophiam in ſummo pretio habentes, eam maximè excoluerunt. Ego verò dicam hanc ſcientiam taliter reſpici debere, quòd ſit neceſſaria homini in quocumque ſtatu conſiderato, ſiue ſpectetur vt homo priuatus, ſiue vt membrum reipublicę, ſiue vt Chriſtianus & fidelis.

Primò, inquam, homini priuato neceſſaria eſt Philoſophia, quatenus excolit mentem ipſius, quæ duabus facultatibus conſtat, intellectu ſcilicet & voluntate, quarum prima perficitur per Philoſophiam ſpeculatiuam, quæ intellectum illuminat circa veritates naturales: & ſecunda perficitur per philoſophiam practicam ſeu moralem, quæ hominis voluntatem auertit à malo & dirigit in bonum. Deinde, philoſophia fugat ab hominibus barbariem, eoſque mitiores & humaniores reddit, magiſque commercio ciuili & honeſto idoneos, quod eſt conforme principijs ipſius, quoniam homo eſt animal ſociabile. Tandem ad id natus eſt homo, vt Dei pulchritudinem agnoſcat & contempletur in creaturis; ſed philoſophia ex creaturis arguit exiſtentiam Dei, & ex creatis perfectionibus colligit Creatoris perfectiones: ergo homini priuato neceſſaria eſt philoſophia.

Secundò: Philoſophia eſt neceſſaria homini vt eſt pars reipublicæ, ſiue ipſi præſit vt princeps & magiſtratus, ſiue ipſi inſeruiat per artes liberales, & mechanicas. Quòd neceſſaria ſit philoſophia ijs qui præſunt reipublicæ, ex hoc patet quòd ſapientis ſit ordinare, quoniam ordo eſt ſapientiæ opus; & ſic qui præſunt alijs debent eſſe præ cæteris ſapientes; & conſequenter philoſophieis cognitionibus inſtructi. Vnde Salomon vt benè regeret populum petijt à Deo ſapientiam, ſeu naturalem philoſophiam, quà cognoſceret rerum omnium naturam & proprietates. Quòd neceſſaria etiam ſit philoſophia membris inſeruientibus reipublicæ per artes, v. g. per iuriſprudentiam, medicinam, militiam, agriculturam, nauticam & ſimiles, nil certius, vt experientia docet: Vnde Orator lib. 1. de Orat. cap. 5. vocat philoſophiam *artium omnium parentem & procreatricem*.

Tertiò: Philoſophia neceſſaria eſt homini, in quantum fidelis eſt, vt protegatur fides & religio; non quidem ex parte principii, ſcilicet Dei, à quo infunditur,

tur & conſeruatur ſine ope philoſophiæ. Sed ex parte ſubiecti, ſcilicet hominis, qui per ratiocinationes humanas à philoſophia deſumptas ſuam fidem corroborat in mente propria, & alijs argumenta naturalia proponit, vt fidei & religionis Chriſtianæ veritatem inſinuet, & contra infidelium & hæreticorum tela defendat. Dici enim poteſt, quòd ſicut virtutes acquiſitæ & bona indoles non deſtruunt, ſed adiuuant gratiam ſuperuenientem; ſic etiam Philoſophia, quæ perficit lumen naturale rationis non nocet, ſed adiuuat ad ipſam fidem. Vnde Nationes magis eruditæ faciliùs fidem ſuſcipiunt, eamque firmiùs retinent.

Confirmari poteſt aſſertio noſtra ex hoc, quòd tria requirantur in Doctore fideli, quòd ſcilicet ſit *paratus ad reddendam fidei ſuæ rationem omni petenti ſe*, 1. Petr. 3. quòd ſit *potens exhortari in doctrina ſana*, ad Tit. 1. & quòd poſſit arguere illos qui contradicunt: ſed ad hæc præſtanda Philoſophia eſt neceſſaria, & proinde homini vt eſt fidelis. Primò, tripliciter poteſt Doctor fidelis rationem reddere ſuæ fidei, vel demonſtrando præambula fidei; v. g. exiſtentiam, vnitatem, & prouidentiam Dei; vel oſtendendo, ipſa myſteria, Trinitatem, Incarnationem, &c. non eſſe repugnantia, ſed cõformia rationi; vel ſoluendo argumentationes contrarias talibus myſterijs: ſed ad hæc tria Philoſophia neceſſaria eſt, vtpotè tradens rationes naturales, conuenientias, & ſolutiones: ergo. Secundò, Doctor fidelis exhortari debet doctrinaliter per vim rationum & argumentationum, quibus veritas perſuadeatur: ſed omnis ratiocinandi modus habetur per Philoſophiam: ergo. Tertiò denique, ſi quæſtio ſit arguendi fidei aduerſantes, hoc fit eos impugnando, vel ſoluendo eorum ſophiſmata & fallacias: ſed vtrumque habetur ex Philoſophia, quæ rationes ordinat in formam ſyllogiſticam, vt ſint efficaciores, & modum detegendi fallacias tradit: Ergo homini vt fideli neceſſaria eſt Philoſophia.

Quòd ſi Eccl. 1. ſcientia vocetur *afflictio ſpiritûs & occupatio peſſima*; vocatur afflictio ſpiritûs occaſionaliter, quatenus miſerias hominum & creaturarum vanitatem detegit, & ex occaſione cruciat mentem hominis qui naturalem habet inclinationem ad illas. Dicitur etiam, quòd ſcientia ſit occupatio peſſima; quia eius aquiſitio eſt laborioſiſſima & multùm difficilis;

Iis: fructus tamen ſcientiæ ſunt iucundiſſimi, eſto radices habeat amariſſimas, iuxta id quod habetur loco citato, *Qui addit ſcientiam, addit & laborem*. Si Ieremias cap. eo. dicat, *Stultus factus eſt homo à ſcientia*; Propheta ex Hieronymo loquitur comparatiuè ad ſcientiam Dei, reſpectu cuius ſcientia hominum ſtultitia eſt. Adde quòd ſtultitia hominis docti prouenit, non ex ſcientia, ſed ex abuſu ſcientiæ, ex quo procedit aliquando, vt doctiores prolabantur in maiores impietates, quæ ſtultitiæ ſunt in conſpectu Domini.

TOTIVS LOGICÆ

COMPENDIOSA INSTITVTIO.

SIcut natura ſuum opus ſimul conficere ſolet, licèt rude ac minùs elaboratum, quod poſteà omni ex parte amplificat, & exornat pedetentim; ita philoſophicæ diſciplinæ præceptores naturam ducem æmulari cupientes, compendioſam tractationem primo pede tradunt, in qua vno veluti aſpectu intueri licet quod prolixioribus verbis, & quæſtionibus explicatur poſteà. Hac ergo ratione ducti, pro more ſolito breuem totius Logicæ inſtitutionem trademus in tribus partibus expediendam per reſpectum ad tres mentis operationes, quas reſpicit principaliter Logica. Prima erit de terminis, eorum diuiſione, & de diuerſis illorum affectionibus, quod ſpectat ad primam mentis operationem, quæ nihil aliud eſt quàm ſimplex & nuda rerum ſeu terminorum apprehenſio, expers affirmationis & negationis: vt cùm nudè apprehenditur homo, non attendendo, an ſit magnus vel paruus, doctus vel indoctus. Secunda erit de propoſitionibus, & de oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione earum; & hæc pertinent ad ſecundam operationem mentis, quæ eſt iudicium, ſeu affirmatio aut negatio vnius de alio, vt cùm dicitur, homo eſt doctus,

homo non eſt doctus; & ibi agetur de Nomine & Verbo, quæ ſunt partes propoſitionis: ſicut & de Definitione & diuiſione, quæ ſecundam adhuc concernunt mentis operationem. Tertia denique erit de Diſcurſu, ſeu de Argumentatione, quæ eſt oratio compoſita ex pluribus propoſitionibus, quarum vna ſequitur ex alia; vt cùm dicitur, homo eſt animal, ergo eſt ſubſtantia: Diſcurſus autem ille ſeu Argumentatio ad tertiam mentis operationem ſpectat, quæ eſt illatio vnius propoſitionis ex alia. Hic, inquam, erit ordo noſtræ inſtitutionis compendioſæ, quem eumdem accuratè ſequemur, integram ſuſcipientes explicare Logicam.

PRIMA PARS
COMPENDII LOGICÆ.

Quæ eſt de Terminis.

CVM Logica nihil aliud ſit, quàm ſcientia tradens methodum ratiocinandi per viam argumentationis; & argumentatio componatur ex propoſitionibus, quarum vna infertur ex alia: propoſitio autem fiat ex duobus terminis, vt quando dicitur, Petrus eſt doctus; proinde ordo doctrinæ poſtulat meritò, vt priùs imbuantur Philoſophiæ tyrones cognitione terminorum, antequam ad propoſitiones & argumentationes cognoſcendas attentent; & hoc eſt quod explicare intendimus in prima parte huiuſce Compendij, vbi agetur primò de Terminis in ſe, ſecundò de diuiſione Terminorum, tertiò de Terminis prædicabilibus ſeu vniuerſalibus, quartò de Terminis categoricis ſiue prędicamentalibus, quintò denique de diuerſis affectionibus Terminorum.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Terminus in communi?

TErminus in communi inſtitutione vocabulorum ſignificat extremitatem alicuius rei, quo ſenſu pun-

ctum

ctum dicitur terminus lineæ, mors terminus vitæ, & locus ille quò viator tendit dicitur terminus ſuæ itinerationis. Si verò terminus ſumatur Logicè, prout vſurpatur inter Philoſophos, deſcribitur communiter, id ex quo fit propoſitio & in quod propoſitio reſoluitur; vt patet in hac propoſitione, *homo eſt animal*, quæ fit ex his duobus terminis, *homo* & *animal*, addendo verbum ſubſtantiuum *eſt*, quod vocatur copula, quia connectit illos terminos ſimul, vt faciant propoſitionem. Quòd ſi ex illa propoſitione detrahatur eadem copula, tunc ceſſat propoſitio, quæ reſoluitur in hos terminos, *homo* & *animal*, qui nihil ampliùs affirmant aut negant: & ſic iure diximus, quòd terminus ſit id ex quo componitur propoſitio, & in quod propoſitio reſoluitur.

Alij deſcribunt aliter terminum, dicentes cum noſtro Poncio, terminum eſſe id quod poteſt eſſe ſubiectum aut prædicatum propoſitionis; vt cum dicitur, *Petrus eſt homo*, Petrus & homo ſunt termini huius propoſitionis; quia Petrus in illa eſt ſubiectum, & homo eſt prædicatum. Prædicatum in propoſitione eſt id quod prædicatur ſeu dicitur de alio, vt ex allato exemplo patet: vbi homo eſt prædicatum, quia dicitur & prædicatur de Petro, tanquam ſuperius de inferiori. Subiectum propoſitionis è contra eſt id de quo aliud dicitur; vnde, quia dicitur de Petro, quòd ſit homo, ideo Petrus eſt ſubiectum propoſitionis allatæ. Poteſt etiam dici quòd ſubiectum in propoſitione præcedat copulam, ſeu verbum ſubſtantiuum *eſt*, vbi prædicatum ipſam copulam ſequitur; & ſic Petrus eſt ſubiectum, & homo eſt prædicatum.

Qui voluerint ſequi communem acceptionem vocabulorum, & accipere terminum pro extremitate alicuius rei, poterunt ad huc dicere, quòd terminus Logicè ſpectatus ſit extremitas propoſitionis; in propoſitione enim ſunt tria, nempe ſubiectum, copula, & prædicatum, vt patet in iſta, *homo eſt riſibilis*, vbi *homo* ex parte principij, & *riſibilis* ex parte finis propoſitionem prædictam terminant. Quòd ſi in propoſitione taliter aliquando apponatur copula, vt verbum ſubſtantiuum ſit in fine, cùm dicitur, *Petrus doctus eſt*; hoc non impedit quin *doctus*, qui eſt in medio, ſit ter-

minus propoſitionis, quia ordine conſtructionis Logicæ debet ſequi copulam, & propoſitionem terminare poteſt, licèt ipſam non terminet actu.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit Terminus?

PRimò, Terminus diuiditur in mentalem, vocalem, & ſcriptum. *Mentalis* eſt ille qui mente concipitur; vt quando quis concipit hanc vocem, Lapis. *Vocalis* ille eſt, qui profertur voce; vt ſi ore pronuntietur eadem vox, Lapis. *Scriptus* is eſt qui pingitur calamo, cùm ſcilicet eadem vox quæ anteà concipiebatur tantùm in mente, aut voce proferebatur, ſcribitur in charta.

Secundò, Terminus diuiditur in ſignificatiuum, & non ſignificatiuum. *Significatiuus* eſt ille qui ſignificat aliquid; vt Homo, Aliquis. *Non ſignificatiuus* ille eſt, qui nihil ſignificat, vt *Blictri*, vel alia vox barbara, quæ nullibi ſignificat aliquid.

Tertiò, Terminus ſignificatiuus diuiditur in ſignificatiuum per ſe ſeu categorematicum, & ſignificatiuum cum alio ſiue ſyncategorematicum. *Categorematicus* ille eſt qui ex ſe ſolo perfectè ſignificat aliquid, vt Homo, Animal, Subſtantia. *Syncategorematicus* ille eſt qui ex ſe ſolo non ſignificat perfectè, bene autem ſi alteri iungatur; vt Omnis, Nullus, Aliquis, Benè, Malè, Doctè: quæ voces non ſignificant perfectè aliquid ex ſe: benè autem, ſi coniungantur cum alijs terminis, dicendo, omnis homo, nullus lapis, aliquod doctum, benè inſtructus, &c.

Quartò, Terminus diuiditur in complexum & incomplexum, ſeu in ſimplicem & compoſitum. *Complexus* eſt ille, cuius partes ſeparatę ſignificant aliquid per modum ſubſtantiui & adiectiui: vt homo iuſtus. *Incomplexus* eſt vox ſimplex, cuius partes ſeparatæ nihil ſignificant: vt Homo, Lapis, Brutum. Cùm dicitur Marcus Tullius Cicero, ille terminus non eſt complexus, ſed ſimplex: quia partes eius non ſignificant per modum ſubſtantiui & adiectiui.

Quintò, Terminus diuiditur in concretum & abſtractum. *Concretus* ille eſt, qui formam ſimul & ſub-

ſectum ſignificat; vt album, nigrum, & ſimilia, quæ albedinem & nigredinem ſignificant in ſubiecto exiſtentes. *Abſtractus* ille eſt, qui formam nudam à ſubiecto ſeparatam ſignificat; vt Albedo, Nigredo, &c.

Sextò, Terminus diuiditur in intrinſecè denominantem & extrinſecè denominantem. *Intrinſecè denominans* ille eſt, qui ſignificat formam realiter inhærentem ſubiecto; vt eſſe album in papyro; quia reuera albedo exiſtit in papyro quam denominat. *Extrinſecè denominans* ille eſt, qui denotat formam non inhærentem ſubiecto: vt quando paries denominatur viſus, campana audita, & amata virtus; illæ formæ denominant tantùm intrinſecè, quia viſio non eſt in pariete, ſed in oculo; nec auditio in campana, ſed in auribus; nec amor in ipſa virtute, benè autem in voluntate eius qui virtutem diligit.

Septimò, Diuiditur terminus in abſolutum & relatiuum. *Abſolutus* ille eſt, qui rem abſolutè & in ſe conſiderat abſque eo quod referatur ad aliud; vt homo, lapis, arbor. *Relatiuus*, ſeu reſpectiuus ille eſt, qui ſignificat in ordine ad aliud: vt pater, filius, ſeruus, æquale, & ſimilia, quæ dicunt ordinem & relationem ad filium, ad patrem, ad dominum, & ad æquale.

Octauò, Diuiditur terminus in abſolutum, & connotatiuum. *Abſolutus* ſeu ſubſtantiuus ille eſt, qui rem per ſe ſtantem ſignificat, & non inhærentem ſubiecto; vt homo, leo, albedo. *Connotatiuus*, qui ſenſu poteſt dici adiectiuus, ille eſt, qui ſignificat rem alteri inhærentem, vt pius, doctus, iuſtus. Abſolutus iſte in hoc diſtinguitur ab antecedenti, quòd ille abſoluat à termino quem non dicit, & iſte abſoluit à ſubiecto cui non inhæret, vt patet ab exemplis allatis in explicatione vtriuſque.

Nonò, Terminus connotatiuus ſubdiuiditur in internum & externum. *Connotatiuus internus* ille eſt, qui importat ſeu connotat formam internam, ſiue ſit eſſentialis, vt rationale: ſiue ſit propria, vt riſibile; ſiue ſit accidentalis, vt doctum, nigrum. *Connotatiuus externus* ille eſt, qui ſignificat & connotat formam externam ſeu intrinſecè adiacentem; vt eſſe togatum, armatum, pileatum.

Decimò, Terminus diuiditur in finitum & infinitum.

tum. *Finitus* ille eſt, qui finitam & limitatam ſignificationem habet; vt homo qui ita ſignificat hominem vt non ſignificet lapidem, nec quodcumque aliud. *Infinitus* ille eſt, qui nihil limitatum ſignificans poteſt illimitatè applicari omnibus: vt non lapis qui poteſt dici de homine, bruto, arbore, &c. quæ ſunt non lapis. Terminus autem finitus efficitur infinitus per appoſitionem negationis: homo enim, qui eſt terminus finitus, infinitatur dicendo non homo.

Vndecimò, Terminus diuiditur in tranſcendentalem, & categoricum. *Tranſcendentalis* ille eſt, qui vagatur per omnia prædicamenta & per omnes categorias: vt ens, res, vnum, verum, bonum, aliquid: ſex enim illi termini dicuntur de omnibus indifferenter cuiuſcunque prædicamenti exiſtant. *Categoricus* ille eſt, qui conuenit rebus quæ reſtringuntur ad aliquod prædicamentum: vt homo, animal, arbor, quæ ſunt tantùm de prædicamento ſubſtantiæ, & non de prædicamentis accidentium. Quid ſit autem prædicamentum & categoria, dicetur in quarta Quæſtione.

Duodecimò, Diuiditur terminus in collectiuum & diuiſiuum. *Collectiuus* ille eſt, qui dicitur de pluribus collectiuè ſumptis, & non de quolibet ex illis, vt populus Romanus, qui dicitur de omnibus incolis Romæ, & non de ciue aliquo. *Diuiſiuus* ille eſt, qui dicitur de rebus particularibus ſeorſim ſumptis: vt ſi diceretur, ciues Romani erant nobiles, hoc deberet intelligi de ſingulis.

Tertiodecimò, Terminus diuiditur in terminum primæ intentionis, & terminum ſecundæ intentionis. *Terminus primæ intentionis* eſt id quod primò intenditur, concipitur, & intelligitur de aliqua re: vt ſi quæratur, quid eſt homo primò intentionaliter ſumptus? reſponderi debet, quòd ſit animal rationale. *Terminus ſecundæ intentionis* eſt denominatio quędam extrinſeca, quæ attribuitur vni rei per comparationem ad aliam; ſic dicitur de homine ſecundò intentionaliter conſiderato, quòd ſit ſpecies, per comparationem ad Petrum & Paulum, qui ſunt indiuidua quibus conuenit, & de quibus prędicatur. Per eandem rationem dicitur de animali, quòd ſit genus, per comparationem ad brutum & hominem, qui ſunt ſpecies de quibus prædicatur animal.

Dico

Dico quarto decimò, Quòd terminorum alij ſint amici qui ſimul conueniunt in eodem ente, vt ſubſtantia, animal, homo: qui ſunt in Petro. Alij ſunt oppoſiti, qui ſe expellunt inuicem à ſubiecto: vt calor & frigus, album & nigrum. Alij denique ſunt diſparati, qui nec amici ſunt, nec inimici ſunt, vt homo, lapis, arbor: & tales vocantur diſparati, quia natura eorum eſt diuerſa, licèt non oppoſita. Termini oppoſiti, ſunt vel contrariè oppoſiti, vt calor & frigus: vel contradictoriè, vt homo & non homo: vel priuatiuè, vt videns & cęcus: vel relatiuè, vt pater & filius.

Quintodecimò, Diuiditur terminus in ſingularem & communem. *Communis* ille eſt, qui conuenit pluribus, & de pluribus prędicatur ſeu dicitur, vt homo qui dicitur de Petro, de Paulo, &c. Terminus *Singularis* ille eſt qui conuenit tantùm vni, vt Petrus, Paulus, &c. Terminus ſingularis vocatur indiuiduum quod eſt quadruplex, nempe *proprium*, vt Petrus: *antonomaſticum*, vt Poeta, Orator, Philoſophus, hęc enim intelliguntur per antonomaſiam, ſeu per excellentiam de Virgilio, de Cicerone, & de Ariſtotele: *Demonſtratiuum*, vt hic homo: Tandem *ex ſuppoſitione*, vt filius Marię, quod nomen intelligitur de Chriſto, quatenus ſupponitur, & verum eſt, quòd Maria habuerit tantùm vnum filium, qui eſt Chriſtus.

Sexto decimò, Terminus diuiditur in ęquiuocum, vniuocum, & analogum, *Æquiuocus* ſubdiuiditur in ęquiuocum ęquiuocantem, & æquiuocum ęquiuocatum. Æquiuocus *æquiuocans* eſt terminus communis, qui multis conuenit ſecundùm nomen, non verò ſecundùm naturam, ſic nomen canis eſt terminus æquiuocus ęquiuocans, qui conuenit cani cœleſti, terreſtri, & marino, qui habent naturam diuerſam, & idem nomen. Æquiuoci *æquiuocati* ſunt plures res particulares, quarum nomen eſt commune & natura eſt diuerſa: ſic canis cœleſtis, terreſtris, & marinus ſunt ęquiuoci æquiuocati, quia habent idem nomen, & naturam diuerſam. Hoc Logici communiter explicant alijs terminis, qui eundem faciunt ſenſum, dicendo ſcilicet ęquiuoca eſſe ea quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantię diuerſa.

Terminus vniuocus ſubdiuiditur in vniuocum vniuocan-

nocantem, & vniuocum vniuocatum. Vniuocus *vniuocans* eſt terminus communis qui tribuit ſuis inferioribus idem nomen & eandem naturam, vt homo, qui tribuit Petro & Paulo nomen & naturam hominis. Sic etiam animal eſt vniuocum vniuocans, quatenus conuenit bruto & homini ſecundùm nomen & ſecundùm rationem. Vniuoci *vniuocati* ſunt illa inferiora, quæ participant idem nomen & eandem naturam: vt Petrus & Paulus, qui habent nomen & naturam hominis. Ob hoc vniuoca dicuntur ea quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ eadem, id eſt, natura.

Terminus Analogus ſubdiuiditur in analogum analogantem, & analogum analogatum. Analogus *analogans* ille eſt, qui tribuit ſuis inferioribus idem nomen & naturam partim eandem, partim diuerſam: ſic pes eſt terminus analogus analogans, quia nomen pedis tribuitur pedi montis, pedi hominis, & pedi ſcamni. Natura verò pedis eſt in illis partim eadem, & partim diuerſa. Eſt inquam partim eadem, quia ſicut in homine pes ſuſtinet hominem, ſic in monte & ſcamno pes ſuſtinet montem & ſcamnum. Eſt etiam partim diuerſa, cùm pes hominis componatur ex carne, oſſibus, & neruis, pes montis ex terra & lapidibus, & pes ſcamni ex ligno. Analogi *analogati* ſunt inferiores, qui participant idem nomen, & naturam partim eandem, & partim diuerſam. Analoga ſubdiuiduntur adhuc, ſed plura dicuntur de his loquendo de anteprædicamentis.

QVÆSTIO III.

De Terminis vniuerſalibus.

PEr terminos vniuerſales intelliguntur termini communes, qui multis conueniunt, & prædicantur de pluribus: quique ob hoc prædicabiles etiam dicuntur. Tales termini communiter apud Logicos vocantur vniuerſalia, quæ ſunt quinque numero, nempe Genus Species, Differentia, Proprium, & Accidens: vt videri poteſt in Petro. Dicitur enim primò, quòd Petrus ſit homo, & eſt ſpecies: ſecundò, quòd ſit animal, & eſt genus: tertiò, quòd ſit rationalis, & eſt

dif-

differentia: quartò, quòd ſit riſibilis, & eſt proprium; quintò, quòd ſit doctus, & eſt accidens.

De Genere.

Genus eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quid incompletè, vt animal quod prædicatur de bruto & homine, qui differunt ſpecie. Prædicatur deinde in quid, id eſt, eſſentialiter: quia ſi quæratur quid ſit homo, aptè reſpondebitur per genus, quòd ſit animal. Tandem prædicatur incompletè, quia animal non eſt tota & completa ratio hominis, ſed tantùm vna pars eius: rationale verò eſt pars altera, quæ integrat completè hominem, quandoqnidem homo eſt animal rationale.

Genus eſt duplex, ſupremum & ſubalternum. *Supremum* genus ſeu generaliſſimum eſt illud, qnod nullum habet genus ſupra ſe, nec proinde poteſt eſſe ſpecies. Huiuſmodi genera ſuprema ſunt Subſtantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paſſio, Vbi, Quando, Situs, & Habitus, quę ſunt decem prædicamenta. Genus ſubalternum eſt illud, quod modò eſt genus, modò ſpecies. Eſt genus, ſi comparetur ad ſua inferiora: ſpecies verò, ſi comparetur ad ſuperius. Animal v. g. eſt genus ſubalternum, quia comparatum ad hominem & brutum, eſt genus; comparatum verò ad animal, eſt ſpecies.

De Specie.

Species poteſt comparari vel ad ſua ſuperiora; nempe ad genus, cui ſubijcitur, & protunc definitur id quod immediate ſubijcitur generi: vel ad inferiora de quibus prędicatur, & ſic ſumpta definitur, vniuerſale quod prædicatur de multis ſolo numero differentibus in quid completè: ſic homo dicitur ſpecies, quia prędicatur de Petro & Paulo, qui ſolo numero differunt. Prędicatur, inquam, in quid, quia prędicatur eſſentialiter: & prędicatur completè, quia ratio ſpeciei eſt tota & completa ratio indiuiduorum: quandoquidem ad rationem Petri & Pauli nihil aliud exigitur eſſentialiter, niſi quòd ſint homo, & animal rationale.

Species eſt duplex, nempe infima & ſubalterna. Prima ea eſt, quæ ita eſt ſpecies, vt nunquam poſſit eſſe genus, cum non habeat ſub ſe niſi indiuidua: ſic homo eſt ſpecies infima, quia tantùm habet ſub ſe

Petrum

Petrum & Paulum & alia indiuidua naturæ humanæ. Species ſubalterna ſeu intermedia ea dicitur, quæ modò eſt genus, modò ſpecies; eſt, inquam, ſpecies, ſi comparetur ad genus cui ſubiicitur; eſt verò genus, ſi comparetur ad ſpecies de quibus prædicatur, ſic animal eſt genus reſpectu hominis & bruti, & eſt ſpecies reſpectu ſentientis cui ſubijcitur. Si quæratur quid ſit indiuiduum de quo prædicatur ſpecies; reſponderi debet eſſe id quod de vno ſolo prædicatur, vt Petrus, qui licèt prædicetur de pluribus ſecundùm nomen, attamen prædicatur tantùm de vno ſolo ſecundùm naturam; cùm natura Petri non poſſit communicari pluribus, vt patet.

De Differentia.

Differentia generatim ſumpta eſt id quod facit differre vnum ab alio, & hoc fit tripliciter. Primò, accidente communi, quo modo homo doctus differt à non docto. Secundò, accidente proprio, qualiter animal riſibile, nempe homo differt ab animali hinnibili, ſcilicet ab equo. Tertiò, differentia eſſentiali, vt brutum ab homine per rationale & irrationale.

Differentia eſſentialis eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus ſpecie vel numero differentibus in qualequid; ſi quæratur v. g. qualis ſit Petrus, reſpondetur quòd ſit rationalis: ſi quæratur quale ſit animal, reſpondetur quòd ſit ſenſibile, & ideo differentia prædicatur in quale. Sed quia illę qualitates ſunt eſſentiales & quidditatiuæ, ideo dicitur quòd differentia prædicetur in qualequid. Differentia eſſentialis eſt duplex, generica ſcilicet quæ conſtituit genus & illud diſtinguit ab alio genere: vt corporeum, quod conſtituit corpus, & incorporeum, quod conſtituit ſpiritum: & ſpecifica, quę ſpeciem conſtituit & illam diſtinguit ab alia; vt rationale, quod conſtituit hominem, & facit illum differre à bruto.

De Proprio.

Proprium quatuor modis ſumitur. Proprium primò modò eſt illud, quod conuenit ſoli ſpeciei, ſed non omni indiuiduo eius: vt eſſe grammaticum, quod competit ſoli homini, ſed non omni homini. Proprium ſecundò modò eſt illud, quod conuenit omni, ſed non ſoli: vt eſſe bipes, quod omni homini conuenit, ſed non ſoli, cùm etiam conueniat auibus, qui bipe-

bipedes ſunt. Proprium tertiò modò eſt illud, quod conuenit omni & ſoli, ſed non ſemper: vt caneſcere: omnis enim homo, & ſolus homo, caneſcit: licèt non ſemper caneſcat. Proprium quartò modò eſt illud, quod conuenit omni, ſoli, & ſemper: vt eſſe riſibile, quod conuenit omni homini, ſoli homini, & ſemper homini: & ſic ſumptum eſt quartum vniuerſale, quod prædicatur immediatè de ſua ſpecie, & mediatè de indiuiduis ſpeciei, in quale reciprocum, & neceſſarium: vt patet de riſibili, quod immediatè conuenit homini, & mediante homine conuenit Petro, Paulo, & alijs neceſſariò ſcilicet: quia neceſſarium eſt, quòd homo ſit riſibilis, quoniam riſibilitas fluit ab hominis eſſentia. Conuenit etiam riſibilitas homini reciprocè, quia ſicut dicitur de omni homine quòd ſit riſibilis, ſic dicitur de quolibet riſibili quòd ſit homo.

De Accidente.

Accidens definitur dupliciter. Primò, eſt id quod poteſt adeſſe & abeſſe à ſubiecto ſine interitu ſubiecti, vt albedo à pariete, doctrina à Petro, & nigredo à coruo, ſaltem ſupernaturaliter. Secundò, definitur vniuerſale, quòd prædicatur de multis ſpecie vel numero differentibus in quale contingens: vt doctrina, quæ prædicatur contingenter, tum de homine, tum de Petro & Paulo.

Accidens duplex eſt, ſeparabile, quod poteſt de facili ſeparari à ſubiecto; vt albedo à lana: & inſeparabile, quod viribus naturæ à ſubiecto ſeparari nequit; vt albedo à niue, nigredo à coruo: quæ tamen & ſimilia ſeparari poſſunt per potentiam diuinam.

Ex antedictis in hac quæſtione patet, vniuerſalia in hoc differre, quòd genus prædicetur de ſuis inferioribus in quid incompletè, differentia in quale quid, ſeu in quale eſſentiale, & quidditatiuum: proprium in quale neceſſarium, & reciprocum: accidens denique in quale contingens.

QVÆSTIO IV.

De Terminis Categoricis, & Prædicamentalibus.

PEr terminos Prædicamentales, & Categoricos intelliguntur illi, qui ſignificant res aliquas repoſitas in certis

certis claſſibus, quæ vocantur Categoriæ ſeu Prædicamenta; ita quòd ijdem termini qui dicuntur vniuerſales, quatenus prædicantur de multis, dicantur etiam Categorici & Prædicamentales, prout reponuntur in ſingulis categorijs. Categoria autem ſeu prædicamentum nihil eſt aliud quàm diſtributio & ordinatio alicuius ſupremi generis in genera ſubalterna, ſpecies infimas, & indiuidua. Sic categoria ſubſtantiæ ſeù ſubſtantia diuiditur in corpoream & incorpoream, corporea in animatam & inanimatam, animata in ſentientem & non ſentientem, ſentiens in hominem & brutum, homo denique in Petrum, Paulum, Iacobum, & alia indiuidua naturæ humanæ.

Quantum ad numerum Categoriarum ſeu Prædicamentorum, decem communiter admittuntur à Philoſophis; nempe Subſtantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paſſio, Vbi, Quando, Situs, & Habitus. Talis autem numerus ex hoc patet, quòd hæc decem dicantur de quolibet ente corporeo, v. g. de Petro; de illo enim enuntiatur, quòd ſit homo, & eſt Subſtantia; quòd ſit magnus, & eſt Quantitas; quòd ſit doctus, & eſt Qualitas; quòd ſit pater, & eſt Relatio; quòd pingat, & eſt Actio: quòd verberetur, & eſt Paſſio; quòd ſit in horto, & eſt Vbi; quòd hoc anno viuat, & eſt Quando; quòd ſtet aut ſedeat, & eſt Situs; quòd denique ſit togatus, & eſt Habitus.

De Subſtantia.

Subſtantia deſcribitur ens per ſe ſubſiſtens, ſicut accidens dicitur ens in alio inhærens. Subſtantia diuiditur in Categoricam & Tranſcendentalem. Illa eſt quæ reponitur in prædicamento ſubſtantiæ, quia finita eſt; vt angelus, arbor, lapis, homo. Iſta verò eſt quæ ratione infinitatis ſuæ excedit limites categoriæ, vt Deus. Subſtantia Categorica ſubdiuiditur in primam & ſecundam. Subſtantia prima eſt ſingularis ſubſtantia, vt Petrus: ſubſtantia ſecunda eſt ſubſtantia vniuerſalis, vt homo, animal, viuens.

De Quantitate.

Quantitas definiri poteſt, accidens quo ſubiectum aliquod dicitur quantum, v. g. lignum dicitur pedale aut bipedale; aut aliqua dicuntur aliquot, vt tres homines. Vel aliter, quantitas eſt forma accidentalis, qua

partes

partes extenduntur: vt dicetur aliquando; ſic v. g. pannus extenditur per quantitatem.

Quantitas diuiditur in Continuam & Diſcretam. Continua eſt illa, cuius partes copulantur termino communi, vt linea, ſuperficies, & corpus. Diſcreta eſt ea, cuius partes termino communi non copulantur, vt oratio & numerus. Quantitas continua ſubdiuiditur in permanentem, cuius partes copulatæ ſimul exiſtunt; vt linea, ſuperficies, & corpus: & in ſucceſſiuam, cuius partes copulatæ in continuo ſunt fluxu, vt motus & tempus, quæ fluunt continuò, vt ampliſſimè & clariſſimè explicabitur.

De Qualitate.

Qualitas ſumitur tripliciter: Nimirum latiſſimè, pro eo omni quod ſubiectum qualificat, etiam eſſentialiter; quo ſenſu differentia eſſentialis, v.g. rationalitas dicitur qualitas: 2.ºlatè, pro omni forma, quæ eſt extra eſſentiam, licèt ſit propria, vt riſibilitas, quæ hominem riſibilem denominat: 3.propriè, pro accidente communi, quod denominat ſubiectum quale contingenter: vt albedo parietis, & doctrina Petri, quæ parietem denominant album, & Petrum doctum contingenter: vnde, ſic ſumpta qualitas deſcribitur accidens quo ſubiectum denominatur contingenter quale. Qualitas diuiditur in quatuor ſpecies, quæ ſunt habitus & diſpoſitio, naturalis potentia & impotentia, patibilis qualitas & paſſio, forma & figura; & de qualibet earum accuratè diſſeretur in Logica.

De Relatione.

Relatio eſt accidens quo vnum refertur ad aliud, vt patet de ſimilitudine, quæ eſt relatio & accidens quod parietem album refert alteri parieti albo: ſic etiam paternitas eſt forma accidentaria, per quam pater ad filium refertur, ſicut filiatio refert filium ad patrem.

Relatio diuiditur in creatam & in increatam. In realem & rationis. In tranſcendentalem & categoricam. In mutuam & non mutuam. In relationem æquiparantiæ & diſquiparantiæ. In relationem intrinſecùs & extrinſecùs aduenientem. Quid ſint omnes illæ relationes, deſumi debet ex Logica.

In relatione octo conſiderari debent, quæ ſunt Relatio ipſa, Correlatio, Relatum, Correlatum, Extrema relationis, Subiectum relationis, Fundamentum relatio-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tionis, & Terminus relationis. Relatio eſt accidens quo vnum refertur ad aliud : vt paternitas, quę patrem refert ad filium .Correlatio eſt alia relatio oppoſita,vt filiatio, quæ eſt relatio filij ad patrem oppoſita paternitati. Extrema relationis ſunt correlata, inter quæ verſatur relatio : vt pater & filius, vel duo parietes albi. Subiectum relationis eſt illud cui inhæret relatio, quæ eſt accidens, ſic homo generans eſt ſubiectum paternitatis. Fundamentum relationis eſt id quod eſt cauſa,cur vnum extremum referatur ad aliud:vt albedo, quæ in duobus parietibus exiſtens fundat relationē ſimilitudinis inter illos. Sic etiam actualis generatio eſt fundamentum paternitatis. Terminus denique relationis eſt id quod relationem terminat; ſic filius eſt terminus paternitatis, quia terminat paternitatem.

De Actione, & Paſsione.

Actio eſt accidens,quo aliquis dicitur agere formaliter : vt quando ignis calefacit, homo ſcribit, & hinnit equus.Paſſio eſt accidens,quo ſubiectum dicitur formaliter patiens:vt quando paries dealbatur,vel manus calefit,tunc dicuntur pati, quia pati eſt aliquid recipere.

Actio duplex eſt, nempe Immanens, & Tranſiens. Actio tranſiens eſt ea, cuius terminus tranſit in ſubiectum patiens; vt calefactio, cuius terminus, nempe calor, tranſit in manum, vel in aquam. Immanens eſt ea, cuius terminus remanet in agente; vt viſio, intellectio, auditio, qui non tranſeunt in obiectum viſum, intellectum, & auditum : ſed remanent intra oculum, intellectum, & aures.

De Vbi.

Vbi eſt accidens, quo res dicitur eſſe in loco : vt quando Paulus exiſtit in domo, vel in via. Triplex eſt Vbi, nempe circunſcriptiuum, definitiuum, & ſacramentale. Vbi circunſcriptiuum eſt illud, quod conuenit tantum corporibus, quo ſcilicet partes locati correſpondent partibus loci : ita quod pars ſuperior ſit in loco ſuperiori,& inferior in inferiori.

Vbi definitiuum, quod pertinet ad ſubſtantias ſpirituales, animas ſcilicet, & Angelos, eſt illud, quo locatum eſt totum in toto loco,& totum in qualibet parte loci : ſic anima eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte corporis, & Angelus eſt totus in tota aula, & totus in qualibet parte aulæ.

Vbi ſacramentale conuenit ſoli corpori Chriſti in Euchariſtia, & eſt illud, quo Corpus Chriſti eſt totum in tota hoſtia, & totum in qualibet parte, cum hac circũmſtantia, quòd eodem inſtanti ſit etiam in alijs locis, nempe in Cœlo, & alijs altaribus: vnde non eſt definitiuè in ſacramento, quia non limitatur ab hoſtia, anima autem ſic eſt in corpore, vt non ſit alibi.

De Quando.

Quando, eſt accidens quo res dicitur eſſe in tempore, v. g. eſſe Hodie, fuiſſe Heri, fore ſequenti anno. Differentiæ temporis ſunt tres, nempe pręſens, præteritum, & futurum. Quando diuiditur in æuum & tempus. Tempus eſt menſura rerum corruptibilium, quæ ſcilicet habuerunt initium, & habebunt finem, vt plantæ, arbores, & etiam homo, quantum ad corpus. Æuum eſt menſura rerum permanentium, quæ habuerunt initium, ſed non habebunt finem; vt Angeli, & animæ rationales, quæ dicuntur æternæ à parte poſt, quia nunquam deſinent: ſunt tamen temporales à parte ante, quia habuerunt initium in creatione ſua.

Æternitas, quà Deus ſolus menſuratur, eſt duratio rei interminabilis, tum à parte ante, tum à parte poſt; quia Deus non habuit, nec habere potuit initium, ſicut nec finem. Quòd ſi Deus creaſſet Angelum ab æterno, talis Angelus non adhuc diceretur æternus: quia licèt non haberet principium, nec habiturus eſſet finem, poſſet tamen habere vtrumque, ſi Deus vellet: vnde non deberet dici æternus: quia æternitas non poteſt habere finem aut initium.

De Situ.

Situs eſt accidens, quo res in loco exiſtens habet talem vel talem ordinationem ſuarum partium ad partes loci: vt quando aliquis ſedet, ſtat, aut iacet. Situs duplex eſt, nempe naturalis, & violentus. Primus eſt diſpoſitio, & ſituatio partium locati ad partes loci ſecundùm ordinem communem naturæ, vt quando homo ſtat, ſedet, aut iacet. Secundus verò eſt diſpoſitio partium locati in loco contra ordinem naturæ, vt quando aliquis habet pedes ſurſum, & caput deorſum, vel lapis in altum proijcitur.

De Habitu.

Habitus eſt accidens, ſeu denominatio quædam extrinſeca reſiliens ex circumadiacentia veſtimentorum,

vel

vel armorum, vel ornamentorum; vt eſſe veſtitum, annulatum, vel armatum.

QVÆSTIO V.

De Terminorum affectionibus.

PEr affectiones terminorum intelliguntur quidam modi, & quædam conditiones, quæ diuerſam ſignificationem efficiunt in terminis. Hæ autem affectiones ſex communiter recenſentur à logicis, iſtæ ſunt Suppoſitio, Ampliatio, Reſtrictio, Alienatio, Diminutio, & Appellatio.

Suppoſitio eſt acceptio vocis pro aliquo, vt quando dicitur, omnis homo eſt animal; vox illa, *homo*, ſupponit pro Ioanne, Petro, Iacobo, & alijs hominibus, qui ſunt animalia. Vtimur autem ſuppoſitione, inquit, Ariſtoteles, quia cùm res ipſas oſtendere non poſſimus in colloquio, aut in diſputationem adducere, vocibus, loco earum vtimur; ſicut ad numerandum nummos aureos, mercator vtitur calculis æneis.

Suppoſitio triplex eſt. Materialis nimirum, Simplex & Perſonalis. *Materialis ſuppoſitio* eſt acceptio vocis pro ſuo ſignificato materiali, ſiue pro ſe ipsâ: ſic quando dicitur, *homo eſt vox diſſyllaba*, tunc eſt ſuppoſitio materialis.

Simplex ſuppoſitio eſt acceptio vocis pro ſuo immediato ſignificato tantùm, ſeu pro naturà communi, quam ſignificat immediatè; vt quando dicitur, *homo eſt vniuerſale, homo eſt ſpecies, animal eſt genus:* ibi enim *homo* non ſupponit aut ſumitur pro Petro & Paulo, quos mediatè ſignificat, non ſunt enim ſpecies; ſed ſumitur pro natura hominis, quam immediatè ſignificat, & quæ reuerà eſt ſpecies, ſeu fundamentum ſpeciei. *Perſonalis ſuppoſitio* eſt acceptio vocis pro ſignificato mediato, ſeu pro inferioribus, quæ ſignificat mediatè, vt quando dicitur, *omnis homo eſt animal*, ibi *homo* ſumitur perſonaliter pro Petro, Paulo, & alijs hominibus.

Ex his ſuppoſitionum generibus hæc regula argumentandi ſequitur, quòd ſcilicet non liceat mutare genus ſuppoſitione in argumentatione: ita quòd non liceat in vna propoſitione ſumere vocem in ſuppoſitione materiali, & in alia ſumere illã in ſuppoſitione ſimpli-

pli-

plici, aut perſonali: vnde vitioſa eſt hæc argumentatio, Ioannes eſt homo; ſed Ioannes eſt vox triſſyllaba: ergo homo eſt vox triſſyllaba. Quia videlicet in maiori Ioannes ſumitur perſonaliter, pro re, quæ eſt homo, & in minori ſumitur materialiter, pro ſyllabis, quæ componunt hoc nomen, Ioannes. Sic etiam non valet iſte ſyllogyſmus, homo eſt ſpecies: ſed Petrus eſt homo: ergo Petrus eſt ſpecies. Quia in maiori homo ſumitur in ſuppoſitione ſimplici, nempe pro natura hominis: & in minori ſumitur perſonaliter, nempe pro vno inferiori hominis. In his ergo argumentationibus neganda eſt concluſio; quia argumentum non eſt in forma, quandoquidem variatur ſuppoſitio terminorum.

Suppoſitio perſonalis duplex eſt, nempè diſcreta, & cõmunis. *Diſcreta* eſt ſuppoſitio termini ſingularis pro re ſingulari, vt Petrus eſt homo; vbi *Petrus* ſignificat hominem ſingularem, qui in hac propoſitione diſcernitur à quocunque alio homine: vnde hæc ſuppoſitio vocatur diſcreta. *Communis* eſt acceptio termini communis pro inferioribus, quæ ſignificat, vt quando dicitur, omnis homo eſt animal; *homo* ſumitur ibi pro omnibus indiuiduis: & ob hoc communis vocatur iſta ſuppoſitio.

Suppoſitio perſonalis communis ſubdiuiditur in Copulatiuam ſeu Diſtributiuam, Copulatam, Diſiunctiuam, & Confuſam. *Copulatiua*, ſeu diſtributiua, eſt acceptio vocis pro inferioribus copulatiuè, ſeu diſtributiuè ſumptis; vt quando dicitur, omnis homo eſt animal; *homo* ſumitur perſonaliter copulatiuè pro Petro, Paulo, & aliis perſonis humanis. *Copulata*, ſeu collectiua, eſt acceptio termini pro inferioribus copulatiuè ſumptis; vt cum dicitur, omnes diſcipuli ſunt decem: hoc non intelligitur de quolibet diſcipulo diſtributiuè ſumpto, quia non eſt decem, ſed de omnibus ſumptis copulatim. *Diſiunctiua* eſt vſurpatio vocis pro inferioribus ſumptis disiunctiuè, vt cum dicitur, aliquis homo currit; id eſt, ille, vel iſte homo currit; non ille, & iſte. *Confuſa*, ſeu diſiuncta, eſt acceptio vocis pro ſuis inferioribus confusè & diſiunctè ſumptis; vt cum dicitur, omnis homo eſt animal: id eſt, omnis homo eſt illud, vel iſtud animal, non verò illud, & iſtud ſimul. Confuſa, ſeu diſiuncta, in hoc diſtinguitur à disiunctiua; quòd in diſiunctiua diſtinctio cadat in ſubiectũ, vt patet in hac propoſitione,

aliquis homo currit : id eſt,vel ille , vel iſte homo currit:In ſuppoſitione verò diſiuncta,ſeu cōfuſa,diſtinctio cadit in prædicatū:vt cùm dicitur,omnis homo eſt animali id eſt,omnis homo eſt,vel illud,vel iſtud animal.

Copulatiua ſuppoſitio ſubdiuiditur in *abſolutam* , in qua nulla datur exceptio : vt omnis homo eſt animal : & in *accommodam*, in qua datur exceptio : vt cùm dicitur,cœlum tegit omnia,id eſt,præter ſe ipſum. Tandem copulatiua, ſeu diſtributiua ſuppoſitio, diuiditur in eam, quæ dicitur, *pro generibus ſingulorum* : & eam , quæ dicitur,*pro ſingulis generum* . Prima eſt ea,per quam vox accipitur pro omnibus generibus, aut ſpeciebus : non autem pro omnibus indiuiduis generum, aut ſpecierum:ſic, quando dicitur,omne animal fuit in arca Noe: ibi omne animal ſumitur copulatiuè pro generibus ſingulorum : ita quòd , ex omni genere, & omni ſpecie animalium fuerit aliquod in arca Noe , non autem ſingula animalia . Secunda , quæ vocatur pro ſingulis generum,ea eſt, in qua terminus vniuerſalis ſumitur pro omnibus inferioribus illius, vt cùm dicitur,omne animal eſt ſubſtantia : ideſt,illud, & iſtud ſunt ſubſtantia .

Ampliatio eſt extenſio termini ad plures differentias temporis ex Scoto in 2. *d.* 2.*q.* 9. Ampliatio extenditur quadrupliciter . Primò ad tempus præſens & præteritum,vt *differens deambulat*,id eſt,qui differit vel differebat,deambulat. Secundò,extenditur ampliatio ad præſens & futurum,vt *viuens morietur* , id eſt, qui viuit vel viuet,morietur . Tertiò,ampliatio extenditur ad præteritum,præſens,vel futurum,vt *natus morietur* : id eſt, qui natus eſt,aut naſcitur, aut naſcetur. Quartò,extenditur ampliatio ad præſens,præteritum , futurum, vel poſſibile : vt cùm dicitur,*homo eſt animal*,id eſt, homo , qui eſt,qui fuit,qui erit,& qui poſſibilis eſt,eſt animal .

Reſtrictio eſt coarctatio termini à maiori ſignificatione ad minorem , vt cùm dicitur , *homo doctus à multis honoratur* , Licèt enim aliàs ly *homo* poſſet ſumi diſtributiuè, pro omnibus hominibus , adiungendo tamen *doctus* , talis terminus limitatur ad ſupponendum pro ſolis doctis hominibus .

Alienatio eſt tranſlatio vocis ſeu termini à ſua propria ſignificatione ad ſignificandum aliud propter adiunctioné alterius vocis aut termini. Sic quando dicitur *homo pictus non eſt animal rationale* , ly *homo* ſecundùm ſe & propriè ſignificans animal rationale, non

ani-

amplius ſignificat illud, ſed potiùs picturam externam talis animalis, propter adiunctionem huius termini, *pictus*.

Diminutio eſt limitatio aliqua, quæ fit per aliquam particulam, ratione cuius terminus aliquis, qui non poſſet verè prædicari de alio, de ipſo tamen prædicatur per appoſitionem talis particulæ. Sic, falſum eſt dicere ſimpliciter, *Æthiops eſt albus*: ſi tamen addatur hæc particula, *ſecundùm dentes*, verum tunc erit dicere, Æthiops ſecundùm dentes eſt albus.

Appellatio denique eſt applicatio vnius ſignificati ad ſignificatum alterius, vt quando dicitur, *Petrus eſt bonus citharœdus*: vox illa *bonus* non cadit ſupra Petrum, ſed ſupra citharœdum, ex Scot. *lib.* 1. *Perih.* Licèt enim Petrus eſſet malus, non minùs tamen verum eſſet dicere, Petrus eſt bonus citharœdus.

SECVNDA PARS

COMPENDII LOGICÆ.

Quæ eſt de ſecunda mentis operatione.

EXplicatis terminis, ex quibus fiunt propoſitiones: agendum venit de propoſitione ipſa, quæ pertinet ad ſecundam mentis operationem: eſt autem ſecunda mentis operatio, affirmatio, vel negatio vnius de alio, vt cum dicitur, homo eſt animal, Petrus non eſt lapis. Sed quia propoſitio conſtat ex terminis, qui ſunt nomina: & ex verbo ſubſtantiuo *Sum*, *Es*, *Eſt*, vt cùm dicitur, homo eſt doctus: proinde agendum eſt priùs de nomine, & verbo. Et quia nomen, & verbum ſunt voces, quæ ſignificant conceptus mentis, conſequenter videndum eſt etiam, quid ſit ſignum, & vox. Porro, in hac ſecunda parte epitomes iſtius, octo quæſtiones proponentur: nimirum de Signo, de Voce, de Nomine, de Verbo, de Definitione, de Diuiſione, de Propoſitione, & de Propoſitionum affectionibus.

QVÆSTIO I.

Quid ſit Signum?

Signum eſt *id, quod facultati cognoſcitiuæ aliud à ſe repræſentat:* vt fumus, qui non ſe repræſentet, ſed ignem, hedera repræſentat vinum venale, & voces conceptus mentis. Signum multipliciter diuiditur, in Formale, & Inſtrumentale: in Naturale, & Arbitrarium; in Practicum, & Speculatiuum: in Rememoratiuum, Demonſtratiuum, & Prognoſticum: de quibus ſuo loco dicemus: prænotantes tantùm in præſenti, ſignum naturale eſſe illud, quod idem ſignificat apud omnes, vt ignis fumum, riſus lætitiam, & lachrymæ triſtitiam. Signum verò arbitrarium, ſeu ex beneplacito eſt illud, quod non ſignificat ex natura ſua, ſed tantùm ex beneplacito hominum, qui voluerunt, vt modò vnum ſignificet, modò aliud: ſic ſonitus campanæ modò denotat funera, modò celebrationem miſſæ, modò conuocationem ciuium, vti inſtituerunt homines.

QVÆSTIO II.

De Voce.

Vox eſt *ſonus ore animalis prolatus cum intentione aliquid ſignificandi*: ideo enim loquuntur homines ad inuicem, vt ſibi mutuò manifeſtent animi conceptus. Quia Angeli non ſunt animalia, idcirco non loquuntur propriè, licèt videantur loqui: vt patet de Gabriele Virginem alloquente. Quia etiam pſittacus non habet intentionẽ ſignificandi conceptus animę rationalis, quâ caret, ideo non dicitur loqui, ſicut nec cætera animalia.

Vox diuiditur in Articulatam, quæ procedit à gutture animalis, & formatur per dentes, palatum, linguam, & duo labia: & in Inarticulatam, quæ editur à gutture animalis abſque prædictis inſtrumentis, vt mugitus boum, vlulatus luporum, canum latratus, clamores hominum, & ſuſpiria lamentantium.

Voces ſunt ſigna, quæ ſignificant ex inſtituto hominum, quandoquidem non ſignificant idem apud omnes: imò vna & eadem vox in diuerſis regionibus diuerſa ſignificat.

QVÆSTIO III.

De Nomine.

NOmen apud Logicos eſt *vox ſignificatiua, ex inſtituto, ſine tempore, finita, & recta, cuius nulla pars ſignificat ſeparata.* Dicitur primò, *vox ſignificatiua:* ad excludendas voces quæ nihil ſignificant, vt *tap.* Dicitur ſecundò, *ſignificatiua ad placitum:* vt reijciantur voces naturales, nempe fletus & riſus. Dicitur tertiò, quòd ſignificet *ſine tempore?* vt diſtinguatur à verbo, quod deſignat aliquam differentiam temporis præteriti, præſentis, vel futuri. Dicitur quartò, *finita:* vt diſtinguatur à nominibus infinitis, vt non homo, quem diximus eſſe terminum infinitum, quia omnia ſignificat, excepto homine, ſaltem in confuſo. Dicitur quintò, *recta;* vt excludantur à propoſitione caſus obliqui, qui reſolui debent in terminos rectos, vt quādo dicitur, Petrus amat, id eſt, Petrus eſt amans. Dicitur vltimò, *cuius nulla pars ſignificat ſeparata:* ad excludendam orationem, v.g. homo iuſtus, cuius partes ſignificant ſeparatæ. Porrò, hìc *nomen* ſumitur pro termino, qui poteſt ingredi propoſitionem, tanquam prædicatum, vel tanquam ſubiectum.

Quòd ſi aliqua nomina ſignificent tempus, vt *dies*, *menſis*, & *annus*, quod videtur eſſe cōtra tertiam conditionē nominis: reſpondendū eſt, talia nomina ſignificare quidem tēpus, non verò cum tēpore. Significare enim cum tēpore eſt præter principale ſignificatū importare aliquam differentiam temporis, vt quādo dicitur, amo, amaui, amabo, quod nō importatur per nomina prædicta. Quòd ſi etiam dicatur, *cœnam*, & *prandium*, præter ſignificatum principale, nempe refectionem, ſignificare adhuc tempus matutinum & veſpertinum: reſponderi adhuc debet, quòd ſignificent quidem tempus, ſed non differentiam temporis, quandoquidem prandiū & cœna non dicunt præteritum, vel præſens, vel futurum.

QVÆSTIO IV.

De Verbo.

VErbum definitur *vox ſignificatiua ad placitum, cum tempore, finita, & recta, cuius nulla pars*

 ſigni-

ſignificat ſeparata. Dicitur primò, *vox ſignificatiua ad placitum*: quia omnes voces ad placitum ſignificant vt diximus. Dicitur 2. *cum tempore*: quia verbum præter ſignificatum principale differentiam temporis importat. Dicitur 3. *finita*: ad excludendum verba infinita, vt non amo, non lego. Dicitur 4. *recta*: vt reijciantur omnes modi ab indicatiuo, & omnia tempora à præſenti: quandoquidem alia ſunt potiùs deſcendentia a verbis, quàm ipſa verba: non faciunt enim propoſitionem per ſe veram, niſi quatenus ad tempus præſens reducuntur: nam ideo verum eſt dicere, Petrus amauit virtutem, quia verum fuit dicere aliquando, Petrus amat virtutem.

In propoſitionibus de tertio adiacente Verbum eſt tantùm copula & non prædicatum: vt cùm dicitur, homo eſt animal. In propoſitionibus verò de ſecundo adiacente verbum eſt ſimul copula & prædicatũ: vt quando dicitur, Petrus legit, id eſt, Petrus eſt legens.

QVÆSTIO V.

De Definitione.

DEfinitio eſt duplex, Nominis & Rei. Definitio nominis eſt oratio explicans id, quod ſignificatur per nomen: vt ſi quæratur, quid ſit philoſophus ſecundùm nomen, reſponderi poterit, quòd ſit amator ſapientiæ. Definitio rei eſt ea, quæ rei naturam explicat: & ita eſt duplex, deſcriptiua & eſſentialis.

Deſcriptiua definitio ea eſt, quæ deſcribit naturam rei per proprietatem eius, dicendo v. g. homo eſt animal riſibile: vel per accidentia communia, dicendo, homo eſt animal doctum. Eſſentialis definitio eſt illa, quæ explicat naturam rei per prædicata eſſentialia, ſeu per genus & differentiam, quæ ſunt partes eſſentiales: vt quando dicitur, homo eſt animal rationale: vbi animal eſt genus commune ad hominem & brutum, rationale verò eſt differentia homini eſſentialis, quæ illum conſtituit eſſentialiter, & diſtinguit ab alio.

QVÆSTIO VI.

De Diuiſione.

DIuiſio eſt oratio totum in ſuas partes diſtribuens. Totum eſt duplex; nempe Integrale, & Potentiale.

le. *Totum Integrale* diuiditur in partes integrantes, v.g. corpus humanum in caput, brachia, pedes, &c. *Totum Potentiale* diuiditur in partes potentiales ſeu ſubiectiuas, vt Subſtantia in corpoream & in incorpoream; & animal in rationale in irrationale.

Ad diuiſionem plures conditiones requiruntur. Primò. Membra diuidentia ſeorſim ſumpta minùs latè patent quàm diuiſum: ſic homo minùs latè patet animali. 2. Vnum membrum non debet contineri ſub alio: ſic brutum non continetur ſub homine. 3. Diuiſio debet fieri per membra immediata; & ſic ſubſtantia debet diuidi, non per rationale & irrationale, ſed per corporeum & incorporeum, quæ ſubſunt immediatè ſubſtantiæ. 4. Diuiſio debet fieri regulariter per membra poſitiua, vt cùm color diuiditur in album, & nigrum: ſæpè tamen philoſophi vtuntur nominibus negatiuis loco poſitiuorum, diuidentes v.g. ſubſtantiam in corpoream & in incorpoream, ſicut animal in rationale & in irrationale.

QVÆSTIO VII.

De Propoſitione.

ORatio, enuntiatio, & propoſitio in hoc diſtinguuntur, quòd oratio ſit vox ſignificatiua ad placitum, cuius partes ſeparatæ aliquid ſignificant; ſiue ſit enuntiatiua, vt homo eſt animal; ſiue non ſit enuntiatiua, vt homo iuſtus. Enuntiatio eſt oratio enuntiatiua aliquid affirmans vel negans de aliquo; vt homo eſt doctus, lapis non eſt arbor. Propoſitio denique eſt oratio enuntiatiua poſita in ſyllogiſmo verum vel falſum enuntians. Quòd ſi ſit prima propoſitio ſyllogiſmi, vocatur maior propoſitio; ſi ſit ſecunda, vocatur minor; ſi ſit tertia, vocatur concluſio.

Propoſitio diuiditur primò in mentalem, quæ concipitur mente; Vocalem, quæ voce exprimitur; & Scriptam, quæ pingitur calamo.

Secundò, diuiditur in Complexam ſeu compoſitã, & in Incomplexam ſeu ſimplicem. Complexa eſt potiùs duplex propoſitio, quàm vna; & eſt illa quæ enuntiat duo, vt cùm dicitur, Petrus eſt doctus & fortis. Incomplexa ſeu ſimplex ea eſt, quæ rem ſimplicem affirmat aut negat de ſubiecto ſimplici, vt Paulus eſt doctus.

Tertiò,diuiditur propoſitio in propoſitionem de Secundo adiacente, & de tertio adiacente. Prima eſt ea, quæ conſtat tantùm ſubiecto & copula;vt Petrus currit. Secunda ea eſt,in qua exprimuntur ſubiectum,copula, & prædicatum:vt homo eſt doctus.

Quartò,diuiditur propoſitio in Finitam,& in Infinitam. Prima eſt ea, cuius prædicatum & ſubiectum ſunt nomina finita,vt homo eſt animal.Secunda ea eſt,cuius prædicatum aut ſubiectum ſunt nomina infinita,vt non lapis eſt quercus,vel homo eſt non lapis.

Quintò, propoſitio ratione quantitatis diuiditur in Vniuerſalem,cui præfigitur ſignum vniuerſale, vt omnis homo eſt animal, nullus lapis eſt brutum:& in particularem,cui præfigitur ſignum particulare, vt aliquis homo eſt doctus,aliquis homo non eſt doctus.

Sextò,diuiditur ratione qualitatis in Affirmatiuam, quæ affirmat aliquid de aliquo, vt homo ſcribit; & in Negatiuam,quæ aliquid negat de aliquo, vt Petrus non legit.

Septimò,diuiditur in Definitam, & in Indefinitam. Illa eſt,cuius ſubiecto præfigitur ſignum vniuerſale vel particulare,quod determinat propoſitionem: vt omnis homo eſt animal,aliquis homo eſt ſapiens.Iſta eſt,cuius ſubiecto non præfigitur ſignum,cùm v.g.dicitur,homo eſt albus. Propoſitio Indefinita cenſetur vniuerſalis, quando prædicatum neceſſariò conuenit ſubiecto; vt cùm dicitur, homo eſt animal, id eſt, omnis homo eſt animal; correſpondet verò particulari, quando prædicatum conuenit ſubiecto contingenter;vt cùm dicitur, homo eſt doctus, id eſt, aliquis homo; quia doctrina contingenter homini conuenit.

Octauò, diuiditur in Directam & in Indirectam. Directa eſt ea, in qua ſuperius prædicatur de inferiori,vt homo eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt ens. Indirecta illa eſt, in qua inferius de ſuperiori prædicatur, vt animal eſt homo,ſubſtantia eſt corpus.

Vltimò, diuiditur propoſitio in Abſolutam, Hypotheticam,& Modalem.Abſoluta eſt ea,quæ rem abſolutè & ſine conditione affirmat; vt homo eſt doctus. Hypothetica ſeu conditionalis ea eſt, quæ affirmat vel negat cum conditione; vt, ſi dies eſt, ſol lucet; ſol non lucet, ſi dies non eſt. Modalis eſt ea, quę nedum dicit prædicatum conuenire ſubiecto, ſed præterea deſignat modum, quo illi conuenit, ſiue

de poſſi-

de poſſibili; vt, poſſibile eſt hominem eſſe doctum; ſiue de impoſſibili, vt impoſſibile eſt hominem eſſe lapidem; ſiue de neceſſario, vt neceſſarium eſt hominem eſſe animal; ſiue de contingenti, vt contingens eſt hominem eſſe doctum: & ſic propoſitio Modalis eſt quadruplex; nempe de Poſſibili, de Impoſſibili, de Neceſſario, & de Contingenti.

QVÆSTIO VIII.

De Affectionibus propoſitionis.

TRes communiter dicuntur eſſe affectiones propoſitionum, ſeu tria poſſe conſiderari in propoſitionibus, quæ ſunt: Oppoſitio, Conuerſio, & Æquipollentia earum: de quibus dicimus pauca, plura reſeruantes ad ſecundam partem Logicæ.

Oppoſitio propoſitionum eſt repugnantia illarum inter ſe, ſiue in quantitate, quando ſcilicet vna eſt particularis, & alia vniuerſalis: ſiue in qualitate, quando vna eſt affirmatiua, & altera negatiua.

Oppoſitio propoſitionum eſt quadruplex, nempe oppoſitio Contraria, Subcontraria, Contradictoria, & Subalterna. Contraria oppoſitio eſt repugnantia inter duas propoſitiones, quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua, alia vniuerſalis negatiua; vt omnis homo eſt iuſtus, nullus homo eſt iuſtus.

Subcontraria oppoſitio eſt repugnantia inter duas propoſitiones, quarum vna eſt particularis affirmatiua, alia eſt particularis negatiua; vt aliquis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus.

Contradictoria oppoſitio eſt repugnantia, quæ reperitur inter duas propoſitiones, quarum vna eſt vniuerſalis affirmans, altera particularis negans: vt, omnis homo eſt animal, aliquis homo non eſt animal: vel quarum vna affirmat aliquid de ſingulari, & alia negat de eodem, vt Petrus eſt doctus, Petrus non eſt doctus

Oppoſitio ſubalterna eſt ea, quæ reperitur inter duas propoſitiones, quarum vna eſt vniuerſalis affirmans, altera particularis affirmans; vt omnis homo eſt doctus, aliquis homo eſt doctus. Hæc prolixiùs dicentur in Logica.

Conuerſio propoſitionum eſt mutatio prædicati in ſubiectum, quæ eſt triplex; nimirum Simplex, Per

accidens, & per Contrapoſitionem. Quid ſint illæ conuerſiones, quæ ſunt tantùm vtiles ad reductionem ſyllogiſmorum, dicetur accuratè.

Æquipollentia propoſitionum eſt duarũ propoſitionum oppoſitarũ eadẽ vis proueniẽs ex additione vnius vel plurium negationum, vt etiam habebitur ſuo loco.

TERTIA PARS
COMPENDII LOGICÆ.

Quæ eſt de tertia mentis operatione.

POſt explicationem terminorum, qui ſpectant ad primam mentis operationem, & poſt examen propoſitionis, quæ ad ſecundam mentis operationem pertinet, nunc progrediendum eſt ad argumentationem, quæ tertiam mentis operationem dirigit. Tertia mentis operatio vocatur Diſcurſus, ſeu Illatio, quia ex pluribus coaleſcit propoſitionibus, quarum vna ex alia infertur. In hac tertia parte octo quæſtiones proponentur de argumentatione: videlicet, quid & quotuplex ſit argumentatio, quotuplex ſit ſyllogiſmus, quid ſit ſyllogiſmi materia, quid eius forma, quæ ſint ſyllogizandi regulæ, quid reductio, quot ſyllogiſmorum modi, & ſyllogiſmorum fallaciæ.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex ſit argumentatio.

ARgumentatio eſt oratio, in qua ex vna vel pluribus propoſitionibus magis notis colligitur quædam veritas minùs nota. Vel eſt oratio, in qua ex propoſitione antecedenti concluditur & infertur conſequens; vt Petrus eſt homo, ergo eſt animal. Prima propoſitio vocatur antecedens; & ſecunda dicitur conſequens.

Argumentationis ſunt quinque ſpecies, nempe Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum, & Gradatio.

Syl-

Syllogiſmus, qui eſt perfectior ſpecies argumentationis, eſt oratio, in qua ex duabus propoſitionibus præmiſſis tertia infertur: vt omnis homo eſt animal, Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt animal. Prima vocatur Maior, ſecunda dicitur Minor, & tertia eſt Concluſio.

Enthymema, eſt oratio, in qua ex vna propoſitione antecedenti infertur conſequens: vt omnis homo eſt riſibilis: ergo omnis homo eſt rationalis. Hæc ſpecies argumentationis eſt ſyllogiſmus imperfectus & quaſi truncatus, qui, vt fiat perfectus, debet reſolui per tres propoſitiones, exprimendo ſcilicet maiorem, quæ tacebatur in enthymemate, & dicendo, omne rationale eſt riſibile: ſed omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis.

Inductio, eſt oratio, in qua ex particularibus ſufficienter enumeratis concluditur aliquid vniuerſale: vt ſi diceretur, Petrus eſt riſibilis, Paulus eſt riſibilis, & ſic de alijs: ergo omnis homo eſt riſibilis. Quòd ſi ſingularia non ſufficienter enumerentur, propoſitio vniuerſalis ex illis deducta non eſt vera: vt ſi dicatur, Petrus eſt doctus, Paulus eſt doctus, Ioannes eſt doctus: ergo omnis homo eſt doctus: hæc vltima propoſitio eſt falſa, quia particularia non ſufficienter enumerantur.

Exemplum eſt argumentatio, in qua vnum particulare probatur per aliud propter aliquam ſimilitudinem in vtroque repertam, vt quando dicitur, Petrus ob parricidium vitam finiuit patibulo: ergo ſic eam finiet Paulus, ſi parenti mortem inferat.

Gradatio, eſt argumentatio, ſeu coaceruatio plurium propoſitionum, vbi à prima infertur vltima, vt ſi quis velit probare, Petrum eſſe ens, ſic argumentabitur; Petrus eſt homo, homo eſt animal, animal eſt viuens, viuens eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt ens: ergo à primo ad vltimum Petrus eſt ens.

Dilemma his quinque ſpeciebus additur communiter, & eſt argumentatio, vbi ex vtraque parte oſtenditur incommodum: vt, ſi quis velit alteri probare, vxorem non eſſe ducendam, vteretur hoc dilemmate: vel vxor, quam ducere intendis, erit pulchra, vel non: ſi eſt pulchra, erit tibi curæ: ſi non pulchra, erit tibi tædio; ergo non eſt ducenda.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit ſyllogiſmus.

SYllogiſmus diuiditur in Expoſitorium, Demonſtratiuum, Topicum & Sophiſticum. Expoſitorius eſt ille qui conſtat propoſitionibus ſingularibus, quæ rem declarant ita euidenter, vt eam ob oculos exponere videantur; vt quando dicitur, Ioannes ſcribit; Ioannes eſt doctus; ergo aliquis ſcribens eſt doctus.

Demonſtratiuus, qui & Apodicticus dicitur, ille eſt, qui conſtat propoſitionibus neceſſarijs, ex quibus paritur ſcientia, vnde aliter definitur, ſyllogiſmus faciens ſcire: vt, omnis homo eſt animal, omne riſibile eſt homo, ergo omne riſibile eſt animal.

Topicus, aliàs dialecticus ille dicitur, qui conſtat propoſitionibus tantùm probabilibus, qui non gignit ſcientiam, ſed tantùm opinionem; vt cùm dicitur, omnis mater diligit filium, ſed Anna eſt mater Ioannis: ergo Anna amat filium Ioannem. Quia maior huius ſyllogiſmi eſt tantùm probabilis, cum multæ matres non diligant filios, ideo concluſio eſt tantùm probabilis.

Sophiſticus eſt ille, qui apparentem gignens veritatē, generat tantùm errorē; vt quando dicitur, hic canis eſt pater, quia generauit alium canem; hic canis eſt tuus, quia ad te pertinet: ergo hic canis eſt pater tuus. Hic ſyllogiſmus, qui apparentis eſt veritatis, parit tantùm errorem; & ob hoc dicitur ſophiſticus, ſeu fallax.

Ex dictis patet, hos tres vltimos ſyllogiſmos dupliciter differre, penes ſcilicet materiam, & effectum; nam ſyllogiſmus demonſtratiuus conſtat propoſitionibus neceſſarijs, & parit ſcientiam: topicus conſtat materià probabili, & opinionem generat: ſophiſticus denique conſtat materià fallaci, & gignit errorem.

QVÆSTIO III.

De materia ſyllogiſmi.

SYllogiſmi materia duplex eſt, nempe remota & proxima. Materia remota ſunt termini, ex quibus fiunt propoſitiones: Materia verò proxima, ſunt propoſitiones ipſæ, ex quibus conſtat ſyllogiſmus. In quolibet ſyllo-

logiſmo ſunt tantùm tres termini, qui bis repetuntur: nam in maiori propoſitione reperitur maius extremum cum medio, & in minori propoſitione reperitur minus extremum cum medio, & in concluſione reperiuntur maius extremum, & minus extremum ſine medio. In ſyllogiſmo etiam ſunt tantùm tres propoſitiones, nempe Maior, Minor, & Concluſio; vt ſæpe diximus.

Maius extremum eſt ille terminus, qui in maiori coniungitur cum medio. Minus extremum eſt ille, qui in minori coniungitur cum medio. Medium verò eſt terminus ab extrinſeco aſſumptus ad probandam concluſionem; qui terminus ponitur in maiori & minori, & nunquam concluſionem ingreditur; vt patet in hoc ſyllogiſmo: omnis homo eſt animal: ſed Petrus eſt homo: ergo Petrus eſt animal; vbi videtur, quòd homo ſit medium, quia repetitur in vtraque præmiſſa, & non ingreditur concluſionem: animal autem eſt maius extremum, quia in maiori coniungitur cum medio: & Petrus eſt minus extremum, quia iungitur cum medio in minori. Quoad hanc particulam, *ergo*, non eſt pars ſyllogiſmi, bene autem ſignum, ſeu nota concluſionis.

QVÆSTIO IV.

De forma ſyllogiſmi.

FOrma ſyllogiſtica nihil aliud eſt, quàm diſpoſitio materiæ idoneæ ad concludendum; illa autem materia conſiſtit in terminis, quę ſunt materia remota ſyllogiſmi: & in propoſitionibus, quæ ſunt materia proxima ejuſdem: vnde forma ſyllogiſtica eſt diſpoſitio terminorum, & propoſitionum in figura, & modo. Figura igitur eſt diſpoſitio terminorum, nempe maioris & minoris extremi cum medio. Modus autem eſt diſpoſitio propoſitionum ſecundùm quantitatem & qualitatem. Quãtitas propoſitionis eſt vniuerſalitas vel particularitas eius. Qualitas verò eſt affirmatio vel negatio illius.

Figuræ ſyllogiſmorum ſunt tres, Prima, Secunda, & Tertia. Prima eſt ea, in qua medium ſubijcitur in maiori, & prædicatur in minori. Secunda eſt ea, in qua medium prædicatur in vtràque. Tertia verò eſt illa, in qua medium bis ſubijcitur; iuxta hunc verſiculum imperfectum.

Sub præ prima: ſed altera bis præ: tertia bis ſub.

Vt res clarior euadat, exempla harum figurarum ſequuntur.

Omnis homo eſt animal.
Omne riſibile eſt homo.
Ergo omne riſibile eſt animal.

Ille ſyllogiſmus eſt in prima figura, quia homo, quod eſt medium, ſubijcitur in maiori & prędicatur in minori, & non ingreditur concluſionem.

Omnis homo eſt animal:
Aliquod viuens non eſt animal:
Ergo aliquod viuens non eſt homo.

Iſte ſyllogiſmus eſt in ſecunda figura, quia animal, quod eſt medium, prædicatur in vtraque, nec concluſionem ingreditur.

Omnis homo eſt animal:
Omnis homo eſt rationalis.
Ergo aliquod rationale eſt animal.

Hic ſyllogiſmus eſt in tertia figura, quia medium bis ſubijcitur in præmiſſis, iuxta regulam antedictam *ſub præ prima* &c. Ex quibus patet, quòd figuræ ſint diuerſæ tantùm pro diuerſa collocatione medij.

QVÆSTIO V.

De modis ſyllogiſmorum.

MOdi, quibus poſſunt conſtrui ſyllogiſmi, ſunt nouemdecim, quorum nouem primi pertinent ad primam figuram, qui proinde habent medium ſubiectum in maiori, & prædicatum in minori. Quatuor ſequentes ad ſecundam figuram ſpectant, & habent medium prædicatum in maiori, & in minori. Sex alij attinent ad tertiam figuram, & in illis medium bis ſubijcitur. Omnes illi modi continentur in quatuor ſequentibus verſiculis.

Barbara, celarent, darij, ferio, baralipton,
Celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum,
Ceſare, cameſtres, feſtino, baroco, darapti.
Felapton, diſamis, datiſi, bocardo, feriſon.

Iſtorum vocabulorum prima ſyllaba ſignificat maiorē propoſitionem ſyllogiſmi, ſecunda ſignificat minorem, & tertia concluſionem. Quælibet etiam ſyllaba continet vnam vocalem, nempe A. E. I. O. quarum prima, nempe A, ſignificat vniuerſalem affirmatiuam,

E, vni-

E, vniuerſalem negatiuam; I, particularem affirmatiuam: & O. particularem negatiuam: ita quod, ſi aliquis vellet facere ſyllogiſmum in *barbara*, faceret tres propoſitiones vniuerſales affirmatiuas, & ſic de alijs, ſecundùm hos verſiculos

Aſſerit A. negat E. verùm vniuerſaliter ambæ,
Aſſerit I. negat O. ſed particulariter ambæ.

Porrò, notari debet, quòd quatuor primi modi primæ figuræ ſint directi, & alij quinque indirecti. In hoc autem differunt modus directus, & indirectus, quòd in modo directo maius extremum maioris debeat eſſe maius extremum in concluſione, vt patebit in exemplis ſequentibus.

MODI DIRECTI PRIMÆ FIGVRÆ.

1.

Bar	*Omnis homo eſt animal:*
ba	*Omne riſibile eſt homo:*
ra	*Ergo omne riſibile eſt animal.*

2.

Ce	*Nullus homo eſt arbor:*
la	*Omne riſibile eſt homo,*
rent	*Ergo nullum riſibile eſt arbor.*

3.

da	*Omne corpus eſt ſubſtantia:*
ri	*Aliquod ens eſt corpus,*
i	*Ergo aliquod ens eſt ſubſtantia.*

4.

fe	*Nullus lapis eſt arbor:*
ri	*Aliquod ens eſt lapis,*
o	*Ergo aliquod ens non eſt arbor.*

Quatuor iſti ſyllogiſmi ſunt directi, quia maius extremum maioris eſt prædicatum in concluſione.

MODI INDIRECTI PRIMÆ FIGVRÆ.

1.

ba	*Omne animal eſt ſubſtantia:*
ra	*Omnis homo eſt animal,*
lip	*Ergo aliqua ſubſtantia eſt homo.*

2.

ce	*Nullum animal eſt lapis:*
lan	*Omnis homo eſt animal,*
tes	*Ergo nullus lapis eſt homo.*

3.

da *Omne animal rationale eſt riſibile:*
bi *Aliquis homo eſt animal rationale;*
tis *Ergo aliquod riſibile eſt homo.*

5.

ſap *Omne animal eſt ſenſitiuum:*
peſ *Nullus lapis eſt animal;*
mo *Ergo aliquod ſenſitiuum non eſt lapis.*

5.

fri *Quidam homo eſt doctus:*
ſe *Nullum brutum eſt homo;*
ſom. *Ergo aliquod brutum non eſt doctum.*

Quinque iſti ſyllogiſmi primæ figuræ ſunt indirecti, quia maius extremum maioris eſt ſubiectum in concluſione.

MODI SECVNDÆ FIGVRÆ.

1.

Ce *Nulla planta eſt animal:*
ſa *Omnis homo eſt animal:*
re *Ergo nullus homo eſt planta.*

2.

ca *Omnis homo eſt animal:*
meſ *Nulla planta eſt animal,*
tres *Ergo nulla planta eſt homo.*

3.

feſ *Nulla planta eſt animal:*
ti *Aliquis homo eſt animal,*
no *Ergo aliquis homo non eſt planta.*

4.

ba *Omne peccatum eſt odioſum Deo:*
ro *Aliqua hominis occiſio non eſt odioſa Deo;*
co *Ergo aliqua hominis occiſio non eſt peccatum.*

EXEMPLA TERTIÆ FIGVRÆ.

1.

da *Omnis homo eſt ſubſtantia:*
ra *Omnis homo eſt animal,*
pti *Ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.*

2.

fe *Nullus homo eſt leo.*
lap *Omnis homo eſt animal.*
ton *Ergo quoddam animal non eſt leo.*

3.

di	*Quidam homo eſt iuſtus:*
ſa	*Omnis homo eſt animal,*
mis	*Ergo quoddam animal eſt iuſtum.*

4.

da	*Omne animal eſt ſubſtantia:*
ti	*Aliquod animal eſt viuens,*
ſi	*Ergo aliquod viuens eſt ſubſtantia.*

5.

bo	*Aliqua planta non eſt animal:*
car	*Omnis planta eſt ſubſtantia.*
do	*Ergo aliqua ſubſtantia non eſt animal.*

6.

fe	*Nulla planta eſt animal:*
ri	*Aliqua planta eſt ſubſtantia;*
ſon	*Ergo aliqua ſubſtantia non eſt animal.*

QVÆSTIO VI.

De regulis generalibus ſyllogiſmi.

QVi tradunt Philoſophiam, ſolent etiam tradere regulas ſyllogiſmorum, quæ ſunt vel generales, vtpotè cõcernentes ſyllogiſmos cuiuſcumque figuræ ſint; vel ſpeciales, quæ applicantur cuilibet figuræ: ſed tales regulæ non mihi videntur multùm vtiles, quia vt ſyllogiſmi perfectè concludant, ſufficit, quòd ſint conformes vni illorum nouemdecim modorum, quos ſuprà enumerauimus. Quilibet enim ſyllogiſmus factus in *Barbara*, aut in *Celarent*, aut in quouis alio modo, cuiuſcumque figuræ ſit, aptè concludit, ſi benè obſeruentur quantitas, & qualitas propoſitionum, & diſponantur in modo, & figura: vnde, cum aliæ regulæ ſyllogiſmorum ſint inutiles, & potiùs crucient, quàm adiuuent ſcholaſticorum animos, ideò illas prætermittere poſſemus; quia tamen tales regulæ afferuntur communiter à Logicis, nè aliquid huic compendio deficere videatur.

Dicam primò, ſed breuiter, quòd ſeptem aſſignentur regulæ generales ſyllogiſmorum. Prima eſt, quòd in ſyllogiſmo ſint tantùm tres termini. 2. Medium non debet ingredi concluſionem. 3. In altera præmiſſarum medium debet diſtribui, id eſt, ſumi vniuerſaliter. 4. Ex puris particularibus nil ſequitur vi formæ. 5. Nil ſequitur vi formæ ex puris negatiuis. 6. Si altera præmiſ-

miſſarum ſit particularis, concluſio debet eſſe particularis, quia concluſio ſequitur debiliorem partem. 7. Ob eandem rationem, ſi altera præmiſſarum ſit negatiua, negatiua erit concluſio.

Dicam ſecundò, regulas ſpeciales figurarum contineri his verſibus. Pro prima nimirum,

Sit minor affirmans, nec maior ſit ſpecialis.

Pro ſecunda.

Vna negans praeat, nec maior ſit ſpecialis.

Pro tertia.

Sit minor affirmans, concluſio ſit ſpecialis.

Hæ, inquam, regulæ non ſunt neceſſariæ, quandoquidem regula continens nouemdecim modos ſyllogiſmorum tanti artificij eſt, vt componendo ſyllogiſmum conformiter illis modis, ſyllogiſmus ille ſit etiam iuxta omnes iſtas regulas; ſicque ſufficit, vt obſernentur modus, & figura, abſque eo, quòd recurratur ad regulas generales, vel ſpeciales ſyllogiſmorum.

Quia autem in tranſcurſu Logicæ ſæpiſſimè dicitur, quòd debeat obſeruari *dictum de omni, & dictum de nullo:* ideo ſciendum eſt, quòd per *dici de omni* nihil aliud intelligatur, niſi ſequens axioma; *quidquid dicitur de omni ſubiecto, dicitur de omni contento ſub illo ſubiecto:* vnde quia de omni animali dicitur, quòd ſit ſenſitiuum, dicitur etiam de omni contento ſub animali, quòd ſit ſenſitiuum, v. g. de auibus, de piſcibus, & de alijs. Dictum de nullo nihil aliud ſonat, quàm effatum hoc; *quidquid negatur vniuerſaliter de ſubiecto, negatur etiam de quolibet contento ſub illo:* & ſic, quia de omni animali negatur, quòd ſit incorporeum: id etiam negatur de quolibet animali, vt equo, boue, & ſimilibus.

QVÆSTIO VII.

De reductione ſyllogiſmorum.

Reductio ſyllogiſmi eſt conuerſio ſyllogiſmi imperfecti in perfectum. Perfecti autem ſyllogiſmi ſunt tantùm quatuor modi primæ figuræ, ad quos reliqui omnes debent reduci, vt perfecti efficiãtur. Reductio eſt duplex, nempe oſtenſiua, & per impoſſibile. Reductio oſtenſiua eſt, quando ſyllogiſmus oſtenditur benè concludere per reductionem illius ad aliquem ex perfectis, conuertendo, vel tranſponendo propoſitiones.

Voces

Voces illæ barbaræ, quas protulimus ad modos figurum ſignificandos, denotant, ad quos modos debeant reduci modi imperfecti. Qui enim inchoantur per B, debent reduci ad *Barbara*, vt bocardo, baroco, & baralipton. Qui inchoantur per C, debent reduci ad *Celarent*, vt Celantes, Ceſare, Cameſtres. Qui incipiunt per F, reduci debent ad *Ferio*, vt Fapeſmo, Friſeſom, Feſtino, Feſapron, & Feriſon. Qui per D. ducunt initium, reduci debent ad *Darij*, vt Dabitis, Darapti, Diſamis, & Datiſi. Et ſic illæ quatuor conſonantes, B. C. D. F. inſeruiunt ad cognoſcendum modos perfectos, ad quos reduci debent modi imperfecti, in quibus concluſio non ita clarè ſequitur ex præmiſſis, ſicut in modis directis.

Conſiderari etiam debent quatuor illæ conſonantes, quæ ſunt in medio illarum vocum, nempe S, P, M, C. Nam litera S. ſignificat propoſitionem, in qua continetur, eſſe conuertendam conuerſione ſimplici. Litera P. denotat propoſitionem, in qua eſt, debere conuerti cōuerſione per accidens. Litera M. indicat, præmiſſas eſſe tranſponendas, ponendo maiorem loco minoris, & è conversà. Litera C. in medio dictionis poſita denotat modos, in quibus reperitur, eſſe contumaces, nec poſſe reduci oſtenſiuè: ſed tantùm per impoſſibile. Hæc omnia ſequenti geminato verſu comprehenduntur,

S. Vult ſimpliciter verti, P, verò per accid.
M. Vult tranſponi, C. per impoſsibile duci.

Quia reductio oſtenſiua fit per tria inſtrumenta, nempe per conuerſionem ſimplicem, quæ eſt mutatio prædicati in ſubiectum, retentâ quantitate & qualitate propoſitionis, vt *omnis homo eſt animal*, *omne animal homo*: vel per Conuerſionem per accidens, in qua mutatur prædicatum in ſubiectum, mutatâ quantitate propoſitionis, & ſeruatâ qualitate eius, vt *omnis homo eſt animal*, *aliquod animal eſt homo*: vel denique per tranſpoſitionem, quà minor ponitur loco maioris: hæc debet illuſtrari exemplo alicuius ſyllogiſmi, in quo reperiantur tres illæ mutationes, vt de imperfecto reducatur ad perfectum, v. g. in *fapeſmo*.

Omne animal eſt ſenſibile:
Nullus lapis eſt animal;
Ergo aliquod ſenſibile non eſt lapis.

Primò, ille ſyllogiſmus debet reduci ad *Ferio*, quia vterque incipit per eandem literam, quæ eſt F. Secundò, maior denotata per A, debet conuerti per Ac-

ci-

cidens, vt deſignat P. Tertiò, minor, quam deſignat, T. debet conuerti ſimpliciter, vt deſignat S. Quartò, maior debet mutari in minorem, vt deſignat M, & ſic argumentum in *Fapeſmo*, quod eſt imperfectum, reducitur ad *Ferio*, quod perfectè concludit & directè, quandoquidem redit in iſtud.

Fe *Nullum animal eſt lapis:*
ri *Sed aliquod ſenſibile eſt animal:*
o *Ergo aliquod ſenſibile non eſt lapis.*

Reductio ad impoſſibile, quæ præſertim debet fieri in his duobus modis, *Bocardo*, & *Baroco*, in quibus reperitur C. iuxta regulam præcedentem *C. per impoſsibile duci:* Ideo inuenta eſt, vt ille, qui concedendo maiorem & minorem, negat concluſionem, reducatur ad impoſſibile, & cogatur admittere duas propoſitiones contrarias, aut contradictorias. Sed quia, conceſſis præmiſſis, abſurdum eſt negare concluſionem; quando argumentum eſt in forma, idcirco parum vſitata eſt hæc reductio per impoſſibile. Non conturbentur ergo philoſophici tyrones, ſi minùs capiant modum reducendi ad impoſſibile, & regulas, quæ ad hoc neceſſariæ ſunt, quas libenter omittimus, vtpotè inutiles.

QVÆSTIO VIII.

De inuentione medij.

CErtas quaſdam regulas tradunt aliquando philoſophi, vt inueniatur medium demonſtrationis, ſed quia philoſophus quilibet prouectior factus, per vſum argumentationis de facili inueniet medium, quo probari poſſit concluſio; ideo nè rudiores philoſophi nimium temporis inſumant ad capiendas tales regulas, quæ ex ſe per difficiles ſunt; Dicam tantùm, medium demonſtrationis à priori, qua ſcilicet proprietas demonſtratur de ſubiecto, eſſe ipſam eſſentialem definitionem ſubiecti, vel differentiam illius; nullus enim negat iſtam demonſtrationem eſſe potiſſimam, omne animal rationale eſt riſibile; ſed homo eſt animal rationale: ergo homo eſt riſibilis. Vbi animal rationale, quod eſt definitio hominis, eſt medium, quo demonſtratur hominis riſibilitas, quæ eſt paſſio eius. Idem dicendum eſt de differentia eſſentiali, quæ eſt medium demonſtrationis à priori. Medium demonſtrationis à

teriori eſt proprietas intrinſeca. Qui enim vellet bare hominem eſſe animal rationale, hoc faceret riſibilitatem, dicendo; animal riſibile eſt ratio- e; ſed homo eſt rationalis; ergo eſt riſibilis.

QVÆSTIO VLTIMA.

De fallacijs ſyllogiſmorum.

quæſtione ſecunda huius tertiæ partis diximus, ſyl- ogiſmum diuidi in Demonſtratiuum, Topicum, & iſticum: explicantes, quid ſint tales ſyllogiſmi, de us longè plura dicturi ſumus in Logica maiori: e hìc loquemur tantummodò de fallacijs & captio- s, quæ poſſunt reperiri in ſyllogizando. Quia au- omnes fallaciæ, & omnia ſophiſmata naſci poſſunt rbis, vel ex rebus: ideo dicitur communiter, quòd iarum aliæ ſint in dictione, ſeu in verbis; & aliæ dictionem, ſeu in rebus.

De fallacijs verborum.

llaciæ verborum, ſeu in dictione ſex aſſignantur; e Æquiuocationis, Amphibologiæ, Compoſitio- Diuiſionis, Accentus, & Figuræ dictionis.

lacia Æquiuocationis eſt ea, quæ oritur ex voce ocè, quæ ſumitur æquiuocè; *vt omnis canis la- ſidus cæleſte eſt canis: ergo ſidus latrat.* Ibi latet ocatio in voce *canis*, quæ in maiori ſignificat l latrabile, & in minori conſtellationem.

lacia Amphibologiæ ſeu ambiguitatis eſt ea, quæ nit ex oratione in vario ſenſu accepta, vt, *qui ttus, ſcindit terram: ſed qui pigrum docet, arat ergo, qui pigrum docet, ſcindit terram.* Ibi ambi- & amphibologia venit ex hac oratione *arare* quæ etiam ſignificat tempus perdere.

lacia Compoſitionis eſt, quando ſophiſta progredi- ſenſu compoſito ad ſenſum diuiſum, vt *impoſsi- dormientem vigilare: ſed Petrus eſt dormiens: poſsibile eſt Petrum vigilare*, In hoc conſiſtit fal- quod dormiens in maiori ſumatur in ſenſu ſito, & in concluſione ſumitur in ſenſu diuiſo: & e ſic debet ſolui fallacia cum diſtinctione iſta, i ōpoſito, concedo maiorē: In ſenſu diuiſo, nego.

lacia diuiſionis eſt ea, in qua fit ſeparatio eorum- bent coniungi, vt *Petrus eſt bonus & philoſo- phus;*

TOTIVS
LOGICÆ SCOTI
BREVIS SED INTEGERRIMA
EXPLICATIO.

QVandoquidem in Philoſophia noſtra naturam ducem ſequi intendimus, quæ ab imperfectis ad perfectiora tendens, producit virgulas priùs quàm arbores; ideo, poſtquam logicam à rudioribus compendijs aggreſſi ſumus, æquum eſt, vt ad maiora quæramus aditum; & quæ verbo tantùm attigimus in præcedentibus, eadem nunc accuratè & breuiter tractemus; ſuperflua reijcientes, facilia citò expedientes, & neceſſaria cuncta poſt exactam perſcrutationem decidentes: modò tamen Deus Opt. Max. votis noſtris faueat: conatus enim noſtri debiles & infirmi ſunt, niſi opellam noſtram benigniùs corroboret. Hac ergo ſpe confirmati logicam noſtram in tres partes diſtribuemus, vti factum eſt in compendio; & earum quælibet per diſputationes, capita, & quæſtiones, aget de vna ex tribus mentis operationibus, quæ ſunt principalis materia circa quam tota logica occupatur. Quia autem ſolent communiter philoſophi, imò & doctores quilibet in ſuis operibus præmittere proœmialia, quæ à Græcis προλεγόμενα, & à latinis præludia vocantur, ad hoc vt cognitis exiſtentiâ, naturâ, neceſſitate, obiecto, & excellentiâ ſcientiæ ediſcendæ, faciliùs & promptiùs alliciantur ſcholares ad ipſam comparandam; idcirco pedibus incedentes Doctoris noſtri, qui in primis tribus quæſtionibus vniuerſalium Proœmium Logicæ expedit, ab eodem præludio ducere debemus pariter exordium; & in eo

examinare exiſtentiam, definitionem, qualitatem, obiectum, & neceſſitatem Logicæ.

LOGICALE PRÆLVDIVM

QVÆSTIO PRIMA.

An ſit Logica.

INTER nomina, quæ conueniunt huic doctrinæ, alia ſunt complexa, vt quando vocatur Ars artium, Scientia ſcientiarum, Propugnaculum legum, & omnium diſciplinarum ianua & alia incomplexa ſeu ſimplicia, vt cum appellatur diſceptatrix, diſputatrix, Dialectica, & Logica, quæ duo vltima communiora habentur, & magis in vſu apud philoſophos. De tali autem ſcientia, quę his nominibus inſignitur, quęrimus primò, an exiſtat, quia in omni ſcientia, & in omni arte ſemper præſupponendum eſt, an ſit, inquit Ariſtoteles.

CONCLVSIO.

NEdum *datur logica naturalis, ſed & artificialis aſtruitur*. Per logicam naturalem nihil aliud intelligitur, quàm intellectus noſter, quatenus propria virtute, & ſine præceptis poteſt aliqualiter Definire, Diuidere, & Argumentari, ſed negari non poteſt, quin homo, quantumuis barbarus, & rudis ſit, habeat intellectum, qui ſiue docente magiſtro poſſit in multis Definire, Diuidere, & Argumentari, ſaltem imperfectè, vt experientia conſtat: ergo datur naturalis logica, vt innuit philoſophus 1. Reth. dicens, *homines à natura eſſe rethores, & dialecticos*.

Quod etiam detur Logica Artificialis, quæ naturalem perficit, & hominem dirigit in Definiendo, diuidendo, & Argumentando, probat primò vniuerſalis conſenſus philoſophorum, qui plures libros ſcripſerunt de Logica, & præſertim Ariſtoteles, qui logicam artificialem completam, & integram penes modum ſyllogiſandi edidit, quæ nomine Organi appellata eſt.

Vt res clarior euadat, exempla harum figurarum ſequuntur.

Omnis homo eſt animal.
Omne riſibile eſt homo.
Ergo omne riſibile eſt animal.

Ille ſyllogiſmus eſt in prima figura, quia homo, quod eſt medium, ſubijcitur in maiori & prędicatur in minori, & non ingreditur concluſionem.

Omnis homo eſt animal:
Aliquod viuens non eſt animal:
Ergo aliquod viuens non eſt homo.

Iſte ſyllogiſmus eſt in ſecunda figura, quia animal, quod eſt medium, prædicatur in vtraque, nec concluſionem ingreditur.

Omnis homo eſt animal:
Omnis homo eſt rationalis.
Ergo aliquod rationale eſt animal.

Hic ſyllogiſmus eſt in tertia figura, quia medium bis ſubijcitur in præmiſſis, iuxta regulam antedictam *ſub pre prima* &c. Ex quibus patet, quòd figuræ ſint diuerſæ tantùm pro diuerſa collocatione medij.

QVÆSTIO V.

De modis ſyllogiſmorum.

MOdi, quibus poſſunt conſtrui ſyllogiſmi, ſunt nouemdecim, quorum nouem primi pertinent ad primam figuram, qui proinde habent medium ſubiectum in maiori, & prædicatum in minori. Quatuor ſequentes ad ſecundam figuram ſpectant, & habent medium prædicatum in maiori, & in minori. Sex alij attinent ad tertiam figuram, & in illis medium bis ſubijcitur. Omnes illi modi continentur in quatuor ſequentibus verſiculis.

Barbara, celarent, darij, ferio, baralipton,
Celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum,
Ceſare, cameſtres, feſtino, baroco, darapti.
Felapton, diſamis, datiſi, bocardo, feriſon.

Iſtorum vocabulorum prima ſyllaba ſignificat maiorē propoſitionem ſyllogiſmi, ſecunda ſignificat minorem, & tertia concluſionem. Quælibet etiam ſyllaba continet vnam vocalem, nempe A. E. I. O. quarum prima, nempe A. ſignificat vniuerſalem affirmatiuam,

E, vni-

vniuerſalem negatiuam; I, particularem affirmati-
n : & O. particularem negatiuam : ita quod, ſi ali-
s vellet facere ſyllogiſmum in *barbara*, faceret tres
opoſitiones vniuerſales affirmatiuas, & ſic de alijs,
:undùm hos verſiculos

Aſſerit A. negat E. verùm vniuerſaliter ambæ,
Aſſerit I. negat O. ſed particulariter ambæ.

Porrò, notari debet, quòd quatuor primi modi pri-
æ figuræ ſint directi, & alij quinque indirecti. In hoc
item differunt modus directus, & indirectus, quòd in
odo directo maius extremum maioris debeat eſſe
aius extremum in concluſione, vt patebit in exem-
lis ſequentibus.

MODI DIRECTI PRIMÆ FIGVRÆ.

1.

Ba r	*Omnis homo eſt animal:*
ba	*Omne riſibile eſt homo:*
ra	*Ergo omne riſibile eſt animal.*

2.

Ce	*Nullus homo eſt arbor:*
la	*Omne riſibile eſt homo,*
rent	*Ergo nullum riſibile eſt arbor.*

3.

da	*Omne corpus eſt ſubſtantia;*
ri	*Aliquod ens eſt corpus,*
i	*Ergo aliquod ens eſt ſubſtantia.*

4.

fe	*Nullus lapis eſt arbor:*
ri	*Aliquod ens eſt lapis,*
o	*Ergo aliquod ens non eſt arbor.*

Quatuor iſti ſyllogiſmi ſunt directi, quia maius ex-
tremum maioris eſt prædicatum in concluſione.

MODI INDIRECTI PRIMÆ FIGVRÆ.

1.

ba	*Omne animal eſt ſubſtantia:*
ra	*Omnis homo eſt animal,*
lip	*Ergo aliqua ſubſtantia eſt homo.*

2.

ce	*Nullum animal eſt lapis:*
lan	*Omnis homo eſt animal,*
tes	*Ergo nullus lapis eſt homo.*

da

3.

da *Omne animal rationale eſt riſibile:*
bi *Aliquis homo eſt animal rationale;*
tis *Ergo aliquod riſibile eſt homo.*

5.

ſap *Omne animal eſt ſenſitiuum:*
peſ *Nullus lapis eſt animal;*
mo *Ergo aliquod ſenſitiuum non eſt lapis.*

5.

fri *Quidam homo eſt doctus:*
ſe *Nullum brutum eſt homo;*
ſom. *Ergo aliquod brutum non eſt doctum.*

Quinque iſti ſyllogiſmi primæ figuræ ſunt indirecti, quia maius extremum maioris eſt ſubiectum in concluſione.

MODI SECVNDÆ FIGVRÆ.

1.

Cé *Nulla planta eſt animal:*
ſa *Omnis homo eſt animal:*
re *Ergo nullus homo eſt planta.*

2.

ca *Omnis homo eſt animal:*
meſ *Nulla planta eſt animal,*
tres *Ergo nulla planta eſt homo.*

3.

feſ *Nulla planta eſt animal:*
ti *Aliquis homo eſt animal,*
no *Ergo aliquis homo non eſt planta.*

4.

ba *Omne peccatum eſt odioſum Deo:*
ro *Aliqua hominis occiſio non eſt odioſa Deo,*
co *Ergo aliqua hominis occiſio non eſt peccatum.*

EXEMPLA TERTIÆ FIGVRÆ.

1.

da *Omnis homo eſt ſubſtantia:*
ra *Omnis homo eſt animal,*
pti *Ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.*

2.

fe *Nullus homo eſt leo.*
lap *Omnis homo eſt animal.*
ton *Ergo quoddam animal non eſt leo.*

3.

Quidam homo eſt iuſtus:
Omnis homo eſt animal,
Ergo quoddam animal eſt iuſtum.

4.

Omne animal eſt ſubſtantia:
Aliquod animal eſt viuens,
Ergo aliquod viuens eſt ſubſtantia.

5.

Aliqua planta non eſt animal:
Omnis planta eſt ſubſtantia.
Ergo aliqua ſubſtantia non eſt animal.

6.

Nulla planta eſt animal:
Aliqua planta eſt ſubſtantia;
Ergo aliqua ſubſtantia non eſt animal.

QVÆSTIO VI.

De regulis generalibus ſyllogiſmi.

Vi tradunt Philoſophiam, ſolent etiam tradere regulas ſyllogiſmorum, quæ ſunt vel generales, vtè cõcernentes ſyllogiſmos cuiuſcumque figuræ ſint; ſpeciales, quæ applicantur cuilibet figuræ: ſed tales ulæ non mihi videntur multùm vtiles, quia vt ſyllo-ni perfectè concludant, ſufficit, quòd ſint conformes illorum nouemdecim modorum, quos ſuprà enu-rauimus. Quilibet enim ſyllogiſmus factus in *Bar-a*, aut in *Celarent*, aut in quouis alio modo, cuiuſcum- figuræ ſit, aptè concludit, ſi benè obſeruentur ntitas, & qualitas propoſitionum, & diſponantur in do, & figura: vnde, cum aliæ regulæ ſyllogiſmorum inutiles, & potiùs crucient, quàm adiuuent ſchola-orum animos, ideò illas prætermittere poſſemus; a tamen tales regulæ afferuntur communiter à Lo-is, nè aliquid huic compendio deficere videatur.

Dicam primò, ſed breuiter, quòd ſeptem aſſignen- regulæ generales ſyllogiſmorum. Prima eſt, quòd ſyllogiſmo ſint tantùm tres termini. 2. Medium non bet ingredi concluſionem. 3. In altera præmiſſarum dium debet diſtribui, id eſt, ſumi vniuerſaliter. Ex puris particularibus nil ſequitur vi formæ. 5. Nil uitur vi formæ ex puris negatiuis. 6. Si altera præ-

miſ-

miſſarum ſit particularis, concluſio debet eſſe particularis, quia concluſio ſequitur debiliorem partem. 7. Ob eandem rationem, ſi altera præmiſſarum ſit negatiua, negatiua erit concluſio.

Dicam ſecundò, regulas ſpeciales figurarum contineri his verſibus. Pro prima nimirum,

Sit minor affirmans, nec maior ſit ſpecialis.

Pro ſecunda.

Vna negans praeat, nec maior ſit ſpecialis.

Pro tertia.

Sit minor affirmans, concluſio ſit ſpecialis.

Hæ, inquam, regulæ non ſunt neceſſariæ, quandoquidem regula continens nouemdecim modos ſyllogiſmorum tanti artificij eſt, vt componendo ſyllogiſmum conformiter illis modis, ſyllogiſmus ille ſit etiam iuxta omnes iſtas regulas; ſicque ſufficit, vt obſeruentur modus, & figura, abſque eo, quòd recurratur ad regulas generales, vel ſpeciales ſyllogiſmorum.

Quia autem in tranſcurſu Logicæ ſæpiſſimè dicitur, quòd debeat obſeruari *dictum de omni, & dictum de nullo:* ideo ſciendum eſt, quòd per *di ci de omni* nihil aliud intelligatur, niſi ſequens axioma: *quidquid dicitur de omni ſubiecto, dicitur de omni contento ſub illo ſubiecto*: vnde quia de omni animali dicitur, quòd ſit ſenſitiuum, dicitur etiam de omni contento ſub animali, quòd ſit ſenſitiuum, v. g. de auibus, de piſcibus, & de alijs. Dictum de nullo nihil aliud ſonat, quàm effatum hoc: *quidquid negatur vniuerſaliter de ſubiecto, negatur etiam de quolibet contento ſub illo*: & ſic, quia de omni animali negatur, quòd ſit incorporeum: id etiam negatur de quolibet animali, vt equo, boue, & ſimilibus.

QVÆSTIO VII.

De reductione ſyllogiſmorum.

Reductio ſyllogiſmi eſt conuerſio ſyllogiſmi imperfecti in perfectum. Perfecti autem ſyllogiſmi ſunt tantùm quatuor modi primæ figuræ, ad quos reliqui omnes debent reduci, vt perfecti efficiãtur. Reductio eſt duplex, nempe oſtenſiua, & per impoſſibile. Reductio oſtenſiua eſt, quando ſyllogiſmus oſtenditur benè concludere per reductionem illius ad aliquem ex perfectis, conuertendo, vel tranſponendo propoſitiones.

Voces

/oces illæ barbaræ, quas protulimus ad modos figu-
ım ſignificandos, denotant, ad quos modos debeant
uci modi imperfecti. Qui enim inchoantur per B,
ent reduci ad *Barbara*, vt bocardo, baroco, & bara-
on. Qui inchoantur per C, debent reduci ad *Cela-*
, vt Celantes, Ceſare, Cameſtres. Qui incipiunt per
duci debent ad *Ferio*, vt Fapeſmo, Friſeſom, Feſtino,
pron, & Feriſon. Qui per D. ducunt initium, redu-
ebent ad *Darij*, vt Dabitis, Darapti, Diſamis, & Da-
Et ſic illæ quatuor conſonantes, B. C. D. E. infer-
ıt ad cognoſcendum modos perfectos, ad quos re-
i debent modi imperfecti, in quibus concluſio non
larè ſequitur ex præmiſſis, ſicut in modis directis.
onſiderari etiam debent quatuor illæ conſonantes,
ſunt in medio illarum vocum, nempe S, P, M, C.
litera S. ſignificat propoſitionem, in qua contine-
ſſe conuertendam conuerſione ſimplici. Litera P.
otat propoſitionem, in qua eſt, debere conuerti cō-
one per accidens. Litera M. indicat, præmiſſas eſ-
anſponendas, ponendo maiorem loco minoris, &
verſà. Litera C. in medio dictionis poſita denotat
os, in quibus reperitur, eſſe contumaces, nec poſſe
ici oſtenſiuè: ſed tantùm per impoſſibile. Hæc om-
equenti geminato verſu comprehenduntur,

S. Vult ſimpliciter verti, P, verò per accid.
M. Vult tranſponi, C. per impoſsibile duci.

ıia reductio oſtenſiua fit per tria inſtrumenta, nem-
er conuerſionem ſimplicem, quæ eſt mutatio præ-
ti in ſubiectum, retentà quantitate & qualitate
oſitionis, vt *omnis homo eſt animal, omne animal*
mo: vel per Conuerſionem per accidens, in qua
atur prædicatum in ſubiectum, mutatà quantitate
oſitionis, & ſeruatà qualitate eius, vt *omnis homo*
nimal, aliquod animal eſt homo: vel denique per
nſpoſitionem, quà minor ponitur loco maioris:
debet illuſtrari exemplo alicuius ſyllogiſmi, in quo
riantur tres illæ mutationes, vt de imperfecto re-
atur ad perfectum, v. g. in *fapeſmo*.

Omne animal eſt ſenſibile:
Nullus lapis eſt animal;
Ergo aliquod ſenſibile non eſt lapis.

rimò, ille ſyllogiſmus debet reduci ad *Ferio*, quia
rque incipit per eandem literam, quæ eſt F. Se-
dò, maior denotata per A, debet conuerti per Ac
ci-

cidens, vt deſignat P. Tertiò, minor, quam deſignat, T. debet conuerti ſimpliciter, vt deſignat S. Quartò, maior debet mutari in minorem, vt deſignat M, & ſic argumentum in *Fapeſmo*, quod eſt imperfectum, reducitur ad *Ferio*, quod perfectè concludit & directè, quando quidem redit in iſtud.

Fe *Nullum animal eſt lapis:*
ri *Sed aliquod ſenſibile eſt animal:*
o *Ergo aliquod ſenſibile non eſt lapis.*

Reductio ad impoſſibile, quæ præſertim debet fieri in his duobus modis, *Bocardo*, & *Baroco*, in quibus reperitur C. iuxta regulam præcedentem *C. per impoſsibile duci*: Ideo inuenta eſt, vt ille, qui concedendo maiorem & minorem, negat concluſionem, reducatur ad impoſſibile, & cogatur admittere duas propoſitiones contrarias, aut contradictorias. Sed quia, conceſſis præmiſſis, abſurdum eſt negare concluſionem; quando argumentum eſt in forma, idcirco parum vſitata eſt hæc reductio per impoſſibile. Non conturbentur ergo philoſophici tyrones, ſi minùs capiant modum reducendi ad impoſſibile, & regulas, quæ ad hoc neceſſariæ ſunt, quas libenter omittimus, vtpotè inutiles.

QVÆSTIO VIII.

De inuentione medij.

CErtas quaſdam regulas tradunt aliquando philoſophi, vt inueniatur medium demonſtrationis, ſed quia philoſophus quilibet prouectior factus, per vſum argumentationis de facili inueniet medium, quo probari poſſit concluſio; ideo nè rudiores philoſophi nimium temporis inſumant ad capiendas tales regulas, quæ ex ſe per difficiles ſunt; Dicam tantùm, medium demonſtrationis à priori, qua ſcilicet proprietas demonſtratur de ſubiecto, eſſe ipſam eſſentialem definitionem ſubiecti, vel differentiam illius; nullus enim negat iſtam demonſtrationem eſſe potiſſimam, omne animal rationale eſt riſibile; ſed homo eſt animal rationale: ergo homo eſt riſibilis. Vbi animal rationale, quod eſt definitio hominis, eſt medium, quo demonſtratur hominis riſibilitas, quæ eſt paſſio eius. Idem dicendum eſt de differentia eſſentiali, quæ eſt medium demonſtrationis à priori. Medium demonſtrationis à poſte-

ſteriori eſt proprietas intrinſeca. Qui enim vellet
obare hominem eſſe animal rationale, hoc faceret
riſibilitatem, dicendo; animal riſibile eſt ratio-
e; ſed homo eſt rationalis; ergo eſt riſibilis.

QVÆSTIO VLTIMA.

De fallacijs ſyllogiſmorum.

quæſtione ſecunda huius tertiæ partis diximus, ſyl-
ogiſmum diuidi in Demonſtratiuum, Topicum, &
hiſticum: explicantes, quid ſint tales ſyllogiſmi, de
us longè plura dicturi ſumus in Logica maiori:
e hìc loquemur tantummodò de fallacijs & captio-
s, quæ poſſunt reperiri in ſyllogizando. Quia au-
omnes fallaciæ, & omnia ſophiſmata naſci poſſunt
rbis, vel ex rebus: ideo dicitur communiter, quòd
iarum aliæ ſint in dictione, ſeu in verbis; & aliæ
dictionem, ſeu in rebus.

De fallacijs verborum.

llaciæ verborum, ſeu in dictione ſex aſſignantur;
e Æquiuocationis, Amphibologiæ, Compoſitio-
Diuiſionis, Accentus, & Figuræ dictionis.

lacia Æquiuocationis eſt ea, quæ oritur ex voce
ocà, quæ ſumitur æquiuocè; *vt omnis canis la-
ſidus cæleſte eſt canis; ergo ſidus latrat.* Ibi latet
ocatio in voce *canis*, quæ in maiori ſignificat
l latrabile, & in minori conſtellationem.

lacia Amphibologiæ ſeu ambiguitatis eſt ea, quæ
nit ex oratione in vario ſenſu accepta, vt, *qui
ttus, ſcindit terram: ſed qui pigrum docet, arat
ergo, qui pigrum docet, ſcindit terram.* Ibi ambi-
& amphibologia venit ex hac oratione *arare*
, quæ etiam ſignificat tempus perdere.

acia Compoſitionis eſt, quando ſophiſta progredi-
ſenſu compoſito ad ſenſum diuiſum, vt *impoſſi-
dormientem vigilare: ſed Petrus eſt dormiens:
poſſibile eſt Petrum vigilare*, In hoc conſiſtit fal-
, quod dormiens in maiori ſumatur in ſenſu
ſito, & in concluſione ſumitur in ſenſu diuiſo: &
e ſic debet ſolui fallacia cum diſtinctione iſta, in
ōpoſito, concedo maiorē: In ſenſu diuiſo, nego.

acia diuiſionis eſt ea, in qua fit ſeparatio eorum-
ebent coniungi, vt *Petrus eſt bonus & philoſo
phus;*

phus; ergo *Petrus eſt bonus Philoſophus*. Eadem erit fallacia, ſi dicatur, *duo & tria ſunt quinque*: ergo duo *ſunt quinque*, *& tria ſunt quinque*.

Fallacia accentùs eſt ea, quæ naſcitur à varijs vocabulorum accentibus, ſeu ex diuerſo modo pronuntiandi; vt, *Qui inſectatur leporem, currit*; *ſed orator domi ſedens inſectatur leporem: ergo orator ſedens currit*: Oritur fallacia ex voce *leporis*, quæ ſub diuerſa pronunciatione ſignificat eloquentiam & animal.

Fallacia figuræ dictionis eſt ea, quæ prouenit ex diuerſarum vocum ſimilitudine; vt *fons eſt maſculini generis*; *ergo & frons*. *Nauta eſt maſculini generis*, *ergo & menſa*.

Eadem fallacia oritur etiam, quando ſub vna voce ſignificante ſubſtantiam nudam additur qualitas, vt *quidquid heri emiſti, comediſti: ſed carnem crudam emiſti: ergo carnem crudam comediſti*. In maiori ſignificatur caro ſecundùm ſubſtantiam tantùm, & in concluſione ſumitur caro cum qualitate cruditatis.

De fallacijs extra dictionem.

Iſtæ ſeptem ſunt numero, nimirum Fallacia accidentis, à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter. Ignoratio elenchi, Conſequentis, Petitionis principij, non cauſæ vt cauſæ, & plurium interrogationum vt vnius.

Fallacia accidentis, eſt quando attribuitur ſubiecto id quod conuenit tantùm accidentaliter prædicato, vt quando dicitur: *animal eſt neutrius generis*; *ſed homo eſt animal*: *ergo homo eſt neutrius generis*. Eſſe neutrius generis eſt tantùm accidentale reſpectu animalis; ergo non debet conuenire ſubiecto.

Fallacia à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter eſt, cùm proceditur à parte ad totum, vt *Æthiops eſt albus ſecundum dentes*; *ergo eſt albus*. Negatur conſequentia, quia in antecedente reperitur particula diminutiua, quæ non eſt in conſequentia; à termino autem ſumpto cum particula diminuente ad eundem ſumptum ſine illa particula non valet conſequentia. Non valet etiam conſequentia à termino ſumpto cum particula alienante ad eundem ſumptum ſine illa: vnde non equitur, *adeſt homo mortuus vel pictus*; *ergo adeſt homo*.

Fallacia ignorationis elenchi eſt, quando ſophiſta cogit reſpondentem ignarum admittere propoſitionem tanquam contradictoriam, quæ reuerà talis non eſt, vt, ſi diceretur, *Petrus eſt paruus reſpectu montis*, *eſt &*

ma-

magnus reſpectu formicæ: ergo eſt paruus & magnus ſimul. Vel ſi diceretur, *Petrus eſt in claſſe, & non eſt in aula; ergo Petrus eſt, & non eſt.*

Fallacia conſequentis eſt, quando ſophiſta vult ex conſequente inferre antecedens, vt dicendo, *ſi homo eſt, animal eſt; ſed animal eſt: ergo homo eſt.* Vel quando ex oppoſito antecedentis, infertur oppoſitum conſequentis, vt, *ſi homo eſt, animal eſt; ſed homo non eſt: ergo animal non eſt.*

Fallacia petitionis principij eſt, cùm ad probationem rei ignotæ ſumitur medium æquè ignotum; aut quando ad pro[illegible]onem rei controuerſæ ſumitur aliquid æquè co[illegible]ſum: vel denique, quando idem probatur per [illegible]m; qui hoc agit, dicitur petere principium.

Fallacia à non cauſà vt cauſà committitur, cùm aliquid ſumitur pro cauſa alicuius effectûs, cuius reuerà non eſt cauſa: vt ſi quis vellet impugnare ſacerdotium, pro eo quòd ſacerdotes malè viuerent. Vel ſi quis improperaret diuitijs, & vellet illas eſſe auferendas, quia pariunt iurgia inter ciues: ibi iurgia attribuuntur diuitijs, quæ non ſunt illorum cauſæ, ſed tantùm iſtarum abuſus.

Fallacia denique plurium interrogationum vt vnius, eſt, cùm ad plures interrogationes petitur eadem reſponſio; vt ſi quis petat, *muſa & nauta ſunt-ne maſculini generis? lapis & homo ſunt-ne animal? mel & fel ſunt-ne dulce?* Si affirmatiuè reſpondeatur, muſa erit maſculini generis, lapis erit animal, & fel erit dulce; quæ omnia, vtpotè abſurda, non debent admitti.

TOTIVS LOGICÆ SCOTI BREVIS SED INTEGERRIMA EXPLICATIO.

QVandoquidem in Philoſophia noſtra naturam ducem ſequi intendimus, quę ab imperfectis ad perfectiora tendens, producit virgulas priùs quàm arbores; ideo, poſtquam logicam à rudioribus compendijs aggreſſi ſumus, æquum eſt, vt ad maiora quæramus aditum; & quæ verbo tantùm attigimus in præcedentibus, eadem nunc accuratè & breuiter tractemus; ſuperflua reijcientes, facilia citò expedientes, & neceſſaria cuncta poſt exactam perſcrutationem decidentes: modò tamen Deus Opt. Max. votis noſtris faueat: conatus enim noſtri debiles & infirmi ſunt, niſi opellam noſtram benigniùs corroboret. Hac ergo ſpe confirmati logicam noſtram in tres partes diſtribuemus, vti factum eſt in compendio; & earum quælibet per diſputationes, capita, & quæſtiones, aget de vna ex tribus mentis operationibus, quæ ſunt principalis materia circa quam tota logica occupatur. Quia autem ſolent communiter philoſophi, imò & doctores quilibet in ſuis operibus præmittere proæmialia, quæ à Græcis προλεγόμενα, & à latinis præludia vocantur, ad hoc vt cognitis exiſtentià, naturà, neceſſitate, obiecto, & excellentià ſcientiæ ediſcendæ, faciliùs & promptiùs alliciantur ſcholares ad ipſam comparandam; idcirco pedibus incedentes Doctoris noſtri, qui in primis tribus quæſtionibus vniuerſalium Procœmium Logicæ expedit, ab eodem præludio ducere debemus pariter exordium; & in eo

examinare exiſtentiam, definitionem, qualitatem, obiectum, & neceſſitatem Logicæ.

LOGICALE PRÆLVDIVM

QVÆSTIO PRIMA.

An ſit Logica.

INTER nomina, quæ conueniunt huic doctrinæ, alia ſunt complexa, vt quando vocatur Ars artium, Scientia ſcientiarum, Propugnaculum legum, & omnium diſciplinarum ianua & alia incomplexa ſeu ſimplicia, vt cum appellatur diſceptatrix, diſputatrix, Dialectica, & Logica, quæ duo vltima communiora habentur, & magis in vſu apud philoſophos. De tali autem ſcientia, quę his nominibus inſignitur, quęrimus primò, an exiſtat, quia in omni ſcientia, & in omni arte ſemper præſupponendum eſt, an ſit, inquit Ariſtoteles.

CONCLVSIO.

Nedum datur logica naturalis, ſed & artificialis aſtruitur. Per logicam naturalem nihil aliud intelligitur, quàm intellectus noſter, quatenus propria virtute, & ſine præceptis poteſt aliqualiter Definire, Diuidere, & Argumentari, ſed negari non poteſt, quin homo, quantumuis barbarus, & rudis ſit, habeat intellectum, qui ſine docente magiſtro poſſit in multis Definire, Diuidere, & Argumentari, ſaltem imperfectè, vt experientia conſtat: ergo datur naturalis logica, vt innuit philoſophus 1. Reth. dicens, *homines à natura eſſe rethores, & dialecticos.*

Quod etiam detur Logica Artificialis, quæ naturalem perficit, & hominem dirigit in Definiendo, diuidendo, & Argumentando, probat primò vniuerſalis conſenſus philoſophorum, qui plures libros ſcripſerunt de Logica, & præſertim Ariſtoteles, qui logicam artificialem completam, & integram penes modum ſyllogiſandi edidit, quæ nomine Organi apellata eſt.

Secundò, conſtat omnibus dari Ethicam ſeu moralem, quæ voluntatem regulat, & perficit in actibus ſuis eliciendis: ergo pari ratione datur logica artificialis, perficiens, & dirigens intellectum, ne erret, & deficiat in ſuis ratiocinationibus.

Tertiò, ſicut in arte ædificatoria, ſaltatoria, & alijs, dantur leges, & præcepta, quibus artifices iuſtè artificia ſua producant: ſic etiam debent dari leges, & regulę, quibus homo poſſit rectè Definire, Diuidere, & Argumentari; cum non ſit faciliùs iſta facere, quàm illa; ſed hoc præſtat logica artificialis, quæ deſcribitur *ſcientia tradens regulas Definiendi, Diuidendi, & Argumentandi*: ergo datur artificialis logica.

Confirmari poteſt exiſtentia logicę artificialis ex hoc, quòd per prouidentiam diuinam cautum ſit, vt quoties potentia in ſuis operationibus deuiare poteſt, aliquà arte vel ſcientia reguletur, ne in perpetuum deficiat: ſed intellectus humanus in ſuo diſcurſu deuiare poteſt, & ſæpiſſime in errorem impingit: ergo eadem prouidentia ſuppeditare debuit artificium ſeu regulas logicæ, quibus verum à falſo ſecernatur, & innoteſcat infallibilis ratiocinandi methodus.

Quænam autem ſit origo Logicæ, repeti debet ex philoſophiæ procœmio; vbi aſſeritur, quòd præcipua cauſa logicæ, ſicut & aliarum philoſophiæ partium, ſit Deus Opt. Max. qui Illam infudit primo parenti in creatione ſua. Quia autem ſucceſſu temporum obliterata aliquando viſa eſt, dici debet qòud reparata fuerit per experientiam; non quidem per experientiam directam, qua v.g. ille, qui expertus eſt calorem ignis, ſcit ignem eſſe calidum: ſed per experientiam reflexam, quà ſcilicet intellectus reflectendo ſupra ſe cognoſcit ſe ſcire aliquid, ſuasque v.g. definitiones, diuiſiones, & argumentationes eſſe rectas.

Obijcies, ars eſt ſuperflua, vbi natura de ſe poteſt operari, ſed logica naturalis ſeu intellectus poteſt operari de ſe, Definiendo, diuidendo, & Argumentando naturaliter: ergo fruſtra datur logica artificialis. Reſp. diſt. maiorem, vbi natura poteſt de ſe operari, æquè benè, & æquè perfectè, concedo: tantùm imperfectè, & cum formidine erroris, nego. Licèt enim ars ſaltatoria non ſit abſolutè neceſſaria ad ſaltandum ſimpliciter, eſt tamen neceſſaria ad ſaltandum perfectè: & ſic de logica artificiali, quę non eſt neceſſaria, vt homo abſolutè

De-

Definiat, Diuidat, & Argumentetur; ſed vt hoc perfectè exequatur & ſine defectu.

QVÆSTIO II.

Quid ſit logica.

EXiſtentiâ poſitâ logicæ, ad eius definitionem procedendum eſt; & dicendum, quid ſit Logica, tum ſecundùm nomen, tum ſecundùm rem. Sed antea notari debet, quòd licèt Logica & Dialectica in hoc poſſent diſtingui, quòd logica apud Ariſtotelem ſumatur tantùm pro Analytica, ſeu pro illa parte, quæ docet modum demonſtrandi; & dialectica pro ſola Topica, quæ tantùm diſſerit de probabilibus: attamen, iuxta communem vſum ſcholæ præſentis, Logica & Dialectica confunduntur; & hoc iure. Quia dialectica, iuxta nominis interpretationem, idem eſt ac diſſerendi doctrina: diſſerere autem & ratiocinari poteſt philoſophus, tam per ſyllogiſmum demonſtratiuum, quàm per topicum: & ſic nil vetat confundere Dialecticam cum Logica; & de vtraque quæritur, quid ſint ſecundùm nomen & ſecundùm naturam.

CONCLVSIO PRIMA.

LOgicæ nomen venit à vocabulo Græco λόγος, quod tum ſermonem, tum rationem ſignificat; vnde Logica vocatur Sermocinalis & Ratiocinatrix ſcientia. Nomen verò dialecticæ ortum ducit à verbo Græco διαλέγεσθαι, quod idem eſt latinè ac diſſerere & diſceptare; & ideò hæc ſcientia appellatur diſceptatrix & diſcurſiua ſcientia. Si autem dixerimus, quòd logicæ nomen deriuetur à ſermone circa quem occupatur hoc intelligendum eſt de ſermone mentali & interiore; logica enim potiùs verſatur circa diſcurſum ſeu ſermonem interiorem, quàm circa exteriorem: nam ſæpè tacentes ratiocinamur, & diſcurrimus, & per accidés eſt, quod interiorem ſermonem exprimamus exteriori

CONCLVSIO SECVNDA.

LOgica non incongruè definitur *ſcientia rationalis* à Scoto *quæſt. 1. vniuerſ. in fine*. In tali enim definitione *ſcientia* tenet locum generis, in quo conuenit

cum alijs ſcientijs; *& rationalis* tenet locum differentiæ, per quam diſtinguitur ab alijs omnibus ſcientijs, quarum obiectum eſt ens reale; vbi Logica verſatur circa ſyllogiſmum, qui eſt ens rationis, fabricatum ab intellectu. Deinde, ſicut Phyſica dicitur ſcientia naturalis, quia agit de rebus naturalibus; & Ethica vocatur ſcientia moralis, quia circa mores occupatur; ſic etiam Logica optimè appellari poteſt ſcientia rationalis, quando quidem verſatur principaliter circa ſyllogiſmum, quòd eſt ens rationis.

Licet præallata definitio Logicæ legitima ſit, vtpotè explicans diſtinctè naturam eius, nihilque diminuti aut ſuperflui continens: attamen ſequens mihi videtur accuratior & magis explicatiua eſſentiæ logices, ſi dicatur ſcilicet, quòd logica ſit *ſcientia, quæ tradit leges conficiendi ſyllogiſmum*. Finis enim præcipuus Logicæ eſt edocere modum ſciendi & ratiocinandi in quacumque materia; præcipua autem ſpecies argumentationis ſeu ratiocinationis eſt ſyllogiſmus.

Obijcies contra annotationem ſuperiorem, quòd Logica & Dialectica non debeant indiſcriminatim ſumi pro eadem diſciplina; cùm Ariſtoteles 1. *Poſt cap.* 2. & alibi multis in locis per Logicam intellexerit illam partem, quæ agit de demonſtratione in libris Poſteriorum comprehenſam; & per Dialecticam deſignauerit aliam partem, quæ traditur in octo libris Topicorum, & quę agit ſolùm de ſyllogiſmo probabili. Reſp. hunc ſenſum reuerà amplexatos fuiſſe veteres peripateticos; poſteriores tamen philoſophi non facientes vim in nomine iudicauerunt tantùm de ſenſu, nec voluerunt dialecticam ad ſolam Topicam, & logicam ad ſolam Analyticam eſſe reſtringendas; cùm verbum græcum διαλέγεσθαι nihil aliud importet, quàm diſſerere, abſtrahendo à materia, in qua diſſeritur.

QVÆSTIO III.

Quotuplex ſit logica.

QVadrupliciter poteſt diuidi Logica, ſcilicet in Naturalem & Artificialem; in Actualem & Habitualem; in Definitiuam, Diuiſiuam, & Argumentatiuam; ac denique in docentem & vtentem. In tribus primis diu non inſiſtemus ratione facilitatis earum, plura dicturi de vltima: & præſertim de Logica vtente. *Logi-*

gica naturalis, eſt intellectus ipſemet quatenus aptus eſt ad diſcurrendum & procendendum à notioribus ad ignotiora abſque ſubſidio artis. *Logica artificialis* eſt habitus intellectui ſuperadditus, quo facilitatur ipſemet ad promptè diſcurrendum ſine periculo erroris Logica actualis eſt actualis cognitio intellectus de modo diſcurrendi. *Habitualis* eſt habitus, ſeu qualitas per frequentationem actuum acquiſita, per quam intellectus de facili poteſt Definire, Diuidere, & Argumentari. *Logica Definitiua, Diuiſiua, & Argumentatiua* ſunt partes principales logicæ, quæ tradunt modum & regulas legitimæ Definitionis, Diuiſionis, & Argumentationis. Supereſt ergo, vt dicamus de logica Vtente & Docente.

CONCLVSIO.

LOgica docens eſt habitus per quem docetur, quomodò confici debeant modi ſciendi, qui ſunt Definitio, Diuiſio, & argumentatio perfecta, nempè ſyllogiſmus. *Logica vtens* eſt idem habitus, quatenus eſt confectiuus iſtorum modorum ſciendi. Græci logicam Docentem vocant auulſam à rebus, & logicam Vtentem appellant logicam rebus concretam.

D. Thomas admittit quidem hanc diuiſionem Dialecticæ in Docentem & vtentem, ſed 4. met. ſect. 4. vult quòd talis diuiſio non competat logicæ quantùm ad partem demonſtratiuam, ſed quantùm ad partem topicam & ſophiſticam duntaxat; quia ſcilicet confectio ſyllogiſmi demonſtratiui pertinet ad illam ſcientiam, in cuius materia eſt, V. g. ad Moralem, Phyſicam, aut Metaphyſicam, ſi fiat in talibus ſcientijs. Scotus verò noſter è contrà cum Iauello, Soto, Sancio, & alijs recentioribus Thomiſtis, aſſerit, diuiſionem logicæ in docentem & vtentem diffundi ad totam diſſerendi doctrinam, ſeu ad totam logicam. Si enim iuxta D. Thomam, ideò Topica, & Sophiſtica diuiduntur in docentem, & vtentem, quia & confectio ſyllogiſmi topici & ſophiſtici pertinet ad logicam; eadem ratione pars Analytica ſeu demonſtratiua logicæ debet diuidi in docentem & vtentem, quia cognitio & confectio ſyllogiſmi demonſtratiui ad logicam docentem, & vtẽtem ſpectat. Nec vlla ratio probat, quòd cognitio, & confectio ſyllogiſmi demonſtratiui potiùs pertineat ad ſcientias, in quibus fit, quàm cognitio & confectio ſyllo-

giſmi topici & ſophiſtici:& ſic quo iure Thomiſtę diuidunt Topicam & Sophiſticam in docentem & vtentem; debent etiam diuidere taliter demonſtratiuam.

Poſito, quòd tota logica ſecundùm partem Analyticam, Topicam, & Sophiſticam legitimè diuidatur in docentem & vtentem, quæri poteſt, vtrùm logica vtens diſtinguatur ab alijs ſcientijs, quibus inſeruit? Hoc negat Vaſquez, dicens ipſam euadere illam ſcientiam, cui famulatur; ita quòd ipſa logica vtens, ſi phyſicæ applicetur, efficiatur phyſica, & Methaphyſica, ſi methaphyſicæ opituletur. Contrarium colligitur ex Scoto *quæſt*.2. *Vniuerſ.* vbi dicit, logicam eſſe ſcientiam communem per applicationem ſui ſubiecti, nempe ſyllogiſmi, quem adminiſtrat alijs ſcientijs, remanens ſemper logica. In demonſtratione v.g. phyſica, materia hauritur quidem ex natura phyſicæ, ſed forma ſyllogiſgiſtica demonſtrationis phyſicæ deſumitur à logica vtente: & ſic logica vtens non tranſit in ſcientiam, cui famulatur, nec quodlibet inſtrumentū vertitur in rem, cuius inſtrumētū eſt.

Logica docens & vtens ſunt vnus & idem habitus realiter, vt docetur à Scoto *Quæſt*.1. *vniuerſ.* per logicam enim docentem cognoſcuntur leges conficiendi ſyllogiſmum, & per logicam vtentem fit actualiter ſyllogiſmus; at ille, qui ſcit leges conficiendi ſyllogiſmum, non indiget alio habitu, vt illum faciat in quacunque materia cognita: ergo logica docens & vtens ſunt vnus & idem habitus. Hoc tamen intelligi debet de logica docente habituali, & de logica vtente habituali, quantùm enim ad logicam docentem actualem, & vtentem actualem, diſtinguuntur realiter illi actus; quia logica docens actualis eſt cognitio, qua ſcitur actualiter quomodò ſyllogiſmus ſit conficiendus; & logica vtens eſt actualiter confectio ſyllogiſmi, & ſic illi actus realiter diſtinguuntur.

Obijcies, qui ſcit leges conficiendi ſyllogiſmum, habet adhuc difficultatem illum conficiendi: ergo requiritur aliquis habitus in logica Vtente, qui facilitet confectionem ſyllogiſmi, præter habitum logicæ docentis, qui tradit leges ſyllogiſmi conficiendi. Reſp, quòd ille, qui cognoſcit perfectè leges ſyllogiſmi, de facili ipſum conficere valeat; vnde, ſi aliquando ſuperſit adhuc quædam difficultas in illo conficiendo, hoc procedit tantùm ex imperfectione cognitionis ſyllogiſmi, aut ex defectu materiæ, in qua fiat ſyllogiſmus;

mus; non verò prouenit hæc difficultas ex defectu facilitatis, quæ ſupponitur perfecta ex habitu perfecto Logicę docentis.

Obijcies, citharœdus habens cognitionem pulſandi organa, indiget adhuc alio habitu in manu, vt ea pulſet: ergo à pari, qui habet cognitionem ſyllogiſmi per Logicam docentem, indiget adhuc habitu logicæ vtentis, vt ſyllogiſmos conficiat: & ſic logica docens & vtens ſunt duo habitus diuerſi. Reſp. negando paritatem, quia hæc eſt differentia inter artes, quæ exercentur per actus internos, & artes, quę exercentur per externa membra; quòd in illis requirantur duo habitus, vnus in intellectu, & alter in membris, ſicuti patet in citharœdo: in artibus verò, quę exercentur per intellectum, qualis eſt Logica ſufficit vnus habitus in intellectu, & alius non requiritur; quia eſt idem intellectus, qui eodem habitu cognoſcit & facit ſyllogiſmum interiorem.

Obijcies, actus logicæ docentis & vtentis ſunt diuerſi, vt dictum eſt; ſed actus diuerſi procedunt à diuerſis habitibus, quandoquidem habitus ſpecificantur ab actibus: ergo logica docens & vtens ſunt duo habitus diuerſi diſtincti realiter. Reſp. diſting. minorem; ſi actus diuerſi non ſint ſibi inuicem ſubordinati, producunt diuerſos habitus, concedo: ſi ſint ſibi ſubordinati, nego: actus autem logicæ vtentis, qui eſt confectio ſyllogiſmi, ſubordinatur actui logicæ docentis, qui eſt cognitio ſyllogiſmi; nam ad cognitionem ſyllogiſmi ſequitur confectio eius: ergo illi duo actus logicæ docentis & vtentis procedunt ab eodem habitu.

Dices, Logica docens eſt ſcientia, & logica vtens non eſt ſcientia, ſed vſus logicæ docentis: at habitus ſcientiæ & non ſcientiæ ſunt diuerſi: ergo habitus logicæ docentis & vtentis ſunt diuerſi. Reſp. logica vtens non eſt ſcientia, diſtinguo; logica vtens actualis, concedo: logica vtens habitualis, nego, vt notatum eſt in concluſione: imò eſt idem habitus inclinans ad præcepta docenda & ad illa applicanda.

QVÆSTIO IV.

Vtrum logica ſit ars.

Logicam diuidi in docentem & vtentem diximus anteà. *Docens* eſt cognitio omnium, quæ traduntur

in logica, putà definitionis, diuiſionis, & argumentationis. *Vtens* verò eſt vſus talis cognitionis, vt pote cùm aliquis Definit, Diuidit, aut Argumentatur; ſiue in materia logices, ſiue in alia. Logica vtens, ſaltem actualis, poteſt quidem dici ars, ſeu inſtrumentum, quo vtuntur logica docens & aliæ ſcientiæ: ſed quæritur, num etiam logica docens habeat rationem artis. Quod vt clarius fiat, ſciendum eſt quinque eſſe habitus intellectus ex Ariſtotele. *6. etich. cap. 3.* nempe Scientiam, Sapientiam, Prudentiam, Artem, & Intellectum; qui ideo vocantur habitus intellectus, quia facilitant & inclinant ipſum, vt facilè actus ſuos eliciat.

Scientia eſt habitus intellectus, quo ipſe cognoſcit rem per cauſam. *Sapientia* eſt habitus, quo intellectus aſſurgit ad cognitionem rerum altiſſimarum, Dei videlicet, & Angelorum. *Prudentia* eſt habitus, quo intellectus iudicat ea quæ ſunt facienda vel vitanda hic & nunc. *Ars* eſt habitus acquiſitus intellectus, qui occupatur circa res externas, ſiue relinquat opus poſt ſe, vt ædificatio; ſiue non relinquat opus, vt citharifatio, muſica, &c. Vel etiam occupatur aliquando circa rem internam, de qua tamen reddere non poteſt rationem: vt ars Rhetorices & grammatices. *Intellectus*, qui alio nomine vocatur, Habitus principiorum, eſt ille habitus, quo aſſentimur primis principijs, ſeu propoſitionibus ita euidentibus, vt probari non debeant, quales ſunt iſtæ: *omne ens vel eſt vel non eſt, totũ eſt maius ſua parte.* Sic explicatà naturà artis & naturà aliorum habituum intellectus, quæritur, vtrùm logica ſit ars propriè ſumpta?

CONCLVSIO.

Logica propriè non eſt ars. Ars enim ſumitur pro habitu occupato circa materiam externam, vel pro doctrina continente multas regulas, quas probare non poteſt; vt patet de Grammatica, quæ docet v.g. verbum actiuum regere accuſatiuum; de quo tamen nullam rationem reddit, niſi quia ſic placitum fuit linguæ latinæ principibus; at logica non verſatur circa materiam externam, ſed tantùm circa operationes mentis, quæ ſunt purè internæ deinde probat ſuas veritates per cauſam: ergo logica propriè non eſt ars.

Minor patet quoad primam partem, & probatur quoad

quoad ſecundam; quia logica probat definitionem eſſe orationem explecatiuam naturæ rei, per hanc cauſam videlicet, quòd explicet diſtinctè illius partes. Probat etiam, quod diuiſio tollat confuſionem, per hanc cauſam, quòd totum in ſuas partes diſtribuat. Probat denique, demonſtrationem gignere ſcientiam, quia ex propoſitionibus veris & neceſſarijs conficitur; & ob hoc dicendum eſt, quòd logica propriè non ſit ars.

Confirmatur concluſio ex Ariſt. *6. ethic.* dicente, quòd ars ſit habitus vera cum ratione effectiuus, ſed logica nihil efficit: ergo non eſt ars. Probatur minor, efficere eſt producere aliquod opus externum, ſiue maneat poſt effectionem vt in ædificatione, ſiue non maneat, vt in citharizatione; ſed logica non producit opus externum, imò manet in ſola cognitione ratiocinationis: ergo logica nihil efficit, nec proinde eſt ars. Quòd ſi dicatur, logicam efficere ſyllogiſmum; reſpondendum eſt, quòd hoc ſit verum tantùm de logica vtente, non verò de docente, quæ manet in ſola cognitione ſyllogiſmi.

Obijcies, ille habitus eſt Ars, qui producit operationes ſenſibiles; ſed logica docens producit operationes ſenſibiles, quia logica præceptoris efficit argumentationes, quæ audiuntur à diſcipulis: ergo. Reſpondeo, diſtinguendo minorem, logica præceptoris efficit argumentationes, logica vtens præceptoris, concedo; logica docens illius, nego: logica enim præceptoris, quatenus docens, eſt cognitio, quæ illi dictat modum argumentandi: quatenus verò præceptor vtitur illà cognitione, vt alios doceat: protunc eſt logica vtens, quæ non eſt ſcientia, neque ars propriè, ſed tantùm inſtrumentum ad ſcientiam logicæ inculcandam mentibus diſcipulorum.

Obijcies 2. Rhetorica & Grammatica ſunt artes, illa benè loquendi, iſta componendi latinè, attamen non relinquunt opus externum: ergo, licèt logica non efficiat opus externum, non minùs erit ars. Reſp. negando conſequentiam. Ideo enim rethorica & grammatica ſunt artes & non ſcientiæ, quia licet non relinquant opus externum, non tamen probant ſuas regulas per rationem, vt prædiximus in definitione artis; logica verò probat ſuas veritates per cauſam, vt ibidem dictum eſt: ergo logica non eſt ars, niſi impropriè, quatenus logica inſeruit alijs ſcientiis.

QVÆSTIO V.

An Logica ſit ſcientia.

SCientia ſumitur tripliciter, Latiſſimè, latè, & Propriè. Scientia latiſſimè ſumpta eſt quæuis cognitio, ſiue certa, & euidens, ſiue ineuidens & incerta; & hoc modo opinio, & fides poſſunt dici ſcientiæ: Scientia late accepta eſt cognitio certa, & euidens, ſiue habeatur per diſcurſum, ſiue non; iſto modo Ariſtoteles artem appellat ſcientiam. Scientiam propriè conſiderata eſt cognitio certa, & euidens rei neceſſariç habita per propriam cauſam, vt quando cognoſcitur quòd homo ſit riſibilis, quia eſt rationalis, & quod dies ſit, quia ſol lucet.

Scientia duplex eſt, actualis, & habitualis. Scientia actualis eſt illa cognitio, quà actu cognoſcitur aliquid per cauſam. Scientia habitualis eſt habitus in intellectu exiſtens, quò ipſe intellectus inclinatur, & habet facilitatem ad cognoſcendam rem per propriam cauſam: & illa ſciẽtia habitualis remanet etiam in dormiente, cum philoſophus dormiens non minus habeat logicam habitualem.

Tres conditiones requiruntur ad ſcientiam propriè ſumptam. *Primò*, requiritur vt ſit habitus certus, & euidens, & ſic opinio, & fides non ſunt ſcientię: quia opinio non eſt certa, & fides non eſt euidens. *Secundò*, requiritur, vt ſcientia ſit de obiecto neceſſario, & proinde de rebus contingentibus, quæ modò ſunt, & modò non ſunt, non poteſt haberi ſcientia. *Tertiò*, requiritur, vt obiectum cognoſcatur per cauſam: & ſic, quando obiectum neceſſarium cognoſcimus, & non cognoſcimus eius cauſam, talis cognitio non eſt ſcientia: Sic, quando hominem cognoſco eſſe riſibilem, quia rationalis eſt, talis cognitio eſt ſcientia, quia rationalitas eſt cauſa riſibilitatis.

CONCLVSIO.

LOgica eſt ſcientia. Quia eſt cognitio certa, & euidens rei neceſſariæ habita per propriam cauſam. *Primò*, logica eſt cognitio certa, quia logicus certò ſcit ſyllogiſmum, qui eſt obiectum logicæ, eſſe orationem in qua ex premiſſis benè diſpoſitis in forma, & figura

figura ſequitur vera concluſio. *Secundò*, logica eſt cognitio euidens, quia talis cognitio ſyllogiſmi habetur per lumen naturale intellectus. *Tertiò*, logica eſt cognitio rei neceſſariæ, quia obiectum logicæ ſeu ſyllogiſmus neceſſarius eſt ſecundùm eſſentiam: nam, ſicut neceſſarium eſt, hominem eſſe animal rationale, ſic neceſſarium eſt ſyllogiſmum eſſe orationem, in qua ex præmiſſis benè diſpoſitis ſequitur concluſio. *Quartò*, logica eſt cognitio habita per propriam cauſam, vt oſtendimus in probatione minoris concluſionis vltimæ.

Confirmatur concluſio per hoc, quòd logica ſit habitus intellectus, quoniam per multos ſyllogiſmos confectos, & definitiones, & diuiſiones, acquirimus facilitatem ſyllogiſandi, definiendi, & dividẽdi; ſed non poteſt eſſe alius habitus, quàm ſcientia; ergo logica eſt ſcientia. Primò, logica non eſt Ars, quia ars verſatur circa materiam contingentem; vt patet in artifice, qui aliter, & aliter opus ſuum conficere poteſt. Secundò, logica non eſt Prudentia, quia prudentia verſatur etiam circa res contingentes, nempe circa actiones hominis, quæ poſſunt benè vel malè fieri; vbi logica occupatur circa obiectum neceſſarium, vt dictum eſt in probatione antecedenti. Tertiò, Logica non eſt Sapientia, quia ſapientia verſatur circa res altiſſimas, & logica circa ſyllogiſmum, qui non eſt altiſſimus. Tandem quartò, Logica non eſt Habitus principiorum quo aſſentimur ſine illatione, & argumentatione primis principiis; cum logica reddat rationem ſuarum regularum; ergo remanet, quòd logica ſit ſcientia.

Obijcies: Scientia ex Ariſt. debet eſſe de obiecto neceſſario: ſed logicæ obiectum nõ eſt neceſſarium, quandoquidem ipſa reſpicit pro obiecto ſyllogiſmũ, qui eſt quid contingens, cum modò fiat à logico, & modò non fiat: ergo logica non eſt ſcientia. Reſp. negando minorem; licèt enim ſyllogiſmus non ſit neceſſarius quantũ ad exiſtentiam, quia fieri poteſt, & non fieri; eſt tamen neceſſarius quantũ ad eſſẽtiam, quia neceſſarium eſt, vt ſyllogiſmus ſit oratio in qua ex poſitione præmiſſarum ſequitur concluſio. Exemplificatur de homine, qui non eſt neceſſarius ſecundũ exiſtentiam, quia poteſt exiſtere, & non exiſtere; eſt tamen neceſſarius quantùm ad eſſentiam, quia homo neceſſariò eſt animal rationale.

Obijcies: Logica eſt modus ſciendi, quia eſt inſtrumentum, quo aliæ ſcientiæ comparantur, ſed modus

 ſcien-

ſciendi non eſt ſcientia, quandoquidem inſtrumentum alicuius ſcientiæ aut artis non eſt ſcientia aut ars: ergo logica non eſt ſcientia. Reſp. diſtinguendo maiorem, logica vtens eſt modus ſciendi. concedo; logica docens eſt modus ſciendi, nego maiorem: Logica enim, vt prædiximus, poteſt conſiderari dupliciter; primò vt eſt cognitio ſyllogiſmi, ſeu vt eſt logicam docens, & tunc eſt ſcientia, & non modus ſciendi: Secundò, quatenus eſt vtens, & inſeruit ad alias ſcientias acquirendas, & tunc eſt modus ſciendi, & non ſcientia. Quando ergo Ariſtoteles, & alij dicunt, logica non eſſe ſcientiam, reſponderi debet, hoc eſſe verum de logica vtente, quæ vt vtens non eſt ſcientia; falſum verò de logica docente, quæ ſcientia eſt.

Obijcies, proprium artis eſt perficere, ſed logica perficit intellectum: ergo logica eſt ars, & non ſcientia.

Reſp. diſtinguendo maiorem, proprium artis eſt perficere proprium ſecundo modo, quod conuenit omni, ſed non ſoli arti; concedo: proprium quarto modo, quod conuenit omni, & ſoli, nego. Perficere enim intellectum non conuenit ſoli arti, ſed etiam conuenit ſcientiæ, & alijs habitibus intellectus, qui omnes perficiunt potentiam.

Obijcies ex Ariſt. abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi, per quem intelligit logicam, & ſic, diſtinguendo logicam à ſcientia, vult eam eſſe artem. Reſp diſt. Ma. abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi, hoc eſt, velle ſimul comparare ſcientias cum logica, concedo. hoc eſt, logicam à ſcientiarum numero excludere, nego. Hic eſt ſenſus Ariſtotelis. Abſurdum eſt velle ſimul comparare ſcientias, & ipſam logicam, quia cũ logica ſit clauis, & ianua ſcientiarum, priùs comparanda eſt clauis, priùs aperienda ianua ſcientiarum quàm ipſæ ſcientiæ, hoc eſt, priùs comparanda logica quàm aliæ ſcientiæ comparentur.

Obiicies: Si logica eſſet ſcientia, acquireretur per demonſtrationem; ſed logica non poteſt acquiri per demonſtrationem, quia demonſtratio docetur per logicam, & ſic logica eſſet ante logicam, & demonſtratio ante demonſtrationem. Reſp. Logicam naturalem præcedere artificialem, & logicam imperfectam præcedere perfectam, & hanc per vſum gigni. Vnde homo aliquis peritus potuit facere demonſtrationem naturalem, & imperfectam, poſteà potuit ſuper illam reflecte-

re, & videre an eſſet bona, & pedetentim procedere ab imperfecto ad perfectum; ſicque inſtituere logicam artificialem, quam alios docet per demonſtrationes: & ſic logica præceptoris præcedit logicam ſcholaſticorum; non verò logica ſcholaſticorum præcedit logicam ipſius, in quo eſſet contradictio.

Quęres, vtrum logica ſit ſcientia quoad partem topicam, & ſophiſticam. Ad hoc reſpondet affirmatiuè Scotus, *quæſt.1. prædicabilium*: ſed debet intelligi Doctor de topica, & ſophiſtica in ſe, & in communi conſideratis, non verò in particulari, prò materia in quibus faciunt ſuas argumentationes. Si ſumantur, inquam, topica, & ſophiſtica in communi, pro natura ſua, verum eſt, quòd ſint ſcientiæ: quia, ſicut verum eſt dicere de parte Analytica ſeu demonſtratiua, quod ſit ſcientia, quia producit concluſionem certam, cùm deducatur ex præmiſſis certis; ſic etiam debet dici; quòd pars topica ſit ſcientia, quia certum eſt, & infallibile, quòd producat opinionem pro concluſione; quia præmiſſarum aliqua eſt probabilis. Quod etiam aſſerendum eſt de parte ſophiſtica, quę docet ſolum errorem produci ex pręmiſſis ſophiſticis, & ſic topica, & ſophiſtica ſumptæ in vniuerſum ſunt ſcientiæ, vt innuit Scotus l.cit. Si verò ſumantur in particulari, pro materia in qua faciunt ſuas argumentationes; non ſunt ſcientia: quia ſcientia eſt concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui, quæ ex Ariſt. debet eſſe certa, & vera. Concluſiones autem topicæ non ſunt certæ, & veræ, ſed tantùm dubiæ, & opinabiles, ſicut ſunt earum præmiſſæ, & concluſiones ſophiſticæ ſunt falſæ, vt præmiſſæ illarum; ſicque, nec pars topica, nec ſophiſtica, ſumptę in particulari, pro materia circa quam verſantur, ſunt, ſcientiæ.

Quæres, vtrùm logica vtens actualis aut habitualis ſint ſcientia. Reſp. Logicam vtentem actualem non eſſe ſcientiam, quia logica vtens actualis eſt confectio Definitionis, Diuiſionis, aut Syllogiſmi: ſed talis confectio non eſt ſcientia, cum ſcientia inclinet ad ſolam cognitionem, & non ad diſpoſitionem terminorum, & propoſitionum, quæ ſpectat ad ſyllogiſmi confectionem: ergo logica vtens actualis non eſt ſcientia. Reſp. 2. Logicam vtentem habitualem, vt eſt vtens, non eſſe ſcientiam; quia nullus habitus eſt ſcientia, niſi quatenus inclinat ad actum ſcientificum, cui eſt cognitio; ſed logica vtens habitualis, vt vtens eſt,
non

non inclinat ad cognitionem, ſed ad confectionem ſyllogiſmi: ergo, vt vtens, non eſt etiam ſcientia. *Dices*, Logica docens & vtens ſunt vnus & idem habitus, vt prædictum eſt; ſed logica docens eſt ſcientia: ergo logica vtens erit etiam ſcientia. Reſp. diſt. maior. Logica vtens eſt idem habitus cum docente, prout inclinat ad cognitionem ſyllogiſmi quem poteſt efficere ſecundariò, concedo: prout inclinat præciſè ad confectionem ſyllogiſmi, nego: protunc enim potiùs pertineret ad artem, quàm ad ſcientiam.

Vt faciliùs retineantur præcedentia, dicendum eſt ſummatim, quòd logica docens ſit ſcientia; quia eſt habitus inclinans ad cognitionem ſyllogiſmi: quòd etiam logica vtens ſine reduplicatione ſumpta ſit pariter ſciētia, quia eſt idem cum logica docente habitus, qui inclinat ad cognitionem & confectionem ſyllogiſmi: quòd logica vtens reduplicatiuè conſiderata non ſit ſcientia, ſed potiùs ars impropriè; quia inclinat ſolùm ad confectionem ſyllogiſmi: quòd denique logica vtens non ſit à fortiori ſcientia, quia conſiſtit tantùm in ſyllogiſmi confectione, & ſic eſt potiùs vſus artis præcedentis.

QVÆSTIO VI.

Vtrum Logica ſit ſcientia ſpeculatiua.

ALij exiſtimarunt, logicam nec eſſe ſpeculatiuam, nec practicam, vt Gothfredus & Zabarella, &c. Alij voluerunt, eſſe partim practicam, & partim ſpeculatiuam, vt Suares, Vaſques, & Ruuius. Alij eſſe practicam ſimpliciter, vt Ochamus & Conimbricenſes. Alij denique communiùs aſſerunt cum Scoto, *quæſt. 4. prologi*, & D. Thoma 1. 2. *q. 57. art.* 3. logicam eſſe merè ſpeculatiuam.

CONCLVSIO.

LOgica non eſt ſcientia practica, ſed ſpeculatiua. Sic Scotus *quæſt. 3. prol. & lib. 6. Metaph.* Illa enim ſcientia non eſt practica, quę non dirigit praxim: ſed logica non dirigit praxim: ergo non eſt practica, proindeque remanet, quòd ſit ſpeculatiua. Maior patet ex hoc, quòd ſcientia dicatur practica, quia eſt directiua praxis. Minor verò probatur ſic. Illa ſcientia

dicitur tantùm directiua praxis,quæ dirigit operationem,non intellectus,& odoratus;ſed logica dirigit tantùm actus intellectus, & ipſum intellectum, vt benè definiat,diuidat,& ſyllogiſet: ergo logica non eſt directiua praxis,nec proinde practica.

Confirmatur concluſio ex definitione praxis, quæ à Scoto dicitur eſſe *operatio alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta nata elici conformiter rationi recta,ad hoc vt ſit recta.* Primò dicitur *operatio*, quia praxis Græcè idem eſt ac operatio Latinè. Dicitur 2. *alterius potentiæ,quam intellectus*;& ſic ſcientia,quæ dirigit tantùm operationes intellectus, non eſt practica operatio. Dicitur 3. *naturaliter poſterior intellectione*,quia intellectus priùs cognoſcit res faciendas, quàm dirigat voluntatem aut potentias externas in illis faciendis. Dicitur 4. *apta nata elici conformiter rationi rectæ*, quia illæ tantùm actiones ſunt dirigibiles, quæ poſſunt benè vel malè fieri;& tales diriguntur à ſcientia practica,ſeu ab intellectu practico, vt benè fiant. Ex 2. conditione huius definitionis patet, quòd logica non ſit practica, cùm regulet tantùm operationes intellectus,non voluntatis, aut potentiarum externarum.

Obijcies, ſcientia ſpeculatiua, eſt ea quæ manet in contemplatione ſui obiecti, vt patet de phyſica, quæ manens in contemplatione corporis naturalis,quod eſt obiectum illius, dicitur ſpeculatiua; at logica non manet in contemplatione ſui obiecti,ſed inſuper ipſam facit;cùm nedum doceat quid ſit ſyllogiſmus; ſed inſuper tradat leges ipſum conficiendi:ergo logica non eſt ſpeculatiua,ſed practica.Reſp.diſtinguendo minorem, logica tranſit ad opus; intellectus, concedo: voluntatis, aut aliarum potentiarum,nego.

Obijcies 2. Praxis eſt operatio dirigibilis cuiuſcunque potentiæ ſit, ſed logica dirigit intellectum in confectione ſyllogiſmi,qui poteſt benè vel malè fieri: ergo logica eſt practica.Reſp.negando maiorem,praxis enim propriè ſumpta non eſt omnis operatio dirigibilis, ſed tantùm operatio voluntatis & aliarum potentiarum,vt dictum eſt in definitione praxis.

Obijcies 3.Scientia quæ tranſit ad opus eſt practica, vt patet ex vi nominis, ſed logica tranſit ad opus, nempe ad confectionem ſyllogiſmi: ergo eſt practica. Reſp. vt anteà, ſcientia quę tranſit ad opus eſt practica, ſi tranſeat ad opus voluntatis, vel potentiæ exter-

næ, concedo; ſi tranſeat ad opus intellectus, nego. Ars v.g. ædificatoria eſt practica, quia dirigit potentiam externam ad conſtruendam domum, ſcientia etiam moralis eſt practica, quia tranſit ad actus voluntatis dirigendos circa bonum: logica verò tranſit tantùm ad opus intellectus, & ſic non eſt practica.

Inſtabis: Logica dirigit etiam actum voluntatis, quia logicus vult facere ſyllogiſmum; ergo logica eſt ſcientia practica. *Reſp.* quòd logica non dirigat actum voluntatis; ſeu ellicitum à voluntate; quia voluntas non elicit ſyllogiſmum, ſed tantùm intellectus: ſcientia autem non eſt practica, niſi quando dirigit actiones elicitas voluntatis, vel potentiæ externæ. Quando autem logicus vult facere ſyllogiſmum, talis confectio eſt tantùm actus imperatus voluntatis, ab intellectu elicitus.

Obijcies 4. Ariſtotelem enumerando ſcientias ſpeculatiuas commemorare tantùm Phyſicam, Metaphyſicam, & Mathematicam: ergo logica non eſt ſcientia ſpeculatiua. *Reſp.* Ariſtotelem *lib.* 2. *&* 6. enumeraſſe tantùm ſcientias ſpeculatiuas reales, non autem omnes ſcientias ſpeculatiuas: Logica autem non eſt ſcientia realis, ſed tantùm rationalis, vt dicemus poſteà, in quantùm ſcilicet non habet pro obiecto aliquod ens reale, ſed tantùm ſyllogiſmum, qui eſt ens rationis.

Scientia enim generatim ſumpta ſcinditur primò in ſpeculatiuam, & practicam: ſpeculatiua ſubdiuiditur in ſpeculatiuam realem, & ſpeculatiuam rationalem, quarum prima habet pro obiecto ens reale, & ſecunda ens rationis. Speculatiua diuiditur vlteriùs in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam. Rationalis verò in Dialecticam, Rhetoricam, & Grammaticam, ſumendo ſcientiam latè. Practica denique diuiditur in actiuam, quæ occupatur circa agibilia, vt Ethica, & factiuam, quæ laborat circa factibilia; vt medicina, à qua medici dicuntur practici.

QVÆSTIO VII.

Quodnam ſit obiectum Logicæ.

OBiectum & ſubiectum confundũtur aliquando: ſubiectum autem ſumitur multis modis. Primò pro inferiori reſpectu ſuperioris, & ſic homo eſt ſubiectum animalis. Secundò, ſumitur pro vna parte propoſi-

poſitionis, quæ vocatur ſubiectum, & alia prædicatu u Tertiò, ſumitur pro receptaculo accidentium, & ic paries eſt ſubiectum albedinis. Quartò, ſubiectum, prout concidit cum obiecto, eſt id, quod alicui facultati conſiderandum obijcitur: ſeu circa quod verſatur talis facultas: ſic color, qui obijcitur oculo videndus, eſt viſus obiectum: ſapor eſt obiectum guſtus corpus naturale eſt obiectum phyſicæ, & corpus ſanabile eſt obiectum medicinæ, quia talia corpora talibus ſcientijs obijciuntur conſideranda.

Obiectum, ſumptum pro eo quod conſideratur à ſcientia & circa quod ſcientia verſatur, duplex eſt: nempe Materiale, & Formale. *Obiectum materiale* eſt illud, quod ita conſideratur ab vna ſcientia, vt etiam ab alijs recipiatur ob ſuam amplitudinem, ſic corpus naturale eſt obiectum phyſicæ, & medicinæ; quia vtraque ſcientia circa illud verſatur: & ideo dicitur materiale, quia ſicut materia prima eſt indifferens ad plures formas, ſic etiam obiectum materiale reſpicitur indifferenter à pluribus ſcientijs. *Obiectum formale* eſt aliqua formalitas, ſeu aliqua particularis ratio, quæ determinat obiectum materiale ad particularem ſcientiam, v. g. ſi corpus naturale conſideretur vt naturale, ſeu quatenus componitur ex materia & forma, tunc eſt obiectum phyſicæ, ſi verò conſideretur vt eſt ſanabile tunc eſt obiectum formale medicinæ: ideò autem dicitur obiectum formale: quia ſicut forma determinat materiam ad aliquam ſpeciem, ſic & formalitas determinat ad vnam ſcientiam; obiectum illud quod anteà erat commune & indifferens pluribus ſcientiis.

Obiectum vlteriùs diuiditur in Proximum & Remotum; in Adæquatum & in Inadęquatum; in Principale & in minus principale: *Obiectum adæquatum* eſt illud, quod nec excedit ſcientiam, nec exceditur à ſcientia, *Inadæquatum* verò illud eſt, quod vel excedit ſcientiam, vel à ſcientia exceditur. *Obiectum proximum* illud eſt, quod immediatè & per ſe reſpicitur à ſcientia, *Remotum* verò eſt illud, quod mediatè tantùm à ſcientia reſpicitur, ſic literæ & voces in Grammatica ſunt obiectum remotum, & oratio congrua obiectum proximum. *Obiectum principale* illud eſt; quod reſpicitur à principali parte alicuius ſcientiæ; & *minùs principale* illud eſt, quod reſpicitur à parte minùs præcipuà. Conditiones requiſitæ ad obiectum habentur in probatione concluſionis.

Omiſ-

Omiſsâ diuerſitate opinionum, quarum aliæ pro obiecto logicæ ſtatuunt res omnes, aliæ voces ſolùm, aliæ ens rationis vt ſic, aliæ tres mentis operationes, vel modum ſciendi, vel ſyllogiſmum; dicam tantùm, doctorem noſtrum videri problematicum; quia *quæſt. 3. vniuerſal.* aſſerit, ſyllogiſmum eſſe obiectum adæquatum logicæ, & *lib. 1. priorum quæſt.* 2. tenet, non ſyllogiſmum eſſe obiectum adæquatum logicæ, ſed modum ſciendi, prout complectimur definitionem, diuiſionem, & argumentationem; vnde Poncius noſter ad conciliandam talem diuerſitatem dicit, in primo loco Scotum intelligi de logica, prout tradita eſt à philoſopho in libris Prędicamentorum, περὶ ἑρμηνείας, Priorum, poſteriorum, Topicorum, & Elenchorum, in quibus libris agitur tantùm de ſyllogiſmo, & de partibus eius, & logicæ taliter acceptæ vult ſyllogiſmum eſſe obiectum. In ſecundo autem loco loquitur Scotus de logica prout nunc traditur in ſcholis, & agit de omnibus quæ poſſunt conducere ad rectè, & abſque errore cognoſcendum res, & tùnc agit de terminis logicalibus, de definitione, & de diuiſione, quæ potiùs pertinent ad modum ſciendi, quàm ad ſyllogiſmum, & in illo ſenſu logicæ obiectum adæquatum eſt modus ſciendi. Quia tamen termini, definitio, & diuiſio, reducuntur ad ſyllogiſmum, cum ipſe componatur ex terminis; definitio verò & diuiſio proſint ad explicationem terminorum, & tollendam confuſionem, quæ in illis poſſet reperiri, proinde, prætermiſſa præcedenti diſtinctione, hæc ſtatui poteſt.

CONCLVSIO.

OBiectum totale adæquatum logicæ eſt ſyllogiſmus, ex Scoto *quæſt. 3. vniuerſal.* Cùm enim logica ſit ſcientia, quę inuenta eſt ad omnes alias acquirendas: & cùm ſcientię non poſſint acquiri, niſi per argumentationem, & per ratiocinationem, & cùm ſyllogiſmus ſit perfectior ſpecies demonſtrationis: proinde concludi debet quòd ſyllogiſmus ſit illius obiectum.

Probatur concluſio ex conditionibus requiſitis ad obiectum alicuius ſcientiæ.

Primò, debet eſſe certum & neceſſarium, quia ſcientia eſt cognitio certa rei neceſsarię; vnde contingentia & mutabilia non poſsunt eſſe obiectum ſcientię:

ſed ſyllogiſmus eſt certus,& neceſſarius,& non quidem ſecundùm exiſtentiam,quia poteſt fieri,& non fieri,ſed ſecundùm eſſentiam, cum certum, & neceſſarium videatur, quòd ſyllogiſmus ſit oratio, in qua ex duabus propoſitionibus benè diſpoſitis ſequitur Concluſio.

Secundò, obiectum debet habere principia, & proprietates, quæ de eo demonſtrantur in ſcientia; vt patet de phyſica, vbi corpus naturale, quod eſt obiectum illius,habet materiam,& formam, tanquam principia ſuamotum verò, quantitatem, locum, tempus, & ſimilia, tanquam ſuas proprietates; ſed ſyllogiſmus habet principia,& proprietates de quibus agit logica,quæ tractat de terminis, & propoſitionibus, quæ ſunt materia ſyllogiſmi,& eius principia,& agit de modo, & figura, quæ ſunt proprietates ſyllogiſmorum: ergo,&c.

Tertiò, ad obiectum debent reduci omnia, quæ tractantur in ſcientia; ſiue reducantur per ſe, ſiue reducantur per accidens, ſed omnia quæ tractantur in logica ad ſyllogiſmum reducuntur; nam in prima parte eius agitur de terminis, ſiue ſint vniuerſales, ſiue ſint Prædicamentales, & termini ſunt materia remota ſyllogiſmi, In ſecunda parte agitur de propoſitionibus, quæ ſunt materia proxima eiuſdem ſyllogiſmi: & in tertia agitur de ſpeciebus argumentationis, quæ omnes reducuntur ad ſyllogiſmum, tanquam imperfecta ad perfectum: & ſic patet, quod ad ſyllogiſmum reducuntur omnia logicalia.

Quartò denique obiectum debet eſſe vnum, & vna definitione explicari. Cum enim ſcientia ſit vna, obiectum eius debet eſſe vnum: ſyllogiſmus autem eſt vnus: & vnicà definitione explicatur, dicendo ſcilicet, ſyllogiſmus eſt oratio in qua ex duabus propoſitionibus bene diſpoſitis ſequitur tertia, nempe Concluſio: ergo ex his quatuor conditionibus ad obiectum requiſitis patet quòd ſyllogiſmus ſit obiectum adæquatum logicæ.

Obijcies primò, omnis ſcientia debet habere obiectum materiale, & formale, ſed ſi ſyllogiſmus ſi obiectum logicæ, ipſa non habebit obiectum materiale, & formale, ergo ſyllogiſmus non eſt obiectum logicæ. Reſp. diſtinguendo maiorem, omnis ſcientia debet habere obiectum materiale, & formale, quando vnum obiectum non eſt adæquatum,& proportionatum ſcientiæ, concedo: quando verò eſt proportionatum, & adæquatum ſcientiæ, nego. Syllogiſmus autem eſt adæ-

adæquatus & proportionatus logicæ: quia nulla alia ſcientia præter logicam agit de ſyllogiſmo, & ipſa tantùm logica agit de ſyllogiſmo, vel de partibus eius; aut de ijs, quæ reducuntur ad ſyllogiſmum: & ſic non eſt neceſſe, quòd habeat duplex obiectum.

Objicies ſecundò: Logica agit de definitione, ac de diuiſione, quæ non ſunt partes, neque ſpecies ſyllogiſmi: ergo ſyllogiſmus non eſt obiectum logicæ, quandoquidem ad obiectum debent reduci quæcunque tractantur in ſcientia. Reſp. definitionem & diuiſionem reduci ad terminos, qui ſunt partes remotæ componentes ſyllogiſmum: vt rectè enim logicus vtatur terminis ſine deceptione, debet cognoſcere naturam termini; quod fit per definitionem: & tollere confuſionem & æquiuocationem eius, quod fit per diuiſionem: & ſic definitio & diuiſio reducuntur ad ſyllogiſmum.

Obiicies tertiò, ſyllogiſmus non poteſt eſſe obiectum vnius partis logicæ & obiectum totius logicæ, ſed ſyllogiſmus ex Scoto eſt obiectum libri Priorum: ergo non eſt obiectum totius logicæ, nec conſequenter adæquatum. Reſp. non eſſe obiectum totius & partis, ſi ſumatur eodem modo, concedo; ſi ſumatur diuerſimodè, nego, Syllogiſmus formaliter ſumptus, & in ſe, eſt quidem obiectum libri Priorum, vt, inquit Scotus; ſi ſumatur verò extenſiuè, ſecundùm ſuas partes, & ſecundùm ea omnia quæ conferunt ad ſui perfectionē, tunc eſt obiectum totius logicæ, vt ſonat Concluſio.

Objicies quartò, tres mentis operationes iuxta multos ſunt obiectum logicæ, iuxta alios modus ſciendi, & iuxta alios argumentatio: ergo ſyllogiſmus non eſt illius obiectum. Reſp. hæc omnia poſſe dici obiectum logicæ, non quidem formaliter ſumpta, ſed quatenus ad ſyllogiſmum reducuntur, & hoc dicere eſt, ſyllogiſmum eſſe obiectum logicæ. *Si dicatur*, quòd obiectum ſcientiæ debeat eſſe reale; quod falſum eſt de ſyllogiſmo, qui eſt ſecunda intentio, eſſe tantùm habens per intellectum; Reſpondendum eſt, quod obiectum ſcientię debeat eſſe reale: ſi ſcientia ſit realis: ſi ſcientia verò eſt tantùm rationalis, vti eſt logica, obiectum eius poteſt eſſe ens rationis, ſeu ſecunda intentio, vti eſt ſyllogiſmus.

Obiicies vltimò, ſyllogiſmus non eſt ſcibilis, nec intelligibilis: ergo non poteſt eſſe obiectum ſcientiæ. Probatur antecedens ex Ariſtotele, *nihil eſt in intellectu,*

lectu, quin priùs fuerit in ſenſu? ſed ſyllogiſmus nunquam fuit in ſenſu, quandoquidem & ſecunda intentio, quæ fit tantùm per intellectum: ergo ſyllogiſmus non eſt intelligibilis. Reſp. negando antecedens. Ad Ariſtotelem dico, nihil eſt in intellectu, quin priùs fuerit in ſenſu, hoc verum eſſe pro illis rebus, quæ ſunt primò & per ſe intelligibiles, & actu recto intellectus; non verò de rebus, quæ ſunt tantùm intelligibiles per aliud & actu reflexo intellectus. Nullus v. g. poteſt concipere actu recto hominem in intellectu ſuo, niſi priùs illum viderit, attamen aliquis poteſt actu reflexo concipere in intellectu ſuo hominem in ſe, animal in ſe, & ens in ſe, quę tamen nunquam fuerunt in ſenſu, tantùm intelliguntur actu reflexo per ſingularia: vnde, licèt non cognoſcatur ſyllogiſmus per ſenſum, eſt tamen in intellectu per actum refluxum illius, qui operatur ſuper primas intentiones, ex quibus elicit ſecundas.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm Logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias acquirendas.

Conſtat primò, logicam naturalem eſſe prorſus neceſſariam ad omnium ſcientiarum acquiſitionem, quia ipſa nihil eſt aliud, quàm intellectus noſter, quatenus habet aliquam aptitudinem ad ratiocinandum; ſed ſine capacitate ratiocinandi non poſſunt acquiri ſcientiæ: ergo nec ſine logica naturali, ſicque quæſtio noſtra tantùm eſt de logica artificiali.

Conſtat ſecundò, logicam artificialem non eſſe neceſſariam ad acquiſitionem, exercitium aut conſeruationem fidei. Cùm enim fides ſupernaturaliter infundatur, exerceatur propter motiuum ſupernaturale, veracitatem ſcilicet Dei, & conſeruetur credendo humiliter, nec curioſiùs ſcrutando myſteria: ideò logica artificialis non acquiritur ad comparandam, exercendam, aut conſeruandam fidem. Si quis tamen perſuadere velit fidem, & defendere eius veritates, vtilis eſt logica, vt oſtendatur illarum probabilitas, & ſoluantur obiectiones in contrarium.

Conſtat tertiò, neceſſariam logicam artificialem, vt comparetur Theologia ſcholaſtica. Quia ea diſputat ordine philoſophico de veritatibus ſuis, & proinde in-

indiget definitionibus, diuiſionibus, & argumentationibus, quas logica tradit. Quoad Theologiam Poſitiuam, quæ tota conſiſtit in explicandis S. Scripturæ difficultatibus, ſi ad eam logica artificialis non ſit abſolutè neceſſaria; eſt tamen illi maximè vtilis ad explicandas difficultates quas continet: vnde Auguſtinus, *lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 31.* tradit, diſputationis diſciplinam ad omnia quæſtionum genera, quæ in ſacris literis ſunt, plurimum valere.

Conſtat quartò duplex eſſe neceſſarium, abſolutum ſcilicet & conditionatum. Illud dicitur ſimpliciter & abſolutè neceſſarium, quod deſinere non poteſt, vt Deus; nec aliter ſe habere, vt hominem eſſe animal. Neceſſarium ex ſuppoſitione illud eſt, quod ex ſua natura aliter eſſe poteſt, ſed ſuppoſitâ aliquâ conditione non poteſt aliter ſe habere: ſic hominem reſpirare, non eſt neceſſarium abſolutè; ſi tamen velit conſeruare vitam, neceſſarium eſt, vt reſpiret. Neceſſarium ex ſuppoſitione adhuc duplex eſt, nempè ex ſuppoſitione abſolutà, & ex ſuppoſitione ſecundùm quid, ſeu ad melius eſſe. Neceſſitate primà cibus eſt neceſſarius ad conſeruationem vitæ, neceſſitate alterà equus eſt neceſſarius ad faciendum iter.

Conſtat quintò, ſcientiam poſſe acquiri in eſſe perfecto, vel in eſſe imperfecto. Comparatur in eſſe perfecto, quando aliquis per veram, & propriam cauſam nedum cognoſcit omnes concluſiones, quæ de obiecto haberi poſſunt, v.g. de ſyllogiſmo in logica, vel de corpore naturali in phyſica: ſed præterea ſcit, ſe eas optimè cognoſcere; ita quòd paratus ſit reddere rationem ſuæ cognitionis, ſeu ſciti. Scientia in ſtatu imperfecto acquiritur, quando aliquis non cognoſcit omnes concluſiones quæ haberi poſſunt de obiecto; ſed tantùm aliquas: vel non cognoſcit illas omnes ità perfectè, vt ſciat ſe illas cognoſcere, & reddere rationem ſui ſciti.

CONCLVSIO.

Logica eſt abſolutè neceſſaria ad alias ſcientias requirendas in ſtatu perfecto. Sic Ariſtoteles dicens antiquos philoſophos ſæpiùs in errorem incidiſſe ob dialecticæ imperitiam. Sic Albertus Magnus concludit, quòd neſciens logicam, etſi aliquid ſcire videatur, nihil tamen ſciat; cùm ſui ſciti rationem reddere ne-

..ſciat. Sic D. Thomas Opuſculo 70. vbi dicit, quòd neceſſitas exigat, vt à logica incipiamus; quia ab illa ſcientiæ aliæ dependent. Sic denique D. Auguſtinus dicens, clausâ dialecticâ clauduntur omnes ſcientiæ, quia ignorato modo ſciendi res ipſa ignoratur.

Probatur primò Concluſio noſtra. Nihil ſcitur perfectè, niſi per demonſtrationem, ſed nihil demonſtratur, niſi per ſyllogiſmum, cuius confectio dependet à logica: ergò nihil ſcitur niſi per logicam, & ſic ea neceſſaria eſt ad comparationem aliarum ſcientiarum in ſtatu perfecto. Probatur maior ex Ariſt. 1. *Poſt* 2. ſcimus aliquid, cùm cognoſcimus rem ex ſua cauſa; Sed rem ex ſua cauſa cognoſcimus per demonſtrationem ergo nihil ſcitur perfectè niſi per demonſtrationem.

Probatur ſecundò, ſcientia debet eſſe certa; ſed ſine logica omnes ſcientiæ ſunt incertæ; ergo ſine logica ſcientia haberi nequit. Probatur minor: Omnes illæ ſcientiæ ſunt incertæ, quæ habentur per incertam demonſtrationem, ſed ſine logica omnis demonſtratio eſt incerta, cùm ipſa ſola tradat regulas demonſtrationum: ergo ſine logica omnes ſcientiæ ſunt incertæ.

Probatur tertiò, res non ſcitur propriè, & perfectè niſi per diuiſionem ſeiungatur ab æquiuoco; niſi per definitionem quidditas, & natura eius innoteſcat, & niſi per argumentationem fiat progreſſus ab ignoto ad notum, ſed Definitio, Diuiſio, & Argumentatio docentur à logica: ergo ſine logica res non poſſunt ſciri, & proinde logica neceſſaria eſt ad alias ſcientias.

Obijcies primò, omnes ſcientiæ præcedunt logicam: ergo non eſt neceſſaria ad illas. Probatur antecedens, omnis actus directus eſt prior actu reflexo, vt videre eſt in pila, quæ priùs directè fertur in parietem: quàm ſuper proijcientem reflectat, ſed aliæ ſcientiæ acquirũtur per actum directũ intellectus, logica verò per actum reflexum, quandoquidem logicus non poteſt perfectè definire, diuidere, & argumentari, niſi reflectat ſupra ſe, & videat, an ſuæ definitiones, diuiſiones, & argumentationes ſint conformes regulis logicæ: ergo aliæ ſcientiæ præcedunt logicam, ſicque logica non eſt neceſſaria ad illarum comparationem.

Reſpondeo, omnes ſcientiæ præcedunt logicam; in ſtatu imperfecto, concedo: in ſtatu perfecto, nego. Quandoquidem enim aliæ ſcientiæ acquiruntur actione directâ intellectus, ideo præcedunt logicam, ſed illæ

ſcien-

ſcientiæ non ſunt perfectæ, donec acceſſerit logica, quæ reflectit & diligenter examinat, vtrùm definitiones diuiſiones, & argumentationes aliarum ſcientiarum ſint legitimæ & conformes præceptis logicalibus.

Dices. Si logica eſſet neceſſaria ad alias ſcientias, ab illa incipiendum eſſet: quod tamen falſum eſt, quia ex Ariſt. in tradendis artibus à facilioribus incipiendum eſt, logica verò eſt difficilior. Reſp. à facilioribus incipiendum eſſe, ſi difficiliora non ſint neceſſaria ad alia comparanda, vti de logica dici debet.

Obijcies 2. Si logica eſſet neceſſaria ad alias ſcientias, eſſet neceſſaria ad ſeipſam, cùm ipſamet ſit ſcientia, & ſic logica eſſet ante logicam; Reſp. Logicam naturalem eſſe neceſſariam ad artificialem, & vna pars logicæ artificialis, nempe facilior, eſt neceſſaria ad aliam partem, quæ difficilior eſt; multùm enim pars illa, quæ agit de terminis, opitulatur illi, quæ agit de propoſitione & iſta multùm iuuat illam partem, quæ demonſtrationem edocet: & ſic, licèt non poſſit dici, quòd tota logica artificialis ſit neceſſaria ad totam logicam artificialem, aliàs eſſet neceſſaria ad ſeipſam; poteſt tamen dici, quòd vna pars ſit neceſſaria ad alteram, & quòd tota logica imperfecta multum conducat ad totam logicam perfectam.

Obijcies 3. Multi didicerunt perfectè ſcientias ſine logica, vt Hippocrates medicinam, Ægyptij mathematicam, & antiqui Hebræi omnes ſcientias. Reſp. tales habuiſſe ſcientias in ſtatu tantùm imperfecto. Quòd ſi dicti fuerint peritiſſimi, hoc erat reſpectiuè, per comparationem ſcilicet ad ignaros. Deinde, ipſi potuerunt habere dialecticam, quam forſan ſub alia forma didicerunt, quàm nos ſoleamus. Tandem potuerunt habere aliquas ſcientias, quantùm ad ipſarum documenta & ſcientias, non verò quantùm ad certitudinem & formam ſcientificam, quæ exigit præcepta logicæ. *Quod ſi patres aliqui* videantur culpare logicam, & præ cæteris D. Ambroſius, qui dixiſſe fertur, *à logica Auguſtini libera me Domine*. Patres relati potiùs abuſum logicæ condemnabant, quam naturam ipſius. Quantùm ad Logicam Auguſtini infidelis, erat veritati moleſta, in Auguſtino autem fideli veritatem maximè adiuuit contra hæreticos.

Obijcies 4. Si logica eſſet neceſſaria alijs ſcientijs, maximè quia ipſis præbet ſuas Diuiſiones, Definitiones

nes

nês, & Argumentationes; ſed quælibet ſcientia habet ſuas: ergo logica non eſt illis neceſſaria. Reſp. diſtinguendo minorem, quælibet ſcientia habet ſuas Diuiſiones, Definitiones, & Argumentationes, quantùm ad materiam, concedo: quantùm ad formam, nego. Eſt enim logica quæ tradit illis regulas Definiendi, Diuidendi, & Argumentandi. *Dices*. Si logica eſſet neceſſaria ad alias ſcientias, iſtæ dependerent ab illa, quæ eſſet nobilior. Reſp. eſto dependerent à logicâ, hæc tamen non eſſet propterea nobilior, ſol enim à quo dependet homo, non eſt nobilior homine; ſic nec logica alijs ſcientijs, quæ ab illa dependent: nobilitas enim ſcientiæ petitur à nobilitate obiecti.

Obijcies quintò, Logica naturalis ſufficit pro acquiſitione aliarum ſcientiarum: ergo non requiritur logica artificialis. Antecedens petitur ex Ariſt. 2. *Phyſic.* 2. Opera naturæ ſunt perfectiora operibus artis. Reſp. opera naturæ eſſe certiora operibus artis, ſi illa opera procedant à principio neceſſario, quod determinetur ſemper eodem modo ad ſuum effectum producendum, concedo: ſi procedant à principio libero, quod elicit ſuas operationes non ſemper eodẽm modò; ſed modò benè operatur, modò male, nego. Calefactio v.g. in igne eſt certior quacunque calefactione artificiali, quia emanat ab ãgete neceſſario, cùm neceſſarium ſit, quòd ignis ſemper eodem modò calefaciat: actiones verò ſcribendi, ratiocinandi, & ſimiles non ſemper eodem modo fiunt, ſed aliquando benè, & aliquando malè; ſicque requiritur ars vel ſcientia, quæ dirigat tales operationes, & proinde non ſufficit logica naturalis, ſed logica artificialis requiritur: vnde verum ſemper remanet, quòd logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias.

QVÆSTIO IX.

An Logica ſit vna.

Illud dicitur vnum, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunque alio, ſic Petrus eſt vnus, quia non diuiditur in ſe, ſed diuiditur à Paulo. Triplex eſt vnum, nempe, vnum numero, ſpecie, & genere. Vnum numero eſt illud, quod eſt indiuiſum in ſe numero, & diuiſum numero à quocunque alio; vt

Petrus, qu non diuiditur numero in ſe, ſed diuiditur à Paulo. Vnum ſpecie illud dicitur, quod eſt i ndiuiſum in ſua ſpeciẽ, & diuiſum ab alia ſpecie, vt Petrus & Paulus, qui licèt ſint diuiſi numero inter ſe ſunt tamen quid vnum in ſpecie, quia ſpecies ſeu natura hominis in illis non diuiditur ſpecificè. Vnum genere illud eſſe cenſetur, quod eſt indiuiſum in genere, licèt diuidatur in ſpecie, ſic homo & brutum ſunt vnum genere, quia in genere, nempe in animali, conueniunt, & differunt penes ſuas ſpecies. Quia triplex eſt vnum, triplex cum proportione eſt vnitas; videlicet numerica, quà res ſingularis eſt vna, deinde ſpecifica, quà duo indiuidua eiuſdem ſpeciei ſunt vnum: ac denique vnitas generica, per quam duæ ſpecies conſtitutę ſub eodem genere vnum ſunt.

Fatentur quidem omnes, logicam eſſe vnam, quia eſt diſtincta ab alijs ſcientijs; quà autem vnitate ſit vna, dicetur poſteà: ſed prænotandum eſt, quòd duplex ſit vnitas ſcientiæ, intrinſeca ſcilicet, & extrinſeca. Intrinſeca eſt, quæ conſequitur ipſam entitatem ſcientiæ, quæ eſt de prima ſpecie qualitatis, realiter diſtincta ab obiecto, de quo eſt ſcientia. Extrinſeca verò eſt ea, quæ deſumitur ab obiecto, ita quòd, ſi obiectum ſcientiæ ſit ſpecificum, vnitas illius ſit ſpecifica, & generica, ſi obiectum ſit genericum. D. Thomas, 1. *Poſt. cap.* 22. tenet logicam eſſe vnam ſimplicem qualitatem, quæ diffunditur ad eius omnes concluſiones, ſicuti vnicus ignis extenditur ad diſtincta ligna ſuperpoſita calefacienda. Scotus autem *quæſt.* 4 *vniuerſalium*, repetit vnitatem logicæ ab extrinſeco tantum, ſcilicet ab obiecto; quod eſt conforme Ariſt. qui 1. *Poſt.* 23. de ſcientia vniuersè differens, ait. *Scientia eſt vna vnius generis ſubiecti.* Vt videatur ergo, quà vnitate logica ſit vna, recurrendum eſt ad vnitatem obiecti illius, vnde erit noſtra.

CONCLVSIO.

LOgica eſt vna vnitate ſpecificà, quia ſyllogiſmus, qui eſt logicæ obiectum, eſt vnus ſpecie. Scotiſtarum illi, qui ſequuntur opinionem quam habet Doctor noſter *lib.* 1. *Priorum quæſt.* 2. vbi videtur docere, modum ſciendi eſſe obiectum logicæ, dicere poſſunt logicam eſſe vnam vnitate genericà, quia modus ſciendi

eſt

eſt quid genericum reſpectu modorum ſciendi particularium, nempè Definitionis, Diuiſionis, & Argumentationis, quæ ſpecie differunt. Nos verò, qui remanemus in opinione, quàm tuetur idem Doctor. *quæſt.2. vniuerſ.* quòd ſyllogiſmus ſit obiectum logicæ, dicere habemus, logicæ vnitatem eſſe ſpecificam, quoniam ſyllogiſmus pari vnitate gaudet: cùm non poſſit diuidi, niſi in plures ſyllogiſmos ſolo numero diſtinctos, vt patebit ex obiectionum ſolutione.

Obijcies primò, vnitas extrinſeca ſcientiæ petitur ab obiecto, ſed ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, eſt vnus genere, cum diuidatur ſyllogiſmus in Topicum Sophiſticum, & Demonſtratiuum: ergo logica eſt vnà vnitate generica. Reſp. quòd ſyllogiſmus, vt eſt communis Topico, Sophiſtico, & Demonſtratiuo, non ſit obiectum logicæ; ſed tantùm demonſtratiuus: quia ille tantùm ſyllogiſmus, qui facit ſcire, eſt obiectum logicæ; ſolus autem demonſtratiuus facit ſcire, & parit ſcientiam, topicus verò parit opinionem, & ſophiſticus errorem, & ſic ſolus ſyllogiſmus demonſtratiuus eſt logicæ obiectum, & ab illo debet deſumi vnitas logicæ: vnde, quia ſyllogiſmus demonſtratiuus eſt vnus vnitate ſpecifica, ideo logica erit vna ſpecie.

Obijcies 2. Syllogiſmus Demonſtratiuus etiam componitur ex partibus ſpecificis, nempè ex prima mentis operatione, ſecunda, & tertià: ergò ſyllogiſmus, vt eſt obiectum logicæ, ſeu vt eſt demonſtratiuus, eſt vnus vnitate generica: & proinde eadem vnitate logica eſt vna. Reſp. negando conſequentiam, quia vnitas generica non ſumitur ex partibus componentibus, ſed ex partibus ſubiectiuis; licèt enim homo ſit compoſitus ex animali & rationali: quę ſunt partes ſpecie differentes, non tamen dicitur quid genericum, quia non habet inferiora quæ ſpecie differant. Etſi igitur ſyllogiſmus demonſtratiuus componatur ex partibus differentibus ſpecie, non tamen erit quid genericum, quia partes ſubiectiuæ ſyllogiſmi demonſtratiui non differunt niſi numero.

Inſtabis: Syllogiſmus demonſtratiuus prædicatur etiam de pluribus partibus ſubiectiuis differentibus ſpecie, nempè de ſyllogiſmis demonſtratiuis primę, ſecundæ & tertiæ figuræ, & de illis qui fiunt in *Barbara Celarent, Dary*, &c. qui omnes ſunt ſyllogiſmi demonſtratiui: ergo ſyllogiſmus demonſtratiuus eſt vnus

vnitate genericà. Reſp. iſtos omnes ſyllogiſmos non differre ſpecie, ſed tantum numero. Quòd ſi differant pluſquam numero, hoc eſt tantùm accidentaliter; ratione nimirum materiæ, quæ diuerſa eſt pro diuerſitate figurarum & modorum: non verò ratione formæ; quòd ſi etiam videantur differre ratione formæ, quia non eſt eadem forma ſyllogiſmi in prima & ſecũda figura; differunt quidem in forma accidentaria, quæ conſiſtit in diuerſa diſpoſitione terminorum, conueniunt tamen ratione formæ eſſentialis: in quantùm omnes faciunt ſcire.

QVÆSTIO X.

An Logica ſit ſcientia realis, vel rationalis.

SCientia dicitur rationalis quadrupliciter, nimirum *effectiuè*, quatenus fit & acquiritur per rationem, ſeu per intellectum. Deinde *ſubiectiuè*, quatenus in ratione & in intellectu reſidet. Poſteà *directiuè*; in quantùm dirigit rationis operationes. Tandem *obiectiuè*, quia verſatur circa obiectum, quod eſt ens rationis. Ex oppoſito ſcientia dicitur dupliciter realis, formaliter nimirum, obiectiuè. Cenſetur formaliter & entitatiuè realis, quatenus habet entitatem realem in intellectu. Dicitur verò realis obiectiuè, quando obiectum eius eſt ens reale.

CONCLVSIO.

LOgica intrinſecè & formaliter eſt realis, extrinſecè verò & obiectiuè eſt rationalis. Probatur prima pars ex Scoto, qui *6. Metaphyſicæ quæſt.* 1. Logicam inter ſcientias iocat; ſed ſcientia formaliter eſt ens reale, in categoria qualitatis repoſitum: ergo logica eſt ſcientia realis entitatiuè. Poſteà, omnis habitus immediatè cauſatus per actus reales intellectus eſt realis, quia cauſa realis per ſe producit effectum realem; ſed logica eſt formaliter & entitatiuè realis.

Probatur ſecunda pars. Scientia denominatur ab obiecto, quod conſiderat, vt conſtat de phyſica quæ dicitur, naturalis à corpore naturali circa quod verſatur, ſed obiectum logicę, quod eſt ſyllogiſmus, eſt

ens

ens rationis: ergo logica eſt ſcientia rationalis. Sicut enim ſcientia, quæ occupatur in ente reali, eſt ſcientia realis, vt patet de metaphyſica; ſic etiam ea, quæ reſpicit ens rationis, debet vocari ſcientia rationalis.

Obijcies contra primam partem, ex obiecto & potentia paritur ſcientia; ſed obiectum logicæ non eſt ens reale, ſed rationis: ergò nequit eſſe cauſa entis realis, nec conſequenter logica ſcientia realis erit: imò debet tantùm vocari rationalis ſcientia, quia effectus ſemper ſequitur debiliorem partem cauſæ. Reſp. quòd logica non debeat vocari ſcientia realis obiectiuè, propter rationem allegatam; poteſt tamen dici realis formaliter & entitatiuè; quia quando aliquis cognoſcit ſyllogiſmum, acquirit aliquam ſcientiam, cuius exiſtentia & entitas eſt realis.

QVÆSTIO XI.

Vtrùm Logica ſit diſtincta ab alijs ſcientijs.

QVia non deſunt, qui dicunt logicam eſſe ſcientiam communem; ex hoc concludi poſſet, quòd non eſſet ab alijs diſtincta: vnde obſeruandum eſt, quòd ſcientia poſſit vocari communis dupliciter. Communitate ſcilicet prædicationis, quando eius ſubiectum prædicatur de ſubiectis aliarum ſcientiarum; & communitate applicationis, quando ſubiectum illius reliquis ſcientijs applicatur.

CONCLVSIO.

LOgica eſt ſcientia ab alijs diſtincta. Nam illa ſcientia, quæ habet obiectum formale diſtinctum ab obiectis aliarum ſcientiarum, eſt ſcientia diſtincta ab alijs ſcientijs, ſed logica habet obiectũ formale diſtinctum ab obiectis aliarum ſcientiarum, nempè ſyllogiſmum, circa quem nulla ſcientia verſatur præter logicam: ergò logica eſt ſcientia diſtincta ab alijs.

Obijcies, quod eſt commune cum alio, non eſt diſtinctum ab illo: ſed logica eſt ſcientia communis, vt docet Scotus *quæſt. 2. vniuerſ.* ergo non eſt diſtincta ab alijs ſcientijs. Reſp. diſt. min. Logica eſt ſcientia communis communitate applicationis ſui obiecti, concedo, quia ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, appli-

catur omnibus ſcientiis: eſt communis communitate prædicationis ſubiecti, nego; quia ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, non prædicatur de obiectis aliarum ſcientiarum; non enim dicitur, quòd corpus naturale, quod eſt obiectum phyſicæ, ſit ſyllogiſmus.

Quæres, quomodò Logica differat à Rethorica? Ariſtoteles 1. *Rhet.* 1. dicit, in hoc conuenire Logicam & Rethoricam, quòd vtraq; diſſerat de omni re in vtramque partem, quòd vtraque ſit ſcientia ſermocinalis, quia vtraque ſermone vtitur; & quòd vtraque diſſerat de conſtructione argumentationum, quibus ambæ vtuntur: vnde aliqui voluerunt, quòd Rethorica eſſet pars Logicæ, ab illa conſequenter indiſtincta. Meliùs tamen eſt, ſi dicatur cum Ariſt. 1. *Rethor.* 2. Rethoricam non eſſe partem Dialecticæ: vnde Scotus *quæſt. 3. vniuerſ.* recenſens omnes partes dialecticæ nullomodo rethoricæ meminit. Imò, ex philoſopho 1. *Rethor.* 1. in hoc differunt Rethorica & Dialectica, quòd Dialectica cognitionem, Rethorica verò actionem reſpiciat: quandoquidem dialecticus argumentatur, non vt audiens agat, ſed vt cognoſcat verum à falſo diſcernere. Conſtat quidem, quòd vtraque de omni re diſſerat: ſed ob diuerſas fines: vt mox dicebamus. Verum eſt poſteà, quòd vtraque ſit ſermocinalis; ſed diverſo modo: nam Rethorica vtitur ſermone compto & ornato, vt perſuadeat actionem; & dialectica ſermone ſyllogiſtico, per quem agnoſcat, quæ vera ſunt aut falſa. Verum eſt denique, quòd Rethorica agat de conſtructione inſtrumentorum logicalium; ſed hoc facit tantùm obiter: Logica autem ex inſtituto de illis agit, & præſertim de ſyllogiſmo, tanquam de obiecto ſuo formali & adæquato.

Quæres, quomodo Logica & Metaphyſica diſtinguantur? In hoc conueniunt quidem Logica & Metaphyſica, quòd ambæ ſunt ſcientiæ communes, quia obiecta earum ſunt communia omnibus ſcientijs: ſed in hoc differunt, vt diximus antea, quòd Metaphyſica ſit ſcientia communis communitate prædicationis ſui ſubiecti, quatenus ens, quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ, prædicatur de obiectis aliarum ſcientiarum, quæ ſunt entia particularia. Logica verò eſt ſcientia communis communitate applicationis ſui ſubiecti, quatenus ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, inſeruit omnibus alijs ſcientijs. Differunt inſuper in hoc logi-

gica & metaphyſica, quòd metaphyſica habeat pro obiecto ens reale, logica verò habet pro ſuo obiecto ens rationis, ſeu ſecundas intentiones, vt ait Scotus *quæſt.* 1. *El ench. & quæſt.* 8. *vniuerſalium*.

QVÆSTIO XII.

Vtrum Logica ſit prior aliis ſcientijs.

VNa ſcientia poteſt intelligi prior alterà dupliciter, vel prioritate doctrinæ, vel prioritate dignitatis. Illa cenſetur prior ordine dignitatis, cuius obiectum eſt nobilius: illa verò reputatur prior ordine doctrinæ, quæ præſupponitur ad aliam.

CONCLVSIO.

LOgica eſt poſterior alijs ſcientijs dignitate, & prior doctinà. *Ratio primi eſt*; quia obiectum logicæ eſt ens rationis, nempe ſyllogiſmus, qui dependet ab intellectu; obiectum verò aliarum ſcientiarum eſt ens reale, quod per ſe exiſtit independenter ab intellectu, ſed ens reale eſt nobilius ente rationis: ergo logica eſt poſterior alijs ſcientijs in dignitate. *Ratio ſecundi eſt*, quia illa ſcientia eſt prior ordine doctrinæ, quæ præſupponitur, & eſt neceſſaria ad alias ſcientias capeſſendas: ſed Logica eſt talis, vt probauimus *quæſt.* 8. ergo logica præcedit alias ſcientias ordine doctrinæ.

Quod ſi contra iſtam rationem dicat Plato *lib.* 2. *de Rep.* pueros edocendos eſſe alias ſcientias ante dialecticam, quàm iliis interdicebat ante annum trigeſimum. Reſp. Platonem non reſpexiſſe ordinem ſcientiarum tractandarum, ſed vtilitatem reipublicæ, quia vt ait ibidem, periculum erat, ne iuniores præceptis logicæ imbuti eſſent procliuiores ad contendendum, quod ceſſiſſet in exitium reipublicæ.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum logica ſit pars Philoſophiæ.

ANtiquorum Peripateticorum aliqui dialecticam à partibus philoſophiæ amouebant, putantes, eam eſſe ſolummodò illius inſtrumentum, alij verò, quos

ſecuti ſunt recentiores logicam repoſuerunt inter philoſophiæ partes: & ad iſtorum mentem erit.

CONCLVSIO.

Logica eſt pars Philoſophiæ. Sic Doctor noſter *quæſt.1. vniuerſ.* vbi logicam inter ſcientias collocat, & Quodlibeto 3. recipit diuiſionem ſcientiæ in realem, & rationalem, ſub qua continetur logica. Sic etiam Ariſtoteles 1. *Topicorum* 12. vbi ait, philoſophum agere de tribus problematibus, naturali, morali, & rationali, ſed problema rationale eſt logica: ergo. Hoc confirmat 1. *Metaph. cap.* 2. vbi dicit, antiquos Philoſophos dialecticæ expertes incidiſſe in varios errores. Cum ergò logica ſit norma & magiſtra veritatis, non eſt ableganda à partibus philoſophiæ, quæ ducit in cognitionem omnium naturalium.

Confirmatur concluſio ex definitione philoſophiæ Philoſophia eſt cognitio rerum per cauſas; ſed logica eſt talis, quia aſſentimur concluſioni per aſſenſum præmiſſarum, multaque cognoſcimus in logica per cauſam: ergo logica eſt pars philoſophiæ, vt fatetur ipſemet Cicero 1. *Academ. quæſt.* vbi antiquam philoſophiæ partitionem traditam ab Ariſtotele commemorat, nempe in Naturalem, Moralem, & Rationalem. Deinde philoſophia ex Ariſt. 2. *Metaph. cap.* 2. eſt ſcientia contemplatiua veritatis: ſed logica veritatem ſpeculatur, ſyllogiſmum verum à falſo diſcernens: ergo ipſa eſt pars philoſophiæ.

Obijcies ex Ariſt. 2. *Topic.* 2. logica eſt vtilis ad diſciplinas philoſophicas: ergo nō eſt pars philoſophiæ. Reſp. Philoſophum ibi loqui de philophia ſtrictè ſumpta, quæ comprehendit ſolas ſcientias reales, non veloquitur de philoſophia latè conſiderata, quæ complectitur omnes ſcientias; tum reales, tum rationales.

Obijcies, philoſophia eſt cognitio rerum per cauſas, ſed ſyllogiſmus non eſt res, ſed ens rationis confictum ad modum rei: ergo logica, quæ cognoſcit ſyllogiſmum, non eſt ſcientia, nec per conſequens pars philoſophiæ. Reſp. ex Scoto quodlibeto 3. quòd ſi ens & res ſtrictè ſumantur pro entibus realibus, quæ habent eſſe extra animam: tunc logica non ſit cognitio rerum; ſed quia ſumuntur etiam latè, pro re & ente fa-

bri

bricato ab intellectu, pro tunc ſyllogiſmus poteſt dici res; & logica cognitio rerum latè, non verò ſtrictè ſumptarum.

Obijcies, philoſophia, & ſapientia idem ſunt: ſed logica non eſt ſapientia, quoniam verſatur circa ens minimum. quod habet tantùm eſſe per intellectum, & ſapientia eſt cognitio de rebus altiſſimis: ergo logica non eſt pars philoſophiæ. Reſp. logicam non eſſe ſapientiam ſtrictè ſumptam, benè autem ſumptam latè, pro omni cognitione rei per cauſam. Si dicatur, logicam eſſe inſtrumentum philoſophiæ: vnde ab Ariſtot. vocatur organum; ergo non eſſe philoſophiæ partem. Reſp. quòd poſſit eſſe ſimul pars & inſtrumentum vt patet de manu, quæ eſt pars & inſtrumentum fabri.

APPENDIX.

De ente rationis.

ENtis rationis conſideratio potiùs ad Metaphyſicam quam ad logicam ſpectat: cùm Metaphyſicus naturam & partitiones entis explicandas ſuſcipiat. Quia tamen communiter agit logicus de ſecundis intentionibus, quæ ſunt entia rationis, ſaltem fundata, ideò priuſquam logicas aggrediamur diſputationes: congruum duximus, ob maiorem tyronum philoſophiæ vtilitatem, iſtam præmittere appendicem, in qua per viginti ſex aſſertiones aperientur omnia quæ ſciri debent de ente rationis & de ſecundis intentionibus.

Dico primò, *ens* diuidi in ens rei & ens rationis ex Scoto 1. *eleneh. q.* 1. Ens rei eſt illud, quòd non dependet à cogitatione hominum; quod proinde, vel eſt, vel eſſe poteſt: ſic roſa tempore veris exiſtens dicitur ens rei, quia actu exiſtit; & roſa tempore hyemis dicitur etiam eſſe ens rei, quia exiſtere poteſt tempore ſuo. Ens rationis eſt illud, quod habet tantùm eſſe per intellectum: quia ſcilicet fingitur & intelligitur exiſtere: licèt non exiſtat à parte rei, vt chimæra ſeu hircoſeruus.

Dico 2. ens rationis ſumi tripliciter. *Primò*, ſubiectiuè, pro eo omni quod reſidet in intellectu: vt ſic omnes ſciētiæ & alij habitus intellectuales ſūt ſubiectiuè entia rationis. *Secundò*, effectiuè pro omni actione intellectùs, & ſic omnis cognitio eſt ens rationis effectiuè: quia fit

per intellectum. *Tertiò*, ſumitur ens rationis obiectiuè, pro eo omni, quod habet tantùm eſſe, prout obijcitur intellectui, & intelligitur ab illo: & de ente rationis ſic ſumpto hic intendimus loqui, quod propterea vocatur *ens rationis obiectiuum*; vbi duo prima nuncupantur ens rationis *ſubiectiuum* & *effectiuum*.

Dico 3. ens rationis obiectiuè ſumptum eſſe illud, quod habet eſſe obiectiuè tantùm in intellectu; ſeu illud quod ideò tantùm dicitur eſſe, quia obijcitur intellectui, vel ab illo cognoſcitur, ita quòd nullo modo eſset, ſi non cognoſceretur: vt chimæra, ſeu animal compoſitum ex capite leonis, ventre draconis, pedibus vrſi & cauda ſerpentis, talis chimæra habet tantùm eſſe obiectiuè in intellectu, quia obijcitur intellectui, & ab eo concipitur.

Dico 4. dari ens rationis ex Scoto 1. *diſt. quæſt.* 4. Communiter enim theologi recipiunt celeberrimam diuiſionem entis in ens reale & in ens rationis. Quòd ſi quis negaret entis rationis exiſtentiam, eo ipſo illud admitteret. Vel enim cognoſceret id quod negat, vel non cognoſceret: ſi cognoſceret, faceret illud, quia cognoſcere ens rationis eſt ipſum facere: ſi verò non cognoſceret, quod negat, hoc eſſet ridiculum; quo modò enim negari poteſt id quod neſcitur? Si quis dicat, inter ens & nihil non dari medium; ſed ens rationis non eſt ens, quia ens eſt quid reale: ergo eſt nihil, & ſic non datur ens rationis. Reſp. inter ens & nihil non mediare reuerà aliquid, ſi ens ſumatur ſtrictè, pro ente reali, concedo: ſi ens ſumatur late, prout diuiditur in ens reale & ens rationis; nego: quia pro tunc inter ens & nihil mediat ens rationis, habens ſimilitudinem cum ente reali.

Dico 5. ens rationis diuidi poſſe in illud, quod concipitur per modum ſubſtantiæ; vt quando concipitur hirco ceruus, vel angelus in ſpecie hominis alati: & in illud, quod concipitur per modum accidentis; vt quando, dicitur homo cæcus aut ſurdus, & concipiuntur cæcitas & ſurditas tanquam formæ poſitiuæ, quæ à parte rei non ſunt formæ: ſed, vel priuatio, vel negatio formarum. In hoc autem differunt priuatio & negatio, quòd priuatio ſit carentia formæ in ſubiecto apto ad illam habendam, vt cæcitas in oculo: negatio verò eſt abſentia formæ in ſubiecto nō apto ad talē formam: ſic non videre in lapide non eſt priuatio, ſed negatio,

tio; quia lapis non eſt capax videndi.

Dico 6. ens rationis diuidi vlteriùs in ens rationis non fundatum, & in ens rationis fundatum. Primum eſt illud, quod nullum habet fundamentum in re: vt chimæra, quæ merè gratis fingitur ab intellectu. Secundum illud eſt cuius molimen, cauſa, occaſio, & origo, præbetur à re; vt ſunt ſecundæ intentiones, nimirum Vniuerſale, Genus, Species, &c. Sic V. G. quia natura communicatur multis, intellectus noſter illi attribuit vniuerſalitatem formalem, quæ eſt ens rationis: & quà formaliter de multis prædicatur: Sic etiam animal denominamus Genus, & hominem vocamus Speciem, quæ ſunt entia rationis fundata, & ſecundæ intentiones; quia videmus illud conuenire multis ſpeciebus, & iſtud multis indiuiduis.

Dico 7. vt clariùs cognoſcatur quid ſit ens rationis fundatum, ſeu ſecunda intentio, quòd intentio in genere ſit actio potentiæ tendentis in obiectum; potentiæ autem, quarum actiones dicuntur intentiones, ſunt tantùm duæ, quæ principaliter dicuntur tendere in obiectum, nimirum intellectus & voluntas: quarum prima tendit in verum, & ſecunda in bonum. Non loquimur hic de intẽtione voluntatis, quę pertinet ad moralem philoſophiam, ſed de intentione intellectus, quæ logicam ſpectat, & de iſta.

Dico 8. quòd intentio intellectus ſit duplex, nempe formalis, & obiectiua. *Intentio formalis*, ſeu actiua, eſt actio, quà intellectus intelligit aliquid, ſic quando concipio rationalitatem in homine, mea cognitio eſt intẽtio formalis. Intẽtio obiectiua, ſeu paſſiua, eſt res ipſa cognita ſeu obiectum quod cognoſcitur, ſic quando cognoſco rationalitatem, aut viſibilitatẽ in homine, rationalitas & viſibilitas sũt intẽtiones paſſiuę, ſeu obiectiuę

Dico 9. quòd intentio paſſiua ſubdiuidatur in intentionem primam & ſecundam. *Prima intentio* eſt res ipſa cognita, quatenus primò cognoſcitur, & vt eſt in ſe; vt quando cognoſco hominem eſſe animal rationale, tunc eſt prima intentio intellectus mei. *Secunda intentio* eſt eadem res cognita, non in ſe & primariò, ſed ſecundariò, & quatenus per comparationem intellectus recipit aliquam denominationem extrinſecam. Sic quando intellectus noſter abſtrahit à Petro, & à Paulo naturam humanam, & poſteà eam comparat cum illis, videnſque ipſam eſſe illis communem, tunc eam de-

nominat ſpeciem ; & protunc eſt ſecunda intentio.

Dico 10. quòd ſecundarum intentionum aliæ ſint Grammaticales, vt eſſe Nominatiuus, Genitiuus, &c. Aliæ ſint Poeticæ, vt eſſe Dactylus, Spondeus, &c. aliæ ſint Rethoricæ, vt eſſe Metaphora, Allegoria, &c. & aliæ ſint logicæ, vt eſſe ſubiectum, prædicatum, &c. Secundæ intentiones logicæ ſunt in triplici differentia, Nam aliæ pertinent ad primam mentis operationem, vt eſſe prædicatum, ſubiectum, Genus, Species, indiuiduum, &c. Aliæ pertinent ad ſecundam mentis operationem, vt eſse Propoſitio, Maior, Minor, & Concluſio. Aliæ tandem ſpectant ad tertiam operationem mentis, vt ſyllogiſmus, Enthimema, Inductio, &c. Quomodò verò fiant illæ intentiones ſecundæ, dicetur poſteà exemplificando de illis.

Dico 11. quòd ens rationis fundatum poſſit conſiderari, vel vt relatiuum eſt, vel vt negatiuum, vel vt eſt priuatiuum. Ens rationis *relatiuum* eſt, quando concipitur res vna referri ad aliam, eique affigitur aliqua quaſi forma realis, quà vnum referatur ad aliud: quæ tamen forma aut relatio non eſt realis. Sic relatio creatoris ad creaturam eſt relationis ex parte Dei, qui ex creatione nihil accipit reale. *Ens rationis negatiuum*, eſt quando concipitur negatio, tanquam forma quædam, quæ tamen non eſt forma; vt quando dicitur homo eſt non equus, concipitur non equus, quaſi aliqua forma, quæ tamen non eſt forma. *Ens rationis priuatiuum* eſt etiam, quando intelligitur priuatio, vt aliqua forma, quæ tamen non eſt forma; V. G. dum concipiuntur tenebræ noctis, vel cæcitas in homine, à quibus dicitur, quòd ſit nox, & quòd homo ſit cæcus, quæ tamen non ſunt formæ exiſtentes, ſed potiùs priuationes formarum, nempe lucis & viſus. Quomodò autem differant negatio & priuatio dictum eſt in aſſertione quinta. An etiam negatio & priuatio ſint propriè entia rationis, dicetur paulò inferiùs.

Dico 12. ſecundas intentiones nihil aliud eſſe, quàm denominationes extrinſecas, quæ attribuuntur rebus poſt actum abſtractiuum & collatiuum intellectus: Sic autem fiunt ſecundæ illæ intentiones. *Primò* intellectus cognoſcit naturam aliquam. V. G. humanam exiſtentem in Petro & Paulo; & eſt prima intentiò, quæ realis eſt. *Secundò*, cognoſcit illam naturam vt contractam & indiuiduatam in Petro & Paulo, ſeu cogno-

ſcit

ſcit inferiora naturæ, nempe Petrum & Paulum ad quos contrahitur natura humana; & eſt adhuc prima intentio realis. *Tertiò*, ab illis naturis particularibus abſtrahit intellectus aliquem conceptum communem, qui eſt fundamentum proximum ſecundæ intentionis. *Quartò*, comparat illum conceptum communem naturæ Petro & Paulo quibus conuenit. *Quintò*, denique intellectus videns illam naturam eſſe communem Petro & Paulo illam denominat ſpeciem; quia prædicatur de pluribus numero differentibus: & ſic eſſe ſpecies eſt denominatio extrinſeca, & ſecunda intentio, ſeu ens rationis fundatum. quia fundatur ſuper naturam hominis, quæ realis eſt.

Dico 13. tres conditiones requiri ad ſecundam intentionem. Prima eſt, quòd fiat tantùm ab intellectu; quid ſecundæ intentiones dicuntur entia rationis, & ens rationis ſic denominatur, quòd fiat à ratione, quæ pertinet ad intellectum. Secunda eſt quòd fiat actu abſtractiuo & collatiuo intellectus, quia, vt diximus, intellectus abſtrahit conceptum communem à ſingularibus, quem illis comparat poſteà, & ſic ſecundæ intentiones differunt à primis, quæ fiunt actu recto vel reflexo intellectus; quando ſcilicet cognoſco hominem, vel cognoſco me cognoſcere illum. *Tertia conditio* eſt, quòd ſecunda intentio reſultet ex proprietate reperta in re. V.G. in natura communi, quæ comparatur ad inferiora, vt vidimus in antecedenti aſſertione: & in hoc ſecundę intentiones diſtinguuntur ab ente rationis fictitio, quòd iſtud nullum habeat fundamentum in re.

Dico 14. quantùm ad exempla confectionis ſecundarum intentionum, quæ vt diximus pertinent ad Primam, vel ad Secundam, vel Tertiam operationem mentis; quòd ſic fiat ſecunda intentio *ſubiecti & prædicati*; quę ad primam operationem mentis ſpectat. *Primò*, in hac propoſitione, *homo eſt animal*, intellectus concipit hanc vocem *homo*, & eſt prima intentio, quæ realis eſt. *Secundò*, cognoſcit *animal*, & copulam *eſt*, quæ vtramque vocem connectit, & eſt alia prima intentio realis: *Tertiò* comparat primā vocem *homo* ad copulam, & comparat iſtam vocem *animal* ad eandem copulam *eſt*: & quo infert, quòd hæc vox *homo* debeat denominari *ſubiectum*, quia præcedit copulam, *animal* debet vocari *prædicatum*, quia copulam ſequitur.

Dico 15. ſic fieri ſecundam intentionem *nominis*,

quæ

quæ pertinet ad ſecundam mentis operationem. *Primò*, intellectus cognoſcit hanc vocem *homo*, & naturam humanam poſteà, & ſunt primæ intentiones. *Secundò*, comparat iſtam vocem *homo* ad naturam humanam, tanquam aliquid repræſentans ſine tempore, ad aliquod Repræſentatum etiam ſine tempore; quandoquidem, qui dicit hominem, non dicit tempus præteritum, nec præſens, nec futurum, *Tertiò*, ex hac comparatione reſurgit hæc denominatio extrinſeca, quòd hæc vox *homo* ſit *nomen*; quia Nomen, vt diximus in compendio, eſt vox ſine tempore ſignificans.

Dico 16. quòd ſic fiat ſecunda intentio ſyllogiſmi, quæ ſpectat ad tertiam mentis operationem. *Primò*, intellectus cognoſcit duas propoſitiones benè ordinatas, & eſt prima intentio. *Secundò*, cognoſcit propoſitionem quæ ſequitur ex illis, & eſt alia prima intentio. *Tertiò*, comparat illas duas propoſitiones cum tertia: & videns tertiam ſequi ex primis, ex illa comparatione ſequitur denominatio extrinſeca ſyllogiſmi, qui nihil aliud eſt, quàm oratio conſtans ex duabus propoſitionibus, ex quibus infertur tertia.

Dico 17. quòd denominationes extrinſecæ non ſint purè entia rationis. Per denominationem intrinſecam intelligitur ea, quæ repetitur ex forma realiter exiſtente in ſubiecto denominato: ita quòd, ſi lac denominetur album, talis denominatio eſt intrinſeca; quia albedo realiter exiſtit in lacte. Per denominationem verò extrinſecam intelligitur ea, quæ repetitur ex forma, quæ non eſt in ſubiecto denominato, ſed tantùm terminatur ad illud, vt quando paries denominatur viſus, campana audita, Deus amatus, & homo cognitus; tales denominationes dicuntur extrinſecæ, quia viſio, auditio, amor, & intellectio, non ſunt in pariete, campana, Deo, & homine; ſed tantùm terminantur ad illa obiecta. Nonnulli putant, tales denominationes extrinſecas eſſe entia rationis. Scotus verò *in 1. diſt. 30. quæſt. 2.* & nos cum illo, contendimus, hoc eſſe falſum: vnde.

Dico 18. ſic probari poſſe, quòd denominationes extrinſecæ non ſint entia rationis. Quod eſt à parte rei & nemine cogitante non eſt ens rationis; ſed denominationes extrinſecæ nemine cogitante ſunt à parte rei; quandoquidem, etiam ſi nemo cogitet de pariete viſo, & de campana audita, ſemper eſt verum à parte rei, quòd paries ſit viſus, & campana audita; ergo deno-

mina-

minationes extrinſecæ non ſunt entia rationis, cum iſtæ ſint ab intellectu ſolùm, vbi illæ operationem intellectus præcedunt, nec ab illo dependent. Quòd ſi dicatur, denominationem extrinſecam non eſſe realem, quia non eſt realis vnio formæ ſeu viſioni s, cum ſubiecto, ſeu cum pariete, qui denominatur viſus. Reſponderi debet, quòd, eſto forma illa non inhæreat realiter ſubiecto, attamen terminetur realiter ad illud, quod ſufficit ad denominationem realem extrinſecam: vt patet in Incarnatione Verbi Diuini, Verbum terminat realiter vnionem humanitatis, licèt nihil reale recipiat. Porrò, quòd denominationes extrinſecæ non ſint entia rationis, deducitur ex Scoto *in 1. diſt. 30. q. 2. & in 3. diſt. 8. q. vnica*. Sic etiam omnes ſcotiſtæ.

. Dico 19. vt tollatur omnis ambiguitas ſermonis, & concilientur aliqualiter authores, quorum multi, putantes illud omne eſſe ens rationis, quod non eſt in re, tenent denominationem extrinſecam eſſe ens rationis; cum nihil ponat in ſubiecto ſeu termino. Notari debet, quòd in denominatione extrinſeca tria conſiderari poſſint, nempe forma, ſeu actio terminata ad ſubiectum, per quam denominatur viſum, cognitum, aut amatum. Deinde relatio rationis, quam fingit intellectus eſſe inter parietem viſum & oculum videntem. Tandem aliqua forma realis, quam intellectus fingit eſſe in pariete, per quam dicitur viſus à viſione oculi, ſicuti denominatur albus ab albedine ſibi cohærente. His præſuppoſitis, certum eſt, quòd denominatio extrinſeca hoc tertio modo accepta non ſit realis; quia ex hoc, quòd paries ſit viſus, campana audita, aut virtus amata: nulla forma exiſtit in pariete, campana, aut virtute. Vnde illæ denominationes vocantur propterea tantùm extrinſecę. Certum eſt etiam, quòd denominatio extrinſeca intellecta ſecundo modo non ſit realis: quia relatio, quà paries viſus refertur ad oculum videntem, fingitur tantùm ab intellectu: nec dicit quicquam à parte rei. Certum eſt denique, quòd denominatio extrinſeca primo modo vſurpata ſit realis, vt probaui, quia actio oculi mei realiter terminatur ad parietem, quem video. Quod fortiter confirmatur per differentiam, quæ intercedit inter viſionem hominis realiter exiſtentis ante oculos meos, & viſionem hominis quem fingo ſolùm ob oculos meos exiſtere; illa enim viſio paſſiua cenſebitur realis, & iſta tantùm rationis.

Dico

Dico 20. quòd priuationes & negationes non ſint entia rationis, vt deduci poteſt ex Scoto *diſt. 23. quæſt. 1.* Nam à parte rei homo eſt lapis, quòd indicat negationem; & nullo cogitante intellectu verum eſt dicere; quòd cæcus ſit cæcus, quòd priuationem ſonat: Quòd ſi negatio & priuatio vſurparentur pro formis quibuſdam excogitatis ab intellectu & apprehenſis ad inſtar formarum poſitiuarum; tunc eſſent entia rationis: quia non eſſent tales, quales apprehenduntur, ſed ſi accipiantur propriè, vt ſunt quædam abſentiæ formarum, negari non poteſt, quin ſint à parte rei.

Dico 21. quòd ſecundæ intentiones poſſint dici aliquando entia rationis, & aliquando non. Primò eſſe genus & eſſe ſpecies ſunt ſecundæ intentiones, ſed ſi eſſe genus intelligatur pro aliqua forma quæ attribuatur. V. G. naturæ animalis, tunc ſecunda intentio generis ens rationis dici poteſt, quia apprehenditur vt forma realis, quæ talis non eſt à parte rei. Secundò autem, ſi eſſe genus, aut eſſe ſpecies apprehendatur fundamentaliter, pro natura animalis vel hominis, quæ poſſunt conuenire pluribus ſpeciebus, vel indiuiduis; tunc illæ ſecunde intentiones ſunt realis, quia à parte rei natura animalis conuenit homini & bruto: & natura hominis conuenit Petro & Paulo, & alijs. Ob illam diſtinctionem dicitur communiter, quòd ſecunda intentio materialiter & fundamentaliter ſumpta ſit realis, & formaliter conſiderata ſit ens rationis: quia forma genereitatis & ſpecieitatis finguntur ad modum formarum, & tales non ſunt.

Dico 22. quantùm ad cauſam entis rationis, quòd ſi ſumatur ſtrictè & propriè, ſolus intellectus ipſam conficere poſſit, vt patet ex vi nominis: ideo enim dicitur ens rationis, quia fit à ratione, ſeu ab intellectu. Si verò ſumatur ens rationis latè & impropriè, prout habet aliquam ſimilitudinem cum proprio ente rationis; tunc admittit Scotus intellectum, voluntatem & phantaſiam poſſe fabricare entia rationis: ſed quæſtio illa, non eſt noſtri inſtituti, quandoquidem loquimur de ente rationis logico, ſeu de ſecundis intentionibus, quæ fiunt per intellectum.

Dico 23. intellectum Diuinum non poſſe efficere ens rationis fictitium, nec fundatum. *Primò* non poteſt facere ens rationis fictitium, quia apprehendere non poteſt non entia & impoſſibilia tanquam entia & poſſibilia,

bilia, quandoquidem intellectus diuinus debet ſemper eſſe conformis rebus, quas apprehendit, nec poteſt concipere res aliter quàm ſint in ſe; ſed ad fabricanda entia rationis neceſſe eſt, vt concipiantur res aliter quàm ſint: ergo intellectus Dei non poteſt facere ens rationis fictitium, ſeu apprehendere hircum & ceruum, tanquam vnitos in eodem corpore, in quo tamen non vniuntur. *Secundò*, non poteſt etiam facere ens rationis fundatum, ſeu ſecundam intentionem, quia ad eius fabricationem ſunt plures actus, quorum vnus eſt rectus, & alter eſt comparatiuus; Deus autem omnia vnico actu intelligit: ergo, &c.

Dico 24. quòd Deus cognoſcat entia rationis cognitione indirectà & mediata, non verò cognitione immediatà, & directà. Cognoſcere ens rationis directè & immediatè, eſt illud cognoſcere per ſe, & ſine vllo reſpectu ad intellectum noſtrum: cognoſcere verò mediatè & indirectè, eſt cognoſcere ens rationis, quatenus à noſtro intellectu factum vel faciendum eſt. Quòd Deus autem non cognoſcat ens rationis directè, patet quia cognoſcendo illud per ſe, faceret illud; cùm cognoſcere ens rationis, & illud facere ſint idem. Quod verò Deus cognoſcat ens rationis indirectè & mediatè, ex eo habetur; quòd Deus cognoſcat actionem intellectus mei, quà facio chimæram; ac propterea illam chimæram cognoſcit: cum cognoſcere non valeat actionem quin cognoſcat terminum eius. Sic intelligendi ſunt Scotus & Scotiſtæ, qui dicunt aliquando, Deum cognoſcere entia rationis; quòd ſcilicet ea cognoſcat cognitione indirecta & ſpeculatiua; non verò cognitione directa & practica.

Dico 25. quòd, licèt Deus concurrat cum intellectu noſtro faciente ens rationis, nequeat tamen dici fabricare ipſum; quia actiones in particulari non attribuuntur cauſæ vniuerſali, qualis eſt Deus: non dicitur enim, quòd Deus videat, audiat, vel generet homines, quamuis ad tales actiones concurrat. Licèt etiam Deus cognoſcat ens rationis, quòd facit intellectus noſter, quia *omnia ſunt nuda & aperta oculis eius*; non tamen debet dici ipſum conficere: quia cognoſcit tantùm illud cognitione ſpeculatiuà, vt factum eſt à nobis: non cognitione practicà, quà ipſum conficiat. Licèt denique Deus cognoſcat impoſſibilia, negationes, & priuationes, quæ dicuntur aliquandò entia rationis reſpectu no-

noſtri; non adhuc hac de cauſa dici debet, ipſum facere entia rationis: quia hæc omnia non cognoſcit, tanquam formas reales, ut facimus, ſed impoſſibilia cognoſcit vt impoſſibilia, negationem vt negationem, & priuationem vt priuationem: & pro tunc non ſunt entia rationis, vt diximus in aſſertione vigeſima.

Dico vltimò, quòd intellectus creatus, tum angelicus, tum humanus, poſſit facere entia rationis. Angelus inquam poteſt illud facere, non quòd cognoſcere valeat impoſſibilia vt poſſibilia, aut negationes & priuationes vt aliquid reale, vel partes hirci & cerui vt vnitas aut vnibiles: hoc enim repugnat perfectioni intellectûs angelici: ſed quia poteſt ratiocinari & diſcurrere, quod eſt facere argumentationem, & conſequenter ſecundam intentionem fabricare. Adde quòd, intellectus angelicus naturaliter operans & non videns Deum in primo inſtanti ſuæ creationis, ſibi repræſentabat Deum aliter quàm eſt; & proinde in hoc faciebat ens rationis. Quantùm ad intellectum hominis, ob ſui imperfectionem facit communiter entia rationis ſiue fictitia, ſiue fundata: fictitia nimirum vniendo res in intellectu ſuo, quæ non poſſunt vniri à parte rei: fundata verò, comparando ſuperiùs ad ſua inferiora: ex qua comparatione reſultat ſecunda intentio generis aut ſpeciei, vel alia ſimilis naturæ.

PRIMA PARS LOGICÆ

De prima mentis operatione.

Operatio mentis definitur actio immanens elicita à facultate intellectiua in ordine ad verum cognoſcendum. Triplex eſt mentis operatio, vt diximus: quarum *Prima* vocatur apprehenſio ſimplex obiecti expers affirmationis, & negationis. *Secunda* appellatur iudicium, ſeu affirmatio vel negatio alicuius de aliquo. *Tertia* dicitur diſcurſus, ſeu illatio vnius veritatis ex alia. Quia logica verſatur tota circa tres illas operatio-

tiones mentis, vt logicus obtineat facilem & certam diſcurrendi methodum: aptiùs non poteſt ipſa diuidi, quàm in tres partes, quarum quælibet erit de vna ex mentis operationibus ſupradictis: vnde exordium ſumimus à prima, quam partimur in duas diſputationes; in quibus agetur de vniuerſalibus *primò*, & *ſecundò* de prædicamentis; & hæ partes ſubdiuidentur vlteriùs in ſectiones, & capita.

DISPVTATIO PRIMA,

De Vniuerſalibus.

QVi agunt de prima mentis operatione, reſpiciunt præcisè terminos; cùm ipſa ſit ſimplex termini apprehenſio: vnde illam explicandam aggredientes deberent tres diſputationes proponere, quarum prima eſſet de terminis in ſe, & ſecundùm ſe conſideratis; ſecunda foret de terminis tantùm vniuerſalibus, quandoquidem de ſingularibus ſcientia non poteſt dari; & tertia ageret de prædicamentis & categoriis, ſeu de claſſibus, in quibus termini eiuſdem generis collocari debeant: v.g. omnes ſubſtantiæ, omnes quantitates, & omnes qualitates, ſub vno quoque genere ſupremo. Sed quia ſufficienter diximus in compendio de natura & diuiſione terminorum, ideò ſupereſt, vt in duplici diſputatione loquamur de terminis vniuerſalibus, & poſteà de prædicamentis. Diſputatio autem de vniuerſalibus diſtribuetur in duas ſectiones, quarum prima erit de vniuerſalibus in genere; & ſecunda de vniuerſalibus in ſpecie.

SECTIO PRIMA.

De Vniuerſalibus in genere.

LIbri huius author non fuit Ariſtoteles, ſed Porphyrius, natione Phœnix, ex Platonis ſecta philoſophus, religionis chriſtianæ deſertor & aduerſarius. Hic, cùm haberet plures ſcholaſticos in philoſophicis

rebus

rebus inſtruendos, & inter alios Chryſaorium nobilem adoleſcentem Romanum, in huius gratiam hanc ſcripſit introductionem de vniuerſalibus; quæ ob hoc dicitur *Iſagoge Porphyriana*, quia viam ſternebat facillimam ad categorias Ariſtotelis; in quibus agitur ſæpe ſæpius de genere, ſpecie, & vniuerſalibus reliquis: & de eadem materia nobis agendum eſt cum ordine.

QVÆSTIO PRIMA.

An dentur Vniuerſalia.

VNiuerſale ſecundum nomen eſt *vnum verſus multa* ſeu vnum multa reſpiciens quibus conuenit; vt animal, & homo, qui ſunt in ſe quid vnum, & conueniunt pluribus: illud homini & bruto, & iſte Petro, Paulo, & alijs indiuiduis naturæ humanæ. Democritus & alij negabant omnia prorſus vniuerſalia, ſed illos refellit Ariſtoteles 1. metaph. cap. 6.

CONCLVSIO.

D*Antur vniuerſalia.* Ariſtoteles enim *cap.* de *ſubſtantia* ait, ſubſtantiam diuidi in Primam & in Secundam, per ſubſtantiam primam intelligens ſubſtantiam ſingularem, qualis eſt Petrus; & per ſecundam intelligens ſubſtantiam vniuerſalem, vt ſunt homo, animal, ſubſtantia. Deinde, conſtat apud omnes dari ſcientias; ſed ſcientiæ ſunt rerum vniuerſalium, quoniam ſcientia eſt de rebus neceſſarijs, & ſingularia ſunt prorſus contingentia: quia poſſunt eſſe & non eſſe: ergo dantur vniuerſalia. Tandem, vniuerſale eſt id quod multis ineſt, vel ineſſe poteſt, vt ſonat vocabulum; ſed natura humana multis ineſt, & natura ſolis multis poteſt ineſſe, ſi Deus alios crearet: ergo dātur vniuerſalia.

Obijcies 1. quidquid eſt in mundo eſt ſingulare: ergo nullum vniuerſale datur. Probatur antecedens ex dicto communi apud Ariſtotelem, quidquid eſt in mundo exiſtit hìc & nunc, ideſt, in hoc loco, & in hoc tempore, ſed quidquid exiſtit, hìc & nunc eſt ſingulare: ergo non dantur vniuerſalia. Reſp. negando antecedens, & ad probationem dico, quidquid exiſtit hìc & nunc, ſi per ſe primo exiſtat concedo; ſi exiſtat per aliud, nego. Vniuerſalia autem non exiſtunt per
ſe

ſe primò, ſed per ſingularia, & in ſingularibus; & ſic non exiſtunt hìc & nunc. Homo v. g. vt homo eſt, non exiſtit hìc, alias non poſſet eſſe alibi; non exiſtit etiam nunc, quia non poſſet eſſe in alio tempore: ſed exiſtit tantùm hìc & nunc, ratione indiuiduorum; quia nimirum Petrus vel Paulus exiſtunt hìc & nunc. Ob hanc rationem nec producuntur nec creantur vniuerſalia, ſed comproducuntur & concreantur, quatenus videlicet producuntur per ſingularia.

Obijcies 2. ſi dentur vniuerſalia in quibus ſingularia conueniant, ſingularia non diſtinguuntur inter ſe nam; *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*; ſingularia autem eſſent idem in tertio, nempe in illo vniuerſali, v. g. Paulus & Petrus in homine: ergo eſſent idem inter ſe, quod eſt abſurdum dicere, quandoquidem Petrus & Paulus diſtinguuntur. Reſp. quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe, diſtinguo; vnitate genericà, vel ſpecificà concedo; vnitate numerica, nego. V. g. quia Petrus & Paulus ſunt idem ſpecificè in tertio, nempe in homine; ideo ſunt idem ſpecie inter ſe: hoc tamen non impedit, quin inter ſe ſint diſtincti numero.

Obijcies 3. ex Boetio, *quicquid eſt, ideo eſt, quia vnum numero eſt*; ſed vniuerſalia non ſunt vnum numero, aliàs non eſſent vniuerſalia: ergo vniuerſalia non ſunt. Reſp. ad Boetium, quicquid eſt ideo eſt, quia vnum numero eſt, diſtinguo; ſi per ſe primò ſit & exiſtat, concedo: ſi exiſtat tantùm per aliud, nego. Vniuerſalia autem, vt diximus, non exiſtunt per ſe, ſed per ſingularia tantùm; & ſic vniuerſalia non ſunt vnum numero. Quòd vniuerſalia non exiſtant per ſe, ſed per ſingularia: ex hoc patet, quòd homo v. g. non exiſtat, niſi per Petrum, Paulum, vel alios homines in particulari; vnde vniuerſalia non tam dicuntur exiſtere, quàm coexiſtere; quia exiſtunt in ſingularibus & per ſingularia.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit Vniuerſale.

NOn loquimur hìc de diuiſione vniuerſalis in particulari, dicemus enim poſteà, quòd ſit quintuplex; ſed quærimus tantùm in communi, quot modis vſurpari poſſit hoc nomen, *vniuerſale*.

CON-

CONCLVSIO.

Vniuerſale diuiditur in Complexum, & in incomplexum. Vniuerſale *Complexum* eſt propoſitio vniuerſalis, vt omnis homo eſt animal. *Incomplexum* eſt vox ſimplex, ſignificans aliquid commune multis; vt homo, equus, &c.

Vniuerſale incomplexum eſt quadruplex, ſcilicet *in cauſando, in ſignificando, in eſſendo, & in prædicando*. Vniuerſale *in cauſando* eſt cauſa vniuerſalis, quæ plures effectus producere poteſt, vt Deus, ſol & homo. Vniuerſale *in ſignificando* eſt vox plura ſignificans, vt canis: qui ſignificat ſidus, animal, & piſcem: ſic etiam vox hominis ſignificat plures homines. Vniuerſale *in eſſendo* eſt natura communis, quatenùs eſt in pluribus, vt natura humana, quæ ineſt Petro, Paulo, &c. Vniuerſale *in prædicando* eſt eadem natura, quatenùs prædicatur de ſingularibus quibus ineſt, vt homo, qui nedum eſt in Petro & Paulo, ſed etiam prædicatur de illis: dicitur enim Petrus eſt homo, Paulus eſt homo: &c.

Vniuerſale in Eſſendo ſeu in Prædicando duplex eſt, nempe *metaphyſicum*, & *logicum*. Vniuerſale *metaphyſicum* eſt natura communis in ſe conſiderata, quatenùs conuenit multis ſpeciebus; vt animal: vel multis indiuiduis, vt homo. Vniuerſale *logicum* eſt eadem natura contracta ab inferioribus, quatenus abſtrahitur ab illis per actum præciſiuum intellectus: quæ denuò comparata ad illa inferiora, denominatur genus, ſi inferiora diſtinguantur ſpecie; vt patet de animali: & vocatur ſpecies, ſi inferiora ſint tantùm differentia numero, vt conſtat de homine: & ſic vniuerſale logicum iure vocatur *ſecunda intentio*, quia non fit actu recto intellectus, ſed actu reflexo & comparatiuo eiuſdem. Dicitur etiam *ens rationis fundatum*, quia fundatur in natura communi, quæ eſt realis.

Vniuerſale demum à quibuſdam diuiditur in vniuerſale *ante multa, in multis, & poſt multa*. Vniuerſale *ante multa* eſt vniuerſale Platonicum, ſeu idea omnium faciendorum, quam iuxta ſiniſtram interpretationem Ariſtotelis aſſerebat Plato eſſe extra mentem diuinam, & ſecundùm Auguſtinum dicebatur à Platone eſſe tantùm in mente diuina: quod longe probabilius eſt. Vniuerſale *in multis* eſt vniuerſale Peripateticum, quod

cum

cum Ariſtotele dicimus eſſe naturam communem in inferioribus exiſtentem; vt homo, animal. Vniuerſale *poſt multa* eſt vniuerſale Logicum, quod fit per abſtractionem naturæ ab inferioribus, & per comparationem eius ad illa, vnde vocatur vniuerſalis formaliter, & logicè: quæ vniuerſalitas eſt ſecunda intentio, vt diximus anteà.

QVÆSTIO III.

Quid ſit Vniuerſale.

STOici volebant vniuerſale nihil aliud eſſe, quàm conceptus animi, qui plura ſingularia repræſentabant. V. g. conceptus hominis in communi à mente noſtra fabricatus, repræſentans omnes homines in particulari. Occhamus princeps Nominalium ſuſtinebat ſolas voces eſſe Vniuerſales, & nullam dari naturam communem. Plato, ſi credatur Ariſtoteli, aſſerebat vniuerſalia eſſe naturas quaſdam reales per ſe exiſtentes extra Deum, ſeparatas à ſingularibus: ex quibus, tanquam ex cauſa exemplari, procederent naturæ ſingulares: v. g. eſſe aliquem hominem in communi, ad cuius exemplar fierent omnes homines. Si verò fides adhibeatur Auguſtino, Clementi Alexandrino, Plutarcho, & aliis inſignis notæ auctoribus: Plato per vniuerſalia, ad quorum exemplar fiebant ſingularia, intellexit tantùm ideas rerum faciendarum in mente diuina exiſtentes: ad quarum ſimilitudinem producebantur in tempore omnia ſingularia. Ariſtoteles denique voluit, vniuerſalia eſſe naturas quaſdam communes in ſingularibus ipſis exiſtentes. Primæ opiniones refutabuntur in prima concluſione, & noſtra aperietur in ſecunda.

CONCLVSIO PRIMA.

VNiuerſalia non ſunt ſolùm voces, aut conceptus animi, nec etiam ſunt ideæ Platonis ſe nſu Ariſtotelico explicatæ. *Primò*, vniuerſalia non ſunt tantùm conceptus animi: quia hoc excludit naturas vniuerſales, quæ à parte rei & nullo cogitante intellectu exiſtunt in ſingularibus: ſed ex dicendis paulo poſt patebit, quòd vniuerſalia ſint naturæ communes à parte rei

in inferioribus exiſtentes, quandoquidem homo denotat naturam quæ exiſtit realiter in Petro & Paulo; ergo vniuerſalia non ſunt purè conceptus animi.

Secundò, vniuerſalia non ſunt tantùm voces aut nomina, vt voluerunt Occhamus & Gabriel; qui confundentes vniuerſale in *prædicando* cum vniuerſali *in ſignificando*, dicunt, ſingularia, v. g. omnes homines conuenire tantùm in nomine; quatenùs Petrus & Paulus dicuntur homo, neć habent aliquid aliud ſibi commune: vnde dicti ſunt nominales, propterea quòd multa nominibus attribuebant, viri aliàs doctiſſimi, & ex Scotica Academia egreſſi. Quòd autem vniuerſalia non ſint ſolùm voces & nomina, patet ex Scoto *quæſt. 4. vniuerſ.* vbi probat, vniuerſalia eſſe entia, & ex Ariſtotele 1. *periherm.* cap. 5. vbi vocat res vniuerſales, non autem voces aut nomina. *Deindè*, vniuerſalia ſunt naturæ communes, vt probabitur: ergo non ſunt tantùm voces. *Tandem*, ſi homo non denotaret naturam hominis, non eſſet verum, quòd Petrus ſit homo; quandoquidem Petrus non eſt vox illa homo; ſed ideo Petrus dicitur homo, quia participat naturam hominis: & ſic vniuerſalia non ſunt tantùm voces, ſed naturæ.

Tertiò, vniuerſalia ſeu ideæ Platonis, in ſenſu Ariſtotelico, ſunt puræ delirationes, non verò vniuerſalia: vniuerſalia enim dicuntur de particularibus v. g. homo de Petro & Paulo, & animal de homine & bruto; ſed, vt dicantur de particularibus, debent eſſe in illis, vt homo in Petro & Paulo: ergo vniuerſalia non ſunt ideæ à particularibus ſeparatæ, vt Ariſtoteles imponit Platoni. Ipſum tamen Platonem vindicant Seneca, Auguſtinus, & Scotus noſter, cum multis: qui volunt Platonem admiſiſſe ſuas ideas tantùm in Deo, ad quarum exemplar omnia confecit Deus. *Si quæratur autem*, ex quo hauſerit ſuas ideas Plato in mente diuina: reſpondet Iuſtinus Martyr eas hauſiſſe ex libro ſacro Geneſeos quem perlegerat ita frequenter & tam aſſiduè vt Moyſes Græciæ nominatus fuerit: in illo autem libro multoties mentio fit de exemplari.

CONCLVSIO SECVNDA.

VNiuerſalia ſunt naturæ quædam communes in ſingularibus exiſtentes & de illis prædicabiles, vnde opti-

optimè definitur vniuerſale, *vnum aptum ineſſe multis & prædicari de multis vniuocè & diuiſim.*

Probatur, quòd vniuerſalia ſint naturę communes in ſingularibus exiſtentes. Si enim non ſint conceptus animi tantùm, nec ſolùm voces aut nomina, nec etiam ideæ Platonis ſeparatę à ſingularibus, ſequitur quòd ſint naturæ communes, quæ in ſingularibus ipſis exiſtunt, animal enim eſt natura quædam ſenſitiua, quæ exiſtit in bruto & homine; ſicut homo eſt quædam natura rationalis, exiſtens in Petro, Paulo, & alijs hominibus in particulari. Quia hoc fuſiùs videbitur in ſequenti quæſtione, ſupereſt tantùm, vt hìc explicetur allata definitio

Dicitur primò, quòd vniuerſale ſit *vnum aptum ineſſe multis*: nam ad rationem vniuerſalis non requiritur, quòd ſit actu in multis ſed ſufficit vt poſſit eſſet in multis & ſic Sol, Luna, & Phœnix, ſunt vniuerſalia, quia, licèt ſit tantùm vnus Sol, vnus Phœnix, & vnica Luna; attamen Deus poteſt alios producere, in quibus hæ naturæ exiſterent.

Dicitur 2. Quòd vniuerſale ſit *aptum prædicari de multis*; quia modus prædicandi ſequitur modum eſſendi: ideſt, quia ſuperiùs exiſtit in inferioribus, ideo prædicatur, ſeu dicitur, aut enuntiatur de illis; vnde quia vniuerſale eſt in multis, ideò prædicatur vel prædicari poteſt de illis.

Dicitur 3. quòd vniuerſale prædicetur vniuocè, quia vt aliqua natura ſit vniuerſalis, debet eſſe vniuoca vniuocans; ſeu participari ab inferioribus ſecundũ idem nomen & eandem naturam: & ob hoc, licèt animal & homo ſint vniuerſalia, quia prædicantur vniuocè de inferioribus; canis tamen non eſt vniuerſale, quia eſt quid æquiuocum reſpectu canis cæleſtis, marini, & terreſtris.

Dicitur 4. quòd vniuerſale debeat prædicari *diuiſim* de inferioribus ſuis. Ideſt, ſuperius illud, quod eſt vniuerſale, debet multiplicari & diuidi in inferioribus; & ſic Deus non eſt vniuerſale, quia licèt natura D. conueniat Patri, Filio, & ſpiritui ſancto, quandoquidem pater eſt Deus, filius eſt Deus, & Spiritus S. eſt Deus: Deus tamen non eſt vniuerſalis, quia non cõmunicatur cum multiplicatione, ſed idem numero manet in tribus perſonis, qui ſunt vnus Deus: non ſic autem de homine, qui eſt quid vniuerſale; quia natura humana communicatur Petro & Paulo cùm ſui diuiſione, ex quo fit, vt ipſi non ſint vnùs homo numero,

QVÆSTIO IV.

An detur Vniuerſale metaphyſicum à parte rei.

PEr vniuerſale Metaphyſicum intelligitur natura communis in ſe conſiderata, pluribus conueniens; vt natura animalis, quæ conuenit homini & bruto, & natura hominis, quæ conuenit Petro, Paulo, & alijs hominibus. An autem illa natura ſit communis à parte rei, ſeu vniuerſalis, an verò ſit tantùm vniuerſalis per opus intellectus abſtrahentis naturam humanā à ſingularibus, & eam conſiderantis tanquam illis communem: hoc eſt quòd quærimus: & in hac quæſtione duæ ſunt celeberrimæ opiniones. Earum prior eſt Thomæ, Ochami, & aliorum quorundam, qui negant, dari naturas communes reales, poſterior verò, quam amplectitur Scotus, *ſept. metaphyſ. quæſt.* 16. & Scotiſtæ omnes cùm multis alijs ſuſtinet dari naturas communes reales & à parte rei. Ariſtoteles enim 1. *peri herm. cap.* 5. diuidit res in vniuerſales & ſingulares. 1. & hic ſexto dicit, quòd eadem ſit ratio albedinis in niue & ceruſſa. 7. Denique *Meth. textu* 46. inſinuat eſſentiam animalis eſſe communem homini & equo.

Probatur primo conclusio noſtra, quòd detur natura communis à parte rei, ex Galeno Medicorum Antiſtite, qui libro 2. *de methodo medendi* affirmat aſino ſtupidiorem eſſe illum, qui vniuerſalia negat, quondoquidem aſinus viſo vno camelo ſtatim fugit, viſo etiam alio fugit adhuc, quòd non poſſet facere, ſi non eſſet natura communis in vtroque a parte rei, quandoquidem aſinus non poteſt illam naturam fingere communem per intellectum: cùm illo careat. Si Reſpondeant aduerſarij, ideò fugere aſinum, quia eſt quædam ſimilitudo in vtroque camelo, hoc non tollit vim argumenti: quia illa ſimilitudo, vel eſt ſubſtantialis, vel accidentalis, ſi eſt ſubſtantialis, datur ſubſtantia communis à parte rei, ſi eſt accidentalis: ergo datur ſaltem aliquod accidens, quòd eſt à parte rei vniuerſale: & ſic vera manebit concluſio noſtra.

Probatur ſecundò, natura hominis à parte rei & nemine cogitante eſt communis Petro & Paulo: ergo datur natura communis à parte rei. Probatur antecedens, quia plus conueniunt à parte rei Petrus & Paulus, quàm

quàm Petrus & Bucephalus ;ſed non magis conueni-rent à parte rei, niſi eſſet natura communis à parte rei Petro & Paulo, quæ non eſt communis Petro & Bucephalo: ergò datur natura communis à parte rei, quæ vocatur vniuerſale metaphyſicum.

Probatur tertiò omnes philoſophi diſputant de principio indiuiduationis, ſeu de ratione particulari, quæ naturam ſpecificam reddit indiuiduam & ſingularem: v. g. diſputant de ratione, quæ reddit naturam humanam ſingularem, & contractam à Petro: ſed ſi omnis natura eſſet de ſe hæc, ſingularis, & indiuidua, non eſſet diſputandum de principio, quo indiuiduaretur: ergo natura de ſe eſt communis, & prior ſingularitate: & poſteà ſit ſingularis: vnde

Dicendum eſt maiorem huius veritatis intelligentiam, quòd natura humana v. g. quæ eſt determinabilis & contrahibilis ad Petrum per Petreitatem, ad Paulum per Pauleitatem, & ad cætera indiuidua per hæcceitatem, ſit prior naturà quocumque indiuiduo, à quo determinatur; licèt non ſit prior tempore: in illo autem ſtatu natura eſt dupliciter communis, *per indifferentiam* ſcilicet, in quantum eſt indifferens, vt contrahitur ad Petrum vel ad Paulum: & per realem *inexiſtentiam*, in quantum eadem ſpecie natura humana, quæ eſt in Paulo, poteſt communicari pluribus hominibus per generationem.

Obijcies primò, ſi natura eſſet vniuerſalis à parte rei, vniuerſalitas conueniret indiuiduis, quia *quidquid dicitur de prædicato dicitur de ſubiecto*, vnde, ſi homo eſſet vniuerſalis, Petrus etiam dici deberet vniuerſalis, cum Petrus ſit homo. Reſp. negando conſequentiam, licèt enim natura humana conueniat indiuiduis eius, vnde dicitur, quòd Petrus ſit homo; non tamen vniuerſalitas competit indiuiduis, nec dici poteſt, quòd Petrus ſit vniuerſalis, licèt ſit homo. Ad axioma autem iſtud, *quidquid dicitur de prædicato dicitur de ſubiecto*, hoc verum eſt, quando prædicatum eſt prima intentio: falſum verò, quando prædicatum eſt ſecunda intentio: vnde verum eſt dicere, Petrus eſt homo, quia eſt prima intentio, falſum autem dicere, Petrus eſt vniuerſalis, vel Petrus eſt ſpecies: quia vtrumque redolet ſecundam intentionem.

Obijcies ſecundò, vniuerſale eſt vnum aptum in eſſe multis; ſed nulla natura vniuerſalis eſt vna à parte rei;

ergo vniuerſale non datur à parte rei. Probatur minor, omnis natura vniuerſalis eſt diuiſa & multiplex in indiuiduis, natura enim Petri diuiditur à natura Pauli: ergo nulla natura vniuerſalis eſt vna à parte rei, ſed tantùm per intellectum, qui concipit multas naturas eſſe vnam. Reſp. ad minorem, quòd natura vniuerſalis à parte rei ſit vna & multiplex, eſt inquam, multiplex numero, quia eſt diuiſa numero in indiuiduis; eſt tamen vna ſpecie, vel genere, quia eſt indiuiſa natura in ſe & diuiſa à qualibet alia natura, homo v. g. eſt à parte rei vnus & multiplex, vnus quidem vnitate ſpecificà, quam Scotus vocat vnitatem formalem minorem nnitate numericà, de qua mox dicetur, multiplex autem vumero, quia natura Pauli, & Petri eſt numero diuerſa.

Obijcies 3. ſi natura per ſe eſt uniuerſalis à parte rei, non poteſt fieri particularis, ſed natura humana in Petro fit particularis: ergo de ſe non eſt uniuerſalis à parte rei. Reſp. ad maiorem, ſi natura per ſe & de ſe eſt uniuerſalis, non poteſt de ſe eſſe particularis, concedo: quia de ſe eſſet ſimul vniuerſalis & particularis, quę ſunt oppoſita: natura tamen, quæ de ſe eſt vniuerſalis, poteſt per accidens fieri particularis, & ſic natura humana, quæ de ſe vniuerſalis eſt, vtpotè conueniens pluribus, per accidens fit particularis, quatenus contrahitur ad indiuidua, & de indifferenti, quæ erat ante indiuidua, ſingulariſatur per determinationem & applicationem ad illa indiuidua. Illa autem determinatio fit per differentias indiuiduales, ita quòd natura humana v. g. quę in ſe communis eſt ad Petrum & Paulum, fiet ſingularis per accidens: ad Petrum per Petreitatem, ad Paulum per Pauleitatem, & ad quodcunque indiuiduum per ſuam hæcceitatem.

Obijcies 4. ſi natura eſt à parte rei vniuerſalis, illa exiſtit in inferioribus, uel alicubi extra inferiora, ſed natura uniuerſalis non exiſtit in inferioribus quę ſunt ſingularia, quia *quidquid eſt in ſingulari eſt ſingulare?* nec exiſtit etiam extra ſingularia, aliàs admitterentur Ideæ Platonis ab omnibus philoſophis reiectæ, ergò uniuerſalia non ſunt à parte rei. Reſp. uniuerſalia eſſe in ſingularibus, & non extra ſingularia, ut patet de homine, qui exiſtit tantùm in Petro, quando autem dicitur, quidquid eſt in ſingularibus eſt ſingulare, diſtinguo; eſt ſingulare per accidens, concedo, eſt ſingulare per ſe, nego. Homo v. g. qui eſt uniuerſalis eſt in Petro,

tro, qui eſt ſingularis: homo tamen remanet vniuerſalis per ſe, quia ſuam naturam ſeruat; redditur tamen ſingularis per accidens, nempè per Petreitatem, quæ determinat hominem ad hunc, & ſingularem hominem. *Ex hoc ſequitur*; quòd ſint plura prædicata in indiuiduo quolibet, quæ vocantur gradus metaphyſici, formaliter diſtincti inter ſe, quorum vltimus tantùm eſt ſingularis, & alij ſunt communes à parte rei. V. g. in Petro ſunt rationes Subſtantiæ, Corporis, Viuentis, Sentientis, Hominis, & Talis Hominis, qui eſt Petrus: præcedentes gradus ſunt vniuerſales à parte rei, vltimus verò, qui alios inuoluit, eſt ſingularis: de illis gradibus metaphyſicis aliqua ſubiungemus, ob maiorem explicationem concluſionis iſtius, quæ à pluribus non admittitur.

Obijcies 5. ſi vna & eadem natura eſſet à parte rei in pluribus indiuiduis, eadem natura eſſet ſimul damnata & ſaluata: damnata in Iudâ, & ſaluata in Petro, quòd ſonat repugnantiam. Reſp. implicare, quòd eadem natura numero ſit damnata, & ſaluata: attamen hæc poſſunt competere eidem naturæ ſpecificæ, & quæ eſt damnata in vno indiuiduo, & ſaluata in alio, & in hoc nulla eſt contradictio: quia actiones & paſſiones ſunt ſingularium, non verò naturæ communis, quæ non dicitur v. g. vegetare, ſentire, intelligere, aut alia opera exercere, cùm hæc omnia efficiantur à ſingularibus tantùm. Quando ergo Occhamus & recentiorum aliqui dicunt abſurdum eſſe, vt vna eademque natura ſit damnata & ſaluata: hoc verum eſt de vna natura numero, non verò de vna natura ſpecie: vnde dicit Ariſtoteles 12. Methaph. tex. 12. *Singularium alia eſt vna materia mouens, & mea eſt alia: ratione autem vniuerſali, eadem eſt.*

Quæres, num ſit aliqua differentia inter naturam communem & naturam vniuerſalem, quæ videntur in quæſtione præcedenti ſumi indiſcriminatim. Reſp. naturam communem, quam admittimus à parte rei, eandem eſſe cum natura vniuerſali fundamentaliter & materialiter ſumptà, quòd enim eſt commune pluribus dicitur etiam vniuerſale, quia plura reſpicit, vnde diximus promiſcuè dari naturam communem, aut naturam vniuerſalem materialiter, ſeu dari vniuerſale methaphyſicum à parte rei. Si verò natura vniuerſalis ſumatur formaliter complerè, & logicè, natura communis & vniuerſalis non ſunt vnum & idem, quia vni-

uerſalitas formaliter & logicè ſumpta eſt ſecunda intentio, quæ fit per abſtractionem à ſingularibus, & per comparationem ad illa: & ſic non datur à parte rei, vt probabitur in quæſtione ſequenti, vbi loquentes in vniuerſali logico, probabimus ipſum fieri per operationem intellectus. Quando igitur in præcedenti quæſtione probatum eſt dari naturam vniuerſalem à parte rei, hoc intelligi debuit de vniuerſali & de vniuerſalitate materiali, & fundamentali, ſeu de vniuerſali metaphyſico, quod eſt fundamentum vniuerſalis logici.

Quæres, vtrùm natura communis ſit in multis per inexiſtentiam, aut per indifferentiam. Licèt enim omnes Scotiſtæ admittant naturas reales communes multis aliqui tamen, vt Lichetus *in 2. diſt. 3. q. 1.* & Tataretus *quaſt. 1. prædicab. dub. 3.* putant, naturam realem eſſe multis communem *per indifferentiam* tantùm quatenùs natura quælibet eſt indefferens ex ſe ad illud vel iſtud indiuiduum, ad quod tamen determinatur per generationem. Alij autem meliùs volunt, naturam eſſe à parte rei communem multis *per realem inexiſtentiam in illis*. Quòd autem illa ſit mens Scoti patet ex 2. *diſt. 3. q.* 1. & 6. vbi ait, vnitatem minorem vnitate numericà competere naturæ communi, quatenùs præſcindit ab indiuiduis: & exemplum præbet de natura ſpecifica, quę reperitur in ſuis ſingularibus: ergò ex Doctore noſtro natura eſt communis pluribus per realem in exiſtentiam, & non per indifferentiam ſolùm. Si enim totum potētiale exiſtit in ſuis partibus, & ſuperiùs in inferioribus ſuis; natura communis quæ eſt quoddam totum & quid ſuperiùs reſpectu ſingularium, erit in ipſis per realem inexiſtentiam, tanquam ipſorum quidditas & eſſentia.

Quæres, vtrùm natura communis habeat propriam vnitatem ab vnitate numerica ſingularium diſtinctam? Reſp. affirmatiuè cum Scoto 10. *Metaph. & quaſt.* 10. *Prædicam.* vbi recipit iſtud axioma Ariſtotelis 1. Top. 5. *Tot modis vnum dicitur quot ens*, quòd dicere eſt, dari vnitatem communem, ſicut datur ens commune. Sic ergò probari poteſt noſtra reſponſio. Vnitas eſt paſſio entis, & eo modo res habet propriam ſuam vnitatem, quomodo propriam entitatem participat, ſed natura communis eſt ens, quia habet verum eſſe à parte rei: ergò habet propriam vnitatem ab vnitate numerica ſingularium diſtinctam, quæ vocatur vnitas

formalis. Illa autem vnitas formalis, ſeu natura communis, eſt minor vnitate numericà, quia vnitas numerica eſt magis indiuiſa vnitate formali, quandoquidem vnitas numerica non patitur diuiſionem numericam, benè autem vnitas naturæ communis, quæ patitur diuiſionem ſpecificam, ſi natura ſit generica; & diuiſionem numericam, ſi natura ſit ſpecifica. Natura v. g. hominis eſt quidem vna vnitate formali, quia eſt indiuiſa in ſe & diuiſa à quacunque alia natura, illius tamen vnitas eſt minor vnitate numericà, quia natura hominis diuiditur in plures homines, & homo ſingularis, & indiuidualis non vlteriùs diuiditur.

Si quæratur, an vnitas formalis ſit generica, vel ſpecifica, reſpondendum eſt, quòd ſit ſpecifica, ſi conſequatur naturam ſpecificam, v. g. naturam hominis: & quòd ſit generica, ſi ſequatur ad naturam genericam, vtpotè ad naturam animalis: ideò enim dicitur vnitas formalis, quia ſequitur formam vel naturam rei cuius eſt vnitas.

Quæres, vtrùm natura in ſe conſiderata ſit ſingularis, aut vniuerſalis? Reſp. negatiuè, quòd natura ex ſe, & penes ſuam entitatem intrinſecam conſiderata, nec ſit vna, aut plures: nec ſingularis, aut particularis: vt talis enim habet tantùm ſua prædicata eſſentialia, nec conſiderari debet ſecundùm ſuas proprietates; ſed vnitas & pluralitas, ſingularitas & vniuerſalitas ſunt proprietates naturæ ab ipſa fluentes: ergo natura in ſe non eſt vna, aut multiplex, nec ſingularis, vel vniuerſalis. Vnitas, inquam, communis fluit eſſentialiter ab ipſa natura tanquam eius paſſio, quatenùs præcedit quamlibet ſingularitatem & vniuerſalitatē, vnitas verò particularis fluit à natura particulari.

Quæres, vtrùm gradus metaphyſici in ente ſingulari exiſtentes diſtinguantur inter ſe? Ante reſponſionem præſupponendum eſt, quòd in eodem ente ſingulari, v. g. in Petro ſint plures gradus metaphyſici, ſeu entitatiui, v.g. quòd Petrus ſit homo, ſit animal, ſit viuens, ſit corpus, ſit ſubſtantia, ſit denique ens. Quæritur autem, an illi gradus diſtinguantur, & quomodo: quod vt ſciatur, debet triplex diſtinctio conſiderari; nempe Realis, Formalis, & Rationalis.

Diſtinctio realis eſt ea, quæ reperitur inter duo, quorum vnum poteſt eſſe ſine alio, vel quorum vnum eſt producens, & aliud productum; vel inter duo, quæ

ſunt in diuerſis ſubiectis: harum trium conditionum quælibet ſufficit ad diſtinctionem realem, ratione primæ homo & lapis diſtinguuntur realiter, quia homo poteſt eſſe ſine lapide & lapis ſine homine. Ratione ſecundæ pater in diuinis diſtinguitur realiter à filio, & ſol à calore, quia licèt pater D. non poſſit eſſe ſine filio, nec ſol ſine calore, quia tamen pater eſt producens & filius productus, ideò diſtinguuntur realiter, ſicut ſol & calor. Ratione tertiæ, paternitas & filiatio, ſicut aliæ correlationes, diſtinguuntur realiter, licèt enim paternitas & filiatio non poſſint exiſtere ſeparatim, licèt etiam paternitas non producat filiationem, attamen illæ correlationes realiter diſtinguuntur, quia ſunt in diuerſis ſubiectis, nempè paternitas in patre, & filiatio in filio.

Diſtinctio formalis eſt ea, quæ reperitur inter duo, quorum unum non eſt de conceptu formali alterius, imò habent conceptus diuerſos, quorum unus poteſt haberi ſine alio, ſic in homine rationalitas, animalitas & riſibilitas diſtinguuntur formaliter, quia poteſt concipi animalitas hominis abſque eo quòd concipiatur eius rationalitas, & quis poteſt intelligere riſibilitatem hominis, non intelligendo eius rationabilitatem.

Diſtinctio rationis eſt ea, quæ intelligitur eſſe inter duo, quæ ſunt idem à parte rei, ſed diſtinguuntur per opus intellectus, ſic quando in hac propoſitione dicitur *Petrus eſt Petrus*. Petrus ſubiectum, & Petrus prædicatum non diſtinguuntur ex natura rei, ſed tantùm diſtinctione rationis, quia ſolus intellectus eſt, qui primum Petrum denominat ſubiectum. Harum trium diſtinctionum maior eſt diſtinctio realis, quæ ſubdiuiditur in realem genericam, quà differunt animal & arbor: realem ſpecificam, quà diſtinguuntur homo & brutum, & in realem numericam, quà Petrus & Paulus ſunt duo. Diſtinctio, inquam, realis eſt maior, quia admittit maiorem diuiſionem, diſtinctio formalis eſt minor, & diſtinctio rationis eſt minima. Porro diſtinctio in ſe eſt relatio, quæ eſt inter duos terminos, quorum unus ab alio diſtinguitur. Plura de diſtinctione dicentur in Metahhyſica. His ſuppoſitis, ad quæſtionem principalem.

Reſpondeo, quòd gradus metaphyſici in eodem ſingulari exiſtentes diſtinguantur actu, formaliter, & ex natura rei. Illa enim diſtinctio eſt formaliter & ex natu-

tu,

tura rei, quæ eſt inter duas entitates, ſeu inter duos conceptus obiectiuos, quorum vnus non eſt alius à parte rei, ſed habet diuerſam definitionem: Gradus autem metaphyſici habent inter ſe diuerſam definitionem, & vnus non eſt alius, quoniam ratio ſubſtantiæ non eſt ratio corporis: nec ratio corporis eſt ratio viuentis, nec ratio animalis, eſt ratio hominis, nec ratio hominis, eſt ratio Petri; imò harum entitatum quælibet habet ſuam definitionem: ergo gradus metaphyſici diſtinguuntur formaliter & ex natura rei, etiam ut exiſtunt in eodem indiuiduo.

QVÆSTIO V.

Per quam operationem intellectus fiat Vniuerſale logicum.

HActenus dictum eſt de vniuerſali Metaphyſico; quod probauimus dari à parte rei: nunc agendum remanet de vniuerſali logico, quod titulus præcedens ſupponit non eſſe à parte rei: ſed fieri per operationem intellectus. Cùm enim logica agat tantùm de ſecundis intentionibus, & ſecunda intentio fiat per intellectum, vt diximus in Appendice precedenti; conſequenter vniuerſale logicum non eſt quid reale & à parte rei, ſed fabricatur per intellectus operationes; quæ cum ſint plurimæ, quærimus, per quam, vel per quas operationes intellectiuas fiat vniuerſale logicum?

Operatio intellectus, vel eſt Abſtractiua, vel Præciſiua, vel Comparatiua. *Abſtractio* eſt actio, quà intellectus ſeparat naturam contractam à ſuis ſingularibus. *Præciſio* eſt actio eiuſdem intellectus, quà concipitur illa natura in ſe & ab indiuiduis abſtracta. *Comparatio* eſt actio intellectus eiuſdem, quà natura precisa à ſuis indiuiduis refertur & comparatur ad illa: Natura humana, V.G. per Abſtractionem mentalem conſideratur & ſeparatur à Petro, Paulo, & alijs: & hoc fit per abſtractionem. Deinde, natura ſic abſtracta & ueluti auulſa ab indiuiduis concipitur ab intellectu ſine illis, & tunc eſt præciſio. Tandem, eadem natura precisa comparatur denuo ad ſua inferiora, quibus conuenit; & tunc eſt uniuerſalis formaliter & completè, ſeu eſt uniuerſale logicum: quod uocatur genus, ſi inferiora differant ſpecie: & denominatur,

 ſpecies,

ſpecies,ſi inferiora de quibus prædicatur , numero tantùm differant. Quæritur autem in præſenti quæſtione, per quam harum actionum, ſeu per quas actiones intellectus, fiat vniuerſale logicum?

CONCLVSIO.

AD fabricationem *vniuerſalis Logici* concurrunt quidem Abſtractio & Præciſio intellectus, formaliter tamen illud fit tantummodò per comparationem eius ad ſuas inferiora, de quibus prędicari poteſt. Quòd Abſtractio intellectus præſupponatur ad fabricationem *vniuerſalis logici*, probatur ex hoc, quòd natura communis non poſſit prædicari de inferioribus, niſi abſtrahatur ab illis; quandoquidem actu contrahitur ad illa: & ſic præſupponitur abſtractio ad *vniuerſale Logicum*. Non poteſt etiam prædicari de inferioribus, niſi conſideretur in ſe, & vt eſt abſtracta, & ſic præſupponuntur *abſtractio & præciſio* intellectus ſeparantis naturam & conſiderantis eam vt auulſam à ſingularibus.

Quod autem non fiat *vniuerſale Logicum*, niſi per comparationem ad indiuidua; ex hoc patet, quòd logica non curet de vniuerſalibus, niſi propter prædicabilitatem eorum: ſed prædicabilitas non poteſt conſiſtere ſine comparatione ſuperioris ad ſua inferiora: ergo *vniuerſale* Logicum fit per comparationem præcisè & formaliter. Confirmari poteſt concluſio ratione iſtà, quòd *vniuerſale Logicum* ſit vnum multa reſpiciens, ſed natura abſtracta aut præciſa non reſpicit plura, ſed tantùm comparata: ergo natura per ſolam comparationem fit vniuerſalis logicè, & non vt abſtracta, aut præciſa.

Obijcies: Si natura exiſteret ſeparata ab inferioribus, vt finxit Plato in mente Ariſtotelis, eſſet vniuerſalis: ergo nunc, vbi intelligitur ſeparata per intellectus abſtractionem, erit vniuerſalis logicè, & non per comparationem. Reſp. negando antecedens, quia natura ſic ſeparata ab indiuiduis, ſiue eſſet ſeparata realiter, ſiue ſit per intellectum, non eſt vniuerſalis, niſi fundamentaliter, quatenus poteſt comparari ad inferiora: non verò formaliter, quia nullam dicit prædicabilitatem, quæ tamen ad vniuerſalitatem requiritur.

Obijcies 2. Natura abſtracta eſt referibilis ad inferiora, licèt non referatur actualiter: ſed illa referibilitas

ſuf-

ſufficit ad *vniuerſale Logicum*, quòd deſcribitur per aptitudinem prædicandi, cùm ſit *vnum aptum prædicari de multis*: ergo *vniuerſale Logicum* efficitur per abſtractionem. Reſp. neg. min. quia de naturâ vniuerſalis eſt quod referatur ad plura, & natura vt abſtracta non dicit ordinem ad plura; ſed tantùm conſideratur cum ſuis prædicatis eſſentialibus, & ſic non eſt vniuerſalis. Ad id quod dicunt *vniuerſale eſſe vnum aptum*, &c. Hoc ideo dicitur, quia vniuerſale poteſt ſaluari in vnico indiuiduo, modò alia ſint poſſibilia, vt dicetur agẽdo de genere: quia tamen natura abſtracta non refertur ad vllum inferius, ideò non eſt vniuerſalis.

Objicies 3. Natura abſtracta eſt vniuerſalis; ergo *vniuerſale Logicum* fit per abſtractionem. Probatur antecedens, quia inter vniuerſale & ſingulare non datur medium: ſed natura abſtracta non eſt ſingularis, quoniam ab illis abſtrahitur: ergo eſt vniuerſalis. Reſp. Naturam abſtractam non eſſe vniuerſalem, aut ſingularem, ſed eſſe tantùm naturam, quæ ſi comparetur ad inferiora, efficitur vniuerſalis; ſi verò non comparetur ad illa, eſt tantùm natura, quæ nec vniuerſalis, nec ſingularis cenſenda eſt, ſed ſolummodo indifferens ad vniuerſalitatem, ſi comparetur; & ad remanendum vt natura ſimpliciter, ſi non comparetur.

QVÆSTIO VI.

Quid & quotuplex ſit Prædicatio.

QVoniam *vniuerſalia* & *Prædicabilia* pro eodem ſonant apud logicos, & eatenus conſiderantur vniuerſalia, quatenus ſunt prædicabilia de inferioribus ſuis; ideò indiget logicus cognitione prædicationis, & ſcire debet, quid & quotuplex ſit prædicatio.

CONCLVSIO.

PRædicatio eſt *dictio vnius de alio*, ſeu eſt *enuunciatio in qua affirmatur vel negatur, vnum alteri conuenire*; vnde, quod alteri conuenit aut non conuenit, dicitur *prædicatum*; illud verò cui prædicatum conuenit aut non conuenit, dicitur *ſubiectum*. Sic in hac propoſitione, *homo eſt animal*, *animal*, quod conuenit homini dicitur eſſe *prædicatum* huius propoſitionis;

homo verò, cui conuenit *animal*, dicitur *ſubiectum*.

Prædicatio poteſt diuidi pluribus modis. Primò, diuiditur in affirmatiuam & negatiuam. *Affirmatiua* ea eſt, quà aliquid affirmatur conuenire alteri. *Negatiua* eſt illa, quà negatur aliquid alteri conuenire; vt cùm dicitur, *homo non eſt arbor*.

Secundò, *prædicatio* diuiditur à Scoto 1. *Poſt. quæſt.* 16. in ordinatam, ſeu directam, & in inordinatam, ſiue indirectam. *Inordinata* eſt ea, in qua prædicatur id quod debet prædicari; & hoc fit, quando ſuperius prædicatur de inferiori, dicendo v.g. *homo eſt animal*. *Inordinata* eſt illa, in qua prædicatur id quod debet ſubijci; & hoc fit, quando inferius prædicatur de ſuperiori, vt in hac propoſitione, *animal eſt homo*.

Tertiò, *prædicatio* diuiditur in formalem & identicam. *Formalis* eſt illa, in qua vnum prædicatur de alio, tanquam forma eius, vel eſſentialis, vel propria, vel accidentalis; vt ſi dicatur, *homo eſt animal*, *homo eſt riſibilis*, *homo eſt doctus*. *Prædicatio identica* eſt illa, in qua idem prædicatur de ſeipſo, vt *Petrus eſt Petrus*: vel eſt ea, quæ fit inter duo, quæ non ſunt idem in ſe, ſed identificantur in eodem ſuppoſito; dicendo *animal eſt riſibile*: vel in eodem ſubiecto, vt ſi dicatur, *album eſt dulce*: quæ *prædicatio* vera eſt, non quòd albedo & dulcedo ſint idem, ſed quia albedo & dulcedo identificantur in lacte.

Quartò, *prædicatio Formalis* diuiditur in denominantem intrinſecè, & denominantem extrinſecè *Prima* illa eſt, quæ petitur à forma, quæ intrinſecè afficit ſubiectum, vt ſi dicatur, *homo eſt rationalis*, *homo eſt doctus*; quia & rationalitas & doctrina in homine ſunt intrinſecæ *Secunda* petitur à formà, quæ non eſt in ſubiecto denominato: ſed tantum terminatur ad illud: vt cùm dicitur *paries eſt viſus*, *campana eſt audita*: viſio enim & auditio non ſunt in pariete, aut in campana, ſed ad vtrumque terminantur.

Quintò, *prædicatio* diuiditur in ſignatam & exercitam. *Prædicatio ſignata* eſt ea, quæ exprimitur per verba ſecundarum intentionum, vt ſunt *dicor*, *prædicor*, *affirmor*: vel exprimitur per verbum ſubſtantiuum *ſum, es, eſt*, loco ſecundæ intentionis; vt cùm dicitur, *genus eſt id quod prædicatur de pluribus ſpeciebus*. *Prædicatio exercita* eſt ea, quæ exprimitur per verbum ſubſtantiuum *eſt* in propria ſignificatione acceptum; vt quan-

do dicitur, *homo eſt animal, Petrus eſt homo.* Quòd à prædicatione ſignata non ſequatur prædicatio exercita dicetur cap. de Genere.

Aliqui ſuperaddunt *prædicationem per ſe, & prædicationem per accidens*; ſed iſtæ coincidunt cum prædicatione formali, eſſentiali, & accidentali. Alij etiam adiungunt *prædicationem in primo, ſecundo & tertio modo dicendi per ſe*, ſed tales reducuntur ad prædicationem eſſentialem & accidentalem. Prædicatio enim in primo modo dicendi per ſe idem eſt, ac prædicatio eſſentialis: prædicatio in ſecundo modo idem eſt, ac formalis propria, vt quando dicitur *homo eſt riſibilis*: prædicatio denique in tertio modo eſt eadem, ac formalis accidentalis: vt homo eſt doctus.

QVÆSTIO VI.

Quot ſint Vniuerſalia.

IOannes maior illuſtris Scoti diſcipulus *lib. Prædicab. quæſt.* 11. vult quinarium numerum vniuerſalibus attributum ſola voluntate maiorum poſſe ſuſtineri, non verò ſolida confirmari ratione: nonnulli enim octo numerant vniuerſalia cum Raconio; alij ſex cum Caietano, aliqui duo cum Camerario: alij denique quinque cum Porphyrio. Sed quidquid ſit de præcedentibus, plus eſt adhærendum Porphyrio, quàm alijs; cum ipſe ſit author libri huius vniuerſalium, qui ob hoc denominatus fuit *Iſagoge*, ſeu introductio, *porphyriana*: quatenus illam compoſuit & tradidit Chryſaorio, vt viam illi ſterneret ad categorias Ariſtotelis.

CONCLVSIO.

QVinque aſſignantur *vniuerſalia* à Scoto *quæſt.* 12 *vniuerſ.* Et hoc conformiter Ariſtoteli, qui *cap. de Subſt.* mentionem facit *de genere*, & *ſpecie*, quæ vocat ſecundas ſubſtantias in rectà lineà ſubſtantiæ repoſitas. Deinde, ibidem meminit *differentiæ*, quam in lineà collaterali locat. Tandem, recenſet *proprium* & *accidens*: afferens proprietates ſubſtantiæ, quarum aliquas dicit ab eſſentià ſubſtantiæ promanare, quæ faciũt *proprium*: & alias poſſe ad eſse & abeſſe à ſubiecto abſque corruptione illius, quæ conſtituunt *accidens*, & ſic ex

Ari-

Ariſtotele colligitur quinarius numerus *Vniuerſalium*.

Probatur ratione, tot ſunt *Vniuerſalia*, quot ſunt modi prædicandi: prædicabilitas enim eſt proprietas vniuerſalium, & vniuerſale definitur vnum aptum prædicari de multis; ſed ſunt quinque modi prædicandi: ergo & quinque *vniuerſalia*. Probatur minor, quidquid prædicatur de alio, vel prædicatur *in quid*, ſeu per modum ſubſtantiui, vel prædicatur *in quale*, & per modum adiectiui dicitur: quidquid verò prædicatur *in quid*, vel prædicatur vt pars, & eſt *genus*; vel prædicatur vt totum, & eſt *ſpecies*. Quidquid autem prædicatur *in quale*, ſeu per modum adiectiui; vel prædicatur per modum adiectiui eſſentialis, & eſt *differentia*, vt *rationale* reſpectu hominis: vel prædicatur per modum adiectiui proprij, & eſt *proprium*: vt *riſibile* reſpectu eiuſdem: vel deniq́ue prædicatur per modum adiectiui communis & contingentis, & eſt *accidens*: vt *doctum* reſpectu hominis, & ſic colliguntur quinque *Vniuerſalia*.

Hæc quinque *vniuerſalia* reperiuntur in vnoquoque indiuiduo naturæ humanæ, v. g. in Petro. Petrus enim primò eſt animal, & adeſt *genus*: Secundò eſt homo, & ecce *ſpecies*. Tertiò eſt rationalis, & adeſt *differentia*, Quartò eſt riſibilis, & ecce *proprium*. Quintò denique eſt doctus, & adeſt *accidens*. Et ſic quinque *vniuerſalia* reperiuntur in eodem indiuiduo, quorum duo prima prædicantur *in quid*; ſi enim quæratur, quid eſt Petrus, rite reſpondetur, eſt animal, vel eſt homo. Alia tria prædicantur *in quale*, vel eſſentiale, vel proprium, vel contingens; ſi enim quæritur qualis eſt Petrus per differentiam eſſentialem: reſponderi debet eſt rationalis: qualis eſt ſecundùm proprietates: eſt riſibilis; vel doctrinæ capax: qualis eſt ſecundùm accidentia, eſt doctus, vel albus, ꝛc.

Obijcies primò, indiuiduum eſt etiam vniuerſale: ergo ſunt pluſquam quinq; vniuerſalia. Probatur antecedens, quia indiuiduum prædicatur de Petro & Paulo, & Petrus de iſto & de illo Petro. Reſp. indiuiduum non prædicari de pluribus ſecundùm naturam, quia nulla natura indiuidua pluribus indiuiduis conuenit; ſed conuenit tantùm pluribus ſecundùm nomen: quatenùs vnum quodque eorum vocatur indiuiduum. Idem dicendum de indiuiduo *vago*, v. g. aliquis homo; tale enim non debet dici vniuerſale, quia non

præ-

prædicatur de pluribus coniunctiuè, ſed tantùm diſiunctiuè: licèt enim aliquis homo conueniat diſiunctiuè iſti vel illi homini, non conuenit tamen coniunctiuè iſti & illi, & ſic non debet dici vniuerſale. Porrò, ſi Petrus dicatur de illo & iſto Petro: hoc eſt tantùm ſecundùm nomen, non verò ſecundùm naturam.

Obijcies 2. Differentia generica, vt *ſenſitiuum* in animali: & differentia ſpecifica, vt *rationale* in homine; conſtituunt duo vniuerſalia: ergo vniuerſalia ſunt pluſquam quinque. Probatur antecedens, differentia generica, puta *ſenſitiuum*: prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in *quale quid*, nempe de bruto & homine: & differentia ſpecifica, vt *rationale*, prædicatur de pluribus differentibus numero: ergo ob illam diuerſam prædicationem erunt duo vniuerſalia, ſicut *genus* & *ſpecies* duo etiam faciunt. Reſp. differentiam genericam & ſpecificam non conſtituere duo vniuerſalia, ſicut nec proprium genericum & ſpecificum, quia non habent diuerſos prædicandi modos, ſed eundem penitus. Differentia enim generica & ſpecifica prędicantur *in quale quid*, ſicut proprium genericū & ſpecificum prædicantur *in quale* neceſſarium & reciprocum.

Inſtabilis, non obſtante eodem modo prædicandi: *genus* & *ſpecies*, quæ prædicantur *in quid*, faciunt duo vniuerſalia ratione diuerſorum terminorum; quia *genus* ſcilicet prædicatur de pluribus diffentibus *ſpecie*, & *ſpecies* de pluribus differentibus *numero*: ergo à pari, licèt ſit idem modus prædicandi in differentia generica & ſpecifica, nempe *in quale quid*: tales differentiæ facient duo vniuerſalia. Reſp. ad conſtituenda diuerſa vniuerſalia requiri diuerſos modos prædicandi, vnde, quia diffentia generica & ſpecifica hebent eundem prædicationis modum, nempe *in quale quid*: ideo non faciunt diuerſa vniuerſalia. Ad id quod dicunt de genere & ſpecie, iſta habent diuerſos modos prædicandi. Non enim ſunt duo vniuerſalia, quia vnum prædicatur de pluribus *ſpecie* differentibus, & aliud de pluribus *numero* differentibus: ſed quia vnum prædicatur vt pars, nempe *genus*; & aliud vt totum, nempe *ſpecies*. Genus, inquam, prædicatur vt pars, quia eſt tantùm pars ſpeciei, cum animal ſit pars hominis: ſpecies verò prædicatur vt totum de indiuiduo; nam *animal rationale*, quod eſt *ſpecies* eſt completa ratio eſſentialis indiuidui.

Obijcies

Obijcies 3. *Differentia* & *proprium* prædicantur tantùm de uno ſolo. v. g. *rationale* & *riſibile* de homine ſolo: ergo non ſunt uniuerſalia, & ſic non ſunt quinque. Reſp. differentiam & proprium prędicari tantùm de uno ſolo immediatè, ſed prædicantur mediatè de pluribus: *Differentia* enim hominis, quę eſt *rationalitas*, prędicatur tantùm de homine immediatè, ſed mediante homine conuenit omnibus hominibus; ſicut *riſibilitas* cuilibet homini, *hinnibilitas* omnibus equis, & *crocitabilitas* omnibus coruis.

Obijcies, *Definitio* eſt *uniuerſale*, quia conuenit iſti & illi definitioni: ergo ſunt plura quàm quinque uniuerſalia. Reſp. nos loqui tantùm hìc de uniuerſalibus incomplexis: definitio uerò quę eſt oratio, eſt uniuerſale complexum: quod poteſt reuocari ad *genus*, uel ad *ſpeciem*: alia enim eſt definitio generica, alia ſpecifica. *Dices*, ſunt decem prædicamenta: ergo & decem uniuerſalia, quia quodlibet prędicamentum eſt uniuerſale. Reſp. negando conſequentiam, quia omnia prædicamenta pertinent ad unicum uniuerſale, nempe ad *genus*: quandoquidem prędicamenta ſunt ſuprema genera. *Dices*, ſunt tantùm duo uniuerſalia ex Ariſtotele 10. *Hiſtor. animal. cap.* 6. nempe *genus* & *ſpecies*: ſi uniuerſalia comparentur ad inferiora, concedo: quòd omnia uniuerſalia ſint genus aut ſpecies: ſi comparentur ad ſubiecta, de quibus prędicantur, nego, quod explicabitur in ſequenti obiectione.

Obijcies, Differentia, Proprium, & accidens, prędicantur *in quid* de pluribus differentibus *ſpecie*: uel de pluribus differentibus *numero*: ergo ſunt tantùm duo uniuerſalia, nempe *genus* & *ſpecies*. Probatur antec. Differentia generica, ut *ſenſitiuum*, prædicatur *in quid* de ſenſitiuo rationali, & irrationali, & ſpecificum, nempe *rationale* prædicatur *in quid* de illo & iſto rationali: ſicque de proprio generico & ſpecifico, ſic etiam de accidente generico & ſpecifico: ergo Differentia, Proprium, & Accidens erunt genus uel ſpecies. Reſp. talia uniuerſalia poſſe conſiderari per reſpectum ad ſua inferiora: & ſic ſunt genus & ſpecies, propter rationem allegatam in obiectione: ſed ſi comparentur ad ſubiecta quæ afficiunt, protunc erunt uniuerſalia diſtincta à genere & ſpecie: *ſenſitiuum* enim, ſi comparetur ad *animal*, diſtinguetur à genere; quia prædicatur de animali *in quale quid*, & *rationale*,

ſi

ſi comparetur ad *hominem*: non erit ſpecies, ſed differentia ſpecifica, quia prędicatur etiam de homine in *quale quid*. Sic de proprio generico & ſpecifico, quæ per reſpectum ad ſubiecta prædicantur in *quale neceſſarium*. Sic denique de accidente generico & ſpecifico, quę prędicantur in *quale contingens*: & ſic remanebunt *quinque vniuerſalia* diſtincta inter ſe.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum vniuerſale ſit genus vniuocũ ad quinque Vniuerſalia.

VTrumque ſimul quæritur, quia id quod eſt *genus*, debet eſſe *vniuocum*: genus enim eſt vniuerſale, & vniuerſale eſt vnum aptum prędicari de multis vniuocè & diuiſim: vt ſonat illius definitio, ergo, ſi vniuerſale ſit genus, erit etiam vniuocum. Quęrimus ergo, vtrùm vniuerſale in ſe conſideratum ſit genus reſpectu quinque vniuerſalium in particulari, de quibus prædicatur: & poſteà quęritur, vtrùm ſit vniuocum, id eſt, vtrùm vniuerſale tribuat ſuis inferioribus idem nomen, & eandem naturam.

CONCLVSIO.

VNiuerſale eſt *genus vniuocum* ad quinque vniuerſalia. Primò vniuerſale debet legitimè dici genus, quia prædicatur de pluribus differentibus ſpecie vniuocè & diuiſim; nempe de Genere, Specie, Differentiâ, Proprio, & accidente, quorum quodlibet eſt vniuerſale: ergo eſt genus. Secundò, debet etiam dici *vniuocum*, quia vniuerſale in ſe conſideratum tribuit ſuis inferioribus idem nomen & eamdem naturam: genus enim denominatur vniuerſale, & habet naturam vniuerſalis in hoc conſiſtentem, quòd ſit vnum aptum prędicari de multis. Species etiam denominatur vniuerſale, & de multis prędicatur: ſicut & Differentia, Proprium, & Accidens: ergo vniuerſale eſt *vniuocum* omnibus quinque vniuerſalibus, vt Scotus docet *q. 8. vniuerſal.*

Obijcies in primam partem. Genus non prędicatur de ſuis ſpeciebus ſecundùm magis & minùs: ſed vniuerſale prędicatur de ſuis inferioribus ſecundùm magis & minùs, quia genus eſt magis vniuerſale quàm ſpe-

ſpecies: quia illud prædicatur de pluribus differentibus *ſpecie*, & iſtud de pluribus tantùm *numero* differentibus. Reſp. maiorem eſſe veram, quia animal, quod eſt genus, non magis dicitur de homine, quàm de bruto: quoniam vtrumque eſt æqualiter animal: negatur ergo minor, quòd genus ſit magis vniuerſale, quàm ſpecies: licèt ſit maius vniuerſale: quia latiùs patet *ſpecie*, quæ prædicatur tantùm de pluribus *numero* differentibus, vbi *genus* prædicatur de pluribus ſpecie differentibus. Licèt enim gigas ſit maior homo, quàm alius: non tamen eſt magis homo: cùm natura hominis ſit æqualiter in omnibus, quandoquidem *eſſentiæ rerum ſunt indiuiſibiles*.

Obijcies contra eandem partem. Si vniuerſale eſt genus: ergo genus eſt ſpecies, quia generi ſubijcitur; & quod ſubijcitur generi, eſt ſpecies: & ſic genus eſt ſimul genus & ſpecies, quod dicere eſt abſurdum. Reſp. quòd hoc vltimum poſſit admitti ſub diuerſo reſpectu; genus enim, ſi referatur ad ſpecies de quibus prædicatur, eſt ſemper genus: ſi verò referatur ad vniuerſale in ſe conſideratum, eſt ſpecies: quia ſubijcitur generi: nec hoc mirum videri debet, quia in arbore Porphyriana quam afferemus aliquando, genus ſubalternum modò eſt genus, per comparationem ad ſua inferiora, & modò eſt ſpecies, dum ad ſuum ſuperius comparatur.

Obijcies in ſecundam partem. Vniuerſalium alia prædicantur eſſentialiter & per ſe, vt Genus, Species, & Differentia: alia prædicantur per accidens, nempe Proprium, & Accidens: ſed ea, quæ prędicantur accidentaliter non conueniunt *vniuocè* cum illis, quæ prædicantur eſſentialiter: quia habent diuerſam naturam, & diuerſum modum prædicandi: ergo vniuerſale non erit *vniuocum* reſpectu quinque vniuerſalium in particulari. Reſp. quòd licèt aliqua vniuerſalia prædicentur eſſentialiter & *in quid*, vt dictum eſt: & alia accidentaliter, ſeu *in quale*: non minùs tamen conueniunt *vniuocè* in vniuerſali in ſe; quia omnia vniuerſalia conueniunt in hoc, quòd prædicentur de multis: licèt alia prædicentur *in quale*, & alia prædicentur *in quid*.

Quæres, vtrùm *vniuerſalia* ſint ſubſtantia, vel accidens? Reſp. vniuerſale formaliter ſumptum, & logicè eſſe accidens, quia eſt tantùm ſecunda intentio, ſed denominatio extrinſeca, quæ attribuitur alicui rei per

actum

actum abſtractiuum intellectus, quà denominatione res vocatur genus, ſpecies: vel aliud vniuerſale. Reſp. 2. Vniuerſalia materialiter & metaphyſicè ſumpta eſſe ſubſtantiam: ſi natura, quam denominant, ſit ſubſtantialis: eſſe verò accidens, ſi natura quam denominant, ſit accidentalis. Sic V. G. natura humana eſt vniuerſale ſubſtantiale: natura verò coloris, aut albedinis, eſt vniuerſale accidentale.

Quæres, an *vniuerſalia* ſint corporea, vel incorporea. Reſp. quòd *vniuerſalia* vt ſic, nec ſint corporea, nec incorporea, nec ſubſtantia, nec accidens: quia abſtrahunt à corporeo & incorporeo, à ſubſtantia & accidente: ſicut animal abſtrahit ab homine & à bruto: attamen permiſſiuè & poteſtate *vniuerſalia* ſunt corporea, V. G. in homine & equo: ſunt verò incorporea, ſi ſint in natura incorporea, V. G. in Angelo.

Quæres, an *vniuerſalia* ſint vbique. Reſp. non eſſe vbique poſitiuè, alias eſſent in omni loco, ſicut *Deus*, qui virtute immenſitatis ſuæ vbique eſt, non ſolùm per Potentiam, quatenus omnia operatur in omnibus: non ſolùm per præſentiam, quatenus omnia videt, & cuncta ſunt illi præſentia: ſed etiam ſecundùm Eſſentiam, inquantùm eſſentia eius eſt indiſtans ab omni re. Reſp. ſecundò, *vniuerſalia* eſſe vbique negatiuè, quia non adſtringuntur ad certum & determinatum locum: nam homo in quantum vniuerſale eſt, poteſt eſſe in omni loco, ſi Deus illic produceret vnum indiuiduum naturæ humanæ.

Quæres quænam ſint proprietates vniuerſalium? Reſp. duas aſſignari præ cæteris, quòd ſcilicet vniuerſale pro vna proprietate induat prædicabilitatem: & pro alia perpetuitatem participet. Quantùm ad prædicabilitatem, diſtinguendum eſt de *vniuerſali metaphyſico*, & de *vniuerſali logico*: & dicēdum quòd prædicabilitas ſit quidem proprietas vniuerſalis metaphyſici, quod pro eſſentia ſua habet inexiſtentiam in multis: ex qua ſequitur prædicabilitas de multis, quia *ad eſſe ſequitur prædicari*: Prædicabilitas verò non eſt proprietas vniuerſalis logici: imò eſt eſſentia eius, vt docet Doctor noſter, *quæſt.* 12. *vniuerſal.* Vnde Ariſtoteles 1. *periherm. cap.* 5. definit vniuerſale, vnum aptum prædicari de multis: Si autem prædicabilitas ſit eſſentia vniuerſalis logici, non poteſt eſſe illius proprietas. Vnde apud Ariſtotelem

tri-

triplex habetur vniuerſalis definitio, quarum *prima* competit vniuerſali metaphyſico: quando dicit, vniuerſale eſt vnum aptum ineſſe multis. *Secunda* conuenit vniuerſali logico, dum dicitur vniuerſale eſſe vnum aptum prædicari de multis. *Tertia* denique competit vtrique ſimul, dum dicit 1. *Poſt cap.* 8. vniuerſale eſſe vnum in multis & de multis; competit enim vniuerſali metaphyſico eſſe in multis: & vniuerſali logico dici de multis.

Quæres, in quo conſiſtat *perpetuitas vniuerſalium*; & quomodò *naturæ vniuerſales dicantur eſſe ab æterno*? *Primò*, naturæ vniuerſales non ſunt ab æterno quantùm ad exiſtentiam, quia vniuerſalia exiſtunt in ſingularibus, vt in Petro & Paulo; ſed ſingularia non ſunt æterna, quandoquidem de fide eſt, quòd accepe-rint eſſe in tempore: ergo nec ipſæ naturæ vniuerſales exiſtunt ab æterno. *Secundò* eſſentiæ vniuerſalium, ſeu naturæ vniuerſaliter ſumptæ, ſi conſiderentur extra Deum, non ſunt æternæ & perpetuæ poſitiuè, ſed tantùm negatiuè. Non ſunt, inquam, perpetuæ poſitiuè; præter Deum enim non eſt vllum ens poſitiuum, quod ſe extendat ad omnia tempora: poſſunt tamen dici perpetuæ negatiuè, quia naturæ vniuerſales in ſuo conceptu abſtrahunt ab omni tempore, & potuerunt produci in illo & in iſto. *Tertiò*, ſi eſſentiæ & naturæ vniuerſalium ſumantur quantùm ad connectionem prædicati cum ſubiecto, tunc tales eſſentiæ poſſunt dici æternæ; fuit enim ſemper verum dicere, *Homo eſt animal rationale*, *ignis eſt calidus*, *charitas eſt virtutum præſtantiſsima*; & aliæ eiuſmodi propoſitiones; quæ dicuntur eſſe *ſempiternæ veritatis*: vnde ſcientiæ, quæ reſpiciunt tales veritates, dicuntur eſſe *ſempiternæ veritatis*

Quæres, quodnam ſit ſubiectum vniuerſalium? Mayronius Scotiſta ait, ſubiectum vniuerſalium & aliorum entium rationis eſſe intellectum. Scotus autem *quæſt. 9. vniuerſal.* aſſerit vniuerſale formaliter ſumptum, aliaſque ſecundas intentiones ſubiectari immediatè in re cognita & intellecta, & mediatè in intellectu. Primum patet ex eo, quòd accidens exiſtat in ſubiecto denominato, vt v. g. nigredo in coruo; ſed ſecunda intentio eſt accidens intentionale, quod denominat rem cognitam, v. g. genus denominat animal: ergo vniuerſalia ſunt in re cognita immediatè: ſed quia res cognita ſubiectatur in intellectu, ideo dici debet cum Scoto, quòd

quòd vniuerſalia ſint immediatè in rebus cognitis; & mediatè in intellectu.

Queres, quomodò diſtinguantur vniuerſalia, iam anteà diximus, quid & qualis ſit diſtinctio; ſcilicet in fine q.4. diximus etiam, quòd vniuerſalia ſumantur, vel formaliter pro ſecundis intentionibus, quæ ſunt entia rationis fundata: vel materialiter; quatenus ſunt *naturæ quædam communes, exiſtentes in pluribus*; vt animal, albedo, &c. Hoc poſito.

Reſpondeo primò, vniuerſalia formaliter ſumpta diſtingui ratione, vt noſter Lichetus deducit ex principijs Scoti quolibet 13. quem ſequuntur Vallo, Sirectus, Faber, & alij formaliſtæ. Ratio huius eſt, quòd talis ſit diſtinctio, qualia ſunt extrema diſtincta; ſed vniuerſalia ſunt entia rationis, vt pluries diximus: ergo diſtinctio vniuerſalium formaliter ſumptorum eſt tantùm rationis.

Reſpondeo ſecundò, vniuerſalium materialiter acceptorum quædam realiter diſtingui; vniuerſalia enim materialiter ſumpta nihil aliud ſunt quàm naturæ reales, quæ ſunt fundamenta ſecundarum intentionum; ſed naturæ illæ reales aliquando realiter diſtinguuntur, vt patet de natura communi ſubſtantiali, & de natura communi accidentali, quæ diſtinguuntur realiter, tanquam res & res, quæ poſſunt ſeparari, quandoquidem accidentia Euchariſtiæ ſeparantur à ſubſtantia: ergo vniuerſalium materialiter ſumptorum aliqua diſtinguuntur realiter.

Reſpondeo tertiò, multa vniuerſalia materialiter ſumpta diſtingui tantùm formaliter; quia illa diſtinguuntur formaliter, quæ habent definitiones diſtinctas, attamen non poſſunt à ſe inuicem ſeparari: ſed multa ſunt vniuerſalia materialiter ſumpta, quæ non poſſunt ſeparari, & habent diſtinctas definitiones, vt *animal*, *rationale*, *homo*, & *riſibile*: quæ ſunt fundamenta generis, differentiæ, ſpeciei, & proprii: ergo quædam vniuerſalia materialiter ſumpta formaliter tantùm differunt.

SECTIO II.

De Vniuerſalibus in ſpecie.

Expeditis Vniuerſalibus in genere, progrediendum eſt ad explicationem vniuerſalium in ſpecie: quæ

unt

ſunt quinque, vt prædiximus: nempe Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

CAPVT PRIMVM.

De Genere.

QVandoquidem genus primum locum occupat inter partes ſubiectiuas vniuerſalis, ideo à genere exordiendum eſt, tanquam ab vniuerſalium primo. Genus autem tribus modis ſumitur à Porphyrio in Iſagoge *c. de Genere*. *Primò* ſcilicet pro collectione multorum, qui videntur inter ſe coniungi ratione cognationis, aut conterraneitatis, ſic omnes Romani, omnes Galli, omnes Franciſcani dicuntur eſſe de genere Romanorum, Gallorum, & Franciſcanorum. *Secundò* ſumitur genus pro principio, vel pro patria, à quibus emanat talis collectio; ſic Romulus, vel Roma dicuntur genus Romanorum, Pharamundus, vel Gallia dicuntur genus Gallorum, & Franciſcus, vel vrbs Aſſiſias dicitur Franciſcanorum genus. *Tertiò* genus ſumitur logicè & ad propoſitum, vt eſt vniuerſale, ſub quo ſpecies collocantur; & de genere ſic ſumpto agere intendimus.

SECTIO PRIMA.

Quid & quotuplex ſit Genus.

NOn quærimus exiſtentiam generis, nec petimus an ſit genus: quia hoc ſufficienter conſtat ex vnanimi conſenſu Philoſophorum, qui aſſerunt dari aliquid commune pluribus ſpeciebus, & proinde aſſerunt exiſtentiam generis, v. g. animalis, quod contrahitur ad ſpecies per differentias nempe, ad hominem per rationale, & ad brutum per irrationale. Quærimus ergo tantùm definitionem generis, & diuiſionem illius.

CONCLVSIO PRIMA.

GEnus eſt *Vniuerſale, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quod incompletè*, ſeu vt pars. Dicitur primò, *Vniuerſale*: & eſt genus definitionis: quia in hoc conueniunt alia vniuerſalia cum genere, quòd

quòd eorum quodlibet ſit vniuerſale. Dicitur ſecundò, *prædicatur de pluribus*; & hæc eſt differentia definitionis, per quam genus differt ab indiuiduo: quòd genus dicatur de pluribus, & indiuiduum dicatur tantùm de vno. Dicitur tertiò, *Differentibus ſpecie*; & eſt alia differentia, per quam genus diſtinguitur à ſpecie, quæ prędicatur de pluribus numero differentibus. Dicitur quartò, *in quid*, ſeu per modum ſubſtantiui; ad diſtinctionem differentiæ, quæ prædicatur *in quale quid*, ſeu eſſentialiter adiectiuè. Additur quintò, *incompletè*, *ſeu vt pars*: & eſt alia ratio, cur genus diſtinguatur à ſpecie, in quantum genus eſt tantùm pars ſpeciei de qua prædicatur: ſpecies verò eſt tota eſſentia indiuidui de quo prædicatur: animal enim eſt tantùm pars hominis, qui eſt animal rationale: animal verò rationale, quod eſt ſpecies, eſt tota ratio indiuidui, cùm Petrus nihil aliud dicat eſſentialiter, quàm animal rationale.

Obijcies, accidens etiam prædicatur in quid, de pluribus differentibus ſpecie, vt color de albedine & ingredine: ſi enim quæratur quid ſit nigredo, vel albebo, aptè reſpondebitur, quòd ſint color: ergo definitio præcedens generis non eſt legitima, quia conueni t alteri à definitio: nimirum accidenti. Reſp. accidens, quando refertur ad inferiora, prædicari inquid, ſed protunc eſt genus: quando verò refertur ad ſubiecta quibus inhæret, tunc prædicatur in quale contingens: & eſt propriè accidens: ſi quæratur enim, qualis eſt paries, reſponderi debet, quòd ſit coloratus.

Obijcies 2. Illud prædicatur in quid, per quod reſpondetur ad quæſtionem factam per quid eſt res: ſed non ſic prædicatur genus de ſpeciebus, quia ſi quæratur quid ſit ſpecies, non benè reſpondetur genus. Reſpondeo, maiorem eſſe veram in prima intentione, vbi ſi quæratur quid eſt homo, aptè reſpondetur eſt animal: eſſe verò falſam in ſecunda intentione: quia verum eſt quod ſpecies non poſſit dici, vt patet. Vt autem ſaluetur noſtra definitio, ſufficit quòd prima intentio generis, v. g. animal, prædicetur in quid de homine & de bruto, qui ſunt ſpecies.

Obijcies 3. Si genus prædicaretur de ſpeciebus, eſſet in illis, quia modus prædicandi ſequitur modum eſſendi, ſed genus non eſt in ſpeciebus: aliàs ſpecies denominaretur genus à genere quod continet; ſicut paries denominatur albus ab albedine; ergo genus non præ-

prædicatur de ſpeciebus. Reſp. ad maiorem, genus non eſſe in ſpeciebus, vt ſumitur ſecundò intentionaliter, & vt eſt genus logicum: aliàs ſpecies eſſet genus: ſed genus eſt in ſpeciebus & illas denominat, vti ſumitur primò intentionaliter & materialiter: aptè enim dicitur, quòd animal ſit in homine & bruto, & quòd brutum & homo ſint animal.

CONCLVSIO SECVNDA.

TRiplex eſt genus, nempe Supremum, Medium, & infimum; ex Scoto *q*. 24. 1. *Poſt*. *Supremum genus* eſt illud, quod ita eſt genus, vt non poſſit eſſe ſpecies; quia non habet aliud genus ſupra ſe: ſic decem prædicamenta ſunt genera ſuprema. *Genus medium*, ſeu ſubalternum, aut interiectum, eſt illud, quod ita eſt genus, vt tamen poſſit eſſe ſpecies ſub diuerſo reſpectu: eſt enim genus reſpectu ſpecierum inferiorum, de quibus prædicatur, & eſt ſpecies reſpectu generis ſuperioris, cui ſubijcitur: ſic V. G. animal reſpectu corporis eſt ſpecies, quia ſubijcitur corpori: & eſt genus reſpectu hominis & bruti, de quibus prædicatur. *Genus infimum* illud eſt, quod ſub ſe nulla habet genera, vt animal reſpectu hominis. Dico reſpectu hominis, nam brutum ſeu irrationale, quod ſubijcitur animali, eſt genus, quia continet ſub ſe plures ſpecies, nempe aues, piſces, & alia animalia, quæ gradiuntur, vel repunt ſuper terram. Hæc omnia, ſicut & ea quæ dicuntur de ſpecie & de differentia, habentur in arbore ſequenti, quæ vocatur Porphyriana; quia illam adinuenit Porphyrius philoſophus, de quo fuimus loquuti in prologo de Vniuerſalibus in genere.

Præter diuiſionem præcedentem, aliam adiiciunt philoſophi, quâ diuidunt genus in genus Phyſicum, Metaphyſicum, & Logicum, de qua diuiſione loquitur Doctor noſter *quæſt*. 1. *prædicamentali*. *Genus phyſicum* eſt materia tranſmutabilis, ita quod ea, quæ ſunt adinuicem tranſmutabilia, dicantur eſſe eiuſdem generis phyſici; quæ verò tranſmutari non poſſunt quia matera carent, ſunt diuerſi generis phyſici: iuxta philoſophum 10. *Metaphiſicæ cap*. 13. vbi dicit, corruptibile & incorruptibile differre pluſquam genere: id eſt, pluſquam genere phyſico, & rectè monet Scotus hunc locum explicans *in quart. quæſt. decim*. *Genu*

Mes-

Metaphyſicum eſt vnum aptum in multis differentibus ſpecie ex Doctor 7. *Metaph. quæſt.* 8. ſicuti diximus pluries. *Genus logicum* eſt illud, quod prædicatur de multis ſpecie differentibus in quid, vt etiam diximus anteà.

Genus adhuc diuiditur à Scoto in genus Proximum, ſeu immediatum, & in genus remotum, ſeu mediatum. *Proximum genus* illud eſt, quod prædicatur immediatè de aliquibus ſpeciebus, vt ſubſtantia de corpore & ſpiritu. *Genus remotum* illud eſt, quod prædicatur de ſpeciebus ſibi tantùm remotè ſubiectis vt ſubſtantia de homine & bruto.

Hic ſubiungenda eſt arbor Porphyrij.

QVÆSTIO II.

Vtrùm definitio allata Generis ſit legitima.

DVplex eſt definitio, inquit Scotus, ſcilicet purè quidditatiua, cuius omnes partes ſunt de quidditate rei quæ definitur, vt cum dicitur de homine, quod ſit animal rationale. Alia eſt definitio quidditatiua data per additamentum, in qua ſcilicet additur aliquid extrinſecum, quod non eſt de quidditate rei definitæ; ſic definiuntur accidentia per ſubiecta in quibus ſunt, quæ tamen non ſunt de quidditate accidentis. Sic etiam definiuntur relatiua per terminos, qui non ſunt etiam de eſſentia relatiuorum, vnde in definitione patris fit mentio de filio. Sic denique definiuntur ſecundæ intentiones per naturam quam connotant, & per terminos ad quos referuntur; vnde in definitione generis ingrediuntur ſpecies.

CONCLVSIO.

DEfinitio, quam attulimus de genere, eſt definitio quidditatiua data per additamentum. Primò, eſt definitio quidditatiua, quia habet ſuum genus, nempè vniuerſale, & ſuam differentiam, nempè alias particulas definitionis, quæ illud diſtinguunt ab alijs vniuerſalibus. Secundò, allata definitio eſt data per additamentum, quia in definitione generis additur aliquid, quod non eſt genus, nempè ſpecies, ſicut in definitione accidentis includitur ſubiectum, & in defini-

nitione patris includitur filius, quæ non ſunt de eſſentia accidentis, aut patris.

Obijcies, ut aliquid poſſit definiri legitimè, quinque conditiones requiruntur à Scoto. *Primò*, debet eſſe ens poſitiuum, unde entia negatiua, priuatiua, & fictitia non poſſunt definiri. *Secundò*, debet eſſe ens per ſe unum, vnde ens per accidens, ut homo albus non poteſt definiri definitione vnica & ſimplici. *Tertiò*, debet eſſe uniuerſale, & ſic ſingularia propriè non definiuntur. *Quartò*; debet componi ex potentia, quæ eſt genus, & ex actu, qui eſt differentia: vnde ens quod non habet genus ſupra ſe, nec differentiam propriam, definiri non poteſt. *Quintò*, debet eſſe ens reale: vnde entia rationis, & ſecundæ intentiones definiri nequeunt, ſed genus eſt ſecunda intentio: ergò non poteſt definiri, & ſic allata definitio non eſt legitima defectu quintæ conditionis.

Reſpondeo ad quintam conditionem, id quod definitur debet eſſe ens reale, vt definiatur definitione purè quidditatiuà, concedo, ut definiatur definitione purè quidditatiua data per additamentum, nego. Genus ergò, quòd eſt ſecunda intentio, poteſt quidem definiri definitione data per additamentum, licèt non poſſit definiri definitione purè quidditatiuà: Connotat enim ſpecies, quæ includuntur in definitione generis, & non ſunt de eſſentia ipſius, ſed ſunt termini relationis, quam dicit genus ad ſpecies.

Obijcies 2. Definitio debet dari per priora & notiora ex Ariſtotele: ſed nihil eſt priùs in definitione generis: ergò talis definitio non eſt bona. Probatur minor. Quod eſt priùs in definito, eſt genus definitionis, ſed genus, quod eſt definitum, non poteſt ſupra ſe habere genus; eſſet enim genus ſupra genus: ergo definitio generis non datur per prius. Reſpondeo, in definitione generis eſſe re vera genus quod eſt prius ipſo genere definito], ſcilicet uniuerſale per quod definitur genus. Quando uerò arguitur, ergò datur genus ſupra genus, nihil mirum eſt: genus enim ſupremum nempe uniuerſale, eſt ſupra genus infimum, nempè ſupra animal, quod eſt unum de uniuerſalibus.

Obijcies 3. Genera & ſpecies ex Ariſtotele ſignificant quale: ergò non prædicantur in quid, & ſic, quando diximus, genus prædicari in quid, non eſt legitima definitio. Reſpondeo, quod genus & ſpecies formaliter

ter ſumpta ſignificent quale, quia ſunt ſecundæ intentiones, & ſecunda intentio formaliter ſumpta eſt accidens intentionale, quod denominat naturam, & ſic ſignificat quale: hoc non impedit tamen, quin genus & ſpecies primò intentionaliter ſumptæ prædicentur de inferioribus in quid.

QVÆSTIO III.

An in definitione generis definiatur res, vel ſecunda intentio, aut vtrumque ſimul.

GEnus ex Scoto, *quæſt. quarta decima vniuerſ.* eſt nomen concretum, cuius abſtractum eſt genereitas. Concretum autem duo dicit, nempè ſubiectum & formam, ſed principaliùs & formaliter ſignificat formam: ſubiectum verò ſignificat tantùm materialiter: ſeu per modum ſubſtrati. Dici ergo poteſt, quod genus ſumatur tripliciter. Primò *materialiter*, pro natura in qua fundatur genereitas. Secundò *formaliter*, pro genereitate ipſa, quæ eſt ſecunda intentio. Teritò *concretiuè*, prout complectitur genereitatem, quæ denominat; & naturam quæ denominatur. Hìc quærimus, ſub qua harum trium rationum definiatur genus, & eadem quæſtio proponi poteſt de alijs vniuerſalibus, & eodem modo reſponderi.

CONCLVSIO.

NOn definitur natura generis materialiter ſumpta, nec definitur genus ſumptum formaliter pro ſecunda intentione, ſeu definitur genus in concreto, ſeu ſecunda intentio, prout ſubijcitur in natura.

Primò, non definitur natura generis animalis quia ſi definiretur natura animalis, quod eſt genus, diceretur de illo, quod eſſet ſubſtantia corporea viuens: non verò diceretur, eſſe id, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Deinde, logica non agit de rebus per ſe, ſed ſolùm de ſecundis intentionibus, vnde dicitur ſcientia rationalis, ergo definitio generis non conuenit naturæ.

Secundò, non definitur ſecunda intentio generis formaliter ſumpta, quia ſecunda intentio ſumpta formaliter v. g. genereitas eſt quid abſtractum: definitio

autem à llata datur per quid concretum, non dicitur enim, genus eſt ſecunda intentio, ſeu forma qua aliquid prædicatur de pluribus, ſed dicitur in concreto, genus eſt illud quod prædicatur de pluribus: ergò in definitione generis non definitor ſecunda intentio formaliter, & abſtractiuè ſumpta.

Tertiò, ſequitur ex præcedentibus, quòd in definitione noſtra explicetur genus concretiuè ſumptum ſeu ſecunda intentio, quatenùs ſubiectatur in natura. Secunda intentio enim, vt diximus pluries, eſt accidens intentionale, quod debet ſubiectari in natura: tam exiguę enim entitatis eſt, vt non poſſit, ſubſiſtere ſine natura, quæ eſt eius fundamentum. Sequitur, inquam, iſta aſſertio ex præcedentibus; ſi enim non definiatur natura generis materialiter ſumpta, nec genus formaliter ſumptum, vt eſt ſecunda intentio præcisè vſurpata remanet, vt definiatur genus concretiuè acceptum, id eſt, ſumptum pro natura affectà ſecundà intentione. Definit enim logicus id quod reſpicitur à logica, logica autem reſpicit ſecũdas intẽtiones quatenùs fũdantur in primis

Obijcies ex Scoto in definitione generis ſola ſecunda intentio definitur: ergo non definitur genus in concreto. Reſp. ideò Scotum dicere, ſolam ſecundam intentionem definiri; quia ſecunda intentio eſt id quod principaliùs & directiùs reſpicitur in definitione generis. Licèt enim nomen concretum dicat ſubiectum & formam, attamen principaliùs formam ſignificat; ſubiectum verò tantùm connotat. V. g. quando definitur philoſophus, contemplator rerum per cauſas: quando definitur iuſtus, qui reddit cuique quod ſuum eſt; dum definitur rex ſupremus belli paciſque arbiter: directiùs importatur forma, nempe philoſophia, iuſtitia, & regis dignitas; connotatur tamen perſona in qua hæ formæ exiſtunt. Sic, quando genus definitur id, quod prædicatur de multis ſpecie, definitur concretum, quia amen principaliùs reſpicitur in hac definitione ſecunda intentio: ideò Scotus dicit, quòd ſola ſecunda intentio definiatur; quia ſubiectum connotatur tantùm.

Obijcies ſecundò, ſi concretum definiretur, aggregatum per accidens definiretur ex natura & intentione, quod aggregatum definiri nequit. Reſp. quòd non definiatur aggregatum per accidens, quia non definiuntur natura & intentio: nec natura prout ſubeſt intentioni, quia natura eſſet principalius definitum, ſed definitur

in-

intentio ſecunda, prout in natura ſubiectatur, & tunc ſecunda intentio eſt id quod definitur precisè. Notari ergò *curioſiùs* debet, quòd non dicamus naturam definiri, prout ſubeſt ſecundę intentioni, quod dicunt multi Scotiſtæ, ſed dicimus, quòd definiatur ſecunda intentio generis, prout ſubiectatur in natura.

Obijcies 3. Illud definitur, quod eſſentialiter dici poteſt de ſpecie; ſed ſola natura de ſpecie dici poteſt dum dicitur v. g. homo eſt animal, non vero ſecunda intentio dicitur de ſpeciebus, quia dici nequit, quòd ſpecies ſit genus: ergo ſola natura definitur. Reſp. ad minorem, ſola natura dicitur de ſpeciebus, prædicatione exercitâ, & in recto, concedo, quia dicitur ſolùm, quòd homo ſit animal, quæ eſt prædicatio exercita & in recto: prædicatione ſignatâ, nego: quia licèt verum ſit dicere, homo eſt animal, quæ eſt prædicatio exercita; attamen falſum eſt dicere, quòd ſpecies ſit genus. Quando ergo dicitur, quòd genus prædicetur de ſpeciebus, hoc verùm eſt prædicatione ſignatâ, quia verum eſt, quòd homo ſit animal; eſt tamen falſum prædicatione exercitâ, quia nequit dici, quòd ſpecies ſit genus. Quid ſint prædicatio ſignata & exercita diximus in fine quæſtionis ſextę: ſed vt tollatur ambiguitas.

Notandum eſt, quòd à prædicatione ſignatâ ad exercitam non valeat conſequentia in recto, ſed tantùm in obliquo: ſic quando dicitur in recto, genus prædicatur de ſpecie, ergò ſpecies eſt genus, iſta conſequentia non valet. Quando verò dicitur in obliquo, genus prædicatur de ſpecie: ergo ſpecies eſt ſubijcibilis generi, hæc conſequentia valet. Porro, dici poteſt, quòd licèt à prædicatione ſignatâ ad exercitam non valeat conſequentia in recto; valet tamen, quando variantur termini, & de terminis ſecundæ intentionis fiunt termini primæ: ſicque valet iſta conſequentia, genus prædicatur de ſpecie: ergo homo eſt animal: ſicuti valet iſta & ſimiles, ſpecies prædicatur de indiuiduis; ergo Petrus eſt homo.

QVÆSTIO IV.

Quomodò genus prædicetur de ſuis ſpeciebus & differentijs.

AD hanc quæſtionem reuocari debet quod diximus in quæſtione ſexta de vniuerſalibus in genere, vbi

loquuti fuimus de natura & diuiſione prædicationis & notandum eſt ſpecialiter, quòd duplex ſit prædicatio formalis, & identica. Prædicatio Formalis eſt ea, quà forma prædicatur de ſubiecto, vt homo eſt animal, homo eſt riſibilis, homo eſt doctus. Prędicatio identica, eſt ea quæ fit inter duo, quæ identificantur in tertio, vt quando dicitur, animal eſt rationale: illa prædicatio eſt identica, quia animalitas, & rationalitas identificantur in homine, quem conſtituunt, licèt non identificentur inter ſe.

CONCLVSIO.

GEnus prædicatur formaliter eſſentialiter de ſpeciebus & indiuiduis ſumptis primò intentionaliter, prædicatur verò tantùm identicè & materialiter de ſuis differentijs. Dixi, in prima intentione, & non in ſecunda, quia licèt verum ſit dicere, homo eſt animal, non poteſt tamen dici in ſecunda intentione, ſpecies eſt genus.

Probatur prima pars, illud prædicatur formaliter eſſentialiter de aliquo, quando forma prædicans eſt de eſſentia rei, ſed in hac propoſitione, homo eſt animal, in qua genus prædicatur de ſpecie, *animal* eſt veluti forma quæ eſt de eſſentia hominis: ergo genus, nempe *animal*, prædicatur formaliter eſſentialiter de ſpecie nempe de homine.

Probatur ſecunda pars, illa prædicantur de ſe inuicem, identicè, quando identificantur in eodem ſubiecto, ſed genus & differentia, nempè animal & rationale, identificantur in eodem ſubiecto, nempe in homine quia homo eſt animal rationale: ergo genus & differentia de ſe inuicem prædicantur identicè, proindeque genus prædicatur identicè & materialiter de ſuis differentijs.

Obijcies, genus eſt quid ſuperius reſpectu differentiarum, quoniam animal eſt ſuperius ad rationale & irrationale, vt videri poteſt in arbore Porphyriana: ergo genus prædicatur de ſuis differentijs non tantùm identicè, ſed & formaliter, ſicut genus de ſuis ſpeciebus. Reſp. conceſſa maiore, diſtinguendo minorem, prædicatio: eſt formalis eſſentialis, quando ſuperius prædicatur de inferioribus ſi ſuperius, & inferius ſint in eadem linea recta concedo: ſi ſuperius ſit in linea recta, & inferiùs in linea collaterali & indirecta, nego: Quando

do autem genus prædicatur de ſuis ſpeciebus, ſuperius & inferius ſunt in eadem linea recta, & ſic illa prædicatio eſt formalis: quando verò genus prædicatur de ſuis differentijs, vt animal de rationali & irrationali: genus eſt in linea recta, & differentiæ in linea collorate-rali, vt videtur in arbore porphyriana; & ſic illa prædicatio non eſt formalis, ſed identica.

QVÆSTIO V.

Vtrum genus poſsit conſeruari in vnica ſpecie.

SPecies poſſunt conſiderari tripliciter. Primò, vt exiſtunt actu extra ſuas cauſas vt homo & brutum, quæ nunc exiſtunt. Secundò, quatenùs ſunt in potentia phyſica, ita vt poſſint naturaliter exiſtere. Tertiò, vt ſunt in potentia logica ad exiſtendum, ſeu non habent repugnantiam vt exiſtant, ſi Deus velit producere illas licèt fortè non ſint producendæ, ſic roſa in roſeto eſt in potentia phyſica, & multi ſoles in potentia logica.

CONCLVSIO PRIMA.

GEnus poteſt conſiderari in vnica ſpecie, modò aliæ ſint in potentia logica aut phyſica. Sic Scotus *quæſt.* 18. *vniuerſ.* cum Porphyrio capite de genere, & Ariſtotele 7. topic. cap. 2. vbi ait, quod genere ſublato tollatur quidem ſpecies, vnà autem ſpecie ſublatà, non tollatur genus, quod remanet actu in alia ſpecie: & ſic genus in ſpecie vnica conſeruatur. *Deinde*, deſtructis omnibus animalibus præter hominem, vt eueniet in die iudicij, hæc propoſitio: *homo eſt animal*, remanebit vera: ergo, vnà ſolà exiſtente ſpecie, remanet genus quoad exiſtentiam. *Tandem*, genus eſt vnum aptum prædicari de multis ſpecie differentibns in quid, ſed, vnà tantum exiſtente ſpecie, genus retinet adhuc hanc definitionem, quę non exigit vt exiſtat in pluribus ſpeciebus, ſed petit tantùm vt exiſtat in vna ſpecie actuali & in alijs poſſibilibus. *Porrò* hoc confirmari poteſt ex eo quòd brutum & homo non habeant plus animalitatis quàm ſolus homo; quandoquidem totum eſſe animalis eſt in homine, qui eſt ſubſtantia corporea, viuens, & ſenſibilis, quæ omnia faciunt animalis eſſentiam.

Obiicies, ſi genus ſit totum in vnica ſpecie, non

poterit eſſe in alia; ſed, vt aliquid ſit genus, debet habere potentiam ad plures ſpecies: ergo genus non poteſt conſeruari in vnica ſpecie. Reſp. diſtinguendo maiorem: quod eſt totùm in vnica ſpecie non poteſt eſſe in alia; ſi ſit totum & totaliter in illa, concedo: ſi ſit totum & non totaliter, nego. Totum autem eſſe generis eſt quidem in ſpecie, quia omnia prædicata quæ conueniunt animali, reperiuntur in homine & in bruto ſeorſim ſumptis, totum verò eſſe generis non eſt totaliter in ſpeciebus ſeorſim ſumptis; quia eſſe totaliter in aliquo, eſt eſſe ita in illo, vt non ſit alibi: Sic anima rationalis eſt quidem tota in qualibet parte corporis, non tamen eſt totaliter in qualibet; quia præterquàm ſit tota in manu, eſt adhuc tota in pede. Sic dicendum eſt de genere reſpectu ſpecierum, quòd ſit totum in vna ſpecie quia *eſſentiæ rerum ſunt indiuiſibiles*; non tamen eſt totaliter in illa, quia eſt totum in altera adhuc.

CONCLVSIO SECVNDA,

Vt genus actualiter exiſtat, requiritur, ſaltem vna ſpecies in qua ſit, & plures poſſibiles. Primum probatur ex Ariſtotele, qui cap. de ſubſtantia, ait; ſublatis primis ſubſtantijs, id eſt, ſingularibus, non remanet locus ſecundis, id eſt, vniuerſalibus: ergo, vt genus exiſtat debet dari ſaltem vna ſpecies in qua ſit, & hoc eſt quod diximus aliàs, vniuerſalia exiſtere tantùm in ſingularibus.

Secundum probatur ex definitione generis, quod eſt vnum aptum prædicari de pluribus ſpeciebus; ſed ſi plures ſpecies non eſſent poſſibiles, genus non haberet potentiam prædicandi de pluribus ſpeciebus: ergo, vt conſeruetur ratio generis, debet ſaltem exiſtere vna ſpecies actu, & alia eſſe poſſibilis. Hoc tamen intellige de genere metaphyſico, docet enim Scotus, quòd vniuerſale logicum non requirat vllas ſpecies actu exiſtentes; ſed ſpecies tantùm apprehenſas per intellectum ſufficere.

Obijcies, genus debet eſſe perfectum vniuerſale; ſed perfectum vniuerſale debet referri ad ſua omnia inferiora: ergo debet habere plures ſpecies actu, quibus referatur. Reſp. negando minorem, quia vt genus ſit perfectum vniuerſale *intenſiuè*, non requiritur, quòd omnes ſuas ſpecies habeat *actualiter*, aliàs non daretur per-

perfectum genus, quia nunquam dantur tot ſpecies ſub genere, quin per potentiam diuinam aliæ dari poſſint. Ad perfectionem ergo generis intenſiuam & intrinſecam ſufficit, quòd prædicetur actu de vna ſpecie & potentialiter de alijs; licèt fortè ad perfectionem extenſiuam plures ſpecies requirantur.

Obijcies 2. Ariſtotele lib. vniuerſ. *ſi vnum contrariorum reperiatur in rerum natura, reperiri quoque & aliud neceſſe eſt*; ſed differentiæ diuidentes genus, nempe rationale & irrationale, ſunt contrariæ: ergo, ſi reperiatur vna ſpecies, quæ habeat vnam differentiam v.g. homo; debet etiam reperiri alia, nempe brutum. Reſp. ad Ariſtotelem, ſi vnum contrarium eſt in mundo, debet reperiri aliud; diſtinguo, ſaltem poteſtate, concedo: actu, Nego: & ſic ſufficit, quòd vna ſpecies ſit actualiter, & alia poſſibilis. Hæ duæ obiectiones potiùs ſunt contra præcedentem concluſionem, quàm contra iſtam.

QVÆSTIO VI.

An genus contineat actu, vel poteſtate ſuas ſpecies & differentias.

TRipliciter continetur aliquid in alio, nempe formaliter, virtualiter, & potentialiter, *Primò* continetur aliquid in alio formaliter, quando eſt in illo ſecundùm propriam rationem; & illud denominat: ſic calor eſt in igne, & albedo in pariete formaliter, quia ratio caloris & albedinis eſt in eorum quolibet, & ignis denominatur calidus à calore, ſicut & paries albus ab albedine. *Secundò*, continetur aliquid in alio virtualiter; quando contentum non eſt in continente ſecundùm rationem formalem, ſed ab illo produci poteſt: ſic calor eſt in ſole virtualiter, quia licèt ſol non habeat in ſe rationem formaliter caloris: attamen poteſt illum producere, quando ſcilicet radij ſolares reflectuntur in corpus ſolidum: ſic etiam rana eſt in ſole, à quo poteſt produci. *Tertiò*, aliquid continetur in alio potentialiter: quod poteſt in ipſo recipi: ſic aqua potentialiter continet calorem quem recipere poteſt, & intellectus doctrinam.

CONCLVSIO.

GEnus non continet actu ſuas ſpecies & differentias; ſed tantùm poteſtate : in quantum illas recipere poteſt, quando nimirum deſcendit ad inferiora. Sic Porphyrius capite de differentia, vbi de genere loquens, ait; poteſtate quidem habet omnes quæ ſub ſe ſunt differentias, actu verò nullam.

Probatur ratione. Si genus actu haberet ſuas ſpecies & differentias, animal ex ſe haberet brutum & hominem, eſſetque ſimul rationale & irrationale, quod eſt abſurdum: aliàs homo, qui habet totam rationem animalis, eſſet & ſimul homo & brutum, rationalis & irrationalis: quia vt diximus aliàs, in primis intentionibus, quidquid dicitur de prædicato dicitur de ſubiecto; & proinde, ſi de animali in ſe cõſiderato diceretur, quòd eſſet rationale & irrationale, homo & brutum; hæc omnia dicerentur de homine, qui eſt ſubiectum animalis.

Obijcies, omne totum continet ſuas partes; ſed genus v.g. animal eſt totum, & ſpecies ſunt partes: ergo genus continet ſuas ſpecies, proindeque pariter differentias, quæ tales ſpecies conſtituunt. Reſp. totum continet ſuas partes, diſtinguo; totum actuale, concedo v. g. corpus continet actu caput, ventrem, & alias partes: totum potentiale, nego. Genus autem eſt totum potentiale, quod non continet actu ſuas ſpecies & differentias, ſed continet tantùm poteſtate: quia ad eas deſcendere poteſt.

Obijcies ſecundò, illud continetur actu in aliquo, quod eſt de eſſentia illius; ſed ſpecies ſunt de eſſentia generis, quia per illas definitur: ergo genus continet actu ſpecies. Reſp. negando minorem: ſpecies enim non ſunt de eſſentia generis; imò genus in ſe abſtrahit à ſpeciebus, v.g. animal ab homine & à bruto: neutrum enim eſt actu. Quòd ſi definiatur genus per ſpecies, hoc verum eſt de genere ſumpto ſecundò intentionaliter: de quo dicitur, quòd ſit vniuerſale prædicans de ſpeciebus: falſum autem eſt de genere ſumpto primò intentionaliter, homo enim v. g. non ingreditur definitionem animalis. Porrò, licèt omnia, quæ ingrediuntur definitionem purè quidditatiuam, ſint de eſſentia definiti, attamen non ſunt de eſſentia illius, ſi definitio

quid-

quidditatiua ſit data per additamentum; vt dictum fuit in quæſtione ſecundà huius capitis.

QVÆSTIO VII.

Vtrum genus prædicetur de ſuis ſpeciebus vt totum, vel vt pars.

DVplex eſt totum, nempe actuale & potentiale. *Totum actuale* illud eſt, quod actu continet ſuas partes; vt homo, qui continet actu animal & rationale, vnde totum actuale vocatur. *Totum potentiale* eſt illud, quod continet tantùm poteſtate ſuas partes, quæ vocantur partes ſubiectiuæ, ſicut aliæ nominantur partes eſſentiales. Sic animal, quod ex ſe, nec eſt homo, nec brutum, ſed tantùm poteſtate, dicitur totum potentiale, quatenùs poteſt deſcendere & contrahi ad hominem per rationale, & ad brutum per irrationale.

CONCLVSIO.

GEnus prædicatur de ſuis ſpeciebus tantùm vt pars actualis, & vt totum potentiale. Sic Scotus *quæſt. 7. prædicamentu* allegans Boetium, qui initio libri diuiſionum, ait; *genus in prædicatione eſt totum, in definitione verò eſt pars*; Ratio noſtra eſt, quia genus eſt tantùm vna pars ſpeciei, & differentia alia pars; animal enim, quod eſt genus, eſt tantùm vna pars hominis; & rationale debet illi addi, vt ex vtroque fiat homo: & ſic genus prędicatur tantùm per modum partis actualis. Hoc tamen non impedit, quin genus ſit totum potentiale; quia poteſt recipere ſpecies, quas actu non habet: animal enim, quod eſt pars actualis hominis, aut bruti, eſt tantum totum potentiale reſpectu vtriuſque; quia poteſt recipere tum brutum, tum hominem.

Obijcies, nulla pars prædicatur de toto, ex 4. top. 2.3. ſed genus eſt pars ſpeciei ex 5. met. vt conſtat ex eius definitione, in qua genus tanquam pars collocatur: ergo genus non prædicatùr de ſpecie, vt pars. Reſp. diſtinguendo maiorem; nulla pars prædicatur de toto, ſumpta per modum partis, concedo: ſumpta per modum totius nego. Quando autem genus prædicatur de ſpecie, non prædicatur vt pars, ſed vt totum potentiale.

Obijcies ſecundò totum eſt id quod ex partibus

conſtat, vt ſonat vocabulum; ſed genus eſt totum vt prædictum eſt: ergo actu habet ſuas partes. Reſp. genus eodem modo habere partes, quo modo eſt totum; ſed eſt tantum totum potentiale, & non totum actuale: ergo habet tantum ſuas ſpecies potentialiter, ſeu vt totum potentiale.

Obijcies tertiò, genus realiter identificatur cum ſuis differentijs, cum ab eo nullo modo ſeiungi poſſint: ergo genus continet actu ſuas differentias, & proinde ſuas ſpecies, quia ex genere & differentia ſpecies efficitur. Reſp. differentias realiter identificari in ſpecie, quæ eſt quid tertium à genere, eiuſque differentijs diſtinctum; non verò realiter identificari in genere, quòd eas tantum poteſtate continet. Licèt enim in homine realiter identificentur animal & rationale; non tamen identificantur homo, & rationale, in animali.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum genus vnica relatione referatur ad ſpecies & indiuidua.

GEenus diuerſimodè prædicatur de ſpeciebus & de differentijs, quoniam prædicatur formaliter de ſpeciebus, cùm verum ſit dicere, homo formaliter eſt animal: & de differentijs prædicatur tantùm materialiter & identicè: quia, ſi verum ſit dicere, rationale eſt animal; hoc ideo verum eſt, quia rationale materialiter ſumitur pro homine. Genus adhuc alio modo prædicatur de ſpeciebus, ſcilicet immediatè: & alio modo de indiuiduis, nempe mediatè: quia priùs determinatur ad eſſe ſpeciei, quàm ad eſſe indiuidui: cùm animal priùs deſcendat in hominem, quàm in Petrum. Suppoſita ergo hac veritate, quòd genus reſpiciat tum ſpecies, tum indiuidua: quæritur, vtrum vnicà relatione, vel multiplici, ad ſpecies & ad indiuidua referatur.

CONCLVSIO.

VNicà relatione genus refertur ad ſpecies & ad indiuidua. Vbi enim eſt vnicum fundamentum relationis, ibi eſt tantùm vnica relatio: ſed in genere eſt tantummodò vnum fundamentum relationis, nempe vnica

vnica aptitudo eſſendi in multis, ſiue ſint ſpecies, ſiue ſint indiuidua: ergo genus vnica relatione refertur ad ſpecies & ad indiuidua: ſed ad ſpecies immediatè, & ad indiuidua mediatè. Deinde, genus vnicà relatione refertur ad ſpecies & ad indiuidua, ſi eadem prædicatione de eis prædicetur: genus enim ad ſpeciem & ad indiuidua referri, nihil aliud eſt, quàm eſſe aptum ineſſe illis, & de illis prædicari: ſed genus, vnica Prædicatione prædicatur de ſpeciebus & de indiuiduis, quandoquidem de vtriſque prædicatur in quid: ergo eadem relatione refertur ad ſpecies & ad indiuidua.

Obijcies, ſi genus eadem relatione referatur ad indiuidua, ſicuti ad ſpecies: genus erit ſpecies, quia prædicatur de pluribus indiuiduis: ſed genus non eſt ſpecies, quandoquidem ſunt vniuerſalia diſtincta: ergo non eadem relatione genus refertur ad indiuidua & ad ſpecies. Reſp. negando maiorem, licèt enim genus prædicetur de indiuiduis, non tamen erit ſpecies, quia de ratione ſpeciei eſt, quòd referatur immediatè ad indiuidua: genus autem refertur tantùm ad indiuidua mediatè: vnde dicendum eſt, quòd genus referatur ad ſpecies, vt implicitè inuoluunt indiuidua: & refertur ad indiuidua, in quantùm indiuidua ſubijciuntur ſpeciei, de qua genus prædicatur immediatè.

Obijcies ſecundò, diuerſæ ſunt relationes, vbi termini ſunt diuerſi: ſed ſpecies & indiuidua ſunt termini diuerſi: ergo relatio generis terminata ad ſpecies erit diuerſa à relatione generis terminata ad indiuidua à Reſp. maiorem eſſe veram, ſi termini illi ſint totales & non ſubordinati, falſam verò, ſi termini ſint partiales & ſubordinati, quales ſunt in hac occaſione. V. g. quando ſunt duo filij alicui patri, termini illi, qui multiplicantur, multiplicant & faciunt duas paternitates: quia quilibet filius eſt terminus totalis & non ſubordinatus alteri: quando verò auus habet filium & nepotem, vnicà relatione refertur ad vtrumque: quia illi filius & nepos faciunt vnum terminum totalem: quod idẽ dici debet de genere reſpectu ſpeciei & indiuiduorũ.

Quæres, quænam ſit differentia inter hæc prædicata, quibus dicitur, quòd genus ſit ſubijcibile, ſit vniuerſale, ſit perfectibile, contrahibile, & potentiale? Reſp. quòd genus ſubalternum dicatur ſubijcibile per reſpectum ad genera ſuperiora quibus ſubijcitur. Dicitur verò prædicabile, ſeu vniuerſale, per reſpectum ad inferio-

feriora, de quibus prædicatur: quæ ſunt ſpecies. Dicitur perfectibile, quia poteſt perfici per differentias ſuperuenientes. Dicitur contrahibile, quia cùm ex ſe ſit aliquid vagum & indifferens ad plures ſpecies, per differentiam determinatur ad vnam ſpeciem. Dicitur tandem potentiale, quia eſt in potentia ad recipiendas differentias.

Quæres, an in omnibus entibus, tam veris, quàm ficititijs, dentur genera & ſpecies. Reſp. primò, in entibus realibus etiam incompletis dari genera, vel ſpecies: v. g. pes eſt quid genericum reſpectu pedis bruti & hominis, & manus eſt quid ſpecificum, reſpectu manus Petri & Pauli. Hoc idem dicendum eſt de modis completis, qui categorias conſtituunt, vt ſunt Actio, Paſſio, Situs, & Habitus: in talibus enim dantur genera & ſpecies. Sic de modis incompletis, qui nullam conſtituunt categoriam: vt ſunt ſubſiſtentiæ, & inhærentiæ, quæ habent proportionem adhuc genericam & ſpecificam: animal enim & homo habent ſuam ſubſiſtentiam, & color & albedo ſuam inhærentiam.

Reſpondeo 2. entia rationis tum fundata, tum ficititia, habere ſua genera & ſuas ſpecies. Fundata primò habent ſua genera & ſpecies, quia vniuerſale & genus ſunt entia fundata, quæ ſunt genera. Differentia verò Proprium, & Accidens habent adhuc cum proportione ſua genera & ſuas ſpecies; quia aliæ ſunt differentiæ genericæ, & aliæ ſunt ſpecificæ. Species etiam eſt vniuerſalis. Quoad entia rationis fictitia, poſſunt etiam habere ſpecies & genera, nil enim vetat, quin intellectus fingat duas chimæras eſſe eiuſdem generis, vel ſpeciei.

Reſpondeo 3. priuationes & negationes propriè non habere genera, aut ſpecies; Ariſtoteles enim 4. *Topicorum textu* 67. ait, non entium nullas eſſe ſpecies. Ratio huius eſt, quia quod habet rationem generis, vel ſpeciei, debet eſſe ens, vel ſe habere ad modum entis poſitiui; quod non conuenit priuationibus, aut negationibus, quæ à parte rei nihil ſũt: vnde Ariſtoteles 1. *de partibus animaliũ* c. 11. ait Priuationis, qua priuatio eſt, nullas eſſe differẽtias. Hoc nõ obſtat, tamẽ, quin aliquomodo in negationibus & priuationibus ſint genera & ſpecies, ſi cõſiderẽtur penes formas quas negãt, quę poſsũt eſſe genericę, vel ſpecificę: cũ dici queat, quòd cæcitas animalis ſit generica, & cæcitas hominis ſpecifica dicatur.

Quæ-

Quæres, vnde ſumantur genus & differentia; ſeu, in quo fundentur conceptus genericus, per quem conuenit vnum ens cum alio; & differentiæ, per quas videtur ab alio differre? Reſp. Genus & differentiam ſumi à tota entitate rei; quælibet enim res in ſua entitate & natura includit aliquid, in quo conuenit cum alio: & aliquid per quod diſtinguitur ab illo. V. G. homo pro generibus ſuis habet ex ſua natura, quod ſit animal viuens, corpus, & ſubſtantia: habet etiam aliquid, quo diſtinguatur à bruto, nempe rationalitatem. Hanc reſponſionem ſub alijs terminis afferunt aliquando philoſophi, dum dicunt: genus deſumi à materia, & differentiam à forma: quæ reſponſio coincidit cum præcedenti: quia materia & forma ſunt tota entia rei. Hic autem materia & forma non intelliguntur, nec ſumuntur propriè, ſed per analogiam & ſimilitudinem, quam genus habet cum materia, & differentia cum forma. Sicut enim materia prima eſt perfectibilis phyſicè à forma: ſic genus eſt perfectibile metaphyſicè per differentiam: & ſicut materia ex ſe indifferens determinatur per formam ad faciendum vnum compoſitum phyſicum: ita genus ex ſe indifferens ad hanc vel illam ſpeciem determinatur per differentiam ad faciendum compoſitum metaphyſicum, ſeu talem ſpeciem.

Quæres: Vnde cognoſci poſſint gradus generici, V. G. quòd homo ſit animal, ſit viuens, ſit corpus, ſit ſubſtantia: imò ſit etiam ens. Reſp. Hoc euidenter colligi, ex eo quòd homo actiones omnium illorum entium videatur elicere. V. G. quia video hominem ſentire colligo ipſum eſſe ſenſitiuum: & proinde animal. Quia percipio ipſum exercere actus vitales, puta viſionem, auditionem, &c. infero ipſum eſſe viuentem. Quia video ipſum tangi & tangere, agnoſco eum eſſe corpus. Quia video ipſum per ſe ſubſiſtere & ſuſtentare accidentia, concludo quòd ſit ſubſtantia. Quia denique video, ipſum eſſe aliquid & non purum nihil, infero quòd ſit ens: & ſic rationes generum optimè cognoſcuntur per operationes illius entis, in quo tales gradus generici exiſtunt. Idem dici debet de differentia, quòd facilè deducatur ex operatione ſpeciei: vt patet, de homine, qui cognoſcitur differre per rationalitatem à bruto: quia euidens eſt, quòd ratiocinetur, non autem brutum.

CAPVT II.

De ſpecie & indiuiduo.

NOn deſunt, qui ordinem compoſitionis ſequentes priùs agunt de differentia, quàm de ſpecie; quia genus & differentia ſunt duo principia, quæ conſtituunt ſpeciem: illud materialiter, & iſtud formaliter: cùm autem priùs debeant explicari conſtituentia, quàm conſtitutum: ideò ad explicationem ſpeciei præponunt explicationem differentiæ. Nos autem, qui amplectimur, ordinem relatiuorum, qui ſunt ſimul natura & cognitione, inquit Ariſtoteles; expeditis difficultatibus quæ concernunt naturam generis, mox ad explanationem ſpeciei progredimur: cùm genus & ſpecies ſint correlatiua; & in hoc ſequimur ordinem Porphyrij, quem vt authorem vniuerſalium debemus agnoſcere; vnde explicato genere, ſecundum caput inſtituimus de ſpecie: & per accidens de indiuiduo, non quòd ſit vniuerſale, ſed quia eſt correlatiuum ſpeciei, quæ eſt ſecundum vniuerſale.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit ſpecies.

MVltis & varijs modis accipitur ſpecies, ſed tribus præſertim. *Primò* ſumitur pro pulchritudine, quæ ab Ariſtotele definitur proportio partium cum ſuauitate coloris: & in hoc ſenſu dicit Propheta, *ſpecie tuà & pulchritudine tuà proſperè procede & regna*. *Secundò* ſumitur ſpecies pro repræſentatione & ſimilitudine obiecti, ſic in libris de anima dicemus, intellectum intelligere per ſpecies. *Tertiò*, & vt ad noſtrum propoſitum venit; ſpecies ſumitur pro natura completa, quæ collocatur ſub genere & de indiuiduis prædicatur, tanquam tota eorum eſſentia: vnde ſpecies ſub duplici ratione conſiderari poteſt, nempe vt ſubijcibilis generi, & vt prædicabilis de indiuiduis. Quòd ſpecies exiſtat, euidens eſt; quia negari non poteſt, quin exiſtat vniuerſale, quod poteſt ineſſe & prædicari de multis ſolo numero differentibus; vt homo; & ſic tantùm inueſtiganda eſt definitio ſpeciei.

CONCLVSIO.

Species definitur, vniuerſale aptum ineſſe & prædicari de multis ſolo numero differentibus in quid completè, ſeu de pluribus ſolo numero differentibus, quibus ineſt tanquam propria & completa eorum eſſentia. Antequam explicetur definitio, ſcire conuenit, quòd tres à Porphyrio aſſignentur ſpeciei definitiones: Primò enim, ait, ſpecies eſt id, quod immediatè generi ſubeſt. Secundò, dicit, ſpecies eſt id, de quo genus prædicatur. Tertiò tandem, inquit, ſpecies eſt vniuerſale quod de multis numero differentibus prædicatur: Duæ primæ definitiones conueniunt ſpeciei, vt eſt ſubiicibilis; cum hac differentia, quòd prima ſit eſſentialis: quia conſtat genere & differentia: ſecunda verò eſt tantùm deſcriptiua, quia traditur per prædicationem, quæ eſt proprietas vniuerſalium: tertia tandem definitio, eſt definitio eſſentialis ſpeciei, vt eſt prædicabilis: & talis definitio explicatur.

Primò dicitur *vniuerſale*, & eſt genus definitionis, in quo conuenit cum aliis vniuerſalibus 2. dicitur *aptum ineſſe multis* & prædicari: ad diſtinctionem indiuidui in vno ſolo exiſtentis. Dicitur 3. *ſolo numero differentibus*, vt diſtinguatur à genere: quod prædicatur etiam de pluribus numero, ſed mediatè. Subiungitur denique *quibus ineſt tanquam propria & completa illorum eſſentia*: vt diſtinguatur ſpecies à genere & differentia, quæ inſunt tanquam altera pars eſsentiæ, genus ſcilicet vt pars quaſi materialis, & differentia, vt pars formalis. Per eandem particulam ſpecies diſtinguitur à proprio & accidente, quæ non pertinent ad eſſentiam rei in qua ſunt.

Obiicies 1. in id quod diximus, ſpeciem ineſſe indiuiduis, tanquam completam eorum eſſentiam: reperitur aliquid in quolibet indiuiduo, quod non reperitur in ſpecie; v. g. Petreitas in Petro, Ioanneitas in Ioanne, & hæcceitas in quolibet homine ſingulari, quæ non reperiuntur in homine: ergo ſpecies non eſt completa ratio indiuiduorum. Reſp. ſpeciem eſſe completam rationem indiuidui, eſſentialem ſcilicet; licèt aliquid ſuppoſitale & perſonale reperiatur in indiuiduo, quod non eſt in ſpecie: nempe perſonalitas & ſingularitas, V. g. tota perfectio eſſentialis in Petro eſt, quòd ſit animal

animal rationale, licèt habeat vlterius, quòd ſit hic homo: ſed illa hæcceitas, quæ vocatur in Petro Petreitas, non eſt eſſentialis, ſed perſonalis tantum. vnde benè diximus, quòd ratio ſpeciei ſit completa & eſſentialis ratio indiuiduorum.

Obijcies 2. in id quod in annotatione attulimus, hominem pro exemplo ſpeciei; hominem ſcilicet non eſſe ſpeciem: quia prædicatur de pluribus, non ſolùm numero differentibus, ſed etiam ſpecie: nimirum de maſculo & fœmina, qui vocantur homo. Reſpondeo, quòd maſculus & fœmina non differant ſpecie, quia habent eandem naturam eſſentialem hominis; in quantum vterque eſt animal rationale. Quòd ſi dicat Ariſtoteles ea, quæ differunt pluſquam numero, differre ſpecie, & proinde maſculum & fœminam differre ſpecie: quia differunt pluſquam numero. Reſp. ea quæ differunt pluſquam numero, differre ſpecie, ſi differant eſſentialiter, concedo: ſi differant tantùm accidentaliter, nego: in propoſito autem maſculus & fœmina conueniunt eſſentialiter, & differunt tantùm accidentaliter; penes ſexum, qui diuerſus eſt per diuerſam compoſitionem corporis.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit ſpecies.

Licet vnius rei ſit vna tantum definitio, ſicut & vnica eſſentia, quæ tota explicatur per definitionem, quæ eſt oratio naturam rei explicans: non ineptè tamen tradidit Porphyrius multiplicem ſpeciei definitionem; quia ſub diuerſis rationibus ſpeciem conſiderat, nempè vt ſubijcibilem, & vt prædicabilem, ſicuti diximus in concluſione præcedenti; ad diuiſionem ergo ſpeciei progrediendum eſt;

CONCLVSIO.

Primò, diuiditur ſpecies in Phyſicam, Metaphyſicam, & Logicam. *Species Phyſica* eſt ea, quæ attenditur penes materiam & formam, quæ ſunt partes phyſicæ, vnde dicitur, quòd plantæ, arbores, & animalia ſint eiuſdem, vel diuerſæ ſpeciei, prout habent eaſdem ſpecies vel diſtinctas formas ſubſtantiales. Spe-

cies

cies *metaphyſica* eſt natura quædam communis, exiſtens in pluribus indiuiduis eandem differentiam participantibus, vt homo, qui dicitur ſpecies metaphyſica, quatenùs exiſtit in Petro, Paulo, & cæteris indiuiduis naturæ humanę. *Species logica* eſt ſecunda intentio, quæ prædicatur de pluribus indiuiduis, quæ ſunt etiam ſecundæ intentiones: ita vt in hoc differant ſpecies Metaphyſica & logica, quòd illa ſit prima intentio, quæ ineſt pluribus, & iſta ſit ſecunda intentio, quæ definitur per prędicari de pluribus.

Secundò, ſpecies diuiditur in ſubijcibilem & prædicabilem, *ſubijcibilis* eſt illa, quæ generi ſubijcitur, vt uiuens, quod ſubijcitur corpori. *Prædicabilis* ea eſt quæ prædicatur de pluribus numero, vt homo reſpectu Petri & Pauli. Notandum tamen, quòd illæ ſpecies non ſemper diſtinguantur realiter, quandoquidem vna & eadem ſpecies ſub diuerſo reſpectu eſt ſimul ſubijcibilis & prædicabilis, ſubijcibilis, inquam, per reſpectum ad genus, cui ſubijcitur, & prędicabilis, per reſpectum ad indiuidua, de quibus prædicabitur. Sic v. g. homo eſt ſpecies ſubijcibilis, quatenùs refertur ad animal; & eſt ſpecies prædicabilis, prout reſpicit Petrum & Paulum de quibus prædicatur.

Tertiò, diuiditur ſpecies in ſupremam, mediam & infimam. *Species ſuprema* eſt ea, quæ nullam habet ſpeciem ſupra ſe vt corpus reſpectu ſubſtantiæ. *Species media* eſt ea, quę habet ſpeciem ſupra ſe & ſub ſe, vt viuens in arbore Porphyriana, quod habet ſupra ſe corpus, quod eſt ſpecies reſpectu ſubſtantiæ, & ſub ſe habet animal, quod eſt ſpecies reſpectu viuentis. *Species infima* eſt ea quæ nullas habet ſpecies ſub ſe, vt homo, qui habet tantùm indiuidua. Species media uocatur alio nomine interiecta, vel ſubalterna: & ſpecies infima alio vocabulo dicitur ſpecies vltima, vel atoma, ideſt, ſine diuiſione, quia non poteſt diuidi in alias ſpecies, licèt in indiuidua diuidatur, & hæc ſola ſpecies vltima eſt ſecundum vniuerſale, prout ipſa eſt prędicabilis, vt dicetur in quęſt. ſequenti.

QUÆSTIO II.

[illegible] aliquas, vel [illegible].

[illegible] duplíciter; [illegible] generi; [illegible] prædica- [illegible] ad quod in- [illegible] qui ſubijcitur [illegible] ad vniuerſale, quod [illegible] differentibus. [illegible] per reſpe- [illegible]? Cer- [illegible] eſſe [illegible] ſpeciei ſit [illegible], [illegible] quatenùs [illegible] præ- [illegible] me- [illegible].

CONCLUSIO.

[illegible] per reſpe- [illegible] per [illegible] vni- [illegible] præ- [illegible]: ergo ſpe- [illegible].

[illegible] non eſt [illegible] vt talis [illegible] ad eſſen- [illegible] per reſpe- [illegible].

[illegible] illud con- [illegible] rei & eius [illegible] per relationem [illegible] Porphyrio *eſt* [illegible] *ſiue numero diffe-* [illegible] ſpecies, ſed ſecun- [illegible] ad inferiora.

[illegible] genus eſt vni-

uer-

uerſale: ergo ſpecies in quantum ſpecies eſt vniuerſa. lis ſed ſpecies, quatenus ſubijcitur generi, eſt ſpecies, quoniam animal eſt ſpecies, in quantùm ſubijcitur animali: ergo ſpecies erit vniuerſalis, vt eſt ſubijcibilis. Reſpondeo concedendo primum antecedens, quia quoquo modo ſumatur genus, reſpicit ſemper inferiora:& conſequenter genus in quantum genus eſt ſemper vniuerſale: ſed negatur conſequentia, quòd ſcilicet ſpecies in quantum ſpecies ſit ſemper vniuerſalis. Nam ſpecies eſt aliquando prædicabilis, & aliquando ſubijcibilis, & in quantum ſubiicibilis non eſt vniuerſalis, quia non prædicatur: ſed in quantum prædicabilis, eſt vniuerſalis: & ſic falſum eſt dicere, quòd ſpecies, in quantum ſpecies, ſit vniuerſalis.

Obijcies 2. ſpecies vt ſubiicibilis, eſt etiam vniuerſalis: quia non eſt ſingularis, ſed eſt à ſingularibus abſtracta: ergo nulla eſt reſponſio antecedens. Reſp. quod ſpecies quatenùs ſubiicitur generi ſit quidem abſtracta à ſingularibus, quia nulli indiuiduo appropriatur; non eſt tamen vniuerſalis: quia vt ſic non prędicatur, & ad vniuerſalitatem requiritur prædicabilitas. *Si dicatur*, quòd ſpecies vt ſubiecta generi ſit vniuerſalis, vel ſingularis, ſed non eſt ſingularis, quia eſt abſtracta à ſingularibus: ergo eſt vniuerſalis. Reſpondendum eſt, quòd non ſit ſingularis, quia vt ſic non eſt hæc: non tamen dici poteſt vniuerſalis, niſi materialiter: quia eadem ſpecies, quæ ſubiicitur, poteſt prædicari, & protunc ſit vniuerſalis.

Obiicies 3. id de quo immediatè prædicatur genus eſt vniuerſale: ſed genus immediatè prædicatur de ſpecie, in quantum ſibi eſt ſubiicibilis: ergo ſpecies vt ſubijcibilis eſt vniuerſalis. Reſp. id de quo prædicatur genus eſt vniuerſale, materialiter concedo: vt mox dictum eſt: formaliter, nego: licèt enim ſpecies quæ ſubiicitur generi ſit vniuerſalis, non tamen eſt vniuerſalis, prout ſubiicitur generi: ſed prout prędicatur de inferioribus. *Dices*, ſpecies non poteſt ſimul eſſe prædicabilis & ſubiicibilis: quia ſimul eſſet ſuperius & inferius: ergo, ſi non eſt vniuerſalis vt ſubiicibilis, non erit vniuerſalis vt prædicabilis. Reſp. duo oppoſita poſſe conuenire eidem rei ſub diuerſo reſpectu: nam poteſt quis eſſe pater & filius, maior & minor: ſubiicibilis reſpectu generis, & prædicabilis reſpectu indiuiduorum. *Dices*, ergo eiuſdem ſpeciei erunt duæ definitio-

nitiones contra Ariſt. 6. topic. Eadem currit reſponſio, eiuſdem rei ſub eodem reſpectu eſt tantùm vna definitio; ſed ſi ſumatur res ſub diuerſis reſpectibus poterit pluribus definitionibus explicari: & ideò plures de ſpecie tradit definitiones Porphyrius.

QVÆSTIO IV.

Vtrum eadem relatione ſpecies referatur ad genus & ad indiuidua.

NEgari non poteſt, quin *ſpecies vt ſubijcibilis* referatur ad *genus:* quia *omne inferius reſpicit ſuum ſuperius:* refertur etiam ad *indiuidua*, vt eſt *prædicabilis;* cùm *omne ſuperius referatur ad ſua inferiora:* ſed difficultas eſt, an eadem, vel diuerſa relatione, ad hæc omnia referatur.

CONCLVSIO.

SPecies infima habet duas relationes diſtinctas, per quarum vnam reſpicit genus, & per alteram indiuidua. Hoc eſt quidem verum de omni ſpecie, quia ſpecies media & ſuprema habent etiam duas relationes, quibus ſuperiora, & inferiora reſpiciunt: ſed loquimur præſertim de illa ſpecies, quæ ad indiuidua immediatè refertur, & hæc eſt ſpecies infima, quæ non habet ſub ſe alias ſpecies.

Probatur 1. concluſio noſtra. Illæ relationes ſunt diſtinctæ, quarum vna poteſt concipi ſine alia, ſed relatio ſpeciei ad genus poteſt concipi ſine relatione ſpeciei ad indiuidua: ergo in ſpecie ſunt duæ relationes diſtinctæ. Probatur minor, quia poſſum concipere hominem prędicari de Petro & Paulo, non cogitando quòd ſubiiciatur animali: & è conuerſo poſſum concipere hominem ſubiici animali, non concipiendo quòd prædicetur de indiuiduis.

Probatur 2. Illæ relationes ſunt diuerſæ, imò & oppoſitæ, quæ terminos habent diuerſos & oppoſitos, ſed ſpecies reſpicit diſtinctos, diuerſos, & oppoſitos terminos: ergo diuerſas habet & oppoſitas relationes. Minor patet ex eo quòd ſpecies reſpiciat genus & indiuidua tanquam ſuos terminos: ſed genus & indiuiduum ſunt oppoſita, quia illud eſt ſuperius, & iſta ſunt infe-

rio-

riora? ergo ſpecies habet terminos diſtinctos & oppoſitos.

Probatur 3. aliquid non poteſt ſub eodem reſpectu eſſe ſuperius & inferius: ſed ſpecies reſpectu generis eſt inferius, quandoquidem homo eſt quid inferius reſpectu animalis: reſpectu indiuiduorum eſt quid ſuperius: ergo ſpecies induit diſtinctos & diuerſos reſpectus, ſeu relationes oppoſitas.

Obiicies, ſpecies infima ex Porphyrio habet tantùm vnicam relationem, tum ad inferiora, tum ad ſuperiora: ergo non habet duplicem. Reſp. per relationem intelligi à Porphyrio denominationem ſpeciei, ita quòd velit Porphyrius, quòd ſpecies ſemper denominetur ſpecies: ſiue conſideretur vt ſubiicibilis generi, ſiue vt prædicabilis de inferioribus: hoc tamen non impedit, quin duplicem retineat reſpectum, vnum ad genus, aliud ad indiuidua: alias ſub eodem reſpectu eſſet ſuperius & inferius, quod repugnat.

Obiicies, dato quòd ſpecies habeat duas relationes diſtinctas ad diſtinctos terminos, non propterea illæ relationes debent dici diuerſæ & oppoſitæ. Reſp. relationes ſpeciei ad plura indiuidua, de quibus dicitur, eſſe tantùm diſtinctas, non verò oppoſitas: quia termini illarum ſunt eiuſdem rationis: relationes tamen ſpeciei ad genus & ad indiuidua, non tantùm diſtinguuntur, ſed & opponuntur, quia genus tanquam ſuperius opponitur indiuiduo tanquam inferiori: & ſic relationes quæ tales habent terminos ſunt oppoſitæ.

Quæres, vtrùm ſpecies vnicâ relatione vel diuerſis referatur ad plura indiuidua? Reſp. illam habere tot relationes, quot habet indiuidua: multiplicatis enim terminis multiplicantur relationes, vt dicetur in explicatione prædicamenti relationis. Quia enim relatio reſurgit ex poſitione fundamenti & termini, vbi ſunt plures filii, ibi ſunt plures paternitates: & proinde, vbi homo, qui eſt ſpecies, exiſtit in pluribus indiuiduis, ibi recipit plures relationes.

Quæres, vtrùm ſpecies ſit totale & adæquatum correlatiuum generis? Iam diximus, quòd genus reſpiciat ſpeciem & indiuidua: ſed ſpeciem immediatè, & mediatè indiuidua, vt ait Scotus *q. 17. vniuerſalium*: vnde ad quæſtionem facilis eſt reſponſio. Quòd ſcilicet ſpecies & indiuidua ſimul ſint correlatum adæquatum

tum

tum & totale generis, cum hac diſtinctione, quòd ſpecies ſit correlatum immediatum, quia genus immediatè reſpicit ſpeciem; & indiuidua ſint correlatum mediatum & remotum, quia mediante ſpecie genus refertur ad indiuidua. Quòd ſi Porphyrius definiendo genus meminerit tantùm ſpeciei: hoc eſt, quia indiuidua continentur virtualiter in ſpecie.

Quæres, vtrùm ſpecies ſub eodem genere conſtitutę ſint inæqualis perfectionis? Reſp. affirmatiuè, quia poſtulat ornatus mundi & pulchritudo vniuerſi, vt rerum aliæ ſint pulchriores aliis: vnde inter cœlos præſtat empyreum, inter elementa ignis, inter metalla aurum, inter colores albedo, inter figuras circularis, & inter animalia homo: & ſic dicendum eſt, quòd licèt ſpecies ſint ęqualis perfectionis, ratione generis, cuius naturam æqualiter participant, cùm brutum ſit æquale homini in animalitate; attamen ſunt inæqualis perfectionis, ratione ſuarum differentiarum, quarum vna eſt nobilior alterâ: vt patet in homine, qui eſt nobilior bruto, propter rationalitatem, quam ſibi vendicat, & quam non participat brutum.

Quòd ſi dicatur, inæqualitatem illam perfectionis non tantùm procedere à differentia; ſed etiam proficiſci à genere, cùm proprietates genericæ ſint inæquales in ſpeciebus: vt patet de operationibus ſenſuum, quas certa quædam animalia habent ſupra homines qui dicunt,

Nos aper auditu, lynx viſu, Simia guſtu.
Vultur odoratu, praecellit aranea tactu.

Reſpondendum eſt, talem ſentiendi inæqualitatem non procedere ex inęquali Participatione potentię ſenſitiuæ, quæ eſt differentia animalis; ſed ex diuerſa diſpoſitione organorum, quam conceſſerunt Deus & natura tali vel tali ſpeciei. *Si etiam dicatur*, quòd natura non largiatur quibuſdam animantibus ſuas omnes perfectiones, cùm illa non habeant viſum, auditum, &c. Reſponderi debet, quòd tradat illis omnes perfectiones, quæ conueniunt animali, vt animal eſt, nempe mortalitatem & corruptibilitatem: licèt non elargiatur illis quaſdam proprietates particulares, quas Deus voluit denegare certis animantibus, ob perfectionem vniuerſi, & maiorem excellentiam aliarum.

QVÆSTIO V.

Vtrum ſpecies poſsit conſeruari in vnico indiuiduo poſſibili.

NOn eodem modo de genere, vti ac de ſpecie philoſophatur D.Thomas, nam 1.*poſt.Lect.*12.vult genus non poſſe ſaluari in vnica ſpecie, benè tamen ſpeciem in vnico indiuiduo, ita quòd natura quæ habet vnicum indiuiduum, nec plura habere poteſt realiter, non minus poſſit dici ſpecifica: vnde docet Angelos omnes ſpecie differre, ita vt impoſſibile ſit dari duos Angelos eiuſdem ſpeciei; contendit tamen, quòd illa natura angelica, quæ vnum tantum habere poteſt indiuiduum, realiter ſit ſpecifica; quia in tali natura alij Angeli, numero differentes poſſunt concipi per intellectum. Scotus verò ratiocinatur eodem modo de ſpecie, ac de genere: dicens quòd ſicut genus poteſt conſeruari in vnica ſpecie actuali, modò aliæ ſint poſſibiles, ſic etiam ſpecies conſeruari valeat in vnico indiuiduo, modò alia poſſint exiſtere realiter.

CONCLVSIO.

Species poteſt quidem conſeruari in vnico indiuiduo, ſed ad eius conſeruationem requiritur quòd alia ſint poſſibilia realiter, ſeu quòd poſſint actu exiſtere, ſaltem per potentiam diuinam.

Primum patet, *quod* ſcilicet *ſpecies poſſit conſeruari in vnico indiuiduo actualiter exiſtente*. In prima enim mundi creatione homo erat in ſolo Adamo, ſed homo eſt ſpecies: ergo protunc conſeruabatur ſpecies in vnico indiuiduo. Deinde, in vnico indiuiduo, v.g. in Petro eſt tota ratio ſpeciei humanæ, quandoquidem Petrus eſt homo, ſenſibilis, viuens, corporeus, & ſubſtantialis: ergo tota ratio ſpeciei conſeruatur in vnico indiuiduo. Tandem, non plus eſt humanitatis in centum indiuiduis naturæ humanæ, quàm in ſolo Petro: ergo tota ſpecies conſeruatur in vnico indiuiduo exiſtente. Dixi *in vnico indiuiduo exiſtente*, quia vniuerſalia exiſtunt tantùm in ſingularibus, & proinde, ſi vnicum ſaltem indiuiduum non exiſteret, nec etiam exiſteret vniuerſale.

Secundum euidens eſt, *quod* ſcilicet *requiratur poſſibilitas plurium indiuiduorum ad exiſtentiam ſpeciei*: ita quòd, ſi repugnet indiuiduorum multitudo, talis natura non foret vera ſpecies. Sic deducitur ex Scoto in 2. *diſt.* 3. *quæſt.* 6. abſtruente omnem naturam ſpecificam, tam corpoream, quàm ſpiritualem eſſe numero multiplicabilem. Ratio huius veritatis deſumitur ex definitione ſpeciei, quam dicit Porphyrius eſſe vnum aptum prædicari de multis numero differentibus; vt traditur etiam ab Ariſtotele 1. *poſt*. 8. ergo repugnante indiuiduorum multitudine, non conſeruatur vera ſpecies; quidquid dicat Caietanus. Species enim eſt communis & vniuerſalis; ſed natura cui repugnat communicari pluribus non eſt communis & vniuerſalis: ergò ſpecies Caietanica, quæ eſt tantùm in vno indiuiduo, nec poteſt eſſe in pluribus, eſt ſpecies tantùm imaginaria.

Obiicies cum Caietano, licèt ſpecies angelica ſit tantùm in vno ſolo angelo, nec poſſit eſſe in pluribus realiter, poteſt tamen concipi vt exiſtens in pluribus: ergo retinebit naturam ſpeciei. Reſp. negando antecedens, quia ſi talis ſpecies nequeat in pluribus exiſtere, ſaltem per potentiam diuinam, non poterit etiam concipi vt communicabilis in pluribus; aliàs falleretur intellectus intelligens talem naturam aliter quàm ſit à parte rei. *Dices*, angeli collocantur in prædicamento ſubſtantiæ: ergo ſunt ſpecies. Reſp. quòd re vera ſint ſpecies, quia nos tenemus, quòd natura angeli habeat ſub ſe plura indiuidua, ſi tamen plures angeli ſub eadem ſpecie non eſſent dabiles, ſaltem per potentiam, protunc natura angelica non eſſet ſpecifica.

Obiicies, vniuerſalitas eſt relatio rationis: ergo ad vniuerſalitatem ſpecificam ſufficit, quòd vnum indiuiduum ſit exiſtens, licèt alia non poſſint dici, niſi per intellectum. Reſp. vniuerſalitatem reuerà eſſe relationem rationis, ſed non purè ficta eſt, imò habet fundamentum in re, cùm ſit ſecunda intentio, quæ fundatur in primis: ſi ergo plura indiuidua non poſſint exiſtere à parte rei ſaltem diuinitus: non dabitur talis vniuerſalitas. *Dices*, Ariſtotelem 1. *de Cælo cap*. 8. aſſerere, quòd corpora cœleſtia poſſint dici vniuerſalia, licèt ſint implurificabilia, ergò, licet natura Angeli ſit implurificabilis, non minùs erit vniuerſalis. Reſp. Cœlos eſſe implurificabiles ab extrinſeco tantùm, quia putat Philoſophus, ip-

ſos coaleſcere ex tota materia poſſibili, ab intrinſeco ta; men ſint plurificabiles, quia Deus poteſt creare nouam materiam aliorum cœlorum: & hæc plurificabilitas intrinſeca ſufficit ad vniuerſalitatem. Caietanus autem vult Angelos non poſſe plurificari etiam per potentiam diuinam, vnde mirum eſt, quòd voluerit naturam angelicam eſſe ſpecificã, cùm non poſſit cõmunicari pluribus.

Quæres, an ad conſeruationem ſpeciei requiratur propagatio indiuiduorum? Reſp. requiri quidem pro ſpeciebus corruptibilibus & ſucceſſiuis, quarum indiuidua corrumpuntur in dies, & proinde ſpecies deſtruerentur, niſi propagarentur per generationem noua indiuidua. Quantum verò ad ſpecies ſpirituales, quæ ex natura ſunt incorruptibiles ab intrinſeco, cum careant materiâ, quæ eſt corruptionis principium; tales ſpecies ad ſui conſeruationem non indigent propagatione, quia illarum indiuidua ſemper in exiſtentia perſeuerant, nec corrumpuntur: & ſic in natura angelica non requiritur propagatio, benè autem in ſpeciebus animalium, plantarum, arborum, & ſimilium ſpecierũ, quę corrumperentur, ſi per ſucceſſionem aliorum indiuiduorum nõ perſeuerarent, alijs pereuntibus.

Quæres, an ex duabus ſpeciebus procreetur aliquando tertia? Hoc videtur negare Porphyrius, dicens, duo indiuidua diuerſę ſpeciei poſſe quidem efformare indiuiduum diuerſæ ſpeciei; non verò duas ſpecies diuerſas poſſe tertiam procreare. Sed longè probabilior eſt opinio Peripateticorum, qui dicunt, ſicut ſe habet indiuiduum ad indiuiduum, ita ſpecies ad ſpeciem; ſed duo indiuidua diuerſæ ſpeciei producunt indiuiduum tertiæ, vt patet de indiuiduo equæ & de indiuiduo aſini, quæ producunt indiuiduum muli: ergo duæ ſpecies diuerſæ tertiam ſpeciem producere poſſunt, aſinus ſcilicet & equa mulum. Si dicatur, quòd actiones & paſſiones ſint ſingularium, & non ſpecierum: & proinde non eſſe ſpecies aſini & equæ quæ producunt ſpeciem muli; ſed indiuidua harum ſpecierum, quæ producunt indiuiduum iſtius. Reſponderi debet, quòd actiones & paſſiones ſint reuerà ſingularium primariò; hoc tamen non impedit, quin tales actiones & paſſiones attribuantur ſecundariò ſpeciei: quandoquidem loquente Petro, verum eſt, quòd homo loquatur. Sic ergò conciliari poſſunt Porphyrius & Ariſtoteles, quòd ille uolit duas ſpe-

cies producere tertiam primariò, quod vltrò admittimus; ſed inſuper volumus cum peripateticis, quòd illæ actiones & paſſiones poſſint attribui ſpeciebus, ſaltem ſecundariò, quod non negabit Porphyrius: ſquandoquidem actiones & paſſiones indiuiduorum poſſunt attribui ſpeciei in qua exiſtunt; & ſic vtrumque eſt verum cum hac explicatione.

Quæres, an ſpecies ſit tota ratio & tota eſſentia indiuidui? Ad hoc iam reſpondimus affirmatiuè, quando in definitione ſpeciei diximus ſpeciem prædicari de indiuiduis completè, & tanquam totam indiuiduorum eſſentiam. Ratio huius eſt, quòd ſi in Petro V. G. eſſet aliquid eſſentiale præter naturam ſpecificam hominis, illud eſſet ſingularitas, ſed ſingularitas eſt aduentitia naturæ humanæ & illi accidentalis, aliàs Petrus & Paulus differrent ſpecie, quia differrent eſſentialiter, quod omnes negabunt: ergo ratio ſpeciei eſt tota ratio indiuiduorum. Quòd ſi quis dicat, eſſe aliquid in Petro, quod non eſt in Paulo. Reſp. nihil eſſe in vno indiuiduo quod non ſit in alio, niſi ſolam ſingularitatem, quæ à Scoto vocatur hæcceitas; ſed illa hæcceitas aut ſingularitas non eſt quid eſſentiale, ſed aliquid accidentale, quod aduenit naturæ in ſuo eſſe completo conſtitutæ, aliàs indiuidua eſſent diuerſæ ſpeciei, vt prædictum eſt.

QVÆSTIO VI.

de Indiuiduo.

QVoniam talis eſt natura relatorum, vt vnum ſine alio non poſſit cognoſci; ideò vt accuratiùs cognoſcatur ſpecies, debent innoteſcere quæ dici ſolent de indiuiduo, quod eſt eius correlatum: & ſic nil mirum eſt, ſi in eodem capite, vbi agimus de ſpecie, agamus etiam de indiuiduo, de quo quæremus quid ſit, quotuplex ſit, & alia, quæ breuitatis causà adijciemus per quæſtiunculas.

Quæres primò, quid ſit indiuiduum? Reſp. primò; indiuiduum ſecundùm nomen eſſe id quod in plura diuidi nequit, vt Petrus, Licèt enim Petrus poſſit diuidi in partes eſſentiales, nempè in animam & corpus & in partes integrantes, ſcilicet in caput, brachia, pectus, & pedes, non tamen poteſt diuidi in partes ſu-

ſubiectiuas, nec in inferiora, de quibus prædicetur: & in hoc indiuiduum diſtinguitur à genere & à ſpecie, quæ diuiduntur in partes ſubiectiuas, Reſp. ſecundo, indiuiduum ſecundùm rem eſſe id, quod de vno ſolo prædicatur, cùm non habeat inferiora, de quibus dici poſſit. Quòd ſi dicatur, indiuiduum prædicari de pluribus, quia Petrus eſt indiuiduum, & Paulus eſt indiuiduum: hoc verum eſt ſecundùm nomen, vt in Compendio dictum eſt: non verò ſecundùm rem, & ſecundùm naturã, quia nulla eſt natura indiuidua & ſingularis, quæ pluribus conueniat, licèt illa ſecunda intentio, quæ vocatur indiuiduum, competat omnibus indiuiduis.

Quæres ſecundò, quotuplex ſit indiuiduum? Reſp. duplex eſſe; nimirum, *vagum*, *& determinatum*. *Indiuiduum vagum* eſt illud, quod naturam ſingularem confusè & indeterminatè ſignificat, vt aliquis homo, qui ſignificat quidem naturam humanam ſingularem & determinatam alicui indiuiduo: ſed quia non determinat tale indiuiduum: an ſit Petrus, vel Paulus: ideo vocatur indiuiduum vagum. *Indiuiduum determinatum* illud eſt, quod naturam aliquam ſingularem ſignificat determinatè: vt Petrus, Paulus, &c.

Quæres tertiò quotuplex ſit indiuiduum determinatum? Reſp. quadruplex eſſe; nempè primò *determinatum ex nomine*, vt Petrus 2. *Determinatum ex demonſtratione*, ſeu *ex pronomine demonſtratiuo*: Vt hic homo. 3. *Determinatum per anthonomaſiam*, vt quando dicitur Orator, Philoſophus, aut Poeta, hæc nomina intelliguntur de Cicerone, Ariſtotele, & Virgilio. 4. *Determinatum ex hypotheſi*, & illud eſt nomen aliquod, quod de ſe conuenit pluribus, facta tamen ſuppoſitione, competit tantùm vni, ſic filius Mariæ eſt nomen commune, quod particulariter applicatur ſoli Chriſto, facta ſuppoſitione, quòd B. Virgo habuerit vnicum filium, qui eſt Chriſtus.

Quæres quartò, quotuplex ſit adhuc indiuiduum? Reſp. quòd ſit duplex, nempe *Metaphyſicum* & *Logicum*, ſeu *indiuiduum ſumptum primò intentionaliter*, *& ſumptum ſecundò intentionaliter*. Indiuiduum Metaphyſicum, ſeu primò intentionaliter ſumptum, eſt natura ſingularis quæ non eſt communicabilis multis inferioribus, vt Ioannes. Indiuiduum Logicum, ſeu ſecundò intentionaliter ſumptum, eſt ſecunda intentio ſeu denominatio extrinſeca, quâ illa natura ſingularis,

v. g. Ioannes dicitur indiuiduum: ex eo quòd non poſſit prædicari de pluribus, ſed tantùm de ſeipſo.

Quæres quintò, vtrùm anima ſola, materia ſola, & forma ſola, in quantùm ſunt ſingulares, ſint etiam indiuidua? Reſp. licèt hæc omnia ſint ſingularia, non tamen propriè ſunt indiuidua, quia indiuiduum non tantùm debet eſſe quid ſingulare, ſed debet eſſe aliquid completum, incommunicabiliter exiſtens, ſed anima non eſt completa, quandoquidem facit vnum cum corpore: materia etiam & forma ſunt entia incompleta, quandoquidem vniuntur inter ſe ad faciendum compoſitum, ergo hæc omnia non ſunt propriè indiuidua quoniam ad rationem indiuidui requiritur, vt ſit ſingulare completum.

Quæres ſextò, vtrùm indiuiduum vagum ſit vniuerſale. Reſp. negatiuè, quia indiuiduum vagum ſignificat naturam ſingularem & contractam, licèt non denotet, ad quod indiuiduum illa natura ſit determinata: quando enim dicitur, *aliquis homo*, hoc non conuenit pluribus hominibus coniunctiuè; ſed tantùm vni homini, qualiſcunque ſit: vnde non poteſt dici, quid vniuerſale. *Dices*, ex Ariſtotele iſtam propoſitionem eſſe vniuerſalem, cuius ſubiectum eſt indiuiduum vagum; vt quando dicitur, *aliquis homo* eſt doctus. Reſp. eſſe vniuerſalem denominatiuè tantum, in quantum poteſt intelligi de hoc vel de illo homine: non tamen eſt vniuerſalis formaliter, & ſecundum rem: quia natura quæ exprimitur per hanc vocem, *aliquis homo*, non competit pluribus.

Caietanus ſic probare nititur, indiuiduum vagum eſſe vniuerſale; quia currente homine benè ſequitur, aliquis homo currit, & non ſequitur Petrus currit, aut Paulus: ſed non datur alia ratio huiuſce, niſi quia aliquis homo latiùs patet Petro: ergo ſi latiùs patet, eſt quid vniuerſale, & proinde indiuiduum vagum vniuerſale dici debet. Reſp. quòd aliquis homo latiùs pateat Petro ſecundùm vocem, quia hæc vox, *aliquis homo*, latiùs patet hac voce, Petrus: ſecundùm naturam verò non patet latiùs: quia hæc vox, *aliquis homo*, non ſignificat naturam, quę ſit communis pluribus, quod tamen requiritur ad rationē vniuerſalis, quod debet de pluribus prædicari vniuocè, ſeu ſecundùm nomen & naturam.

Quæres ſeptimo, vtrùm indiuiduum referatur eadem relatione ad ſpecies & ad genera? Reſp. affirmatiuè.

Sicut

Sicut enim genus refertur eadem relatione ad ſpecies & indiuidua, vt diximus agendo de Genere, ſic etiam indiuiduum, eadem relatione refertur ad ſpeciem immediatè, & mediatè ad genus. Ratio huius eſt, quia ſubijcibilitas eſt fundamentum relationis, per quam indiuiduum refertur ad ſpeciem & ad genus, ſed indiuiduum habet vnicam ſubijcibilitatem ad vtrumque: ergo eſt tantùm vna relatio indiuidui, quà proximè refertur ad ſpeciem, & remotè ad genus.

Quæres octauò, an eadem relatione ſpecies reſpiciat genus & indiuidua? Reſp. negatiuè, quia diſtinctio & oppoſitio terminorum faciunt diſtinctas & oppoſitas relationes, ſed genus & indiuidua, quæ reſpicit ſpecies, ſunt diſtincta & oppoſita, quandoquidem ad genus refertur tanquam ad ſuum ſuperius, & ad indiuidua, tanquam ad ſua inferiora: ergo relationes ſpeciei ad genus & ad indiuidua ſunt diſtinctæ & oppoſitæ: nefas enim eſt dicere, quòd homo eadem relatione referatur ad animal, ad Petrum & Paulum.

Quæres nonò, an relatio quam habet genus ad indiuidua ſit eadem cum ea, quam habet ſpecies ad indiuidua. Reſp. adhuc negatiuè, quia licèt hæ relationes habeant idem fundamentum, quod eſt prædicabilitas, habent tamen diuerſum ſubiectum, cum relatio generis ad indiuidua ſit in genere, tanquam in ſubiecto, & relatio ſpeciei ad indiuidua ſubiectetur in ſpecie, ſed diuerſitas ſubiectorum facit diuerſitatem relationum: ergo relatio generis ad indiuidua diſtinguitur à relatione ſpeciei ad eadem indiuidua. Nec eſt, qui dicere audeat, relationem animalis ad Petrum & Paulum eſſe eandem cum relatione hominis ad eoſdem Petrum & Paulum: aliàs vnum & idem numero accidens eſſet in diuerſis ſubiectis.

Quæres decimò, quodnam ſit principium indiuiduationis, ſeu quodnam ſit illud per quod natura de ſe communis reddatur ſingularis & indiuidua. Natura animalis v.g. de ſe eſt generica, & redditur ſpecifica per rationalitatem, quæ eſt principium ſpecificationis ſeu differentia ſpecifica, quę conſtituit hominem in eſſe ſpecificè. Poſtea ergo quæritur, per quid talis natura ſpecifica reddatur indiuidua & ſingularis, & talem actionem vocamus indiuiduationis principium; quod duplex eſt, nempe externum & internum, de quibus erit etiam duplex reſponſio.

Reſpondeo 1. Principium indiuiduationis extrinſecum eſſe collectionem multorum accidentium, quorum interuentu diſtinguimus vnum hominem particularem ab alio, & proinde illum conſtituimus in ratione indiuidui, ſaltem extrinſecè; in quantum illa accidentia ſunt ita propria vni homini, vt alteri competere nequeant: illa autem omnia accidentia iuuandæ memoriæ gratia his duobus verſibus continentur,

Forma, figura, locus, tempus: cum nomine, ſanguis,
Patria, ſunt ſeptem, quæ non habet vnus, & alter.

Per *formam*, intelligitur complexio: per *figuram*, vultus lineamenta: per *locum*, ea terræ pars, in qua quis ortum duxit: per *tempus*, momentum, quo quis prodijt in lucem: per *nomen* propria cuiuſque denominatio; per *ſanguinem* familia, & parentes: per *patriam*, prouincia in qua eſt natus. Hæc, inquam, accidentia collectiuè ſumpta diſtinguunt vnum hominem ab alio extrinſecè, & ſic ſunt principium extrinſecum indiuiduationis.

Reſpondeo 2. Quòd principium internum indiuiduationis ſit differentia indiuidualis, quæ à Scoto vocatur *hæcceitas*: quia reddit hominem hunc, qui anteà erat communis. Ratio huius eſt, quia illud dicitur indiuiduationis principium, quod ita conſtituit rem indiuiduam, vt illam diſtinguat ab omnibus alijs cum quibus conueniebat ſpecificè; ſed differentia indiuidualis, ſiue hæcceitas diſtinguit vnum hominem ab alio: ergo eſt principium indiuiduationis. Illud indiuiduationis principium vocatur differentia indiuidualis, quia ſicut differentia ſpecifica conſtituit ſpeciem; ſic differentia indiuidualis ſeu numerica conſtituit indiuiduum. Porrò, eadem indiuidualis differentia ab alijs vocatur vltima realitas, non formæ, nec materiæ, ſed vltima realitas totius compoſiti; nam differentia indiuidualis eſt illud, quod vltimò competit rei completæ; poſtquam enim animal fit homo per rationalitatem, poſteà fit indiuiduum per hæcceitatem, Petrus ſcilicet per Petreitatem, Paulus per Pauleitatem, & ſic de alijs, & quia poſt hoc nihil vlteriùs aduenit huic homini, niſi accidentia externa; proinde meritò differentia indiuidualis indiuiduum conſtituens, vocatur vltima realitas compoſiti.

CAPVT III.

De Differentia.

NOn immeritò *differentia* ſibi medium locum vendicat inter vniuerſalia, quandoquidem eſt veluti nexus eorum: quatenus ſunt prædicabilia. Nam genus & ſpecies ex vna parte prædicantur *in quid*: proprium & accidens ex alia prædicantur *in quale*: differentia verò, quæ inter illa & iſta media eſt, prædicatur *in quale quid*: & ideò, poſtquam egimus de genere & ſpecie, quæ prædicantur *in quid*; antequam agamus de proprio & de accidente, quæ prædicantur *in quale*, priùs agendum venit de differentia, quæ prædicatur *in quale quid*.

QVÆSIO PRIMA.

An ſit & quotuplex ſit differentia.

DIfferentia, quæ talis dicitur, quia facit res differre, vulgò diuiditur in Communem, Proprriam, & Proprijſſimam. Differentia *communis* eſt accidens, per quod vnum differt ab alio: vt albedo, quæ facit differre Æthiopem à Gallo. Differentia *propria* eſt proprietas, per quam ſubiecta differunt propriè, ſic riſibilitas facit differre hominem propriè ab equo, qui eſt hinnibilis. Differentia *proprijſſima*, ſeu eſſentialis adiectiua, vel qualificatiua, eſt ea, quà vnum differt ab alio eſſentialiter qualificatiuè, ſic rationalitas eſt differentia proprijſſima hominis, quia facit illum differre à bruto, non per modum accidentis, aut proprietatis, ſed per modum conſtitutiui eſſentialis.

CONCLVSIO PRIMA.

D*Atur differentia, quæ in ſua latiſsima acceptione diuiditur in præfatas ſpecies, nempe in Communem, Propriam, & maximè Propriam*. Quòd detur differentia, ex hoc patet; quòd videamus multa conuenire in aliquo, & in alio differre: vt V.G. homo & brutum, quæ conueniunt in animali, & differunt in rationali: ſed id in quo differunt vocatur differentia; ergo euidens eſt exiſtentia Differentiæ.

Quòd etiam differentia latè accepta poſſit diuidi in Communem, Propriam, & maximè Propriam, ex eo colligitur, quòd ea quæ differunt vel eſſentialiter, vel accidentaliter differant: ſi differant eſſentialiter, differunt per differentiam maximè propriam: ſi differant accidentaliter, vel differunt accidente neceſſario & reciproco, & tunc eſt differentia propria; vel denique differunt accidente communi, ſeparabili, & contingente; & eſt differentia communis: ergo talis diuiſio eſt legitima, cùm contineat omnes differentias.

Obijcies: Homo differt à bruto per animam rationalem: ſed anima rationalis non eſt differentia communis, nec propria, nec maximè propria: ergo diuiſio antecedens non eſt legitima, cùm non contineat, omnes modos, quibus vnum ab alio poteſt differre. Reſp. Hominem differre ab equo per animam rationalem, tanquam per differentiam Phyſicam, concedo maiorem. tanquam per differentiam Metaphyſicam, nego. Quando autem hic diuidimus differentiam, loquimur de differentia Metaphyſicè ſumpta: quę iure diuiditur in tres ſupra memoratas ſpecies, & non in plures: vnde aliàs diximus, quòd corpus & anima ſint partes phyſicæ, genus verò & differentia ſint partes Metaphyſicæ.

Obijcies 2. Differentia quæ diuiditur eſt tertium prædicabile, cuius membra ad tertium prædicabile pertinere debent: ſed differentia propria pertinet ad quartum, & differentia communis ad quintum: ergo talis diuiſio non eſt legitima. Reſp. negando maiorem, non diuiditur enim differentia propriiſſimè ſumpta, quæ ſola eſt tertium prædicabile: ſed diuiditur differentia latiſſimè vſurpata; vt patet ex verbis concluſionis, & membra talis differentiæ pertinent ad tria vniuerſalia; communis ſcilicet ad quintum vniuerſale, quod eſt accidens, propria ad quartum, nempe ad proprium; & propriiſſima ad tertium, quod eſt differentia eſſentialis: cuius ſi quæratur diuiſio, ipſam aſſignabit ſequens.

CONCLVSIO SECVNDA.

Differentia propriè ſumpta, vt eſt tertium prædicabile, diuiditur in Diuiſiuam & Conſtitutiuam; alia enim diuidit genus, & alia conſtituit ſpeciem: rationale enim v. g. diuidit animal, quod eſt genus; & conſtituit ho-

hominem, qui eſt ſpecies. Sic etiam ſenſitiuum diuidit viuens, & conſtituit animal, & corporeum diuidit ſubſtantiam, conſtituitque corpus: vt habetur in arbore Porphyriana.

Differentia vlteriùs poteſt diuidi in Supremam, Mediam, & Infimam: ſicuti diximus de genere & ſpecie. Differentia *ſuprema* eſt illa, quæ nullam ſupra ſe cognoſcit: vt corporeum & ſpirituale, quæ diuidunt immediatè ſubſtantiam in corpus & ſpiritum. Differentia *infima* ea eſt, quæ nullam infra ſe agnoſcit, vt rationalitas & hinnibilitas, quæ vltimò diuidunt animal in hominem & equum: nec habent ſub ſe differentias inferiores. Differentia *media*, ſeu *ſubalterna* eſt ea, quæ differentias ſuperiores & inferiores agnoſcit: vt Senſitiuum & Inſenſitiuum, quæ in arbore Porphyriana habent ſupra ſe & ſub ſe alias differentias.

Obijcies, rationale & hinnibile non eſſe differentias infimas: quia differentia ſingularis, ſeu numerica, aut indiuidua, inferior eſt rationabilitate & hinnibilitate. Reſp. Differentiam numericam non eſſe eſſentialem ſpeciei: aliàs, vt diximus multoties, Petrus & Paulus differrent ſpecie, quia differrent pluſquàm numero eſſentialiter: nos autem loquimur de differentijs eſſentialibus, & ſic rationalitas & hinnibilitas ſunt ſemper differentiæ infimæ.

QVÆSTIO II.

Quid ſit Differentia.

Differentia, ſicut & quodlibet vniuerſale, duobus modis ſumitur: nempe primò intentionaliter, & ſecundò intentionaliter. *Differentia primò intentionaliter* eſt id, quod facit vnum differre eſſentialiter ab alio: vt rationale, quod facit eſſentialiter hominem differre bruto. *Differentia ſecundò intentionaliter* ſumpta eſt denominatio extrinſeca, adueniens per actum intellectus comparantis rem cuius eſt differentia cum ſuis inferioribus, de quibus prædicatur in quale quid. Hic loquimur præſertim de differentia ſecundo modo ſumpta, quatenus ſcilicet prædicatur de inferioribus ſubiecti quod afficit.

CONCLVSIO.

INter definitiones quatuor, quas affert Porphyrius, iſta eſt perfectior: quâ dicitur, quòd differentia ſit *vniuerſale aptum prædicari de multis ſpecie vel numero differentibus in quale quid incomplete.*

Ad explicationem huiuſce definitionis, dicitur primò *vniuerſale aptum prædicari de multis*: & eſt genus, in quo conuenit differentia cum alijs vniuerſalibus, quæ de multis prædicantur, Dicitur 2. *ſpecie vel numero differentibus*; vt innoteſcat, quòd alia ſit differentia generica, quæ prædicatur de pluribus ſpecie differentibus: vt ſenſitiuum de bruto & homine: & alia ſpecifica, quæ prædicatur tantum de pluribus numero differentibus: vt rationale de Petro, & de Paulo. Dicitur 3. *in quale quid*, per quod diſtinguitur à genere & à ſpecie, quæ prædicantur tantùm in quid, & à proprio & accidente, quæ prædicantur in quale. Additur tandem, *incompletè*: quia differentia eſt tantum vna pars ſpeciei, quam conſtituit cum genere, Quòd ſi quæratur, quid ſit prædicari *in quale quid*; iam diximus multoties, quòd nihil ſit aliud, quàm prædicari eſſentialiter adiectiuè: cùm enim differentia ſit de eſſentia ſubiecti, ideò prædicatur in quid, & quia differentia eſt quid adiectiuum & qualificatiuum, ideò dicitur prædicari in quale; & ſic differentia prædicatur *in quale quid*.

Obijcies, *prædicari in quale* & *prædicari in quid* ſunt modi prædicandi oppoſiti, qui non poſſunt conuenire eidem; & ſic non rectè dicitur, quòd differentia prædicetur in quale quid. Reſp. Si per quale intelligatur accidentaliter, & per quid intelligatur eſſentialiter, hi modi prædicandi ſunt reuerà oppoſiti, nec poſſunt eidem conuenire; quia autem in hoc loco per quale intelligimus aliquid eſſentiale, quod ſe habet per modum adiectiui, ſeu qualitatis eſsentialis; tunc hi duo modi coniungi poſsunt, & re verà benè dicitur, quòd differentia prædicetur in quale quid, ſeu in quale eſsentiale. *Si dicatur*, quòd qualitas ſit accidens: & proinde, quòd prædicari in quale ſit prædicari accidentaliter: antecedens verum eſt de qualitate categorica, non de qualitate tranſcendentali; de iſta enim dicit Ariſtoteles, quòd forma, actus, & qualitas ſint idem.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

Per quem reſpectum differentia ſit tertium prædicabile.

DIfferentia triplicem induit reſpectum, ad genus ſcilicet, quod diuidit; ad ſpeciem, quam conſtituit, & ad ſubiecta de quibus prædicatur: vt patet de irrationalitate, quæ eſt differentia hominis, & in qua tres relationes percipiuntur de facili. Rationale enim primò diuidit animal in hominem & brutum; ſecundò conſtituit ſpeciem, hominem videlicet; & tertiò reſpicit inferiora ſpeciei quam conſtituit, de quibus prædicatur in quale quid: nempe de Petro, Paulo, & alijs. Quærimus autem, per quem horum reſpectuum differentia ſit tertium prædicabile.

CONCLVSIO:

DIfferentia non conſtituitur vniuerſalis per reſpectum ad genus, nec per reſpectum ad ſpeciem: ſed per reſpectum ad inferiora ſpeciei, de quibus prædicatur. Probantur eadem ratione duæ primæ partes. Quia differentia cõſtitui debet in eſse vniuerſalis per prędicabilitatem de multis, quandoquidem prædicabilitas de pluribus eſt eſsentia omnium vniuerſalium, ſed differentia per reſpectum ad genus non prædicatur, ſed tantùm diuidit illud, & per reſpectum ad ſpeciem prædicatur de vno ſolo, nempe de ipſa ſpecie: ergo per tales reſpectus differentia non eſt tertium prædicabile.

Remanet ergo veritas tertiæ partis, in qua dictum eſt, quod differentia ſit tertium vniuerſale per reſpectũ ad inferiora ſpeciei. Nam differentia conſtituitur tertium vniuerſale per prædicabilitatem de pluribus in quale quid, hæc eſt enim illius definitio; ſed differentia non prædicatur de pluribus in quale quid, niſi per reſpectum ad inferiora ſpeciei quibus ineſt: ergo differentia eſt tertium vniuerſale per reſpectum ad inferiora ſpeciei.

Obijcies: Differentia prædicatur in quale quid, non ſolùm de indiuiduis ſpeciei, ſed etiam de ſpecie; vt patet de rationali, quod de homine dicitur in quale quid: ergo differentia eſt etiam vniuerſalis per reſpectum ad ſpeciem. Reſp. Differentiam, quando prędicatur

catur

catur de ſpecie, non poſſe dici vniuerſalem; quia non prædicatur de multis, nec de inferioribus, prædicatur enim de ſola ſpecie, quæ non eſt ſibi inferior, ſed æqualis: rationale enim æquè latè patet ac homo, & homo ac rationale, quoniam reciprocantur inter ſe.

Porrò, c. uti notandum eſt, quòd differentia non ſit tertium prædicabile per reſpectum ad ſua inferiora, ſeu ad differentias inferiores, reſpectu quarum eſt potiùs genus aut ſpecies, quàm differentia: quandoquidem de illis prædicatur in quid, vt patet de rationali in ſe, quod prædicatur in quid de rationali in Petro exiſtente, & de rationali in Paulo. Sed eſt tertium vniuerſale per reſpectum ad inferiora ſpeciei, quam conſtituit; ita quòd rationale V. G. immediatè prædicetur in quale quid de homine, & tunc non eſt adhuc vniuerſale; quia non prædicatur de pluribus: ſed, mediante homine, prædicatur de eius inferioribus in quale quid, nimirum de Petro, Paulo, & alijs; & pro tunc tertium prædicabile dici debet.

QVÆSTIO IV.

An differentiæ inferiores includant ſuperiores.

DVplex eſt differentia, vt prædiximus, nempe Generica, quæ facit differre genus à genere, & quæ prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quale quid: vt ſenſitiuum, quod prædicatur de bruto, & de homine: & Specifica, quæ ſpeciem à ſpecie differre facit, & quæ prædicatur *de pluribus numero differentibus in quale quid*; vt rationale de Petro, & Paulo. Illa dicitur Superior, & iſta inferior, quia genus eſt quid ſuperius ad ſpeciem. Quærimus autem, vtrum, differentia inferior includat ſuperiorem: an V. G. rationale, quod eſt differentia hominis, includat ſenſitiuum, quod eſt animalis differentia: ſed

Prænotandum eſt differentiã ſumi dupliciter, nimirum materialiter, & formaliter. Differentia ſumpta materialiter vſurpatur pro illa re, cuius eſt differentia, ſiue ſit genus, ſiue ſpecies, & ſic rationale materialiter idem eſt, ac homo, & ſenſitiuum materialiter idem eſt, ac animal. Differentia formaliter ſumpta accipitur pro gradu illo, qui facit differre, in ſe conſiderato: non connotando rem, quam differre facit, & ſic rationale

forma-

formaliter ſumptum nihil eſt aliud, quàm principium ratiocinandi: non connotando hominem in quo eſt: & ſenſitiuum non eſt aliud, quàm principium ſentiendi, non connotando animal.

CONCLVSIO PRIMA.

Differentia inferior materialiter ſumpta includit ſuperiorem tum materialiter, tum formaliter. Concluſio probatur ex hoc, quòd per differentiam materialiter ſumptam, ſeu in concreto, intelligatur ſpecies cuius eſt differentia, vt diximus: ſed ſpecies V. G. homo includit ſenſitiuum, quod eſt differentia generica: quandoquidem homo eſt formaliter ſenſitiuus, ſicuti eſt formaliter animal: ergo differentia inferior materialiter ſumpta includit ſuperiorem.

Quòd autem differentia inferior includat ſuperiorem materialiter ſumptam, patet ex eo, quòd rationale ſumptum materialiter pro homine includat ſenſitiuum ſumptum materialiter pro animali: hoc eſt enim dicere, quòd homo ſit formaliter animal, quod nullus negabit. Quòd etiam differentia inferior includat ſuperiorem formaliter, ex eo colligitur quod rationale, vt eſt homo, includat principium ſentiendi, ſeu ſenſitiuum: ſicut enim homo formaliter eſt animal ' ſic etiam formaliter eſt ſenſitiuus: & ſic patet, quòd differentia inferior materialiter ſumpta includat differentiam ſuperiorem, tum materialiter, tum formaliter ſpectatam.

CONCLVSIO SECVNDA.

Differentia inferior ſumpta formaliter non includit ſuperiorem, quod eſt dicere, *rationale formaliter ſumptum* non includere *ſenſitiuum*; licèt dici poſſit materialiter, id quod eſt rationale, eſt ſenſitiuum.

Probatur Concluſio, quia omnes differentiæ ſunt ſeipſis diuerſæ: id eſt, in nullo conueniunt: ergo non ſe mutuò includunt, nec proinde inferior inuoluit ſuperiorem. Probatur antecedens, ſi differentiæ non differrent ſeipſis: ergo differrent per alias differentias, & iſtæ per alias adhuc differrent: & ſic eſſet proceſſus in infinitum, quem negant philoſophi cum Ariſtotele.

Probatur 2. Si differentia inferior formaliter ſumpta includeret ſuperiorem, vt rationale ſenſitiuum, homo eſſet

eſſet bis ſenſitiuus, quod eſt abſurdum: eſſet enim ſenſitiuus primò per rationalitatem, ſi rationale formaliter includeret ſenſitiuum: & eſſet ſecundò ſenſitiuus per animalitatem, quandoquidem ſenſibilitas eſt differentia animalis, quod participaret.

Probatur 3. Si rationale ſumptum formaliter includeret ſenſibile ſeu ſenſitiuum, ſenſibile eſſet de conceptu formali rationalis, ſicut animal & quodcumque ſuperius eſt de conceptu formali hominis, & cuiuſcunque inferioris: ſed ſi ſenſibile eſſet de conceptu rationalis, hæc propoſitio eſſet vera formaliter, *rationnlitas eſt ſenſibilitas*, & principium ratiocinandi eſſet formaliter principium ſentiendi, quod eſt abſurdum. Vnde dicendum eſt, quòd hæc propoſitio non ſit vera formaliter: rationalitas eſt ſenſibilitas: licèt ſit verum dicere materialiter & in concreto, rationale eſt ſenſitiuum.

Obijcies primò, rationale vt ſic, ſeu formaliter ſumptum, eſt ſubſtantia, quia non eſt accidens: ergo eſt ſubſtantia ſenſitiua formaliter: ergo rationale formaliter ſumptum, quod eſt differentia inferior includit ſuperiorem, nempe ſenſitiuum. Reſp. rationale vt ſic eſt ſubſtantia incompleta & tranſcendens, prout opponitur accidenti, concedo; eſt ſubſtantia completa & prædicamentalis, nego: quia ſola Genera, Species, & indiuidua ſunt directè in prædicamentis. Licèt ergo rationale ſumptum formaliter ſit ſubſtantia incompleta, non tamen eſt ſubſtantia ſenſibilis, aut inſenſibilis: animata aut inanimata: quia hæc omnia ſpectant tantùm ad ſubſtantias completas: vnde rationale & irrationale, ſenſitiuum & inſenſitiuum, & aliæ differentiæ non ſunt in linea recta prædicamenti ſubſtantiæ: ſed tantùm in collaterali.

Obijcies 2. Animaliras eſt de eſſentia humanitatis: ergo ſenſibilitas, quę pertinet ad animalitatem, eſt de eſſentia rationalitatis, quæ ad humanitatem ſpectat: rationalitas enim includit formaliter ſenſibilitatem, & ſic differentia inferior formaliter inuoluit ſuperiorem. Reſp. negando primam conſequentiam, quia licèt animalitas ſit de eſſentia humanitatis, quia animal eſt de eſſentia hominis: non tamen ſenſibilitas eſt de eſſentia rationalitatis, cùm ſemper habeant diuerſas definitiones, & illa ſit principium ſentiendi, iſta verò principium ratiocinandi; vbi animalitas & huma-

manitas non poſſunt definiri ſeorſim, vel ſaltem humanitas definiri nequit ſine animalitate; quia animalitas eſt de eſſentia humanitatis.

Obijcies 3. Ideo homo includit formaliter animal, quia homo eſt quid inferius & animal eſt ſuperius: ſed differentia ſpecifica eſt inferior, & generica eſt ſuperior: ergo differentia ſpecifica includit formaliter genericam: & ſic differentia inferior formaliter inuoluit ſuperiorem. Reſp. Non ideò ſolùm homo includit formaliter animal, quia eſt ſuperius: ſed quia hæc duo, inferius & ſuperius ſunt in eadem linea recta: licèt autem differentia ſpecifica ſit inferius, & generica ſit ſuperius, non tamen ſunt in eadem linea recta; & ideò inferior non includit formaliter ſuperiorem: imò, poteſt definiri & concipi differentia hominis ſine differentia animalis: & rationalitas ſine ſenſibilitate.

Obijcies 4. Differentiæ ſuperiores ſunt genera reſpectu differentiarum inferiorum, quæ ſunt ſpecies: ſed ſpecies formaliter includunt genera: ergo differentiæ inferiores includunt formaliter ſuperiores. Reſp. diſtinguendo maiorem: differentiæ genericæ ſunt genera, ſi prædicentur de differentijs inferioribus, quæ ſint eiuſdem generis, rationis, & denominationis, concedo: ſi ſint diuerſæ naturæ, ordinis, & denominationis, nego. V. G. ſi ſenſibilitas in ſe prædicetur de ſenſibilitate bruti & de ſenſibilitate hominis, tunc eſt genus, & inferior includit formaliter ſuperiorem: quia iſtæ ſunt eiuſdem denominationis & naturæ, cum illa. Si autem ſenſibilitas comparetur ad rationale & irrationale, non eſt genus, quia rationale & irrationale non ſunt eiuſdem naturæ ac ſenſibilitas.

Obijcies 5. Iſta prędicatio, *rationale eſt ſenſibile*, eſt formalis: ergo ſenſibile includitur formaliter in rationali. Reſp. negando antecedens: Rationale enim formaliter ſumptum non eſt ſenſibile formaliter acceptum, imò habet diuerſas definitiones: illa tamen prædicatio eſt vera materialiter, quia id quod eſt rationale, eſt id, quod eſt ſenſibile. *Dices*, ſi non poteſt dari vllum rationale, quod non ſit ſenſibile: ergo rationale includit ſenſibile. Reſp. includit ſenſibile, materialiter, concedo; formaliter, nego: Vt enim hæc propoſitio ſit ſemper vera, omne rationale eſt ſenſibile, ſufficit, quòd ſenſibilitas materialis, nempe animal, ſit in rationali materialiter ſumpto, nempe in homine.

Ve-

Verum ergo maneat, quòd rationale materialiter ſumptum ſit ſenſibile; quia homo formaliter eſt animal: falſum tamen eſt, quòd rationale formaliter acceptum ſit ſenſibile, quia diuerſis definitionibus explicantur: cùm rationale ſit principium ratiocinandi, & ſenſibile ſit ſentiendi principium. Porrò, ſi ſenſibile à nobis vſurpetur pro ſenſitiuo; plus ſequimur vſum communem, quàm latini idiomatis regulas.

QVÆSTIO V.

Quænam ſint officia Differentiæ.

LIcèt differentia & diſtinctio ſumantur indiſcriminatim, diſtinctio tamen eſt quid latius patens differentià: quandoquidem perſonæ diuinæ ſunt diſtinctæ, non tamen differunt. Diſtinctum etiam, Diuiſum, Diuerſum, & Non idem, hanc inter ſe patiuntur differentiam; quòd *Diuiſum* reperiatur tantùm in materialibus, quandoquidem diuiſibilitas eſt proprietas quantitatis. *Diſtinctum* attenditur penes omnia, quæ diuiduntur numericè; & ſic Petrus & Paulus diſtinguuntur. *Diuerſum* reſpicit ſubiecta poſitiua, quæ dicuntur habere diuerſas eſſentias; vt V. G. hominem & brutum. *Non idem* denique reperitur inter rem poſitiuam & negationem eius: vt inter videntem & non videntem, inter luem & tenebras, & ſimilia. His ſic explicatis ex occaſione, ad concluſionem procedendum eſt.

CONCLVSIO.

OFficia differentiæ ſunt hæc tria, *quod diuidat genus, conſtituat ſpeciem, & eam diſtinguat a qualibet alia.* *Primò*, differentia diuidit genus; vnde vocatur diuiſiua: vt patet de Corporeo & Incorporeo, quæ diuidunt ſubſtantiam; ſicut Rationale & Irrationale diuidunt animal. *Secundò*, differentia conſtituit ſpeciem, vnde vocatur conſtitutiua; cùm Corporeum conſtituat corpus, & Rationale hominem. *Tertiò*, differentia vnam ſpeciem ab alia diſtinguit: illud enim principium, quod conſtituit vnam rem, eandem diſtinguit ab alia: vt patet de corporeo, per quod conſtituitur corpus, & à ſpiritu diſtinguitur. *Porrò*, licèt

hæc

hæc tria officia reperiantur in omni differentia: attamen per illa non conſtituitur differentia in eſſe vniuerſalis: ſed benè per hoc, quòd prædicetur de pluribus ſpecie vel numero differentibus in quale quid, vt dictum eſt in fine quæſtionis 3.

Obijcies, negationes non habent vim diuidendi, conſtituendi, aut diſtinguendi: ſed multæ negationes ſunt differentiæ, vt Irrationale, Inſenſibile, Impar, implume: ergo omnes differentiæ non conſtituunt, diuidunt, aut diſtinguunt. Reſp. concedendo maiorem, quia cùm negationes non ſint quid poſitiuum, non poſſunt conſtituere rem poſitiuam: quia *quale eſt conſtitutiuum, tale eſt conſtitutum.* Minorem verò diſtinguo, Irrationale, Inſenſibile, Impar ſunt negationes, ſecundùm vocem & nomen, concedo: ſecundùm rem & propriè, nego. Licèt enim tales differentiæ exprimantur per nomina negatiua, ſub talibus vocabulis, tamen latent formæ poſitiuæ, quæ non poſſunt commodiùs explicari, quàm per negationem aliarum differentiarum, quæ ſunt notiſſimæ. Si enim Irrationale diceret tantùm negationem rationis, & Inſenſibile negationem ſenſibilitatis: lapis diceretur Irrationalis & Inſenſibilis; quod eſt abſurdum.

QVÆSTIO VI.

Vtrum differentiæ ſuſcipiant Intenſionem & Remiſsionem.

RES aliqua dicitur *Intendi*, quando recipit augmentum: ſic calor, qui aliquando augetur per receptionem nouorum graduum eiuſdem qualitatis, Intendi dicitur. Remittitur verò, quando accipit decrementum, & amittit aliquos gradus quos antea habebat. Quærimus ergo, an differentiæ poſſint eſſe maiores in vna ſpecie, & minores in alia: V.G. vtrùm aliquod animal ſit magis ſenſitiuum, quàm aliud: & vtrum aliquis homo ſit magis rationalis, quàm alter?

CONCLVSIO.

D*Ifferentiæ eſſentiales non ſuſcipiunt magis & minus*, ſeu non recipiunt Intenſionem aut Remiſſionem, *Brutum* enim non eſt magis *ſenſibile*, quàm *homo*:

nec

nec Petrus magis rationalis quàm Paulus; quia ſpecies, quę conſtat genere & differentià, tota communicatur cuilibet indiuiduo; & genus, quòd habet differentiam genericam, totum communicatur ſuis ſpeciebus. Cùm ergo animal ſit totum in bruto, & totum in homine: ſenſitiuum, quod eſt differentia animalis, eſt totum in qualibet ſpecie; & rationale, quod eſt differentia hominis, eſt totum in quolibet indiuiduo: ergo differentię eſsentiales non intenduntur aut remittuntur.

Confirmari poteſt concluſio ex hoc, quòd differentię eſsentiales pertineant ad eſsentias rerum, quarum ſunt differentię; ſed ex Ariſtoteles 8. Metaphyſicę eſſentię ſunt indiuiſibiles, & ſe habent vt numeri, qui immutantur quotieſcumq; additur vel minuitur vnica vnitas: quoniam ſi à ternario tollatur vnitas, deſinet numerus ternarius, & fiet binarius, ſi etiam illi addatur vnitas, deſinet adhuc ternarius, & fiet quaternarius. Si ergo, vt inquit Ariſtoteles, eſſentiæ ſint indiuiſibiles, ſicut numeri, differentię quę faciunt eſsentias rerum completas non poſſunt augeri aut minui: & ſic vnum animal non erit magis ſenſibile, quàm aliud: nec vnus homo rationabilior altero.

Obijcies, quædam animalia magis ſentiunt, quam alia, & aliqui homines magis ratiocinantur, quàm alij: & ſic ſenſibilitas & rationalitas, quę ſunt differentiæ animalis & hominis, recipiunt intenſionem & remiſſionem. Reſp. hoc non fieri ex eo, quòd aliqua animalia ſint magis ſenſibilia alijs; aut quòd vnus homo magis participet de rationalitate quàm alius, ſed illa diuerſitas operationum oritur ex diuerſo temperamēto, & ex diuerſa diſpoſitione organorum, à quibus vſus ſentiendi & ratiocinandi dependet.

Queres, vtrùm duę differentiæ genus diuidentes ſint ita incompoſſibiles, vt in eadem ſpecie reperiri non poſſint. Reſp. hoc eſse impoſſibile, quod in eadem ſpecie metaphyſica, quam conſtituunt, reperiantur: quia non poteſt fieri, quod homo ſit ſimul rationalis & irrationalis. Si enim foret irrationalis, non eſset amplius homo, ſed brutum: & ſic eſset homo & non homo, quod repugnat. Hoc non impedit tamen, quin in eadem ſpecie phyſica reperiantur duæ differentiæ metaphyſicæ ſpiritualitas enim, & corporeitas ſunt duæ differentię ſpecificę, quę diuidunt ſubſtantiam; ſed hę differentię reperiuntur in eo-

dem

dem homine, vt eſt totum phyſicum; ratione ſcilicet corporis & animæ: & ſic duæ differentiæ metaphyſicæ reperiuntur in eadem ſpecie phyſica.

CAPVT QVARTVM.

De Proprio.

IN diuiſione Vniuerſalium diximus, duo prædicari purè in quid, nempe genus & ſpeciem: tertium in quale quid, quartum verò & quintum prædicari ſimpliciter in quale, videlicet proprium & accidens: cum hac diſtinctione, quòd illud prædicetur in quale neceſsarium, & iſtud in quale contingens: cùm ergo ſufficienter dixerimus de tribus primis, ad explicationem quarti progrediendum eſt, & hoc breuiter: cum philoſophi vulgò in vno capite conſtringant, quæ proprium & accidens concernunt: imò, Porphyrius ipſe, qui eſt libri vniuerſalium author, non ad triginta lineas protendit proprij & accidentis materiam.

QVÆSTIO PRIMA.

Quotuplex ſit, & quid ſit Proprium.

PRoprium aliquando opponitur alieno, & ſignificat idem quod ſuum: aliquando opponitur communi, & idem eſt ac priuatum, vt domus propria: aliquando opponitur improprio, & idem deſignat ac verum: quo ſenſu homo viuens eſt propriè homo, & non homo pictus: aliquando opponitur inſolito, & ſignificat id quod aliquis præſtare ſolet, ſic proprium eſt Ciceroni benè dicere. Tandem aliquando opponitur accidentali: & in hac ſignificatione hìc accipitur. De illo autem ſic accepto non quærimus, an ſit? quia videmus aliquid conuenire homini, & ſoli homini, & ſemper homini: vt eſſe capax diſciplinæ vel riſus, quod eſt illi proprium. Sed primò quærimus, quotuplex ſit proprium, antequam videamus quid ſit, ne æquiuocationi detur occaſio.

CONCLVSIO.

LEgitima eſt diſtributio proprij, quam tradit Porphyrius in quatuor modos. *Proprium primo modo* eſt illud, quod ſoli & non omni conuenit: ideſt, ſoli ſpeciei, & non omni indiuiduo eius: vt eſſe Chriſtianum, vel philoſophum. *Proprium ſecundo modo* eſt illud, quod conuenit omni indiuiduo vnius ſpeciei, ſed non ſoli: vt eſſe bipes: hoc enim conuenit etiam auibus. *Proprium tertio modo* eſt illud, quod conuenit omni & ſoli, ſed non ſemper: vt caneſcere, vigilare, dormire. *Proprium quarto modo* illud eſt, quod conuenit omni, ſoli, & ſemper: vt riſibile, aut doctrinæ capax, quod dicitur conuertibiliter, & reciprocè de ſpecie hominis, quandoquidem cui conuenit illa ſpecies, ipſi conuenit proprium quarto modo; & cui conuenit proprium, ipſi conuenit ſpecies.

Quod legitima ſit diuiſio illa proprij in quatuor aſſignatos modos, patet. Proprium enim, vel fluit tantùm contingenter ab eſſentia, vt eſſe philoſophum: & eſt proprium *primo modo*. Vel fluit neceſſariò à principiis communioribus eſſentiæ, vt eſſe bipedem: & eſt proprium *ſecundo modo*. Vel fluit à principijs ſpecificis eſſentiæ ſub certa tamen conditione, vt caneſcere reſpectu hominis, vigilare & dormire reſpectu animalis: & eſt proprium *tertio modo*, quia aptitudo ad caneſcendum fluit à principiis hominis ſub conditione ſenectutis aut alterius accidentis. Vel denique proprium fluit à principijs ſpecificis eſſentiæ nullam ad hoc exigendo conditionem: & eſt proprium *quarto modo*; vt eſſe riſibile.

Obijcies contra proprium tertio modo, cuius in exemplum attulimus caneſcere. Vel ſumitur caneſcere pro potentia caneſcendi, vel ſumitur pro actuali canitie: ſi ſumatur pro potentia caneſcendi, conuenit ſemper homini: & ſic erit proprium quarto modo: Vel ſumitur pro actuali canitie, & tunc non conuenit omni homini: ergo non benè definitur proprium tertio modo, quod conuenit omni, ſoli, & quandoque. Reſp. caneſcere ſumi pro potentia proxima caneſcendi, & ſic non conuenit homini niſi in ſenectute: licèt potentia remota caneſcendi conueniat omni homini pro ſemper.

VI.

Vltra præcedentem diſtributionem proprij, poteſt adhuc dici, quòd aliud proprium fluat à materia, vt eſſe corruptibile: aliud fluat à forma, vt eſſe doctrinæ capax: aliud à toto compoſito, vt eſſe riſibile. Poteſt denique dici, quòd aliud ſit proprium genericum, quod fluit ab eſſentia generis: & aliud ſpecificum, quod fluit ab eſſentia ſpeciei: & horum omnium hæc ſunt exempla. Proprietates corporis ſunt tres dimenſiones, nempe longitudo, latitudo, & profunditas. Proprietates viuentis ſunt mouere ſeipſum ab intrinſeco, nutrire ſe, augeri, & generare ſibi ſimile. Proprietates animalis ſunt eſſe dormitiuum, vigilatiuum, loco motiuum, viſiuum, auditiuum, &c. Proprietates hominis ſunt eſſe riſibile & doctrinæ capax. Cum ergo genera ſuperiora includantur in ſpeciebus infimis, quandoquidem homo eſt animal, viuens, corpus, & ſubſtantia: proprietates horum generum includuntur etiam in talibus infimis ſpeciebus.

QVÆSTIO II.

Quid ſit Proprium.

PRoprium ſumitur dupliciter, vt quodcunque aliud vniuerſale: nempe primò intentionabiliter, & ſecundò intentionaliter, *Proprium primò intentionaliter* ſumptum eſt prædicatum aliquod intrinſecum, ſeu proprietas ab eſſentia rei profluens, quæ apud philoſophos paſſim dicitur paſſio: ſic riſibilitas eſt proprium ſeu proprietas hominis: & proprio ſic ſumpto poteſt conuenire definitio quàm attulimus in quæſtione præcedenti, vbi loquentes de proprio quarto modo diximus, proprium eſſe id quod omni, ſoli & ſemper conuenit ſubiecto. *Proprium ſecundò intentionaliter* ſpectatum eſt ſecunda intentio, quæ applicatur tali proprietati: quæ cum videatur prædicari in quale conuertibiliter de inferioribus ſpeciei, quam afficit, dicitur proprium, ſeu quartum vniuerſale: & de proprio ſic ſumpto erit.

CONCLVSIO.

PRoprium definitur *vniuerſale aptum prædicari de multis ſpecie vel numero differentibus in quale accidon-*

cidentarium, neceſſarium, & reciprocum. Vniuerſale tenet locum generis, proprium enim eſt vniuerſale, vt inquiunt Ariſtoteles, Porphyrius, & Scotus *quæſt. 22. vniuerſ.* Alia definitionis verba tenent locum differentiæ; diſtinguitur enim à genere, ſpecie, & differentia, per hoc, quòd prædicetur accidentariò; & illa eſſentialiter. Diſtinguitur etiam ab accidente, in quantum accidens prædicatur tantum contingenter, & proprium prædicatur neceſſariò, & reciprocè.

Obijcies, Proprium eſt vniuerſale ab accidente diſtinctum: ergo non benè dicitur, quòd prædicetur accidentariò. Reſp. accidens ſumi dupliciter, latè nimirum, pro eo omni, quod non eſt de eſſentia rei: ſiue ſit neceſſarium, ſiue contingens, & hoc ſenſu proprium eſt accidens, in quantum non eſt de eſſentia ſubiecti; licet fluat neceſſariò ex eſſentia eius. Sumitur etiam accidens ſtrictè, pro eo ſolo quod contingenter accidit ſubiecto, & non reciprocatur cum illo: & ſic proprium non eſt accidens, nec accidentariò prædicatur.

Obijcies 2. Quod eſt proprium alicui rei non eſt commune; ſed quod non eſt commune non eſt vniuerſale; ergo non bene dicitur quod proprium ſit vniuerſale. Reſp. quod eſt proprium immediatè non eſt commune immediatè, concedo; non eſt commune mediatè, nego: vnde non dicimus, quòd riſibile, quod eſt proprium, ſit commune immediatè, cum ſoli homini conueniat; ſed eſt commune mediatè, quia mediante homine, cui eſt proprium, conuenit omnibus, & ſingulis hominibus, reſpectu quorum eſt vniuerſale.

Quia diximus multoties, quòd riſibilitas ſit proprietas hominis, quæ proinde fluere debet ab eius eſſentia; quæri poteſt, quomodò riſibilitas, & flebilitas hominis ortum ducant ab eius rationalitate. Reſp. hoc ſic poſſe intelligi. Ex eo, quod homo ſit rationalis, eſt etiam admiratiuus de auditis, & viſis; per admirationem autem ſuſpenditur animus, nititurque cauſam habere perſpectam de re, quam admiratur; indagine verò præſtità, ſi apprehendat rem vt ſibi commodam ſequitur delectatio: cùm autem mens delectatione afficitur, erigitur ſpiritus, & calor ad faciem: vnde proueniunt cordis dilatatio, oris apertio, & riſus. Si autem apprehendat rem vt ſibi incommodam, exoritur triſtitia; per quam à facie extrahuntur ad cor calor, & ſpiritus,

com-

comprimiturque cerebrum, vnde effluit per oculos humidum lachrymabile: & ſic efficitur fletus.

QVÆSTIO III.

Per quid Proprium conſtituatur in eſſe Vniuerſalis.

SOlum proprium quarto modo ſumptum efficit quartum vniuerſale, vt deducitur ex Scoto *q.* 32. *Vniuerſ.* dicente, proprium prædicabile egredi à principijs eſſentialibus ſubiecti; ſed ſolùm proprium quarto modo egreditur à principijs eſſentialibus ſubiecti: ergo illud ſolum eſt quartum prædicabile. Probatur minor, quia proprium primo modo fluit tantùm contingenter à natura; proprium ſecundo modo fluit tantùm à principijs communioribus eſſentiæ, proprium tertio modo fluit quidem à principijs ſpecificis, ſed reſtringitur per aliquam conditionem, quæ impedit quo minus ſemper conueniat ſubiecto: ergo ſolum proprium quarto modo ſumptum fluit ſemper à principijs ſpecificis eſſentiæ neceſſariò, reciprocè, & abſque vlla reſtrictione: ergo ſolum proprium quarto modo eſt quartum vniuerſale.

Quæritur autem, ſub qua ratione & ſub quo reſpectu obtineat rationem vniuerſalis? Conſiderari enim poteſt, vel per reſpectum ad ſpeciem, quam immediatè afficit, vel per reſpectum ad indiuidua ſpeciei, de quibus prædicatur: & ſic dubitari poteſt, ſub qua ratione efficiatur vniuerſale.

CONCLVSIO.

P*Roprium eſt vniuerſale per reſpectum ad inferiora, de quibus prædicatur, non verò per reſpectum ad ſpeciem, à qua emanat.* Sic Doctor noſter *quæſt.* 3. *Vniuerſ.* Proprium enim eſt vniuerſale, quando induit rationem vniuerſalis; ſed ratio vniuerſalis eſt, quòd prædicetur de pluribus: ergo proprium non eſt vniuerſale, dum comparatur ad ſubiectum immediatum, cui ineſt; ſed per reſpectum ad ſubiecta mediata de quibus prædicatur. Riſibile ergo, quod eſt proprium hominis, pertinet ad quartum vniuerſale, non per reſpectum ad hominem in ſe, qui eſt ſubiectum immediatum ri-

ſibilitatis;ſed per reſpectum ad Petrum,Paulum,& alios homines,in quibus exiſtit, & de quibus prædicatur in quale quid:

Ob hanc rationem dicunt communiter philoſophi, quòd proprium ſit quidem prædicatum conuertibile per reſpectum ad ſpeciem,cum qua reciprocatur;non tamen eſt vniuerſale ratione talis conuertibilitatis, ſed ſub ratione prædicabilitatis de inferioribus. Hanc eandem veritatem confirmant ea, quæ diximus de ſpecie & differentia, quas probauimus non eſſe vniuerſalia, niſi per reſpectum ad inferiora de quibus prędicantur.

Obiicies, ſi proprium comparetur ad inferiora de quibus prędicatur,& non ad ſubiectum cui ineſt immediatè:propriũ erit genus vel ſpecies, nam vegetatiuum prędicatur in quid de vegetatiuo hominis, & bruti: & ſic eſſet genus: riſibile etiam prædicabitur in quid de hoc riſibili & de iſto, & ſic erit ſpecies: ergo proprium, vt ſit quartum vniuerſale, debet comparari ad ſubiectum in quo exiſtit. Reſp. proprium reuerà non eſſe proprium, nec quartum vniuerſale, per reſpectum ad ſua inferiora; tunc enim eſſet genus, vel ſpecies, vt re-ċè probat obiectio,quia de illa prędicatur in quid: ſed ſt proprium & vniuerſale per reſpectum ad inferiora biecti,cui ineſt & de quibus prędicatur in quale quid: ı quòd riſibile. V.g. non ſit proprium,quatenus prę-catur de illo & de iſto riſibili; tunc enim eſt ſpecies: ſed per reſpectum ad inferiora hominis, de quibus prædicatur in quale quid,vt de Petro,& Paulo.

Obiicies ſecundò, eſse philoſophum eſt proprium primo modo; ſed eſse philoſophum, vt ſumitur pro aptitudine ad philoſophiam conuenit omni, ſoli, & ſemper:ergo proprium primo modo conſtituet etiam quartum prędicabile, contra id quod diximus in principio huius quęſtionis. Reſp. quod eſse philoſophum,ſit proprium primo modo, ſi ſumatur pro aptitudine proxima, quę dependet ex inclinatione & diſpoſitione particulari alicuius hominis ad philoſophiam, concedo: ſi ſumatur autem pro aptitudine remota,quam habet homo quilibet ad philoſophiam, nego: quia pro tunc idem eſt ac doctrinę capacitas; quę conuenit omni, ſoli. & ſemper. & proinde eſt proprium quarto modo, & quartum vniuerſale.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

Quomodo diſtinguantur proprietates à ſubiecto.

QVia in fine *q.* 4. *cap.* 1. de vniuerſal. dictum eſt, quid ſit diſtinctio, quotuplex, & quid ſint diſtinctio realis, formalis, & rationis; nè fiat repetitio, dicemus tantùm in hac quæſtione, quòd proprietates, quæ alio nomine à philoſophis vocantur propriæ paſſiones, non diſtinguantur realiter, ſed tantùm formaliter à naturis, quibus inſunt & à quibus emanant.

CONCLVSIO PRIMA.

PRoprietates non diſtinguuntur realiter à ſubiecto. Illa enim tantùm diſtinguuntur realiter, quæ poſſunt ſeparatim exiſtere; vel quæ ſunt in diuerſis ſuppoſitis, vel denique, quorum vnum eſt producens, & aliud productum, vt diximus loco citato; ſed proprietates primò non poſſunt ſeparari à ſubiecto, riſibilitas nimirum ab homine; quandoquidem ſemper fluunt ab eſſentia: non exiſtunt ſecundò in pluribus ſuppoſitis, quoniam riſibilitas in ſolo homine exiſtit; nec tertiò vnum eſt producens, & aliud eſt productum: cùm natura hominis non producat propriè riſibilitatem, quæ à ſubiecto tantùm emanat, ſicut lux à ſole, & riuuli à fonte: ergo proprietates non diſtinguuntur realiter à rebus & à naturis, quarum ſunt proprietates.

Obijcies 1. omnis cauſa diſtinguitur realiter à ſuo effectu, quia cauſa eſt producens, & effectus eſt productus; ſed natura eſt cauſa proprietatis, cùm proprietates à naturis originentur: ergo proprietates diſtinguuntur realiter à ſubiectis. Reſp. aliquid originari ab alio tripliciter. *Primò*, per realem, propriam, & phyſicam efficientiam, quæ ſola originatio propriè dici debet productio; & ſic ignis producit alium ignem, ſol ranam & homo hominem. *Secundò*, per reſultantiam, & talis originatio per reſultantiam eſt propria relationum: poſità enim vnà relatione, reſultat alia; poſitâ paternitate in patre reſultat filiatio in filio. *Tertiò*, per originationem metaphyſicam, quando ſcilicet vnum emanat naturaliter ab alio; vt proprietas à natura. Hoc

poſito, Reſp. diſtinguendo minorem; natura eſt cauſa proprietatum; cauſa impropria, & metaphyſica, concedo: cauſa propria, & phyſica, nego: hæc tamen requiritur ad diſtinctionem realem, & alia non ſufficit.

Obijcies 2. proprietas poteſt ſeparari à ſubiecto, cum in fornace Babylonica ſeparatus fuerit ab igne calor, qui eſt eius proprietas. Reſp. negando antecedens: cum enim proprietas fluat neceſſariò à natura, non poteſt ab illa ſeparari, ne per potentiam quidem diuinam. Ad probationem ergo antecedentis, dico Deum non abſtuliſſe igni calorem; remanſit enim ignis calidus in fornace Babylonica; ſed Deus impediuit actum caloris, nè ſcilicet noceret tribus pueris. Impediuit, inquam, denegando concurſum calori, nè ageret in pueros; *ſine enim concurſu cauſæ primæ, cauſa ſecunda eſt impotens.* Si dicatur, Deum, etiam poſſe denegare ſuum concurſum naturæ, nè producat ſuam proprietatem; hoc negari debet, quoniam enim proprietas non producitur à natura per veram efficientiam; ideo non requiritur concurſus Dei cum natura: vnde proprietates potiùs dicuntur comproduci, quam produci.

CONCLVSIO SECVNDA.

P*Rroprietates diſtinguuntur formaliter à natura.* Illa enim diſtinguuntur formaliter, quæ habent diuerſos conceptus obiectiuos, ſeu diuerſas formalitates, vel diuerſas definitiones, vt diximus, loco præcitato; ſed proprietas, & natura habent diuerſos conceptus obiectiuos, diuerſas formalitates, & diuerſas definitiones: ergo diſtinguuntur formaliter. Minor probatur, quia conceptus, quo concipitur homo, eſt diuerſus à conceptu, quo concipitur riſibile; homo enim definitur animal rationale, & riſibile animal habens principium ridendi: ergo habent diuerſas definitiones, & diuerſos conceptus obiectiuos, ſeu diuerſas formalitates, quæ diuerſimodè concipiuntur.

Obijcies primò, omne ens eſt reale, vel rationis; ſed diſtinctio eſt proprietas entis: ergo omnis diſtinctio eſt realis, vel rationis, & ſic non datur diſtinctio formalis: nec proinde proprietates diſtinguuntur formaliter à natura. Reſp. diſt. mai. omne ens eſt reale, vel rationis; in prima ſui diuiſione, conc. in totali, & vltima diuiſione, nego; ens enim reale vlterius ſubdiui

ditur

ditur in ens reale ſimpliciter, ſeu in ens reale maius & perfectum, qualia ſunt Petrus & Paulus: & in ens reale formale, ſeu diminutum, aut reale minus; qualia ſunt in homine rationale, riſibile, animatum, & ſimilia. Sic etiam ad concluſionem reſponderi debet; omnis diſtinctio eſt realis, vel rationis, diſt. in prima ſui diuiſione, conc. in vltima & adæquata, nego. *Diſtinctio* enim *realis*, prout opponitur *diſtinctioni rationis*, duplex eſt; nempe *realis maior*, quæ eſt inter res & res v. g. inter Petrum & Paulum, & *realis minor*, quæ eſt inter realitatem & realitatem, ſeu inter duas formalitates; v. g. inter rationale, riſibile, animatum, ſentiens, viuens, &c. vt diximus aliàs.

In hac diſtinctione multùm controuertuntur Thomiſtæ & Scotiſtæ: illi enim contendunt mordicus nullam dari diſtinctionem præter diſtinctionem realem & rationis; quia volunt, nihil mediare inter ens rationis & ens reale. Nos verò, qui iure diſtinguimus inter ens reale & formale, meritò etiam admittimus diſtinctionem aliquam inter diſtinctionem realem & rationis, quæ ob hoc vocatur media, ſeu formalis, quia eſt inter duas formalitates: ſeu ex natura rei, quia nullo cogitante intellectu, rationale eſt aliquid diſtinctum à riſibili: vel denique realis minor, quia eſt inter plures realitates, quæ res minores dici poſſunt. Hæc diffuſiùs explicabuntur in metaphyſica.

CAPVT V.

De Accidente.

EXplicato genere, quod prædicatur *in quid incompletè*; explicatà ſpecie, quæ prædicatur in *quid completè*, explicatà differentià, quæ prædicatur *in quale quid*; explicato proprio, quod prædicatur *in quale neceſſarium*: explicandum ſupereſt accidens, quod prædicatur *in quale contingens*. Et in hoc ſequemur methodum Porphyrij, qui cæteris vniuerſalibus poſtponit accidens tanquam origine & dignitate vltimum.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit accidens.

ACcidens, quòd ſic dicitur *ab accidendo*, quia enti completè exiſtenti accidit; tripliciter ſumitur:

Primò, pro eo omni quod non eſt de conceptu alicuius, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue non, & hoc ſenſu *homo*, qui eſt ſubſtantia, poteſt dici *accidens animalis*; quia non eſt de conceptu, imò eſt extra conceptum illius. *Secundò*, ſumitur pro eo omni, quod de ſubiecto prædicatur in quale, ſiue prædicetur in quale eſſentiale, ſiue in quale neceſſarium, ſiue contingens: & ſic accidens confunditur cum differentia & proprio. *Tertiò*, ſumitur propriè pro eo, quod contingenter & extrinſecè conuenit ſubiecto, vt *albedo* in pariete, *ſcientia* in intellectu, & *calor* in manu.

CONCLVSIO.

ACcidens primò intentionaliter ſumptum definitur à Porphyrio, *id quod abeſt & adeſt ſine ſubiecti interitu*: ſecundò intentionaliter verò & logicè acceptum definiri ſolet, *vniuerſale aptum ineſſe & prædicari de multis, ſiue ſpecie, ſiue numero differentibus ſubiectis, in quale contingens*. Dicitur primò vniuerſale, & eſt genus definitionis; in quo accidens conuenit cum alijs vniuerſalibus. Dicitur 2. *aptum ineſſe multis, & prædicari de multis*; quod pertinet adhuc ad rationem genericam, vtpote conueniens omnibus. Dicitur 3. *ſiue ſpecie, ſiue numero differentibus*, quia aliud eſt accidens genericum, vt color, qui prædicatur de ſubiectis differentibus ſpecie, de pariete nimirum albo, & de coruo nigro, & aliud eſt accidens ſpecificum, quod prædicatur de pluribus ſubiectis ſolo numero differentibus; vt albedo de hoc & de illo pariete albo. Dicitur 4. *de pluribus ſubiectis*, quia accidens non eſt accidens per reſpectum ad ſua inferiora, ſed per reſpectum ad inferiora ſubiecta: color enim & coloratum, reſpectu albedinis & nigredinis, & reſpectu albi & nigri, eſt potius genus, quam accidens: ſed eſt accidens per reſpectum ad niuem albam, & cornum nigrum: quia de iſtis ſubiectis prædicatur in quale contingens. Additur quintò, *in quale contingens*; quia hæc eſt propria differentia accidentis, quòd prædicetur per modum qualitatis extrinſecæ quæ poteſt abeſſe & adeſſe ſine corruptione ſubiecti.

Obijcies ex Porphyrio, ſpecies prædicatur *in quid* & accidens *in quale quid*: ergo accidens non prædicatur *in quale contingens*. Reſp. accidens prædicari in qua-

quale quid, ſi ſumatur latè, pro differentia; concedo: ſi ſumatur propriè & ſtrictè, nego. *Dices*, omne accidens eſt in ſubiecto ſingulari: nempe in illo vel in iſto: ſed quod eſt in ſingulari eſt ſingulare: ergo accidens eſt ſingulare, & non vniuerſale. Reſp. ſicut de natura communi, quod eſt in ſingulari eſt ſingulare, diſtinguo; ſi ſit in ſingulari, per ſe primò, concedo, ſi exiſtat in ſingulari, per aliud: nego, licèt enim hæc albedo ſit ſingularis, quia per ſe primò exiſtit in hoc pariete; accidens tamen vniuerſale non eſt ſingulare, quia non exiſtit in ſubiecto ſingulari per ſe. ſed per hãc albedinẽ.

Obijcies 2. pars non poteſt prædicari de toto, ſed accidens eſt pars, & ſubiectum eſt totum: ergo accidens non poteſt prędicari de ſubiecto, quod eſt contra definitionem. Probatur minor, in hac prædicatione, paries eſt albus, albedo eſt pars, & paries eſt totum: ergo accidens eſt pars, & ſubiectum eſt totum. Reſp. diſtinguendo maiorem, pars non poteſt prædicari de toto, pars in abſtracto ſumpta, concedo; nequit enim dici, paries eſt albedo: pars in concreto, nego: vnde dicitur rectè, paries eſt albus, quia pars in concreto ſumpta ſortitur rationem totius: quando enim dicitur, paries eſt albus, hoc eſt dicere, paries eſt res alba, quæ res alba eſt totum.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit accidens.

EXperientia docet exiſtentiam accidentium, cum videamus parietem de non albo fieri album; hominem de non ſciente, ſcientem fieri, & manum de non calida, effici calidam; ſed hæc omnia per accidentia fiunt: ergo dari accidens neminem latet. Multipliciter autem diuiditur accidens, nempè primò in Logicum, quod antea definitum eſt, in Phyſicum, quod adeſt vel abeſt ſine ſubiecti interitu, vt albedo in pariete, & in Metaphyſicum, quod definitur ens in alio inhærens, vt albedo in niue. Præter alias diuiſiones, quæ non ſunt magni momenti, nobiliorem afferet.

CONCLVSIO.

ACcidens diuiditur communiter in *ſeparabile*, & in *inſeparabile*. Nam ex vna parte videmus hominem

ſedere, dormire, frigeſcere, & caleſieri, quæ ſunt accidentia ab homine ſeparabilia. Videmus etiam nigredinem in coruo, & albedinem in cygno, quæ ſunt accidentia inſeparabilia: ergo accidens rectè diuiditur in ſeparabile, & in inſeparabile Accidentium etiam aliqua ſunt vni tantùm parti ſubiecti ad dicta, vt ſimitas naſo, & criſpitudo capillis. Alia verò omnes partes ſubiecti indifferenter reſpiciunt, vt albedo, quæ dentibus, manui, & faciei inhærere poteſt, ſicut, & alijs partibus corporis. Porrò, accidentium alia in parte exteriori reſident, vt pulchritudo in facie, & alia in parte interiori ſubiecti, vt ſcientia in intellectu.

Obijcies, nullum datur accidens inſeparabile, quia accidens eſt id quod poteſt adeſſe, & abeſſe; accidens verò inſeparabile abeſſe non poteſt ſine ſubiecti interitu: ergo accidens non benè diuiditur. Reſp.1. Accidens inſeparabile non poſſe quidem naturaliter ſeparari, benè autem per potentiam diuinam; quod conuenire non poteſt Proprio. Reſp.2. Omne accidens poſſe ſeparari, non quidem reali ſeparatione, qualiter ſeparari poteſt albedo à pariete; ſed ſeparatione ſaltem logicali, & intentionali, vt, inquit Porphyrius, *cap.5. Vniuerſ.* quatenus per intellectum poſſumus remouere albedinem à cygno, & nigredinem à coruo, abſque præiudicio eſſentiæ illorum; cum remotis albedine & nigredine cygni, & corui, ſint ſemper cygnus, & coruus. *Dices*, Si admittatur illa ſeparabilitas logica, nullum erit accidens inſeparabile: quandoquidem omnia accidentia poſſunt ſeparari à ſubiecto, ſaltem intentionaliter. Reſp. Dari accidens inſeparabile per reſpectum ad ſeparabilitatem phyſicam, & realem, licèt non detur illud per reſpectum ad ſeparabilitatem logicam: cùm nullum ſit accidens, quod non poſſit ſeparari ſeparatione logica, & per intellectum.

Obijcies inſtando, ſi ſeparatio logica ſufficeret ad naturam accidentis, proprium poſſet dici accidens, quia intellectus noſter poteſt concipere hominem ſine riſibilitate nullus tamen dixerit, proprium eſſe accidẽs: ergo nulla ſolutio præcedens. Reſp. Intellectum poſſe concipere hominem ſine riſibilitate, abſtractione ſimpliciter præciſiuà, quæ pertinet ad primam mentis operationem, v.g, concipere ſimpliciter hominem, vt homo eſt rationalis, niſi cogitando de riſibilitate, concedo, intellectus poteſt concipere hominẽ ſine riſibilitate, abſtra-

ſtractione negatiuà, quæ pertinet ad ſecundam mentis operationem, negando hominem eſſe riſibilem, nego.

Non poteſt ergo dici, quòd proprium ſit accidens, quia, licèt abſtracti one ſimplici & præciſiuà poſſit concipi homo ſine riſibilitate; non poteſt tamen concipi homo ſine riſibilitate, abſtractione compoſità & negatiua: quia, ſi intellectus cōciperet hominē vt non riſibilem, falleretur. Non ſic autem de accidente, quia ſubiectum ſine illo conſiderari poteſt, tum præciſiuè, tum negatiuè; vt ſi conciperem Æthiopem vt album, non minùs in eo remanerent eſſentia & eſſentialia hominis; quandoquidem nigredo eſt quid conſequens ad eius eſſentiam, reſultans ex regione in qua habitat: vnde obſeruat Auguſtinus *S. de Trinit.* Æthiopes & Indos in 7. & 8. climate albeſcere.

Obijcies 3. Contra id quod diximus in annotatione quæſtionis, accidens eſſe id quod adeſſe & abeſſe poteſt abſque interitu ſubiecti. Combuſtio & mors ſunt accidentia; ſed combuſtio non poteſt accidere domui, nec homini mors, quin corrumpantur hæc ſubiecta: ergo illa definitio non eſt legitima. Reſp. 1. Nos non loqui de accidentibus negatiuis, qualia ſunt præcedentia, ſed tantùm de poſitiuis, vt ſunt nigredo & albedo, quæ modò ſunt in pariete, & modò abſunt. Reſp. 2. diſtinguendo minorem, mors & combuſtio non poſſunt adeſſe, ſaluà rei eſſentià, in eſſe phyſico, concedo: dum enim talia accidunt, petit eſſe phyſicum eſſentiæ, ſaluà rei eſſentià, in eſſe metaphyſico, nego: ſiue enim viuat aut moriatur homo, ſemper eſt animal rationale.

Si hìc quæratur, an vita ſit accidens, ſicut mors accidens dicitur: Reſpondendum eſt cum diſtinctione: quòd, ſi vita ſumatur pro anima rationali, vita non ſit accidens; cùm anima ſit ſubſtantia. Si autem vita ſumatur pro permanentia animæ cum corpore, dici poteſt accidens: quia corpus ſine anima poteſt exiſtere. Si etiam vita ſumatur pro functionibus vitalibus, vt ſunt videre, nutriri, augeri, & ſimiles, poteſt dici accidens: cùm hæc omnia poſſint adeſſe & abeſſe. Porrò, ſi contra præcedentem veritatem dicatur, quòd anima, quæ non eſt accidens, poſſit abeſſe ſine ſubita corruptione corporis: Reſp. ideò animam non eſſe accidens, quia non eſt in ſubiecto per inhæſionem, ſed per informationem.

QVÆSTIO III.

Quanam ſint differentia inter Proprium, & Accidens.

EX dictis antecedentibus patet, conuenientiam hanc eſſe inter Proprium,& Accidens;quòd vtrumq; ſit extra eſſentiam ſubiecti, & vtrumque prædicetur in quale. Conſtat etiam, vnum in hoc diſtingui ab alio, quòd illud prædicetur in quale neceſſarium, & reciprocum: iſtud verò in quale contingens, & non conuertibile: quandoquidem, licèt verum ſit dicere, omne riſibile eſt homo, & omnis homo eſt riſibilis; attamen dici non poteſt, quòd omnis homo ſit doctus, nec quòd omne doctum ſit homo. Sed inſuper quæritur, maioris explicationis cauſa, an hæc ſit vnica ratio diſtinctionis inter Popriuni,& Accidens.

CONCLVSIO.

IN his quatuor ſequentibus *Accidens* cenſetur differre à *Proprio*. *Primo*, *proprium fluit ab eſſentia ſpeciei*, vt *riſibilitas* ab eſſentia hòminis: *accidens* verò *fluit à principÿs extrinſecis*, *& indiuiduantibus*, ſeu ab *indiuiduo*, quod tale eſt per principia extrinſeca. *Secundò*, *proprium habet immediatam*, *& neceſſariam connexionem*, *cum ſpecie*, *& mediante illa cum indiuiduis ſpeciei*: vt patet de *riſibilitate*, quæ immediatè coniuncta eſt cum Petro, & Paulo: *Accidens* autem *habet immediatam connexionem accidentariam cum indiuiduo*, *& mediante indiuiduo*, *cum ſpecie*: vnde *Petrus* immediatè eſt *albus*, & mediante *Petro albo, homo albus* dicitur. *Tertiò*, *proprium non admittit magis*, *& minus*, quoniam vnus homo non eſt *plus riſibilis* quàm alter, licet magis rideat *Accidens* verò *vtrumque ſuſcipit*, quandoquidem *albedo* eſt *maior* in niue, quam in pariete. *Quartò* denique, *proprium non poteſt ſeparari à ſubiecto*, *niſi per primam mentis operationem*: In quantum ſola abſtractione præciſiua homo poteſt concipi ſine *riſibilitate*: *Accidens* verò *poteſt ſeparari à ſubiecto per ſecundam mentis operationem*, *& negari de ſubiecto cui ineſt*, *abſque quod deſtruatur ſubiecti natura*: non deſtrueret enim naturam corui, qui diceret ipſum non

eſſe nigrum ; nec deſtrueret naturam hominis , qui diceret ipſum non eſſe album. Ob hoc D. Thomas explicans naturam accidentis, per hoc quòd poſſit abeſſe & adeſſe ſine ſubiecti interitu , ait hoc debere ſic intelligi, quòd poſſit accidens affirmari vel negari de ſubiecto, ſine ipſius ſubiecti corruptione.

Quæres, per quid accidens conſtituatur vniuerſale? Iam ad hoc reſpondimus in definitione accidentis, ipſum non effici vniuerſale per prædicabilitatem de inferioribus ſuis ; ſed per prædicabilitatem de inferioribus ſubiectis, quibus inhæret : ita quòd color v.g. non ſit quintum prædicabile, per reſpectum ad albedinem & nigredinem, de illis enim prædicatur in quid, & proinde eſt genus; ſed eſt quintum vniuerſale, per reſpectum ad ſubiecta alba, & nigra, de quibus prædicatur in quale contingens.

Quæres, quænam ſint proprietates accidentis? *Reſp.* Has præ cæteris accidentibus conuenire, quòd ſcilicet intenſionem, & remiſſionem ſuſcipiat: cum vnus paries ſit alio magis albus, *Secundò*, contrarietatem recipiunt, frigus enim, & calor, album, & nigrum ſibi contrariantur, *Tertiò*, ſubſtantiam indicant, ſola enim accidentia percipiuntur ſenſibus ; ipſam conſeruant , quoniam ipſis corruptis pereunt ſubſtantiæ , eandemque deſtruunt, cùm calor ignis lignum conſumat :

Quæres, quomodò accidentia prædicentur de ſubiectis? Reſp. Nos iam dixiſſe in obiectione 2. *quæſt.* 1. accidentia prædicari de ſubiectis in concreto, & non in abſtracto ; licèt enim dicatur, paries eſt albus, quia albus inuoluit ſubiectum: non tamen dici poteſt, paries eſt albedo : aliàs pars prædicaretur de toto, contra id quod dictum eſt loco præcitato.

DISPVTATIO SECVNDA

De Prædicamentis.

AGendo de vniuerſalibus in præcedenti diſputatione, vidimus, quot modis vnus terminus dicatur de alio, tanquam ſuperius quoddam de inferioribus ſuis, nunc videndum eſt, quomodo tales termini diſtribuendi ſunt in claſſes, & in vniuerſaliſſima genera,

quæ vocantur prędicamenta, ſeu categoriæ. Tota hæc diſputatio in tres ſectiones diuiditur, quarum *Prima* erit de Antepredicamentis: *Secunda* de prædicamentis, & *tertia* de poſtprædicamentis. Ita enim hunc tractatum diuiſit Ariſtoteles, qui eius extitit author, & ab ipſo ſuam inchoauit logicam. Si quæratur autem, qualis fuerit Ariſtoteles, Sciri debet quod fuerit natione Macedo, patriâ Stagirites, non corporis forma inſignis, ſed ingenio maximè ſublimis: Platonis primò extitit diſcipulus, Alexandri Magni per decem annos præceptor, & poſtmodum docuit Athenis in Lycæo: vbi peripateticam ſectam inſtituit, ſic denominatam à loco, qui deambulatorium dicebatur, vel à docendi forma, quatenus deambulando inſtruebat diſcipulos.

SECTIO PRIMA.

De Antepradicamentis.

ANtepradicamenta nihil aliud ſunt, quàm *praambula quadam ad intelligentiam Pradicamentorum neceſſaria*. Tria ſunt numero Antepredicamenta, quorum primum, de quo noſter ſermo inſtituendus eſt, continet tres definitiones, & duas regulas.

CAPVT PRIMVM.

De primo Antepradicamento.

IN hoc Anteprædicamento tradit Ariſtoteles definitionem Æquiuocorum, Vniuocorum, & Denominatiuorum: nihil dicendo de analogis, quæ cenſet non diſtingui ab ęquiuocis & vniuocis, vt ttuetur ipſemet Scotus *q.* 15. *Elench.* Quia tamen Analogorum ſpecialis explicatio multùm confert ad intelligenda prędicamenta, ideò ſpecialiter agemus de illis in q. 4.

QVÆSTIO PRIMA.

De Æquiuocis.

ÆQuiuoca ſunt ea, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantia, ſeu *natura per nomen ſignificata diuer-*

diuerſa ſimpliciter: vnde ęquiuoca in ſola voce conueniunt, & prorſus differunt in re: vt *aries*, qui modò ſignificat agnum, modò ſidus, & modò Machinam bellicam. Iſta ęquiuoca, quæ definimus, *æquiuoca æquiuocantia*, participant idem nomen, & naturam planè diuerſam.

Æquiuoca alia ſunt *à caſu*, quando fortuitò, nomen commune imponitur rebus diuerſis: *Alia* ſunt *à conſilio*, vt quando à patrinis nomen imponitur filio luſtrali. Æquiuoca admittuntur propter penuriam vocum, cùm enim res ſint in maiori numero quàm nomina: ideò vtimur vno & eodem nomine ad plures res ſignificandas. Videantur quę dicta ſunt in Compendio.

Si quis dicat, ęquiuoca non poſſe definiri: quia plura ſignificant, quæ non poſſunt comprehendi in vna definitione. Reſp. Æquiuoca non poſſe quidem definiri, vt ſunt multa, quę habent multas eſſentias, definiri tamen poſſunt, quatenus habent communem ſecundam intentionem æquiuocationis: quæ illis ab intellectu imponitur; hoc enim docet Scotus *q. 1. prædic.*

QVÆSTIO II.

De Vniuocis.

VNiuoca ex Ariſtotele hoc in loco ſunt *ea, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ eſt eadem*: ſic *animal* eſt *vniuocum* reſpectu *hominis* & *bruti*, & *homo* eſt *vniuocus* reſpectu *Petri* & *Pauli*. Vniuocum dicitur quaſi vna vocatio, cùm ſcilicet in aliqua voce & quidditate voci correſpondente multa vocantur. Vniuocum diuiditur in *vniuocum vniuocans*, & in *vniuocum vniuocatum*; vt haberi poteſt ex Compendio.

Vniuocum vniuocans & vniuocatum poſſunt ſumi primò intentionaliter, vel ſecundò intentionaliter. Vniuocum vniuocans *primò intentionaliter* eſt vox ſignificans aliquid multis commune; vt iſta vox *homo* reſpectu Petri & Pauli: qui ſunt vniuoca vniuocata primò intentionaliter. Vniuocum vniuocans *ſecundò intentionaliter* eſt relatio rationis vocis ſignificantis ad aliquid multis commune, vt relatio huius nominis *homo*, ad Petrum & Paulum. Vniuocum vniuocatum primò intẽtionaliter ſumptum eſt particulare aliquod, quod participat cũ alio idẽ nomen, & eandẽ naturam: vt Petrus,

& Iai-

& Paulus reſpectu hominis. Vniuocū vniuocatum ſecundò intentionaliter eſt relatio rationis plurium ſignificatorum ad vnam, & eamdem vocem ſignificantem.

Ad vniuocum duæ conditiones requiruntur, vt colligi poteſt ex eius definitione. Primò non debet eſſe commune multis, vt patet de animali, cuius nomen eſt commune homini, & bruto. Secūndò, eadem debet eſſe ratio ſubſtantiæ in ſignificatis; ſeu eadem quidditas, aut idem conceptus obiectiuus; vt innuit Doctor noſter *in 1. diſt. 2. quæſt. 3.*

Quatuor gradus vniuocationis notantur in ſchola Scotica. *Primus* eſt, quando natura reperitur in inferioribus æque perfecta, eodem ordine eſſentiali, & eodem eſſendi modo. Sic ſola ſpecies infima eſt vniuoca in primo gradu vniuocationis, quia differentia indiuidualis nō eſt perfectior in vno indiuiduo, quàm in alio; nec vnum indiuiduum eſt eſſentialiter perfectius altero, quandoquidem homo eſt æqualiter in Petro ac in Paulo, & Petrus non eſt eſſentialiter perfectior Paulo.

Secundus vniuocationis gradus eſt, quando natura vniuoca reperitur in inferioribus eodē modo eſſendi, & eodem ordine eſſentiali; ſed non cum æquali gradu perfectionis: ſic animal eſt vniuocum in ſecundo gradu vniuocationis, quia licet deſcendat ad brutum, & hominem cum eodem modo eſſendi, & cum eodem eſſentiali ordine: quia vna ſpecies non participat naturam animalis priùs altera: attamen animal habet aliquam perfectionem eſſentialem, ſaltem extrinſecam in homine; quam non habet in bruto, in quantum eſt rationale.

Tertius vniuocationis gradus eſt: quando ſuperius deſcendit quidem ad inferiora ſecundum eſſentiam, ſed non cum eodem ordine eſſentiali; ſic numerus priùs deſcendit in binarium quam in ternarium, licèt vterque participet eſſentiam numeri: cum ambo admittant vnitatum collectionem.

Quartus denique gradus vniuocationis eſt, quando ſuperius tradit quidem ſuis inferioribus idem nomen & eandem naturam, ſed non cum eodem modo eſſendi, nec cum eodem ordine eſſentiali, nec cum ęquali gradu perfectionis: Sic ens eſt vniuocum reſpectu Dei & creaturæ, & reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis: Tribuit enim illis eandem naturam, ſed non cum eodem ordine eſſentiali: cum Deus ſit prius ens, quàm creatura: non etiam cum eodem eſſendi modo, quia modus eſſendi

Dei

Dei eſt infinitus, & modus eſſendi creaturæ eſt finitus: nec denique cum æquali gradu perfectionis, quia Deus eſt ens perfectiſſimum, non ſic autem de creatura.

QVÆSTIO III.

De Denominatiuis.

DEnominatiua ex Ariſtotele ſunt *ea, quorum vnum ſumit ſuam denominationem ab alio, à quo ſolùm differt caſu, vel terminatione*, ſic Logicus & Logica, Fortis & Fortitudo. Grammaticus & Grammatica ſunt denominatiua: quia fortis denominatur à fortitudine, logicus à logica, & grammaticus à grammatica. In hoc autem differunt grammatici, & philoſophi, quòd grammatici abſtractum deriuent à concreto, vt fortitudinem à forti; philoſophi verò è contra deriuant concretum ab abſtracto, nempe fortem à fortitudine.

Denominatiuorum alia ſunt *denominatiua denominantia*, quæ ſunt *formæ denominantes*; vt fortitudo, quæ Petrum & Paulum denominat fortes: & alia ſunt *denominatiua denominata*, quæ ſunt res ipſæ *denominata*, vt Petrus & Paulus, qui à fortitudine fortes denominantur. Denominatiua comprehenduntur ſub vniuocis, & definitio vniuocorum denominatiuis competit, vt innuit Scotus 1. *diſt.* 8. *q.* 3. Vniuocis enim eſt idem nomen & eadem ratio communis; quod etiam conuenit denominatiuis, quandoquidem fortis & fortitudo eandem rationem habent: ſiue ſumantur in concreto, ſiue ſumantur in abſtracto.

Ad rationem Denominatiuorum tres requiruntur conditiones, quarum *prima* eſt, vt forma denominans ſit accidentalis, & ſic humanitas non dicitur denominatiua hominis, quia non eſt forma eius accidentaria. *Secunda* eſt, quòd denominatiua debeant conuenire in principio dictionis, & differre in fine; & ſic muſica adiectiuè ſumpta non dicitur denominata à muſica denominante ſumpta ſubſtantiuè, quia non differunt in fine dictionis. *Tertia* eſt, quod denominatum & denominans habeant eandem ſignificationem, vnde ſtudioſus non denominatur à ſtudio, quia ſtudium ſignificat diligentem exercitationem circa libros, ſtudioſus verò dicitur à virtute, idem enim eſt ſtudioſus, ac virtute præditus: vnde ſi talia vocabula

ſunt

ſunt denominatiua, hoc eſt tantummodò ſecundùm rem, & non ſecundùm rationem.

QVÆSTIO IV.

De Analogis.

HÆc quæſtio propriè non ſpectat ad hoc antepræ-dicamentum Ariſtotelis, quia in illo philoſophus agit tantum de triplici definitione, Æquiuocum ſcilicet, Vniuocorum, & denominatiuorum. Loquitur tamen Stagirita multoties de Analogis, ſed illa non diſtinguit ab æquiuocis: vt tenet Scotus contra Thomiſtas, & nos cum ipſo aduerſus Goudinum, qui dicit *analoga mediare inter vniuoca & æquiuoca*. Si hoc enim eſſet verum, mancus & diminutus foret Ariſtoteles, qui definiendo æquiuoca & vniuoca analogorum non meminit: quapropter, inquit Scotus *quæſt. 15. Elench.* cùm nullibi attulerit definitionem analogorum apertè indicatur, ea non diſſidere ab æquiuocis, quæ eſt mens Boetij à Doctore citati. Quænam enim eſt ratio communis ſani inter animal, pharmacum, & vrinam: quæ ſunt *analoga attributionis*: aut inter riſum hominis, fortunæ, & pratorum; vel inter pedem hominis, montis, & ſcamni, quæ ſunt *analoga proportionis*. Cùm ergo analoga nullo modò habeant eandem naturam communem, non debent dici vniuoca; & ſic ſupereſt, quòd reducantur ſub æquiuocis.

Analoga à nobis iam definita ſunt in Compendio, *ea quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ, ſeu natura, partim eadem, partim diuerſa*. Quod non ideo dicitur, quaſi natura ſit diuiſibilis, hoc enim eſt falſum, cùm eſſentiæ ſint indiuiſibiles, ſicut numeri; ſed natura analogorum, partim eadem, & partim diuerſa dicitur: quia natura eorum in aliquo conuenit, & in alio diſconuenit: *analogia* enim Grçcè idem eſt ac *conuenientia* latinè. Analoga diuiduntur in *analoga analogantia*, & in *analoga analogata*. Analogantia ſunt ea, quæ inferioribus attribuunt idem nomen & naturam partim diuerſam; vt ſanum, riſus, pes. Analogata ſunt inferiora, quæ participant idem nomen, & naturam partim diuerſam: vt pharmacum, vrina, in animal reſpectu ſani.

Analogum aliud eſt attributionis, aliud Proportio-

nis,

nis, & aliud inæqualitatis. *Analoga attributionis* ſunt *ea, quæ habent idem nomen, & aliquam conuenientiam per reſpectum quem habent ad præcipuum analogagatum in quo natura nomine ſignificata formaliter exiſtit*: ſic animal, pharmacum, & vrina, dicuntur *ſana analogicè*, propter ſanitatem, quę eſt formaliter in animali; in pharmaco tantum *efficienter*, & in vrina *ſignificatiuè*. *Analoga proportionis* ſunt *ea, quorum nomen eſt commune, & ratio partim diuerſa, partim eadem, propter aliquam conuenientiam, quæ reperitur inter analogata*: ſic pes montis, hominis, & ſcamni, ſunt *analoga proportionis, per conuenientiam intrinſecam*. Quando autem dicitur, homo ridet, fortuna ridet, & prata rident; talia ſunt *analoga propter conuenientiam extrinſecam*, quæ in hoc conſiſtit, vt, ſicut riſus in homine eſt ſignum hilaritatis, ſic riſus in fortuna & in pratis deſignat in illis amœnitatem.

Analoga inæqualitatis ſunt *ea, quorum natura eſt eadem in inferioribus; ſed perfectiori modo reperitur in vna ſpecie, quàm in alia*: & talis Analogia eſt potiùs vniuocatio, quàm Analogia. Si enim natura animalis v. g. ſit perfectior in homine, quàm in bruto, & brutum vniuoca vniuocata. Hanc Analogiam recenſet Ariſtoteles, ſed illa eſt tantùm impropria quamuis propter rationalitatem quæ in illo eſt, homo non impedit, quin animal ſit vniuocum vniuocans, homo verò ob illam philoſophi dicāt, quòd in genere lateant ęquiuocationes: ſed illa æquiuocatio eſt tantùm phyſica, ob inęqualem modum participandi naturam, & eſt vniuocatio Logica, quia natura generis participatur à ſpeciebus; licèt poſtea fiat diuerſitas in ſpeciebus extrinſeca ſaltem, propter aduentum differentiæ.

Duæ ſunt regulæ de Analogis. Prima eſt, *inter analoga debet eſſet vnum præcipuum analogatum, ad quod cætera dicunt ordinem*. Sic inter analoga attributionis pharmacum & vrina dicunt ordinem ad animal, tanquam ad pręcipuum analogatum, in quo ſolo ſanitas formaliter reſidet. Sic etiam inter analogata proportionis intrinſeca, pes hominis eſt pręcipuum; & inter extrinſeca, ſeu metaphorica, riſus hominis eſt pręcipuum analogatum. Secunda regula eſt, *Analogum per ſe & abſolutè ſumptum ſemper ſtat & ſumitur pro ſuo nobiliori ſignificato*, & ſic, quando quis loquitur de ſano, de riſu, vel de pede, hoc ſemper intelligitur de ſanitate, riſu, & de pede hominis.

CA-

CAPVT II.

De ſecundo Antepradicamento.

ANtepr ædicamentum præcedens continet tres definitiones, quibus adiunximus quartam de Analogis: vtpote neceſſariam ad cognoſcenda ea quæ reponuntur in Prædicamentis: *Iſtud* autem continet duas diuiſiones, quæ inſeruiunt ad dignoſcendum modum prædicandi terminorum, qui in Prædicamentis reponuntur.

Prima diuiſio eſt hæc, *eorum qua dicuntur, alia dicuntur ſecundùm complexionem, alia ſine complexione*: id eſt, terminorum alii ſunt complexi, vt *homo albus*; alii ſunt incomplexi, vt *homo, ſubſtantia, calor*. Termini complexi ſunt illi, qui plures habent conceptus adæquatos, ſeu qui dicunt duas naturas, qui enim dicit *homo doctus*, dicit naturam hominis & quidditatem doctrinæ. Incomplexi ſunt illi, qui vnam rem ſimplicem ſignificant; vt, *homo*, qui ſolam humanitatem importat.

Secunda diuiſio iſta eſt. *Eorum qua ſunt, alia de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto nullo ſunt*; vt ſubſtantiæ vniuerſales, V. G. homo; qui non eſt in ſubiecto inhæſionis: ſed tantùm dicitur de ſubiecto prædicationis, nempe de indiuiduis. *Alia in ſubiecto ſunt, & de ſubiecto nullo dicuntur*: vt accidentia particularia, V. G. hæc albedo, quæ eſt in ſubiecto, nempe in pariete, attamen non dicitur de ſubiecto prædicationis, quia non habet inferius de quo prædicetur. *Alia de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt*: vt accidentia vniuerſalia, V. G. ſcientia, quæ eſt in intellectu, tanquam in ſubiecto inhæſionis, & dicitur de ſubiecto prædicationis, vtpote de Phyſica, de qua prædicatur. *Alia denique nec in ſubiecto ſunt, nec de ſubiecto dicuntur*: vt ſubſtantiæ particulares, V. G. Petrus: qui in nullo ſubiecto inhæſionis eſt, & de nullo ſubiecto prædicationis dicitur: quia non habet inferiora ſub ſe.

Ex his omnibus patet diſtinctio, quæ eſt inter ſubſtantias & accidentia, & diſtinctio quæ eſt inter ſubſtantiam ſingularem & vniuerſalem: ſicut & inter accidentia vniuerſalia & ſingularia: Nam ſubſtantia vniuerſalis dicitur de ſubiecto, & in ſubiecto non eſt. Subſtantia particularis, nec eſt in ſubiecto, nec de ſubiecto dicitur, Accidens vniuerſale in ſubiecto eſt, &

de

de ſubiecto dicitur. Accidens denique particulare eſt in ſubiecto & non dicitur de ſubiecto. Hæc omnia illuſtrantur per exempla præallata.

Ad maiorem huius diuiſionis vltimæ intelligentiam notandum eſt, quòd quando dicitur *eſſe in*, hoc intelligi debeat de ſubiecto inhæſionis: Cùm verò dicitur, *de*, hoc debet intelligi de ſubiecto prædicationis. Subiectum autem inhæſionis eſt illud, cui inhæret accidens: ſubiectum verò prædicationis eſt inferius, de quo ſuperius prædicatur. Porrò, per illam diuiſionem iſta clariùs intelligenda venit: quòd ſcilicet entia prædicamentalia diuidantur in ſubſtantiam & accidens: ſubſtantia verò & accidens ſubdiuiduntur in ſubſtantias vniuerſales & ſingulares, & in accidentia vniuerſalia & particularia.

CAPVT III.

De tertio Antepradicamento.

POſt definitiones quas attulit Ariſtoteles in 1 *Antepradic.* & diuiſiones quas recenſuit in 2. affert poſteà duas regulas ſequentes in 3. Prima eſt, *quando alterum pradicatur de altero, vt de vno inferiori: quidquid eſſentialiter dicitur de prædicato, dicitur de ſubiecto.* Hæc regula nihil aliud continet, niſi hoc axioma, quòd retulimus multoties: quæ conueniunt eſſentialiter ſuperiori, nimirum animali, conueniunt eſſentialiter inferiori, ceu homini. Diximus *eſſentialiter*, quia quæ dicuntur *accidentaliter* de animali, non dicuntur ſemper de homine: licèt enim animal ſit genus, non tamen dicitur de homine, quòd ſit genus. Ratio huius regulæ eſt, quia prædicatum continetur realiter in ſubiecto: & ſic, quidquid realiter & eſſentialiter pertinet ad prædicatum, debet etiam competere ſubiecto: quandoquidem prædicatum eſt in illo realiter. Ratio autem, cur non dicatur de homine, quòd ſit genus, ſicut animal, hęc eſt, quia genus eſt ſecunda intentio, & proinde accidens intentionale, quod non attribuitur inferiori.

Secunda regula eſt hæc: *diuerſorum generum, & non ſubalternorum, diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ, ſubalternorum verò generum nihil prohibet eaſdem eſſe ſpecies & differentias.* Ratione primæ partis regulæ, animal & ſcientia, quæ ſunt duo genera non ſubalterna,

na, quoniam vnum eſt de prædicamento Subſtantię; & aliud de prædicamento Qualitatis; habent diuerſas ſpecies & differentias. Ratione ſecundæ partis, quandoquidem corpus & ſubſtantia ſunt duo genera ſubalterna eiuſdem categoriæ, ideò poſſunt habere eaſdem ſpecies & differentias: ſicut enim Corpus diuiditur in Senſitiuum, & in inſenſitiuum; ſic etiam Subſtantia, quæ eſt genus ſubalternans, diuidi poteſt in ſenſitiuam & inſenſitiuam; cum hoc diſcrimine; quòd ſenſitiuum & inſenſitiuum ſunt differentiæ immediatæ corporis, quę mediate tantum ſubſtantię competunt.

SECTIO II.

De prædicamentis, ſeu de Categoriis.

Titulus operis iſtius communiter recipitur inter philoſophos, licet enim in rigore ſermonis κατηγορεῖν, ſit idem ac accuſare; attamen vocabulum iſtud, à foro ad philoſophiam translatum idem ſignificat, ac prædicare: vnde prędicamenta ſeu categorię ſunt claſſes, in quibus ordinantur termini eiuſdem naturę, quorum alia prædicantur & enuntiantur de aliis, nimirum genera de ſpeciebus, & ſpecies de indiuiduis.

Author huius libri veriſimiliter cenſetur Ariſtoteles, quamvis non deſint, qui exiſtiment, cum Iamblico, ipſum fuiſſe compoſitum ab Archita Tarentino Pythagorę auditore: nonnunquam enim huius libri meminit Ariſtoteles ipſe, qui illum valde commendat in ſuis ſcriptis: imò Mirandulanus *l.4. de Exam. Verit.* teſtatur, opus Architę in decem categorias diuiſum adhuc extare linguâ doricâ exaratum. Quidquid ſit de hac controuerſia, poſt Architam Ariſtoteles tam mirificè excoluit librum hunc de Categoriis, & tanto pere ipſũ illuſtrauit; vt non immerito Peripatetici tueantur, ipſũ debere attribui Ariſtoteli, propter methodum & ſtylum cęteris operibus Ariſtotelis omnino ſimilem.

Obiectum huius libri non ſunt ſolę voces, ex Scoto *quæſt. 1. Prædicament.* nec res omnes ſimpliciter conſideratę, vt innuit idem Doctor ibidem: ſed ſunt *res omnes, quatenùs ſecundis intentionibus affectæ, ab inuicem ſecernendæ, & ita ordinandæ, vt confuſionem tollant & producant ordinem*: Logica enim verſatur circa *ſecundas intentiones*, quas conſidęrat vt *prædicabiles* in-

in-

inſtitutione Porphyrij, & vt *ordinandas in certis claſſibus diſtinctis* in hoc Categoriarum opere.

Finis Categoriarum, non eſt alius, quam *ordo naturalis omnium entium creatorum*, quæ intendit Ariſtoteles ita ordinare, vt ea diſtinctè, & accuratè poſſit de facili percipere intellectus.

Partes huius libri ſunt *tres*; in quarum *prima* agitur de Antepradicamentis, quæ diximus eſſe quædam præambula ad categorias: in *ſecunda* habetur ſermo de Prædicamentis, quæ ſunt ſeries, & ordinatio rerum prædicabilium ſub vno primo genere ordinatarum. *Tertia* demum diſserit de Poſtprædicamentis, quæ ſunt prædicamentorum veluti pediſſequa.

Quia autem ordo doctrinæ poſtulat, vt accuratè ſciatur natura prædicamentorum in ſe: antequam videamus quæ dicenda ſunt de quolibet prædicamento in ſpecie, ideò Sectio iſta in duo Puncta diſtribuetur, vt de vtriſque attingatur notitia.

PVNCTVM PRIMVM.

De Prædicamentis in genere.

PRædicamentorum opus diuerſa ratione ad Logicum, & ad Metaphyſicum ſpectare affirmat Scotus *quæſt. 2. Prædicament.* Si enim res prędicamentales ſumantur primò intentionaliter, tractatio iſta eſt muneris Metaphyſici; quia Metaphyſicæ obiectum ex Ariſtotele 7. *Metaph. Text.* 14. diuiditur in decem prædicamenta, tanquam in decem modos. Si autem *res prædicamentales* ſumantur *ſecundò intentionaliter*; tunc diſſertatio prædicamentorum Logicum reſpicit, quandoquidem logica agit de ſecundis intentionibus applicatis primis; vt communiter commemorant dialectici.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Prædicamentum, ſeu Categoria, & an ſit aliquid reale.

DAri *Categorias*, ſeu *Prædicamenta*, fatentur omnes Philoſophi cum Ariſtotele. Cum enim in diſciplinis neceſſarius ſit aliquis ordo, qui ſi tolleretur, rueret omnis doctrina; ideò Ariſtoteles, vt rerum omnium

nium cognitionem accommodà methodo attingeret; eas in decem claſſes diſtribuit: & ſic ex neceſsitate doctrinæ benè infertur categoriarum exiſtentia. Quid ſit autem cathegoria, ſeu prædicamentum, quærimus.

CONCLVSIO PRIMA.

Categoria ſeu *Prædicamentum* eſt *naturalis & legitima quædam diſpoſitio generum, ſpecierum & indiuiduorum, ſub vno ſupremo genere contentorum.* Dicitur *naturalis diſpoſitio*, quia non eſt merè fictitia: ſed deſumitur à rebus: quarum vna poſtulat collocari ante aliam: V.G. ſubſtantia ante corpus, corpus ante viuens, viuens ante animal, animal ante hominem, & homo ante Petrum, Paulum, &c. Cùm ergo ordo naturæ poſtulet, vt inferiora ſubijciantur ſuperioribus; ideò prædicamentum eſt diſpoſitio naturalis.

Ordo, qui reperitur inter ſuperiora & inferiora, incipiendo à ſupremo genere vſque ad indiuidua: vocatur *profunditas prædicamenti*. Ordo verò, quem habet quodlibet genus ad ſuas differentias, tum diuiſiuas, tum conſtitutiuas, vocatur *latitudo prædicamenti*.

CONCLVSIO SECVNDA.

Siue *prædicamentum* ſumatur materialiter, ſiue ſpectetur formaliter: *eſt ſemper ens reale*. *Primum* patet, quia prædicamentum materialiter ſumptum conſtat entibus realibus, nempe ſubſtantià, corpore, viuente, animali, homine, & Petro: quæ ſunt entia realia: ergo prædicamentum ſic ſumptum eſt quid reale. *Secundum* etiã euidens eſt, quòd ſcilicet prędicamentum formaliter ſpectatum ſit quid reale. Licèt enim talis ordinatio ſit opus rationis effectiuè, attamen illa ordinabilitas, quæ reperitur inter res prædicabiles eſt realis; nam à parte rei ſuperius vult eſſe prius inferiori, & ſubſtantia vult pręcedere corpus; quandoquidem latiùs patet: & ſic prædicamentum formaliter ſpectatum eſt ens reale, & non ens rationis obiectiuè.

Si aliquando prædicamentum dicatur eſſe ens rationis, hoc debet intelligi de prædicamento ſumpto ſecundò intentionaliter, pro collectione generum ſpecierum & indiuiduorum; cum enim hæc omnia ſint ſecundæ intentiones, collectio eorum debet etiam dici ens

rationis fundatum. Si autem Prædicamentum & ea quę continentur in ipſo, ſumantur primò intentionaliter, pro rebus quæ prędicantur & ordinantur in categoria, tunc prędicamentum eſt ens reale, vt in concluſione diximus.

QVÆSTIO II.

Quot ſunt Prædicamenta.

TOt ſunt de Prędicamentorum numero opiniones, vt nullo modo inter ſe conueniant antiqui, aut recentiores Philoſophi. Alij enim, vt Pythagoras, aſſignarunt viginti prędicamenta, decem ſcilicet malorum entium, & decem bonorum. Alij aſſignarunt tantùm quatuor, nempe Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Relationem; & tales erant Stoici. Alij tantum duo recenſent, videlicet Subſtantiam & Accidens. Alii verò tantum vnum, nempe ens, quod volunt eſſe genus ad omnia entia.

Quantùm ad Ariſtotelem, communiter defendebat denarium numerum prędicamentorum, vt apertè colligitur ex *cap. 4. de Prædic.* & ex 5. *Met. Text.* 14. vnde Herminus peripateticus ſemper in ore habebat decem categorias Ariſtotelis. Scotus etiam Philoſophorum principis pedibus incedens prędictum cathegoriarum numerum defendit pluribus in locis, & præſertim *q.* 11. *Prædicament.* & *quæſt. quodlib.* 11. *art.* 4. Non quòd poſſit demonſtrari talis numerus, ſed quòd perſuadeatur probabiliter: vt ibid. inſinuat Doctor noſter. Adde quòd pro Ariſtotele ſtet communiter vniuerſus ferè philoſophorum cœtus: cui potiùs adhærendum eſt, quàm contradicendum turbæ: cùm dicat Auicenna 3. *Metaph.* à Doctore noſtro citatus, quòd *loquendum ſit cùm multis*, & quòd *torrenti doctorum ſeſe opponere tutum eſſe non videatur*. Ad mentem ergo communem erit noſtra

CONCLVSIO.

DEcem *ſunt categoriæ*, vt ipſemet D. Aug. inſinuat *lib. Categ. cap.* 8. vbi ſupponens primum prædicamentum ſubſtantiæ, probat nouem eſſe accidentia, ex nouem modis, quibus accidentia videntur eſſe intra ſubſtantiam, vel extra ſubſtantiam, vel partim intra,

&

& partim extra ſubſtantiam. Prædictus numerus ſuadetur tripliciter, à Peripateticis, à Nominalibus, & à Scotiſtis.

Primò, Philoſophus *cap.* 4. huius operis deſumit denarium numerum prædicamentorum ex decem rerum ſignificationibus; ait enim tot eſſe categorias, quot ſunt entia categorica incomplexa, quæ ſignificant; ſed entia ſignificatiua ſunt decem, quidquid enim ſignificat, aut ſignificat ſubſtantiam, aut Quantitatem, aut Qualitatem, aut Relationem, aut Actionem, aut Paſſionem, aut Locum, aut Tempus, aut Situm, aut Habitum: ergo ſunt decem categoriæ.

Secundò, Nominales cum ſuo Ochamo 1. *p. ſuæ Logicæ cap.* 41. præfatum numerum depromunt ex numero interrogationum, quæ poſſunt fieri de ente aliquo in particulari. Primò enim quæri poteſt de Petro, quid ſit, & eſt primum prędicamentum ſubſtantiæ. 2. Quantus ſit, & eſt prędicamẽtum quantitatis. 3. Qualis ſit, & eſt qualitas. 4. Ad quid referatur, & eſt relatio 5. Quid agat, & eſt actio. 6. Quid patiatur, & eſt paſſio. 7. In quo loco ſit, & eſt vbi. 8. In quo tempore ſit, & eſt quando. 9. Quomodo ſit, & eſt ſitus. 10. Quomodo induatur, & eſt habitus.

Tertiò, Scotiſtę colligunt decem eſſe prædicamenta ex decem eſſendi modis. Quidquid enim eſt, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. Si primum, adeſt prædicamentum *ſubſtantiæ*. Si ſecundum, aut eſt accidens abſolutum, aut relatiuum. Si eſt accidens abſolutum, vel ſequitur materiam, & eſt *quantitas*, vel ſequitur formam, & eſt *qualitas*. Si eſt accidens relatiuum, aut eſt intrinſecùs adueniens, & eſt categoria *relationis*: aut extrinſecus adueniens, & hoc rurſus, vel pertinet ad cauſalitatem, vel ad menſuram, vel ad ordinem. Si ad cauſalitatem, vęl pertinet actiuè ad illam, vel paſſiuè; & ſunt duo prędicamenta *actionis & paſsionis*. Si ad menſuram pertinet, vel ſpectat ad menſuram quantitatis permanentis, & eſt prædicamentum *vbi*, vel ſucceſsiuæ, & eſt prędicamentum *quando*. Si deniqu: ſpectat ad ordinem, vel ad ordinem partium, & eſt *ſitus*; vel ad ordinem totius, & eſt *habitus*.

Obiicies: Ens ab Ariſtotele ſufficienter diuiditur in ſubſtantiam & accidens; ergo ens eſt ſupremum genus: & ſic eſt tantum vnum prædicamentum; quoniam per præ-

prædicamentum intelligitur ſupremum genus, ſub quo reponuntur genera ſubalterna & ſpecies.

Reſp. Ens diuidi quidem in ſubſtantiam & accidens, tanquam ſuperius in inferiora, non verò tanquam genus in ſpecies, & ſic, cùm ens non ſit genus, proinde non poteſt facere vnicum prædicamentum. Quòd autem ens ſit genus, probatur ſufficienter in capite ſequenti de ſubſtantia, vbi habetur, quòd ens ſit quidem vniuocum reſpectu ſubſtantiæ & accidentis; licèt non ſit vllo modo genus.

Obijcies 2. Agere & pati ſunt duo prædicamenta: ergo habere & haberi conſtituent etiam duo, & ſic vndenarius prædicamentorum numerus.

Reſp. negando conſeq. Quia ideo agere & pati faciunt duo prædicamenta, quia actio & paſſio ſunt in diuerſis ſubiectis, nempe actio in agente, & paſſio in patiente: & ſic duo prædicamenta conſtituunt: habere autem & haberi ſunt in eodem ſubiecto, nempe in homine induto: & ſic non conſtituunt duo prędicamenta. Ratio enim habitus in hoc conſiſtit, quod ſignificet aliquid corpori adiacens, quòd exprimitur vtroque vocabulo, *habere & haberi*.

Obijcies 3. Omnis multitudo reducitur ad vnum: ergo decem prædicamenta ad vnum debent reduci, & ſic erit vnicum prædicamentum, & non decem.

Reſp. diſtinguendo ant. Omnia debent reduci ad vnum ſecundùm entitatem, concedo: ſecundùm prædicationem genericam, nego. Sic omnia, quæ ſunt diſperſa in decem prędicamentis, reducuntur quidem ad ens, quod eſt commune omnibus rebus; ſed ens in ſe non eſt commune omnibus entibus per prædicationem genericam, quandoquidem non induit rationem generis, vt probabitur cap. ſequenti.

Obijcies 4. Quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot modis dicitur & aliud; ſed ſubſtantia & accidens ſunt oppoſita: ergo, cùm nouem ſint prædicamenta accidentium, ſic erunt nouem prædicamenta ſubſtantiæ: Vel è contra, ſicut vnum eſt tantùm prędicamentum ſubſtantiæ, ſic erit tantùm vnum prædicamentum accidentis, & proinde erunt tantùm duo.

Reſp. Accidens & ſubſtantiam eſſe quidem oppoſita, quidquid tamen dicitur de vno oppoſitorum, non dicitur de alio, aliàs, ſicut irrationale eſt genus reſpectu auium, piſcium, & aliorum animalium, ſic etiam homo

qui opponitur bruto, deberet eſſe genus. Non ſequitur ergo, quòd, ſicut ſunt nouem prædicamenta accidentis, ſic etiam ſint totidem prædicamenta ſubſtantiæ: ſed benè ſequitur, quòd, ſicut accidens nouem modis afficit ſubſtantiam; ſic etiam ſubſtantia poſſit affici nouem modis ab accidente. Non poteſt etiam dici, quòd ſicut eſt tantùm vnum prædicamentum ſubſtantiæ, ſic etiam ſit vnicum prædicamentum accidentis: quia accidens in ſe non contrahitur ad illa & iſta accidentia per veras differentias; ſed tantùm per talem vel talem inhærentiam: quæ inhærentia eſt tantùm modus accidentis, & non differentia; quod tamen requiritur, vt aliquid ſit genus, & faciat prædicamentum.

Si quis vltrò inſtet, dicendo; quòd diuiſio debeat eſſe bimembris, quod tamen non reperitur in hac partitione prædicamentorum, quæ diſtribuuntur in decem membra: licèt enim vt plurimum diuiſio ſit bimembris, maximè quando genus diuiditur in ſuas ſpecies, hoc tamen non eſt abſolutè neceſſarium: ſunt enim Tres figuræ in ſyllogiſmis, Tres dimenſiones in quantitate, Tria principia rerum naturalium, Quatuor elementa, Tres animarum ſpecies, & Decem decalogi præcepta. Adde quòd, facillimè hæc diuiſio ſit ad bimembrem reducibilis, vt patet ex probatione tertia huius quæſtionis.

QVÆSTIO III.

Quomodò Prædicamenta diſtinguantur inter ſe.

Reuocanda ſunt in mentem ea quæ habentur capite de Vniuerſalibus in genere, vbi diffusè diximus, ea diſtingui realiter, quæ poſſunt ſeparata exiſtere: vel quorum vnum eſt producens, & aliud productum, vel quę ſunt in diuerſis ſuppoſitis. Diximus etiam, ea diſtingui formaliter, quæ habent diuerſas formalitates, vel conceptus obiectiuos differentes: vt rationale & riſibile. Diximus denique, ea ſolùm ratione diſtingui, quę non aliter differunt, quàm per operationem intellectus, vt Petrus prædicatum, & Petrus ſubiectum. Antequam videatur, quænam harum diſtinctionum intercedat inter prædicamenta.

Præſciendum eſt, quod prædicamentorum alia ſint ac-

accidentalia, nimirum nouem: & aliud ſubſtantiale, nempe ſubſtantia ipſa. Ex prædicamentis accidentalibus alia ſunt abſoluta, vt Quantitas & Qualitas; quia ſubſtantiam, quam afficiunt, non referunt ad aliud: alia ſunt relatiua, vt reliqua ſeptem: quia, quam afficiunt ſubſtantiam, ad aliud referunt. *Actio*, v.g. eſt prædicamentum relatiuum, quia refert agens ad patiens: ſicut *paſſio* refert patiens ad agens. *Vbi* refert rem locatam ad locum in quo locatur. *Quando* refert rem ad tempus in quo durat. *Situs* refert locatum ad partes loci. *Habitus* refert rem veſtitam ad veſtem, quæ adiacet corpori: & ſic ſunt ſeptem prædicamenta relatiua, quia ad ſeptem iſta præponitur relatio.

CONCLVSIO.

P*Rædicamenta quædam diſtinguuntur realiter, aliqua tantùm formaliter; nulla verò ſolùm ratione*. Prima pars eſt Scoti *in* 2. *diſt*. 12. *quæſt*. 1. vbi diſtinguit quantitatem & qualitatem realiter à ſubſtantia, quæ eſt eorum ſubiectum. Videmus enim in ſacramento Euchariſtiæ quantitatem ſeu magnitudinem hoſtię ſeparari à ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, albedinemque & ſaporem quæ ſunt qualitates, exiſtere etiam ſine ſubiecto: talia enim accidentia non ſunt in pane, quia non remanet poſt conſecrationem, nec ſunt etiam in corpore Chriſti, quod non poteſt recipere accidentia, quandoquidem eſt indiuiſibile in ſacramento, ergo illa accidentia diſtinguuntur realiter. Hoc etiam dici poteſt ferè de omnibus alijs, quia ex Scoto 2. *diſt*. 2. *quæſt*. 6. diuinitus poteſt exiſtere corpus abſque omni loco: quòd idem dici poteſt de tempore, ſitu, & habitu. Ex eodem rurſus 2. *diſt*. 1. *quæſt*. 4. relatio prædicamentalis differt realiter à ſuo fundamento.

Probatur ſecunda pars ex eodem Scoto, *in reportatis* 2. *diſt*. 1. *quæſt*. 6. vbi ait, quòd diuerſa prædicamenta poſſint eſſe idem realiter, ſed non formaliter. Ratio noſtra eſt, quòd multa ſint accidentia, quæ non poſſunt ſeparari realiter, cùm *ſitus* v.g. non poſſit eſſe ſine re ſituata, nec vbi ſine re locata: talia tamen habent diuerſas formalitates, quandoquidem formalitas vbi, non eſt formalitas ſitus. Quòd idem dici debet de alijs, quæ habent diuerſas definitiones, vt patebit conſideranti, quid ſint alia prędicamenta, ergo quædam

prædicamenta diſtinguuntur tantùm formaliter. Quod ſi dicat Ariſtoteles categorias eſſe primò diuerſas, ſeu nihil habere in quo conueniant: per hoc non vult, omnes categorias diſtingui realiter, ſed tantùm intendit inſinuare, quòd vna & eadem res non poſſit reponi in diuerſis prędicamentis ſub eodem reſpectu.

Probatur tertia pars ad huc ex Scoto *quaſt.* 11. *prædicament.* vbi ait, dictionem decem categoriarum depromi penes rerum eſſentias; ſed eſſentiæ rerum non differunt tantùm ratione, quandoquidem differunt ſecluſo omni opere intellectus: ergò nulla prædicamenta differunt ſolà ratione. Habent enim ſaltem diuerſos conceptus obiectiuos, diuerſas definitiones, imò & diuerſa genera, diuerſas differentias, & diuerſas proprietates: vt patebit cuilibet currenti per omnia prædicamenta: & ſic nulla differunt ſola ratione. Hoc idem confirmari poteſt ex rationibus allatis ad probationem primarum partium: ſi enim omnia prædicamenta diſtinguantur realiter, vel formaliter; proinde nulla eorum diſtinguentur tantùm ratione.

Obijcies 1. diuiſio entis in diuerſa prædicamenta, eſt diuiſio entis in diuerſa entia realia; & ſic omnia prædicamenta diſtinguuntur realiter, quod eſt contra ſecundam partem concluſionis. Reſp. diuiſionem entis in decem prędicamenta, eſſe diuiſionem, partim, in entia realia, & realiter diſtincta, vt quando diuiditur ens prædicamentale in Subſtantiam, Quantitatem & Qualitatem: aliquando autem eſſe diuiſionem entis categorici in diuerſos modos. Nam prædicamentum *vbi* non eſt ens diuerſum à re locata, ſed modus aliquis quo res locata eſt in loco; *quando* etiam eſt tantùm modus entis in tempore: & ſic de alijs.

Obijcies 2. ex Ariſtotele 8. *Meth*, textu 16. & ex Scoto *in* 2. *diſt.* 3. *quaſt.* 3. prædicamenta ſunt ſuprema genera & primò diuerſa: ſed quæ ſunt primò diuerſa, in nullo conueniunt, & quæ conueniunt in nullo, diſtinguuntur realiter: ergo omnia prędicamenta realier diſtinguuntur, & nulla tantùm formaliter, contra ſecundam partem concluſionis. Reſp. cum Scoto in reportatis 2. *diſt.* 2. *quaſt.* 6. prædicamenta eſſe primò diuerſa, in ratione prædicamentali, concedo: quia non poſſunt participare genus commune, in ratione tranſcendentali, nego, quia participant eandem rationem entis realem. *Dices*, ex eodem Scoto 2. *diſt.*

3. *quaſt.*

3. *quaſt*. 4. prędicamenta realiter diſtinguuntur. Reſp. aliqua diſtingui realiter, non omnia, ibi enim loquitur tantùm de abſolutis.

Quoad Actionem & Paſſionem, aliqui dicunt, earum prædicamenta diſtingui tantùm formaliter; quod attribuunt Philoſopho 3. *phyſ. tex*. 19. Alij verò meliùs dicunt diſtingui realiter; quia ſunt in diuerſis ſuppoſitis, actio nimirum in agente, à qua denominatur formaliter; & paſſio in patiente: quod ſufficit ad diſtinctionem realem, vt diximus in annotat. Quantùm ergo ad textum Ariſtotelis, dicendum eſt; quòd ſi actio & paſſio ſumantur materialiter, pro motu, qui ab agente egrediens terminatur ad paſſum, tantùm formaliter diſtinguantur; ſed ſi ſumantur formaliter, vt ſunt relationes, quarum vna eſt in agente, & alia in patiente: tunc non poteſt negari, quin diſtinguantur realiter, vt prędictum eſt.

QVÆSTIO IV.

An concreta vel abſtracta ponantur in prædicamentis.

DVplex eſt *concretum*, nempe *ſubſtantiale*, & *accidentale*, ex Scoto *quaſt*. 16. *vniuerſalium*. Primum eſt illud, quod importat formam in ſuppoſito exiſtentem; vt homo. Secundum illud eſt, quod ſignificat formam inhęrentem ſubiecto; vt album. Duplex etiam ex oppoſito eſt abſtractum, nempe abſtractum à ſuppoſito; vt humanitas: & abſtractum à ſubiecto, vt albedo.

CONCLVSIO.

S*Vbſtantiæ in categoria poſita ſumuntur in concreto*, inquit Scotus præcitatus. Sumuntur enim eodem modo, quo vna ſubſtantia poteſt prędicari de alia, quandoquidem categoria eſt ſeries generum & ſpecierum, quatenùs prędicantur, illa de ſpeciebus, & iſtę de indiuiduis, ſed ſubſtantię tantùm in concreto ſumptæ prędicantur de inferioribus, cùm rectè dicatur, homo eſt animal, non verò humanitas eſt animalitas: ergo ſubſtantię quę reponuntur in prędicamento, debent ſumi in concreto, non verò in abſtracto. Ob hoc Porphy-

vno prædicamento: Et ob hoc Ariſtoteles. *6. metaph. 7. tex.* 14. ſolum ens per ſe in categoria includit, & entia per accidens excludit, *lib. 6. tex.* 4. ſicque homo muſicus pertinet ad duo prædicamenta.

Secundò, debet eſſe *ens vniuocum*. Quia *prædicamentum eſt ordinatio generis ſupremi, mediorum, & infimorum eſſentialiter ſubordinatorum*; ſed genera illa ſunt vniuoca, quæ communicant eamdem eſſentiam inferioribus ergo ſola vniuoca reponuntur in prædicamentis; & ob ob hoc Ariſtoteles & Scotus in antepredicamentis ſegregant vniuoca ab æquiuocis vt vniuoca includant in prædicamentis, & æquiuoca reijciant.

Tertiò, debet eſſe finitum, iuxta mentem Scoti, qui 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 3. docet, ens finitum diſtribui in decem prædicamenta, Deumque, vt potè infinitum excludit ab illis. Ratio huius eſt, quòd ea quæ includuntur in categorijs, debeant eſſe genera, vt patet ex illarum definitione; ſed genera ſunt entia potentialia, actuabilia per differentias, quæ addunt illis perfectiones, quas non habent ex ſe; ens autem infinitum eſt actualiſſimum, & ſummè perfectum in omni entitate: ergo non poteſt includi in prædicamento.

Quartò, debet eſſe *incomplexum* ex Scoto *quæſt.* 12. *vniuerſ.* & ex Ariſtotele hìc, vbi diuidendo ens in complexum & in incomplexum, relinquit complexum, & incomplexum diuidit in decem prædicamenta: & ſic ſola entia incomplexa ſunt in prædicamentis. Quia quæ ponuntur in categoria ſunt genera tantùm & ſpecies; ſed genera & ſpecies ſunt termini incomplexi: ergò ens prędicamentale debet eſſe incomplexum. Quòd ſi dicatur, animal rationale eſſe complexum; reponi tamen in prædicamento ſubſtantiæ, ſicut & corpus animatum, ex Porphyrio. Reſp. eſſe quid complexum ſecundùm nomen, & quid incomplexum ſecundùm rem, quia talia æquipollent homini, & animali.

Quintò, debet eſſe *ens completum*, partes enim non ſunt propter ſe, ſed propter totum, vnde reduci debent ad prędicamentum totius: & ſic cor, caput, & pectus reducuntur ad prædicamentum animalis. Defectu huius conditionis, differentiæ, quæ ſunt partes metaphyſicæ, collocantur tantùm ad latus prædicamenti, ex Ariſt. 6. topic. cap. 5. Concreta etiam ſubſtantialia, vt animalitas & humanitas, non reponuntur in prædicamento, niſi reductiuè, quatenùs ſunt

vnum

vnum realiter cum animalis & homine. Concreta denique accidentium vltimata, vt coloreitas & albedineitas non niſi reductiuè ſunt in prædicamento accidentium, à quibus vltimatè abſtrahuntur.

Sextò, indiuidua per ſe & directè in prędicamento conſtituuntur, ex Scoto. In prędicamento enim reponuntur prædicabilia & ſubijcibilia, ſed indiuidua ſubijciuntur ſpecie: ergo. *Deinde*, indiuiduum includit omnia prędicata ſuperiora quibus ſubiicitur; Petrus enim eſt homo, animal, viuens, corpus, & ſubſtantia: ergo per ſe extat in genere, cuius eſt baſis & fundamentum. *Tandem*, ſicut ſupremum genus non excluditur à categoria, licèt ſit illius principium & primum prędicatum, ſic nec indiuiduum debet ab eo excludi, licèt ſit infimum ſubiectum prędicamenti: Ob hoc philoſophi dicunt, *prædicamentum eſſe ſeriem generum, ſpecierum, & indiuiduorum, ſub vno genere contentorum*.

Obiicies in hanc aſſertionem vltimam, In categoria reſident prędicabilia, vt conſtat ex vi nominis, cùm κατηγορεῖν, grecè ſignificat latinè prędico, ſed indiuiduum non eſt prædicabile, quia non habet inferiora ſub ſe: ergo indiuiduum non reponitur in prędicamento per ſe, ſed per ſpeciem, cuius eſt indiuiduum, vnde Porphyrius in predicamento ſubſtantię non meminit indiuiduorum. Reſp. in categoria reponi, tum prędicabilia, tum ſubiicibilia, quandoquidem vnum connotat aliud: categoria tamen ſuam denominationem deſumit à prędicabilitate, quia terminus, qui prędicatur, ſuperior eſt ad illum, qui ſubiicitur. Quòd ſi Porphyrius non meminerit indiuiduorũ ideo illa omiſit, quia pertractat tantùm vniuerſalia prędicata, de quibus habetur ſcientia, ſubintelligit tamen ſingularia, quę ſubiiciuntur vniuerſalibus.

Quęres, quot modis aliquid reponatur in prædicamento? Reſp. tribus modis entia ingredi categorias, nempe Directè, Indirectè, & Reductiuè. *Primò*, genera, ſpecies, & indiuidua ponuntur directè in categoria, ſunt enim in linea recta prædicamentali. *Secundò*, differentię diuiſiuę & conſtituitę indirectè collocantur in eodem prędicamento, vbi ſunt genera & ſpecies, quorum ſunt differentiæ: & ſic rationale pertinet ad idem prędicamentum, in quo reponitur homo. *Tertiò* in multiplici differentia ſunt ea, quę reponuntur

na, quoniam vnum eſt de prædicamento Subſtantię; & aliud de prædicamento Qualitatis; habent diuerſas ſpecies & differentias. Ratione ſecundæ partis, quandoquidem corpus & ſubſtantia ſunt duo genera ſubalterna eiuſdem categoriæ, ideò poſſunt habere eaſdem ſpecies & differentias: ſicut enim Corpus diuiditur in Senſitiuum, & in inſenſitiuum; ſic etiam Subſtantia, quæ eſt genus ſubalternans, diuidi poteſt in ſenſitiuam & inſenſitiuam; cum hoc diſcrimine; quòd ſenſitiuum & inſenſitiuum ſint differentiæ immediatæ corporis, quę mediate tantum ſubſtantię competunt.

SECTIO II.

De prædicamentis, ſeu de Categoriis.

Titulus operis iſtius communiter recipitur inter philoſophos, licet enim in rigore ſermonis κατηγορεῖν, ſit idem ac accuſare; attamen vocabulum iſtud, à foro ad philoſophiam translatum idem ſignificat, ac prædicare: vnde prędicamenta ſeu categorię ſunt claſſes, in quibus ordinantur termini eiuſdem naturę, quorum alia prædicantur & enuntiantur de aliis, nimirum genera de ſpeciebus, & ſpecies de indiuiduis.

Author huius libri veriſimiliter cenſetur Ariſtoteles, quamvis non deſint, qui exiſtiment, cum Iamblico, ipſum fuiſſe compoſitum ab Archita Tarentino Pythagorę auditore: nonnunquam enim huius libri meminit Ariſtoteles ipſe, qui illum valde commendat in ſuis ſcriptis: imò Mirandulanus *l.4. de Exam. Verit.* teſtatur, opus Architę in decem categorias diuiſum adhuc extare linguà doricà exaratum. Quidquid ſit de hac controuerſia, poſt Architam Ariſtoteles tam mirificè excoluit librum hunc de Categoriis, & tantopere ipsũ illuſtrauit; vt non immerito Peripatetici tueantur, ipsũ debere attribui Ariſtoteli, propter methodum & ſtylum cęteris operibus Ariſtotelis omnino ſimilem.

Obiectum huius libri non ſunt ſolę voces, ex Scoto *quæſt. 1. Prædicament.* nec res omnes ſimpliciter conſideratę, vt innuit idem Doctor ibidem: ſed ſunt *res omnes, quatenùs ſecundis intentionibus affecta, ab inuicem ſecernenda, & ita ordinandæ, vt confuſionem tollant & producant ordinem*: Logica enim verſatur circa *ſecundas intentiones*, quas conſiderat vt *prædicabiles* in-

in-

inſtitutione Porphyrij, & vt *ordinandas in certis claſſibus diſtinctis* in hoc Categoriarum opere.

Finis Categoriarum, non eſt alius, quam *ordo naturalis omnium entium creatorum*, quæ intendit Ariſtoteles ita ordinare, vt ea diſtinctè, & accuratè poſſit de facili percipere intellectus.

Partes huius libri ſunt *tres*; in quarum *prima* agitur de Anteprædicamentis, quæ diximus eſſe quædam præambula ad categorias: in *ſecunda* habetur ſermo de Prædicamentis, quæ ſunt ſeries, & ordinatio rerum prædicabilium ſub vno primo genere ordinatarum. *Tertia* demum diſserit de Poſtprædicamentis, quæ ſunt prædicamentorum veluti pediſſequa.

Quia autem ordo doctrinæ poſtulat, vt accuratè ſciatur natura prædicamentorum in ſe: antequam videamus quæ dicenda ſunt de quolibet prædicamento in ſpecie, ideò Sectio iſta in duo Puncta diſtribuetur, vt de vtriſque attingatur notitia.

PVNCTVM PRIMVM.

De Prædicamentis in genere.

PRædicamentorum opus diuerſa ratione ad Logicum, & ad Metaphyſicum ſpectare affirmat Scotus *quaſt. 2. Prædicament.* Si enim res prędicamentales ſumantur primò intentionaliter, tractatio iſta eſt muneris Metaphyſici; quia Metaphyſicæ obiectum ex Ariſtotele *7. Metaph. Text.* 14. diuiditur in decem prædicamenta, tanquam in decem modos. Si autem *res prædicamentales* ſumantur *ſecundò intentionaliter*; tunc diſſertatio prædicamentorum Logicum reſpicit, quandoquidem logica agit de ſecundis intentionibus applicatis primis; vt communiter commemorant dialectici.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Prædicamentum, ſeu Categoria, & an ſit aliquid reale.

DAri *Categorias*, ſeu *Prædicamenta*, fatentur omnes Philoſophi cum Ariſtotele. Cum enim in diſciplinis neceſſarius ſit aliquis ordo, qui ſi tolleretur, rueret omnis doctrina; ideò Ariſtoteles, vt rerum omnium

nium cognitionem accommodâ methodo attingeret; eas in decem claſſes diſtribuit: & ſic ex neceſsitate doctrinæ benè infertur categoriarum exiſtentia. Quid ſit autem cathegoria, ſeu prædicamentum, quærimus.

CONCLVSIO PRIMA.

Categoria ſeu *Prædicamentum* eſt *naturalis & legitima quadam diſpoſitio generum, ſpecierum & indiuiduorum, ſub vno ſupremo genere contentorum*. Dicitur *naturalis diſpoſitio*, quia non eſt merè fictitia: ſed deſumitur à rebus: quarum vna poſtulat collocari ante aliam: V.G. ſubſtantia ante corpus, corpus ante viuens, viuens ante animal, animal ante hominem, & homo ante Petrum, Paulum, &c. Cùm ergo ordo naturæ poſtulet, vt inferiora ſubijciantur ſuperioribus; ideò prædicamentum eſt diſpoſitio naturalis.

Ordo, qui reperitur inter ſuperiora & inferiora, incipiendo à ſupremo genere vſque ad indiuidua: vocatur *profunditas prædicamenti*. Ordo verò, quem habet quodlibet genus ad ſuas differentias, tum diuiſiuas, tum conſtitutiuas, vocatur *latitudo prædicamenti*.

CONCLVSIO SECVNDA.

Siue *prædicamentum* ſumatur materialiter, ſiue ſpectetur formaliter: *eſt ſemper ens reale*. *Primum* patet, quia prædicamentum materialiter ſumptum conſtat entibus realibus, nempe ſubſtantià, corpore, viuente, animali, homine, & Petro: quæ ſunt entia realia: ergo prædicamentum ſic ſumptum eſt quid reale. *Secundum* etiã euidens eſt, quòd ſcilicet prędicamentum formaliter ſpectatum ſit quid reale. Licèt enim talis ordinatio ſit opus rationis effectiuè, attamen illa ordinabilitas, quæ reperitur inter res prædicabiles eſt realis; nam à parte rei ſuperius vult eſſe prius inferiori, & ſubſtantia vult pręcedere corpus; quandoquidem latiùs patet: & ſic prædicamentum formaliter ſpectatum eſt ens reale, & non ens rationis obiectiuè.

Si aliquando prædicamentum dicatur eſſe ens rationis, hoc debet intelligi de prædicamento ſumpto ſecundò intentionaliter, pro collectione generum ſpecierum & indiuiduorum; cum enim hæc omnia ſint ſecundæ intentiones, collectio eorum debet etiam dici ens ra-

rationis fundatum. Si autem Prædicamentum & ea quę continentur in ipſo, ſumantur primò intentionaliter, pro rebus quæ prędicantur & ordinantur in categoria, tunc prędicamentum eſt ens reale, vt in concluſione diximus.

QVÆSTIO II.

Quot ſunt Prædicamenta.

TOt ſunt de Prędicamentorum numero opiniones, vt nullo modo inter ſe conueniant antiqui, aut recentiores Philoſophi. Alij enim, vt Pythagoras, aſſignarunt viginti prędicamenta, decem ſcilicet malorum entium, & decem bonorum. Alij aſſignarunt tantùm quatuor, nempe Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Relationem; & tales erant Stoici. Alij tantum duo recenſent, videlicet Subſtantiam & Accidens. Alii verò tantum vnum, nempe ens, quod volunt eſſe genus ad omnia entia.

Quantùm ad Ariſtotelem, communiter defendebat denarium numerum prędicamentorum, vt apertè colligitur ex *cap.* 4. *de Prædic.* & ex 5. *Met. Text.* 14. vnde Herminus peripateticus ſemper in ore habebat decem categorias Ariſtotelis. Scotus etiam Philoſophorum principis pedibus incedens prędictum cathegoriarum numerum defendit pluribus in locis, & præſertim *q.* 11. *Prædicament.* & *quæſt. quodlib.* 11. *art.*4. Non quòd poſſit demonſtrari talis numerus, ſed quòd perſuadeatur probabiliter: vt ibid. inſinuat Doctor noſter. Adde quòd pro Ariſtotele ſtet communiter vniuerſus ferè philoſophorum cœtus: cui potiùs adhærendum eſt, quàm contradicendum turbæ: cùm dicat Auicenna 3. *Metaph.* à Doctore noſtro citatus, quòd *loquendum ſit cum multis*, & quòd *torrenti doctorum ſeſe opponere tutum eſſe non videatur*. Ad mentem ergo communem erit noſtra

CONCLVSIO.

DEcem ſunt categoriæ, vt ipſemet D. Aug. inſinuat *lib. Categ. cap.* 8. vbi ſupponens primum prædicamentum ſubſtantiæ, probat nouem eſſe accidentia, ex nouem modis, quibus accidentia videntur eſſe intra ſubſtantiam, vel extra ſubſtantiam, vel partim intra,

&

& partim extra ſubſtantiam. Prædictus numerus ſuadetur tripliciter, à Peripateticis, à Nominalibus, & à Scotiſtis.

Primò, Philoſophus *cap.* 4. huius operis deſumit denarium numerum prædicamentorum ex decem rerum ſignificationibus; ait enim tot eſſe categorias, quot ſunt entia categorica incomplexa, quæ ſignificant; ſed entia ſignificatiua ſunt decem, quidquid enim ſignificat, aut ſignificat ſubſtantiam, aut Quantitatem, aut Qualitatem, aut Relationem, aut Actionem, aut Paſſionem, aut Locum, aut Tempus, aut Situm, aut Habitum: ergo ſunt decem categoriæ.

Secundò, Nominales cum ſuo Ochamo 1. *p. ſua Logica cap.* 41. præfatum numerum depromunt ex numero interrogationum, quæ poſſunt fieri de ente aliquo in particulari. Primò enim quæri poteſt de Petro, quid ſit, & eſt primum prędicamentum ſubſtantiæ. 2. Quantus ſit, & eſt prędicamẽtum quantitatis. 3. Qualis ſit, & eſt qualitas. 4. Ad quid referatur, & eſt relatio 5. Quid agat, & eſt actio. 6. Quid patiatur, & eſt paſſio. 7. In quo loco ſit, & eſt vbi. 8. In quo tempore ſit, & eſt quando. 9. Quomodo ſit, & eſt ſitus. 10. Quomodo induatur, & eſt habitus.

Tertiò, Scotiſtę colligunt decem eſſe prædicamenta ex decem eſſendi modis. Quidquid enim eſt, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. Si primum, adeſt prædicamentum *ſubſtantia*. Si ſecundum, aut eſt accidens abſolutum, aut relatiuum. Si eſt accidens abſolutum, vel ſequitur materiam, & eſt *quantitas*, vel ſequitur formam, & eſt *qualitas*. Si eſt accidens relatiuum, aut eſt intrinſecùs adueniens, & eſt categoria *relationis*: aut extrinſecus adueniens, & hoc rurſus, vel pertinet ad cauſalitatem, vel ad menſuram, vel ad ordinem. Si ad cauſalitatem, vel pertinet actiuè ad illam, vel paſſiuè; & ſunt duo prędicamenta *actionis & paſsionis*. Si ad menſuram pertinet, vel ſpectat ad menſuram quantitatis permanentis, & eſt prædicamentum *vbi*, vel ſucceſsiuæ, & eſt prędicamentum *quando*. Si denique ſpectat ad ordinem, vel ad ordinem partium, & eſt *ſitus*; vel ad ordinem totius, & eſt *habitus*.

Obiicies: Ens ab Ariſtotele ſufficienter diuiditur in ſubſtantiam & accidens; ergo ens eſt ſupremum genus: & ſic eſt tantum vnum prædicamentum; quoniam per

præ-

prædicamentum intelligitur ſupremum genus, ſub quo reponuntur genera ſubalterna & ſpecies.

Reſp. Ens diuidi quidem in ſubſtantiam & accidens, tanquam ſuperius in inferiora, non verò tanquam genus in ſpecies, & ſic, cùm ens non ſit genus, proinde non poteſt facere vnicum prædicamentum. Quòd autem ens ſit genus, probatur ſufficienter in capite ſequenti de ſubſtantia, vbi habetur, quòd ens ſit quidem vniuocum reſpectu ſubſtantiæ & accidentis; licèt non ſit vllo modo genus.

Obijcies 2. Agere & pati ſunt duo prædicamenta: ergo habere & haberi conſtituent etiam duo, & ſic vndenarius prædicamentorum numerus.

Reſp. negando conſeq. Quia ideo agere & pati faciunt duo prædicamenta, quia actio & paſſio ſunt in diuerſis ſubiectis, nempe actio in agente, & paſſio in patiente: & ſic duo prædicamenta conſtituunt: habere autem & haberi ſunt in eodem ſubiecto, nempe in homine induto: & ſic non conſtituunt duo prędicamenta. Ratio enim habitus in hoc conſiſtit, quod ſignificet aliquid corpori adiacens, quòd exprimitur vtroque vocabulo, *habere & haberi*.

Obijcies 3. Omnis multitudo reducitur ad vnum: ergo decem prædicamenta ad vnum debent reduci, & ſic erit vnicum prædicamentum, & non decem.

Reſp. diſtinguendo ant. Omnia debent reduci ad vnum ſecundùm entitatem, concedo: ſecundùm prædicationem genericam, nego. Sic omnia, quæ ſunt diſperſa in decem prędicamentis, reducuntur quidem ad ens, quod eſt commune omnibus rebus; ſed ens in ſe non eſt commune omnibus entibus per prædicationem genericam, quandoquidem non induit rationem generis, vt probabitur cap. ſequenti.

Obijcies 4. Quot modis dicitur vnum oppoſitorum, totmodis dicitur & aliud; ſed ſubſtantia & accidens ſunt oppoſita: ergo, cùm nouem ſint prædicamenta accidentium, ſic erunt nouem prædicamenta ſubſtantiæ: Vel è contra, ſicut vnum eſt tantùm prędicamentum ſubſtantiæ, ſic erit tantùm vnum prædicamentum accidentis, & proinde erunt tantùm duo.

Reſp. Accidens & ſubſtantiam eſſe quidem oppoſita, quidquid tamen dicitur de vno oppoſitorum, non dicitur de alio, aliàs, ſicut irrationale eſt genus reſpectu auium, piſcium, & aliorum animalium, ſic etiam homo

qui opponitur bruto, deberet eſſe genus. Non ſequitur ergo, quòd, ſicut ſunt nouem prædicamenta accidentis, ſic etiam ſint totidem prædicamenta ſubſtantiæ: ſed benè ſequitur, quòd, ſicut accidens nouem modis afficit ſubſtantiam; ſic etiam ſubſtantia poſſit affici nouem modis ab accidente. Non poteſt etiam dici, quòd ſicut eſt tantùm vnum prædicamentum ſubſtantiæ, ſic etiam ſit vnicum prædicamentum accidentis: quia accidens in ſe non contrahitur ad illa & iſta accidentia per veras differentias; ſed tantùm per talem vel talem inhærentiam: quæ inhærentia eſt tantùm modus accidentis, & non differentia; quod tamen requiritur, vt aliquid ſit genus, & faciat prædicamentum.

Si quis vltrò inſtet, dicendo; quòd diuiſio debeat eſſe bimembris, quod tamen non reperitur in hac partitione prædicamentorum, quæ diſtribuuntur in decem membra: licèt enim vt plurimum diuiſio ſit bimembris, maximè quando genus diuiditur in ſuas ſpecies, hoc tamen non eſt abſolutè neceſſarium: ſunt enim Tres figuræ in ſyllogiſmis, Tres dimenſiones in quantitate, Tria principia rerum naturalium, Quatuor elementa, Tres animarum ſpecies, & Decem decalogi præcepta. Adde quòd, facillimè hæc diuiſio ſit ad bimembrem reducibilis, vt patet ex probatione tertia huius quæſtionis.

QVÆSTIO III.

Quomodò Prædicamenta diſtinguantur inter ſe.

Reuocanda ſunt in mentem ea quæ habentur capite de Vniuerſalibus in genere, vbi diffusè diximus, ea diſtingui realiter, quæ poſſunt ſeparata exiſtere; vel quorum vnum eſt producens, & aliud productum, vel quę ſunt in diuerſis ſuppoſitis. Diximus etiam, ea diſtingui formaliter, quæ habent diuerſas formalitates, vel conceptus obiectiuos differentes: vt rationale & riſibile. Diximus denique, ea ſolùm ratione diſtingui, quę non aliter differunt, quàm per operationem intellectus, vt Petrus prædicatum, & Petrus ſubiectum. Antequam videatur, quænam harum diſtinctionum intercedat inter prædicamenta.

Præſciendum eſt, quòd prædicamentorum alia ſint ac-

accidentalia, nimirum nouem: & aliud ſubſtantiale, nempe ſubſtantia ipſa. Ex prædicamentis accidentalibus alia ſunt abſoluta, vt Quantitas & Qualitas; quia ſubſtantiam, quam afficiunt, non referunt ad aliud: alia ſunt relatiua, vt reliqua ſeptem: quia, quam afficiunt ſubſtantiam, ad aliud referunt. *Actio*, v.g. eſt prædicamentum relatiuum, quia refert agens ad patiens: ſicut *paſſio* refert patiens ad agens. *Vbi* refert rem locatam ad locum in quo locatur. *Quando* refert rem ad tempus in quo durat. *Situs* refert locatum ad partes loci. *Habitus* refert rem veſtitam ad veſtem, quæ adiacet corpori: & ſic ſuat ſeptem prædicamenta relatiua, quia ad ſeptem iſta præponitur relatio.

CONCLVSIO.

PRædicamenta quædam diſtinguuntur realiter, aliqua tantùm formaliter; nulla verò ſolùm ratione. Primà pars eſt Scoti *in* 2. *diſt*. 12. *quæſt*. 1. vbi diſtinguit quantitatem & qualitatem realiter à ſubſtantia, quæ eſt eorum ſubiectum. Videmus enim in ſacramento Euchariſtiæ quantitatem ſeu magnitudinem hoſtię ſeparari à ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, albedinemque & ſaporem quæ ſunt qualitates, exiſtere etiam ſine ſubiecto: talia enim accidentia non ſunt in pane, quia non remanet poſt conſecrationem, nec ſunt etiam in corpore Chriſti, quod non poteſt recipere accidentia, quandoquidem eſt indiuiſibile in ſacramento, ergo illa accidentia diſtinguuntur realiter. Hoc etiam dici poteſt ferè de omnibus alijs, quia ex Scoto 2. *diſt*. 2. *quæſt*. 6. diuinitus poteſt exiſtere corpus abſque omni loco: quòd idem dici poteſt de tempore, ſitu, & habitu. Ex eodem rurſus 2. *diſt*. 1. *quæſt*. 4. relatio prædicamentalis differt realiter à ſuo fundamento.

Probatur ſecunda pars ex eodem Scoto, *in reportatis* 2. *diſt*. 1. *quæſt*. 6. vbi ait, quòd diuerſa prædicamenta poſſint eſſe idem realiter, ſed non formaliter. Ratio noſtra eſt, quòd multa ſint accidentia, quæ non poſſunt ſeparari realiter, cùm *ſitus* v.g. non poſſit eſſe ſine re ſituata, nec vbi ſine re locata: talia tamen habent diuerſas formalitates, quandoquidem formalitas vbi, non eſt formalitas ſitus. Quòd idem dici debet de alijs, quæ habent diuerſas definitiones, vt patebit conſideranti, quid ſint alia prędicamenta, ergo quædam

prædicamenta diſtinguuntur tantùm formaliter. Quod ſi dicat Ariſtoteles categorias eſſe primò diuerſas, ſeu nihil habere in quo conueniant: per hoc non vult, omnes categorias diſtingui realiter, ſed tantùm intendit inſinuare, quòd vna & eadem res non poſſit reponi in diuerſis prędicamentis ſub eodem reſpectu.

Probatur tertia pars ad huc ex Scoto *quæſt.* 11. *prædicament.* vbi ait, dictionem decem categoriarum depromi penes rerum eſſentias; ſed eſſentiæ rerum non differunt tantùm ratione, quandoquidem differunt ſecluſo omni opere intellectus: ergò nulla prædicamenta differunt ſolà ratione. Habent enim ſaltem diuerſos conceptus obiectiuos, diuerſas definitiones, imò & diuerſa genera, diuerſas differentias, & diuerſas proprietates: vt patebit cuilibet currenti per omnia prædicamenta: & ſic nulla differunt ſola ratione. Hoc idem confirmari poteſt ex rationibus allatis ad probationem primarum partium: ſi enim omnia prædicamenta diſtinguantur realiter, vel formaliter; proinde nulla eorum diſtinguentur tantùm ratione.

Obijcies 1. diuiſio entis in diuerſa prædicamenta, eſt diuiſio entis in diuerſa entia realia; & ſic omnia prædicamenta diſtinguuntur realiter, quod eſt contra ſecundam partem concluſionis. Reſp. diuiſionem entis in decem prędicamenta, eſſe diuiſionem, partim, in entia realia, & realiter diſtincta, vt quando diuiditur ens prædicamentale in Subſtantiam, Quantitatem & Qualitatem: aliquando autem eſſe diuiſionem entis categorici in diuerſos modos. Nam prædicamentum *vbi* non eſt ens diuerſum à re locata, ſed modus aliquis quo res locata eſt in loco; *quando* etiam eſt tantùm modus entis in tempore: & ſic de alijs.

Obijcies 2. ex Ariſtotele 8. *Meth*, textu 16. & ex Scoto *in* 2. *diſt*. 3. *quæſt*. 3. prædicamenta ſunt ſuprema genera & primò diuerſa: ſed quæ ſunt primò diuerſa, in nullo conueniunt, & quæ conueniunt in nullo, diſtinguuntur realiter: ergo omnia prędicamenta realier diſtinguuntur, & nulla tantùm formaliter, contra ſecundam partem concluſionis. Reſp. cum Scoto in reportatis 2. *diſt*. 2. *quæſt*. 6. prædicamenta eſſe primò diuerſa, in ratione prædicamentali, concedo: quia non poſſunt participare genus commune, in ratione tranſcendentali, nego, quia participant eandem rationem entis realem. *Dices*, ex eodem Scoto 2. *diſt*.

3. *quæſt*.

3. *quæſt.* 4. prędicamenta realiter diſtinguuntur. *Reſp.* aliqua diſtingui realiter, non omnia, ibi enim loquitur tantùm de abſolutis.

Quoad Actionem & Paſſionem, aliqui dicunt, earum prædicamenta diſtingui tantùm formaliter; quod attribuunt Philoſopho 3. *phyſ. tex.* 19. Alij verò meliùs dicunt diſtingui realiter; quia ſunt in diuerſis ſuppoſitis, actio nimirum in agente, à qua denominatur formaliter; & paſſio in patiente: quod ſufficit ad diſtinctionem realem, vt diximus in annotat. Quantùm ergo ad textum Ariſtotelis, dicendum eſt; quòd ſi actio & paſſio ſumantur materialiter, pro motu, qui ab agente egrediens terminatur ad paſſum, tantùm formaliter diſtinguantur; ſed ſi ſumantur formaliter, vt ſunt relationes, quarum vna eſt in agente, & alia in patiente: tunc non poteſt negari, quin diſtinguantur realiter, vt prędictum eſt.

QVÆSTIO IV.

An concreta vel abſtracta ponantur in prædicamentis.

DVplex eſt *concretum*, nempe *ſubſtantiale*, *& accidentale*, ex Scoto *quæſt.* 16. *vniuerſalium.* Primum eſt illud, quod importat formam in ſuppoſito exiſtentem; vt homo. Secundum illud eſt, quod ſignificat formam inhęrentem ſubiecto; vt album. Duplex etiam ex oppoſito eſt abſtractum, nempe abſtractum à ſuppoſito; vt humanitas: & abſtractum à ſubiecto, vt albedo.

CONCLVSIO.

SVbſtantiæ in categoria poſita ſumuntur in concreto, inquit Scotus præcitatus. Sumuntur enim eodem modo, quo vna ſubſtantia poteſt prędicari de alia, quandoquidem categoria eſt ſeries generum & ſpecierum, quatenùs prędicantur, illa de ſpeciebus, & iſtę de indiuiduis, ſed ſubſtantię tantùm in concreto ſumptæ prędicantur de inferioribus, cùm rectè dicatur, homo eſt animal, non verò humanitas eſt animalitas: ergo ſubſtantię quę reponuntur in prędicamento, debent ſumi in concreto, non verò in abſtracto. Ob hoc Porphy-

rius cap. de ſpecie diſpoſuit prædicamentum ſubſtantię ſub nominibus concretis: quę ſunt ſubſtantia, viuens, corpus, animal, & homo. Ariſtoteles etiam *cap. de ſubſt.* affirmans ſecundas ſubſtantias prędicari de primis, affert exempla ſub concretis nominibus, quę ſunt homo, animal.

Accidentia poſita in prædicamentis debent ſumi in abſtracto, vt ait Scotus *quæſt. 15. vniuerſal.* Illa enim quę ſtatuuntur per ſe in prędicamento, ſic diſponuntur, vt ſuperiora formaliter & eſſentialiter prędicentur de inferioribus: ſed veræ & formales ſunt prædicationes abſtractorum accidentalium, quoniam rectè dicitur, quòd qualitas prędicetur de colore & ſapore; quòd color prędicetur de albedine & nigredine, & quòd albedo prędicetur formaliter de hac albedine, & de illa; ergo abſtracta accidentium reſident in prędicamentis & non concreta: quod confirmat Ariſtoteles 3. top. cap. 1. vbi ſcribit, iuſtitiam eſſe in genere, & non iuſtum.

Obijcies contra primam partem, humanitas eſt per ſe in genere, ex Scoto; ſed humanitas eſt abſtractum ſubſtantiale, ergo nedum concreta, ſed & abſtracta ſubſtantialia reponuntur in prędicamento. Reſp. ex Scoto; quòd reuerà, tum homo, tum humanitas, ſint quidem per ſe in prędicamento ſubſtantię, ſed cum hac differentia, quòd concretum directè in categoria reponatur; & humanitas tantùm reductiuè; quatenùs facit vnum & idem realiter cum homine ipſo. Sic Scotus *quæſt. 11. prædicamentali.* Quando autem diximus, quòd ſola concreta ſubſtantiæ collocentur in prędicamento; loquimur de collocatione directa.

Obijcies contra ſecundam partem, ſi in accidentibus, ſola abſtracta reſiderent in prædicamento, poſſet dici quòd coloreitas, quę eſt abſtractum coloris, prędicaretur de albedineitate, quę eſt abſtractum inferius; ſed hoc falſum eſt, quia ratio coloreitatis diſtinguitur formaliter à ratione albedineitatis: ergo omnia abſtracta accidentium non reponuntur in prædicamento. Reſp. quòd in accidentibus duplex ſit abſtractum, primarium ſcilicet, quod ſit à ſubiecto; & vltimatum, quod ſit à natura, ita quòd albedo v. g. ſit abſtractum vltimatum à natura albedinis. Quando ergo diximus, quòd abſtracta ſuperiora accidentium prędicentur de abſtractis inferioribus; hoc debes intelligi de abſtractis pri-

primarijs, & non de vltimatis, vt patet de qualitate, quæ vt abſtracta à ſubiecto, prædicatur de albedine & nigredine, hoc verò non poteſt intelligi de abſtractis vltimatis à natura: quia, vt diximus, albedineitas diſtinguitur à coloreitate.

Quæres, vtrùm aliquid poſſit reponi in diuerſis prædicamentis? Poncius negat hoc poſſe fieri, etiam ſi res vna diuerſas habeat rationes. Noſtri autem formaliſtæ affirmant vnam & eandem rem ſub diuerſis rationibus poſſe reponi in diuerſis prædicamentis: Scotus verò ſuper hanc difficultatem tria dicit. *Primò*, quòd vnum per accidens, vt homo albus, reponatur in diverſis categorijs; nempe vt homo in categoria ſubſtantiæ, & vt albus in categoria qualitatis: ſic doctor *quæſt.* 10. *prædicam.* *Secundò* affirmat ibidem, quòd vnum & idem per ſe ſub eadem ratione conſideratum, non poſſit reſidere in diuerſis prædicamentis; quæ enim differunt genere, differunt ſpecie, & numero, & ſic vnum & idem eodem modo ſumptum, non poteſt eſſe ſub diuerſis generibus. *Tertiò* denique docet, quòd vna formalitas ſit cauſa, cur eadē res reponatur in vna categoria, & alia in altera. ſic v.g. locatum eſt in prædicamento ſubſtantiæ, & locus eſt de prædicamento vbi.

QVÆSTIO V.

Quænam conditiones requirantur, vt aliquid reponatur in prædicamento.

ANtequam deſcendamus ad explicationem rerum, quæ includuntur in prædicamentis, aut quæ excluduntur ab illis, quod fiet in cap. proximè ſequenti, ſcire conuenit, quęnam conditiones requirantur ad hoc: alij enim quatuor, alij quinque, alij verò cum Scoto ſex aſſignant.

CONCLVSIO.

SEx *conditiones requiruntur ad ens prædicamentale, & categoricum*. *Primò* enim debet eſſe *ens per ſe vnum ex doctore quæſt.* 2. 1. *Periherm.* ita quòd dicat vnam eſſentiam totalem, non verò aggregationem plurium eſſentiarum: quod enim non habet vnicam eſſentiam, non habet vnicum genus; nec proinde poteſt reſidere in

vno prædicamento: Et ob hoc Ariſtoteles. *6. metaph. 7. tex.* 14. ſolum ens per ſe in categoria includit, & entia per accidens excludit, *lib. 6. tex.* 4. ſicque homo muſicus pertinet ad duo prædicamenta.

Secundò, debet eſſe *ens vniuocum*. Quia *prædicamentum eſt ordinatio generis ſupremi, mediorum, & infimorum eſſentialiter ſubordinatorum*; ſed genera illa ſunt vniuoca, quæ communicant eamdem eſſentiam inferioribus ergo ſola vniuoca reponuntur in prædicamentis; & ob ob hoc Ariſtoteles & Scotus in antepræeicamentis ſegregant vniuoca ab æquiuocis vt vniuoca includant in prædicamentis, & æquiuoca reijciant.

Tertiò, debet eſſe finitum, iuxta mentem Scoti, qui 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 3. docet, ens finitum diſtribui in decem prædicamenta, Deumque, vt potè infinitum excludit ab illis. Ratio huius eſt, quòd ea quæ includuntur in categorijs, debeant eſſe genera, vt patet ex illarum definitione; ſed genera ſunt entia potentialia, actuabilia per differentias, quæ addunt illis perfectiones, quas non habent ex ſe; ens autem infinitum eſt actualiſſimum, & ſummè perfectum in omni entitate: ergo non poteſt includi in prædicamento.

Quartò, debet eſſe *incomplexum* ex Scoto *quæſt.* 12. *vniuerſ.* & ex Ariſtotele hic, vbi diuidendo ens in complexum & in incomplexum, relinquit complexum, & incomplexum diuidit in decem prædicamenta: & ſic ſola entia incomplexa ſunt in prædicamentis. Quia quæ ponuntur in categoria ſunt genera tantùm & ſpecies; ſed genera & ſpecies ſunt termini incomplexi: ergò ens prędicamentale debet eſſe incomplexum. Quòd ſi dicatur, animal rationale eſſe complexum; reponi tamen in prædicamento ſubſtantiæ, ſicut & corpus animatum, ex Porphyrio. Reſp. eſſe quid complexum ſecundùm nomen, & quid incomplexum ſecundùm rem, quia talia æquipollent homini, & animali.

Quintò, debet eſſe *ens completum*, partes enim non ſunt propter ſe, ſed propter totum, vnde reduci debent ad prędicamentum totius: & ſic cor, caput, & pectus reducuntur ad prædicamentum animalis. Defectu huius conditionis, differentiæ, quæ ſunt partes metaphyſicæ, collocantur tantùm ad latus prædicamenti, ex Ariſt. 6. topic. cap. 5. Concreta etiam ſubſtantialia, vt animalitas & humanitas, non reponuntur in prædicamento, niſi reductiuè, quatenùs ſunt

vnum

vnum realiter cum animalis & homine. Concreta denique accidentium vltimata, vt coloreitas & albedineitas non niſi reductiuè ſunt in prædicamento accidentium, à quibus vltimatè abſtrahuntur.

Sexto, indiuidua per ſe & directè in pdicamento conſtituuntur, ex Scoto. In pdicamento enim reponuntur prædicabilia & ſubijcibilia, ſed indiuidua ſubijciuntur ſpecie: ergo. *Deinde*, indiuiduum includit omnia pdicata ſuperiora quibus ſubiicitur; Petrus enim eſt homo, animal, viuens, corpus, & ſubſtantia: ergo per ſe extat in genere, cuius eſt baſis & fundamentum. *Tandem*, ſicut ſupremum genus non excluditur à categoria, licèt ſit illius principium & primum pdicatum, ſic nec indiuiduum debet ab eo excludi, licèt ſit iufimum ſubiectum pdicamenti: Ob hoc philoſophi dicunt, *prædicamentum eſſe ſeriem generum, ſpecierum, & indiuiduorum, ſub vno genere contentorum*.

Obiicies in hanc aſſertionem vltimam, In categoria reſident pdicabilia, vt conſtat ex vi nominis, cùm κατηγορέω, grecè ſignificat latinè pdico, ſed indiuiduum non eſt prædicabile, quia non habet inferiora ſub ſe: ergo indiuiduum non reponitur in pdicamento per ſe, ſed per ſpeciem, cuius eſt indiuiduum, vnde Porphyrius in predicamento ſubſtantię non meminit indiuiduorum. Reſp. in categoria reponi, tum pdicabilia, tum ſubiicibilia, quandoquidem vnum connotat aliud: categoria tamen ſuam denominationem deſumit à pdicabilitate, quia terminus, qui pdicatur, ſuperior eſt ad illum, qui ſubiicitur. Quòd ſi Porphyrius non meminerit indiuiduorũ ideo illa omiſit, quia pertractat tantùm vniuerſalia pdicata, de quibus habetur ſcientia, ſubintelligit tamen ſingularia, quę ſubiiciuntur vniuerſalibus.

Quęres, quot modis aliquid reponatur in prædicamento? Reſp. tribus modis entia ingredi categorias, nempe Directè, Indirectè, & Reductiuè. *Primò*, genera, ſpecies, & indiuidua ponuntur directè in categoria, ſunt enim in linea recta prædicamentali. *Secundò*, differentię diuiſiuę & conſtituitę indirectè collocantur in eodem pdicamento, vbi ſunt genera & ſpecies, quorum ſunt differentiæ: & ſic rationale pertinet ad idem pdicamentum, in quo reponitur homo. *Tertiò* in multiplici differentia ſunt ea, quę reponuntur

reductiuè in prædicamento; alia ſunt reductiuè in prædicamento, tanquam proprietates eorum, quæ directè ponuntur in illo: & ſic riſibilitas eſt in eodem prædicamento, in quo homo eſt. Alia reducuntur ad prædicamentum, tanquam partes, tum eſſentiales, vt anima Petri: tum integrantes, vt caput, brachia, &c. quæ ponuntur reductiuè in eodem prædicamento, in quo ponitur Petrus. Alia reducuntur ad prædicamentum quaſi per accidens, quæ habent rationem principij & termini rei alicuius poſitæ in prædicamento: vt punctum in linea, quod licèt non ſit quantitas, cùm ſit indiuiſibile: attamen reducitur ad prædicamentum quantitatis, quia linea, quæ eſt quantitas, conſtat punctis quæ incipiunt & finiunt illam. Alia denique ponuntur etiam per accidens in prædicamentis, vt priuationes, quæ reducuntur ad idem prędicamentum, in quo ſunt habitus quos priuant: vnde cęcitas eſt in eodem prædicamento, in quo eſt viſus.

SECTIONIS SECVNDÆ

PVNCTVM SECVNDVM.

De prædicamentis in ſpecie.

EXplicatis natura, qualitate, diſtinctione, numero, & conditionibus prędicamentorum, progrediendum eſt ad explicationem ſubſtantiæ, quæ inter ſuprema genera prædicamentalia primarium locum obtinet. Cùm enim ſubſtantia naturà ſit prior quocumque accidente, ideo prædicamentum eius præponi debet ad omnia prædicamenta accidentium: vnde erit.

CAPVT PRIMVM.

De Subſtantia.

DIximus anteà, quòd ens diuidatur in ſubſtantiam & accidens: non tanquam genus in ſpecies, vt dicetur inferiùs: ſed tanquam aliquid tranſcendens in diuerſos modos eſſendi, nempe in ſe & in alio. Entium

enim

enim quædam ſubſiſtunt in ſe ipſis, vt pote perfectiora; quæ non indigent fulciri ab alio: & ideò dicuntur ſubſtantiæ, cuiuſmodi ſunt Angelus, homo, arbor, & ſimilia. Quædam verò, vt pote debiliora, indigent ab alijs fulciri, ipſiſque adhærere: & ideò dicuntur accidentia, vt ſcientia, virtus, & ſanitas: quæ ita indigent ſubiectis in quibus exiſtant, vt, ſi tollantur ſubiecta, ipſa perire neceſſarium ſit. In nouem ſequentibus capitibus agemus de accidentibus ſingulis, & in iſto explicabimus, quid ſentiendum ſit de ſubſtantia.

QVÆSTIO PRIMA.

An ſit, quotuplex ſit, & quid ſit ſubſtantia.

SVbſtantiæ nomen venit vel à ſubſtando accidentibus, quatenus eſt ipſorum ſubiectum: vel à ſubſiſtendo per ſe, in quantùm non indiget ſuſtentari ab alio. Subſtantia autem dicitur ſubſtare accidentibus, vel per ſe primò, vel ſecundario. *Subſtantia prima*, ſeu *ſingularis*, per ſe primò accidentibus ſubſtat; vt *Petrus*, qui immediatè recipit doctrinam: & *hic paries*, qui primariò ſuſtentat albedinem. *Subſtantia ſecunda*, ſeu *vniuerſalis*, ſubſtat quidem accidentibus, ſed ſecundariò tantùm & mediante ſubſtantia ſingulari: non eſt enim homo in ſe, qui recipit doctrinam, ſed hic homo. Quia autem ſubſtantia ſingularis ſubſtat primò & immediatè accidentibus, ideò dicitur ſubſtantia prima: quia verò ſubſtantia vniuerſalis non ſubſtat accidentibus niſi ſecundariò, & per ſubſtantiam ſingularem; ideò vocatur ſubſtantia ſecunda Antequam videamus, quid ſit propriè ſubſtantia.

Notandum eſt, ſubſtantiam ſumi quadrupliciter. *Primò* pro eſſentia ſeu quidditate rei, ſiue res ſit ſubſtantia, ſiue accidens: quo ſenſu dicit Ariſtoteles *vniuoca eſſe ea, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ eadem*: ſic autem ſumptum nomen ſubſtantiæ conuenit accidentibus. *Secundò*, ſumitur ſubſtantia pro omni illo ente, quod non eſt accidens: ſiue ſit finitum, vt homo: ſiue infinitum, vt Deus; ſiue completum, vt animal; ſiue incompletum, vt anima: & rationale. *Tertiò*, ſumitur ſubſtantia pro ſolis primis ſubſtantijs, ſeu pro ſingularibus & indiuiduis

ſubſtantijs; quo ſenſu Ariſtoteles negat genera & ſpecies eſſe ſubſtantias. *Quartò* denique, ſumitur pro ſola ſubſtantia categorica; finità nimirum, completà, & perfectà: quo ſenſu differentiæ non ſunt ſubſtantiæ, inquit Ariſtoteles.

CONCLVSIO.

DAri *ſubſtantiam* experientia docet, videmus enim colores, guſtamus ſapores, & afficimur odoribus: ſed colores, ſapores, & odores ſunt accidentia, quæ non poſſunt exiſtere, niſi in ſubſtantijs, quæ ea ſuſtentant: ergo dantur ſubſtantiæ.

Subſtantia in communi diuiditur in Finitam & in Infinitam. *Finita* ſubdiuiditur in completam ſeu categoricam, vt *animal:* & in Incompletam, vt *rationale, caput, brachia, & pedes*. *Completa* denique ſeu *categorica* diuiditur in *primam* & *ſecundam*, ſeu in *vniuerſalem* & *ſingularem*, Hæc diuiſio ſubſtantiæ in primam & ſecundam non eſt diuiſio generis in ſpecies, ſed diuerſa conſideratio eiuſdem ſubſtantiæ: ratione diuerſorum ſtatuum in quibus reperitur: ita quòd, ſi ſit in ſubiecto vniuerſali, dicatur *ſubſtantia ſecunda*, ſi ſit in ſingulari, dicatur *ſubſtantia prima*. Sic poſt Ariſtotelem Scotus *quæſt.* 12. *prædicam*. ideò autem ſubſtantia ſingularis dicitur prima, quia ſubſtare accidentibus & per ſe ſubſiſtere principaliùs conueniunt indiuiduis: non enim eſt homo in communi qui currit, ſtudet, aut ægrotat; ſed hic homo: genera etiam & ſpecies non ſubſiſtunt, niſi per indiuidua; iſta autem, ſubſiſtunt per ſe.

Subſtantia in communi definitur quidem, *ens per ſe ſubſiſtens*, vt diximus; quatenus autem eſt categorica, deſcribitur *ens categoricum ſubſiſtens per ſe*. Dicitur primò, *ens*; conuenit enim ſubſtantia cum accidenti vniuocè, in ratione entis, licèt ens non ſit genus, vt poſteà probabitur. Dicitur 2. *categoricum*, vt excludatur Deus, qui eſt ſubſtantia tranſcendens, ſeu ſubſtantia ſuperſubſtantialis. Additur deniq; *per ſe ſubſiſtens*; ad differentiam accidentis, quod eſt in alio tanquam in ſubiecto. *Dixi*, quòd accidens ſit in alio, tanquam in ſubiecto: licèt enim ſubſtantiæ vniuerſales ſint in ſingularibus, non ſunt tamen in illis tanquam in ſubiecto inhæſionis, ſed tanquam in ſubiecto prædicationis.

Obijcies,

Obijcies, legitima definitio debet dari per genus & per differentiam, quæ ſunt partes eſſentiales, quibus ipſa conſtat, vt iam diximus, & ampliùs dicetur: ſed allata definitio non datur per genus & per differentiam: ergo non eſt legitima. Probatur minor, ens non eſt genus, aliàs eſſet vnicum prædicamentum, & vnicum genus ſupremum; ſubſiſtentia etiam non eſt differentia ſubſtantiæ: ergo præcedens definitio non conſtat ex genere & differentia. Reſp. hanc definitionem non eſſe reuerà propriam, quia ens non eſt genus, nec ſubſiſtentia differentia entis; ſed talis definitio eſt deſcriptiua: quia loco generis datur per aliquid ſuperius commune, nempe per rationem entis, quæ communis eſt ſubſtantiæ & accidenti. Subſiſtentia etiam non eſt differentia ſubſtantiæ, quia natura humana Chriſti eſt ſubſtantia, quæ non habet propriam ſubſiſtentiam: ſed ſubſiſtentia, quæ eſt tantùm modus eſſendi, tenet locum differentiæ, quoniam diſtinguit ſubſtantiam ab accidente.

QVÆSTIO II.

Sub quo reſpectu ſubſtantia ſit ſupremum genus huius prædicamenti.

SVbſtantia conſiderari poteſt tripliciter. Vel vt ſubſtat accidentibus, vel vt ſubſiſtit per ſe, vel vt non ſubſiſtit in alio. Quidam dicunt ſubſtantiam eſſentialiter conſtitui per hoc, quòd ſubſtet accidentibus. Alij per hoc, quòd ſubſiſtat per ſe. Alij denique per hoc quòd inuoluat negationem in alio. Priùs videndum eſt, per quam harum rationum conſtituatur in ſuo eſſe. Quia verò ſubſtantia in ſuo eſſe conſtituta poteſt conſiderari, vel vt eſt communis finitæ & infinitæ: vel vt competit completæ: vel denique, vt eſt ſubſtantia finita & completa; ſicuti ſunt homo & animal: videbimus poſteà, ſub quo horum reſpectuum ſit ſupremum genus huiuſce prædicamenti.

CONCLVSIO.

SVbſtantia non conſtituitur eſſentialiter per hoc, quod ſubſtet accidentibus, nec per negationem eſſendi in alio: ſed per hoc, quòd per ſe ſubſiſtat, & habeat eſſe

ta perfectum, vt ipſi non conueniat eſſe in alio.

Primum patet, quia conſtitutiuum eſſentiale alicuius rei eſt primum conceptibile in illa: ſed ſubſtare accidentibus non eſt primum quod concipiatur in ſubſtantia, quoniam ſicut ſol priùs lucet, quàm illuminet alia corpora: ſic priùs ſubſtantia ſubſiſtit, quàm ſubſtet alijs: ergo ſubſtare accidentibus non eſt eſſentiale conſtitutiuum ſubſtantiæ. *Dices*, ſubſtantia dicitur à ſubſtando accidentibus: ergo ſubſtare alijs eſt conſtitutiuũ ſubſtantiæ. Negatur conſequentia, quia deſcriptio ſæpiſſimè à proprietatibus accidentalibus ſumitur; vt lapis à lædendo pedem, vinum à viribus quas auget, & ſol eo quòd luceat ſolus: hæc tamen non conſtituunt: ergo nec ſubſtare accidentibus conſtituit ſubſtantiam.

Secundum ex eo colligitur, quòd res poſitiua debeat conſtitui per principium poſitiuum, ſed ſubſtantia eſt ens poſitiuum, vt patet, & negatio eſſendi in alio eſt quid negatiuum: ergo talis negatio non conſtituit ſubſtantiam. *Quòd ſi dicat Auicenna 2. met. cap. 1.* eſſe in ſubiecto eſſe accidens, ſicut ens non in ſubiecto eſt ſubſtantia: quod approbat Scotus *quodl. 3.* & *9.* Reſp. Deum, materiam primam, & ſubſtantiam, deſcribi quidem negatiuè; ſub illis tamen negationibus intelligitur poſitiuum, negatione priùs, nempe quòd ſubſtantia ſit ens per ſe ſubſiſtens.

Tertium concluditur euidenter ex refutatione præcedentium opinionum: ſi enim conſtitutiuum ſubſtantię non ſit ſubſtare accidentibus, nec quòd non ſubſiſtat in alio; remanet, vt conſtituatur eſsentialiter per ſubſiſtentiam: quod tamen non debet abſolutè intelligi de ſubſiſtentia actualis: quia exiſtentia & ſubſiſtentia non ſunt de eſsentia creaturæ, ſed Dei ſolius, vt diximus *Tract. de Deo*: benè autem intelligi de ſubſiſtentia aptitudinali; ita quòd ſubſtantia ſit ens, cui debetur ſubſiſtere per ſe, ſicut accidenti debetur exiſtere in alio.

Obijcies, natura humana in Chriſto eſt ſubſtantia, ſed illa non ſubſiſtit per ſe, benè autem per ſubſiſtentiam Verbi D. ergo ſubſiſtere per ſe nõ eſt eſsentia ſubſtantiæ. Reſp. ad minorem, natura humana in Chriſto non habet propriam ſubſiſtentiam, diſtinguo: perſonalem, concedo: hanc enim emendicat à Verbo D. à quo habet, quod incommunicabiliter ſubſiſtat: eſsentialem & abſolutam, nego: eo ipſo enim quo aliquid eſt ſubſtantia, habet exiſtentiam per ſe & ſubſiſtentiam;

ſed

ſed communicabilem ſuppoſito, vt dictum eſt in *tract.incar. Dices*, ſi per ſe ſubſiſtere ſit eſsentia ſubſtantiæ, quantitas quæ in ſacramento altaris non exiſtit in ſubiecto, erit ſubſtantia: quod eſt abſurdum. Reſp. quòd licèt quantitas in Euchariſtia non inhæreat ſubiecto actualiter: attamen aptitudinaliter exigit eſse in ſubiecto, & reuerà eſset in ſubiecto, vel deſtrueretur, ſi Deus miraculoſè non conſeruaret ipſam.

CONCLVSIO PRIMA.

Svpremum genus ſubſtantiæ categoricæ eſt ipſamet ſubſtantia finita, & completa, Sic Scotus *quæſt.* 3. Ratio huius eſt, quia ſubſtantia ex Ariſtotele 5. *metaph. c.* 8. à ſubſtando dicitur, quia ſubſtat accidentibus; ſed talis ſubſtantia eſt ens finitum & completum: ergo ſupremum genus ſubſtantiæ categoricæ eſt ſubſtantia finita & completa. Minor euidens eſt quoad primam partem, quia ſubſtantia infinita, qualis Deus longè diſtat ab omni accidentium receptione, & ſic ſubſtantia categorica debet eſse ens finitum; vnde dicemus poſtea, quòd Deus non reponatur in prędicamento. Probatur verò eadem minor quoad ſecundam partem per hoc quòd diximus quæſt. 5. capitis pręcedentis, ens categoricum debere eſse ens completum, ſiue ſit completum ſecundùm quid, vt genera & ſpecies: ſiue ſit completum ſimpliciter & abſolutè, vt indiuidua.

Hæc concluſio eſt contra Nominales, qui pro genere ſupremo ſubſtantię ſtatuunt ſubſtantiam completā, prout complectitur finitam & infinitam: vnde tales inuoluunt Deum in prędicamento, aſserentes non abſurdius eſse reponere Deum in prędicamento ſubſtantiæ, quàm inſerere nomē illius in Calepino cum alijs nominibus; ſed cōtrarium firmiter probabitur in ſequētibus.

QVÆSTIO III.

Quænam ſit diuiſio ſupremi generis ſubſtantiæ categoricæ.

ENs tranſcendentiſſimè ſumptum diuiditur in ens reale & in ens rationis, ſed hęc diuiſio eſt ęquiuoca, quia ens rationis non eſt propriè ens, ſed fingitur ad modum entis: ſicut homo pictus non eſt propriè & vni-

vniuocè homo cum homi ne vero & reali. Ens reale poſteà, iuxta Scotum, ſubdiuiditur in ens Quantum, quod habet quantitatem molis, vel perfectionis: & in ens non Quantum, quod neutram habet; vti ſunt perſonæ & relationes D. quæ in ſua ratione formali non ſunt perfectæ aut imperfectæ, finitæ aut infinitæ: vt videri poteſt in noſtro tractatu de Trinitate. Ens finitum vlteriùs diſtribuitur in ſubſtantiam & accidens, ſed quia illa diuiſio non eſt generis in ſpecies, quia ens finitum non diuiditur per veras differentias, ſed tantùm per modos, vti dicetur inferiùs: ideò talis ſubſtantia non eſt categorica, nec ſupremum genus huius prædicamenti, de quo quæritur, quo modo diuidatur in ſuas ſpecies per veras & proprias differentias.

CONCLVSIO.

Subſtantia categorica diuiditur *primò in corpus & ſpiritum*, per corporeitatem & ſpiritualitatem, quæ ſunt differentiæ diuiſiuæ & conſtitutiuæ, quatenùs diuidunt ſubſtantiam finitam & completam, & conſtituunt corpus & ſpiritum.

Secundò, ſpiritus, ſeu ſubſtantia ſpiritualis, diuiditur in *angelos & animas rationales*, quarum differentiæ nos latent. Licèt autem anima rationalis non diuidatur, niſi in hanc & illam: attamen angeli ſubdiuiduntur.

Tertiò, angeli ſubdiuiduntur in *tres Hierarchias*, & quælibet in *tres ordines*. Prima hierarchia continet *ordines Seraphinorum Cherubinorum & Thronorum*. Secunda includit *ordines Dominationum, Virtutum, & Poteſtatum*. Tertia complectitur *ordines principatuum, Archangelorum, & Angelorum*: & ſic ſunt tres hierarchiæ, & nouem ordines, ſeu chori cœleſtium ſpirituum.

Quantùm ad corpus, diuiditur. *Primò* in *animatum* & in *inanimatum*: ita quòd animatum & inanimatum ſint differentię, quę diuidunt corpus, tanquam aliquid genericum; & animatum conſtituit viuens, ſicut inanimatum conſtituit corpus ſimplex, & quædam corpora mixta. De primo priùs dicendum eſt.

Secundò, Corpus Animatum aut viuens diuiditur in *ſenſitiuum* & in *inſenſitiuum*, per ſenſitiuitatem & inſenſitiuitatem, quæ diuidunt viuens, & conſtituunt animal & plantas, quæ ſunt ſpecies viuentis.

Tertiò, Corpus animatum, ſeu animal, diuiditur in *ho-*

in *hominem*, & *brutum*, per rationale, & irrationale; quæ diuidunt animal, & conſtituunt hominem, & brutum homo autem non ſubdiuiditur, niſi in indiuidua:

Quartò, animal irrationale, ſeu brutum, diuiditur in *Ignitum* vt ſalamandra; in *Aereum*, vt aues innumerę; in *aqueum*, vt piſces; in *reptile*, vt ſerpentes, & vermes, & in *greſsiuum*, vt equus, leo, lupus.

Quintò, Corpus inanimatum, ſeu planta, diuiditur in *arborem*, *fruticem*, *herbam*, & *florem*. Arbor ſubdiuiditur in *fœcundam*, vt ſunt Pyrus, & Malus, & in *ſterilem*, quales ſunt Populus, & ſalix. Frutex diuiditur in *Geniſtam*, & *Vepres*. Herba diuiditur in *nutritiuam*, quales ſunt caulis, & lactuca: in Medicam, vt ſenna, & rhabarbarum, & odorificam, vt hyſſopus, ſaluia, thymus. Flos denique diuiditur in plures ſpecies; nempe in roſam, ocellum, lilium, &c.

Sextò, Corpus inanimatum eſt, vel *ſimplex*, vel *mixtum*. Illud, vel eſt *cæleſte*, vt cæli, & ſidera; vel *elementare*, vt terra, aqua, aer, ignis. Iſtud verò, vel eſt *perfectum*, vt lapides, metalla, vinum. Vel eſt *mixtum imperfectum*; vt meteora; quorum alia ſunt *ignea*, vt fulmen, & fulgur; alia ſunt *aquea*, vt pluuia, & nubes; alia tandem ſunt aerea, vt turbines, & venti.

QVÆSTIO IV.

Vtrum ens ſit vniuocum Deo, & creaturæ ſubſtantiæ, & accidenti.

VT capiamus ens eſſe vniuocum, & tribuere ſuis inferioribus idem nomen, & eandem naturam; prænotandum eſt quænam ſit natura entis, & quomodò debeat deſcribi. Ens ergo eſt *aliquid reale, ſimplex, diſtinctum à nihilo*. Dicitur primò, *aliquid reale*; quia entia rationis non ſunt verè entia. Dicitur ſecundò, *ſimplex*; quia ens in ſe non eſt reſolubile in plures conceptus, ad diſtinctionem entium inferiorum, quæ plures cōceptus habent ens enim completum poteſt concipi, vt eſt ens, & vt eſt completum; ens infinitum, vt eſt ens, & vt infinitum; & ſic de aliis, quæ poſſunt reſolui in plures conceptus, & in diuerſas formalites: vbi ens in ſe habet tantùm vnum conceptum, quod nimirum ſit ens; vnde diximus quod ens ſit ſimplex. Dicitur tertiò, *diſtinctum à nihilo*, quod enim eſt ens eſt aliquid præter nihilum: vnde dicitur communiter, quòd *Ens, res, aliquid, vnum, verum, bonum, conuertuntur*.

CON-

CONCLVSIO.

E*Ns in ſeeſt vniuocum Deo, & creaturæ, ſubſtantiæ, & accidenti* ita Scotus *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 1. & 4. *met.c.* 4. Illud enim, quod tradit ſuis inferioribus idem nomen, & eamdem naturam, eſt vniuocum; ſed ens tribuit Deo, & creaturis, ſubſtantiæ, & accidenti idem nomen, & eandem naturam: ergo eſt illis vniuocum. Probatur, quòd ens tribuat inferioribus iſtis idem nomen, cum hæc omnia ſint ens; & eandem naturam, quoniam Deus, & creatura, ſubſtantia, & accidens, ſunt aliquid reale quod exiſtit actu, vel exiſtere poteſt independenter ab intellectu; in quo conſiſtit natura & ratio entis: ergo ens eſt illis vniuocum, cum illis tribuat idem nomen, & eamdem naturam.

Obijcies *primò*, ens eſſe analogum, quia illa ſunt *analoga, quorum nomen eſt commune, & ratio nomini reſpondens partim eadem, & partim diuerſa*; ſed Deus & creatura partim conueniunt, & partim diſconueniunt vt conſideranti patebit: ergo Deus, & creatura ſunt analoga, & ens erit analogum analogans. Reſp. diſtinguendo minorem; Deus, & creatura partim diſconueniunt, inter ſe, concedo: in ratione entis, nego. Licèt enim Deus ſit ens independens, & creatura ens dependens; natura tamen entis in ſe eſt omnino eadem; licèt differant in ratione dependentiæ, & independentiæ, quæ ſunt modi entis. Exemplificatur de animali; quod eſt vniuocum reſpectu hominis, & bruti, quandoquidem natura animalis vt ſic eſt eadem in vtroque, differunt tamen in rationali, & irrationali, quæ ſunt differentiæ extra rationem entis.

Obijcies 2. vniuocum debet eſſe æqualiter in ſuis inferioribus; ſed natura entis non eſt æqualiter in Deo & in creaturis, quandoquidem ens eſt in Deo intrinſecè, & per eſſentiam, & in creaturis extrinſecè, & per participationem: ergo ens non eſt vniuocum. Reſp. diſtinguendo maiorem, vniuocum debet eſſe æqualiter in inferioribus, ſi ſit vniuocum in primo gradu vniuocationis, concedo: ſi ſit vniuocum in alijs gradibus, nego. Videantur iſti gradus vniuocationis in primo anteprædicamento, vbi agitur de vniuocis; & diximus, quòd in illo gradu quarto ſola ſpecies infima ſit vniuoca; quia nimirum ea ſola largitur ſuis inferioribus ſuam naturam in æquali gradu perfectionis: hoc tamen

men non impedit vniuocationem aliorum graduum, licèt non ſit ita perfecta, ac præcedens.

Obijcies 3. ens ex Ariſtotele non debet poni in definitione accidentium, & ſubſtantiarum: ergo non eſt vniuocum ad illa: Reſp. diſt. ant. ens non debet poni in definitione ſubſtantiarum, & accidentium, determinatorum, concedo; quia habent genus immediatius, per quod debent definiri: non poteſt enim animal, quod eſt genus determinatum, definiri per ens, dicendo, animal eſt ens ſenſitiuum; quia melius eſt, quod definiatur per immediatum genus; dicendo, animal eſt viuens ſenſitiuum. Hoc tamen non impedit, quin ſubſtantia, & accidens in ſe definiantur per ens, dicendo ſcilicet, ſubſtantia eſt ens per ſe ſubſiſtens; & accidens eſt ens alteri inhærens.

Obijcies *quartò*, quando effectus non adæquat virtutem ſuæ cauſæ, nomen vtrique commune non eſt vniuocum, quia non eſt ſimilitudo inter vtrumque; ſed creatura, quæ eſt effectus Dei, non adæquat ipſius Dei virtutem: ergo ens, quod eſt vtrique commune, non eſt vniuocum. Reſp. maiorem eſſe veram, quando effectus nullo modo adæquat virtutem cauſæ; creatura autem non adæquat virtutem Dei, in ratione entis particularis; quia creatura eſt finita, & Deus infinitus: ſed adæquat eum in ratione communiſſima entis, quoniam non eſt plus èntis, vt ſic, in Deo, quàm in creatura: nam gradus entis, vt ſic, eſt indiuiſibilis, & ob hoc dicitur, non quidem ſummè ſimplex, quia poteſt venire in compoſitionem inferiorum; ſed ſimpliciter ſimplex, quia non eſt reſolubile in plures conceptus, & formalitates: & ex his apparet ex occaſione, quid ſint ſummè ſimplex, & ſimpliciter ſimplex.

Obijcies 5. Ariſtotelem comparare Sanum cum ente; ſed Sanum eſt analogum: ergo ens erit etiam tale. Reſp. non in omnibus, ſed tantùm in hoc ſtare ſimilitudinem; quòd ſicut inter ſana eſt vnum perfectius, nempe homo, ad quod referuntur cætera; ſic inter entia eſt vnum perfectiſſimum, nempe Deus, à quo deriuantur alia. *Si dicat Philoſophus*, quòd in genere lateant æquiuocationes, & à fortiori in ente: Ariſtoteles per æquiuocationes intelligit vniuocationes imperfectas, quæ non ſunt in primo gradu, vt prædictum eſt in obiect. 2. & ob hoc dicit, ſolam ſpeciem infimam eſſe vniuocam. *Si etiam Porphyrius dicat*, omnia entia vocari æquiuocè:

hoc

hoc verum eſt, ſi fiat comparatio de entibus rationis cum entibus realibus, falſum verò, ſi comparentur entia particularia realia cum ente communi.

QVÆSTIO V.

Vtrum ens ſit genus reſpectu Dei & creaturæ, ſubſtantiæ & accidentis.

IN præcedenti quæſtione D. Thomas negauit ens eſſe vniuocum Deo & creaturis, ſicut ac ſubſtantiæ & accidenti, ne cogeretur fateri in iſta ipſum ens eſſe genus reſpectu horum omnium; quia, ſi ens eſſet genus ſupremum ad omnia entia, eſſet tantùm vnum prędicamentorum, & ſic rueret denarius categoriarum numerus, quem ſemper admiſerunt Peripatetici. Scotus autem admiſit vniuocationem entis reſpectu præcedentium, negauit tamen ipſum eſſe genus, licèt vniuocè inferioribus prædictis conueniat.

CONCLVSIO.

ENs reſpectu prædictorum non eſt genus. *Illud* enim *non eſt genus, quod non contrahitur ad ſpecies per veras differentias*; ſed ens non contrahitur ad Deum & ad creaturas, nec ad ſubſtantiam & accidens per veras differentias: ergo non eſt genus. *Probatur* minor, quando ens diuiditur in Deum & creaturas, in ſubſtantiam & accidens, ad talia determinatur per infinitatem, quæ facit ens infinitum, & per finitatem, quæ facit ens finitum; per perſeitatem, quę facit ſubſtantiam, & per inalietatem, quæ facit accidens; ſed infinitas, finitas, perſeitas, & inalietas non ſunt verę differentię: ergo ens non contrahitur per veras differentias.

Probatur minor probationis. *Differentiæ ſunt extra rationes generis*, ita quòd differentiæ formaliter ſumptæ non includant genus, vt patet de rationali, quod formaliter ſumptum non eſt animal, ſed Infinitas & Finitas, Perſeitas & Inalietas formaliter participant rationem entis, quod includunt in ſua ratione formali: ergo non ſunt verę differentiæ. Probatur iſta minor: ex omnibus Philoſophis, qui dicunt, quòd *Ens, Vnum, Verum, Bonum, Res, Aliquid conuertantur*; ſed finitas & infinitas ſunt aliquid, quandoquidem non

ſunt

ſunt nihil: ergo formaliter includunt ens, & ſic non ſunt differentiæ,

Si dicatur, quòd prædicta non ſint entia, ſed modi entis: ita quòd finitas, & infinitas poſſint quidem dici aliquid entis, non verò entia. Reſp. quòd modi entis poſſint etiam dici entia; quia, vel ſunt aliquid, vel nihil; ſed non ſunt nihil, vt patet: ergo ſunt aliquid. Si autem ſunt aliquid, ſunt etiam entia; quia, vt prædiximus, ens, & aliquid conuertuntur, & quodcunque eſt ens, eſt aliquid, & è contra.

Obijcies illud quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quid *vniuocè*, eſt genus; ſed ens prædicatur *vniuocè* de Deo, & creatura, ſicut de ſubſtantia & accidente, quæ ſunt plus quàm ſpecie differentia: ergo ens eſt genus. Reſp. diſtinguendo maiorem, illud quod vniuocè prædicatur de ſpeciebus eſt genus; ſi contrahatur ad inferiora per veras differentias: concedo: ſi contrahatur tantùm per modos, nego. Ens autem non contrahitur per differentias, vt ampliùs dicetur; ſed per modos: & ſic non eſt genus. Ob hanc eandem rationem Deus, & creatura, ſubſtantia, & accidens non ſunt ſpecies entis, ſed inferiora illius; quia ſpecies propriè ſumpta debet conſtitui ex genere, & differentia: cum ergo ens non ſit genus, nec finitas, aut infinitas differentiæ, ſicut nec perſeitas, vel inalietas, ideo illa entia non ſunt ſpecies.

Obiicies 2. Illud conſtat genere, & differentia, quod habet aliquid in quo conueniat cum alio, & aliquid in quo diſconueniat: illud enim eſt genus, & iſtud differentia: ſed Deus, & creatura, ſubſtantia, & accidens conueniunt in ente, & differunt per infinitatem & finitatem, per perſeitatem, & per inalietatem: ergo conſtant genere, & differentia. Reſp. negando maiorem, quia, vt aliquid conſtet genere, & differentia, non ſufficit, quòd conueniat cum alijs, & differat ab illis; ſed vlterius requiritur, vt id in quo conuenit ſit genus, & id in quo differt ſit vera differentia. Ens autem non eſt genus, quia contrahitur per finitatem, & infinitatem, per perſeitatem, & inalietatem, quæ non ſunt veræ differentiæ, ſed modi; vt patebit ex ſequenti quæſtiuncula, quæ explicabit, in quo diſtinguatur differentia à modo.

Obiicies 3. Ens contrahitur per Finitatem, infinitatem, per perſeitatem, & inalietatem; ſed hæc omnia non

poſ-

poſſunt eſse aliud, quàm differentiæ; per quas ens contrahitur: ergo ens eſt genus. Reſp. 1. neg. maiorem, ens enim non contrahitur: quia contrahi propriè non pertinet niſi ad id, quod diuiditur per veras differentias, & proinde reperitur tantùm in generibus, quæ per veras differentias diuiduntur in ſpecies: non verò ſpectat ad ens, quòd veras differentias non habet: & ſic non debet dici, quòd contrahatur. Sed ens dicitur determinari *per modos*, ad Deum ſcilicet, per *infinitatem*: ſed ſubſtantiam, per *perſeitatem*: & ad accidens, per *inalietatem*. Reſp. 2. neg maiorem, hæc enim omnia nõ ſunt differentiæ, ſed tantùm modi: qui explicant, quomodò ens ſit in Deo & in creatura, in ſubſtantia & in accidente: in Deo ſcilicet *infinitè*, & ſecundùm ſuam totam latitudinem; in creatura *finitè*, & cum limitatione, in ſubſtãtia *per ſe*, & independenter *à ſubiecto*: in accidente verò *dependenter* ab alio, tanquam à ſubiecto: quæ omnia ſunt modi, quibus ens ſe habet in inferioribus.

Quæres, quænam ſit diſtinctio inter *Differentiam* & *Modum*? Reſp. latam eſſe, & in pluribus. *Primò*, in hoc differunt, quòd differentia formaliter ſumpta non includat ſuum genus, vt præhabetur in probatione minoris, modi autem ſupradicti includunt ens, vt ibi dictum eſt. *Secundò* differunt, quia in quocumque gradu concipiatur genus, nunquam concipietur eius differentia; in quocumque enim modo & gradu concipiatur animal, nunquam concipietur rationale: res autem quæ modificatur. V. G. ens, non poteſt concipi cum omnibus gradibus, & modis, qui poſsunt illi competere, quin concipiatur vt finitum vel infinitum, vt dependens à ſubiecto vel independens. *Tertio*, differentia eſt quædam realitas, quæ additur realitati generis, & quæ ab illo diſtinguitur formaliter poſitiuè: modus verò eſt tantùm gradus realitatis, qui diſtinguitur ſolùm formaliter negatiuè ab illa. *Exemplum primi* habetur in animali, quod eſt genus, & in rationali, quod eſt differentia. Rationale enim eſt alia realitas, diſtincta formaliter poſitiuè ab animali: quoniam habent diuerſas definitionis poſitiuas, & vnum eorum poteſt concipi poſitiuè ſine alio. *Exemplum* verò *ſecundi* habetur in albedine intenſa vt quatuor, vbi albedo eſt quidē vna realitas, ſed intenſio illius non eſt alia realitas, ſed tantùm gradus realitatis, qui non poteſt intelligi poſitiuè ſine albedine, cuius eſt intenſio.

Quær-

Quartò denique, modus intrinſecus facit tantùm differre *modaliter* rem cuius eſt modus, & *non eſſentialiter*; vnde, ſi daretur linea infinita, inquit Ariſtoteles, non differret eſſentialiter à linea finita: differentia verò facit differre eſſentialiter rem cuius eſt differētia, cum brutum, & homo per rationale, & irrationale differant eſſentialiter. Ob hanc cauſam modus intrinſecus definitur à Scoto *in 1. diſt. 8. quæſt. 3. Prædicatum, quod additum rei non variat rationem formalem, ſeu eſſentiam eius*: differentia verò addita generi variat eſſentialiter ſpeciem, quam conſtituit: vnde brutum, & homo differunt eſſentialiter, calor verò intenſus vt duo non differt eſſentialiter aut ſpecificè à calore intenſo vt quatuor, nec ens finitum ab infinito. *Quod ſi dicatur* Deum diſtingui eſſentialiter à creatura: hoc non fit præcisè per finitatem, & infinitatem, ſed quia Deus eſt talis naturæ, & creatura talis: quæ diuerſitas naturæ præcedit finitatem, & infinitatem.

QVÆSTIO VI.

Vtrum Deus reponatur in Prædicamento ſubſtantiæ.

RESponſio negatiua ſufficienter colligitur ex præcedenti capite, vbi loquentes de conditionibus entis categorici, diximus, ipſum debere eſſe finitum, & proinde Deum qui infinitus eſt tranſgredi omnes categoriarum limites. Quia tamen ſuper hanc difficultatem controuertuntur Authores, non fruſtranea erit accuratior explicatio illius. Ochamus, & multis, quorum aliqui ſunt recentiores, reponunt Deum per ſe, tum in prædicamento ſubſtantiæ, tum in prædicamento relationis, & in categoria actionis; vt videre eſt apud illum in 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 1. Raconius, & D. Thomas *qq. de Potent. quæſt.* 7. *art.* 1. conſtituunt Deum reductiuè in prædicamento ſubſtantiæ; licèt Doctor Angelicus contrarium ſentiat 1. *part. quæſt.* 3. *art.* 5. Scotus autem *in* 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 3. cum omnibus Scotiſtis Deum à prædicamento ſubſtantiæ, & à cæteris categoriarum generibus excludit.

CONCLVSIO.

DEus non reponitur in prædicamento ſubſtantiæ, vt habet Scotus loco præcitato, & *in reportatis diſt.* 8. *q.* 5. quod debet intelligi etiam de excluſione reductiua

ita

ita quòd, nec per ſe, nec reductiuè, Deus aut aliquod eius prædicatum, locum habeat in prædicamentis. Quæ reductiuè enim reponuntur in prædicamento, ſunt partes, & entia imperfecta, vt diximus; ſed Deus non habet partes, nec vllam entitatem imperfectam: ergo non ponitur reductiuè in prædicamento. Quòd etiam non reponatur in aliquo prædicamento per ſe.

Probatur primò ex Patribus. Clemens Alexandrinus lib.5. Stromatum cap.5. ait, *Deum neque genus, neque ſpeciem, neque indiuiduum eſſe*, & proinde non eſt in prædicamento: cum prædicamentum ſit diſtributio ſupremi generis in genera ſubalterna, ſpecies, & indiuidua. D. Auguſtinus *lib. de Cognit. vera vita cap.* 3. recenſet prædicamenta, & illicò ſubiungit: *ab his omnibus proprietas ſummæ eſſentiæ euidenti ratione excluditur*. Idem S. Doctor *de S. Trin. cap.*2. *&* 4. *Confeſſ. cap. vlt.* veniam à Deo poſtulat, quòd nonnunquam exiſtimauerit Deum coarctari in prædicamento. D. Dionyſius *cap.* 4. *de DD. Nomin.* ait, *Deum eſſe potius ſuperſubſtantiam, quàm ſubſtantiam*. In eadem mente ſunt Cyrillus, Lactantius, & alij plures: vnde Vniuerſalitas Oxonienſis *artic.*15. tanquam erroneum ſanciuit, quòd prima cauſa ſit in genere.

Probatur 2. triplici ratione, *Primò*, quia Ariſtoteles *cap. de Subſt.* affirmat, *Omnem ſubſtantiam, quæ ponitur in genere ſubſtantiæ, ſubſtare accidentibus*. Et 5. *Met. Text.* 14. dicit, *Ens finitum diuidi in decem categorias*: Deus autem non ſubſtat accidentibus, nec finitus dici debet: ergo, *Secundò*, quia ex eodem Ariſtotele *cap. de Subſt. Potior ſubſtantiæ categoricæ proprietas eſt, quod ſuſcipiat contraria cum ſui mutatione*, modò enim eſt alba, modò nigra; Sed Deus, nec mutatur, nec contraria ſuſcipit: ergo non eſt in prædicamento ſubſtantiæ. *Tertiò* quia, quòd eſt in prædicamento ſubſtantiæ, vel ibi eſt vt genus, vel vt ſpecies, vel vt indiuiduum. Sed Deus non eſt genus, aut ſpecies; quia prædicaretur de pluribus Dijs, ſpecie vel numero differentibus: non eſt etiam indiuiduum, quia ſubeſſet ſpeciei, & generi, quod eſt abſurdum: ergo, &c.

Confirmatur 3. ex alia triplici ratione. *Primò*, quod non conſtat genere, & differentia, non eſt in prædicamento: quia *prædicamenta ſunt ſuprema genera*, & ſic *quod non eſt ſub genere non eſt in prædicamento*: ſed Deus non conſtat genere, & differentia, vt probauimus in

quæſt.

quæſt. præced. dicentes ens non eſſe genus, nec infinitatem eſſe differentiã: ergo. *Secundò quod eſt in prædicamento, vel eſt componibile*, vt genus cum differentia, ad conſtituendam ſpeciem; vti videmus in ſubſtantia, quę componitur cum differentia corporeitatis, ad conſtituendam ſpeciem; vel *eſt componibile ex realitate contrahente ſeu perficiente, & ex realitate contrahibili ſeu perfectibili*, vti eſt ſpecies conflata ex differentia, & genere; ſed Deus eſt ſummè ſimplex omnem excludens compoſitionem: ergo Deus excluditur ab omni prædicamento. *Tertiò, genus eſt quid potentiale, & perfectibile* carens aliqua perfectione, quam emendicat à differentia, quæ eſt veluti forma actuans, & perficiens: ſed *in Deo nihil eſt potentiale, cùm ſit actus purus; nec aliquid perfectibile, cùm ſit ſummè perfectus*: ergo Deus non habet genus, nec proinde eſt in prædicamento; quandoquidem *omnia quæ ſunt in prædicamento, vel ſunt ſupremum genus, vel conſtant genere*.

Obijcies primò, potentialitatem phyſicam, quæ admittit compoſitionem ex materia, & forma, repugnare quidem Deo; non verò metaphyſicam, per quam ſolummodò intelliguntur duo conceptus, quorum vnus determinatur, & alius determinat; qui ob hoc dicuntur genus, & differentia. Reſp. vtramque repugnare Deo, quia compoſitio metaphyſica, nedum dicit multiplicationem conceptuum, ſed multiplicationem formalitatum, à parte rei diſtinctarum; quarum vna eſt perfectibilis, & alia perfectiua; nullus autem dicet, aliquam eſſe in Deo formalitatem perfectibilem; quidquid enim eſt in Deo, infinitum eſt, & ſummè perfectum: ergo potentialitas, & compoſitio metaphyſica Deo repugnat.

Obijcies 2. Chriſtus reponitur in prædicamento ſubſtantiæ: ſed Chriſtus eſt Deus: ergo Deus in illo conſtituitur. Diſtingu. maior. Chriſtus eſt in prędicamento ſubſtantiæ: vt *homo*, concedo: vt *Deus*, nego. *Dices*: Quęcunque dicuntur de homine in Chriſto exiſtente, dicuntur de Deo per communicationem idiomatum: vt docent Theologi: ergo, ſi Chriſtus vt homo dicatur reponi in prædicamento: vt Deus etiam poterit in illo reponi. Reſp. antecedens eſſe verum, quoad prædicata realia; non verò quoad intentionalia: vndè, licèt dicatur; quòd Deus ſit paſſus & mortuus; non poterit tamen dici, quòd reponatur

in categoria, quod eſt prædicatum intentionale, & ſecunda intentio.

Obijcies 3. Si aliqua ratio impediret, nè Deus eſſet in prædicamento, maximè ipſius *infinitas*; ſed infinitas hoc non impedit, quia ex Ariſtotele, ſi daretur linea infinita, eſſet in prædicamento quantitatis: ergo Deus eſt in prædicamento. Reſp. negando minorem. Ad Ariſtotelem dico, quòd ſi daretur linea infinita, eſſet reuera in prædicamento quantitatis, vt linea eſt; non verò vt infinita. Hoc autem non poteſt dici de Deo, quia non poteſt diſtingui à ſua infinitate, quandoquidem eſt infinitus per eſſentiam; linea verò eſt infinita tantùm extrinſecè, & ſecundùm quid; penes extenſionem ſcilicet, & non in omni genere, vt Deus.

Obijcies 4. ex D. Aug. Subſtantia, Relatio, & Actio, Deo conueniunt: ergo eſt in prædicamentis illarum. Reſp. hæc omnia conuenire Deo, non in quantum categorica ſunt: licèt enim Deus ſit Subſtantia, Pater, & Creator; non habet tamen ſubſtantiam, Relationem, & actionem categoricam. *Si Ariſtoteles 1. Eth. 6.* numeret Deum inter ſubſtantias categoricas: hoc verum eſt, quatenùs eſt menſura illarum; *in vnoquoque enim genere eſt vnum, quod eſt menſura aliorum:* non verò includitur intra ſubſtantiam categoricam. *Si dicatur*, Deus conſtare genere, & differentia: Negari debet, quia nec ens eſt genus, nec infinitas differentia: vt dictum eſt in quæſtione præcedenti.

QVÆSTIO VII.

Vtrum Angeli, Cæli, & Aſtra reponantur in prædicamento ſubſtantiæ.

DE Angelis nonnulli dubitant, & pręcæteris Durandus. Cùm enim videant Angelos eſſe ſubſtantias ſimplices, non compoſitas ex materia, & forma, ſed abſque vllo corporis commercio ſubſiſtentes; volunt ipſos non componi ex genere, & differentia, quandoquidem genus ſumitur à materia, & differentia à forma; & proinde concludunt Angelos non reponi in vllo prædicamento, cùm ad ens categoricum requiratur, quòd ſit ens completum, ex genere, & differentia conſtitutum. Quantum ad cœlos, & aſtra, quæ ex eadem materia componuntur; non deſunt qui

negent

negent talia reponi in prædicamento ſubſtantiæ; fundati ſuper Ariſtotelem, qui 10. *Met. Text.* 25. ait, *corruptibile, & incorruptibile differre pluſquam genere*; vnde, cùm corpora, viuentia, ſenſitiua, animalia, & rationalia, ſint de genere corruptibilium, & repoſita in genere ſubſtantiæ; ideò concludunt Angelos, cœlos, & aſtra, quæ ſunt de genere incorruptibilium, non includi in ſubſtantiæ prædicamento.

CONCLVSIO.

Angeli reponuntur in prædicamento ſubſtantiæ, ſicut & cœli, & aſtra. Prima pars eſt Scoti in 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 2. & ratio noſtra eſt, quia Angeli habent omnes conditiones, vt reponantur in prædicamento; quandoquidem ſunt *ſubſtantiæ finitæ, completæ, & compoſitæ ex genere, & differentia*, nimirum ex ſubſtantia, quæ eſt genus categoricum; & ex ſpiritualitate, quæ eſt illorum differentia. Ob hoc Ariſtoteles 5. *Met. cap.* 8. inter ſubſtantias categoricas recenſet dæmones, qui ſunt Angeli. Et Scotus 4. *diſt.* 6. *quæſt.* 10. diuidit ſubſtantiam in Corpoream, & in incorpoream, quam Angeli participant. Adde quòd Angelis competant proprietates ſubſtantiæ categoricæ, quarum principalior eſt, quòd *ſuſcipiant contraria*; videlicet odium, & amorem: ſicuti etiam habent alias, de quibus fiet mentio in quæſt. ſequent.

Secunda pars eſt etiam Scoti loco citato, & Ariſtotelis, qui 5. *Met. Textu* 15. inter entia prædicamentalia corporum cœleſtium meminit, & 12. *Met. cap.* 2. ſubſtantiam incorruptibilem, & in incorruptibilem diuidens, videtur dicere, quòd cœli, qui ſunt incorruptibiles, reponantur ſub genere ſubſtantiæ categoricæ. Ratio huius aſſertionis eſt, quòd corpus reponatur in categoria ſubſtantiæ, *quia componitur ex materia, & forma*, ſed cœli, & aſtra conflata ſunt ex materia, & forma: ergo reponuntur in prædicamento ſubſtantiæ. Quòd vlterius confirmari poteſt per hoc, *quod ſuſcipiant accidentia corporea*: vt quantitatem, qualitatem, denſitatem, raritatem, lumen, & ſimilia.

Obijcies, Deus ob ſuam ſimplicitatem non ſedet in prędicamento, iuxta Scotum in reportatis *diſt.* 8. *q.* 5. ſed Angeli ſunt actus puri, ex Ariſt. 8. *Phyſ.* ergo non ſunt in prædicamento. Reſp. diſtinguendo minorem, ſunt

actus puri, per reſpectum ad Compoſitionem phyſicam, quatenus non componuntur ex materiâ & formâ; quæ ſunt partes phyſicæ; concedo: ſunt actus puri, per reſpectum ad compoſitionem metaphyſicam, nego: Conſtant enim genere & differentia; quæ ſunt partes metaphyſicæ. Quòd ſi Ariſtoteles 12. *Met.* requirat, vt ens categoricum conſtet materiâ, formâ, & priuatione; quę non habentur in Angelis: Reſpondendum eſt, Angelos non habere quidem materiam & formam phyſicam, quia non habent corpus & animam: ſed ipſi habent materiam & formam metaphyſicam, genus ſcilicet & differentiam.

Obijcies 2. Angelos non debere reponi in eodem prædicamento, in quo homo & lapis reponuntur; quia corruptibile & incorruptibile differunt pluſquam genere, ex Ariſt. 10. *Met. cap.* 1. ſed homo & lapis, qui ſunt corruptibiles, reponuntur in prædicamento ſubſtantiæ: ergo Angeli & Cœli, qui ſunt incorruptibiles, non debent reponi in prædicamento ſubſtantiæ. Reſp. Hæc omnia poſſe reponi ſub ſupremo genere ſubſtantiæ, quia illud ſubdiuiditur in corporeum, quod eſt corruptibile, & in incorporeum, quod eſt incorruptibile. Ad Ariſtotelem ergo dicendum eſt, quòd corruptibile & incorruptibile differant pluſquam genere ſubalterno, quoniam plus differunt, quàm animal & planta; quæ differunt tantùm genere ſubalterno, per ſenſibile nimirum: non differunt autem Angelus & homo plus quàm genere ſupremo, quandoquidem ſub eodem ſupremo genere continentur, nimirum ſub genere ſubſtantiæ.

Obijcies 3. Subſtantia pro vna ex proprietatibus ſuis habet, quòd poſſit recipere accidentia, quoniam à ſubſtando accidentibus vocatur ſubſtantia: ſed ex Ariſt. 12. *Met. textu.* 42. Angeli non ſunt idonea ſubiecta accidentium, quoniam Scotus *quodlib.* 15. aſſerit, intelligere idem eſſe cum ipſarum ſubſtantia: ergo Angeli non ſunt in prædicamento. Reſp. in hoc relinquendum eſſe Ariſtotelem, quia ſuſpicabatur intelligentias eſſe entia æterna & neceſſaria, quæ proinde non poterant accidentia recipere. *Fides* aut *docet*, *quod intelligentia ſunt entia contingenta*, quæ recipere poſſunt intellectiones, nolitiones, gratiam, lumen gloriæ, & ſimlia accidentia ſpiritualia. Quoad Scotum dicentem, quòd in intelligentijs intelligere idem ſit ac eſſe, per

hoc

ocvult tantùm primam intelligentiam, qui eſt Deus, non ſubeſſe accidentibus. Vel dicendum eſt, quòd non loquatur Doctor in propria ſententia, ſed in ſententia Ariſtotelis.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quænam ſint proprietates ſubſtantiæ.

POſtquam diximus de Exiſtentia, de Eſſentia, & Diuiſione ſubſtantiæ: Poſtquam aſſeruimus ens eſſe vniuocum; non tamen genus, ad Deum & creaturas, ſubſtantiam & accidens: Poſtquam denique vidimus Deum non reponi in prædicamento ſubſtantiæ, benè autem Angelos, cœlos, & aſtra, locum habere in illo: nunc ſupereſt loquendum de ſubſtantiæ proprietatibus, quæ non ſunt phyſicæ entitates realiter diſtinctæ à ſubſtantia; ſed ſunt tantummodò quædam notiones ſecundariæ, quæ attribui ſolent ſubſtantiæ, ab illa tamen diſtinctæ formaliter.

CONCLVSIO.

ARiſtoteles in vltima parte huius capitis admittit *ſex proprietates ſubſtantiæ. Prima eſt, quod in nullo ſubiecto ſit:* Sed hoc debet intelligi de ſubiecto inhæſionis: poteſt enim eſſe in ſubiecto prædicationis, quoniam animal, quod eſt ſubſtantia, prædicatur de homine in quo eſt: imò, ſubſtantia eſſe poteſt in ſubiecto informationis; cùm anima, quæ eſt ſubſtantia, informet corpus. Intelligi ergo debet Ariſtoteles de ſubiecto inhæſionis, in quo non poteſt eſſe ſubſtantia, quæ aliàs eſſet accidens; quandoquidem accidentis eſt inhærere. Hæc proprietas competit primis & ſecundis ſubſtantijs, ſiue ſint completæ, ſiue ſint incompletæ.

Secunda proprietas ſubſtantiæ eſt, quod prædicetur vniuocè de inferioribus. Hæc proprietas competit tantùm ſecundis & vniuerſalibus ſubſtantijs, quæ ſecundùm nomen & ſecundùm naturam prædicantur de primis & ſingularibus: vt homo de Petro & Paulo: Non verò conuenit primis ſubſtantijs, tales enim non habent inferiora, de quibus poſſint prædicari. *Quoad accidentia* ſi ſingularia ſint, ipſa ſunt in ſubiecto inhæſionis; vt hæc albedo in hoc pariete: & non ſunt in ſubiecto præ-

dicationis,quia hæc albedo non habet inferiora de quibus prædicetur. Si verò ſint vniuerſalia, ſunt in ſubiecto inhæſionis & prædicationis; quia albedo inhæret parieti,& de hac & illa albedine prædicatur.

Tertia proprietas ſubſtantiæ eſt, *quòd primæ ſubſtantiæ ſignificent hoc aliquid*; id eſt, rem ſingularem hic & nunc exiſtentem, vt Petrus: proprium autem ſecundarum ſubſtantiarum eſt,quòd ſignificent quale quid;res enim vniuerſales ſignificant naturas vniuerſalitate affectas,& vniuerſalitas eſt qualitas intentionalis.

Quarta proprietas eſt, quòd *ſubſtantia ſit ſubiectum contrariorum*; non quidem ſimul, ſed ſucceſſiuè: nou etiam omnium, ſed aliquorum. Cum enim ſubſtantia ſit ſubiectum accidentium, poteſt recipere ea quæ ſunt ſibi invicem contraria. Sic Angeli recipiunt contrarias inclinationes, cœli diuerſos motus, elementa diuerſas qualitates:terra,modò calorem,modò frigus.

Quinta eſt,quòd *ſubſtantia nihil ſit contrarium propriè*. Quæ enim ſunt propriè contraria, à ſubiecto ſeſe inuicem expellunt; ſed ſubſtantiæ non habent ſubiectum inhæſionis, vt diximus: ergo non poſſunt eſſe ſibi inuicem contrariæ. Ob hoc, licèt ignis & aqua inter ſe pugnent; non tamen pugnant ratione ſubſtantiæ: ſed ratione qualitatum, caloris nimirum & frigoris; vt innuit Doctor 10 *Metap-quæſt*.14.

Sexta denique proprietas eſt, quòd *ſubſtantia non ſuſcipiat magis & minus*. Licèt enim quædam ſubſtantiæ ſint digniores alijs,vt Angeli hominibus; & homines brutis, *Vnum* tamen *non eſt magis ſubſtantia, quàm aliud*: licèt ſit maior ſubſtantia in gigante, quàm in pigmæo. *Quod ſi dicat Ariſtoteles*, primas ſubſtantias eſſe magis ſubſtantias,quàm ſecundas, hoc eſt,quia iſtæ ſubſiſtunt *per ſe*; & illæ *per indiuidua*. *Deinde* cùm dicitur ſubſtantias non ſuſcipere magis & minùs; hoc eſt *comparando primas ad primas:& ſecundas ad ſecundas*.

Obijcies contra quintam proprietatem dictum Ariſtotelis,*quidquid corrumpitur,ab alio corrumpitur*,ſed ſubſtantia corrumpitur: ergo ſubſtantia admittit contrarium. Reſp. ſubſtantiam corrumpi, *non directè* ſed *indirectè*;quatenus accidens, quod conſeruat ſubſtantiam hominis, nempe calor, diſtinguitur naturaliter ab alio accidente; videlicet à frigore, qui calorem natiuum deſtruit. Non ergo ſubſtantia deſtruit ſubſtantiam directè & immediatè, ſed accidens agentis corruptiui

deſtruit

deſtruit accidens, quod conſeruabat exiſtentiam rei corruptæ.

Obijcies aduersùs eandem proprietatem. Differentiæ diuidentes genus ſubſtantiale ſunt ſubſtantia, vt sēſitiuum & inſenſitiuum, quæ diuidunt corpus: ſed tales differentiæ ſunt contrariæ: ergo ſubſtantia ſubſtantiæ contraria eſt. Reſp. negando maiorem, licèt enim tales differentiæ ſint oppoſitæ, non ſunt tamen propriæ contrariæ; vt conſtat ex conditionibus requiſitis ad propriam contrarietatem. *Primò* enim requiritur, quòd *ſint ſub eodem genere*; & ſic linea & homo non ſunt contraria; quia ſunt ſub diuerſis generibus. *Secundò* requiritur, vt *ſint formæ poſitiuæ*: & ſic viſus & cæcitas non contrariantur. *Tertiò, mutuò inter ſe pugnare debent, & agere circa idem ſubiectum, à quo vnum expellat aliud*, vt ſe inſinuet illius loco. Differentiæ autem, ex defectu huius tertiæ conditionis, non ſunt ſibi inuicem contrariç, quia non poſſunt ſeſe expellere ab vno ſubiecto, nec viciſſim recipi in illo.

Quoad coordinationem ſubſtantiarum & diſtributionem omnium generum, ſpecierum & indiuiduorum earum, habetur ſpecialiter in quæſtione tertia huius capitis, ſicut in arbore Porphyriana, quam appoſuimus capite de genere.

CAPVT II.

De Quantitate.

NOn immeritò in ordine prædicamentorum præponitur Quantitas alijs accidentibus. Licèt enim ea non præcedat ordine dignitatis, quandoquidem perfectior eſt qualitas, quæ ſequitur formam, & reperitur in Angelis: quàm quantitas, quæ ſequitur materiam; & conuenit ſolis corporibus: ordine tamen naturæ quantitas alia accidentia præcedit, tum quia materia, quam quantitas ſequitur, naturà præcedit formam; tum quia accidentia corporea de quibus loquimur prçſupponunt quantitatem ſubiecti, in qua immediatè recipiuntur: mediante enim extenſione corpus recipit colorem, figuram, & ſimilia: Vnde, poſtquam Ariſtoteles egit de ſubſtantia, immediatè explicat quantitatem.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Quantitas, & an ſit ſupremum genus.

NOn ſumitur hìc *quantitas* pro vocum proprietate, quà voces ſunt longæ, vel breues: hoc enim pertinet ad grammaticos. Nec pro quantitate perfectionis aut virtutis, quà Imperator noſter dicitur *Ludouicus magnus*: nam talis quantitas eſt perfectio pertinens ad qualitatem. Agimus ergò tantùm de quantitate molis, quæ in ſubſtantia corporea exiſtens, partes eius reddit extenſa. Quantum duplex eſt, nimirum *per ſe*, & *per aliud*. *Primum* eſt illud, quod ex ſe habet extenſionem, vt linea, ſuperficies, & corpus. *Secundum* illud eſt, quod ab alio ſibi vendicat extenſionem; vt paries, qui eſt extenſus, non ratione ſui, ſed ratione quantitatis: albedo etiam eſt extenſa ratione ſubiecti per quantitatem extenſi.

CONCLVSIO PRIMA.

QVantitas definiri poteſt *in abſtracto & in concreto.* In abſtracto deſcribitur, *accidens quo aliquid* (id eſt ſubiectum) *dicitur quantum*, vel *aliqua dicuntur aliquod*, vt tres homines. Quoniam enim quantitas in ſe eſt communis ad continuam & diſcretam, definitio eius debet naturam vtriuſque inuoluere. Aliter deſcribitur, *id à quo res eſt formaliter extenſa*, ſeu *habet partes extra partes*. Quidquid enim eſt quantum vitandæ confuſionis causà habet partes extra partes; ſic homo, qui quantus eſt, habet caput extra humeros, humeros extra pectus, & ſic de aliis partibus, quarum vna eſt extra aliam.

Quantitas *in concreto* definitur ex Ariſtotele 5. *Met. cap.* 13. *quantum eſt quod eſt diuiſibile in ea quæ inſunt, quorum vtrumque aut ſingula ſunt vnum quid, & hoc aliquid nata ſunt eſſe.* Hanc definitionem, quæ ex ſe ſatis obſcura videtur, explicat Doctor noſter in eundem locum, dicens *primò*: Ideò quantum dicit *diuiſibile in ea quæ inſunt*, ad diſtinctionem corporis mixti, quod reſoluitur in elementa, quę actu non exiſtunt in mixto, ſed tantùm poteſtate. Dicit *ſecundò*, quòd hęc particula, *quorum vtrumque aut ſingula vnum ſunt*

ſunt, ita debeat intelligi, quòd partes quanti ſint eiuſdem rationis, ac quantum ipſum: ita quòd ſicuti quantum eſt diuiſibile, ſic etiam partes quanti ſint diuiſibiles, ad diſtinctionem corporis heterogenei, cuius partes non participant rationem totius; cùm caro, oſſa, & nerui, non ſint corpus humanum: non ſic autem de corpore quanto, cuius partes ſunt e iuſdem rationis ac totum; quandoquidem totum quantum eſt diuiſibile in partes, quæ ſunt etiam ſemper diuiſibiles: Linea enim quadrupedalis diuiditur in duas bipedales, bipedalis in duas pedales: & ſic ſemper in infinitum. Dicit *tertiò*, quòd per vltimam particulam, *& hoc aliquid nata ſunt eſſe*; intendat dicere Ariſtoteles, quòd quælibet pars corporis quanti à toto ſeparata poſſit dici hæc; id eſt vna quantitas, per quam differt corpus quantum à compoſito naturali phyſico, quod diuiditur in materiam & formam; forma tamen & materia non ſunt hoc compoſitum, quando ſeparantur. *Porrò, maioris claritatis causà*, dici poteſt, quod quantum in concreto ſit diuiſibile in ea quæ inſunt, vt dicit Ariſtoteles, id eſt in ea, quæ ſunt ſemper diuiſibilia; quandoquidem quæcumque fiat diuiſio rei diuiſibilis, minimula pars ſemper erit in infinitum diuiſibilis, quandoquidem nunquam poteſt deueniri ad punctum.

CONCLVSIO SECVNDA.

QVantitas nedum eſt vnum genus ab alijs diſtinctum, ſed etiam eſt genus ſupremum huius prædicamenti. *Primum* eſt Ariſtotelis, Scoti, & aliorum in Logica, *cap. de Quant.* & 5. *Met. text.* 18. Illud enim *quod habet vnam rationem communem ab alijs diſtinctam, quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quid, eſt vnum genus diſtinctum ab alijs*; ſed quantitas in ſe prędicatur de quantitate continua & diſcreta in quid, ergo eſt genus diſtinctum ab alijs. Quòd quantitas in ſe prædicetur de continua & diſcreta in quid, patet ex hoc quòd, ſi quis quærat, quid ſit quantitas continua, aut quid ſit diſcreta, aptè reſpondebitur, ſunt quantitas.

Secundum eſt adhuc eiuſdem Ariſtotelis, & Scoti; & ſic probari poteſt. Quod habet ſpecies ſub ſe, nec agnoſcit aliud genus ſupra ſe, eſt reuerà genus ſupremum, vt patet ex definitione, quam in Compendio tradidimus de illo, ſed quantitas habet ſpecies ſub ſe,

nempe continuam & diſcretam, permanentem & ſucceſſiuam; nec habet ſupra ſe genus, quandoquidem accidens, quod ſuperius eſt ad quantitatem, non habet rationem generis, quoniam non contrahitur ad accidentia particularia per differentias; ſed per modos: ergo ipſa eſt ſupremum genus.

Obijcies primò, vna ſpecies non fit ex alia; & ſic quantitas diſcreta, quæ fit ex continua, non eſt ſpecies quantitatis. Reſp. licèt quantitas diſcreta fiat materialiter ex continua, quatenus ex re, quæ eſt continua, fit res, quæ eſt diſcreta; attamen quantitas diſcreta formaliter ſumpta non fit ex continua, quia forma vnius non poteſt tranſire in formam alterius. *Dices*, linea non eſt quantitas, quia eſt quanta: & ſic eſſet ſimul quanta, & quantitas. Reſp. dici poſſe vtramque, vt eſt enim in ſubiecto, eſt quanta; ſed pro tunc non eſt ſpecies quantitatis, ſed ſpecies quanti. Dicitur verò quantitas, quando ſumitur in abſtracto, pro forma ſcilicet, quæ reddit ſubiectum longum, & tunc eſt quantitatis ſpecies.

Obijcies 2. Genus prædicatur æqualiter de ſpeciebus, nec vna ſpecies eſt prior aliâ, ſed continua eſt prior diſcretâ; quandoquidem diſcreta fit ex continua, vt inquit Ariſtoteles 3. *phyſic. tract.* 68. ergo quantitas, nec eſt genus, nec genus ſupremum. Reſp. quantitatem continuam eſſe priorem quantitate diſcretâ in eſſendo, quia verum eſt, quod diſcreta fiat ex continua: decem ſcilicet vlnæ panni ſeparatæ fiunt ex panno continuo: non verò continua eſt prior diſcretâ in participando rationem generis, quia eodem tempore, quo exiſtit quantitas diſcreta, participat rationem quantitatis Exemplificari poteſt de homine, & de bruto. Licèt enim brutum priùs extiterit homine, non tamen priùs participauit rationem animalis.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit quantitas.

Viſâ definitione quantitatis, & explicatis particulis definitionis illius, quam tradidit Ariſtoteles, progrediendum eſt ad eius diuiſionem. Non agemus autem de generaliſſima illa diuiſione quantitatis, qua diſtribui poteſt in quantitatem per ſe, & quantitatem per

per accidens, ſed dicemus tantum, *quantum per ſe eſſe illud, quod ratione ſui eſt extenſum*, vt linea, ſuperficies, & corpus: *quantum* verò *per accidens illud eſt, quod eſt extenſum ratione alterius*. Sic albedo, quæ eſt in pariete, poteſt dici magna tribus palmis, non quidem ratione ſui, quandoquidem eſt qualitas: ſed ratione quantitatis, quæ eſt ſubiectum illius.

CONCLVSIO.

Q*Vantitas diuiditur in continuam & diſcretam*. *Continua* ſubdiuiditur in Permanentem & Succeſſiuam. *Permanens* in Lineam, Superficiem, & Corpus. *Succeſſiua* verò in Tempus & Motum. Quantùm ad Diſcretam illa diuiditur in *diſcretam permanentem*, quæ eſt numerus; & in *diſcretam Succeſſiuam*, quę eſt oratio.

Quantitas continua ea eſt, cuius partes termino communi copulantur, ſic partes lineæ copulantur punctis, partes ſuperficiei copulantur lineis, partes corporis copulantur ſuperficiebus, partes temporis copulantur inſtantibus, & partes motus copulantur permutatum eſſe: in quantum motus mutatur quolibet inſtanti temporis, quando augetur vel minuitur.

Quantitas continua permanens eſt ea, cuius partes ſimul exiſtunt, & hæc eſt triplex, nempe *linea*, *ſuperficies*, *& corpus*. *Linea* eſt *longitudo ſine profunditate & latitudine*, ſeu eſt quantitas longa, non lata, nec profunda. Talis linea datur tantùm in intellectu, nulla verò datur, quæ ſit à parte rei ſine latitudine & profunditate. Quoniam enim non datur corpus de genere ſubſtantiæ, quod non ſit cum trina dimenſione, ſeu quòd non ſit longum, latum, & profundum; ſic nulla datur linea ſine ſuperficie & ſine corpore: & ſic ſecundùm exiſtentiam ſeparatam non datur linea ſine ſuperficie & corpore: In ordinatione tamen quantitatis datur huiuſmodi linea eſſentialiter diſtincta à ſuperficie, & à corpore, quę licèt non ſit ſeparata à parte rei à ſuperficie & corpore, tamen à parte rei exiſtit in corpore & in ſuperficie, à quibus à parte rei diſtinguitur eſſentialiter. In linea duo puncta ſunt, quæ determinant lineam, & infinita puncta, quę continuant partes lineæ cum partibus eiuſdem. Si ergo dixerimus, quòd non detur linea à parte rei; hoc ſic debet intelligi, quòd non detur à parte rei linea ſeparata à

ſuperficie ; licèt à parte rei detur linea ipſi ſuperficiei coniuncta.

Superficies, quæ eſt ſecunda ſpecies quantitatis continuæ permanentis, eſt *latitudo cum longitudine, ſine profunditate*; vel eſt quantitas longa & lata, ſed non funda. Ex ſe habet latitudinem longitudinem ſuperficiei extremitates ſunt duæ lineæ actuales, quæ continuantur per infinitas lineas in potentia: non quòd ſint in potentia eſſendi, quia actu exiſtunt in ſuperficie, ſicut puncta in linea: ſed ſunt in potentia ſeparandi & terminandi: quia, ſi ſeparetur ſuperficies in duas partes, vel in plures, terminaretur nouis lineis, quę anteà exiſtebant quidem, ſed non terminabant actu.

Corpus denique, quod eſt tertia ſpecies quantitatis continuæ permanentis, eſt *profunditas cum longitudine & latitudine*; ita vt profunditas ſola ſit eſſentia corporis quantitatiui: vnde, ſi non poteſt dari corpus ſine latitudine aut longitudine, hoc ideo fit, quia corpus eſt coniunctum cum ſuperficie, quæ dat illi ſuam latitudinem; & ſuperficies eſt coniuncta cum linea, quæ illi ſuam longitudinem Communicat. Non eſt tamen quòd dicatur vnam ſpeciem fieri ex alia, nec conſequenter corpus ex ſpeciebus, aut ſuperficiem ex lineis; animal enim rationale non fit ex irrationali: ſed dici debet, quòd vna ſpecies quantitatis connectatur cum alia, Porrò, quando loquimur de corpore, hoc non debet intelligi de corpore phyſico: quod conſtat materia & forma; ſed de corpore mathematico, quod conſtat Longitudine, Latitudine, & Profunditate.

Quantitas continua ſucceſsiua ea eſt, cuius partes non ſunt ſimul, ſed ita fluunt, vt adueniente vnà parte cedat altera. Iſta quantitas duas habet ſpecies, Tempus ſcilicet & Motum. *Tempus* eſt *menſura motus*, cuius partes ſunt *præteritum, præſens*, & *futurum*; quæ copulantur iſtanti *Motus* verò eſt *quantitas ſucceſsiua*, *cuius partes copulantur permutatum eſſe*: vocant autem Philoſophi *mutatum eſſe*, illud indiuiſibile, quòd connecti partes motùs: ſicut inſtans connectit partes temporis; ſicut enim diximus anteà, quòd *motus ſemper augetur, vel minuitur de gradu in gradum*; ſic & ſemper mutatur: & cùm motus ille ſit continuus, debet habere vinculum commune, quo illius partes copulentur: & illud vinculum ſeu terminus communis non aliter

exprimitur à Philoſophis, niſi per hoc vocabulum *mutatum eſſe*.

Quantitas diſcreta, quæ eſt ſecunda ſpecies quantitatis in ſe, *illa eſt cuius partes non copulantur termino communi*. Duas habet ſpecies ſub ſe, quarum vna eſt permanens, nempe *numerus*: & alia ſucceſſiua, nempe *oratio*. *Numerus* eſt *multitudo aggregata ex multis vnitatibus*, vt ternarius numerus hominum : vel quaternarius lapidum numerus. *Oratio* eſt *multitudo plurium literarum vel ſyllabarum, quarum aliæ ſunt longæ, aliæ ſunt breues*; eo quòd longiori aut breuiori tempore proferantur; vnde Oratio eſt *rerum ſucceſsiuarum* & numerus *rerum permanentium*. Plura de his dicentur poſteà.

QVÆSTIO III.

Quænam ſit ratio formalis quantitatis?

ID eſt, quænam ſit quantitatis eſſentia? Per eſſentiam autem alicuius rei, intelligitur *id, quod eſt primò conceptibile in illa re, & à quo fluunt omnes eius proprietates*; ſic eſſe animal rationale eſt ratio formalis & eſſentia hominis: quia eſt id, quod primò concipitur in homine, & à quo fluunt Riſibilitas, Capacitas doctrinæ, & Sociabilitas; quæ ſunt hominis proprietates. In aſſignanda ratione formali & eſſentia quantitatis diuerſimodè opinantur Philoſophi. Alij enim reponunt quantitatis eſſentiam in *diuiſibilitate*: alij in *menſurabilitate*, ita quòd aliquid ſit quantum, quia diuidi aut menſurari poteſt, ſed quia alij dicunt, eſſentiam quantitais reponi in extenſione partium: ideo.

Prænotandum eſt, quòd duplex ſit partium extenſio, interna ſcilicet, ſeu in ordine ad ſe; & externa, ſeu in ordine ad locum. *Interna extenſio ea eſt, per quam partes ita ſunt extenſæ, vt vna ſit extra aliam in ordine ad ſe*, ita quòd caput ſit extra collum, & collum extra humeros; nil concipiendo de loco in quo partes illæ poſſunt extendi. *Externa*, ſeu in ordine ad locum, *eſt illa, per quam partes ſunt ita extenſæ, vt vna ſit extra aliam in ordine ad locum*; ita vt vna pars locati correſpondeat vni parti loci, & alia pars alteri, V. G. ſi caput ſupremam loci partem occupet, pectus mediam & pedes infimam. Duplicem illam extenſionem admittere coguntur Theologi, propter Euchariſtiæ ſacra-

men-

mentum; vbi Corpus Chriſti eſt extenſum, non in ordine ad locum, ſed tantùm *in ordine ad ſe*: quoniam vna pars corporis Chriſti non eſt in vna parte hoſtiæ, & alia in alia: ſed totum Chriſti corpus eſt in tota hoſtia, & totum in qualibet parte hoſtię indiuiſibiliter, vt tradunt Theologi. Licèt caput non ſit pectus, nec pectus pedes: imò, omnes partes ſunt extra ſe invicem extenſione interna.

CONCLVSIO.

ESſentia ſeu ratio formalis quantitatis non conſiſtit in *diuiſibilitate, nec in menſurabilitate, nec in impenetrabilitate*, *nec in extenſione partium in ordine ad locum*; *ſed in extenſione partium in ordine ad ſe*, quatenus quantitas diſtribuit ſubſtantiam in varias partes integrantes, quarum vna non eſt alia; ſed eſt ipſi vnita: vnde quantitas eſſentialiter deſumitur ab Ariſtotele, accidens extenſiuum ſeu diſtributiuum ſubſtantiæ in partes integrantes.

Probatur concluſio. Quia eſſentia cuiuslibet rei debet eſſe primum conceptibile in illa, ita vt nulla aſſignari poſſit ratio illius à priori, & debet eſſe radix aliorum, quæ illi conueniunt; ſed extenſio partium interna, & in ordine ad ſe, eſt primum quod concipitur in quantitate, & ſupradicta omnia conueniunt quantitati, quia eſt extenſa in ordine ad ſe; ergo talis extenſio interna eſt eſſentia quantitatis.

Minor probatur per hoc quòd corpus ſit prius extenſum in ordine ad ſe, quàm in ordine ad locum; aliàs quantitas eſſet accidens relatiuum, contra omnes Philoſophos: & ſic extenſio externa partium non eſt primum conceptibile in quantitate. Prius etiam corpus eſt extenſum in ordine ad partes loci, & per conſequens in ordine ad ſe, quàm expellat corpus in quod ſubintrare vult; ſi enim aqua non eſſet extenſa, non expelleret aerem à ſpatio quod occupat: & ſic corpus quantum eſt priùs extenſum, quàm impenetrabile. Prius corpus quantum eſt extenſum in ordine ad ſe, & in ordine ad locum, quàm poſſit diuidi: ergo Diuiſibilitas non eſt *primò* conceptibilis in quantitate, ſicut nec Menſurabilitas actiua, aut paſſiua, quoniam corpus quantum nec poteſt menſurare, nec menſurari, niſi prius fuerit extenſum etiam in ordine ad locum;

ergo

ergo ſola extenſio in ordine ad ſe conſtituit eſſentialiter quantitatem.

Confirmatur concluſio noſtra. Si eſſentia quantitatis conſiſteret in extenſione ad locum, quæ præcedit Impenetrabilitatem; Diuiſibilitatem, & Menſurabilitatem; non poſſet vllum corpus quantum reperiri ſine extenſione illa, vt contendit cum Luthero Caluinus 4. *Inſtit. capit.* 17. qui exiſtimat hoc eſſe repugnans; ſed corpus Chriſti in Euchariſtia eſt quantum ex omnibus Theologis, & pro illo ſtatu nec occupat locum, nec expellit alia corpora à loco, nec eſt menſurabile, nec diuiſibile; quandoquidem vna pars illius non eſt in vna parte hoſtiæ, & alia in alia; ſed eſt totum in hoſtia, & totum in qualibet parte hoſtiæ: ergo eſſentia quantitatis non conſiſtit in Extenſione externa, nec in impenetrabilitate, nec in Menſurabilitate, nec in Diuiſibilitate. Eadem priuatio extenſionis externæ reperta eſt in corpore Chriſti, cum *exiuit ex vtero incorrupta B. Virginis*, cùm *exiuit de ſepulchro obturato*, & cùm *ianuis clauſis* introiuit ad diſcipulos; tunc enim ſpoliauit corpus ſuum extenſione in ordine ad locum, licèt retinuerit quantitatem internam.

Obijcies, ſubſtantia, ſeclusà quantitate, poteſt remanere adhuc extenſa: ergo eſſentia quantitatis non conſiſtit in extenſione. Probatur antecedens, ſi Deus ver. gr. ſpoliaret Petrum quantitate ſua in inſtanti, Petrus non poſſet in illo inſtanti ſecundùm omnes ſui partes confluere in punctum; aliàs daretur motus in inſtanti: ergo eſſet aliquod tempus, in quo Petrus ſine quantitate eſſet extenſus. Reſp. negando antecedens; & ad probationem dico, partes Petri confluxuras eſſe pro tunc in punctum; ſed non per motum localem, cum talis non poſſit naturaliter fieri in inſtanti: ſed per inceptionem eſſendi inextenſum: ſi enim Deus ſepararet quantitatem à ſubſtantia, eodem inſtanti quo Petrus deſineret eſſe inextenſus ad locum, inciperet eſſe in puncto. Dicendum ergo eſt, quòd tunc non fieret motus localis, ſed tantùm ceſſatio illius *vbi* diuiſibilius. Exemplificari poteſt de Angelo, qui poteſt ſe extendere in inſtanti in totam hanc aulam, & in inſtanti confluere in punctum; quod tamen non fieret per motum localem, qui eſſe non poteſt in inſtanti; ſed per deſitionem *vbi* diuiſibilis, & adeptionem vbi indiuiſibilis.

Obij-

Obijcies 2. *Habere partes extra partes competit ſubſtantiæ materiali, & corporeæ*, vt ſcribit Doctor noſter *in 2. diſt. 12. quæſt. 2.* ergo extenſio partium extra partes, non eſt ratio formalis quantitatis. Reſp. ſubſtantiam corpoream habere reuerà partes extra partes, ſed entitatiuas ſolùm; non verò quantitatiuas. Subſtantia, inquam, corporea habet partes ſubſtantiales, nempe corpus, & animam; non habet tamen partes quantitatiuas niſi radicaliter: quatenus ſcilicet quantitas eſt primum accidens, quod egreditur ex ſubſtantia materiali; vt inquit Doctor Subtilis *in 2. diſt. 3. quæſt. 4.* vnde ſemper remanet, quòd eſſe extenſum in partes quantitatiuas ſit eſſentiale conſtitutiuum quantitatis; licet ſubſtantia materialis ſine quantitate ſit quidem diſtinguibilis in partes ſubſtantiales, non verò diuiſibilis in quantitatiuas, quod habet à ſola quantitate.

Obijcies 3. Corpora non poſſe exiſtere abſque extenſione locali: ergo eſſentia quantitatis eſt potius extenſio in ordine ad locum, quàm in ordine ad ſe. Antecedens eſt D. Aug. *Epiſt. 49. ad Dardanum*, dicentis, *Tolle ſpatia locorum à corporibus, & nuſquam erunt, & ſi nuſquam erunt, non erunt*: quod dicere eſt, corpora nunquam eſſe ſine extenſione locali. Reſp. Aug. intelligi de virtute naturali, iuxta quam non poteſt eſſe corpus, quin ſit extenſum localiter; licet virtute D. poſſit priuari tali extenſione, vt diximus de corpore Chriſti exiſtente in Euchariſtia, egrediente de vtero clauſo matris, & de eodem ingrediente ad diſcipulos: quæ miracula non potuiſſent fieri ſine ſpoliatione extenſionis externæ. Ob hoc dicitur communiter. Penetrationem dimenſionum eſſe impoſſibilem virtutis creatæ; poſſibilem verò D. virtuti.

QVÆSTIO IV.

Quæ ſint ſpecies quantitatis continuæ permanentis.

IAm antea diximus aliqua de quantitate continua, & de eius ſpeciebus; vt autem examinentur tales ſpecies, accuratiùs quam anteà, quas dicemus eſſe Lineam, Superficiem, & corpus; ideo.

Prænotandum eſt, quòd Linea, & ſuperficies poſſint concipi dupliciter. *Primò*, conſiderari poſſunt ſecundum ſuas proprias extenſiones ſeu dimenſiones, quas ha-

habent ex ſua natura lineam ſcilicet ſecundum longitudinem, quæ continuatur, & terminatur punctis: Superficiem verò ſecundum latitudinem, quę terminatur, & continuatur lineis. *Secundò*, poteſt intelligi Linea, vt eſt terminus ſuperficiei, & ſuperficies, vt eſt terminus corporis. Si ſumantur *primo modo*, ſunt entia completa, & veræ ſpecies quantitatis; ſi verò ſumantur *ſecundo modo*, ſunt entia incompleta, quæ reductiuè tantum pertinent ad quantitatem, ratione ſcilicet corporis quod terminant; ſicut punctum eſt ens incompletum pertinens reductiuè ad quantitatem; quia lineam terminat, quæ eſt quantitatis ſpecies.

Sciendum eſt etiam, quòd Corpus ſumatur tripliciter. *Primò*, pro ente completo ex materia, & forma compoſito, & ſic eſt in prædicamento ſubſtantię. *Secundò*, ſumitur pro corpore mathematico trinam dimenſionem habente; corpus .n. mathematicum conſtat Longitudine, Latitudine, & Profunditate. De corpore phyſico agetur in Phyſica, vbi examinantur materia, forma, & compoſitum: Hic autem agere tantùm intendimus de corpore mathematicè conſiderato, in quantum habeat pręfatas dimenſiones.

CONCLVSIO PRIMA.

Linea, ſuperficies, & Corpus ſunt veræ ſpecies quantitatis continuæ permanentis, quæ diſtinguuntur inter ſe eſſentialiter. *Primum patet*, quia hæc tria habent definitionem quantitatis continuæ permanentis: ſunt enim extenſa, habent partes extra partes, copulantur termino communi, & partes eorum ſimul exiſtunt. *Secundum* colligitur ex hoc, quòd alia ſit eſſentia lineæ quę eſt quantitas tantum longa, alia etiã eſt eſſentia ſuperficiei, quæ eſt quantitas tantum lata; alia denique eſt eſſentia corporis, quæ conſiſtit tantùm in profunditate: ergo diſtinguuntur realiter eſſentialiter: vnde Mathematici in geometria agunt de ſola linea, tanquam de obiecto formali, non attendentes ad latitudinem ſuperficiei, aut profunditatem corporis.

Obijcies primò: Linea, & ſuperficies non habent differentias poſitiuas, quoniam linea diſtinguitur ſolum à ſuperficie, quòd careat latitudine, & ſuperficies longitudine: ergo non ſunt ſpecies quantitatis poſitiuæ. Reſp. tales ſpecies habere differentias verè poſiti-

vas,

vas, quia linea eſt quantitas longa; ſuperficies eſt quantitas lata, & corpus eſt quantitas profunda. *Quod ſi* linea dicatur quantitas longa, non lata, & ſuperficies quantitas lata, non longa; & corpus quantitas profunda, non lata, nec longa: hoc eſt, quia ratio formalis lineæ excludit rationem ſuperficiei, ſicut ſuperficies excludit rationem lineæ, & corpus rationem vtriuſque.

Obiicies 2. Si linea & ſuperficies eſſent ſuperficies diſtinctæ realiter eſſentialiter, poſſent ſeparari ab inuicem: ſed linea non poteſt ſeparari à ſuperficie: ergo non diſtinguuntur realiter eſſentialiter. Reſp. quod nulla virtute ſuperficies poſſit eſſe ſine linea, quia ſuperficies debet eſſe longa & lata: linea tamen poteſt eſſe ſine ſuperficie, ſaltem diuinitus: ſicut enim virtute D. poteſt corpus confluere in punctum, ſpoliando illud quantitate; ſic ſuperficies eadem virtute poteſt priuari ſuà latitudine, & confluere in lineam. *Si quis dicat* vnam ſpeciem non poſſe contineri in alia; nec proinde lineam contineri in ſuperficie: hoc falſum eſt, quia binarius & ternarius numerus ſunt ſpecies numeri, attamen binarius continetur in ternario.

Obijcies 3. quando ſpecies diuidunt genus, vna non pertinet ad eſſentiam alterius, ſed linea pertinet ad eſſentiam ſuperficiei, & ſuperficies ad eſſentiam corporis; quandoquidem ſuperficies definitur quantitas lata & longa, & corpus quantitas lata, longa & profunda: ergo non ſunt ſpecies diſtinctæ quantitatis. Reſp. corpus non continere ſuperficiem aut lineam, tanquam aliquid quod ſit de ſua eſſentia, quia, vt diximus, ſunt ſpecies realiter & eſſentialiter diſtinctæ, ſed corpus continet illas, tanquam aliquid ſine quo non poteſt exiſtere, & hoc ex lege authoris naturæ, qui voluit tales dimenſiones coniungi ſimul.

Obiicies 4. ſolam lineam admittendam eſſe quia ſola facit tres dimenſiones, cùm latitudo ſit tantùm longitudo protenſa in longum & in latum, & corpus tantùm longitudo extenſa in longum, & latum, & profundum: ergo non ſunt tres ſpecies quantitatis continuę. Reſp. negando antecedens, quia quantùmcumque multiplicentur lineæ, nunquam facient latitudinem: quoniam linea eſt indiuiſibilis in latitudine & ſic *non poteſt dare id quod non habet*: ſic etiam ſuperficies, quantùmcumque multiplicentur, nunquam facient profunditatem; quam non habent. Quòd ſi dicatur

tur ſolà longitudine poſſe omnia menſurari, hoc verum eſt de menſuratione inadæquata ſecundùm vnam extenſionem, non verò de menſura adæquata, quæ ſit æqualis rei menſurandæ ſecundùm omnes rationes: ſcilicet in latitudine, profunditate, & longitudine.

CONCLVSIO SECVNDA.

Tempus & motus ſunt legitimæ ſpecies quantitatis ſucceſſiuæ. *Primum* probatur de tempore, quia ratio formalis quantitatis ſucceſſiuæ eſt extenſio partium extra partes, quæ continuò fluunt: ſed tempus habet partes extra partes, nempe præſens extra præteritum & præteritum extra futurum; quæ quidem partes ſunt in continuo fluxu: ergo tempus eſt ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ. *Deinde:* quod menſurat aliquid eſt quantitas: ſed tempus menſurat motum: definitur enim ab Ariſtotele menſura motus ſecundùm prius & poſterius: ergo tempus eſt ſpecies quantitatis. Dicitur autem, quòd tempus menſuret motum; quatenùs actiones dicuntur durare per tale vel tale tempus. *Tandem*, quantitas eſt diuiſibilis, ſed tempus eſt diuiſibile: ergo eſt quantitas, ſeu ſpecies quantitatis.

Probatur *ſecundum* de motu. *Quidquid habet continuitatem ſucceſſiuam, eſt ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ*, ſed motus habet continuitatem, quoniam eſt de genere continuorum, vt dicit Ariſtoteles; & partes eius continuantur per terminos indiuiſibiles, qui vocantur *mutata eſſe*, & qui ſe habent in motu, ſicut punctum in linea, ergo motus eſt vera ſpecies quantitatis continuæ. Addi poteſt, quòd à ſola quantitate res dicantur *æquales*, vel *inæquales*, ſed vnus motus eſt alteri æqualis, aut inæqualis, vt patet de duabus calefactionibus: ergo motus eſt ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ.

Obiicies in *primum*. Si tempus eſſet quantitas, eſſet quantitas continua, ſed tempus non eſt quantitas continua, quia ex Ariſtotele tempus eſt numerus motus, & numerus eſt diſcreta quantitas. *Reſp.* Ariſtotelem ſumere numerum pro menſura, non verò pro numero propriè ſumpto, qui coaleſcit ex pluribus vnitatibus. *Dices*, tempus & motus ſunt entia incompleta, quia non habent actu omnes partes, quas poſſunt habere: ergo non ſunt ſpecies quantitatis, quæ eſt ens completum. *Reſp.* eſſe entia completa, non quidem de genere *permanentium*

tium, quia non habent ſimul omnes partes, ſed de genere *ſucceſſiuorum:* habent enim ſuum genus, cùm ſunt quantitas, & ſuam differentiam, quia differunt à linea, ſuperficie, & corpore, ratione ſcilicet ſucceſſionis quam habent pro differentia.

Obijcies *contra ſecundum*, Motus ex Ariſt. excluditur à quantitate: ergo non poteſt eſſe illius ſpecies. Reſp. motum ſumi quadrupliciter. *Primò*, vt eſt ab agente; & tunc eſt de prædicamento actionis 2. vt eſt in patiente, qui mouetur: & tunc pertinet ad categoriam paſſionis. 3. vt eſt via & tendentia ad formam, quæ acquiritur per motum; & tunc in nullo prædicamento reponitur directè, ſed reducitur ad formam acquirendam per motum: quæ eſt de genere qualitatis: 4. denique conſideratur motus pro continua partium ſucceſſione, & tunc eſt de prædicamento quantitatis; quia eſt extenſus & diuiſibilis. Quando ergo Ariſtoteles arcet motum à quantitate, ſumit motum *in tribus primis acceptionibus*, nos verò ipſum ſumimus *in quarta*.

Quatuor illi modi in quibus conſiderari poteſt motus explicari poſſunt per exẽplum calefactionis, quæ eſt motus. *Primò* enim illa poteſt intelligi vt eſt ab igne, & tũc eſt actio. 2. vt recipitur in aqua, & eſt paſſio. 3. vt eſt tendentia & via ad calorem, & tunc ad qualitatem reducitur. 4. denique vt eſt continua acquiſitio partium calefactionis, & tunc eſt ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ, quia partes eius cõtinuãtur & ſunt in fluxu perpetuo

QVÆSTIO V.

Quæ ſint ſpecies quantitatis diſcretæ.

EXplicatis ſpeciebus quantitatis continuæ, tum permanentis, tum ſucceſſiuæ, quæ ſunt Linea, Superficies, & Corpus pro permanenti, ſicut Tempus & Motus pro ſucceſſiua; nunc progrediendum eſt ad explicationem ſpecierum quantitatis diſcretæ, quæ ſunt numerus & oratio; ſiue ſint ſpecies propriè ſumptæ, vt vult Doctor noſter de numero *quæſt.* 10. *prædicament.* & 4. *met. quæſt.* 2. ſicut & de oratione, *quæſt.* 19. *prædicam.* ſiue ſint ſpecies impropriè ſumptæ: vt tenent plures philoſophi: hoc enim parum eſt ſcitu neceſſarium, & Ariſtoteles in Logica dicit eas eſſe proprias ſpecies quantitatis, & in Metaphyſica hoc negat,

CON-

CONCLVSIO.

QVantitas diſcreta, *cuius partes termino communi non copulantur*, habet pro ſpeciebus Numerum & Orationem; numerus autem eſt *multitudo ex vnitatibus aggregata*; vt ternarius, oratio verò eſt *multitudo vocum & ſyllabarum, quæ ſunt longæ vel breues*, in quantùm longiori vel breuiori tempore proferuntur, vt dicetur poſteà.

Probatur autem, *quod numerus ſit quantitas*. Quia habet partes extra partes, & eſt diuiſibilis, ſed quod habet partes extra partes, & eſt diuiſibile, pertinet ad quantitatem: ergo Numerus eſt ſpecies quantitis. Hoc tamen intelligi debet, non de numero tranſcendentali, qui competit rebus omnibus, etiam corpore & quantitate expertibus, qualis eſt numerus ternarius D. Perſonarum, vel Angelorum vel Animarum, ſed tantùm de numero categorico, qui ſolis rebus corporeis & quantitatiuis competit, vt cùm dicitur binarius hominum numerus, vel ternarius, lapidum numerus.

Probatur *ſecundum*, *quod oratio ſit ſpecies quantitatis diſcretæ*, & hoc per eaſdem rationes, nempe quia oratio conſtans ex pluribus vocibus vel periodis eſt extenſa & diuidi poteſt, quæ extenſio & diuiſibilitas ſunt proprietates quantitatis. Ex quo patet, quòd hìc oratio non ſumatur pro oratione *mentali*, aut *ſcripta*, ſed pro *vocali*, quæ eſt multitudo ſyllabarum, quæ longiori vel breuiori morulà temporis proferuntur.

Tres conditiones requiruntur ad Orationem logicè vſurpatam. *Primò* enim *oratio*, vt hìc ſumitur, debet componi ex partibus continuis, quia eſſentia quantitatis eſt, quòd habeat partes extra partes, & ſic multitudo inſtantium in quibus profertur oratio, non facit orationem; ſicut multitudo punctorum non facit numerum. *Secundò* requiritur, quòd iſtæ partes orationis ſint ſucceſſiuæ; in quo diſtinguitur oratio à numero, qui conſtat ex permanentibus. *Tertiò* requiritur, quòd illæ quantitates ſucceſſiuæ, quæ componunt orationem ſint diſcretæ; vnde *oratio* diſtinguitur à motu & à tempore, quæ ſunt quantitates continuæ, vbi ſola multitudo temporum diſcretorum facit orationem, quales ſunt morulæ conſumptę in prolatione huius orationis, *Petrus eſt animal*; nam ſicut iſtæ prolationes di-

diſcontinuæ ſunt, ita morulæ in ipſis proferendis conſumptæ diſcontinuantur & componunt quantitatem diſcretam.

Obijcies *in primum*. Numerus non eſt quid vnum per ſe, ſed eſt ens *per accidens*, quia componitur ex pluribus entibus in actu, quoniam quilibet homo in ternario numero eſt ens in actu: ergo numerus non ponitur in prędicamento quantitatis, quandoquidem ens categoricum debet eſſe vnum per ſe. Reſp. negando antecedens, quia ſcientia non datur de ente per accidens, ſed de ente vno per ſe: Arithmetica autem verſatur circa numerum: ergo numerus eſt ens per ſe. Ratio huius eſt, quia quælibet vnitas eſt in potentia, vt numeretur cum alia: propter conuenientiam realem, quam habet cum illa. Ad id quod dicitur, quòd numerus componatur ex pluribus entibus in actu. v. g. ex tribus hominibus, ex quibus componitur ternarius hominum numerus: Reſpondendum eſt, quòd quilibet homo ſit ens in actu, in genere ſubſtantiæ & quantitatis continuæ: non verò in genere quantitatis diſcretæ: immò eſt in potentia, vt numeretur & ordinetur cum alijs.

Obijcies numerus non eſt quid reale, ſublatâ enim animâ, id eſt, ſublato intellectu, tollitur numerus ex Ariſtotele 4. *phyſic.* ergo non eſt ſpecies quantitatis, quæ eſt accidens reale. Reſp. diſtinguendo Ariſtotelem, ſublatâ animâ, tollitur numerus, numerus continui: concedo: numerus diſcreti, nego. Numerus continui eſt quando continuum apprehenditur vt diuiſum in plures partes; vt cùm apprehenduntur tres vlnæ panni in panno continuo. Numerus diſcreti eſt ille, qui reſultat ex rebus actu ſeparatis, vt numerus ternarius lapidum. Primus fit per intellectum apprehendentem tres vlnas vt ſeparatas, quæ reuerà non ſeparantur. Secundus verò eſt à parte rei, quia à parte rei tres homines ſunt numerabiles.

Reſpondeo *ſecundò* ad illos, qui dicunt numerum non eſſe quid reale, quòd in numero tria poſſint conſiderari: nempe vnitates, quatenùs ſeparatæ; deinde earum ordinabilitas inter ſe, in quantum habent aliquam conuenientiam, per quam ſunt numerabiles: denique earum actualis ordinatio & numeratio. Duo prima ſunt realia, vt patet: tertium verò eſt ens rationis, non quidem obiectiuum, ſed effectiuum: quan-

do-

ſiquidem ordinatio & numeratio actualis eſt effectus & actio intellectus. *Si Ariſtoteles dicat*, numerum eſſe *multa*: Loquitur de numero *materiali*, ſeu de vnitatibus: non verò de numero *formali*, aut de vnitatibus habentibus potentialitatem, vt numerentur & ordinentur inter ſe. Eadem currit ſolutio ad eos, qui dicunt numerum non eſſe diuiſibilem, ſed actu diuiſum: hoc enim verum eſt de numero materiali, qui diuiſus eſt actu, non verò de formali, qui eſt diuiſibilis in plures vnitates.

Obijcies *in ſecundum*, Orationem non eſſe ſpeciem quantitatis, quia non eſt vnum per ſe cum ſola componatur ex pluribus ſyllabis ſeparatis. Reſp. ſicut de numero, quòd ſyllabæ, ſi ſumantur materialiter, ſunt reuerà ſeparatæ, & ſic ſunt vnum per accidens: ſi verò ſumantur formaliter, quatenùs ſunt ordinabiles ad orationem componendam, tunc faciunt vnum per ſe: quia vna ſyllaba eſt in potentia vt ordinetur cum alia. *Dices*, quantitas quę eſt accidens debet eſſe in vno ſubiecto: ſed numerus & oratio ſunt in pluribus vnitatibus & ſyllabis: ergo Numerus & Oratio non ſunt ſpecies quantitatis. Reſp. eſſe reuerà in pluribus ſubiectis partialibus, & in vno totali; nempe in collectione vnitatum & ſyllabarum.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quænam ſint proprietates quantitatis.

NOn loquimur de proprietatibus phyſicis quantitatis, quas in pręcedentibus retulimus, & quæ ſunt Extenſio localis, impenetrabilitas, Menſurabilitas, & Diuiſibilitas, quas vocamus proprietates quantitatis, quia fluunt ab ipſa quantitate. Eo ipſo enim, quo ſubſtantia materialis eſt quanta, ſeu extenſa in ordine ad ſe. ex illo ſequitur, quòd habeat aptitudinem radicalem, vt extendatur localiter, vt expellat aliud corpus à loco, quem occupare contendit, quę eſt ipſius impenetrabilitas: ſequitur etiam ex illa extenſione locali, quòd ſit Diuiſibilis & Menſurabilis. Non loquimur inquam de illis proprietatibus phyſicis, quę quantitatem reſpiciunt: ſed de certis quibuſdam logicis proprietatibus, quę reperiuntur in quantitate.

CONCLVSIO.

TRes aſſignantur *proprietates quantitatis* apud Ariſtotelem. *Prima earum eſt*, quòd *quantitati nihil ſit contrarium*: quoniam linea non contrariatur ſuperficiei, nec ſuperficies corpori, nec oratio numero, nec binarius ternario, nec motus tempori. Ratio huius eſt, quia contraria propriè dicta ita pugnant inter ſe, vt ſeſe expellant à ſubiecto; quantitas autem non pugnat cum alia quantitate, nec illam expellit à ſubiecto: cùm enim non ſit actiua, non agit in aliam, vt illam à ſubiecto expellat.

Secunda eſt, quòd *non ſuſcipiat magis & minùs*, ſeu quòd non prædicetur magis vel minùs de ſuis inferioribus; linea enim parua non eſt minùs linea, quàm magna; & ſuperficies non eſt magis quantitas, quàm linea; nec ternarius eſt magis numerus, quàm binarius; licèt ſit maior. Ratio huius proprietatis petitur ex hoc, quòd eſſentia ſit indiuiſibilis; & ſic tota participatur ab vna ſpecie, aut ab vno indiuiduo: proindeque tota eſſentia quantitatis eſt æqualiter in omni quantitate, & propterea quantitas non ſuſcipit magis & minùs.

Tertia proprietas eſt, quòd *à quantitate res dicantur æquales, aut inæquales*. Licèt enim æqualitas, aut inæqualitas ſint formaliter relationes: fundamentaliter tamen ſunt à quantitate: *illa enim ſunt æqualia, quorum quantitas eſt vna, & ea ſunt inæqualia, quorum quantitas eſt diuerſa.* Ratio huius proprietatis fluit ab ipſa quantitate: quoniam enim proprium quantitatis eſt conſtituere ſubiectum menſurabile, ipſum proinde reddit æquale vel inæquale alteri: æqualia enim ſunt, quæ conueniunt in menſura, & inæqualia ſunt, quæ differunt ſecundùm menſuram.

Obijcies *in primam proprietatem*, multum & paucum magnum & paruum, dies & nox, quæ ſunt tempora, pertinent ad quantitatem; ſed hæc omnia ſunt contraria, ſicuti linea curua & recta: ergo quantitas recipit contraria. Reſp. magnum & paruum eſſe formaliter de genere relationis, ſicut multum & paucum, non enim aliquid eſt magnum, niſi reſpectu parui: & numerus non cenſetur multus, niſi per reſpectum ad pauciorem. Quantùm ad diem & noctem, non opponuntur per ſe, vt ſunt tempora, ſed ratione qualitatum;

nempe

nempe lucis, quæ eſt in die, & quà nox priuatur. Sic etiam linea recta & curua non opponuntur ratione quantitatis, ſed ratione formæ, quæ eſt qualitas.

Obijcies *in ſecundam proprietatem*, linea bipedalis eſt maior linea pedali: annus eſt maior menſe, & ſuperficies eſt magis extenſa quàm linea, quia extenditur in longum & latum, ſed hęc omnia ſunt quantitates: ergo quantitas recipit magis & minus. Reſp. ex his omnibus tantùm concludi, quod quantitas ſuſcipiat maius & minus; in quantùm vna eſt maior quantitas, & magis extenſa quàm alia: non ſuſcipit verò magis & minus, quia quęlibet ſpecies quantitatis ſortitur æqualiter illius rationem. Vnde, licèt ſit magis extenſa non eſt tamen magis extenſio.

Obiicies *in tertiam proprietatem*. Duo Angeli ſunt ęquales, vel inæquales; ſed Angeli non habent quantitatem molis: ergo non à ſola quantitate res dicuntur æquales vel inæquales. Reſp. duos Angelos non eſſe æquales in quantitate corporis: ſed eſſe ęquales vel inæquales in quantitate perfectionis. Duplex enim eſt quantitas, nempe formalis, & metaphorica, *formalis*, ſeu propria, competit tantũm rebus corporeis, *metaphorica* verò tribuitur rebus ſpiritualibus: quandoquidem Deus per metaphoram dicitur magnus, & Angeli pariter dicuntur eſſe in magno numero, & ſic ab illa quantitate metaphorica & perfectionis dicitur communiter, quòd perſonę D. ſint æquales.

Quantùm ad coordinationem quantitatis, ſeu quantùm ad diſtributionem generum, ſpecierum, & indiuiduorum eius, dici poteſt; quòd quantitas, quę eſt ſupremum genus huius prędicamentis diuidatur in Continuam & Diſcretam. Continua diuiditur in Permanentem & Succeſſiuam, Permanens in Lineam Superficiem & Corpus. Linea denique ſubdiuiditur in hanc & illam.

CAPVT II.

De Qualitate.

CVm *accidentium duo* ſint *abſoluta*, *quorum vnum* ſequitur materiam, nempe quantitas; quæ dicitur primum accidentium, quatenus alia immediatè afficiunt quantitatem, & mediate ſubſtantiam; *& aliud*

ſequitur formam, nempe qualitas: ideò iure meritò capiti de quantitate ſubijciendum duximus caput de qualitate, licèt qualitatem præponat quantitati noſter Columbus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit qualitas.

QValitas ſumitur tripliciter; latiſſimè, latè, & propriè, vt inquit Ariſtoteles 5.*met.cap.*14.cui ſubſcribit Scotus in 3. *diſt.*1. *quæſt.*1. *Qualitas latiſſimè accepta* ſumitur pro eo omni, quod prædicatur in quale: & ſic differentia eſſentialis, qualitas dici poteſt. *Qualitas latè ſumpta* accipitur pro eo quod prædicatur in quale, ſiue neceſſarium, ſiue contingens, & tunc proprietas confunditur cum qualitate. *Qualitas ſtrictè vſurpata* ſumitur pro accidente contingenti, à quo propriè ſubiectum dicitur quale; & de illa ſic ſumpta agitur in hoc prędicamento: quod nihil eſt aliud, quàm collectio accidentium, ex quibus componitur hæc categoriaquæ: accidentia ſubſtantiam denominant qualem ſimpliciter.

CONCLVSIO PRIMA.

COnſtat dari qualitatem; quæ definitur accidens abſolutum determinans; ſeu qualificans ſubiectum vt inquit Scotus *quæſt.* 36. *prædicament.* Quod idem eſt, ac ſi diceretur, qualitas eſt *forma accidentalis, prædicamentalis, & abſoluta, per quam res ſimpliciter denominantur quales.*

Prima pars probatur, quod detur qualitas: nam obiecta omnium ſenſuum externorum corporis ſunt qualitates; oculus enim verſatur circa colores, guſtus circa ſapores, odoratus circa odores, & tactus circa qualitates tactiles; quæ penuri vocum non habeat aliam denominationem apud philoſophos. Cum ergo conſtet hominem pollere quinque his ſenſibus corporeis, proinde requiritur neceſſariò, vt habeant ſua obiecta, circa quæ negotientur, & illa ſunt qualitates.

Secunda pars, quæ tradit definitionem qualitatis, explicatur. Dicitur primò *forma*, quia ſicut forma eſſentialis determinat ſubiectum quod informat eſſentiali-

liter ad certam ſpeciem; ſic qualitas determinat accidentariò ſubſtantiam ad aliquam ſpeciem accidentalem: & ideò pro ſecunda particula diximus, quòd qualitas ſit forma *accidentalis*. Dicitur poſteà, quòd ſit forma *abſoluta:* ad differentiam accidentium relatiuorum, quę ſunt formæ accidentarię relatiuæ. Adiungitur, quòd ſit forma *prædicamentalis*; ad diſtinctionem illarum formarum, quę ſunt tranſcendentales: vt eſſe vnum, verum, & bonum in ente. Additur denique, *per quam res ſimpliciter denominantur quales*, & ſine adiecto: quia, licèt omnia accidentia denominent ſubiectum quale: quia omne accidens in quale prædicatur, non tamen denominant ſubiectum quale ſimpliciter, ſed cum adiecto: nam quantitas denominat res quales quantas, relatio quales relatas, vbi quales in loco, alia quales in tempore, in ſituatione, in habitu, in actione, & in paſſione.

Obijcies, Angeli & animæ habent qualitates, vt intellectionem, volitionem, gratiam, & gloriam: ſed tales ſubſtantiæ ſpirituales non habent formam: ergo non benè definitur forma. Reſpondeo, Angelos habere qualitates, vt patet ex maiori: vnde nego minorem. Licèt enim non habeant formam phyſicam, ſubſtantialem aut accidentalem: quia forma phyſica eſt materialis: habent tamen formam metaphyſicam, quæ eſt eorum differentia eſſentialis; & inſuper habent formam accidentalem ſpiritualem: vt gratiam, gloriam, intellectionem, & ſimiles.

CONCLVSIO SECVNDA.

QVatuor ſunt ſpecies qualitatis, nempe Habitus & Diſpoſitio, naturalis potentia & impotentia, patibilis qualitas & paſſio, forma & figura. Sic Scotus *quæſt. 36. prædicam.* vbi hanc diuiſionem ſic probat. *Qualitas*, vel eſt in ſola ſuperficie corporis, & tunc eſt *forma & figura:* vel eſt in corpore ipſo. Si autem ſit in corpore, vel eſt perceptibilis ſenſu externo, & tunc eſt *patibilis qualitas, vel paſſio*; vel non eſt perceptibilis externo ſenſu, & tunc, vel eſt inſita à natura, & erit *naturalis potentia, & impotentia*; aut acquiſita labore & ſtudio, & tunc eſt *habitus & diſpoſitio*: & ſic colligitur quadruplex combinatio qualitatum.

Eundem numerum probant alij hac ratione. Qua-

litas in ſe eſt accidens, quod perficit & determinat ſubiectum ad quoddam eſſe perfectum; ſed poteſt ſubiectum perfici & determinari quatuor modis: ergo ſunt quatuor qualitates, quibus perficitur. Probatur minor, quia qualitas determinat ſubiectum, vel ad agendum ſimpliciter, & tunc eſt *naturalis potentia & impotentia*, vel ad agendum benè aut malè, & tunc eſt *habitus & diſpoſitio*: vel determinat ſubiectum ad mouendum ſenſum, vt albedo parietis, quæ mouet oculum vt videatur; & tunc eſt *patibilis qualitas & paſſio*: vel denique determinat ſubiectum ad certam quantitatem, & tunc eſt *forma & figura*: & ſic ſunt quatuor ſpecies qualitatis.

Obijcies, raritas & denſitas, lenitas & aſperitas, grauitas & leuitas, ac denique ſpecies intentionales, quibus percipiuntur obiecta, ſunt qualitates, quæ ad nullam prædictarum reducuntur, ergo illa diuiſio non eſt legitima. Reſp. has omnes vltimas reduci ad præcedentes.

Primò, Aſperitas & Lenitas, ſicut Raritas & Denſitas reducuntur ad formam & figuram; quia fiunt ex diſpoſitione quantitatis in tali vel tali modo: ſi enim quantitas non ſit benè polita, fit aſperitas; ſi ſit benè polita, fit lenitas: denſitas autem fit, ſi quantitas non ſit extenſa; & Raritas, ſi benè extendatur.

Secundò, Durities & Mollities reducuntur ad naturalem potentiam & impotentiam; non quidem ad agendum, ſed ad reſiſtendum. Id enim, quod durum eſt, tactui fortiter reſiſtit, vt experimur; & molli parum reſiſtere videtur.

Tertiò, quantùm ad actus immanentes, quales ſunt Amare, Videre, Erudire, & ſimiles, vel ſumuntur, vt ſunt actiones à potentia procedentes, & ſic ſunt de prædicamento actionis: vel ſumuntur pro terminis harum actionum, ſcilicet pro amore, viſione & auditione: & ſic ſunt in prima ſpecie qualitatis: quia ſunt veluti diſpoſitiones ad habitus acquirendos. *Quartò* denique quantùm ad ſpecies intentionales, ipſæ reducuntur ad habitum: quia ſunt imagines rerum, quæ concurrunt cum ſenſibus ad actus eliciendos.

Notari debet, quòd aliquando vna & eadem qualitas videatur pertinere ad duas ſpecies; quia participat aliquid de ratione conſtitutiua vtriuſque ſpeciei. Sic v. g. calor ignis videtur pertinere ad ſecundam ſpeciem, quia

quia eſt virtus actiua illius: videtur etiam pertinere ad tertiam ſpeciem, quia eſt ſenſu externo perceptibilis. Sic grauitas & leuitas, quas diximus ſpectare ad quartam ſpeciem, poſſunt etiam reduci ad naturalem potentiam: quia mediantibus illis corpora ad ſuum locum tendunt, vel ſurſum, vel deorſum. In eo autem caſu, quo qualitas videtur pertinere ad diuerſas ſpecies, videndum eſt ad quod eſt eſſentialius in illa qualitate, & reduci debet ad talem ſpeciem, ad quam pertinet talis qualitas: ſic v. g. ignis potiùs reduci debet ad patibilem qualitatem, quàm ad naturalem potentiam.

QVÆSTIO II.

An diuiſio prædicta qualitatis ſit generis in ſpecies.

SVares, Fonſeca, Ruuius, & Conimbricenſes arbitrantur prædictam diſtributionem qualitatis in quatuor partes combinatas eſſe diuiſionem generis in ſuas ſpecies. Multi alij affirmant talem diſtributionem eſſe diuiſionem qualitatis in modos, quibus ipſa qualitas afficit ſubſtantiam. Doctor Subtilis *quæſt. 36. prædicam.* problematicus videtur, docetque modum defendendi vtramque partem, ſed *in quartam diſt. 6. quæſt.* 10. apertè tenet, hanc diuiſionem eſſe accidentis in modos, quibus afficit ſubſtantiam; vnde ad mentem illius erit noſtra

CONCLVSIO.

DIuiſio ſupra allata non eſt *generis in ſpecies*, ſed *accidentis in modos quatuor, quibus ſubſtantiam afficit & determinat*; vt dixit Scotus *in* 4. *diſt.* 6. *quæſt.* 10. Hic videtur eſſe germana mens Ariſtotelis, qui in principio capitis de qualitate ait, *qualitas eſt eorum quæ multipliciter dicuntur*, ideſt, quæ dicuntur multis modis, vt explicant Conimbricenſes, & ante ipſos Scotus. *In fine eiuſdem cap.* poſtquam Idem Ariſtoteles fecit hanc diuiſionem qualitatis in hæc quatuor membra, ſubiungit; *fortaſſe quidem alius quiſpiam modus apparuerit qualitatis, ſed ferè qui maximè dicuntur, hi ſunt.* Cùm ergò Philoſophus in principio & fine capitis de qualitate, enumeratas qualitates appellet modos, &

non ſpecies, proinde debemus dicere cum eo & Doctore Subtili, præfatam diuiſionem eſſe accidentis in modos, non verò generis in ſpecies. Ratio noſtra eſt, quia genus diuiditur in ſpecies per differentias eſſentiales; ſed qualitas diſtributa vt priùs non diuiditur per veras differentias, ſed per modos, ſeu per diuerſam habitudinem qualitatis ad ſubiectum: ergo non eſt diſtributio generis in ſpecies. Minor explicatur per hoc, quod eſſe in ſuperficie corporis, vel in corpore, eſſe à natura, vel labore comparari; eſſe ſenſibile, vel non ſenſibile, conſiderari in ſubiecto, vel abſtrahi ab illo non ſint ſpecies, ſed tantùm modi, quibus accidens qualificatiuum afficit ſubſtãtiam: ergo, cùm illæ conſiderationes non ſint differentiæ, ſed tantùm modi: præcedens diuiſio non eſt generis in ſpecies.

Confirmatur eadem concluſio per hoc, quod vnius generis ſint tantùm duæ ſpecies primæ & immediatæ: ſed qualitas eſt vnum genus ſupremum & prædicamentale: ergo debet habere tantùm duas ſpecies immediatas: & ſic illa diuiſio non eſt generis in ſpecies, ſed vt diximus, eſt diuiſio accidentis qualificatiui in quatuor modos, quibus qualitas afficit ſubiectum. Maior eſt Philoſophi 10. *metaph. text.* 13. dicentis diuiſionem generis eſſe per oppoſitas differentias; vnum autem eſt tantùm alteri oppoſitum, & non tribus: ergo non diuiditur qualitas per differentias, nec in ſpecies.

Obijcies, qualitas eſt genus, cùm ſit vnum ex decem prædicamentis: ergo debet habere ſpecies ſub ſe: ſed non poſſunt excogitari aliæ ſpecies quàm quatuor prædictæ: ergò diuiſio præcedens eſt generis in ſpecies. Reſp. qualitatem eſſe reuerà genus, & habere ſuas ſpecies, ſed ſpecies illæ qualitatis non ſunt ſupradictæ, ſed iſtæ ſequentes: nempè qualitas animæ & corporis, & plures aliæ ſubalternę, quarum fiet mentio in fine huius capitis: vbi loquemur de diſtributione qualitatis in ſuas ſpecies.

Obijcies Ariſtotelem, qui vocat membra prędictæ qualitatis tum ſpecies tum genera; quod idem videtur facere Scotus *in* 1. *diſt.* 17. *quæſt. vn.* Reſpondet Doctor Subtilis *quæſt.* 36. *de prædicam.* Philoſophum ibi ſumere ſpeciem latè, pro modo ſpeciali, quo accidens afficit ſubſtantiam, & genus pro modo generali, quo qualitas afficit ſubiectum: & ſic prædictæ partes non ſint ſpecies eſſentiales qualitatis.

Si

Si dicatur, quòd qualitas eſſentialiter prædicetur de Habitu, de Potentia, de Patibili qualitate, & de Forma aut figura; Non proinde ſunt veræ ſpecies qualitatis: quia, licèt ens prædicetur eſſentialiter de ente finito & infinito, non propterea ens finitum aut infinitum ſunt ſpecies, vt diximus capite de ſubſtantia.

QVÆSTIO III.

Quid ſit habitus & diſpoſitio, & quomodo diſtinguantur inter ſe.

NOtandum eſt habitum hìc ſumi pro qualitate diſponente ſubiectum ab benè vel malè operandum, quòd aliqualiter dici poteſt de diſpoſitione, quę eſt habitus inchoatus, nondum firmiter inhærens ſubiecto. Habitus diuiditur tripliciter. Ex parte ſubiecti nimirum, Ex parte finis, & Ex parte cauſæ. *Primò ex parte ſubiecti* diuiditur habitus in cognoſcitiuum & appetitiuum: Cognoſcitiui habitus reſident in intellectu; vt Scientia, Ars, Prudentia, Sapientia & Intellectus: appetitiui verò reſident in voluntate, vt Gratia, Charitas, Temperantia, &c. *Secundò diuiditur habitus ex parte operationum* in Practicos & ſpeculatiuos; illi ſunt qui tendunt ad opus, & dirigunt actiones voluntatis, aut potentiarum externarum, vti ſunt Iuſtitia, fortitudo, & ſimiles. Iſti verò ſunt ij, qui ordinantur ad ſolam cognitionem veritatis, vt Fides, Scientiæ ſpeculatiuæ, &c. *Tertiò ex parte cauſa* diuiditur habitus in infuſos, qui infunduntur à Deo, vt gratia: & in acquiſitos, qui labore acquiruntur. Acquiſiti ſubdiuiduntur in bonos, qui inclinant ad benè agendum, vt virtutes; & in malos, qui inclinant ad malè operandum; vt vitia.

CONCLVSIO PRIMA.

HAbitus definitur *qualitas inſenſibilis, aduentitia, difficilè mobilis à ſubiecto, qua ſubiectum redditur promptum ad benè vel malè operandum*, ſic per virtutem voluntas redditur prompta ad agendum benè, & per vitium inclinatur ad malè operandum. Diſpoſitio eſt *qualitas inſenſibilis, aduentitia, facilè mobilis à ſubiecto, quà ſubiectum redditur aliqualiter promptum ad*

operandum benè vel malè; vt ſcientia inchoata. Licèt habitus & diſpoſitio communiter ſint ad benè vel malè agendum; attamen D. Thomas ait, quòd etiam aliquando determinent ſubiectum ad benè vel malè eſſendum: vt ſanitas & ægritudo in corpore, pulchritudo & difformitas in vultu, gratia & macula peccati in anima: talia enim diſponunt reuerà ſubiectum ad benè vel malè eſſendum. Hoc non impedit tamen, quin alij habitus diſponant ad benè vel malè agendum, vnde dicuntur habitus operatiui; & de iſtis intelligitur ſpecialiter noſtra aſſertio.

Explicatur vtraque definitio per particulas. Primò habitus & diſpoſitio dicuntur *qualitates*, & eſt genus definitionis. Secundò dicuntur *inſenſibiles*; & per hoc differunt à patibili qualitate & paſſione, ſicut à forma & figura; quæ ſunt ſenſibiles. Tertiò dicuntur qualitates *aduentitiæ*, per quod diſtinguuntur à naturali potentia & impotentia, quæ ſunt nobis congenitæ. Quartò, dicuntur *facilè vel difficilè mobiles à ſubiecto*, & per hæc vocabula, habitus & diſpoſitio differunt accidentaliter inter ſe, in hoc ſcilicet, quòd habitus firmiùs inhæreat ſubiecto, vt ſcientia, quæ poſſidetur perfectè; vbi diſpoſitio eſt leuior & minùs ſubiecto inhærens: & ſic ſcientia, quæ habetur tantùm imperfectè, debet potiùs dici diſpoſitio, quàm habitus. In hoc autem habitus & diſpoſitio conueniunt, quòd vtraque ſit qualitas acquiſitas afficiens & determinans ſubſtantiam in ordine ad benè vel malè agendum.

CONCLVSIO SECVNDA.

HAbitus & diſpoſitio diſtinguuntur accidentaliter tantùm, vt inquit Scotus, *quæſt.* 36. *prædicam.* contra D. Thomam 1. 2. *quæſt.* 49. *art.* 2. *ad* 3. vbi affirmat, habitum & diſpoſitionem eſſentialiter differre. *Probatur concluſio* ex Ariſtotele, qui initio huius capitis vocat habitum & diſpoſitionem vnam qualitatis ſpeciem; ſed ſi eſſentialiter differrent, forent duæ ſpecies qualitatis: ergo differunt tantùm accidentaliter. *Deinde*, quæ differunt tantùm ſecundùm magis & minùs, non differunt eſſentialiter, quoniam albedo vt duo non differt eſſentialiter ab albedine vt quatuor; ſed habitus & diſpoſitio differunt tantùm ſecundùm magis & minùs, in quantùm habitus firmiùs inhæret ſubiecto,

&

& diſpoſitio leuiùs: ergo differunt tantùm accidentaliter. *Tandem*, diſpoſitio tranſit in habitum, ex eodem Stagirita, ſed vna ſpecies in aliam tranſire nequit: ergo habitus & diſpoſitio non differunt eſſentialiter, nec duas ſpecies conſtituunt, vt exemplo illuſtrat Boetius dicens in comment. ſicut homo ex puero in virum euadit, non mutatâ ſpecie; ſic ex diſpoſitione fit habitus.

Obijcies, habitus & diſpoſitio non vocantur eodem nomine: ergo non ſunt eadem ſpecies. Reſp. vnam ſpeciem impropriam ob diuerſos gradus diuerſis nominibus poſſe inſigniri: ſed ſunt minores gradus in diſpoſitione, & maiores in habitu, ſeu ſunt plures in habitu, & pauciores in diſpoſitione: & ſic poſſunt vocari pluribus nominibus. *Quodſi dicat Ariſtoteles* in hoc capite habitum eſſe diſpoſitionem: non è contra: Reſpondendum eſt quòd diſpoſitio non ſit quidem habitus propriè ſumptus: quia non eſt difficilè mobilis à ſubiecto: attamen ipſa poteſt dici habitus impropriè ſumptus, quia mediante diſpoſitione homo poteſt aliquos actus benè producere.

QVÆSTIO IV.

Quid ſit naturalis potentia & impotentia, & quomodo diſtinguantur inter ſe.

POtentia ſumi poteſt dupliciter. *Primò*, ſumitur pro principio, ſeu pro facultate operante, & tunc eſt ſubſtantia; vt intellectus, voluntas, oculus, &c. *Secundò*, ſumitur pro aptitudine agendi & reſiſtendi; alia enim eſt aptitudo quâ agimus: alia quâ reſiſtimus, vt durities in marmore, quâ marmor reſiſtit malleo ne diuidatur; & hoc modo ſumpta potentia eſt qualitas. Vt v.g. aptitudo ad intelligendum, quæ eſt qualitas inſita à natura intellectui.

Impotentia naturalis non accipitur priuatiuè, vt eſt carentia potentiæ agendi aut reſiſtendi: quia tunc non eſt categorica, quoniam non eſt ens reale poſitiuum: ſed ſumitur poſitiuè vt eſt realis potentia agendi, ſed debilis; quæ appellatur impotentia, ſeu potentia infirma, propter debilitatem organorum: vt patet in lippiente, cuius videndi facultas eſt infirma, propter prauam affectionem in organo viſiuo exiſtentem.

CONCLVSIO PRIMA.

NAturalis potentia *eſt qualitas inſenſibilis, congenita, perficiens ſubſtantiam in operando, tanquam firmum agendi principium*; vt intellectus acutus, viſus perſpicax, manus agilis. Notandum tamen eſt, quòd illa potentia non ſe extendat tantumodò ad agendum, ſed etiam ad reſiſtendum: vt antea dictum eſt. Naturalis impotentia *eſt qualitas inſenſibilis perficiens ſubiectum in operando & reſiſtendo, vt principium agendi & reſiſtendi infirmum*; vt intellectus habes, viſus prauo humore affectus, vel cera, quæ ob infirmam reſiſtendi potentiam recipit de facili impreſſionem ſigilli.

Potentia naturalis diuiditur in potentias animæ & corporis. *Potentia corporis* duplex eſt, vna *actiua*, vt virtus magnetis ad trahendum ferrum; alia *paſsiua*, vt durities in marmore; quâ reſiſtit malleo.

Potentiæ animæ, vel ſequuntur gradũ *animæ rationalis*: vt memoria, intellectus, voluntas, de quibus agetur in libris de anima: vel ſequuntur gradum *animæ ſentientis*, & hæ ſunt in differentia duplici: quoniam aliæ ſunt *potentiæ ſenſitiuæ exteriores*, vt Viſus, Guſtus, Auditus, Olfactus & Tactus, qui vocantur ſenſus externi: aliæ ſunt *potentiæ ſenſitiuæ inferiores*, vt ſenſus communis, phantaſia, cogitatiua, & ſenſitiua memoria.

Vel denique ſequuntur gradum *animæ vegetantis*, & tunc vel ſunt potentiæ *principales*, vel *adminiſtræ*. Principales tres ſunt, nempe *Nutritiua*, per quam viuentia alimentum conuertunt in ſuam ſubſtantiam; *Augmentatiua*, per quam viuentia creſcunt: *& Generatiua*, per quam generant ſibi ſimile. Potentiæ adminiſtrę ſunt quatuor, nempe *attractiua*, per quam quodlibet membrum ad ſe alimentum trahit: *digeſtiua*, per quam alimentum concoquitur, virtute caloris natiui: *retentiua*, per quam retinetur alimentum, ne, dum ipſum digerit, relabatur indigeſtum: ac denique *expulſiua*, per quam expellitur ſuperfluitas alimenti.

CONCLVSIO SECVNDA.

NAturalis potentia & impotentia non diſtinguuntur *ſpecie*, *& eſſentialiter*, ſed tantùm *accidentariò*, & ſecundùm magis & minus. Sic Scotus. *quæſt. præal-*

leg.

leg. Probatur ex Ariſtotele, qui capite de qualitate explicans ſecundum qualitatis membrum, per potentiam naturalem intelligit habilitatem & facilitatem à natura inditam aliquid faciendi aut patiendi; & per naturalem impotentiam intelligit imbecillitatem ſeu infirmitatem, aut difficultatem inditam à natura aliquid faciendi, vel reſiſtendi; ſed virtus fortis & debilis, valida & infirma, ingenioſitas & tarditas intellectus non differunt niſi accidentaliter, vt inquit Scotus *in 2. diſt. 1. quæſt. 6.* ergo naturalis potentia & impotentia non differunt, niſi accidentariò. Quis enim dicet quòd viſus in iuuene, & viſus in ſene diſtiguantur *eſſentialiter & ſpecificè*? Sed viſus in iuuene vocatur naturalis potentia, quia eſt firmum videndi principium; & in ſene eſt naturalis impotentia, quia eſt infirmum principium videndi: ergo ſenſus communis dictat, quòd naturalis potentia & impotentia differant tantùm *accidentario* & ſecundùm magis & minùs. Adde quòd, naturalis impotentia poſſit euadere naturalis potentia; vt patet de puero, in quo virtus incedendi eſt ita debilis, vt poſſit dici naturalis impotentia; quando verò factus eſt vir, illa impotentia gradiendi fit naturalis potentia. Sic etiam naturalis potentia fieri poteſt impotentia naturalis; vt patet de homine, qui in iuuentute habet naturalem potentiam videndi, quæ tempore ſenectutis ita debilis euadit, vt vocari debeat naturalis impotentia.

QVÆSTIO V.

Quid ſint patibilis qualitas & paſſio, & quomodo inter ſe diſtinguantur.

TErtia quaſi ſpecies qualitatis dicitur *patibilis qualitas*, quia paſſionem infert & producit, non quidem in ſubiecto in quo eſt; ſed in ſenſibus, qui in eam feruntur: ſic colores, odores, & ſapores producunt paſſionem in oculos, nares, & palatum: qui quidem ſenſus dicuntur pati, quia perficiuntur per actiones, quæ circa has qualitates tendunt. Quòd ſi illæ qualitates diu remaneant in ſubjecto, vocantur *patibiles qualitates*; Vt albedo orta ex temperamento, vel ex longa infirmitate: ſi verò citò tranſeant, dicuntur *paſſiones*: vt albedo orta ex ſubito timore, vel rubedo cauſata ex verecundia.

CONCLVSIO PRIMA.

PAtibilis qualitas eſt *qualitas ſenſibilis, per ſe ordinata ad perficiendum ſubiectum, vt inferat paſsionem ſenſibus, difficilè mobilis à ſubiecto*. Paſſio autem eſt *qualitas ſenſibilis, perficiens ſubiectum, vt inferat paſsionem ſenſibus, facilè mobilis à ſubiecto*. Exemplum vtriuſque præhabetur in annotatione præcedenti. Hæc definitio patebit, ſi antecedentibus addamus fruſtrà naturam dediſſe animalibus ſentiendi facultatem, ſi non poſuiſſet in obiectis qualitates ſenſibiles. Illæ autem qualitates perficiunt ſubiectum, non ſemper in ordine ad ſe: quia pallor ex morbo ortus non perficit hominem: ſed perficiunt obiectum in ordine ad ſenſus, ideſt, perficiunt ſenſus, qui circa tale obiectum occupantur, ipſos reducendo in actum, quod eſt perficere, quia *omnis actus perficit naturam*.

Obijcies, ergo ad hanc qualitatem reducuntur alterationes, quæ fiunt à paſſionibus: vt rubedo à pudore, & albedo à timore orta: quod eſt contra Ariſtotelem dicentem à paſſionibus homines non denominari *quales*, ſed *perturbati*. Reſp. hos effectus eſſe reuerà *paſſiones* ſi oriantur à paſſione facilè mobili: ſi oriantur verò à paſſione difficilè mobili, vocantur *patibiles qualitates*. Quantum ad Ariſtotelem, non excludit illas alterationes à qualitate ſimpliciter: ſed vult tantùm, eas non eſſe qualitates comparatiuè ad qualitates diuturnas, quę longiùs manent in ſubiecto; vbi iſtæ durant tantùm per breuiſſimum interuallum temporis: ſicut aliqua animalia non dicuntur viuere reſpectu aliorum, quia *orta mane, ſero moriuntur*.

CONCLVSIO SECVNDA.

PAtibilis qualitas & paſſio non diſtinguuntur *eſſentialiter, ſed tantùm accidentariò*, vt inquit Scotus *quæſt. 36. prædicam.* Illa enim, quæ differunt tantùm ſecundùm magis & minùs, non diſtinguuntur, niſi accidentariò: ſed Patibilis qualitas & Paſſio diſtinguuntur tantùm ſecundùm magis & minùs, ita quòd, ſi diu duret vna & eadem qualitas, ſit *patibilis qualitas*, quia difficilè eſt mobilis à ſubiecto; ſi verò parum maneat, ſit *paſſio*, quia de facili à ſubiecto mouetur: ergo

tales

tales qualitates non diſtinguuntur eſſentialiter. *Deinde* ſtatim à ſubiecto diffluere, & diu conſiſtere in ſubiecto, non faciunt diſtinctionem eſſentialem aliquorum, cùm homo vnius anni non differat ab homine centum annorum, ſed *Paſſio* breui tranſit, & *patibilis qualitas* diu durat in ſubiecto: ergo tales qualitates differunt *tantùm accidentaliter*. *Tandem*, eadem qualitas in vno ſubiecto eſt paſſio, vt rubor ex verecundia ortus: & in alio eſt patibilis qualitas, vt rubor ex naturali complexione proueniens: ergo inter has qualitates eſt tantùm *differentia accidentalis*. Quòd autem illi rubores ſint eiuſdem ſpeciei, patet ex hoc, quòd habeant eundem effectum formalem, qui eſt reddere ſubiectum rubeum.

Quantùm ad nomen paſsionis, ne inexplicatum maneat, dicendum eſt: Quòd quinque modis dicatur paſſio. *Primò*, ſumitur pro proprietate fluente ab eſſentia; ſic aliàs diximus riſibilitatem eſſe propriam paſſionem hominis. *Secundò*, ſumitur pro receptione ſeu poſſeſſione cuiuslibet rei: & ſic paries, quia recipit albedinem, dicitur pati. *Tertiò*, ſumitur ſpecialiter pro receptione alicuius afflictiui doloris: ſic Chriſtus dicitur acerbam ſuſtinuiſſe paſſionem. *Quartò*, ſumitur pro motibus appetitus ſenſitiui; quibus anima fertur in bonum, & malum fugit: & ſic odium, amor, ira, &c. dicuntur paſſiones. *Quintò* denique, ſumitur pro *qualitate alterationem cauſante, vel conſequente*, & in hoc ſenſu hic ſumimus paſſionem.

QVÆSTIO VI.

Quid ſit forma & figura, & quomodo diſtinguantur.

FOrma tripliciter ſumitur. *Primò*, pro actu ſubſtantiali materiam informante, & ſic anima dicitur forma viuentis. *Secundò*, ſumitur latiùs, pro quocunque actu informante, ſiue ſit ſubſtantialis, ſiue accidentalis: vnde albedo, virtus & ſcientia, dicuntur formæ accidentales. *Tertiò*, & ad propoſitum, ſumitur pro qualitate reſultante ex diſpoſitione partium quantitatis; vt forma triangularis.

Figura hic non ſumitur pro imagine, quo ſenſu Chriſtus dicitur figura ſubſtantiæ patris. Non etiam ſumitur pro figura quà vtuntur Rethores & Logici; ſed ſumi-

ſumitur in propoſito noſtro pro qualitate, quæ reſultat, ex terminatione quantitatis conſideratæ extra corpus; vt quando dicitur *triangulus*: pro tunc enim abſtrahitur, an illa figura ſit in lapide, vel in ligno.

CONCLVSIO PRIMA.

FOrma eſt *qualitas ſenſibilis reſultans ex diſpoſitione quantitatis conſiderata in corpore*; vt quando dicitur lapis *triangularis*: tunc enim conſideratur corpus, nempe lapis, in quo eſt illa forma. Figura eſt *qualitas ſenſibilis reſultans ex diſpoſitione quantitatis conſiderata in ſe & ſine corpore*: vt quando dicitur *triangulus*, qui ſine lapide, aut ligno, conſideratur. Thomiſtæ alio modo diſtinguunt formam à figura, dicentes, quòd in rebus artificialibus diſpoſitio quantitatis debeat dici forma; vt forma domus, & forma nauis: in rebus verò naturalibus, diſpoſitionem quantitatis vocant figuram: vt figura hominis, figura equi. Ariſtoteles ſæpiſſimè confundit ſimul hæc duo vocabula, quod idem faciunt plerique philoſophi.

CONCLVSIO SECVNDA.

FOrma & figura diſtinguuntur *tantùm accidentariò, nec faciunt duas ſpecies*: inquit Scotus eadem quæſt. præcitatà, quia qualitas ſpectata in corpore non differt eſſentialiter ab eodem vt à corpore abſtrahit; ſicuti patet de albedine, quæ ſiuè conſideretur in ligno, ſiuè vt abſtrahit ab illo; retinet eandem eſſentiam; ſed forma & figura diſtinguuntur tantùm in hoc, quòd forma ſpectetur in corpore, & figura extra corpus, vt prædictum eſt: ergo non diſtinguuntur eſſentialiter.

Obijcies, figura reſultat ex lineis; ſed linea eſt dè prædicamento quantitatis: ergo & figura, & ſic differunt eſſentialiter. Reſp. quòd licèt linea ſit de prædicamento quantitatis, figura tamen non ſit de illo; linea enim eſt tantùm fundamentum figuræ: & ſic, licèt fundamentum figuræ ſpectet ad quantitatem; non tamen ipſa figura ad illam pertinet: etſi enim identitas ſit de prædicamento relationis, ſubſtantia tamen, quæ eſt illius fundamentum, non pertinet ad eandem categoriam.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

De proprietatibus qualitatis.

POſtquam diximus, quid & quotuplex ſit qualitas in communi; poſtquam enumerauimus quatuor modos, quibus diſtribuitur qualitas: poſtquam probauimus qualitatem non eſſe genus ad illos; poſtquam tradidimus explicationem cuiuslibet membri qualitatis, & oſtendimus combinationes qualitatum non importare diſtinctionem eſſentialem: ſupereſt, vt videamus quænam ſint proprietates qualitatis.

CONCLVSIO.

TRes *qualitatis proprietates* aſſignat Philoſophus in tert. part. cap. de qualit. *Prima eſt*, quòd *qualitas recipiat contraria*, in ſe enim inuicem pugnant, & ſe ſe viciſſim expellunt à ſubiecto. Sic in prima ſpecie qualitatis, virtus & vitium, ſicut bona & praua diſpoſitio opponuntur. In ſecunda, contrariantur viſiuum & impotẽs videre. In tertia albedo & nigredo ſunt oppoſita, ſicut calor & frigus. In quarta denique rectitudo & curuitas. Hæc proprietas non eſt quarto modo, quia nõ conuenit omni qualitati, ſono enim nihil eſt contrariũ, nec triangulus contrariatur quadrangulo; nec colores medij contrariantur; vt patet de rubedine & pallore.

Secunda proprietas eſt, quòd qualitas *ſuſcipiat magis & minus*; ſeu intendatur vel remittatur; ſic modicus calor creſcit; & magnus calor minuitur. Hoc tamen non debet intelligi in abſtracto; quia albedo vt duo non eſt magis albedo, quàm albedo vt vnum: ſed intelligi debet in concreto, in quantùm album vt quatuor eſt magis album, quàm album vt duo. Licèt Medici admittant tantùm quatuor gradus in qualitate, ita quòd dicentes vnam herbam eſſe frigidam vt quatuor per hoc velint ipſam eſſe in ſummo gradu frigidam: Philoſophi tamen admittunt octo gradus in qualitate, quam tamen dicunt eſſe ſimplicem; quia illi gradus ſunt eiuſdem rationis: vnde dicunt aerem æſtiuum eſſe calidum vt quatuor; aquam bullientem eſſe calidam vt ſex, & ignem eſſe calidum vt octo. Porrò, iſta proprietas non conuenit omni ſpeciei qualitatis,

vnus

vnus enim triangulus non eſt magis triangulus, quàm alius, & potentiæ naturales non intenduntur.

Tertia qualitatis proprietas eſt, quòd *à qualitate res dicantur ſimiles vel diſſimiles*; lilium enim eſt coruo diſſimile per candorem, & coruus per nigredinem, quæ ſunt qualitates, & ſic ſicut à ſubſtantia res dicuntur eædem vel diuerſæ, & à quantitate æquales vel inæquales; ſic à qualitate dicuntur ſimiles vel diſſimiles. *Quod ſi res dicantur* ſimiles & diſſimiles à ſimilitudine vel à diſſimilitudine: ergo non à qualitate. Reſponderi debet quòd formaliter ſint ſimiles à ſimilitudine, & fundamentaliter à qualitate. Si etiam dicatur Petrum eſſe ſimilem Paulo per animam, quæ non eſt qualitas; illa ſimilitudo potiùs dici debet identitas, quàm ſimilitudo, quia ſimilitudo fundatur tantùm in accidente, & identitas in ſubſtantia.

Obijcies *eſſentia rerum ſunt indiuiſibiles*: ergo eſſentia qualitatis non poteſt *intendi nec remitti*, nec proinde *ſuſcipere magis & minus*. Reſp. qualitatem eſſe indiuiſibilem ſecundùm gradus eſſentiales, vnde vna albedo non eſt magis albedo, quàm alia: attamen ſecundùm gradus entitatiuos, qualitas eſt diuiſibilis per receptionem nouorum graduum eiuſdem qualitatis: ſi enim calori intenſo vt duo, addatur adhuc vnus gradus caloris; calor ille euadet intenſior. Hic

Sciendum eſt, quòd quando vnus gradus additur alteri gradui, nempe ſecundus primo; primus gradus non pereat adueniente ſecundo. Quidquid enim corrumpitur, à contrario corrumpitur, ſed non poteſt dari, à quo primus ille gradus corrumpatur, quoniam non poteſt corrumpi à ſecundo, qui eſt eiuſdem rationis cum primo. Hoc illuſtrari poteſt exemplo duarum candelarum. Illa enim duo lumina ſimul manentia reddunt medium luminoſius, quàm ſi eſſet tantùm vna candela accenſa; ſed ſi adueniente lumine ſecundæ candelæ, periret lumen primæ, medium non eſſet luminoſius: ergo, adueniente vno gradu, non perit alter; ſed illi gradus ſe ſe inuicem penetrant, non tantùm indiuiſibiliter, ſed & diuiſibiliter, quatenus vt pars illius penetret iſtius partes.

Quæres, quænam ſit coordinatio ſeu diſtributio prædicamenti qualitatis? Ad hanc quæſtionem debet afferri duplex reſponſio. Aliter enim qualitatem diſtribuunt in genera & ſpecies illi, qui exiſtimant qualitatem

tem immediatè diuidi in habitum, & diſpoſitionem, potentiam, & impotentiam, patibilem qualitatem, & paſſionem, ac denique formam, & figuram tanquam in ſpecies proprias. Nos verò, qui ad mentem Ariſtotelis & Scoti dicimus talem diuiſionem non eſſe generis in ſpecies; ſed accidentis in modos, quibus qualitas afficit ſubſtantiam: aliter habemus diſtribuere hoc prędicamentum.

Reſpondeo ergo *primò* in mente illorum, quòd qualitas tanquam ſupremum genus diuidatur in quatuor pręfatas ſpecies. Ita quòd *habitus* ſubdiuiditur poſteà in *habitus animi*, qui ſunt vel *infuſi*, vel *acquiſiti*; & in *habitus corporis*, vt in habitum præliandi, ſaltandi ludendi, &c. Similiter *naturalis potentia* diuiditur in potentiam agendi, & reſiſtendi; ſicut potentia actiua, in *immanentem*, & *tranſeuntem*; quæ ad huc ſubdiuidi poſſunt. Tertia ſpecies qualitatis, *ſeu patibilis qualitas & paſsio*, diuidi poteſt in *quinque ſenſibiles qualitates* quæ ſunt Color, Odor, Sonus, Sapor, & *tangibiles qualitates*: tales enim qualitates poſſunt inferre paſſionem ſenſibus, & poſteà adhuc poſſunt ſubdiuidi in alias. *Forma denique, & figura* poſſunt diuidi in planam & ſolidam: *plana* verò in circularem, triangularem, & quadrangularem; *ſolida* in ſphæricam, oualem, cylindrum, cubum, &c.

Reſpondeo *ſecundò* in noſtra opinione, vbi præcedentia membra non exiſtimantur eſſe ſpecies, ſed tantùm modi, ſic debere fieri lineam prædicamentalem qualitatis, dicendo ſcilicet. Quòd *Qualitas prædicamentalis* in ſe conſiderata debeat diuidi in Qualitatem animę, & Qualitatem corporis. *Qualitas animæ*, vel eſt *intellectus*, vt ſcientia, & fides; vel eſt *voluntatis*, vt amor, & odium. *Qualitas intellectus*, vel eſt *aquiſita*, vt ſcientia, & opinio; vel *infuſa*, vt fides. *Qualitas intellectus acquiſita*, vel eſt *certa*, vt ſcientia, vel *incerta*, vt opinio. *Scientia*, vel eſt *ſpeculatiua*, vt metaphyſica; vel *practica*, vt moralis. *Speculatiua*, vel eſt *logica*, aut *metaphyſica*, aut *phyſica*. Iſtæ tandem diuiduntur in hanc, vel illam, Iſta ordinatio, ſeu diſtributio qualitatis colligitur ex Scoto *in 3. diſt.* 24. *quæſt.* 1.

CA-

CAPVT III.

De Prædicamento relationis.

LIcet noſter Columbus in curſu philoſophico præponat relationis prædicamentum ad categoriam qualitatis, ſicut, & Goudinus recens Thomiſta: aptiùs tamen eſt, vt priùs agatur de qualitate, quàm de relatione; ordo enim doctrinæ poſtulat, vt accidentia abſoluta relatiuis præcedant.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit relatio.

PRæſupponimus dari relationem, nedum in increatis, vbi Pater æternus refertur ad filium: ſed etiam in creatis; bonum enim vniuerſi conſiſtit in ordine vnius rei ad aliam, quandoquidem ex Ariſtotele vndecimo Metaphyſicæ, vniuerſum eſt ſicut exercitus, cuius bonum conſiſtit in ordine militum tum inter ſe, tum ad ducem: quo ordine per diſcordiam ſublato, ruit ſimul exercitus: Sic etiam vniuerſi bonum conſiſtit in ordine rerum, tum inter ſe, tum ad Deum; qui ordo non eſt rationis tantùm, ſed ex natura rei exiſtit in rebus ipſis: quo ſublato, vniuerſi perfectio periret. Præſuppoſità ergo exiſtentià relationis, ad definitionem eius explicandam progrediendum eſt: ſed antequam diſcutiatur natura relationis.

Notandæ ſunt quædam voces cognitioni relationis multum inſeruientes, quæ ſequentes ſunt: Relatio, Correlatio, Relatum, Correlatum, Extrema relationis, Subiectum relationis, Fundamentum relationis, & Terminus relationis. *Relatio* eſt forma accidentaria, per quam vnum refertur ad aliud: vt paternitas, quà pater refertur ad filium. *Correlatio*, ſunt duæ relationes oppoſitæ; vt paternitas, & filiatio. *Relatum* eſt quod per relationem refertur; vt vnus paries albus, qui reſpicit alium. *Correlatum* eſt id, ad quod relatum refertur; vt alius paries albus. *Extrema relationis* ſunt ipſa correlata, inter quæ verſatur relatio; vt duo parietes albi; qui ſunt extrema ſimilitudinis. *Subiectum* relationis eſt id, cui inhæret relatio; vt paries albus, qui eſt ſubie-

ſubiectum ſimilitudinis ad alium. *Fundamentum* relationis eſt id, quod eſt in cauſa, cur vnum ſubiectum referatur ad aliud: ſic diximus in præcedenti quæſtione ſubſtantiam eſſe fundamentum identitatis; quantitatem eſſe fundamentum æqualitatis, & qualitatem ſimilitudinis. *Terminus* tandem relationis eſt id, quod terminat relationem oppoſitam alterius extremi, ſic, quando ille pariès albus refertur ad iſtum; iſte eſt terminus relationis, quæ eſt in illo.

CONCLVSIO.

RElatio eſt *accidens reale prædicamentale, cuius totum eſſe eſt referre vnum ad aliud ex natura ſua, tanquam ad terminum.* Dicitur primò, *accidens reale,* vt diſtinguatur relatio, de qua agimus, quæ realis eſt, à relatione rationis, quæ intercedit inter prædicatum & ſubiectum. Dicitur ſecundò, *prædicamentale,* vt diſtinguatur à relatione tranſcendentali, qua accidens V. G. reſpicit ſubiectum: quod quidem accidens tranſcendit nouem categorias, ſicut, & relatio eius ad illa nouem. Dicitur tertiò, *cuius totum eſſe eſt referre;* vt diſtinguatur à quantitate, & à qualitate, quæ ſunt accidentia prædicamentalia, quorum tamen natura non eſt referre; ſed natura vnius eſt extendere ſubiectum, & natura alterius eſt ipſum qualificare. Additur quartò, *ex natura ſua,* per quod differt relatio, de qua agitur in hoc prædicamento, à ſex vltimis prędicamentis, quę ſunt relationes extrinſecus aduenientes; quæ non reſultant ex natura ſua pręciſè, ſed requirunt aliquam conditionem, ſine qua non reſultarent: non ſufficit enim, quòd exiſtant ignis, & ſtupa, vt ſequatur relatio combuſtionis; ſed requiritur approximatio ignis ad ſtupam; vbi in noſtra relatione, ex extremis in quacunque diſtantia poſitis reſultat relatio. Producatur enim v.g. vnus homo in India, reſultabit illicò relatio identitatis cum homine in Gallia exiſtente.

Subiungitur deniq; quòd relatio *referat vnū ad aliud, tanquam ad terminum;* quia non refert vnum ad aliud, tanquam ad ſuum correlatum: vnde pater refertur ad filium, non vt filius eſt, quia *vt ſic* eſt correlatum; ſed refertur ad filium, vt eſt homo genitus: & ex hoc, quòd ſit homo genitus, reſultat, quòd reddatur correlatum patris per filiationem, quæ illi aduenit.

Obij-

Obijcies, relatio eſt accidens; ſed accidens dicit eſſe in ſubiecto: ergo relatio dicit eſſe *in*, & proinde non dicit tantùm eſſe *ad*: ergo tota relationis natura non eſt referre vnum ad aliud. Reſp. relationem poſſe ſpectari, vel vt eſt accidens, & tunc reuerà dicit eſſe *in* ſubiecto; vel vt eſt relatio, & pro tunc dicit eſſe *ad*: & ſic tota natura relationis eſt referre vnum ad aliud. *Dices*, non poteſt vna, & eadem res ſimul eſſe *in*, & eſſe *ad*; quia hi duo modi eſsendi opponuntur: ergo relatio non poteſt eſſe *ad*, quandoquidem vt eſt accidens eſt *in* ſubiecto. Reſp. eſſe *in* & eſſe *ad* opponuntur, reſpectu eiuſdem, concedo: reſpectu diuerſorum, neg. Quando autem diximus, quòd relatio habeat ſimul eſſe *in* & eſſe *ad*; hoc intelligitur de relatione ſub diuerſo reſpectu. Si enim conſideretur vt accidens, dicit eſſe *in*; ſi ſpectetur verò vt eſt tale accidens, ſeu vt eſt relatio; dicit eſſe *ad*, nempe ad terminum.

Quæres, an eſſe *in* ſit de eſſentia relationis? Reſp. ſecundùm præcedentem doctrinam quòd eſſe *in* non pertineat ad rationem ſpecificam relationis, licèt ſpectet ad relationem genericam ipſius. Prima pars reſponſionis eſt Scoti *in report. in 2. diſt. 1. quæſt. 7.* vbi ait; *Dico igitur, quòd ineſſe non eſt de eſſentia relationis*. Ratio huius eſt, quòd eſſe *in* non magis competat relationi; quàm cæteris accidentibus: vnde familiare eſt apud Philoſophos illud effatum Ariſtotelis 7. *Metaph. Text. 2. accidentis eſſe eſt ineſſe*: ergo *eſſe in* non eſt de ratione ſpecifica relationis: licèt pertinere poſſit ad rationem illius genericam, quæ eſt *ſecunda pars reſponſionis noſtræ*; quandoquidem enim relatio eſt accidens, ipſi competit eſſe *in* ſubiecto; quia inhærentia, ſaltem aptitudinalis, dici poteſt pertinere aliqualiter ad rationem accidentis, cùm non poſſit eſſe accidens, quin inhærentia polleat, ſaltem aptitudinalis. Reſp. 2. rationem ſpecificam relationis: eſſe ad aliud. Ariſtoteles enim cap. de *ad aliquid*, relationem definit per *eſſe ad*, dicens *relatiuorum totum eſſe ad aliud ſe habere*: vbi reprehendit antiquos Philoſophos, quòd veram relatiuorum naturam non agnouerint; cùm totum eorum *eſſe ad* ipſis non innotuerit. Sic etiam Scotus *quæſt. 25. Prædicam.* & *in 1. diſt. 26. quæſt. vnic.*

QVÆ-

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit relatio.

HIc loquimur de relatione Categorica, non de tranſcendentali, quæ *primò* reperitur in pluribus entium generibus, vt relatio accidentis ad ſubſtantiam, quæ inuenitur in nouem prædicamentis. Quæ *ſecundò* non refert ad aliud, tanquam ad purum terminum; ſed vt operetur aliquid circa ipſum; vt relatio potentiæ ad ſubiectum, quæ eſt tranſcendentalis; quia potentia reſpicit obiectum, vt circa illud operetur. Quæ *tertiò* eſt de eſſentia ſubiecti, vel ſaltem realiter identificatur cum illo; vt patet de relatione dependentiæ, quam habet creatura ad Deum: non poteſt enim fieri, quin creatura à Deo dependeat,& hoc eſt quod dicit Scotus, relationem tranſcendentalem non diſtingui niſi formaliter à ſuo ſubiecto. Non loquimur, inquam, de iſtiuſmodi relatione tranſcendentali; ſed de relatione categorica, quæ habet tres conditiones præcedentibus oppoſitas; cùm reſtricta ſit ad vnum certum genus; cùm referatur ad aliud, vt terminum, & non operetur circa ipſum, & cum diſtinguatur realiter à ſubiecto, cuius eſt accidens; vt videbitur in ſequentibus.

CONCLVSIO.

D*iuiditur primò* relatio in relationem *ſecundùm dici*, & in relationem *ſecundùm eſſe*. Prima ea eſt, quæ primariò abſolutum importat, & ſecundariò inuoluit reſpectiuum: vt virtus, quæ primò dicit qualitatem, quæ eſt accidens abſolutum, & ſecundò hominem virtuoſum connotat. Alia eſt ea, quæ ſolùm importat relationem ad terminum; vt paternitas, ſimilitudo, &c.

Diuiditur ſecundò in relationem *realem*, quæ eſt inter entia realia, quorum vnum ex natura rei refertur ad aliud; vt relatio ſimilitudinis inter duos parietes albos: & in relationem *Rationis*, quæ eſt inter duas ſecundas intentiones: V. G. inter prædicatum, & ſubiectum, vel inter duo entia fictitia, vt ſimilitudo inter duas chimæras.

Diuiditur tertiò in relationem *mutuam*, & non *mutuam*.

tuam. Prima eſt illa, quæ eſt realis in vtroque extremo: vt relatio patris ad filium: vel eſt illa, cuius termini à ſe inuicem dependent; vt relatio ſimilis ad ſimile. Secunda illa eſt, quæ eſt realis in vno tantùm extremo: vt relatio creaturæ ad Deum: quæ eſt quidem realis in creatura recipiente aliquid reale, nempe exiſtentiam, & rationis tantùm in Deo, qui non recipit aliquid reale in productione creaturæ. Vel eſt illa, cuius vnum extremum dependet quidem ab alio, non viceverſa: ſic, licèt creatura à Deo dependeat, non tamen è contra: ſic etiam relatio ſcientiæ ad ſcibile, eſt relatio non mutua: quia, licèt non poſſit eſſe ſcientia ſine ſcibili, poteſt tamen eſſe ſcibile ſine ſcientia.

Diuiditur quartò in ſubſiſtentem, & inhærentem. Relatio ſubſiſtens eſt ea, quę eſt ſubſtantialis, & per ſe ſubſiſtit, & iſta reperitur in diuinis, vbi ſunt quatuor relationes ſubſiſtentes; nempe Paternitas, qua pater reſpicit filium: Filiatio, qua filius reſpicit patrem: Spiratio actiua, qua pater, & filius reſpiciunt Spiritum ſanctum ab vtroque productum, & Spiràtio paſſiua, quà Spiritus ſanctus reſpicit patrem, & filium, à quibus producitur: hæ autem relationes meritò dicuntur ſubſiſtentes, quia ſubſtantiales ſunt, cùm nullum accidens poſſit eſſe in Deo. Relatio inhærens eſt ea, quę eſt accidentalis, & hæc in creaturis reperitur.

Diuiditur quintò in relationem *ſuperpoſitionis*, & *ſuppoſitionis*, ex Scoto *in 2. diſt. 1. quæſt. 1.* Prima reperitur inter extrema, quæ ſunt maioris dignitatis: vt relatio præceptoris ad diſcipulum, Domini ad ſeruum, & cauſæ ad effectum. Secunda reperitur inter ea, quæ ſunt minoris dignitatis vt relatio diſcipuli ad pręceptorem, ſerui ad Dominum, & effectus ad cauſam.

Diuiditur ſextò in relationem *æquiparantiæ*, & *diſquiparantiæ*. Prima eſt ea, quę reperitur inter duos terminos, qui ſunt eiuſdem rationis, & eiuſdem nominis: vt identitas, quà idem refertur eidem: ſimilitudo quà ſimile refertur ſimili, & æqualitas, quà æquale refertur ęquali: talium autem relationum termini habent idem nomen, & eandem rationem. Secunda eſt ea, cuius termini habent diuerſa nomina, & rationes diuerſas: vt quando maius comparatur minori, dominus ſeruo; & pater filio; tunc enim extrema ſunt diuerſi nominis & diuerſę rationis.

Diuiditur ſeptimò, In relationem *per ſe & per accidens*.

dens. Ralatio per ſe ea eſt, qua duo extrema inter ſe comparantur ratione ſui: vt paternitas, quæ eſt relatio per ſe, quia pater per ſe refertur ad filium. Relatio per accidens eſt illa, quà vnum non refertur per ſe ad aliud, ſed per aliquid extrinſecum: ſic duo homines poſſunt dici ſimiles in paternitate, vel in arte pingendi; licèt non ſint ſimiles in alijs qualitatibus.

Diuiditur octauò, in *actualem*, & *aptitudinalem*. Actualis eſt ea, quę reperitur inter extrema actualiter exiſtentia: vt ſimilitudo inter duos parietes albos actu exiſtentes. Aptitudinaris ea eſt, quæ intercedit inter duo extrema, quorum vnum actu exiſtit, & aliud non exiſtit, ſed exiſtere poteſt; vt ſi eſſet tantùm vnus homo in mundo, haberet relationem aptitudinalem ad illos qui non exiſterent, ſed exiſtere poſſent.

Diuiditur vltimò in relationem *intrinſecùs aduenientem* & *extrinſecus aduenientem*. Prima eſt ea, quæ neceſſariò reſurgit ex poſitione extremorum; ſic poſitis duobus albis reſultat ſimilitudo, & poſitis homine generante, & genito, reſurgunt paternitas, & filiatio. Secunda eſt ea, quę præter poſitionem extremorum requirit aliquid extrinſecum, vt reſultet; ſic poſitis Petro, & horto non reſultat *vbi*, ſed vlterius requiritur poſitio Petri in hortò. Poſitis etiam igne, & ſtupà non reſurgit actio in igne, nec paſſio in ſtupa: ſed vlterius requiritur approximatio ignis ad ſtupam, & cum illa approximatio ſit quid extrinſecum ad ignem, & ſtupam, talis relatio dicitur propterea extrinſecùs adueniens.

QVÆSTIO III.

Vtrum dentur relationes reales prædicamentales.

PHiloſophorum veterum fuit oppoſita ſententia ſuper relationes. Fertur enim Zenonem, Socratem, & vetuſtiores aliquos omnem abnegaſſe relationem realem; contendentes quamcunque excitari ex ſola mentis operatione. Alii nullum admittebant ens abſolutum inter creaturas, dicebantque omnia eſſe reſpectiua, & ad aliud referri; ita quod illud eſſet verum, quod verum videbatur intellectui, & illud falſum, quod tale iudicabatur ab intellectu: & illud eſſe amarum aut dulce, quod guſtui dulce aut amarum videbatur: vnde eſſentias rerum conſtituebant in quadam relatione

Idem verificari poteſt de ſimilitudine inter duos parietes albos, quæ de facili probari poteſt eſſe realis. *Primò*, quia extrema ſcilicet parietes realiter exiſtunt. *Secundò*, realiter diſtinguuntur. *Tertiò*, fundamentum remotum, nempè albedo, eſt quid reale. *Quartò* tandem fundamentum proximum, ſeu conuenientia albedinis, eſt realis pariter. Sic de qualitate, identitate, & alijs relationibus.

Obiicies primò, non dantur relationes: ergo non ſunt reales. Antecedens patet, quia abſolutum non poteſt contrahi ad reſpectiuum; ſed ens eſt abſolutum: ergo non contrahitur ad relatiuum. Reſp. negando antecedens, & minorem probationis illius; ens enim non eſt abſolutum, nec reſpectiuum in ſe; ſed abſtrahit ab vtroque, & ſumit ſuam denominationem ab inferioribus ad quæ contrahitur: ita quòd, ſi contrahatur ad abſolutum, futurum ſit abſolutum; ſi ad reſpectiuum, erit reſpectiuum: & ſic, non obſtante obiectione, fatendum eſt dari relationes reales. Vt diximus enim initio huius capitis, vnitas vniuerſi conſiſtit in ordine partium inter ſe, & ad vnum primum ex 12. *Metaph. text.* 52. veluti vnitas exercitus poſita eſt in ordine militum ad inuicem, & ad vnum ducem; ſed ille ordo eſt relatio, nemine cogitante, vt ait Doctor noſter *in* 1. *diſt.* 30. *quæſt.* 2. ergo admittenda eſt relatio realis prædicamentalis.

Obiicies 2. Omne ens reale realiter adueniens ſubiecto, illud mutat realiter; ſed ſubiectum, quod de nouo recipit relationem, non mutatur realiter, aliàs, producto vno pariete albo Lutetiæ, omnes mundi parietes mutarentur; quia reciperent relationem realem: quod tamen videtur abſurdum. Reſp. quòd mutarentur reuerà, non quidem *mutatione abſolutà*, & ad ſe, quia non recipiunt accidens abſolutum; ſed *mutatione reſpectiuà*, & ad aliud, quia ſcilicet recipiunt relationem, quæ realis eſt. *Si dicatur*, relationem non facere mutationem, quia ad relationem non datur motus; nec etiam conſequenter relatio producitur. Reſp. Relationem facere mutationem reſpectiuam, non abſolutam. Quando autem dicitur relationem non produci; verum eſt, quòd non producatur per ſe; ſed reſultat ex productione abſolutorum. Quando dicitur ſimiliter ad relationem non eſt motus; per veram efficientiam, concedo: per reſultantiam, nego: quando enim

enim aliquis dealbat parietem, nihil intendit producere, niſi albedinem in pariete; ſed ex illa albedine producta reſultat relatio, quæ eſt forma realis reſpectiua.

Obijcies 3. Illud non eſt ens reale, quod pendet ab intellectu; ſed relationes pendent ab intellectu, quia relatio eſt comparatio vnius ad alterum, & comparatio fit per opus intellectus: ergo non dantur relationes reales. Reſp. negando minorem, nemine enim cogitante pater refertur ad filium; & à parte rei vnus paries albus eſt ſimilis alteri albo. *Ad hoc quod dicitur*, comparationem fieri per opus intellectus, dicendum eſt duplicem eſſe comparationem, vnam quæ ex natura rerum deſumitur, & quæ eſt habitudo duarum rerum ſe inuicem reſpicientium, & hæc realis eſt abſque intellectus opera alteram, quæ fit ſolum per intellectum, qui fabricat ordinem & habitudinem inter illa, quæ à parte rei talem habitudinem non ſortiuntur; veluti ſunt relationes generis ad ſpecies, & ſpeciei ad indiuidua. *Porro, quod illa habitudo ſit realis*, patet ex hoc, quòd plus à parte rei conueniant duo parietes albi, quàm vnus albus & alius niger; ſed non magis conueniunt, niſi quia ſunt ſimiles: ergo ſimilitudo eſt relatio realis.

QVÆSTIO IV.

An detur ſupremum genus relationis, & quodnam ſit genus.

RElatio ita commiſcetur in cunctis prędicamentis, vt non defuerint qui dicerent, relationem non conſtituere particularem categoriam. Alii admittunt quidem categoriam ſpecialem de relatione, vbi conſtituunt omnes relationes reales prædicametales; ſed volunt ſupremum genus huius categoriæ eſſe relationem ſumptam in concreto; ita quòd relatum in ſe ſit ſummum genus huius prædicamenti; quòd prædicetur de relatis inferioribus; nolunt verò admittere, quòd relatio in communi ſit ſupremum genus huius prædicamenti. Contra vtroſque erit ſequens.

CONCLVSIO.

RElatio ſumpta *in abſtracto* conſtituit vnam categoriam ab aliis diſtinctam. *Quod detur prædicamen-*

mentum ſpeciale relationis, habetur ex Ariſtotele cap. *de ad aliquid*; & 5. *Metaph. cap.* 15. vbi Philoſophus conſtituit peculiare genus relationis diſtinctum à ſubſtantia, quantitate, & qualitate, quæ abſoluta ſunt. Sic etiam Scotus *quæſt.* 25. *prædicam.* & *in* 2. *diſt.* 1. *quæſt.* 4. Ac denique omnes poſteriores Philoſophi, paucis exceptis, quos ſequitur Arriaga, qui *diſp.* 12. *ſect.* 7. ait: non eſſe inconueniens, ſi negetur peculiare genus relationis. Ratio communis eſt, quòd relatio prædicetur de multis differentibus ſpecie *in quid*, nimirum de relationibus Æquiparantiæ, Diſquiparantiæ, & alijs: ergo relatio eſt genus à cæteris generibus diſtinctum, quia illius eſſe eſt referre vnum ad aliud, quod non eſt commune alijs generibus.

Quod relatio in communi ſumpta in abſtracto ſit ſupremum genus huius prædicamenti, probat Scotus, præſerttim in *quæſt.* 25. *prædicam.* vbi tradit, *genus generaliſſimum relationis eſſe relationem, ſiue habitudinem ad aliud.* Ratio huius eſt, quòd in categorijs accidentium collocentur per ſe abſtracta eorum, vt videre eſt in quantitate & in qualitate, ſed prædicamentum relationis eſt vnum ex categorijs accidentis, vt patet ergo relatio *in abſtracto* ſumpta eſt genus ſupremum huius categoriæ. Hoc non impedit tamen, quin relatiuum in concreto, diſputationis gratia, poſſit dici conſtituere ſummum genus prædicamenti relationis; ſicut etiam dici poteſt de quantitate & de qualitate; hoc enim fatetur Scotus *quæſt. alleg.* Sicut enim datur relatio in communi, quæ conuenit omnibus relationibus particularibus, ſic etiam poteſt dari relatiuum in communi, quod conuenit omnibus relatis, quia *omni abſtracto correſpondet ſuum concretum.*

Obijcies: Si relatio eſſet ſupremum genus, haberet ſuas ſpecies, ſuas differentias, & ſuas proprietates, ſed illas non habet, ergò. Reſp. reuerà relationem habere ſuas ſpecies, vt patebit in coordinatione huius categoriæ; & conſequenter ſuas differentias, ad quas contrahitur, licèt non habeamus propria vocabula quibus vocari poſſint tales differentiæ propter exiguam illarum entitatem. Quantum ad proprietates relationis de illis agetur in quæſtione vltima huius capiti.

QVÆSTIO V.

Quænam ſint fundamenta relationis.

FVndamentum relationis eſt *radix*, *ſiue principium*, *à quo prodit*, *& in quo fundatur relatio*; ſicut terminus relationis eſt *id*, *ad quod refertur*, *& terminatur relatio*. Fundamentum relationis duplex eſt, nempe remotum, ſeu materiale, & proximum, ſeu formale: vt innuit Scotus *in* 1. *diſt.* 19. *quæſt. vnic.* *Primum* eſt illud quod remotè fundat relationem; vt ſubſtantia, quantitas, vel qualitas *Secundum* vocatur à Scoto, ratio fundandi; vt ait ipſemet Scotus *quodlib.* 12. quia eſt id, ſine quo ex fundamento remoto non reſurgeret relatio; vt vnitas ſubſtantiæ, quantitatis & qualitatis, ſine qua vnitate & cõuenientia non reſurgerent relationes identitatis inter duos homines, nec æqualitatis inter duos lapides bipedales: nec ſimilitudinis inter duos parietes albos. His poſitis, quæritur, *quænam ſint fundamenta relationum?* Ad quod reſponderi debet; quòd ſint *tria fundamenta remota*, & *tria fundamenta proxima*, quæ fundant tres relationes, quæ dicuntur relationes primi, ſecundi, & tertij generis; de quibus in triplici concluſione ſequenti.

CONCLVSIO PRIMA.

FVndamenta remota relationum *primi generis* ſunt tria, ſcilicet *ſubſtantia*, *quantitas*, & *qualitas*: fundamenta verò proxima ſunt duo, nempe *vnitas*, & *numerus*. Vtrumque patet ex definitione Ariſtotelis, qui 5. *Metaph.* ait; *ea ſunt eadem*, *quorum ſubſtantia eſt vna*; vt Petrus & Paulus. *Ea ſunt æqualia*, *quorum quantitas eſt vna*; vt duo ligna vnius pedis. Ea tandem *ſunt ſimilia*; *quorum qualitas eſt vna*; vt duo parietes albi. Ex quibus videtur, quòd Subſtantia, Quantitas, & qualitas ſint fundamenta remota harum relationum: vnitas verò, ſeu conuenientia ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatis, eſt fundamentum proximum identitatis, æqualitatis, & ſimilitudinis,

Sicut autem vnitas & conuenientia ſubſtantiæ, quantitatis & qualitatis ſunt fundamenta proxima identitatis, æqualitatis, & ſimilitudinis: ſic etiam *numerus*,

ſeu

ſeu diſconuenientia eſt fundamentum diuerſitatis,inæqualitatis & diſſimilitudinis, quæ ſunt relationes oppoſitæ: *Ea enim ſunt diuerſa, quorum ſubſtantia eſt diſconueniens; ea ſunt inæqualia, quorum diſconueniens eſt quantitas; & ea ſunt diſſimilia, quorum qualitates diſconueniunt.* Porrò per nomen ſubſtantiæ intelligitur omnis quidditas rei, ſiue ſit accidens, ſiue ſit ſubſtantia; vnde, quia duæ lineæ habent eandem quidditatem, ideò dicuntur habere relationem identitatis inter ſe.

CONCLVSIO SECVNDA.

FVndamenta remota relationum *ſecundi generis* ſunt *potentia actiua*, & *paſſiua*; fundamenta verò proxima earum ſunt *actio* & *paſſio*. Paternitas V. G. & omnis relatio cauſæ ad effectum eſt relatio ſecundi generis: vt autem ſit paternitas in homine, debet *primò* eſſe in illo potentia generandi, quæ eſt fundamentum remotum; & inſuper debet eſſe in eodem actualis generatio, quæ eſt fundamentum proximum: ſic etiam, vt in homine ſit filiatio, requiritur primò, quòd habeat potentiam ad generari; quæ eſt potentia paſſiua, & fundamentum remotum. Deinde, requiritur *ſecundò*, quòd generetur actualiter, quod eſt paſſio, & fundamentum proximum filiationis. Hoc idem videtur in omnibus relationibus cauſæ ad effectum, quoniam in cauſa requiruntur potentia productiua & actualis productio: & in effectu requiruntur potentia ad produci & actualis productio paſſiua. Vnde conſtat potentiam actiuam & paſſiuam eſſe fundamenta remota relationum ſecundi generis; actionem verò & paſſionem eſſe fundamenta proxima earum.

CONCLVSIO TERTIA.

FVndamenta remota relationum *tertij generis*, ſunt *Vnitas*, *Veritas*, *Bonitas*, *Perfectio*, *Imperfecti* & *Malitia* obiecti; fundamentum verò proximum earundem eſt *commenſuratio* ad obiectum. *Primum patet*, quia ſcientia v. g. ab obiecto deſumit, quòd ſit *vna*, *vera*, *bona*, *perfecta*, aut *imperfecta*; quale enim eſt obiectum, talis eſt ſcientia: vnde qualitates obiecti ritè dicuntur eſſe fundamenta remota relationum quæ intercedunt inter obiectum & ſcientiam. *Proba-*

tur ſecundum ex hoc, quòd, vt ſcientia ſit bona, non ſufficiat, quòd ipſa habeat obiectum bonum, aut malum, ſed requiritur inſuper, quòd actualiter commenſuretur cum obiecto: ergo illa commenſuratio eſt fundamentum proximum relationum *tertij generis*.

Obijcies, relatio ſcientiæ ad obiectum ſcibile fundatur in actiones; quia ſcientia tendit & agit circa obiectum: ergo fundamentum relationum tertij generis non eſt commenſuratio ad obiectum, ſed actio circa illud. Reſp. reuerà ſcientiam agere, vel potiùs tendere circa obiectum, ſed illa tentio non eſt phyſica, quia non producit obiectum, nec aliquid in illo operatur; ſed eſt ſolùm actio intentionalis, quia intendit in illud, vt ipſum intelligat: & ſic non eſt propriè actio.

Quæres, vtrùm vna relatio poſſit eſſe fundamentum alterius? Affirmatiuè reſpondet Scotus *in* 1. *diſt.* 19. *quæſt.* 1. & *in* 2. *diſt.* 1. *quæſt.* 4. vbi affirmat *vnam relationem poſſe fundare aliam*. Duo enim homines poſſunt eſſe ſimiles in paternitate; & ſic ſimilitudo, quæ eſt relatio, fundatur in relatione paternitatis. Proportionalitas etiam eſt *ſimilitudo duarum proportionum*, ex Euclide 5. *Geomet.* ſed proportio eſt relatio, in qua fundatur proportionalitas; ergò vna relatio poteſt eſſe fundamentum alterius. *Dices*, à ſola qualitate res dicuntur *ſimiles*: ergo non à relatione. *Reſp.* à ſola qualitate res propriè dici ſimiles, quia ſimilitudo propriè ſumpta fundatur in accidente abſoluto, attamen ſimilitudo impropria deſumi poteſt à relatione, quia non habemus aliam vocem, quà exprimatur iſta conuenientia inter duos patres. *Dices*, ſi vna relatio eſt fundamentum alterius, ſecunda erit fundamentum tertiæ, tertiæ quartæ; & ſic in infinitum. *Reſp.* quod hoc verum foret, ſi vna relatio fundaretur in alia eiuſdem rationis, V. G. vna paternitas in alia paternitate: falſum verò eſt in noſtro ſenſu, vbi vna relatio diuerſæ rationis fundatur in alia: non dicimus enim, quòd paternitas fundet paternitatem; ſed dicimus, quòd paternitas ſit fundamentum ſimilitudinis, quæ relationes ſunt diuerſæ.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

Vtrum relatio diſtinguatur realiter à ſuo fundamento.

LOquuti fuimus multoties, ſed præſertim in quæſtione octaua, de Vniuerſalibus in genere de diſtinctionibus reali, formali, & rationis: hic tantùm addendum eſt, quòd diſtinctio realis eſt duplex, nempè realis maior, & realis minor. *Realis maior* reperitur inter duo, quorum vtrumque poteſt eſſe ſine alio, vt V.G. inter Petrum & Ioannem. *Realis minor* admittitur inter duo, quorum illud poteſt eſſe ſine iſto, non verò iſtud ſine illo: & ſic diſtinguitur genus à qualibet ſpecie ſeorſim ſumpta, quoniam animal poteſt eſſe ſine homine, non verò homo ſine animali. Quærentes, quomodò diſtinguatur fundamentum à relatione, hanc difficultatem intelligere debent de fundamento proximo; dubitari enim non poteſt, quin fundamentum remotum à relatione diſtinguatur realiter; ſubſtantia enim, quantitas, & qualitas euidenter diſtinguuntur ab identitate, æqualitate, & ſimilitudine. Porro noſtra quæſtio intelligi poteſt, tum de relatione *categorica*, tum de relatione *tranſcendentali*; qualis eſt relatio *creatura* ad Deum *creatorem*.

CONCLVSIO.

RElatio *prædicamentalis* realiter diſtinguitur à ſuo fundamento. Hæc concluſio Scoti *in* 2. *diſt.* 1. *quæſt.* 4. *& in* 3. *diſt.* 1. *quæſt.* 1. *& quæſt.* 3. ſicut & 5. *Metaph. quæſt.* 11. Huic aſſertioni non contradicunt multi Thomiſtæ: ſed Nominales firmiter contendunt relationem à ſuo fundamento ne formaliter quidem diſtingui; ſed ratione duntaxat, vt habet Ochamus in 1. *diſt.* 30. *quæſt.* 1. & ab iſtis non diſſidet Suares.

Probatur antecedens concluſio. *Illa diſtinguuntur realiter, quorum entitates re ipſa non ſunt idem*, ſed entitas fundamenti re ipsà non eſt idem cum entitate relationis, quoniam entitas relationis eſt purus ordo, ſeu reſpectus cuius totum eſſe eſt *ad aliud ſe habere*: entitas verò fundamenti non eſt purus ordo, cùm totum eſſe illius non ſit *ad aliud*, ſed re verà ſit *quid abſolu-*

ſolutum: ergò relatio diſtinguitur realiter à ſuo fundamento. Deinde, *quæ poſſunt ſeparatim exiſtere & ſeparata conſeruari diſtinguuntur realiter;* ſed paternitas poteſt ſeparari à potentia generandi, & ab actuali generatione; quandoquidem abeunte generatione actuali patris, remanet paternitas: ergo relatio diſtinguitur realiter à fundamento remoto & proximo, ſaltem diſtinctione *reali minori;* quia, licèt non poſſit eſſe actualis generatio ſine paternitate; tamen poteſt eſſe paternitas ſine generatione actuali.

Tandem cauſa realiter diſtinguitur ab effectu; ſed fundamentum proximum eſt cauſa relationis: ergo relatio diſtinguitur à fundamento proximo. Quòd ſi ex hac ratione concludatur quòd proprietas diſtinguatur à ſubiecto; quandoquidem proprietas à natura ſubiecti reſultat, ſicut relatio ex poſitione fundamenti & termini; Reſponderi debet, quòd natura non ſit reuerà cauſa *phyſica* proprietatis, nec fundamentum cauſa propria relationis; ſed vtraque eſt tantùm cauſa *metaphyſica*, ſeu per reſultantiam: attamen non debet dici, quòd, ſicut proprietas non diſtinguitur *realiter* à ſubiecto; ſic nec relatio *realiter* à fundamento diſtinguatur: in hoc enim differunt, quòd proprietas ſit *quid abſolutum;* ſicut eſſentia; relatio verò eſt *quid reſpectiuum,* & fundamentum *quid abſolutum:* cùm autem eadem res non poſſit ſimul eſſe abſoluta, & reſpectiua: conſequenter relatio & fundamentum diſtinguuntur *realiter*.

Obijcies, licèt in relationibus *ſecundi generis,* quæ fundantur in actione & paſſione, relatio diſtinguatur *realiter* à ſuo fundamẽto: vt paternitas à generatione: attamẽ relationes *primi generis*, quæ fundantur in vnitate ſubſtantiæ, quantitatis, aut qualitatis, non diſtinguuntur *realiter;* quia non poteſt ſubſtantia eſſe vna in duobus entibus, quin ſit identitas; & non poteſt eſse identitas, quin ſit vnitas ſubſtantiæ: ergò in illis relationibus relatio non diſtinguitur realiter à ſuo fundamento. *Reſp.* In his relationibus primi generis fundamentum à relatione diſtingui realiter, quia ſcilicet fundamentum eſt cauſa ipſius relationis; & cauſa diſtinguitur ab effectu. Eſt, inquam, cauſa relationis, non quidem per veram, & phyſicam efficientiam; ſed per reſultantiam, & eo modo quo dari poteſt relationis cauſa: non poteſt enim aliam habere cauſam, quàm reſultantiæ.

Obij-

Obijcies, Si relatio diſtingueretur realiter à fundamento, Petrus nato filio acquireret nouam entitatem: ſed nulla eſt cauſa producens illam entitatem in Petro: ergo relatio non eſt entitas diſtincta realiter à fundamento. *Reſp.* nato filio, Petrum acquirere nouam entitatem, ſed relatiuam; cuius nouæ entitatis cauſa eſt actualis generatio: qua poſita, reſultat ordo patris ad talem filium. Nec hoc mirum videri debet, ſi tales entitates quamuis reales ita de facili reſultent ex poſitione fundamenti: cùm ex pulſato aere reſultet ſonus, qui mirabiliori fœcunditate diffunditur aliquando in ingens ſpatium. *Si dicatur* non poſſe concipi, quòd dealbans parietem Lutetię producat entitatem realem ſimilitudinis in India. *Reſp.* hoc de facili concipi poſſe, ſi intelligatur, quòd entitas illa realis non producatur primariò, & per veram efficientiam; quæ dari non poteſt in diſtans; ſed ſecundariò, & tantummodò per reſultantiam

CONCLVSIO SECVNDA.

RElatio *tranſcendentalis*, qualis eſt *relatio creaturæ ad Deum creatorem*, non *realiter*, ſeu *formaliter tantùm* diſtinguitur à creatura. Sic adhuc Scotus *in 2. diſt. 1. quæſt. 4.* & *in report. in 2. diſt. 1. quæſt. 6.* Ratio *primi* eſt, quia illa relatio identificatur *realiter* cum ſuo fundamento, ſine cuius termino fundamentum eſſe non poteſt: ſed *creatura* nequit eſſe abſque Deo, à quo dependet in eſſe & in conſeruari; cùm *eſſe dependens* ſit *modus extrinſecus creaturæ*, ſicut *eſſe independens* eſt *modus extrinſecus Dei*: ergo relatio creaturæ dependentis ad Deum independentem *realiter* identificatur cum *creatura*.

Secunda pars probatur, ex hoc, quòd *illa quæ ſunt inſeparabilia ab inuicem, differant formaliter*, quando habent diſtinctas definitiones ſeu deſcriptiones, quæ fundantur in diuerſitate conceptuum obiectiuorum: vt diximus in Appendice entis rationis, loquentes de ſecundis intentionibus; ſed relatio creaturæ ad Deum creatorem talis eſt, vt creatura ſeparata à Deo non poſſit exiſtere; & vlteriùs habent diſtinctas formalitates ſeu definitiones, cùm creatura ſit entitas abſoluta, & relatio ſit entitas reſpectiua; illa *ad ſe*, hæc verò *ad aliud*: ergo relatio creaturæ ad Deum creatorem diſtinguitur *formaliter* ab ipſa creatura.

Obijcies, ſi relatio dependentiæ creaturæ ad Deum independentem identificetur realiter cum creatura, omnia entia creata erunt relatiua, quoniam à Deo dependent: quod tamen abſurdum eſt dicere, inquit Philoſopus 4.*Metaph.tex.*26. Reſp. omnia entia propter talem dependentiam eſſe quidem relatiua *denominatiuè*, quia inuoluunt talem relationem in eſſe creato incluſam: non tamen dici debent *quidditatiuè & eſſentialiter* entia relatiua: quia talis relatio diſtinguitur *formaliter* ab earum natura, quæ eſt abſoluta in ſe.

Quæres, an à fundamento & termino exiſtentibus poſſit ſeparari relatio? Hoc affirmant Franciſcus Mayronius, Ruuius, & alij: communiter verò negant alij cum Scoto *quodlib.*3.& *in* 2.*diſt.*1.*quæſt.*4.ac etiam *quæſt.* 25. *Prædicam.* Ratio huius ſumitur ex communi axiomate philoſophorum, qui dicunt, *ex poſitione fundamenti & termini neceſſario reſurgere relationem. Quòd ſi dicant aduerſarij*. Deum poſſe ſupplere dependentiam, quam relatio habet ad fundamentum & terminum, ſicut ſupplet in Euchariſtia dependentiam accidentis ad ſubiectum. *Reſp.* Deum poſſe reuerà ſupplere vicem cauſæ terminantis ad aliquid abſolutum, qualis eſt dependentia accidentis à ſubiecto; ſed non poſſe ſupplere dependentiam cauſæ terminantis ad reſpectiuum: vnde dicit Scotus locis præcitatis, quòd dependentia relationis à fundamento & termino ſit *eſſentialis* & *inſeparabilis* ab vtroque, vt videre eſt *in report. in* 4. *diſt.* 12. *quæſt.* 1. Hoc confirmari poteſt ex inſeparabilitate proprietatum à ſubiectis à quibus emanant.

Licèt ergo in doctrina Scoti inhærentia actualis & aptitudinalis non ſint de eſsentia accidentis, quoniam accidens poteſt *diuinitus* exiſtere abſque inhærentia actuali, vt fides docet, & inhærentia habitualis eſt tantùm proprietas ipſius accidentis realiter identificata ſubiecto: vti habet Scotus *quodlib.*3. & *in* 4. *diſt.* 12. *quæſt.* 1. hoc tamen verum eſt tantùm pro dependentia & inhærentia *accidentis abſoluti*, cùm relatio nunquam poſſit eſse abſque actuali inhærentia, quæ eſt idem realiter cum relatione: vt colligitur ex *quodlib.* 12. Ex his ergo colligere eſt, quòd ab exiſtentibus fundamento & termino nunquam poſſit relatio ſeparari.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

Vtrum terminus relationis ſit quid abſolutum.

IDeſt, an ratio formalis ſub qua terminus terminat relationem, ſit *quid abſolutum*, vel *reſpectiuum*: an v.g. filius ſit terminus paternitatis, vt filius eſt, vel vt eſt homo genitus: ſi enim terminat vt filius, terminus relationis eſt quid relatiuum; ſi verò terminat vt eſt homo genitus, eſt quid abſolutum: nam eſſe genitum eſt eſſe fundamentum filiationis, quæ eſt relatio reſultans ex homine genito. Quod vt melius intelligatur

Notandum eſt in productione filij *tria* eſſe *inſtantia naturæ*. In *primo* eorum concipitur homo generans, & tunc non eſt adhuc homo genitus, quia producens eſt prius naturà producto; nec conſequenter in illo inſtanti intelligitur pater, cùm non ſit pater, niſi referatur ad hominem genitum. *In ſecundo inſtanti* concipitur homo genitus ab homine generante, & tunc eſt adhuc quid abſolutum; quandoquidem relatio reſultat tantùm poſtea ex homine genito & generante. *In tertio verò inſtanti* homo generans intelligitur fundare relationem paternitatis, & filius genitus intelligitur fundare relationem filiationis.

Supra hanc quæſtionem tripartita eſt philoſophorum opinio. Caietanus enim, Fonſeca, & Complutenſes ſuſtinent omnem relationem tam mutuam, quàm non mutuam terminari ad relatiuum. Thomiſtarum plurimi cum Ferrarienſi & Ruuio contendunt relationem mutuam terminari ad relatiuum, & relationem non mutuam terminari ad abſolutum. Scotus verò *in 1. diſt.* 30. *quaſt.* 1. & *in repor.* Ibidem affirmat vtramque relationem mutuam & non mutuam terminari ad abſolutum; & illi conſentiunt Raconius, Suares & complures etiam ex Thomiſtis.

CONCLVSIO PRIMA.

TErminus relationis creatæ non mutuæ eſt *quid abſolutum*. Dixi *relationis creatæ*; nam relationes increatæ terminantur *ad quid relatiuum*; quandoquidem relatio paternitatis D. non terminatur ad

Deum genitum: aliàs eſſent plures Dij, quorum vnus eſſet generans, & alius genitus.

Quod relatio creata non mutua terminetur ad aliquid abſolutum, patet ex Ariſtoteles 5. *Metaph. cap.* 15. vbi ſtatuit diſcrimen inter relationes primi & ſecundi generis, & relationes tertij generis, ſeu tertij modi in eo couſiſtens; quòd in iſtis vnum non referatur quidem ad alterum, v.g. ſcientia ad ſcibile, alterum autem non referatur ad reliquum; ſed quòd non refertur ad aliud eſt abſolutum: ergo relationes non mutuæ, quarum terminus ad aliud non refertur, terminantur *ad aliquid abſolutum*

Deinde, relatio creaturæ ad Deum eſt *non mutua*, quia Dei ad creaturam nulla extat relatio realis; ſed Deus, quem relatio creaturæ reſpicit tanquam terminum, eſt ens abſolutum, cùm non dicat relationem realem ad creaturam: ergo relatio non mutua terminatur ad abſolutum. *Tandem*, relatio ſcientiæ ad ſcibile eſt relatio non mutua, quæ ad tertium modum pertinet, ex Ariſtotele 5. *Metaph. cap.* 15. ſed licèt ſcientia referatur ad ſcibile, non tamen ſcibile refertur ad ſcientiam; vnde dicunt Philoſophi, quòd *relationes tertij generis ſint non mutuæ*: ergo relatio non mutua terminatur *ad abſolutum*.

Ob hoc notat Scotus ſuper textum Ariſtotelis 5. *Metaph. cap.* 15. quòd ſint tres modi relatiuorum. *Primus* fundatur ſuper vnum & multa, cuiuſmodi ſunt relationes identitatis & diuerſitatis, æqualitatis & inæqualitatis, ſimilitudinis & diſſimilitudinis. *Secundus* fundatur ſuper potentiam actiuam & paſſiuam, quales ſunt relationes producentis & producti, mouentis & mobilis, cauſæ & effectus. *Tertius* fundatur ſupra menſuram & menſurabile, vti ſunt relationes intellectus ad intelligibile, & ſcientiæ ad ſcibile. Relationes autem primi & ſecundi modi dicuntur *mutuæ*, quia ex vtroque extremo conſurgit relatio *realis*: relationes verò tertij modi vocantur *non mutuæ*, quia ex vno quidem extremo exurgit relatio realis, non tamen ex alio; & ſic iſtud extremum, quod eſt terminus relationis realis, eſt quid abſolutum, quandoquidem non refertur realiter ad aliud extremum, vnde diximus, quòd relatio realis *non mutua* terminatur *ad abſolutum* contra Caietanum & Complutenſes.

CON-

CONCLVSIO SECVNDA.

R*Elatio mutua* terminatur etiam *ad aliquid abſolutum*, vt innuit Scotus *in* 1. *diſt.* 30. *quæſt.* 1. Cauſa enim refertur ad illud quod efficit immediatè & per ſe: ſed cauſa non producit primariò relationem, ſed immediatè producit entitatem effectus: ergo refertur formaliter & terminatur ad entitatem effectus: ſed entitas effectus eſt abſoluta, quia eſt fundamentum ex quo reſultat relatio, & fundamentum relationis non eſt quid relatiuum; & ſic terminus relationis mutuæ eſt quid abſolutum. Hoc illuſtratur exemplo. Pater enim v. g. reſpicit illud quod formaliter generat; ſed pater non generat relationem primariò & per ſe, ſed generat ſubſtantiam abſolutam hominis geniti: ergo paternitas terminatur ad aliquid abſolutum; & ſic dicendum eſt, quòd filius, vt homo genitus, terminet paternitatem; non verò vt filius eſt; quia prius eſt homo genitus, quàm filius ſecundùm tria inſtantia allegata, in primo quorum eſt homo generans, in ſecundo eſt homo genitus, & in tertio reſultat relatio patris ad filium, & filij ad patrem: iuxta illud effatum commune, *ex poſitione fundamenti & termini reſultat relatio*: ergo terminus antecedit relationem, & ſic non eſt quid relatiuum.

Obijcies 1. *vnum relatum refertur & terminatur ad correlatum*; ſed correlatum eſt quid relatiuum: ergo terminus relationis eſt quid relatiuum. Maior patet ex hoc, quod pater referatur ad filium, qui eſt quid relatiuum; & ſic terminus debet dici relatiuus. *Reſp.* diſt. maj. vnum relatum refertur ad correlatum; quatenus eſt terminus, concedo: quatenus eſt correlatum formaliter, nego. Pater enim, vt diximus, non refertur primariò ad filium, vt filius eſt; ſed vt eſt homo genitus; refertur enim primariò pater vt homo generans ad id quod primariò generat; ſed pater non generat filiationem, nec filium vt filium, ſed producit hominem genitum, ex quo reſultat relatio filiationis.

Obijcies 2. *Relatiua ſunt ſimul naturâ*, vt inquit Philoſophus: ergo eodem inſtanti quo eſt pater, eodem inſtanti eſt filius: ergo paternitas, quæ eſt relatio patris, terminatur ad filium, qui eo inſtanti naturæ exiſtit: ergo paternitas terminatur ad relatiuum. *Reſp.* Ariſtotelē

loqui

loqui de relatiuis, vt ſunt correlatiua formaliter ſumpta; ita quòd eodem inſtanti quo eſt pater vt pater, eodem inſtanti ſit filius vt filius, quia correlatiua ſunt ſimul naturâ, & mutuò ſe ponunt: hoc tamen non impedit, quin in filio duæ entitates conſiderentur, quarum vna eſt abſoluta, nempè eſſe homo genitus: & alia eſt relatiua, nempè eſse filius: filius autem vt filius non terminat paternitatem, ſed eſt ſubiectum filiationis; terminat verò vt eſt homo genitus, quod eſt quid abſolutum, ex quo emergit filiatio.

Obijcies 3. ſi relatio mutua terminetur ad aliquid abſolutum, ſicuti terminatur non mutua, non diſtinguetur relatio mutua à non mutua: quandoquidem ambæ tenderent ad terminum abſolutum *Reſp.* reuerà per hoc non diſtingui tales relationes, benè autem in hoc, quòd in relatione mutua reſultet relatio realis ex parte vtriuſque extremi; vbi in relatione non mutuâ ex parte termini non reſultat relatio realis ad aliud extremum. *Dices*, diuinæ relationes terminantur ad aliquid relatiuum: ergo & etiam creatæ, quia vtrobique eadem eſt ratio. Reſp. neg. conſeq. quoniam perſona creata eſt abſoluta, perſonæ verò increatæ ſunt relatiuæ.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum ad multiplicationem terminorum multiplicentur relationes.

NOn loquimur de terminis ſubordinatis, quoniam diximus aliàs genus vnica relatione referri ad ſpecies & ad indiuidua: ſed intelligitur quæſtio de *terminis immediatis*, & non *ſubordinatis*: vtrùm ſcilicet tot ſint relationes in patre, quot habet filios. Vt autem hoc faciliùs intelligatur, accipiendæ ſunt duæ ſequentes regulæ. Prima eſt hæc, *ad multiplicationem concretorum non ſufficit multiplicatio formarum, ſed requiritur multiplicatio ſuppoſitorum*; ita vt, eſtò pater habeat duas paternitates, quia duos filios habet; non tamen dici debet plures patres: quia, licèt formæ, nempe paternitates, multiplicentur; quia tamen ſuppoſitum, nempè homo qui eſt pater, non multiplicatur; ideò non debet multiplicari pater in concreto, nec dici proinde plures patres propter multiplicationem paternitatum. Secunda regula iſta eſt *ad multiplicationem, concretorum non*

re-

requiritur multiplicatio formarum, *ſed ſufficit multiplicatio ſuppoſitorum*: vnde, ſi per potentiam D. vna albedo eſset in duobus ſubiectis, eſsent tamen duo alba; licèt eſset vna tantùm forma, nempe vna albedo.

a

CONCLVSIO.

AD multiplicationem terminorum multiplicantur relationes, ſic Scotus *in 5. diſt. 8. quæſt. vn.* & cum illo Raconius, Suares, & multi Alij contra D. Thomam 3.p. quæſt. 25. art. 5. & alios quoſdam, qui arbitrantur vnitatem aut pluralitatem relationum deſumi ab vnitate vel pluralitate fundamentorum, non verò à terminorum multiplicatione.

Concluſio noſtra ſic *Probatur*, quia relatio reſurgit *ex poſitione fundamenti & termini*, vbi ergo eſt multiplex poſitio fundamenti & termini, ibi eſt multiplex relatio, ſed quando pater generauit plures filios, ſunt plura fundamenta proxima, nempe plures generationes; & plures termini, nempe plures filij: ergo ad multiplicationem terminorum multiplicantur relationes; & ſic, ſi pater habeat plures filios, habebit plures paternitates. *Deinde*, cuilibet relationi correſpondet alia correlatio: ſed plures filij habent plures relationes ad patrem, ſcilicet plures filiationes: ergo in patre erunt etiam plures correlationes, ſeu plures paternitates. *Tandem*, quando patri tres filios habenti moritur primogenitus, perit relatio ad ipſum, & remanent aliæ relationes ad alios filios; ergo diſtincta eſt illa, quæ perijt, à relationibus aliorum, & ſic ad multiplicationem terminorum multiplicantur relationes.

Obijcies, ſi pater habens plures filios, haberet plures paternitates, eſsēt plures patres, quia ſicut prima paternitas facit vnū patrem, ſic ſecunda faciet alium patrem. *Reſp.* negando conſequentiam. Quia ad multiplicationem concretorum, vt diximus in prima regula, non ſufficit multiplicatio formarum, ſed requiritur inſuper multiplicatio ſuppoſitorum: vnde, licèt paternitates, quæ ſunt formæ, multiplicentur, non tamen pater, qui eſt concretum, multiplicatur: quia ſuppoſitum patris, nempe homo, non multiplicatur. Per eandem regulam, eſto Petrus habeat duas ſcientias, aut duas veſtes, non tamen dicentur plures ſcientes, aut plures veſtiti.

Obij-

Obiicies, genus vnicà relatione refertur ad duas ſpecies immediatas, quæ ſunt duo termini, vt patet de animali, quod eadem relatione refertur ad hominem & brutum: ergo vnicà relatione pater refertur ad duos filios; & ſic multiplicatis terminis non multiplicantur relationes. *Reſp.* negando paritatem, quia plures ſpecies ſunt terminus totalis & adæquatus relationis generis; genus enim non poteſt conſeruari, niſi per reſpectum ad duas ſpecies, ſiue ambæ ſint actuales, ſiue vna ſit actualis & altera poſſibilis: vnde ponitur in definitione generis, quòd prædicetur de pluribus ſpeciebus, non ſic autem in propoſito noſtro, vbi vnus filius eſt terminus adæquatus & totalis patris; quoniam eſſet adæquatè pater, ſi haberet tantùm vnum filium: & ſic, quando habet plures filios, non refertur ad illos vnicà relatione, ſicut genus ad ſpecies.

Obijcies tertiò, impoſſibile eſt plura accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto: vnde, licèt in lacte ſint duo accidentia ſpecie differentia, nempe albedo & dulcedo, non tamen poſſunt eſſe in lacte duæ albedines, aut dulcedines: ſed duæ paternitates ſunt duo accidentia, quæ ſolo numero differunt: ergo non poſſunt eſſe in eodem patre, & ſic multiplicatis filiis, non multiplicantur paternitates. *Reſp.* maiorem eſſe verám in accidentibus abſolutis, vt in albedine aut dulcedine, quæ ſunt qualitates, & conſequenter accidentia abſoluta: falſam verò in accidentibus relatiuis, vt ſunt paternitates, quæ multiplicantur ad multiplicationem fundamenti & termini.

Obijcies quartò, filius vnicà relatione refertur ad patrem & ad matrem: ergo pater vnicà relatione refertur ad plures filios. *Reſp.* negando conſequentiam, quia vnus filius eſt terminus totalis & adęquatus patris, pater verò & mater ſunt tantùm vnus terminus totalis filii, & quilibet parens ſeorſim eſt tantùm terminus inadæquatus; & ſic eſt tantùm vna filiatio terminata adæquata ad vtrumque parentem. *Quod ſi dicatur*, amiſso vno parente, & retento alio, remanet filiatio: ergo ſignum eſt, quòd ſit duplex filiatio, vna quæ deperdita eſt mortuo patre, & alia quæ remanſit ad matrem ſuperſtitem: ergo filius habet duas relationes ad patrem & ad matrem. *Reſp.* negando hoc, quia cùm pater & mater ſint vna cauſa totalis filii, filius habet tantùm vnam relationem totalem ad vtrumque; quæ relatio,

nec

nec totaliter deperditur, nec totaliter remanet in exemplo allato; ſed inadæquate, & partialiter remanet & deperditur partialiter: vnde non ſunt duæ relationes filiationis ad patrem, & ad matrem adæquatæ, ſed vna tantùm totalis, & adęquata.

Quæres, à quo repetantur *diſtinctio*, & *vnitas relationum*; an ſcilicet ex fundamento, an ex termino, an ex vtroque? *Reſpondeo diſtinctionem genericam* relationum repeti præcisè ab *vnitate generica* terminorum, & fundamentorum; & ſic æqualitas, & identitas ſunt relationes, quæ genericè diſtinguuntur; quia earum fundamenta, quæ ſunt quantitas, & ſubſtantia, diſtinguuntur genere: è contrà verò æqualitas, & inæqualitas, quæ habent idem genus pro fundamento, nempe quantitatem ſunt vnum ſpecie. *Diſtinctio, & vnitas ſpecifica* relationum pendent eodem modo à *diſtinctione vel ab vnitate* fundamentorum, & terminorum, & ideò duæ ſimilitudines ſunt quid vnum ſpecie, quia habent *vnum* fundamentum *ſpecificum*, nempe eandem qualitatem albedinis. *Diſtinctio denique, & vnitas numerica* petuntur à diſtinctione numerica fundamenti, & termini; ex vna enim generatione reſultat communiter tantùm vnica relatio paternitatis: licèt aliquando poſſit fieri, quòd ſit vnicum fundamentum, nempè vna generatio, attamen erunt duo filij, & proinde duæ paternitates reſultabunt ex eodem fundamento numerico; ſed pro tunc illæ relationes multiplicantur tantùm ad multiplicationem terminorum.

Quæres, an *terminus* ſit de eſſentia relationis? Hæc difficultas ideo proponitur, quia in definitione relationis mentio fit de termino, nec poteſt definiri relatio quin in illa exprimatur *terminus*; vt patet, cùm dicitur, relatio eſt accidens cuius totum eſſe eſt referre vnum ad aliud; vbi per hoc vocabulum *ad aliud*, intelligitur terminus: cùm ergo definitio eſſentialis nihil aliud includat, niſi ea quę ſunt de eſſentia definiti; ideo ex hoc poſſet coniectari, quòd terminus foret de eſſentia relationis. *Reſpondeo* tamen negatiuè, quia nullum abſolutum poteſt eſſe de eſſentia relatiui; ſed terminus eſt quid abſolutum, vt in quæſt. ſpeciali dictum eſt: ergo terminus non poteſt eſſe de eſſentia relationis. Ad id autem quod allegatur ingredi definitionem eſſentialem relationis; reſpondendum eſt, quòd talis definitio non ſit purè eſſentialis, ſed eſſentialis

data

data per additamentum, in qua ſpecificatur terminus, qui tamen non eſt de eſſentia relationis; ſed eſt quid illi extrinſecum. Idem habetur in definitione accidentium, quæ non poteſt dari abſque eo quòd in illa exprimatur ſubiectum, quòd tamen non eſt de eſſentia accidentis: cùm *accidens, & ſubſtantia diſtinguantur realiter*

Quæres, an relatio prædicamentalis requirat terminum exiſtentem? Hoc admittunt aliqui vt Arimineuſis Soncinas, & Arriaga: ſed meliùs negant Scotus cum ſuis, & Thomiſtæ, qui volunt non dari relationem prędicamentalem, niſi terminum actualem realem habeat. Doctor noſter aſſerit quidem relationes aptitudinales non exigere terminum realem qui actu exiſtat; ſed idem præfatus doctor contendit talem relationem non eſſe prædicamentalem: relatio enim prædicamentalis habet totum ſuum eſſe *ad aliud*, ex Philoſopho: ergo *illud aliud* debet actu exiſtere. *Deinde*, relatio prædicamentalis ſupponit extrema coexiſtentia, ex quibus ſimul poſitis exoritur, vt effectus à ſua cauſa. *Tandem*, ſi relatio prædicamentalis tenderet ad terminum poſſibilem, homo qui nunquam filios procreauit, diceretur pater per relationes ad tot filios, quot poſſet procreare, quod eſt abſurdum: ob hoc dicit Scotus *quodlib.* 12. quòd relatio, quæ terminabatur antea ad aliquid actu exiſtens, quod poſtea non ampliùs exiſtit, non ſit realis; quia non ampliùs eſt ad terminum poſitiuum.

Quæres, vtrũ eſſentia relationis ſit *tota* in fundamento. Non deſunt qui arbitrati fuerint totam relationis eſſentiam eſſe in fundamento, ita quòd terminus nõ requiratur ad illam, niſi vt quid connotatum. Scotus verò & Scotiſtarum ſolidior pars contrari um tenent affirmantes relationem eſſentialiter à termino dependere, & ex illo conſurgere, ſicut & ex poſitione fundamenti. Sic, inquam, doctor noſter *in 4. diſt.* 12. *q.* 1. Relatio enim eſt eſsẽtialiter habitudo inter duo extrema, ſed illa duo extrema ſunt fundamentum, & terminus: ergo tota eſſentia relationis nõ reſidet in fundamento, ſed etiam in termino ſita eſt. Deinde, ex Ariſtotele *relatiua ſunt ſimul natura, & vno perempto, perimitur aliud*, vt habet in præſenti capite, ſed ſi tota relatio in ſuo eſſentiali ſita eſſet in fundamẽto, deſtructo termino, perſeueráret relatio: ergo rueret doctrina Ariſtotelis, vnde melius eſt, quod dicatur relationẽ eſſe ſimul in fundamento, & termino, tanquam in cauſis partialibus, ex quibus reſultat.

QVÆ-

QVÆSTIO VLTIMA.

De proprietatibus relationis, & de coordinatione huius prædicamenti.

QVatuor conditiones requiruntur, vt relatio reperiatur in hoc prædicamento. *Prima* eſt, quòd ſit *realis*; & ideò ab illo excluduntur relationes rationis. *Secunda* eſt, quòd ſit *finita*, & limitata; & proinde excluduntur relationes D. & tranſcendentales. *Tertia* eſt, quòd ſit *actualis*, & ſic mox dicebamus, quòd relatio habens terminum poſſibilem non ſit prædicamentalis. *Quarta* eſt, quòd debeat reſurgere *ex poſitione fundamenti & termini*, vnde exploditur ab hoc prædicamento relatio extrinſecus adueniens, quæ præter fundamentum, & terminum requirit adhuc aliquam conditionem extrinſecam vt ipſa reſurgat. His omnibus examinatis, ſupereſt, vt videamus, quænam ſint proprietates relationis.

CONCLVSIO.

ARiſtoteles *cap. ad aliquid* quinque proprietates videtur attribuere relationi, quarum *prima eſt*, quòd relatio *habeat contrarium*; ſed hoc non debet intelligi de relatis, vt relata ſunt; quandoquidem pater non eſt contrarius filio, ſed tantùm diſparatè oppoſitus; quatenus ratio paternitatis non eſt ratio filiationis: oppoſitio ergo ſeu contrarietas relatiuorum attendi tantùm debet penes fundamenta, & ſic illæ relationes, quæ habent fundamentum in contrarijs qualitatibus; vt ſimilitudo, & diſſimilitudo, quæ fundantur in albedine, & nigredine, dicuntur ſuſcipere contraria: relationes verò fundatæ ſuper ſubſtantiam, & quantitatem non ſuſcipiunt contrarietatem, vt diximus, ſicut nec illa fundamenta.

Secunda proprietas eſt, quòd relatiua ſuſcipiant *magis, & minus*; non quidem per ſe, quoniam relatio ratione ſui, nec creſcit, nec decreſcit, cùm ad illam non detur motus: ſed ratione fundamenti pro relationibus illis, quę fundantur in qualitate: quæ ſuſcipit intenſionem, & remiſſionem: ſic nix eſt lilio ſimilior, quàm pariete albo; & coruus eſt diſſimilior cygno, quàm pſittaco.

Tertia proprietas eſt, quòd relatiua dicantur *ad conuer-*

vertentiam, ſeu conuertantur inter ſe; ita quòd, ſi vnum relatum exiſtat, aliud exiſtere neceſſe ſit; dato enim patre, datur filius. Hæc tamen proprietas conuenit tantùm relatiuis ſecundùm *eſſe*, non verò relatiuis ſecundum *dici*, quæ vltima non conuertuntur, quandoquidem poteſt eſſe viſibile ſine viſione, & ſcibile ſine ſcientia.

Quarta proprietas eſt, quòd relatiua ſint *ſimul naturâ*; quod intelligi debet, vt antea dictum eſt, de relatiuis, vt correlatiua ſunt, non poteſt enim eſſe pater vt pater eſt, quin ſit filius vt filius; ſed poteſt intelligi pater vt homo generans, antequam intelligatur filius vt homo genitus: in primo enim inſtanti intelligitur homo generans, in ſecundo intelligitur homo genitus, & in tertio reſultat relatio inter vtrumque.

Quinta proprietas eſt, quòd relatiua ſint *ſimul cognitione*; vnde dicit Ariſtoteles, quòd ſi quis definitiuè nouerit vnum relatiuorum, definitiuè cognoſcat & aliud. Ratio huius eſt, quòd eſſentia relatiui ſit ad aliud ſe habere, & ſic eo inſtanti, quo cognoſcitur vnum relatiuum exiſtere, aliud etiam exiſtere cognoſcitur.

Quantum ad coordinationem huius prædicamenti, poſſet quidem ea colligi ex multiplici diuiſione relationis, quam attulimus in quæſtione ſecunda huius capitis; quia tamen ibi attulimus plures relationes, quæ non ſunt propriè prædicamentales, quales ſunt relatio rationis, ſecundùm dici, non mutua, aptitudinalis, & ſimiles; ideo aliter nunc dici debet quòd *relatio realis prædicamentalis* poſſit diuidi in Relationem Æquiparantiæ, & diſquiparantiæ. *Relatio æquiparantiæ* ſubdiuiditur in relationes Superpoſitionis, & ſuppoſitionis. *Relatio ſuperpoſitionis* ſecari poteſt in relationem cauſæ, & Dominij. *Relatio cauſæ* in relationem cauſæ internæ, quæ eſt materialis, aut formalis; & cauſæ externę, quæ eſt efficiens, aut finalis. *Relatio cauſæ efficientis* denique poteſt ſubdiuidi in Hanc, & illam.

CAPVT V.

De actione, & paſsione.

PRædicamentum antecedens continet relationes intrinſecùs aduenientes, & ſex ſequentia agunt de relationibus extrinſecè aduenientibus. Quænam autem ſit diſtinctio inter relationes Intrinſecè, & Extrin-

ſecè

ſecè aduenientes, ſufficienter diximus in fine quæſtionis ſecundæ capitis præcedentis; vbi agendo de diuiſione relationum, vtramque definiuimus accurratè. In hoc præſenti capite agemus de *actione*, & *paſsione*, quæ correlatiua ſunt, & in ſequenti agetur de quatuor vltimis prędicamentis.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit actio, & paſsio.

ACtio ſumitur non pro fluxu formæ ab agente in paſſum: v. gr. pro fluxu calefactionis, quæ exit ab igne, & tranſit in aquam; quia *vt ſic eſt* motus: ſed ſumitur *pro reſpectu agentis ad paſſum*, per quem agens dicitur formaliter agens, quando agit, & *ſic ſumpta actio* conſtituit hoc prędicamentum.

Paſſio multipliciter ſumitur. *Primò* pro proprietate rei, & ſic riſibilitas dicitur propria paſſio hominis. *Secundò* pro motu, ſeu paſſionibus appetitus ſenſitiui, & ſic Amor, Odium, ira, &c. dicuntur paſſiones animi. *Tertiò* ſumitur pro tertia ſpecie qualitatis. *Quartò*, pro conceptu animæ, vt quando dicitur, voces ſunt ſigna paſſionum, id eſt conceptuum, qui ſunt in mente. *Quintò* ſumitur pro forma recepta in patiente, & ſic paries, qui dealbatur, dicitur pati. *Sextò* denique, & ad propoſitum paſſio ſumitur pro reſpectu, qui reſultat inter patiens, & agens, & iſta relatio eſt correlatiuum actionis.

CONCLVSIO PRIMA.

ACtio eſt *reſpectus extrinſecus adueniens agentis ad paſſum*, ſeu tranſmutantis ad tranſmutatum; vt inquit Scotus, *quodlib.* 13. agens enim agendo in paſſum, ipſum tranſmutare dicitur. Paſſio verò, quæ eſt correlatiuum actionis, eſt *reſpectus extrinſecus adueniens patientis ad agens*. Iſti duo *reſpectus* diſtinguuntur eſſentialiter, & conſtituunt duo prædicamenta.

Obijcies, Actionem, & paſſionem non debere dici *reſpectus extrinſecus aduenientes*, quia ſicut poſitis duobus albis, neceſſariò reſultat ſimilitudo; ſic etiam poſitis igne, & ſtupa, actio neceſſariò ſequitur: ergo non benè definiuntur actio, & paſſio. *Reſp.* negãdo paritatem quia relatio inter duo alba neceſſariò reſurgit ex natu-

ra

ra extremorũ, ſine interuentu alterius circunſtantiæ, ita quòd non poſſit impediri, quin reſultet relatio ſimilitudinis: non ſic autem de igne, & ſtupa, quia ex poſitione eorum non ſequitur combuſtio; ſed debent approximari, debent tolli impedimenta, nempe humiditas ſtupæ; ac denique requiritur concurſus dei præter approximationem agentis ad patiens, & ſic magna eſt differentia inter relationes intrinſecus, & extrinſecus aduenientes.

CONCLVSIO SECVNDA

Actio quadrupliciter diuiditur, nimirum ratione ſubiecti, ratione durationis, ratione termini, & ratione principij. *Primò ratione ſubiecti*, actio diuiditur in immanentem, & tranſeuntem. *Immanens* eſt illa: cuius terminus remanet intra potentiam agentem; vt ſunt volitio, & intellectio; ſicut, & viſio, & auditio, quæ remanent in voluntate, in intellectu, in oculo, & in auribus. *Tranſiens* eſt illa, cuius terminus recipitur in patiente, ſic calefactio eſt actio tranſiens, quia calor productus per calefactionem, non remanet in igne calefaciente; ſed tranſit in aquam calefactam.

Secundò ratione durationis, actio diuiditur in inſtantaneam, & ſucceſſiuam. *Inſtantanea* illa eſt, cuius terminus producitur in inſtanti; vt illuminatio aeris, qui à ſole illuminatur totus ſimul, & non per ſucceſſionem. *Succeſsiua* eſt ea cuius terminus non producitur totus ſimul, ſed cum aliquo interuallo temporis; vt calefactio aquę, cuius calor acquiritur per gradus; aut dealbatio parietis, quę fit per partes.

Tertiò, ratione termini diuiditur actio in ſubſtantialem, & accidentalem. *Subſtantialis* eſt ea, per quam producitur, vel deſtruitur ſubſtantia: vt generatio quà homo producitur; & corruptio, quà ſubſtantia ligni deſtruitur per actiuitatem ignis. *Accidentalis eſt ea*, qua producitur tantùm accidens in ſubiecto; vt calefactio, quæ producit tantùm calorem, qui eſt qualitas; dealbatio, quæ tantùm producit albedinem.

Quartò denique ratione principij diuiditur actio in naturalem, & artificialem. *Actio naturalis* eſt illa, cuius principium eſt à natura; vt attractio ferri à magnete. *Artificialis* ea eſt, cuius principium eſt ab arte, vt citharizatio,

Paſſio totidem modis diuiditur. *Primò ratione* ſcilicet *ſubiecti*, in *immanentem*, & *tranſeuntem*, vt viſio in pariete, & calefactio in aqua. Secundò *ratione durationis in inſtantaneam*, & *ſucceſsiuam*, vt illuminatio paſ-

ſiua

ſiua aeris, & paſſiua calefactio aquæ. Tertiò *ratione termini* in *ſubſtantialem*, & *accidentalem*, vt generatio paſſiua Petri, & dealbatio paſſiua parietis. Quartò denique *ratione principij*, in *naturalem*, & *artificialem*; vt attractio paſſiua ferri, & pulſatio paſſiua organorum.

Quantum ad proprietates vtriuſque, tres aſſignantur communiter. *Prima eſt*, quòd actio, & Paſſio *ſuſcipiant contrarietatem*; non quidem ratione ſui, ſed ratione qualitatum, quę exeunt ab agente, & tranſeunt in patiens; vt calefactio, quà producitur calor, & frigefactio, quà producitur frigus. *Secunda*, quòd *ſuſcipiant magis, & minùs*; quòd etiam intelligendum eſt per accidens, ratione qualitatum, quæ producuntur in maiori vel in minori gradu, vna enim aqua magis calefit, quam alia. *Tertia* tandem eſt, quòd actio, & paſſio ſe ſe *inferant*, quia paſſio infert actionem, & actio paſſionem; ſicut pater infert filium, & filius patrem: quoniam *vnum agere non poteſt, quin patiatur aliud*.

QVÆSTIO II.

Vtrum actio, & paſsio diſtinguantur realiter.

ACtio *pro materiali ſumpta* eſt quid abſolutum, quoniam eſt fundamentum relationis, ſicut generatio actiua eſt fundamentum paternitatis, & proinde eſt quid abſolutum: nemo enim dubitat, quin viſio materialiter ſumpta, & vt eſt actio, priùs debeat eſſe, quàm relatio reſultans ex illa viſione, & viſibili, & ſic actio materialiter, & fundamentaliter ſumpta eſt ens abſolutum pertinens ad habitum, & diſpoſitionem: defectu tamen vocum, actio fundamentaliter ſumpta, & relatio Actionis ex ea reſultans vocantur eodem nomine. Quòd actio fundamentaliter ſumpta ſit qualitas, patet, quia denominat ſubiectum quale; à viſione enim homo denominatur videns. *Actio autem pro formali* dicit relationem agentis ad paſsum. Idem dicendum eſt de paſſione, quæ ſi fundamentaliter ſumantur, eſt quid abſolutum; quoniam prius ſubiectum pati debet, quàm referatur ad agens: ſi verò ſumatur pro formali, eſt reſpectus paſſi ad ipſum agens.

CONCLVSIO.

ACtio, *& Paſsio pro formali ſumpta diſtinguuntur realiter*: quia ſunt duo reſpectus, ſeu duæ correlatio-

nis tranſeuntis, qui reuerà in patiente recipitur.

Quantùm ad coordinationem huius prædicamenti; ſic fieri poteſt dicendo quòd *actio* diuidatur in vitalem & non vitalem. *Vitalis* ſubdiuiditur in ſenſitiuam & intellectiuam. *Senſitiua* in externam & internam. *Externa denique* in hanc & illam. Hoc idem dici debet de paſſione, in qua eædem diuiſiones reperiuntur.

CAPVT VLTIMVM.

De quatuor vltimis prædicamentis.

QVia reliqua prædicamenta ſunt minimę entitatis nec maximæ *neceſſitatis*; ideò poſſumus illa paucis conſtringere, & eodem capite delineare ſufficienter quæ ſcitu neceſſaria ſunt de illis.

QVÆSTIO PRIMA.

De Vbi.

VBi ex Scoto *quodlib.* 11. & *in* 4. *ſententiarum diſt.* 12. *quæſt.* 1. eſt *reſpectus extrinſecus adueniens corporis contenti ad locum continentem*, quod alij breuiùs exprimunt, dicentes, quòd vbi ſit præſentia rei in loco. In hoc autem prędicamento, ſeu in hac relatione extrinſecùs adueniente tria conſiderari debent; nempe locus, res locata, & reſpectus reſultans ex vtroque. *Quantum ad locum*, eſt quid abſolutum de genere quantitatis; eſt enim ſuperficies corporis ambientis, vt dicetur in phyſica. *Quantùm ad rem locatam*, eſt etiam abſoluta de genere ſubſtantiæ. *Quantùm denique ad reſpectum reſultantem* ex loco & re locata, ille duplex eſt; nempè actiuus, rei locantis ad rem locatam: & paſſiuus, rei locatæ ad locum; neuter horum reſpectuum conſtituit hoc prædicamentum in particulari: benè autem ille, qui eſt reſpectus communis, & qui ab vtroque abſtrahit; ſiue loci ad rem locatam, ſiue ſit rei locatæ ad locum. Hic reſpectus dicitur extrinſecus quia requiritur poſitio rei locatæ in loco, vt ille reſpectus reſultet. *Quod ſi dicatur* ad relationem non dari motum, nec conſequenter pōſitionem rei locatæ in loco; diſtinguendum eſt non dari motum ad rela-

tionem intrinſecam, quia reſultat ex ſola poſitione fundamenti & termini: dari verò motum ad relationem extrinſecam, ad quam requiretur, vel approximatio, vel appoſitio.

Duplex aſſignatur vbi nempe definitiuum, & circumſcriptiuum. *Vbi definitiuum* competit ſubſtantiis ſpiritualibus, quales ſunt Angeli, & animæ rationales; & tale vbi eſt illud, quo res eſt tota in toto loco & tota in qualibet parte loci: ſic anima eſt tota in digito & tota in toto corpore; ita tamen, vt non poſſit eſſe alibi. *Vbi circumſcriptiuum*, eſt illud, quo res eſt ita in loco, vt partes locati correſpondeant partibus loci; ita quòd caput ſit in ſuprema parte loci, venter in media, & pedes in infima: & iſtud vbi competit rebus corporeis quantitatem localem habentibus. Theologi admittunt tertium *vbi*, nempe *ſacramentale*; quo corpus eſt totum in tota hoſtiâ, & totum in qualibet parte, ita tamen, vt ſit in aliis locis; nempe in cœlo, & aliis hoſtiis.

Differentiæ vbi, quæ faciunt ſpecies eius, ſunt eſſe *ſuprà, infrà, antè, retro, dextrorſum, ſiniſtrorſum*, &c. fundamenta eius ſunt in duplici differentia; ſi enim vbi conſideretur actiuè, vt reſpectus extimus loci ad rem locatam; fundamētum remotum eſt locatiuitas, quâ corpus poteſt locare aliquid: fundamentum verò proximum eſt actualis locatio, & ex vtroque reſultat relatio vbi ſeu loci ad rem locatam. Si verò ſumatur paſſiuè, pro reſpectu rei locatæ ad locum, fundamentum remotum eſt locabilitas, quâ res aliqua poteſt locari: fundamentum verò proximum erit locatio paſſiua, quâ res locatur, & ex vtroque reſultat relatio vbi, ideſt, rei locatæ ad locum.

Quantum ad proprietates vbi, duę ſtatuuntur communiter. *Prima* eſt, quòd non habeat contrarietatem propriam & per ſe; quia in contrarietate propria requiritur, quòd vnum expellat aliud; *Ante* autem & *Retro* v. g. non ſe expellunt: ergo. *Quod ſi dicantur contraria*, hoc eſt per accidens, in quantum ab ipſis ſumuntur motus contrarii, vt motus deorſum & ſurſum. *Secunda* eſt, quòd non ſuſcipiat magis, & minùs, quod eſt enim in templo, non eſt magis in loco, quàm eſt in aula. Deinde, Vbi fundatur in quantitate, & quantitas non admittit magis & minùs: ergò nec Vbi debet admittere.

Quantum ad ſeriem prædicamenti vbi dici poteſt, quòd *vbi* diuidatur in circumſcriptiuum & Definitiuum

Vbi

Vbi circumſcriptiuum ſubdiuiditur in Actiuum & paſſiuum: *actiuum* denique in hoc & illud.

QVÆSTIO II.

De Quando.

QVando eſt *reſpectus extrinſecùs adueniens temporis ad rem temporaneam, vel rei temporaneæ ad tempus*. Hæc relatio eſt extrinſecùs adueniens; quia vt ipſa reſultet, debet res temporanea poni in tempore. Si enim poneretur aliqua res extra tempus, ſeu extra primum mobile quod facit tempora; illa res non eſſet in tempore quandoquidem non menſuraretur tempore, tempus enim eſt menſura motus cœli, & ſic tempus eſt tantùm rerum naturalium ſub concauo cœli contentarum.

Tria conſiderari debent in *quando*, nempè duratio ſeu tempus. Deinde res durans, ac denique reſpectus rei durantis ad tempus in quo durat. *Fundamentum remotum* inter tempus & rem temporaneam ſeu durantem eſt menſuratiuitas temporis, quà tempus poteſt menſurare rem temporaneam. *Fundamentum* verò *proximum* eſt actualis commenſuratio & ex iſta menſuratione reſultat relatio menſurantis ad menſuratum. Sic ex oppoſito dicendū eſt de relatione, quà res temporanea refertur ad tempus: quòd ſcilicet fundetur remotè in menſurabilitate, & proximè in menſuratione paſſiua.

Quando diuiditur in Æuum & Tempus. Æuum eſt menſura rerum permanentium, quæ habent initium & non habebunt finem; ſic Angeli & animæ rationales menſurantur æuo; ſunt enim res permanentes, quæ habent ſuum totum eſſe ſimul, & nunquam deficient. *Tempus* eſt menſura rerum ſucceſſiuarum, quæ habent vnam partem ſui eſse poſt aliam, & quæ corruptibiles ſeu defectibiles ſunt, habentque initium & finem: vt homines, plantæ & arbores, quæ creſcunt.

Duplex eſt tempus, nempè internum, ſeu proprium; & externum, ſeu commune. *Tempus internum*, & proprium eſt menſura particularis rei, quæ illam nec excedit, nec exceditur ab illa; ſic annus eſt tempus proprium ſeu internum rei quæ durauit vno anno, nec plus nec minus. *Tempus externum* ſeu commune eſt menſura primi mobilis, quo menſurantur, non res in particulari, ſed res omnes ſublunares in vniuerſum.

Quantùm ad *æternitatem*, quæ dici poteſt duratio rei increatę, Nimirum Dei, eius explicatio ſpectat ad Theologos: vnde de ea dicam tantùm, quòd ſit menſura rei indefectibilis tum à parte ante, tum à parte poſt & eam ſic definiuit Boetius lib. 5. de conſolatione proſa ſextà, Æternitas eſt in terminabilis tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Vbi tamen notari debet, quòd æternitas non ſit propriè menſura Dei, ſed tantùm impropriè, quia inter menſuram & menſuratum eſt diſtinctio realis, vbi æternitas eſt vnum & idem cum Deo.

Quando habet duas proprietates, quarum *prima* eſt quòd non habet contrarietatem; heri enim, hodie & cras, conueniunt eidem; quia Ioannes heri, hodie & cras erit. Quòd ſi quis ægrotet hodie, & cras conualeſcat; illa contrarietas attenditur penes morbum non penes tempus. *Secunda eſt*, quòd non admittat magis & minùs, quia *quando* fundatur in tempore, quod non admittit magis & minùs; licèt admittat maius & minus, vt dictum eſt: quoniam annus non eſt magis tempus quam hora; eſtò ſit maius tempus.

Quantùm *ad ſpecies temporis*, ſunt ſequentes, fuiſſe, eſſe, & fore. Species ſubalternæ ſunt, eſſe in anno. vel in menſe. Indiuidua denique ſunt eſſe in hoc anno, vel in alio. Adde quod, quamuis hoc prædicamentum, aut quodquam aliud, non haberet ſub ſe plura genera & ſpecies ſubalternas, non minùs tamen eſſet genus ſupremum: quia, vt inquit Scotus *in* 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 3. de ratione ſummi generis non eſt habere ſub ſe plures ſpecies ſubalternas; ſed non habere genus ſupra ſe.

Quantum denique *ad diſtributionem* huius prædicamenti, iſta afferri poteſt; quòd ſcilicet, *quando* diuidatur in Æuum & Tempus. *Tempus* in internum & externum; *iſtud* in præſens, pręteritum, & futurum, & *hoc denique* in hoc & illud.

QVÆSTIO III.

De Situ.

SItus eſt *reſpectus extrinſecus adueniens, reſultans ex diſpoſitione partium corporis ad partes loci*, & ſic, vltra quòd ſitus dicit eſſe in loco, in quo conuenit cum Vbi, vlteriùs dicit ordinem partium locati ad partem loci, in quo conſiſtit ratio formalis huius categorię,

quę

quę competit tantùm rebus extenſionem corpoream habentibus.

Situs eſt duplex, naturalis & violentus. *Primus* conſiſtit in diſpoſitione partium ad partes loci, iuxta naturalem ordinem; vt quando caput eſt ſuperiùs, & pedes inferiùs. *Violentus* eſt ille, qui conſiſtit in diſpoſitione partium contra naturalem ordinem, vt quando caput eſt deorſum, & pedes ſurſum.

Situs ſumitur dupliciter, impropriè & propriè. Impropriè ſumptus confunditur cum loco, quoniam dicitur communiter, quòd locus, in quo domus conſtructa eſt, ſit ipſius locus. Propriè ſumitur pro relatione extrinſecùs adueniente rei ſituatę ad ſitum ipſum; & vice verſa. Differt autem locus, ſeu vbi, à ſitu, quòd locus ſeu vbi dicat relationem totius corporis ad locum vbi ſitus dicit formaliter relationem partium corporis locati ad partes loci.

Quantùm ad proprietates ſitus, eædem ſunt ac proprietates vbi; de quibus habetur in quęſt.1. Quantùm denique ad *coordinationem* huius prędicamenti, *Situs*, poteſt diuidi in naturalem & violentum, *naturalis* in ſeſſionem & ſtationem; *ſeſſio* denique vel ſtatio in hanc & illam.

QVÆSTIO VLTIMA.

De Habitu.

Habitus non ſumitur hìc pro poſſeſſione cuiuſcumque rei indifferenter, quomodò aliquis dicitur habere ſcientiam, vel pecuniam, ſed ſumitur pro poſſeſſione rerum, quę nos induunt, ornant, aut armant: quo ſenſu aliquis dicitur indutus, ornatus, vel armatus: vnde Scotus *quæſt. 36. prædicam.* ait, quòd habitus ſit Indumenti aut Ornamenti applicatio ad corpus.

Habitus ergò ſic acceptus deſcribi poteſt, *relatio extrinſecus adueniens, reſultans ex circumadiacentia veſtis, aut ornamenti ad corpus*, vt relatio, quę reſultat inter caput & diadema, inter pedes & calceos; inter veſtem & corpus. Quòd ſi ſumatur pro applicatione indumenti ad corpus erit habitus actiuus; ſi ſumatur verò pro applicatione corporis ad indumentum, erit habitus paſſiuus: iſte autem aut ille in particulari non conſtituunt hoc prędicamentum, ſed habitus vtrique com-

munis, præſcindens ab actiuo & paſſiuo; vt docet Doctor *in 4. diſt. 10. quæſt. 1.*

In habitu tria reperiuntur, nempe *corpus veſtitum*, *habitus veſtiens*, & *relatio inter vtrumque*; ſiue ſit relatio corporis ad veſtem, ſiue veſtis ad corpus: duo prima ſunt abſoluta; tertium verò, quod conſtituit hanc categoriam, eſt relatiuum extrinſecum. Iſtius relationis *fundamentum remotum* eſt potentia actiua veſtiendi, quæ eſt in veſte; & quæ vocari poteſt veſtiuitas: veſtitio autem actiua eſt *fundamentum proximum*, ex quo reſultat relatio veſtis ad rem veſtitam. Quantum ad relationem rei veſtitæ ad veſtem, quæ eſt correlatiua præcedentis; Veſtibilitas eſt *fundamentum remotum* ipſius: veſtitio verò paſſiua eſt fundamentum proximum.

Ad habitum duæ conditiones requiruntur. *Primò*, vt non ſit nobis *adnatus*, nec *connexus naturaliter*; capilli enim non ſunt habitus capitis, nec pellis corporis. *Secundò*, habitus debet *moueri cum corpore*, *cui adiacet & ab eodem deferri*; vnde locus non eſt habitus rei locatæ, quia non mouetur ad motum locati, nec etiam cathedra eſt habitus præceptoris: quia præceptorem defert, non verò defertur ab illo.

Species habitus ſunt *eſſe Ornatum*, *Armatum*, & *veſtitum*. Suſcipit magis & minùs, non quidem per intenſionem graduum, ſed per multiplicationem veſtium; quo modo aliquis dicitur magis veſtitus. Non recipit contrarietatem, quia pileatio non contrariatur Loricationi. Quòd ſi videatur eſſe quædam contrarietas in habitu, quando vnus habitus eſt niger & alter eſt albus; illa contrarietas repetitur præcisè ex qualitate, non verò ex ratione habitus.

Quantum ad ſeriem huius prædicamenti, dici poteſt, quòd *habitus* diuidatur in Actiuum & Paſſiuum; *paſſiuus* diuiditur in Ornamentum & Indumentum. *Indumentum* in militare & domeſticum. *Domeſticum* in tunicam & calceos; *tunica* denique in hanc & iſtam.

Ex his omnibus quæ antecedunt, pateat; quòd iure merito Ariſtoteles diuiſerit ens in decem prædicamenta, quæ ſunt *ſubſtantia*, *quantitas*, *qualitas*, *relatio*, *Actio*, *Paſſio*, *vbi*, *quando*, *ſitus*, & *habitus*: quæ omnia accuratè in præcedentibus explicata ſunt, & quæ his duobus verſiculis comprehenduntur.

Arbor, ſex, ſeruos, ardore, refrigerat, vſtos,
Rari, cras, ſtabo, vel tunicatus ero.

SE-

SECTIO III.

De poſtprædicamentis.

SIcut laborioſum fuiſſet, prædicamenta cognoſcere ſine prælibatione Antepraedicamentorum; ſic operę prætium eſt, ad accuratam eorum cognitionem, addere Poſtprædicamenta, quæ ſunt quinque, nempè *oppoſitio*, *prius*, *ſimul*, *motus*, & *habere*; & in hoc imitabimur Ariſtotelem, qui diſſerendo de prędicamentalibus rebus diſputat de varijs modis, quibus res dicuntur opponi, moueri, ſimul eſſe, eſſe prius aut poſterius, ac denique poſſideri. Sed quia longè plura dici debent de primo Poſtprædicamento, quàm de aliis; ideò duo inſtituemus capita: quorum prius erit de oppoſitione & ſpeciebus oppoſitionum; poſterius verò erit de reliquis poſtprædicamentis.

CAPVT PRIMVM.

De Oppoſitione.

DEum condidiſſe *oppoſita*, teſtantur ſacræ paginę, *Eccleſiaſtici* enim 42. habetur, *fecit Deus omnia duplicia vnum contra vnum*. Quod etiam experientia comprobat, quandoquidem calor aduerſatur frigori, humidum ſicco, & ſic de multis alijs, quæ conſtat eſſe oppoſita. Omnia enim entia, aut ſunt eadem, aut ſunt diuerſa: *eadem ſunt ea, quæ conueniunt in natura*; vt duo homines: *diuerſa* verò illa ſunt, *quæ habent naturam diuerſam*, vt homo & equus, albedo & dulcedo. *Diuerſa*, vel habent repugnantiam inter ſe; vt viſus & cæcitas, vel coniunguntur in aliquo, vt animal & rationale in homine, ſicut & albedo & dulcedo in lacte. Quę habent repugnantiam, vel ſunt diſparata, vel oppoſita; diſparata ſunt ea, quę licèt multum inter ſe pugnent, poſſunt tamen æqualiter pugnare cum alio, vt lapis & planta, quæ diſparata ſunt: quia, licèt pugnent inter ſe, nec poſſint reperiri in eodem ente., attamen magis adhuc repugnant cum alio: nempe cum Angelo. *Oppoſita* verò ſunt *ea, quæ ita inter ſe pugnant vt cum nullo alio magis pugnare poſſint*: vt Albedo & nigredo, Ens & non ens, Viſus & cæcitas, Pater & filius, quę ſunt quatuor oppoſitorum genera.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid & quatuplex ſit Oppoſitio.

OPpoſita ſunt in duplici differentia, nempe complexa vel incomplexa. *Oppoſita complexa*, ſunt propoſitiones oppoſitę, vt *omnis homo eſt animal*, *omnis homo non eſt animal*. *Incomplexa* ſunt termini ſimplices ſibi inuicem repugnantes, vt *albedo*, *nigredo*, *lux*, *tenebræ*, &c. De ſola oppoſitione incomplexa loquimur in hoc capite, pro ſecunda parte logices reſeruando explicationem oppoſitionis complexę, ſeu oppoſitionis propoſitionum.

CONCLVSIO PRIMA.

OPpoſitio formaliter ſumpta eſt repugnantia duorum terminorum, qui ita inter ſe *pugnant, vt cum alijs rebus ſimili modo pugnare non poſſint, vt videre eſt in quatuor ſpeciebus oppoſitionum*. In genere enim oppoſitionis Contrarię, calor ita opponitur frigori, vt cum alia re eodem modo, ideſt contrariè, pugnare non poſſit. In genere oppoſitionis Relatiuæ, pater ita opponitur filio, vt alteri relatiuè non poſſit magis opponi nec pugnare. In genere oppoſitionis Contradictorię, homo ita opponitur non hominis, vt alteri contradictoriè opponi non poſſit. Tandem in genere oppoſitionis priuatiuę ita viſus opponitur cæcitati, vt cum alia re non poſſit priuatiuè opponi.

CONCLVSIO SECVNDA.

QVadrimembris eſt diuiſio oppoſitionis, vt inquit Ariſtoteles 5. *met. cap.* 10: *text.* 16. vbi partitur oppoſitionem in Contrariam, Relatiuam, Contradictoriam, & Priuatiuam. Huius quadripartitę diuiſionis rationem reddit Scotus *quæſt.* 38. *prædicam.* Omnis oppoſitio, vel eſt entis realis ad ens reale, vel eſt entis realis ad non ens reale. Si primum, aut vnum reſpicit aliud, vt pater & filius, & eſt *oppoſitio relatiua*: aut vnum expellit aliud ab eodem ſubiecto, vt calor & frigus, & habetur *oppoſitio contraria*. Si ſecundum, aut vnum deſignat priuationem alterius in eodem ſubiecto,

vt

vt videns & cæcus, & eſt *oppoſitio priuatiua*: : aut vnum denotat negationem alterius, vt videns & non videns : & eſt *oppoſitio contradictoria* .

Obijcies, hanc diuiſionem non eſse legitimam , quia non eſt bimembris, attamen ex Boetio lib. diuiſ. omnis bona diuiſio debet eſse bimembris . *Reſp.* ſi non ſit bimembris explicitè, eſt tamen talis implicitè ; ſi diuidatur oppoſitio in Poſitiuam & Negatiuam, poſitiua in contrariam & relatiuam , negatiua verò in Priuatiuam & Contradictoriam . Porrò hanc diuiſionem eſse vniuocam contendit Raconius *tract. 2. diſp. 3. quæſt. 1.* Illam æquiuocam faciunt Scotus , & alij plures, quia ens reale non eſt vniuocum priuatiuo & negatiuo, quędam autem oppoſitiones ſunt negatiuæ & priuatiuæ.

QVÆSTIO II.

De Oppoſitione Contraria.

LIcèt multa dicenda ſint de contrarijs , quæ dicuntur ab oppoſitione contraria, quam in ſe inuoluunt, quæ tamen non debent omitti, quandoquidem ſcitu videntur neceſsaria : ideo ad calcem huius capitis ea reſeruamus, vt breuiter expediatur.

CONCLVSIO.

OPpoſitio contraria eſt *repugnantia duarum formarum abſolutarum , quæ in eodem ſubiecto ſimul compati nequeunt* . Hæc definitio ex hoc apparet legitima , quòd conſtet ſuo genere, & ſua differentia. Pro genere, inquam, definitionis dicitur *repugnantia*, in quo contraria oppoſitio conuenit cum alijs . Pro differentia verò habet cęteras particulas. Quando enim dicitur quòd ſit repugnantia duarum *formarum* : per hoc diſtinguitur à Contradictoria oppoſitione, quę eſt inter formam & negationem eius; vt inter ens & non ens. Secernitur etiam à Priuatiua oppoſitione, quę eſt inter formam & priuationem formę ; vt inter auditum & ſurditatem. Quando etiam additur , quòd ſit oppoſitio duarum formarum *abſolutarum* , per hoc diſtinguitur oppſitio contraria à Relatiua oppoſitione , quę eſt oppoſitio duarum formarum relatiuarum, quales ſunt paternitas & filiatio. Plura in ſequentibus adiungentur de contrarijs .

QVÆSTIO III.

De Oppoſitione relatiua.

QVia diximus, quòd oppoſitio diuidatur in poſitiuam & Negatiuam; prius agendum eſt de illa quàm de iſta; & cùm poſitiua ſubdiuidatur in abſolutam & relatiuam, debuimus prius agere de oppoſitione Contraria, quæ eſt inter formas abſolutas; quàm de oppoſitione relatiua, quæ eſt inter formas reſpectiuas.

CONCLVSIO.

OPpoſitio Relatiua nihil aliud eſt, quàm *repugnantia*, ſeu incompoſſibilitas *duarum relationum reſpectu eiuſdem termini*; ita quòd idem terminus, ſeu eadem res non poſſit induere illas relationes oppoſitas: ſic paternitas & filiatio opponuntur relatiuè, quia vnus & idem homo non poteſt alterius eiuſdem hominis eſſe ſimul pater & filius; alioquin deberet producere eum à quo eſſet productus, quòd euidentem inuoluit contradictionem. Poteſt quidem aliquis homo eſſe pater & non filius, vt patet de Adamo; poteſt eſſe filius & non pater, vt patet de Abele; poteſt denique eſſe ſimul pater & filius reſpectu diuerſorum, vt conſtat de Cain, qui Adamum patrem habuit, & ſimiliter procreauit filios: nullus tamen poteſt reſpectu eiuſdem termini eſſe pater & filius; & ideò hæ relationes dicuntur eſſe relatiuè oppoſitæ.

QVÆSTIO IV.

De Oppoſitione Priuatiua.

EXplicatis oppoſitionibus, quæ ſunt de genere poſitiuorum; tranſeundum eſt ad explicationem negatiuorum: quæ ſunt *oppoſitio priuatiua & contradictoria*. In hoc autem differunt Priuatio & Negatio, quòd priuatio ſit carentia formæ in ſubiecto *apto* ad illam recipiendam, & negatio ſit carentia formæ in ſubiecto *inepto* ad illam vt diximus agendo de ſecundis intentionibus.

CON-

CONCLVSIO.

OPpoſitio Priuatiua eſt *repugnantia inter formam*, ſeu habitum, & *priuationem eius*; ſeu, eſt incompoſſibilitas duorum, quorum vnum eſt priuatio alterius, vt viſus & cæcitas, auditus & ſurditas. Hæc oppoſitio conuenit cum alijs in hoc quòd ſit *repugnantia* ſeu incompoſſibilitas plurium. Differt verò à præcedentibus in hoc, quòd extrema illarum ſint *ambo poſitiua*; & iſtius *vnum* eſt quidem *poſitiuum*, ſed aliud eſt *priuatiuum*. Differt etiam à contradictoria, in qua vnum eſt *pura negatio* alterius; & ibi eſt tantùm *priuatio*: vt viſus & cæcitas.

Priuatio ex Doctore noſtro poteſt dici *quadruplex*. *Prima* eſt ea, quæ reperitur in ſubiecto, quod poteſt dici *aptum* ad formam, ſed remotiſſimè; quo pacto lapis, qui eſt ſpecies ſubſtantiæ, poteſt dici priuatus viſu. *Secunda* reperitur in ſubiecto apto ſecundùm *genus*, ſed non ſecundùm *ſpeciem*; ſic Talpa *vt animal* poteſt dici priuari viſu: quia *vt animal* videre poteſt, non verò vt tale animal. *Tertia* eſt in ſubiecto *apto* ſecundum *genus* & *ſpeciem*, ſed non ſecundùm *tempus*: & hoc modo dicitur, quòd catuli naſcantur cæci. *Quarta* denique eſt ea, quæ reperitur in ſubiecto apto ad formam ſecundùm *genus*, ſecundùm *ſpeciem*, & ſecundùm *tempus*, vt cæcitas in homine: & hæc eſt propria, aliæ verò ſunt impropriæ ex Scoto *in 1. diſt. 28. quæſt. 2.*

QVÆSTIO V.

De Oppoſitione Contradictoria.

TAndem ſupereſt, vt dicamus de *Contradictoria Oppoſitione*, quæ eſt omnium maxima; quandoquidem nihil ita poteſt opponi alteri, ſicut ens & non ens, homo & non homo: quandoquidem enim negatio omnia deſtruit, nec relinquit vllam conuenientiam; ideo oppoſitio Contradictoria, quæ admittit negationem entis, dicitur omnium oppoſitionum maxima: quia membra contradictoria maximè diſtant inter ſe:

CONCLVSIO.

OPpoſitio Contradictoria eſt *repugnantia duorum terminorum ſecundùm ens & non ens*, inquit Philoſophus; & ſic homo & non homo, lapis & non lapis, videns & non videns dicuntur oppoſiti *contradictoriè*. Duplex eſt contradictio ex Scoto *quæſt*. 41. *prædicam*, *complexa* nimirum & *incomplexa*; iſta reſpicit terminos, vt *animal* & *non animal*: illa propoſitiones; vt *Petrus eſt doctus*, *Petrus non eſt doctus*. *Inter duo contradictoria non eſt medium*, *nec Deus poteſt facere*, *quòd duo contradictoria ſint ſimul vera ſecundùm vnam & eandem rationem*: cùm non poſſit aliquis eſſe ſimul homo & non homo. Hoc tamen non procedit ex impotentia Dei, qui omnia poſſibilia poteſt facere; ſed ex hoc, quod ſit impoſſibilitas in obiecto: vnde melius eſt, ſi dicatur contradictionem non poſſe fieri; quàm dicere, quòd Deus non poſſit facere contradictionem. Porrò quia, vt antea diximus, difficultates quędam ſuperſunt in materia oppoſitionum; præſertim circa contrariè & priuatiuè oppoſita: ideo

Quæres, quotuplex ſit *contrarium*: vt euidentiùs poſſit conijci, quid dicendum ſit de oppoſitione cõtraria. *Reſp*. contrarium diuidi in contrarium proprium, & contrarium impropriũ. *Contraria impropria* ſunt ea, quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtant; ab eodẽ tamen ſubiecto ſe nequeunt expellere: vt differẽtiæ diuiſiuæ generis, v.g. ſenſitiuum & inſenſitiuum reſpectu ſubſtantiæ, vel rationale & irrationale reſpectu animalis: talia enim ſunt ſub eodẽ genere, & maximè diſtant; quia tamen nõ ſe inuicem expellunt à ſubiecto, quoniam vnum & idem non poteſt ſucceſſiuè eſſe rationale & irrationale; ideo talia non ſunt propriè contraria, ſed tantùm impropriè. *Contraria propria* ſunt oppoſita, quæ ſub eodem genere conſtituta *maximè* diſtant; & ſe mutuò *poſitiuè* expellunt ab eodem ſubiecto, niſi vnum inſit à natura.

Explicantur partes definitionis. Primò, contraria dicuntur *oppoſita* & eſt *genus definitionis*, in quo contrariè oppoſita conueniunt cum relatiuè, priuatiuè, & contradictoriè oppoſitis. Dicitur ſecundò *quòd ſub eodem genere poſita ſint*, vt albedo & nigredo, quæ ſunt ſub colore; calor & frigus, quæ ſunt ſub patibili qualitate. Non autem contrariè opponuntur ea, quæ ſunt

ſub

ſub diuerſis generibus; vt Albedo, & linea. Dicitur tertiò, *quòd maximè diſtent*, non quidem diſtantia locali, nec temporis; ſed diſtantia naturæ ſpecificæ: vnde excluduntur media, quæ ab extremis non maximè diſtant, vt tepor qui non diſtat maximè à calore, & frigore; & contraria in gradu remiſſo, vt frigus exiguum & calor modicus, quę non ſunt propriè contraria: quia non maximè diſtant. Dicitur quartò, *quòd ſe mutuò expellant ab eodem ſubiecto*; vt calor qui à ferro expellit frigus: & ſic contrarietas propria eſt tantùm inter qualitates quæ poſſunt ſibi inuicem ſuccedere, & ob hanc rationem diximus differentias non eſſe propriè contrarias. Dicitur quintò, *quòd ſe expellant poſitiuè*, ad differentiam priuationum, quæ non ſe poſſunt expellere poſitiuè à ſubiecto; cùm priuatio nihil ponat in re: vnde propriè contraria debent eſſe poſitiua. Additur vltimò, *niſi vnum eorum fuerit inſitum à natura*; licèt enim frigus poſſit ignem extinguere, non tamen poteſt calorem expellere ab igne remanente.

Quæres, vtrùm duo contraria poſſint eſſe in eodem ſubiecto. *Reſp. primò* duo contraria in gradu remiſſo poſſe eſſe naturaliter in eadem ſubiecti parte, vt patet in aqua tepida, quæ admittit aliquid caloris, & aliquid frigoris. *Reſp. ſecundò* duo contraria ſummè intenſa, vel quorum vnum eſt ſummè intenſum, & aliud remiſſum, non poſſe eſſe ſimul pro eodem tempore in eadem parte ſubiecti naturaliter: nunquam enim videmus aliquid eſſe ſummè frigidum, & ſummè calidum; nec habere ſummum calorem, & admittere aliquos gradus frigoris: ſummus enim calor omne frigus expellit. *Reſp. tertiò* de potentia Dei abſoluta duo contraria in gradu ſummo poſſe eſſe ſimul in eodem inſtanti. Quia ad relationem contrariorum non requiritur, quòd actu ſe expellant à ſubiecto; ſed ſufficit, quòd mutuò ſe poſſint expellere: hæc autem expulſio impediri poteſt per potentiam Dei, qui poſset denegare ſuum concurſum calori, nè ageret in frigus, & ipſum expellere à ſubiecto, & ſic ſimul manerent.

Quæres, an vna res poſſit eſse contraria duabus. Reſponſio debet eſse negatiua, quia de ratione contrarii ſumpti *propriè* eſt, quòd ita pugnet cum ſuo contrario, vt non pugnet ſimiliter cum alio: vnde, ſi vna res duabus contrarietur, nulla eſse contraria propriè. *Quod* ſi color albus nedum nigro contrarietur,

ſed

Quantùm ad *æternitatem*, quæ dici poteſt duratio rei increatę, Nimirum Dei, eius explicatio ſpectat ad Theologos: vnde de ea dicam tantùm, quòd ſit menſura rei indefectibilis tum à parte aute, tum à parte poſt & eam ſic definiuit Boetius lib. 5. de conſolatione proſa ſextà, Æternitas eſt in terminabilis tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Vbi tamen notari debet, quòd æternitas non ſit propriè menſura Dei, ſed tantùm impropriè, quia inter menſuram & menſuratum eſt diſtinctio realis, vbi æternitas eſt vnum & idem cum Deo.

Quando habet duas proprietates, quarum *prima* eſt quòd non habet contrarietatem; heri enim, hodie & cras, conueniunt eidem; quia Ioannes heri, hodie & cras erit. Quòd ſi quis ægrotet hodie, & cras conualeſcat; illa contrarietas attenditur penes morbum non penes tempus. *Secunda eſt*, quòd non admittat magis & minùs, quia *quando* fundatur in tempore, quod non admittit magis & minùs; licèt admittat maius & minus, vt dictum eſt: quoniam annus non eſt magis tempus quam hora; eſtò ſit maius tempus.

Quantùm *ad ſpecies temporis*, ſunt ſequentes, fuiſſe, eſſe, & fore. Species ſubalternæ ſunt, eſſe in anno. vel in menſe. Indiuidua denique ſunt eſſe in hoc anno, vel in alio. Adde quod, quamuis hoc prædicamentum, aut quodquam aliud, non haberet ſub ſe plura genera & ſpecies ſub alternas, non minùs tamen eſſet genus ſupremum: quia, vt inquit Scotus *in* 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 3. de ratione ſummi generis non eſt habere ſub ſe plures ſpecies ſubalternas; ſed non habere genus ſupra ſe.

Quantum denique *ad diſtributionem* huius prædicamenti, iſta afferri poteſt; quòd ſcilicet, *quando* diuidatur in Æuum & Tempus. *Tempus* in internum & externum; *iſtud* in præſens, pręteritum, & futurum, & *hæc denique* in hoc & illud.

QVÆSTIO III.

De Situ.

SItus eſt *reſpectus extrinſecus adueniens, reſultans ex diſpoſitione partium corporis ad partes loci*, & ſic, vltra quòd ſitus dicit eſſe in loco, in quo conuenit cum Vbi, vlteriùs dicit ordinem partium locati ad partem loci, in quo conſiſtit ratio formalis huius categorię,

quę

quę competit tantùm rebus extenſionem corpoream habentibus.

Situs eſt duplex, naturalis & violentus. *Primus* conſiſtit in diſpoſitione partium ad partes loci, iuxta naturalem ordinem; vt quando caput eſt ſuperiùs, & pedes inferiùs. *Violentus* eſt ille, qui conſiſtit in diſpoſitione partium contra naturalem ordinem, vt quando caput eſt deorſum, & pedes ſurſum.

Situs ſumitur dupliciter, impropriè & propriè. Impropriè ſumptus confunditur cum loco, quoniam dicitur communiter, quòd locus, in quo domus conſtructa eſt, ſit ipſius locus. Propriè ſumitur pro relatione extrinſecùs adueniente rei ſituatę ad ſitum ipſum; & vice verſa. Differt autem locus, ſeu vbi, à ſitu, quòd locus ſeu vbi dicat relationem totius corporis ad locum vbi ſitus dicit formaliter relationem partium corporis locati ad partes loci.

Quantùm ad proprietates ſitus, eædem ſunt ac proprietates vbi; de quibus habetur in quęſt. 1. Quantùm denique ad *coordinationem* huius prędicamenti, *Situs*, poteſt diuidi in naturalem & violentum, *naturalis* in ſeſſionem & ſtationem, *ſeſſio* denique vel ſtatio in hanc & illam.

QVÆSTIO VLTIMA.

De Habitu.

Habitus non ſumitur hìc pro poſſeſſione cuiuſcumque rei indifferenter, quomodò aliquis dicitur habere ſcientiam, vel pecuniam, ſed ſumitur pro poſſeſſione rerum, quę nos induunt, ornant, aut armant: quo ſenſu aliquis dicitur indutus, ornatus, vel armatus: vnde Scotus *quæſt. 36. prædicam.* ait, quòd habitus ſit Indumenti aut Ornamenti applicatio ad corpus.

Habitus ergò ſic acceptus deſcribi poteſt, *relatio extrinſecus adueniens, reſultans ex circumadiacentia veſtis, aut ornamenti ad corpus*, vt relatio, quę reſultat inter caput & diadema, inter pedes & calceos; inter veſtem & corpus. Quòd ſi ſumatur pro applicatione indumenti ad corpus erit habitus actiuus; ſi ſumatur verò pro applicatione corporis ad indumentum, erit habitus paſſiuus: iſte autem aut ille in particulari non conſtituunt hoc prędicamentum, ſed habitus vtrique com-

mnis, præſcindens ab actiuo & paſſiuo; vt docet Doctor *in 4. diſt. 10. quæſt. 1.*

In habitu tria reperiuntur, nempe *corpus veſtitum*, *habitus veſtiens*, & *relatio inter vtrumque*; ſiue ſit relatio corporis ad veſtem, ſiue veſtis ad corpus: duo prima ſunt abſoluta; tertium verò, quod conſtituit hanc categoriam, eſt relatiuum extrinſecum. Iſtius relationis *fundamentum remotum* eſt potentia actiua veſtiendi, quæ eſt in veſte; & quæ vocari poteſt veſtiuitas: veſtitio autem actiua eſt *fundamentum proximum*, ex quo reſultat relatio veſtis ad rem veſtitam. Quantum ad relationem rei veſtitæ ad veſtem, quæ eſt correlatiua præcedentis; Veſtibilitas eſt *fundamentum remotum* ipſius: veſtitio verò paſſiua eſt fundamentum proximum.

Ad habitum duæ conditiones requiruntur. *Primò*, vt non ſit nobis *adnatus*, nec *connexus naturaliter*; capilli enim non ſunt habitus capitis, nec pellis corporis. *Secundò*, habitus debet *moueri cum corpore*, *cui adiacet & ab eodem deferri*; vnde locus non eſt habitus rei locatæ, quia non mouetur ad motum locati, nec etiam cathedra eſt habitus præceptoris: quia præceptorem defert, non verò defertur ab illo.

Species habitus ſunt *eſſe Ornatum*, *Armatum*, & *veſtitum*. Suſcipit magis & minùs, non quidem per intenſionem graduum, ſed per multiplicationem veſtium; quo modo aliquis dicitur magis veſtitus. Non recipit contrarietatem, quia pileatio non contrariatur Loricationi. Quòd ſi videatur eſſe quædam contrarietas in habitu, quando vnus habitus eſt niger & alter eſt albus; illa contrarietas repetitur prçcisè ex qualitate, non verò ex ratione habitus.

Quantum ad ſeriem huius prædicamenti, dici poteſt, quòd *habitus* diuidatur in Actiuum & Paſſiuum; *paſſiuus* diuiditur in Ornamentum & Indumentum. *Indumentum* in militare & domeſticum. *Domeſticum* in tunicam & calceos; *tunica* denique in hanc & iſtam.

Ex his omnibus quæ antecedunt, pateat; quòd immerito Ariſtoteles diuiſerit ens in decem prædicamenta, quæ ſunt *ſubſtantia*, *quantitas*, *qualitas*, *relatio*, *Actio*, *Paſſio*, *vbi*, *quando*, *ſitus*, & *habitus*: quæ omnia accuratè in præcedentibus explicata ſunt, & quæ his duobus verſiculis comprehenduntur.

Arbor, ſex, ſeruos, ardore, refrigerat, vſtos.
Ruri, cras, ſtabo, vel tunicatus ero.

SE-

SECTIO III.

De poſtprædicamentis.

SIcut laborioſum fuiſſet, prædicamenta cognoſcere ſine prælibatione Antepræedicamentorum; ſic operę pretium eſt, ad accuratam eorum cognitionem, addere Poſtprædicamenta, quæ ſunt quinque, nempè *oppoſitio*, *prius*, *ſimul*, *motus*, & *habere*, & in hoc imitabimur Ariſtotelem, qui diſſerendo de prędicamentalibus rebus diſputat de varijs modis, quibus res dicuntur opponi, moueri, ſimul eſſe, eſſe prius aut poſterius, ac denique poſſideri. Sed quia longè plura dici debent de primo Poſtprædicamento, quàm de aliis; ideò duo inſtituemus capita: quorum prius erit de oppoſitione & ſpeciebus oppoſitionum; poſterius verò erit de reliquis poſtprædicamentis.

CAPVT PRIMVM.

De Oppoſitione.

DEum condidiſſe *oppoſita*, teſtantur ſacræ paginę, *Eccleſiaſtici* enim 42. habetur, *fecit Deus omnia duplicia vnum contra vnum*. Quod etiam experientia comprobat, quandoquidem calor aduerſatur frigori, humidum ſicco, & ſic de multis alijs, quæ conſtat eſſe oppoſita. Omnia enim entia, aut ſunt eadem, aut ſunt diuerſa: *eadem ſunt ea, quæ conueniunt in natura*; vt duo homines: *diuerſa* verò illa ſunt, *quæ habent naturam diuerſam*, vt homo & equus, albedo & dulcedo. *Diuerſa*, vel habent repugnantiam inter ſe; vt viſus & cæcitas, vel coniunguntur in aliquo, vt animal & rationale in homine, ſicut & albedo & dulcedo in lacte. Quę habent repugnantiam, vel ſunt diſparata, vel oppoſita; diſparata ſunt ea, quę licèt multum inter ſe pugnent, poſſunt tamen æqualiter pugnare cum alio, vt lapis & planta, quæ diſparata ſunt: quia, licèt pugnent inter ſe, nec poſſint reperiri in eodem ente, attamen magis adhuc repugnant cum alio: nempe cum Angelo. *Oppoſita* verò ſunt *ea, quæ ita inter ſe pugnant vt cum nullo alio magis pugnare poſſint*: vt Albedo & nigredo, Ens & non ens, Viſus & cæcitas, Pater & filius, quę ſunt quatuor oppoſitorum genera.

vt videns & cæcus, & eſt *oppoſitio priuatiua:* : aut vnum denotat negationem alterius, vt videns & non videns: & eſt *oppoſitio contradictoria*.

Obijcies, hanc diuiſionem non eſſe legitimam, quia non eſt bimembris, attamen ex Boetio lib. diuiſ. omnis bona diuiſio debet eſſe bimembris. *Reſp.* ſi non ſit bimembris explicitè, eſt tamen talis implicitè; ſi diuidatur oppoſitio in Poſitiuam & Negatiuam, poſitiua in contrariam & relatiuam, negatiua verò in Priuatiuam & Contradictoriam. Porrò hanc diuiſionem eſſe vniuocam contendit Raconius *tract. 2. diſp. 3. quæſt. 1.* Illam æquiuocam faciunt Scotus, & alij plures, quia ens reale non eſt vniuocum priuatiuo & negatiuo, quędam autem oppoſitiones ſunt negatiuæ & priuatiuæ.

QVÆSTIO II.

De Oppoſitione Contraria.

LIcèt multa dicenda ſint de contrarijs, quæ dicuntur ab oppoſitione contraria, quam in ſe inuoluunt, quæ tamen non debent omitti, quandoquidem ſcitu videntur neceſſaria: ideo ad calcem huius capitis ea reſeruamus, vt breuiter expediatur.

CONCLVSIO.

OPpoſitio contraria eſt *repugnantia duarum formarum abſolutarum, quæ in eodem ſubiecto ſimul compati nequeunt*. Hæc definitio ex hoc apparet legitima, quòd conſtet ſuo genere, & ſua differentia. Pro genere, inquam, definitionis dicitur *repugnantia*, in quo contraria oppoſitio conuenit cum alijs. Pro differentia verò habet cęteras particulas. Quando enim dicitur quòd ſit repugnantia duarum *formarum*: per hoc diſtinguitur à Contradictoria oppoſitione, quę eſt inter formam & negationem eius; vt inter ens & non ens. Secernitur etiam à Priuatiua oppoſitione, quę eſt inter formam & priuationem formę; vt inter auditum & ſurditatem. Quando etiam additur, quòd ſit oppoſitio duarum formarum *abſolutarum*, per hoc diſtinguitur oppſitio contraria à Relatiua oppoſitione, quę eſt oppoſitio duarum formarum relatiuarum, quales ſunt paternitas & filiatio. Plura in ſequentibus adiungentur de contrarijs.

QVÆSTIO III.

De Oppoſitione relatiua.

QVia diximus, quòd oppoſitio diuidatur in poſitiuam & Negatiuam; prius agendum eſt de illa quàm de iſta; & cùm poſitiua ſubdiuidatur in abſolutam & relatiuam, debuimus prius agere de oppoſitione Contraria, quæ eſt inter formas abſolutas; quàm de oppoſitione relatiua, quæ eſt inter formas reſpectiuas.

CONCLVSIO.

OPpoſitio Relatiua nihil aliud eſt, quàm *repugnantia*, ſeu incompoſſibilitas *duarum relationum reſpectu eiuſdem termini*; ita quòd idem terminus, ſeu eadem res non poſſit induere illas relationes oppoſitas: ſic paternitas & filiatio opponuntur relatiuè, quia vnus & idem homo non poteſt alterius eiuſdem hominis eſſe ſimul pater & filius; alioquin deberet producere eum à quo eſſet productus, quòd euidentem inuoluit contradictionem. Poteſt quidem aliquis homo eſſe pater & non filius, vt patet de Adamo; poteſt eſſe filius & non pater, vt patet de Abele; poteſt denique eſſe ſimul pater & filius reſpectu diuerſorum, vt conſtat de Cain, qui Adamum patrem habuit, & ſimiliter procreauit filios: nullus tamen poteſt reſpectu eiuſdem termini eſſe pater & filius; & ideò hæ relationes dicuntur eſſe relatiuè oppoſitæ.

QVÆSTIO IV.

De Oppoſitione Priuatiua.

EXplicatis oppoſitionibus, quæ ſunt de genere poſitiuorum; tranſeundum eſt ad explicationem negatiuorum: quæ ſunt *oppoſitio priuatiua & contradictoria*. In hoc autem differunt Priuatio & Negatio, quòd priuatio ſit carentia formæ in ſubiecto *apto* ad illam recipiendam, & negatio ſit carentia formæ in ſubiecto *inepto* ad illam: vt diximus agendo de ſecundis intentionibus.

CON-

CONCLVSIO.

OPpoſitio Priuatiua eſt *repugnantia inter formam*, ſeu habitum, & *priuationem eius*; ſeu, eſt incompoſſibilitas duorum, quorum vnum eſt priuatio alterius, vt viſus & cæcitas, auditus & ſurditas. Hæc oppoſitio conuenit cum alijs in hoc quòd ſit *repugnantia* ſeu incompoſſibilitas plurium. Differt verò à præcedentibus in hoc, quòd extrema illarum ſint *ambo poſitiua*; & iſtius *vnum* eſt quidem *poſitiuum*, ſed aliud eſt *priuatiuum*. Differt etiam à contradictoria, in qua vnum eſt *pura negatio* alterius; & ibi eſt tantùm *priuatio*: vt viſus & cæcitas.

Priuatio ex Doctore noſtro poteſt dici *quadruplex*. *Prima* eſt ea, quæ reperitur in ſubiecto, quod poteſt dici *aptum* ad formam, ſed remotiſſimè: quo pacto lapis, qui eſt ſpecies ſubſtantiæ, poteſt dici priuatus viſu. *Secunda* reperitur in ſubiecto apto ſecundùm *genus*, ſed non ſecundùm *ſpeciem*; ſic Talpa *vt animal* poteſt dici priuari viſu: quia *vt animal* videre poteſt, non verò vt tale animal. *Tertia* eſt in ſubiecto *apto* ſecundùm *genus* & *ſpeciem*, ſed non ſecundùm *tempus*: & hoc modo dicitur, quòd catuli naſcantur cæci. *Quarta* denique eſt ea, quæ reperitur in ſubiecto apto ad formam ſecundùm *genus*, ſecundùm *ſpeciem*, & ſecundùm *tempus*, vt cæcitas in homine: & hæc eſt propria, aliæ verò ſunt impropriæ ex Scoto *in 1. diſt. 28. quæſt. 2.*

QVÆSTIO V.

De Oppoſitione Contradictoria.

TAndem ſupereſt, vt dicamus de *Contradictoria Oppoſitione*, quæ eſt omnium maxima; quandoquidem nihil ita poteſt opponi alteri, ſicut ens & non ens, homo & non homo: quandoquidem enim negatio omnia deſtruit, nec relinquit vllam conuenientiam; ideo oppoſitio Contradictoria, quæ admittit negationem entis, dicitur omnium oppoſitionum maxima: quia membra contradictoria maximè diſtant inter ſe:

CONCLVSIO.

OPpoſitio Contradictoria eſt *repugnantia duorum terminorum ſecundùm ens & non ens*, inquit Philoſophus; & ſic homo & non homo, lapis & non lapis, videns & non videns dicuntur opponi *contradictoriè*. Duplex eſt contradictio ex Scoto *quaſt.* 41. *prædicam. complexa* nimirum & *incomplexa*; iſta reſpicit terminos, vt *animal* & *non animal*: illa propoſitiones; vt *Petrus eſt doctus*, *Petrus non eſt doctus*. *Inter duo contradictoria non eſt medium*, *nec Deus poteſt facere*, *quòd duo contradictoria ſint ſimul vera ſecundùm vnam & eandem rationem*: cùm non poſſit aliquis eſſe ſimul homo & non homo. Hoc tamen non procedit ex impotentia Dei, qui omnia poſſibilia poteſt facere;ſed ex hoc, quod ſit impoſſibilitas in obiecto: vnde melius eſt, ſi dicatur contradictionem non poſſe fieri; quàm dicere, quòd Deus non poſſit facere contradictionem. Porrò quia, vt antea diximus, difficultates quędam ſuperſunt in materia oppoſitionum; præſertim circa contrariè & priuatiuè oppoſita:ideo

Quæres, quotuplex ſit *contrarium*:vt euidentiùs poſſit conijci,quid dicendum ſit de oppoſitione cõtraria.*Reſp.* contrarium diuidi in contrarium proprium, & contrarium impropriũ.*Contraria impropria* ſunt ea,quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtant;ab eodẽ tamen ſubiecto ſe nequeunt expellere:vt differẽtiæ diuiſiuæ generis, v.g.ſenſitiuum & inſenſitiuum reſpectu ſubſtantiæ, vel rationale & irrationale reſpectu animalis: talia enim ſunt ſub eodẽ genere,& maximè diſtant; quia tamen nõ ſe inuicem expellunt à ſubiecto,quoniam vnum & idem non poteſt ſucceſſiuè eſſe rationale & irrationale; ideo talia non ſunt propriè contraria,ſed tantùm impropriè. *Contraria propria* ſunt oppoſita, quæ ſub eodem genere conſtituta *maximè* diſtant;& ſe mutuò *poſitiuè* expellunt ab eodem ſubiecto, niſi vnum inſit à natura.

Explicantur partes definitionis. Primò, contraria dicuntur *oppoſita* & eſt *genus definitionis*, in quo contrariè oppoſita conueniunt cum relatiuè, priuatiuè, & contradictoriè oppoſitis. Dicitur ſecundò *quòd ſub eodem genere poſita ſint*, vt albedo & nigredo, quæ ſunt ſub colore; calor & frigus, quæ ſunt ſub patibili qualitate. Non autem contrariè opponuntur ea, quæ ſunt

ſub

ſub diuerſis generibus; vt Albedo, & linea. Dicitur tertiò, *quòd maximè diſtent*, non quidem diſtantia locali, nec temporis; ſed diſtantia naturæ ſpecificæ: vnde excluduntur media, quæ ab extremis non maximè diſtant, vt tepor qui non diſtat maximè à calore, & frigore; & contraria in gradu remiſſo, vt frigus exiguum & calor modicus, quę non ſunt propriè contraria: quia non maximè diſtant. Dicitur quartò, *quòd ſe mutuò expellant ab eodem ſubiecto*; vt calor qui à ferro expellit frigus: & ſic contrarietas propria eſt tantùm inter qualitates quæ poſſunt ſibi inuicem ſuccedere, & ob hanc rationem diximus differentias non eſſe propriè contrarias. Dicitur quintò, *quòd ſe expellant poſitiuè*, ad differentiam priuationum, quæ non ſe poſſunt expellere poſitiuè à ſubiecto; cùm priuatio nihil ponat in re: vnde propriè contraria debent eſſe poſitiua. Additur vltimò, *niſi vnum eorum fuerit inſitum à natura*; licèt enim frigus poſſit ignem extinguere, non tamen poteſt calorem expellere ab igne remanente.

Quæres, vtrùm duo contraria poſſint eſſe in eodem ſubiecto. *Reſp. primò* duo contraria in gradu remiſſo poſſe eſſe naturaliter in eadem ſubiecti parte, vt patet in aqua tepida, quæ admittit aliquid caloris, & aliquid frigoris. *Reſp. ſecundò* duo contraria ſummè intenſa, vel quorum vnum eſt ſummè intenſum, & aliud remiſſum, non poſſe eſſe ſimul pro eodem tempore in eadem parte ſubiecti naturaliter: nunquam enim videmus aliquid eſſe ſummè frigidum, & ſummè calidum; nec habere ſummum calorem, & admittere aliquos gradus frigoris: ſummus enim calor omne frigus expellit. *Reſp. tertiò* de potentia Dei abſoluta duo contraria in gradu ſummo poſſe eſſe ſimul in eodem inſtanti. Quia ad relationem contrariorum non requiritur, quòd actu ſe expellant à ſubiecto; ſed ſufficit, quòd mutuò ſe poſſint expellere: hæc autem expulſio impediri poteſt per potentiam Dei, qui poſset denegare ſuum concurſum calori, nè ageret in frigus, & ipſum expellere à ſubiecto, & ſic ſimul manerent.

Quæres, an vna res poſſit eſse contraria duabus. Reſponſio debet eſse negatiua, quia de ratione contrarii ſumpti *propriè* eſt, quòd ita pugnet cum ſuo contrario, vt non pugnet ſimiliter cum alio: vnde, ſi vna res duabus contrarietur, nulla eſse contraria propriè. *Quod* ſi color albus nedum nigro contrarietur,

ſed

ſed etiam viridi: hoc falſum eſt, quia non contrariatur viridi, niſi in quantum viride habet nigrum ſibi admiſtum. Quòd ſi virtus ſit contraria *duobus extremis*, vt liberalitas auaritiæ, & prodigalitati; illa contrarietas eſt moralis & non phyſica, de qua ſolùm hic loquimur. Adde quod liberalitas non reſpicit prodigalitatem & auaritiam, tanquam duo extrema adæquatè ſibi contraria: ſed tantum vt contraria inadæquata: liberalitas enim excludit nimiam bonorum profuſionem, & eorum retentionem: & vtrumque facit tantùm vnum contrarium adæquatum, de quo loquimur, dicentes, vnam rem non poſſe contrariari duabus rebus contrarijs adęquatis: licèt poſſit contrariari duabus inadæquatis, vt videre eſt in obiectione pręcedenti.

Quęres pro priuatiuè oppoſitis, an à priuatione ad habitum detur regreſſus. Vt fiat ſatis difficultati propoſitę, ſciri debet, quòd vna priuatio tollat actum tantùm & non potentiam, vt ſomnus, qui tollit actum videndi: alia verò tollit actum & potentiam, vt cęcitas. Sciri adhuc debet, quòd regreſſus ad formam, ſeu ad habitum ſit duplex, nimirum ad formam eiuſdem ſpeciei; vt quando extinctâ candelâ lumen amittitur; eademque accenſa, aliud lumen recuperatur eiuſdem ſpeciei: & alium ad eandem numero formam, vt ſi res amiſſa eadem numero recuperetur: qualiter credimus animas eaſdem numero eſſe redituras in reſurrectione finali. His pręmiſſis ſuppoſitionibus,

Reſpondeo primò, dari regreſſum à priuatione ad formam; quando priuatio tollit ſimpliciter actum: vt patet id dormiente, qui excitatus à ſomno viſum recuperat. *Reſpondeo ſecundò*, à priuatione ad formam eiuſdem ſpeciei poſſe naturaliter fieri regreſſum: vt patet de candela extincta, quę aliud lumen idem ſpecie, ſed diſtinctum numero, recuperat. *Reſpondeo tertiò*, quòd non poſſit dari naturaliter regreſſus à priuatione ad habitum, quando priuatio tollit potentiam ſimul & actum: aliàs quis ex mortuo viuus redire poſſet, & ex cęco fieri videns naturaliter: quod impoſſibile prorſus videtur. Si ergo ex non videntibus aliqui euaſerint videntes ex induſtria medicorum, tales non amiſerant abſolutè potentiam viſiuam; ſed fuit tantùm in illis deprauata per humores noxios, quos potuerunt diſſipare Medici.

CAPVT II.

De alijs quatuor Poſtprædicamentis.

EXplicatis ſufficienter oppoſitione & ſpeciebus oppoſitionis, ſolutiſque aliquibus difficultatibus, quæ reſpiciunt *contrariè & priuatiuè* oppoſita; nobis dicendum ſupereſt de quatuor vltimis poſtprædicamentis: & hoc in vno tantùm capite quod eſt iſtud; in quo per breuiſſimas quæſtiones loquemur de *modis prioritatis*, de *modis eſſendi ſimul*, de *ſpeciebus motus*, & de *ſpeciebus habendi*; quæ ſunt quatuor *poſtprædicamenta*.

QVÆSTIO PRIMA.

De modis Prioritatis.

QVinque aſſignat modos Ariſtoteles, quibus vnum poteſt intelligi eſſe *prius altero*; videlicet Tempore, Naturà, Ordine, Honore, & Cauſalitate; qui omnes in hoc diſtico continentur.

Tempore, naturà, prius ordine, dic & honore;
Et cauſa effectu dicitur eſſe prior.

Primò, vnum eſt *prius altero tempore*, quando exiſtit in tempore, in quo nondum erat iſtud; & hæc prioritas eſt perfectiſſima, quia ſimpliciter & ſine adiecto dicitur talis: vbi aliæ dicuntur prioritates cum adiecto, addendo ſcilicet, quòd præcedant naturà, vel ordine, vel honore, vel dignitate; non autem abſolutè.

Secundò, aliquid eſt *prius naturà* alio, quando vnum præſupponitur ad aliud, ſic rationalitas, quæ præſupponitur ad riſibilitatem, ipſam præcedit naturà. Vel aliter illud eſt prius naturà, à quo non conuertitur eſſendi conſequentia: ſic animal eſt prius naturà homine, quia licèt benè ſequatur, homo eſt, ergo animal eſt; non tamen ſequitur ex oppoſito, animal eſt, ergo homo eſt.

Tertiò, *prioritas ordinis* ea eſt, quæ reperitur inter præmiſſas & concluſionem; inter litteras & dictionem; inter exordium & narrationem.

Quartò, *prioritas honoris*, ſeu dignitatis, eſt ea, quà præcedunt quæ ſunt digniora; ſic rex eſt dignior ſubditis, dominus ſeruis, & præceptor diſcipulis.

Prio-

Prioritas quinta ſeu *cauſalitatis* eſt ea, per quam cauſa dicitur eſſe prior effectu; ſic ſol præcedit illuminationem, & ignis calefactionem: Hoc tamen non debet intelligi de cauſa formaliter vt cauſa eſt, quia vt diximus correlata formaliter ſumpta ſunt ſimul naturâ; ſed debet intelligi de cauſa fundamentaliter ſpectata, quæ eſt prior ſuo effectu; vnde homo generans dicitur prior homine genito.

Quandoquidem *prius* & *poſterius* ſunt correlatiua; ideo ſicut eſt quintuplex prioritas, ſic totuplex eſt poſteritas, Temporis nimirum, Naturæ, Ordinis, Honoris, & Cauſalitatis; Hæ autem facilè intelliguntur ex illis.

QVÆSTIO II.

De modis eſſendi ſimul.

TRibus modis vna res dicitur eſſe cum alia, ſeu ſunt tres modi eſſendi ſimul, qui tribus ſequentibus verſibus exprimuntur.

Tempore dico ſimul, quorum generatio nunc eſt.
Quæ conuertuntur dicimus eſſe ſimul.
Suntque ſimul ſpecies genus vnum diſtribuentes.

Secundus modus eſſendi ſimul, eſt *ſimultas naturæ*; per quam ea, quæ conuertuntur inter ſe in ratione eſſendi, dicuntur eſſe ſimul naturâ; vt pater & filius. Addi tamen debet, modò vnum non ſit cauſa, aut veluti cauſa alterius: licèt enim rationale & riſibile inter ſe conuertantur, rationale tamen eſt prius naturâ riſibili; quia rationalitas eſt cauſa metaphyſica riſibilitatis.

Tertius modus eſſendi ſimul, eſt *ſimultas diuiſionis*; per quam duæ ſpecies dicuntur eodem inſtanti naturæ diuidere genus: ſic rationale & irrationale ſunt ſimul, ſimultate diuiſionis; quia, licèt ſecundùm exiſtentiam vnum præceſſerit aliud, nempe brutum hominem; ſunt tamen ſimul in participando naturam animalis: quia pro eodem inſtanti, quo intelliguntur eſſe, illicò participant rationem animalis, quæ eſt de eſſentia vtriuſque.

QVÆSTIO III.

De ſpeciebus motus.

CVm plura ex profeſſo dicturi ſumus de motu in phyſica, hic tantum per accidens aſſignabimus ſex ipſius ſpecies; quæ ſunt, Generatio, & Corruptio, Accreſſio, & Diminutio, Alteratio, & Loci mutatio. *Generatio* eſt motus ſeu mutatio à non eſſe ſubſtantiali ad eſſe ſubſtantiale; vt cùm ex non homine fit homo. *Corruptio* eſt mutatio ab eſſe eſſentiali ad non eſſe ſubſtantiale, vt quando ex homine fit cadauer. *Accreſsio* ſeu augmentatio eſt mutatio à minori quantitati ad maiorem, vt cùm puer ex paruulo fit magnus per nutritionem. *Decreſsio* ſeu diminutio eſt mutatio à maiori quantitate ad minorem. *Alteratio* eſt mutatio ab vna qualitate ad aliam, vt cum aqua ex frigida fit calida. *Loci mutatio* eſt motus de vno ad alium, & ſic breuiter expediuntur ſex ſpecies motus; quorum duo primi pertinent ad ſubſtantiam, duo ſecundi ad quantitatem, quintus ad qualitatem, ſextus ad vbi.

QVÆSTIO VLTIMA.

De ſpeciebus habendi.

LIcet iam dictum fuerit de habitu, in prædicamentis; hic tamen adijcit philoſophus octo *modos habendi*. Quis enim dici poteſt habere Qualitatem, vt habitum, & diſpoſitionem; aut Quantitatem, vt altitudinem duorum cubitorum; aut ea, quæ circa corpus ſunt; vt veſtimentum: aut aliquid in corporis parte, vt annulum in digito; aut partem in corpore, vt caput & alia membra; aut vt contentum in continente, vt dolium, quod continet vinum; aut poſſeſſionem, vt domum, agrum; aut denique mulierem, à qua reciprocè habetur vir. Hi autem *octo modi habendi* explicantur his duobus verſibus.

Affectum, Quantum, Veſtitum, dic, velut aurum;
Membrum, Contentum, Profeſsio, Sponſa, Maritum.

SECVNDA PARS LOGICÆ,

De ſecunda mentis operatione.

CVm tripartitam fecerimus noſtræ Logicæ inſtitutionem, *iuxta tres mentis operationes*, de quibus agit, & quas dirigere nititur; quarum prima eſt de *terminis ſimplicibus*, ſecunda de *terminis compoſitis*, ſeu de propoſitionibus; & tertia *de argumentatione*; quæ eſt illius finis præcipuus: ideo, poſtquam in prima præcedenti parte vidimus quæ ad primam mentis operationẽ ſpectant, vbi explicuimus terminos vniuerſales, & categoricos; nunc ad ſecundam partem progrediendum eſt, quæ agit de ſecunda mentis operatione, ſeu de iudicio, quo affirmamus, vel negamus aliquid de aliquo; vt cùm dicitur, homo eſt iuſtus, homo non eſt iuſtus.

Pars iſta vocatur ab Ariſtotele liber περὶ ἑρμηνείας, ſeu de interpretatione; quia in tali libro agitur de enunciatione; quæ eſt mentis interpres: ideo enim dicimus, & enunciamus aliquid vt aperiamus noſtræ mentis conceptiones. Enunciatio igitur eſt huius operis obiectum, non quidem enunciatio vocalis; quia nulla pars Logicæ agit de vocibus primò, & per ſe, ſed tantùm per accidens, quatenus ſunt explicatiuæ conceptuum animi: ſed enunciatio mentalis, quæ alio nomine vocatur *propoſitio*. Ariſtoteles eſt eiuſdem libri author, vt interpretes teſtantur, & ex ſtylo philoſophi apparet.

In hac parte tradentur quatuor capita, quorũ *primum* aget de partibus componentibus propoſitionem, ſeu enunciationẽ. *Secundum* erit de natura, & eſſentia enunciationis, *Tertium* de ſpeciebus illius: & *quartũ* de certis quibuſdam affectionibus, quæ propoſitionẽ reſpiciunt; quales ſunt Oppoſitio, Æquiualẽtia, & Conuerſio illarũ.

CAPVT PRIMVM.

De partibus componentibus Propoſitionem.

PRopoſitio, vt diximus multoties, componitur ex tribus vocibus, quarum duæ ſunt Nomina, & tertia

tia eſt Verbum ſubſtantiuum *ſum*, *es*, *eſt*; vt patet in hac propoſitione, *homo eſt animal*, & ideo in iſto capite agendum vult de *nomine*, & *verbo*. Quia autem Nomen, & Verbum ſunt *voces*, ideo loquendum eſt etiam de voce. Et cùm voces ſint *ſigna conceptuum*, videre debemus, quid ſit *ſignum*. Hunc ordinem iam prælineauimus in compendio.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Signum, *& quotuplex.*

MVlta nos ducunt in cognitionem alterius, quando res aliquæ non poſſunt de ſe ipſis cognoſci. Cùm ergo cognitiones noſtræ, quæ mentales ſunt, non poſſint innoteſcere ſenſibus noſtris, qui ſunt corporei; ideo indigent aliquo *repræſentatiuo* earum, per quod poſſint nobis aperiri: Illud autem nihil aliud eſt, præter *vocem*; quę eſt indicatiua intellectionum mentis: vnde, antequam ſcrutemus quid ſit *vox*, videre debemus, quid ſit *ſignum in genere*, per quod *vox ipſa* definietur.

CONCLVSIO PRIMA.

LIcet *Signum* poſſit generaliter deſcribi, *id quod habet vim ſignificandi*; melius eſt tamen, ſi definitionem D. Auguſtini accipientes dicamus *ſignum eſſe id, quod facultati cognoſcitiuæ aliud à ſe repræſentat*: vt *riſus*, qui repræſentat lætitiam; *fumus* ignem, & *Iris* pluuiam futuram. Ex quo patet rem aliquam non eſſe ſui ipſius ſignum; quia *ſignum non ſe repræſentat, ſed aliud à ſe*: quoniam fumus non repræſentat *fumum*, ſed *ignem* exhibet. Signum eſt quid relatiuum, quoniam dicit reſpectum ad rem ſignificatam, qui reſpectus eſt realis, ſi ſignum eſt naturale: & eſt rationis, ſi ſignum eſt arbitrarium, & à voluntate hominum dependens. Relatio fumi ad ignem eſt realis, quia fumus ex ſe, & naturaliter ignem ſignificat; ſonitus verò campanæ publicę ad conuocandos ciues dicit relationem rationis; quia hoc dependet tantummodò ab inſtitutione hominum, qui per talem ſonitum voluerunt homines congregari.

Obiicies, non bene definiri ſignum, ſi hæc definitio competat alteri à definito; ſed precedens conuenit imagi-

imagini & veſtigio, quæ aliud à ſe repręſentant: ergo hæc definitio non eſt legitima. *Reſp.* neg. min. licèt enim ſignum, imago & veſtigium aliud à ſe repræſentent; hoc tamen faciunt diuerſimodè. Imago enim & veſtigium repræſentant diſtinctè, vt patet; ſignum verò tantum confusè. Imago, inquam, repræſentat diſtinctè totum, vt patet de imagine regis, quæ totum regem exhibet: veſtigium verò repræſentat diſtinctè partem, vt impreſſio pedis in niue, pedem repræſentat: ſignum verò non repræſentat niſi confusè rem ſignificatam.

CONCLVSIO SECVNDA.

Signum diuiditur primò in Formale & inſtrumentarium. *Formale* eſt illud, quod licèt non videatur, ducit tamen in cognitionem alterius quod repræſentat: ſic ſpecies ſenſibiles & intelligibiles ſunt ſigna formalia obiectorum, quæ repræſentant ſenſibus & intellectui; quando v.g. videtur homo, ex illo homine exit ſpecies quædam ſenſibilis, quæ tranſiit in oculum meum, & per quam hominem video: quia autem non videtur illa ſpecies, quæ eſt inuiſibilis; attamen eſt medium quo videtur homo; ideo dicitur ſignum formale. *Inſtrumentale* ſignum eſt illud, quod debet prius cognoſci, quàm nos ducat in cognitionem rei, quam repręſentat; ſic vox prolata eſt ſignum inſtrumentale, quia prius audiri debet, quàm nos ducat in cognitionem rei ſignificatę.

Diuiditur ſecundò ſignum in Naturale & Arbitrarium. *Naturale* eſt illud, quod ex natura ſua idem apud omnes repræſentat; ſic fumus apud omnes repręſentat ignem, riſus lætitiam, & lachrymæ dolorem; & ſic ſunt ſigna naturalia. *Arbitrarium* eſt illud, quod ſignificat tantùm ex beneplacito hominum, & modò vnum, modòque aliud repræſentat: vt ſonitum campanæ, qui modò funus, & modò conuocationem ciuium repræſentat. Sic etiam voces ſunt ſigna arbitraria & ad placitum, quia vox iſta *homo* potuiſſet ſignificare canem, ſi voluiſſent homines ab initio; ſicut nunc ſignificat hominem.

Diuiditur tertiò ſignum in Perſonale & Reale. *Perſonale* illud eſt, quod repręſentat perſonam alterius: ſic legatus regis perſonam regis exhibet, actor in theatro perſonam alterius repręſentat, & calculi in ratio-

nibus ſubducendis nummos repræſentant. *Signum reale* eſt illud, quod non perſonam, ſed rem repręſentat; & ſic hædera foribus domus appenſa vinum venale repræſentans, dicitur ſignum reale.

Diuiditur quartò ſignum in Practicum & ſpeculatiuũ *Practicum* ſeu efficax eſt illud, quod ſignificat rem & illam efficit; ſic ſacramenta, quæ gratiam ſignificant & illam producunt in anima, dicuntur ſigna practica, *Speculatiuum* verò eſt illud, quod ſignificat tantum rem, non verò eam efficit; ſicque fumus, qui ignem ſignificat, & non efficit illum, dicitur ſignum ſpeculatiuum.

Diuiditur quintò ſignum in *Rememoratiuum*, quod præteritum reducit in memoriam: vt Iris fœdus inter Deum & homines: in *demonſtratiuum*, quod rem præſentem exhibet; vt fumus ignem: & *prognoſticum* quod futurum prænunciat; vt rubedo ſerotina, quæ prænunciat ſerenitatem diei ſequentis. Et hæc omnia ſigna præcedentia dicuntur eſſe ſigna rei, alia verò quæ ſequuntur ſunt ſigna propoſitionis; quæ quantitatem propoſitionum indicant: & de iſtis dico, quod

Diuiditur vltimò ſignum propoſitionis in quadruplex, nempe in duo affirmatiua, quorum vnum eſt vniuerſale, vt *omnis*; & aliud eſt particulare, vt *aliquis*, & in duo negatiua, quorum vnum eſt adhuc vniuerſale; vt *nullus*: & aliud particulare, vt *aliquis non*.

Hęc quatuor ſigna faciunt propoſitiones vniuerſales vel particulares, affirmatiuas vel negatiuas: ita quòd propoſitio vniuerſalis affirmatiua ſit illa, cuius ſubiecto præponitur ſignum vniuerſale affirmatiuum: vt *omnis homo eſt animal*. Propoſitio vniuerſalis negatiua ea eſt, cuius ſubiecto pręponitur ſignum vniuerſale negatiuum, vt *nullus homo eſt brutum*. Propoſitio particularis affirmatiua eſt ea, cuius ſubiecto præponitur ſignum particulare affirmatiuum; vt *aliquis homo eſt doctus*. Particularis denique negatiua illa eſt, cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare negatiuum, vt *aliquis homo non eſt doctus*.

Porro, ideo *conceptus ſunt ſigna rerum*, *voces ſigna conceptuum*, & *ſcripturæ ſigna vocum*; quia conceptus noſtri ſunt imagines rerum, voces ſunt imagines conceptuum, & ſcripturæ ſunt imagines vocum; quibus mediantibus, res, conceptus, & voces nobis manifeſtantur, cum hoc tamen diſcrimine, quòd conceptus ſignificent res naturaliter, voces verò & ſcriptu-

rę ſignificant ex inſtituto. *Quòd ſi dicatur*, aliquando voces non eſſe ſigna conceptuum; quia *mendaces non loquuntur ſicut cogitant*: hoc fit per accidens, & contra intentionem Dei, & naturæ, qui volunt, vt per verba & voces conceptus, & intentiones animi repręſententur; vnde mendaces abutuntur vocibus.

QVÆSTIO II.

Quid, & Quotuplex ſit Vox.

QVia Vox definietur ſonus ore animalis prolatus, ideo ante definitionem vocis dicendum eſt, quòd ſonus ſit illud, quod ab auditu percipitur per ſe, & propriè: licèt enim homo, & campana audiantur, non tamen audiuntur per ſe; ſed homo auditur per vocem, & campana per ſonum. Sonus diuiditur in ſonum, qui eſt vox, & in ſonum, qui non eſt vox. Sonus non vox eſt ille, qui producitur ex colliſione duorum corporum inanimatorum; vt fragor arborum, & ſtrepitus pedum. Sonus vox, eſt vox ipſa; cuius definitionem explicandam ſuſcipit.

CONCLVSIO.

VOx eſt *ſonus ore animalis prolatus cum intentione aliquid ſignificandi*. Dicitur primò *ſonus*, & eſt genus definitionis; in quo conuenit ſonus vox cum ſono non voce. Dicitur ſecundò, *ore animalis prolatus*: per quod vox diſtinguitur à fragore arborum: & per idem oſtenditur Angelos non loqui propriè, & voce naturali; licèt dicantur à Theologis loqui voce intellectuali, & metaphorica: in quantum Angeli ſuperiores conceptus ſuos manifeſtant Inferioribus. Adiungitur denique *cum intentione aliquid ſignificandi*, & ſic, ſi quædam animalia videantur edere voces, vt pſittacus: non ſunt voces, niſi impropriè; quia tales ſonos vocibus ſimiles non edunt cum intentione aliquid ſignificandi, ſed tantùm aſſuetudine: vnde illæ voces ſunt quidem voces phyſicæ, & materiales, non tamen formales, & logicæ.

Obijcies, *aſina balaam loquuta fuit* ex Propheta. *Reſp.* loquutam fuiſſe tantùm *impropriè*, illæ enim voces non erant productæ ab aſina, quæ carebat *intentio-*

ne ſignificandi; ſed ab Angelo illas efformante in ore aſinæ: Vnde dicendum eſt, quòd loqui propriè non ſit tantum ſoni editionem reddere; ſed rem ſignificatam primò concipere in mente, & poſteà proferre vocem cum *intentione* conceptionem ſuam *ſignificandi*.

CONCLVSIO SECVNDA.

VOcum aliæ ſunt *articulatæ*, aliæ *inarticulatæ*. Vox *inarticulata* eſt ea, quæ procedit à gutture animalis abſque adminiculo dentium, palati, & labiorum; ſic mugitus boum, vlulatus luporum, clamores hominum, ſuſpiria lamentantium, ſunt voces inarticulatæ: nam, licèt audiantur quędam inflexiones in illis, non reperitur tamen in ipſis ſyllabarum diſtinctio. *Vox articulata* eſt ea, quæ formatur miniſterio dentium, palati, linguæ, gutturis & labiorum; hæc enim nouem requiruntur ad perfectam & expeditam prolationem vocis: nempe duo Labra, Guttur, Lingua, Palatum, & quatuor dentes anteriores.

Vox habet quadruplicem cauſam, ſicut & quodcumque ens creatum. *Cauſa efficiens* vocis eſt animal, quod percutiens aerem edit ſonum, qui per linguam, dentes, & palatum, articulatur. *Cauſa materialis* eſt aer, vel ſonus articulatus. *Cauſa formalis* eſt ſignificatio, ſeu relatio vocis ad rem ſignificatam; vnde voces ſunt de genere relatiuorum. *Cauſa denique finalis* eſt manifeſtatio conceptuum mentis, ideo enim loquuntur inter ſe homines, vt vnus alteri conceptionem ſuam manifeſtet. Porrò, vox poteſt diuidi in ſignificatiuam & non ſignificatiuam, in complexam & incomplexam, & in alias ſimiles, ſed hęc dicta fuerunt agendo de terminis.

QVÆSTIO III.

An voces ſignificent naturaliter, vel ex inſtituto.

COnſtat quidem *voces* ex antedictis eſse *ſigna rerum*; ſed vlterius quęri poteſt, an ſint *ſigna naturalia*, vel *ex inſtituto hominum*; qui voluerunt per hanc vocem, *homo*, ſignificare animal rationale; non verò aliam rem. Inter antiquos philoſophos, Pythagorici opi-

nati

nati ſunt voces naturaliter ſignificare res; ſeu voces eſſe ſigna naturalia rerum. Communis autem ſententia ex Ariſtotele 1. *perihermenias c.* 1. *&* 2. & ex Scoto ibidem *q*.4.& ex alijs docet *voces* eſſe *ſigna rerum voluntaria* & ex beneplacito hominum.

CONCLVSIO.

V*Oces non ſignificant naturaliter, ſed ex inſtituto.* Si enim ſignificarent voces ex natura ſua, idem ſignificarent vbique gentium, ſicuti gemitus, & riſus, qui dolorem, & lætitiam vbique in dicant; ſed vna, & eadem vox varia ſignificat, tum in diuerſis idiomatibus; vt hæc vox, *mala*, quæ Græcè ſignificat *valde*, & Latinè *poma*: tum in eadem lingua, cùm modò fructus, & modò ærumnas ſignificet: ergo voces non ſignificant naturaliter, ſed pro libito imponentium, *Deinde*, quod pendet à voluntate hominis, eſt ad placitum; ſed ſignificatio vocum pendet à voluntate hominis impotentis, quoniam alijs vocibus vtuntur Hebræi, alijs Græci, alijs verò Latini, ad ſuos conceptus exprimendos, & res quaslibet declarandas: ergo voces ſunt ſigna ad placitum. *Tandem*, ſi voces ſignificarent à natura, periret linguarum diuerſitas, & in vna quaque regione eadem vox eandem rem ſignificaret: *cauſa* enim *naturalis non imepdita debitèque approximata, vbicumque ſit, producit eundem effectum*; ſex experientia docet eandem rem non ſignificari eodem vocabulo apud Gallos, Anglos, & Hiſpanos: ergo dubitari non poteſt, quin voces ſint ſigna ex beneplacito hominum.

Confirmatur euidenter aſsertio præcedens ex hoc, quòd in eadem regione, maximè apud Gallos, voces & nomina mutentur per ſecula. Si enim priſcus aliquis gallus excitaretur à mortuis, ſtuperet ad audiendam loquelam præſentem, noſque non intelligeremus veterem illius linguam: ergo ſignum eſt, quod voces ſignificent res ex inſtituto hominum; qui voluerunt, canem ſignificare rem, quæ eſt canis, & non ſignificáre rem, quæ eſt leo. Licèt ergo ijdem ſint conceptus rerum apud omnes, quia conceptus ſunt naturales rerum imagines; ita quòd eadem ſit natura leonis apud Europæos, & Aſianos: attamen voces non ſignificant eaſdem res in omnibus locis, quia ſunt tantum ſignificatiuæ ad placitum,

Obii-

Obijcies, ſi voces ſignificarent tantùm ex beneplacito hominum, peruerteretur omnis humana ſocietas, nam vnus poſſet vocare panem ſerpentem, & alius poſſet illum nominare aquam. *Reſp.* neg. conſeq. quia non eſt vnius cuiuſque imponere nomina rebus; ſed hoc ſpectat tantùm ad ſapientes & ad multitudinem populi, quæ recepit talem ſignificationem vocum. *Dices*, voces ſunt à natura, quæ homini illas indidit: ergo ſignificant naturaliter: *Reſpondeo* voces eſſe à natura; earum tamen ſignificatio ab arbitrio hominum pendet: licet enim hædera ſit à natura, ipſius tamen ſignificatio, qua vinum venale indicat, eſt ex diſpoſitione hominum. *Dices*, voces naturales non denegantur brutis: ergo nec homini. *Reſp.* quod reuerà habeat homo voces inarticulatas, quæ gaudium & dolorem ſignificent; ſicut & bruta: præterea tamen habet voces articulatas ad naturales affectus deſignandos, quod eſt particulare homini.

Obijcies, Adamus *Gen. cap.* 5. impoſuit nomina cunctis animantibus, iuxta eorum naturas, *Omne quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius. Appellauitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & vniuerſa volatilia cœli, & omnes beſtias terræ:* ergo voces ſignificant naturaliter. *Reſp.* Adamum, dirigente Deo, nomina impoſuiſſe animalibus, conformiter aliquibus proprietatibus eorum: hoc non impedit tamen, quin alia nomina alijs rebus impoſita fuerint ex ingenio & induſtria hominum; quorum vſus conſuetudine approbatus eſt. Sic Scotus in 1. *diſt.* 22. *quæſt. vn.* In his autem denominationibus nulla habita fuit ratio ad rerum naturas.

Quæres, an voces priùs ſignificent res, quàm conceptus, aut vice-verſa. Conſtat quidem voces ſignificare res, quoniam vox prolata determinat intellectum audientis, vt rem percipiat, quæ illi per vocem repræſentatur: vnde philoſophus primi Elenchorum cap. 1. dicit, *Loco rerum vtimur nominibus, quia res in diſputationem nequimus adducere*: Conſtat etiam voces ſignificare conceptus, ex eodem philoſopho 1. *Perihermenias cap.* 1. *voces ſunt ſigna paſſionum animæ*, id eſt, conceptuum, ex interpretatione Scoti *in* 1. *diſt.* 22. *quæſt. vn.* ſed quæritur, num voces prius ſignificent res, quam conceptus; & ad hoc affirmatiuè reſpondet Scotus, qui hanc opinionem vt probabiliorem tenet

in 1. *diſt.* 8. *quæſt.* 3. Vox enim primò ſignificat illud ad quod ſignificandum primariò eſt impoſita; ſed vox eſt primò impoſita ad rem ſignificandam: ergo primò ſignificat rem, & poſtea conceptum mentis. *Deinde*, illud vox primò ſignificat, quod primò percipitur ab audiente; ſed primò ab audiente percipitur res, quàm conceptus loquentis: ergo vox primò ſignificat rem quàm conceptum.

Quæres, an voces humanæ ſint *ſpeculatiuæ*, vel *practicæ*. Reſp. eſſe ſpeculatiuas, niſi homo ſuſtineat perſonam Dei, qui eius miniſterio vtatur; tunc enim verba hominis in perſona Dei loquentis ſunt practica, & efficiunt id quod ſignificant; vt patet in adminiſtratione ſacramentorum. Quando enim ſacerdos ſuper hoſtiam profert verba conſecrationis, non ſolùm indicat præſentiam corporis Chriſti; ſed ipſum facit actualiter præſens ſub ſpeciebus panis. Quando etiam ſacerdos pronuntiat verba abſolutionis, non tam declarat, peccata eſſe remiſſa, quàm ipſa remiſſa remittit. In alijs autem occaſionibus, in quibus homines vtuntur virtute propria, illarum voces ſunt tantùm ſpeculatiuæ, non verò practicæ. Verba ergo illa, quæ proferunt aliquando magi ad curationem quarundam infirmitatum, non ob hoc debent dici practica, quia ad illorum prolationem ſanantur ægroti: quia non ſunt verba illa quæ ſanant, ſed potius dæmones ad prolationem illorum; mediante pacto formali, vel implicito. *Quòd ſi nomina* Ieſu, Mariæ, & Sanctorum, mirabilia aliquando effecerint; talia miracula patrata fuerunt ratione perſonarum, in quarum honore ex deuotione proferebantur.

Quæres, an ſcriptura ſit *ſignum rerum* & *conceptuum*, ſicut voces ipſæ. *Reſpondeo affirmatiuè*, quia ſcriptura eſt vox ſcripta, quæ habet eandem ſignificationem cum voce viua & prolata; cum hac tamen diſtinctione, quòd ſignificatio conueniat per ſe voci viuę, & ſcripturæ per aliud: nempè per vocem viuam, cuius eſt repræſentatio. Scriptura ergo repræſentat immediatè vocem, cuius vices gerit, vox verò repræſentat poſtea res & conceptus: res quidem primariò, & conceptus ſecundariò: vnde commune iſtud depromitur proloquium ex Ariſtotele 1. perihermenias cap. 10. *Voces ſunt ſigna conceptuum, & ſcriptura vocum.*

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

De Nomine.

NOmen deriuatur à *notamine*, eo quod per nomen ſubſtantia, vel quantitas alicuius rei notetur. Apud Grammaticos eſt pars orationis, quæ declinatur per caſus & per articulos. Apud Logicos verò eſt pars componens propoſitionem, quandoquidem propoſitio integratur ex duobus nominibus, & ex copula. Cùm ergo explicare velimus naturam propoſitionis, partes etiam eius integrantes debemus examinare; & cùm nomen ſit præcipua illius pars, explicare conuenit quid ſit nomen, conformiter ad ea, quæ præceſſerunt in compendio.

CONCLVSIO.

NOmen eſt *vox ſignificatiua ad placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata ſignificat, finita, & recta*. Hæc definitio colligitur ex Ariſtotele 1. *Peri hermenias cap.* 2. ex Doctore noſtro *ibidem quæſt.* Dicitur primò *vox*, ſuple articulata; licèt enim omnis vox ſit ſonus, non tamen omnis ſonus eſt vox: vt patet de duorum corporum fragore, & pedum ſtrepitu. Nomen ergo dicitur primò *vox*, & eſt genus huiuſce definitionis, in quo conueniunt Nomen & Verbum. Dicitur ſecundò, *ſignificatiua ex inſtituto*, in quantum *omnes voces non ſignificant naturaliter; ſed ex beneplacitum hominum*; vt ſufficienter probauimus in præcedenti quæſtione: vnde riſus, gemitus, & ſuſpiria non ſunt propriè nomina. Dicitur tertiò, *ſignificatiua ſine tempore*; ad diſtinctionem Verbi, quod cum tempore ſignificat. Significare autem cum tempore, eſt præter principale ſignificatum importare aliquam differentiam temporis; vt quando dicitur, *amo, amaui, amabo*. Dicitur quartò, quòd ſit *finita*; & ſic voces, quibus præfigitur negatio, non ſunt propriè nomina; vt non homo, non lapis. Additur quintò, *recta*; & ſic caſus obliqui non ſunt etiam nomina propriè: quia non componunt propoſitionem, niſi quatenus ad caſum rectum reducuntur; & ſic, quando dicitur, Ariſtotelis eſt philoſophari, id eſt Ariſtoteles eſt, qui phi-

loſophari debet. Adiungitur denique, *cuius nulla pars, ſignificat ſeparata*; vt excludantur orationes, & termini complexi: vt homo iuſtus.

Obijcies, aliqua reperiri nomina, quæ ſignificant tempus; vt Dies, Hebdomada, Menſes, Annus, Sæculum: ergo non benè definitur, quòd nomina ſignificent ſine tempore. *Reſp.* negando conſequentiam, præfata enim nomina *tempus* quidem ſignificant, ſed non ſignificant *cum tempore*; quia tempus eſt principale ſignificatum illorum; ſignificare verò cum tempore, eſt importare primariò ſignificationem aliquam; & deinde connotare tempus, quod eſt quid extrinſecum ad principalem ſignificationem.

Obijcies, ſunt etiam quædam nomina, quæ ſignificant differentias temporum; *Poſteri* enim ſignificant tempus futurum, & *Maiores* tempus præteritum; & Inſuper ſignificant aliquid aliud, nempe homines qui viuent in tempore futuro, & qui vixerunt in præterito. *Reſp.* nec etiam illa nomina ſignificare cum tempore, quia pro principali ſignificato important differentiam temporis, & ſecundo homines connotant; illud autem quod ſignificat cum tempore, primariò ſignificat aliquid, & ſecundariò differentiam temporis connotat; vt quando dicitur, Petrus amat; illa vox ſignificat primariò amorem, & ſecundariò differentiam temporis præteriti connotat.

Obijcies, Prandium & Cœna ſignificant tempus matutinum & ſerotinum; ergo allata definitio nominis nulla eſt. *Reſp.* neg. conſeq. quia illæ voces non ſignificant differentiam temporis, quia non ſignificant præſens, aut futurum: & ſic non ſignificant cum tempore. *Dices*, multa ſunt nomina, cuius partes ſeparatę ſignificant; vt reſpublica, & ſenatuſconſultum: ergo non debuit apponi vltima particula definitionis. *Reſp.* tales partes ſeparatas non idem ſignificare, ac vocabulum integrum; quæ eſt mens definitionis. *Dices*, caſus obliquos poſſe ingredi propoſitionem; vt ſi quis diceret, pœnitet me peccati: ergo nomen Logicum non debet eſſe vox recta. *Reſp.* licet phraſis ſit diuerſa, ſignificatio tamen vocis debet ſumi in recto: Idem enim eſt, ac ſi diceretur, peccatum eſt mihi diſplicens. *Dices*, ex voce infinita componitur propoſitio, dicendo, homo eſt non lapis: ergo non benè dicitur, quòd nomen Logicum ſit vox finita. *Reſp.* ta-

lem propoſitionem non eſſe propriam, quia vt propoſitio logicæ proprijſſima ſit, debet ſignificare rem determinatam, quod non facit vox *infinita*.

QVÆSTIO V.

De Verbo.

DVplex eſt Verbum, nempe *ſubſtantiuum*, *ſum*, *es*, *eſt*, quod tale dicitur, quia ſignificat aliquid per modum ſubſiſtentis: vt quando dicitur *Petrus eſt*, ideſt, Petrus eſt exiſtens: & *adiectiuum*, qualia ſunt omnia verba à præcedenti, quæ ideo dicuntur verba *adiectiua*, quia ſignificant aliquid per modum *adiacentis*; vt amo, quod ſignificat amorem mihi *adiacentem*.

CONCLVSIO.

VErbum eſt *vox ſignificatiua ad placitum*, *cum tempore*, *finita & recta*; *eſtque nota eorum*, *quæ de altero dicuntur*. Hæc definitio ferè explicata manet ex antecedenti, vbi explicuimus quid ſit ſignificare cum tempore, quod eſt proprium Verbi; quod ideo dicitur *ſignificare cum tempore*, quia præter ſuum principale ſignificatum importet aliquam differentiam temporis, vt quando dicitur, *Petrus amat*; ibi enim *amat* importat primò amorem pro principali ſignificato, & poſtea ſignificat amorem eſſe inhærentem Petro *pro tempore præſenti*: quod eſt ſignificare *cum tempore*. Verbum inſuper dicitur *vox finita*, ad excludenda verba infinita; vt non amo, non curro: cùm enim talia verba non importent ſignificationem determinatam, non debent reponi inter verba propria logicalia. Dicitur inſuper *recta*, ad reijciendos omnes modos ab indicatiuo, & omnia tempora à præſenti; quia ſunt potius deſcendentia à verbis, quàm uerba: cùm non faciant propoſitionem per ſe ueram, niſi quatenus referuntur ad præſens. Quando enim dicitur, *Petrus legit*, hæc propoſitio non alia ratione vera eſt, niſi quia fuit aliquod tempus, in quo verum erat dicere, Petrus actu legit. Adiungitur, quòd verbum ſit *nota eorum quæ de altero dicuntur*; quatenus ſcilicet verbum, ſeu copula, eſt nota connexionis prædicati cum ſubiecto, vt innuit Scotus 6. *Metaph. quæſt.* 3. Porrò idem dicen-

dum eſt de Verbo, ac de nomine; quòd partes eius ſeparatæ non ſignificent: quod intelligi debet eodem modo, quo antea; quòd ſcilicet, ſi verba compoſita ſeparentur, non retineant diſiuncta eandem ſignificationem quam habebant coniuncta.

Obijcies, ſi verbum in propoſitione ſignificaret differentiam temporis, deberet ſemper ſignificare differentiam determinatam, ideſt, vel præſentem, vel præteritam, vel futuram; ſed hoc non fit in omni propoſitione, quoniam in iſta, vbi dicitur, *homo eſt animal*; hoc verum fuit in tempore præterito, verum eſt in tempore præſenti, & verum erit in futuro. *Reſp.* hanc eſſe differentiam inter propoſitiones neceſſarias & contingentes, quòd verbum in propoſitionibus neceſſarijs importet *indiſcriminatim* omnes temporis differentias; quia, cùm prædicatum neceſſariò conueniat ſubiecto, ideò illi conuenit pro ſemper: in propoſitionibus verò contingentibus, Verbum importat *certam & determinatam temporis differentiam*, vt quando dicitur, *Petrus amauit*, *Paulus legit*, *Ioannes docebit*. Alię obiectiones contra definitionem verbi allegandæ de facili dilui poſſunt ex his, quæ diximus in ſolutione obiectionum contra definitionem nominis.

Quæres, an Verbum quod reperitur in propoſitione ſit ſimul prædicatum & copula. *Reſp.* in propoſitionibus *de tertio adiacente* verbum eſſe tantùm copulam; vt quando dicitur, *homo eſt animal*: in propoſitionibus verò *de ſecundo adiacente*, verbum eſt ſimul copula & prædicatum; vt quando dicitur, *homo legit*. Ratio huius eſt, quia in propoſitionibus *de tertio adiacente*, verbum ſignificat tantùm connexionem prædicati cum ſubiecto, & ſic eſt tantum, copula, quia tantummodo connectit: in propoſitionibus verò *de ſecundo adiacente*, verbum duo ſignificat, primariò ſcilicet formam, & ſecundariò connexionem formæ cum ſubiecto; vt quando dicitur, Petrus amat, hoc verbum *amat* dicit primò amorem, deinde coniungit amorem cum Petro: & ideo verbum eſt ſimul copula & prædicatum. Porrò, propoſitio *de ſecundò adiacente* eſt illa, in qua reperitur tantùm ſubiectum cum verbo, vt Petrus amat; propoſitio verò *de tertio* eſt ea, in qua ſubiectum, prædicatum, & copula exprimuntur, vt Petrus eſt amans.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

De Oratione.

EXplicatis *verbo* & *nomine*, quæ ſunt partes orationis; de *Oratione* ipſa quædam ſubiungenda ſunt: vt poſtea in ſequenti capite loquamur de enunciatione, ſeu de propoſitione, quæ eſt ſpecies orationis. Alia enim eſt oratio *non enuntiatiua*, vt homo iuſtus, per quam nihil enuntiatur, ſeu nihil aſſeritur aut negatur; & alia eſt *oratio enuntiatiua*, quæ affirmat vel negat aliquid de aliquo; vt homo eſt iuſtus. Cum ergo oratio ſit genus ad propoſitionem, & propoſitio ſit ſpecies orationis; ideò, antequam in ſequenti capite agamus de enunciatione, congruum eſt, vt in iſto dicamus aliquid breuiter de oratione.

CONCLVSIO.

ORatio ex Ariſtotele *lib. Periherm. cap.* 4. *eſt vox ex inſtituto ſignificans, cuius partes ſeparata ſignificant aliquid, non vt affirmatio, aut negatio; ſed vt dictio.* Dicitur primò *vox*, & eſt genus definitionis: in quo conueniunt Nomen, Verbum, & Oratio. Dicitur ſecundò, *ſignificatiua ad placitum*; quæ adhuc pertinet ad orationem generis: quandoquidem de natura vocis cuiuslibet articulatæ eſt, quòd ſignificet ex inſtituto. Dicitur tertiò, *cuius partes ſeparata ſignificant aliquid, &c.* in quo ſita eſt differentia orationis à Nomine, & à Verbo, cùm partes nominis aut verbi nihil ex ſe ſignificent: quod tamen faciunt partes orationis, ſi enim ſeparetur hæc oratio, *homo iuſtus*, prima pars ſignificat humanitatem, & ſecunda iuſtitiam.

Oratio, vt diximus in annotatione, diuiditur in *Enunciatiuam*, quæ àliquid affirmat vel negat; vt homo eſt doctus: & *non Enunciatiuam*, quæ nec affirmat aliquid, aut negat; & hæc quintuplex affirmatur, nempe *deprecatiua*, vt miſerere mei Deus: *imperatiua*, vt Deum time, parentes cole; *prohibitiua*, vt ne odio proſequaris proximum, *interrogatiua*, vt quis aſcendet in montem Domini; & *optatiua*, vt, vtinam ſaperent, & intelligerent, & nouiſſima prouiderent.

Sicut plura illa nomina conueniunt orationi non enunciatiuę, ſic etiam alia competunt orationi enuntiatiuæ, ſi enim ſpectetur vt aliquid affirmat, uel negat, dicitur *enunciatio:* ſi ut componit ſyllogiſmum, vocatur *propoſitio:* quatenus ſequitur ex alia, uocatur *conſequentia:* quatenus ex ea alia ſequitur, *præmiſſa* nuncupatur: quatenus ad diſputandum proponitur, uocatur *theſis*; quatenus affertur contra opinionem aduerſarij, dicitur *obiectio:* quatenus denique cenſetur ab omnibus vera, uocatur *axioma*.

QVÆSTIO VII.

De Definitione.

Licèt aliqui contendant definitionem ſpectare ad primam mentis operationem, iure tamen ad ſecundam reducenda eſt: quoniam affirmat aliquid de ſuo definito, vt cum dicitur, *homo eſt animal rationale.* Quia plura iam præhabuimus in Compendio de Definitione, utpote, quòd alia ſit nominis, & alia rei, quòd iſta ſit duplex, nempe eſſentialis & deſcriptiua, & quòd illa detur per genus & per differentiam: in præſenti tantùm breuiter.

Dicam primò, definitionem communiter dici *orationem quæ naturam rei explicat.* Inuenta eſt autem definitio, ut res, quę in ſe ſunt obſcuræ, fiant notiores per ſuam definitionem. Per eam aliquando, explicatur res per nomen, vt cùm dicitur, philoſophia eſt amor ſapientię: & tunc eſt Ethymologia. Aliquando explicatur res ſecundùm naturam & eſſentiam, & tunc eſt definitio propria. Quòd ſi omnes partes definitionis ſint de eſſentia definiri: definitio uocatur purè eſſentialis: ſi autem adiungatur aliquid, quod non ſit de eſſentia rei, vt ſubiectum in definitione accidentis, vel terminus in definitione relatiuorum: tunc eſt definitio eſſentialis data per additamentum. Si definitio detur per genus & differentiam, ut cùm dicitur, *homò eſt animal rationale*, illa definitio eſt eſſentialis metaphyſica: ſi uerò detur per cauſas, dicendo *homo eſt quid conſtans ex anima & corpore*, illa definitio eſt eſſentialis phyſica.

Dicam ſecundò, ut aliquid propriè poſſit definiri, debet habere quatuor conditiones. *Primò* debet

eſſe

eſſe *quid vnum*, ideſt, vnius eſſentiæ: vnde entia per accidens, æquiuoca, & analoga, niſi ſumantur pro potiori analogato, non poſſunt definiri. *Secundò*, debet eſse *quid vniuerſale*: nam per definitionem explicatur natura nuda: & proinde omni ſingularitate expoliata. *Tertiò*, debet eſſe *ſpecies*, ſiue ſuprema, ſiue media, ſiue infima, & ſic ſuprema genera, quæ ſola non poſſunt eſse ſpecies, nequeunt pariter definiri: quia non habent genus ſupra ſe: nec etiam indiuidua, quæ non ſunt vniuerſalia: *Quartò*, debet eſse *ens reale*, licèt non debeat eſse ens ſubſtantiale, quia accidens, ſaltem determinatum, definiri poteſt: ſpecies enim quantitatis & qualitatis definiuntur. Vnde, ſi Ariſtoteles 7. *Metaph. cap.* 4. dicat accidens non poſse definiri: hoc eſt verum de accidente in concreto, quod ſignificat ſubiectum & formam, & proinde non eſt quid vnum. Accidens tamen in abſtracto, vt Superficies, Linea, Corpus, Albedo, & ſimilia, definiri poſſunt.

Dicam tertiò, inter proprietates definitionis duas ſequentes locum tenere. *Prima*, quòd *definitio non poſſit demonſtrari à priori de definito, ſi ſit definitio eſſentialis*: quia *definitio eſſentialis explicat eſſentiam rei*, nihil autem in re eſt prius eſſentia: immò *eſſentia eſt primum & radicale principium omnium prædicatorum, quæ ſunt in eſſentiate*: vnde non poteſt probari à parte rei, quòd homo ſit animal rationale. Si autem definitio eſset tantummodo deſcriptiua, talis deſcriptio poſset probari à priori; ab illo ſcilicet, qui cognoſceret eſſentiam rei, quæ eſt cauſa proprietatis eius: vnde probari poteſt a priori, quòd ſit homo animal riſibile, per rationalitatem videlicet. *Secunda proprietas definitionis* eſt, quòd ſit *medium demonſtrationis potiſſimum*; ſi quis enim vellet probare, quòd homo eſſet riſibilis non poſſet vti medio congruentiori, quàm definitione hominis.

Dicam vltimò plures eſſe regulas definitionis. *Prima eſt*, vt *definitio æquè latè pateat, ac definitum*; & ſic debet conuenire omni definito: & ſoli definito. *Secunda*, vt *nihil deſit in definitione, neque abundet*; tota enim eſſentia debet explicari, & nihil præter eſsentiam rei explicare debet. *Tertia*, ut *definitio conſtet terminis notioribus definito*: definitio enim declarat definitum, & ignotum non poteſt cognoſci

O 5 per

per ignotius; neque per æquè cognitum. *Quarta*, vt *in definitione non afferantur voces ambigua*: alias non eſſet clara: quod tamen requiritur ad definitionem, quæ eſt explicatio rei. *Quinta*, vt *ſit breuior, quàm poterit eſſe*. *Sexta* tandem, vt diximus multoties, quod *conſtet genere & differentia*.

QVÆSTIO VLTIMA.

De Diuiſione

Quia diuiſio non minus ſpectat ad *ſecundam intentionem*, quàm definitio: quandoquidem, qui diuidit animal in brutum & hominem, dicit virtualiter hominem eſſe animal, pariterque brutum, quod eſt affirmare, & reſpicere iudicium, ſeu ſecundam mentis operationem: ideo, explicatâ definitione, congruum eſt procedere ad explicationem diuiſionis, & hoc breuiter; vnde.

Dicam primò, diuiſionem in genere eſſe *orationem, qua manifeſtat partes alicuius totius*; ſicut definitio eſt oratio, quæ ipſius naturam explicat. Vel vt cum alijs loquar, diuiſio eſt *oratio totum in ſuas partes diſtribuens*; & ſic totum quod diuiditur vocatur *diuiſum*, partes verò in quas diuiditur, vocantur *membra diuidentia*: vnde, quando diuiditur animal in rationale & in irrationale, animal eſt *diuiſum*, rationale verò & irrationale ſunt *membra diuidentia*. Quia diuiſio eſt diſtributio totius in partes, ſic totuplex eſt diuiſio, quotuplex eſt totum: vnde.

Dicam ſecundò triplicem eſſe diuiſionem, ſicut triplex eſt totum. *Alia quippe eſt diuiſio totius integrantis* in partes integrantes; vt cùm diuiditur corpus, quod eſt totum integrale, in caput, humeros, & pedes. Quòd ſi partes ſint eiuſdem rationis ac totum, totum illud integrale vocatur homogeneum; & tale totum eſt aqua, quæ componitur ex hac & illa parte aquæ. quarum quælibet eſt aqua: ſi verò partes ſint diuerſæ rationis à toto, totum illud vocatur heterogeneum, ſeu conſtans partibus quæ ſunt diuerſæ rationis; vt homo, cuius partes, vt v.g. caput, manus, & pedes non ſunt homo. Hoc etiam totum vocatur totum actuale, quia partes eius actu exiſtunt in toto.

Alia eſt diuiſio totius potentialis ſeu vniuerſalis in par-

partes ſubiectiuas & inferiores, vt quando diuiditur ſubſtantia in corpoream & incorpoream, ſicut animal in rationale & irrationale: tales diuiſiones vocantur diuiſiones totius potentialis. Superiùs autem illud, quod diuiditur, vocatur totum potentiale; ad differentiam totius actualis, de quo antea: quia ſcilicet totum actuale includit actualiter & intrinſecè ſuas partes, vt patet de corpore humano, quod actu inuoluit caput, ventrem & pedes: vbi totum potentiale non includit actualiter & intrinſecè ſuas partes ſubiectiuas, quia non ſunt de ratione formali illius; vt patet de animali, quod intrinſecè, nec brutum, nec hominem inuoluit; ſicut nec homo Petrum, aut Paulum.

Alia eſt diuiſio totius eſſentialis in partes eſſentiales, ſiue ſint phyſicæ, vt cùm diuiditur homo in corpus & animam, ſiue ſint partes metaphyſicæ, vt ſi diuidatur totum in genus & differentiam: ſeu in animal & rationale. *Totum phyſicum* conſtituitur ex partibus phyſicis realiter diſtinctis, vt homo ex anima & corpore; *totum* verò *metaphyſicum* componitur ex partibus realiter indiſtinctis; vt homo v.g. ex animalitate & rationalitate: & animal ex viuente & ſenſitiuo. Poſſet hic addi quartum aliquod totum, *nempe accidentale*; ſed ſicut definitio non explicat niſi rationem intrinſecam rei, ſic nec diuiſio diſtribuit, niſi ea quæ ſunt intrinſeca & eſſentialia: vnde non loquemur de diuiſione accidentis in ſubiecta, quibus conuenit tantùm extrinſecè.

Dicam tertiò multas requiri conditiones, vt bona ſit diuiſio. *Primò* enim exigitur, vt *vnum membrum diuidens minus late pateat diuiſo*; omnia tamen membra debent adæquare diuiſum: ſic homo ſolus minus extenditur, quàm animal, homo verò & brutum totum animal exhauriunt. *Secundò* requiritur, vt *vnum membrum non contineatur ſub alio*; vnde non eſt legitima diuiſio ſubſtantiæ in corpoream, incorpoream, & animam rationalem: quia anima rationalis continetur ſub ſubſtantia incorporea. *Tertiò* requiritur, vt *diuiſio fiat per membra immediata*, quantum fieri poteſt; vnde non benè diuiditur ſubſtantia in rationalem & irrationalem: quia rationale & irrationale ſunt differentiæ mediatæ ſubſtantiæ. *Quartò* requiritur, vt *nihil ſit ſuperfluum in diuiſione*, hinc non benè diuiditur animal in hominem rationis capacem & in brutum iudicij expertem; qui enim dicit hominem, dicit rationale;

& qui dicit brutum, dicit priuationem iudicij. *Quintò* exigitur, vt *fiat diuiſio per membra, quæ exprimantur nominibus poſitiuis, quantum fieri poteſt*, aliquando tamen ex penuria vocum loco poſitiuorum vtuntur philoſophi nominibus negatiuis: vt cùm diuiditur ſubſtantia in corpoream & incorpoream, & animal in rationale & irrationale; protunc enim ſub nominibus negatiuis latent formæ poſitiuæ. Ratio autem huiuſce conditionis eſt, quia differentiæ negatiuæ non poſſunt conſtituere ſpecies, quæ poſitiuæ ſunt.

CAPVT II.

De Natura Enunciationis.

QVia *homo eſt animal ſociabile, & omnis ſocietas communicatione perficitur*, neceſſe fuit, vt homo homini communicaret conceptus ſuos, qui ſunt bona & fructus rationis: quod cùm fieri nequeat per directionem immediatam conceptuum, vt in Angelis; fieri debuit per aliquas locutiones, quæ ſunt ſigna ſenſibilia manifeſtatiua conceptionum mentis. Cùm autem enunciatio ſit ad hoc idonea, vt ſcilicet familiari conuerſatione homines inſimul diſcurrant, & manifeſtent notiones internas; explicanda eſt natura enunciationis; quod fiet in capite præſenti.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Enunciatio.

NOnnulli expoſitores Ariſtotelis diſcrimen aliquod ſtatuunt inter Propoſitionem & Enunciationem, dicentes enunciationem eſſe latiorem propoſitione; quandoquidem in ſe conſiderata eſt oratio non reſpiciens ſyllogiſmum: vbi propoſitio eſt oratio, quæ locum tenet in conſtructione ſyllogiſmi. Vſus tamen communis obtinuit, vt promiſcuè Enunciatio vſurpetur pro Propoſitione; vt deduci poteſt ex Scoto *in 1. diſt. 1. quæſt. 2.* vnde duo libri, quos compoſuit Ariſtoteles de interpretatione, intelliguntur agere de enunciatione & de propoſitione, quæ coincidunt; vt habetur ex *lib. 1. Prior. cap. 1.* Agentes ergo de enunciatione, agere intendimus de propoſitione, cùm ſint vnum & idem.

CON-

CONCLVSIO.

DVplicem definitionem Enunciationis tradit Ariſtoteles, quarum prima habetur 1. *Periherm. cap.* 4. vbi dicit; quòd propoſitio *ſit oratio verum vel falſum ſignifican.* Secunda verò deducitur *ex* 1. *prior cap.* 1. vbi ait, *propoſitio eſt oratio aliquid de aliquo affirmans, vel aliquid de alio negans.* Quia autem vna res non poteſt habere, niſi vnam definitionem; quandoquidem definitio explicat eſſentiam rei, & *vnius rei eſt tantùm vna eſſentia:* ideo dicendum eſt, quòd prima definitio quam affert Ariſtoteles, ſit tantùm *deſcriptiua;* ſecunda verò ſit *eſſentialis*. Cùm ergo dicitur, quòd enunciatio affirmet vel neget aliquid de aliquo; hæc eſt eſſentia propoſitionis. Cùm autem dicitur, quòd enunciatio ſignificet verum vel falſum: hæc eſt enunciationis proprietas: nam veritas & falſitas conueniunt tantùm ſecundariò propoſitioni, & poſſunt probari à priori de illa; nempe per affirmationem & negationem.

Confirmatur hæc veritas, ex eo quòd propoſitio ſit vera, quatenus affirmat de aliquo id quòd illi verè competit; vt quando dicitur, homo eſt animal. Ideo etiam propoſitio dicitur falſa, quatenus affirmat aliquid de ſubiecto, quod illi non competit; vt cum dicitur, homo non eſt animal. Cùm ergo in propoſitione prius ſit affirmare vel negare, quàm verum aut falſum ſignificare: ideo concludendum eſt, quòd eſſentialis definitio propoſitionis ſit ea, per quam dicitur, quòd ſit propoſitio affirmans vel negans aliquid de aliquo: & ad hanc explicationem ſequitur iſta, per quam dicitur: quòd propoſitio ſit oratio verum vel falſum ſignificans. Ex quibus patet, quòd præallatarum definitionem Ariſtotelis vna ſit tantùm eſſentialis, & alia deſcriptiua, quę datur per proprietates.

Obijcies præallatam definitionem nõ eſſe legitimam quia Ariſtoteles 1. *poſter. cap.* 2. inquit, quòd propoſitio ſit dictio alicuius de aliquo; quæ videtur eſſe mens Scoti aſſerentis enunciationem abſtrahere ab affirmatione & negatione, ſicut à veritate & à falſitate, ita quod enũciatio ſimpliciter ſumpta ſit dictio ſimplex de aliquo, quæ abſtrahit ab affirmatione & negatione. *Reſp.* hanc fuiſse opinionem veterum philoſophorum, qui, vt diximus in annotatione, diſcrimen ſtatuebant

inter enunciationem & propoſitionem;vſus tamen philoſophiæ præſentis vult, vt enunciatio & propoſitio idem ſint quia autem propoſitio eſt pars ſyllogiſmi,qui affirmat vel negat,vt patet ex propoſitionibus eius,quæ ſunt affirmatiuæ vel negatiuæ,ideo enunciatio debet eſſe affirmatiua vel negatiua.

QVÆSTIO II.

An Enunciatio ſeu propoſitio ſit Ens Rationis.

QVi aſtruunt logicæ obiectum eſſe *ens reale*, exiſtimare tenentur quamcunque enunciationem, ſiue mentalem, ſiue vocalem, ſiue ſcriptam, *eſſe ens reale*. Alij ſuſpicantur, cum Maſio, enunciationem mentalem eſſe quidem realem, non verò vocalem & ſcriptam. Communiùs cæteri docent quamlibet propoſitionem eſſe ens rationis;quam opinionem ſequitur Scotus *quæſt. 3. vniuerſ. & quæſt. 1. prædicam.*

CONCLVSIO.

ENunciatio tam *mentalis*, quàm *vocalis & ſcripta eſt ens rationis*. Quale enim eſt totum conflatum ex partibus, tales ſunt eius partes;ſed totum logicale eſt ens rationis, nempe ſyllogiſmus: ergo enunciatio, ex qua ſyllogiſmus conflatur,eſt etiam ens rationis. *Deinde*, omnis collatio paſſiua vnius obiecti cogniti ad aliud obiectum cognitum eſt ens rationis, vt diximus agendo de ſecundis intentionibus; ſed enunciatio eſt comparatio paſſiua prędicamenti ad ſubiectum, & è contra; quandoquidem in ea comparantur extrema enunciationis ad inuicem, vt videatur an conueniant vel diſconueniant; vnde fiunt propoſitiones affirmatiuæ aut negatiuæ, veræ aut falſæ: ergo enunciatio eſt ens rationis.

Tandem, illud eſt ens rationis, cuius partes ſunt tales; ſed partes enunciationis ſunt entia rationis: ergo ipſa enunciatio eſt ens rationis. *Probatur minor*, partes propoſitionis ſunt prædicatum & ſubiectum; ſed eſſe prædicatum & eſſe ſubiectum ſunt entia rationis, & denominationes extrinſecæ, vt dictum eſt in appendice de ente rationis: ergo partes enunciationis ſunt entia rationalia, ſicut & ſyllogiſmus, & logica ipſa;

quæ

quæ ideo dicitur ſcientia rationalis, quia habet pro obiecto ens rationis, nempe ſyllogiſmum, qui fabricatur ab intellectu; vnde condiſtinguitur logica, quæ eſt ſcientia rationalis, à phyſica & à metaphyſica, quæ ſunt ſcientiæ reales, quia obiecta earum realia ſunt. Si autem ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, eſt ens rationis fundatum; proinde quælibet enunciatio ſeu propoſitio, quæ eſt pars eius integrans, erit ens rationis.

Obijcies, actus intellectus eſt ens reale, quia producitur à cauſa reali; ſed enunciatio eſt actus intellectus, quandoquidem eſt ſecunda mentis operatio: ergo enunciatio eſt ens reale. *Reſp.* diſtinguendo maiorem, actus intellectus eſt ens reale; reale effectiuum, concedo: obiectiuum, nego. Si enim omnes actus intellectus eſſent entia rationis, ſequeretur, quòd nulla eſſet ſcientia realis, quandoquidem omnis ſcientia eſt actio intellectus: cùm ſcientia definiatur cognitio, & cognitio pertineat ad intellectum. Si ergo enunciatio dicatur ens rationis, non ideo dicitur talis, quia fit ab intellectu coniungente prædicatum cum ſubiecto; ſed quia forma ipſius enunciationis fit ab actu collatiuo intellectus iudicantis, an prædicatum conueniat ſubiecto, aut diſconueniat:

Obijcies 2. quod componitur ex partibus realibus, eſt ens reale; ſed quælibet enunciatio componitur ex partibus realibus, quoniam enunciatio mentalis conflatur ex conceptibus realibus, vocalis ex vocibus à parte rei prolatis, & ſcripta ex terminis ſcriptis, qui ſunt entia realia; ergo propoſitio eſt ens reale. *Reſp.* enunciationem conſtitui ex cōceptibus actiuis, qui ſunt reuerà reales, ſed tales conceptus actiui non dant verum eſſe enunciationi, niſi adueniant actus collatiui intellectiui, qui comparantes prædicatum ad ſubiectum, & ſubiectum ad prędicatum, indicant an prædicatum conueniat ſubiecto, nec ne. Quia autem actus ille collatiuus intellectus eſt ens rationis & ſecunda intentio, ſeu denominatio extrinſeca, vt dictum eſt agendo de ſecundis intentionibus, proinde enunciatio eſt ens rationis, licèt partes eius aliqualiter ſint reales.

QVÆSTIO III.

An Enunciatio, ſeu Propoſitio, ſit ſimplex qualitas.

DVæ ſunt opiniones circa hanc difficultatem. Alij enim cum Scoto, Hurtado, & Arriaga, affirmant enunciationem mentalem eſse ſimplicem qualitatem; alij autem cum Ioanne de magiſtris, cum Maiore, Ruuio, & alijs, contendunt illam non eſse ſimplicem qualitatem: Scotus ſuam diſtinctè mentem non aperuit, vndè è noſtris Poncius *diſp.*19. *quaſt.*4. primam opinionem defendit: Columbus verò Recens Scotiſta ſecundam tuetur; quam magis conformem eſse dicit doctori noſtro *quaſt.* 1. *lib.* 1. *Periherm.* vnde cum eo ſequens erit.

CONCLVSIO.

E*Nunciatio mentalis non eſt ſimplex, ſed compoſita qualitas.* Loquimur de enunciatione mentali, quia nullus dubitat, quin enunciationes vocalis & ſcripta ſint compoſitæ; quoniam vocalis ex pluribus vocibus ore prolatis conflatur, & ſcripta ex pluribus literis & caracteribus. Tota ergo difficultas mouetur de enunciatione mentali, & quæritur, an iudicium quod fertur ſuper hanc propoſitionem, *homo eſt iuſtus*, ſit vnicus actus intellectus, vel multiplex; quod vltimum ſentimus, dicentes, quod conſtet ex partialibus conceptibus Subiecti, Prædicati, & Copulæ. *Probatur concluſio noſtra* ex Ariſtotele 1. *Periherm. cap. 1.* vbi Ariſtoteles ſecundam operationem intellectus appellat compoſitionem, & 3. *de anima cap. 6.* ſubiungit ſecundam operationem intellectus eſse compoſitionem conceptuum; ſed qui dicit compoſitionem conceptuum, dicit conceptuum multiplicationem: ergo enunciatio non eſt ſimplex qualitas, quandoquidem compoſitio opponitur ſimplicitati.

Deinde, quòd conſtat partibus eſt compoſitum: ſed enunciatio mentalis conſtat partibus, ſicut enim Nomen & verbum vocalia ſunt partes enunciationis vocalis; ſic Nomen & Verbum mentalia ſunt partes enunciationis mentalis, quoniam voces ſunt ſigna conceptuum;

ceptuum: ergo enunciatio mentalis eſt qualitas compoſita, & non ſimplex. *Tandem*, intellectus nequit iudicare vnum alteri conuenire, niſi illa duo apprehendat, quoniam apprehenſio præcedit iudicium, quod non fertur de ignotis, ſed enunciatio eſt iudicium, quod fertur de conuenientia aut diſconuenientia prędicati ad ſubiectum: ergo enunciatio non eſt ſimplex qualitas.

Hoc totum confirmare videtur Scotus *in* 1. *diſt*. 3. *quæſt*. 4. vbi dicit, quòd prima operatio intellectus vocetur *ſimplex*, quia termini per eam apprehenſi ſunt *ſimplices*, *& incomplexi*, & quod ſecunda operatio intellectus nuncupetur *compoſitio*, *& diuiſio*, propterea quod termini apprehenſi *vniuntur ad inuicem*, & poſtea *diuiduntur*, *& dimouentur à ſe ipſis*; ſed, vt diximus multoties, enunciatio eſt ſecunda operatio intellectus, & iudicium quod fertur de conuenientia aut diſcōuenientia prædicati ad ſubiectum: ergo enunciatio plures actus inuoluit, & ſic enunciatio non erit ſimplex, ſed compoſita qualitas. *Hic addi poteſt*, quòd enunciatio ſit vnio ſubiecti, & prædicati, ſed illa vnio non poteſt fieri, quin cognoſcantur diſtinctè prædicatum, & ſubiectum, ergo enunciatio exigit multiplicationem conceptuum, & ſic non eſt vna, & ſimplex qualitas.

Obijcies, enunciatio eſt iudicium, quo intellectus fertur ad totum enunciabile iudicandum, abſque eo quòd tendat in eius partes: ergo per vnicum actum intellectus iudicat de tota propoſitione, quod v. gr. homo ſit iuſtus. *Antecedens probatur* ex eo quòd in mente Scoti, totum realiter diſtinguatur à partibus ſimul vnitis. *Reſp. neg. ant.* quia fieri nequit, vt intellectus totum percipiat, eius partibus imperceptis, cum totum eſſentialiter à partibus dependeat: vnde, non poteſt quis cognoſcere hominem eſſe iuſtum, niſi cognoſcat, quid ſit homo, & quid ſit iuſtitia. Licet ergo totum diſtinguatur realiter à partibus, attamen quia *totum eſſentialiter includit partes*, ideò cognitio perfecta, & adęquata totius inuoluit cognitionem partium, & ſic enunciatio mentalis non eſt qualitas ſimplex.

Quidquid ſit de hac controuerſia inter Scotiſtas, poſſet, ni fallor, facilè conciliari, dicendo ſcilicèt, quòd ad cognitionem enunciationis mentalis præſupponatur quidem *triplex* cognitio, quarum *prima* terminatur ad ſubiectum, *ſecunda* ad prædicatum, & *tertia* ad

copu-

copulam, & quòd his cognitis vnica cognitione ſimplici, cognoſcatur veritas huiuſce propoſitionibis;*homo eſt iuſtus*. Si talis, inquam, eſſet opinio Pontij, poſſet legitimè dici, quòd cognitio poſitionis formaliter ſumpta, quatenus terminatur ad hoc totum, *homo eſt iuſtus*; eſſet ſimplex qualitas: ſed quia non poteſt talis propoſitio cognoſci, quin cognoſcantur partes ipſius per actus diuerſos intellectus; ideò non immerito ſuſtinet Columbus noſter enunciationem mentalem eſſe qualitatem compoſitam ex pluribus conceptibus.

Quæres, an enunciatio apprehenſiua diſtinguatur ab enunciatione iudicatiua. Hoc negant Conimbricenſes, omnem enunciationem mentalem iudicatiuam eſſe cenſentes: affirmant verò Scotiſtę cum Doctore in 2. *diſt.* 1. *quæſt.* 3. dicentes, quòd intellectus poſſit quidem percipere complexionem duorum terminorum, dum audit ver. gr. *aſtra eſſe paria*; nihil iudicando de veritate huius propoſitionis. Ratio noſtra, quia *omne prius diſtinguitur à ſuo poſteriori*; ſed enunciatio apprenſiua pręcedit enunciationem iudicatiuam; ergo hæc ab illa diſtinguitur. Prius enim audimus propoſitionem fieri, quam iudicium feramus circa illam; & ſic apprehenſio propoſitionis diſtinguitur ab eius iudicio.

QVÆSTIO IV.

An diuiſio Enunciationis in affirmatiuam, & negatiuam ſit diuiſio generis in ſpecies.

NEmo dubitat, quin propoſitio ſeu enunciatio diuidatur in *affirmatiuam*, quæ aſſerit pręedicatum conuenire ſubiecto, vt cum dicitur, *homo eſt iuſtus*: & in *negatiuam*, quæ prædicatum remouet à ſubiecto, dicendo ſcilicet, *homo non eſt iuſtus*: ſed non defuerunt aliàs, qui crederent hanc diuiſionem eſſe analogi in ſua analogata; vnde tales volebant hanc diuiſionem non eſſe diuiſionem generis in ſpecies; quia *de ratione generis eſt*; *quod conueniat vniuocè inferioribus*. Communis tamen opinio, quam amplectuntur D. Thomas 1. *Peri herm. c.* 4. & Scotus 1. *Poſter.* & alij, tuetur hanc diuiſionem eſſe vniuoci in ſua vniuocata, ſiue generis in ſpecies.

CONCLVSIO.

D*Iuiſio enunciationis in affirmantem*, & *negantem eſt generis in ſpecies*, *& vniuoci in vniuocata*. Illud enim eſt vniuocum, quod æqualiter à ſuis inferioribus participatur; ſed enunciationes affirmatiua, & negatiua participant æqualiter nomen, & rationem enunciationis: ergo præfata diuiſio eſt vniuoca, & generis in ſpecies. Minor probatur, quia ratio enunciationis præcisè ſumpta eſt dictio vnius de alio; ſed enunciatio affirmatiua dicit prædicatum conuenire ſubiecto, & enunciatio negatiua dicit prædicatum non conuenire ſubiecto: ergo enunciationes affirmatiua, & negatiua participant ęqualiter rationem enunciationis in ſe. Et hoc eſt, quod egregiè docet Scotus *in 4. diſt. 8. quæſt. 2.* vbi ait *enunciationem abſtrahere à veritate, & à falſitate, ſicut, & ab affirmatione & negatione.*

Obijcies enunciationem affirmatiuam eſſe priorem negatiuà; quia intellectus priùs componit, ſeu priùs affirmat, quàm diuidat, ſeu neget, ſed genus ſeu vniuocum debet participari æqualiter à ſuis ſpeciebus: ergo diuiſio præcedens non eſt generis in ſpecies, & vniuoci in vniuocata. *Reſp.* ſpecies alicuius generis poſſe *dupliciter* comparari, vel *inter ſe*, vel *ad genus quod participant*; inquit noſter Tartaretus *in prædicam. cap. de quantit. quæſt. 1.* Si comparentur inter ſe, vna poteſt eſſe prior, & perfectior alterà, vt homo cum leone: ſi comparentur verò ad genus, immediatè, & ex æquo participant rationem illius; & hoc ſufficit ad vniuocationem ſuperioris; ſicque manet, quòd præcedens noſtra diuiſio ſit generis in ſpecies.

Obijcies, *diuiſum non debet excedere membra diuidentia*, vt diximus agendo de diuiſione; ſed enunciatio, quæ eſt diuiſum in noſtro propoſito, ſuperat membra diuidentia; quoniam inuenitur aliqua enunciatio, quæ nec eſt affirmatiua nec negatiua: ergo diuiſio præcedens non eſt legitima diſtributio generis in ſpecies. *Prob. min.* per hanc propoſitionem, quæ nec eſt affirmatiua, nec negatiua; *nullus leo non eſt animal*: ergo omnis propoſitio non eſt affirmatiua, aut negatiua. *Reſp. neg. min.* & ad exemplum allegatum de hac propoſitione, nullus leo non eſt animal *dico*; hanc propoſitionem eſſe *affirmatiuam*: quia duæ negationes æquipollent vni af-

affirmationi, vna enim negatio impedit alteram; vnde *negatio* dicitu r *malignantis natura*, quia deſtruit quidquid poſt ſe inuenit,& ponit cõtrarium: vt patet in duobus numeris imparibus, qui faciunt numerum parem.

QVÆSTIO V.

Vtrum in prima, ſecunda, & tertia mentis Operatione reperiatur veritas, & falſitas.

TRiplex eſt *veritas*, nimirum tranſcendentalis, moralis, & logica. *Tranſcendentalis* veritas ea eſt, quæ competit omni enti, vt ens eſt; quoniam *omne ens eſt vnum, verum, & bonum, conſiſtitque in conformitate rei cum ſuis principijs*, vnde aurum illud dicitur verum, quod habet qualitates, & principia veri auri, & illud aurum dicitur adulterinum,ſeu falſum,cui deeſt aliquod principium auri. *Moralis veritas* conſiſtit in conformitate vocis cum mente, ſeu cum iudicio; ita quòd ſi quis crederet vrbem Pariſienſem habere decem leucas extenſionis, & id diceret alicui; tunc veritatem moralem proferret, quia eſſet conformitas inter vocem, & mentem dicentis. *Logica denique, ſeu phyſica veritas*, conſiſtit in conformitate iudicij cum re iudicata; vt quando iudicio illum hominem eſſe iuſtum, qui verè eſt iuſtus. Veritas moralis poteſt conſiſtere cum falſitate phyſica, ſeu logica, & aliquis mentiendo verum dicere poteſt; ſi enim dicerem vrbem Lutetiam habere tantùm duas leucas extenſionis, & ſic crederem; tunc eſſet moralis veritas, quia locutio mea eſſet conformis menti; eſſet tamen mendacium logicum ſeu phyſicum, quia eſſet difformitas inter ſermonem enunciantem, & rem enunciatam; quandoquidem talis ciuitas in ſe maiorem continet extenſionem.

CONCLVSIO PRIMA.

IN prima mentis operatione reperitur *veritas incomplexa logica*, non autem *complexa*; vbi ad probationem vtriuſque partis præſciendum eſt, quòd *veritas incomplexa* ſit conformitas cognitionis cum re cognita per modum *ſimplicis repræſentationis*; ideſt, ſine affirmatione, & negatione; vt quando apprehendo hominem, qui verè eſt homo; nihil iudicando de illo.

Veri-

Veritas *complexa* eſt conformitas intellectus iudicantis, ſeu affirmantis, vel negantis, *cum re iudicata*; vt quando iudico hominem eſſe doctum, qui reuerà eſt doctus, ibi eſt veritas complexa. Hoc poſito.

Probatur concluſio, quòd ſit *veritas incomplexa* in prima mentis operatione; quandoquidem intellectus per primam mentis operationẽ poteſt apprehendere res vt ſunt in ſe v.g. hominem vt homo eſt; nihil affirmando vel negando de illo. Quod ſecundo non ſit *veritas complexa* in prima mentis operatione, patet, quia veritas complexa ſequitur iudicium, conſiſtit enim in conformitate iudicij affirmantis ſeu negantis cum re iudicata; ſed iudicium non ſpectat ad primam mentis operationem: ergo nec veritas complexa in ea reperitur.

Obiicies in primam partem concluſionis, veritas ſpectat ad primam mentis operationem ex Ariſtotele: ergo nec in ea reperitur. *Reſp.* quòd duplex ſit veritas, nempe veritas ſimplicis apprehenſionis, & veritas iudicij, ſeu compoſitionis. Prima, vt diximus, conſiſtit in conformitate apprehenſionis ſimplicis cum re apprehenſa: alia verò conſiſtit in conformitate iudicij cum re iudicata; vt quando iudico hominem eſſe doctum, qui reuerà doctus eſt; vel quando nego, hominem eſſe iuſtum, qui iuſtus non eſt: hoc poſito, facilis eſt reſponſio ad Ariſtotelem, in prima mentis operatione non reperitur veritas, veritas iudicij ſeu compoſitionis, concedo: veritas ſimplicis apprehenſionis nego. *Quod ſi Scotus in 2. diſt. 6. quæſt. 1. dicat intellectus ſimplicis non eſt errare nec verum dicere; iſtæ enim ſunt conditiones intellectus componentis, & diuidentis.* *Reſp.* Scotum, ſicut, & Ariſtotelem, fuiſſe loquutum de veritate *complexa*; quæ eſt propria ſecundæ operationi. Conſuetudo autem philoſophorum inoleuit, vt quoties ſermo inſtituitur de veritate, abſolutè intelligatur de veritate *complexa*; quia intellectus componens & diuidens eſt *iudex veritatis, & falſitatis*.

CONCLVSIO SECVNDA.

Veritas *complexa* reperitur in ſecunda & in tertia mentis operatione. *Prima pars* huius concluſionis deducitur ex Ariſtotele, in libro *Periherm. cap. 1. & cap. 1. prædicam. & 6. Metaph. tex. 8.* Idem habetur apud Scotum *quæſt. 1. prolog.* Ratio huius eſt, quia veri-

ſe vera

ergo in

us non apprehendit rem vt eſt in ſe; veritati verò
plexæ opponitur falſitas, quando res iudicatur eſſe
er quàm eſt à parte rei.
Quæres, an veritas ſit ens reale, vel rationis. *Reſp.*
tatem rei, ſeu veritatem tranſcendentalem, eſſe
d reale; cùm enim ſit paſſio entis realis, conſe-
nter ipſa realis eſt. Veritas verò intellectus incom-
a, ſi reſpiciat obiectum actu exiſtens, eſt relatio rea-
uia extrema eius ſunt realia, & realiter diſtincta; ſi
obiectum eius actu non exiſtat, eſt relatio ratio-
quia talis conformitas terminatur ad obiectum,
d non exiſtit, niſi intellectu. Quantum verò ad ve-
tem complexam, quæ eſt conformitas enunciationis
em enunciatam; dici debet cum Scoto *in 1. diſt. 3.*
quòd ſit relatio rationis. Illud enim cuius funda-
tum eſt ens rationis, ipſum cenſeri debet ens ratio-
, quia ens reale fundari nequit in ente rationis, quod
entitatis minimę, ſed fundamentum veritatis com-
æ eſt propoſitio ſeu enunciatio, quæ eſt ens ratio-
vt demonſtratum eſt in quæſt. 2. huius capitis: ergo
itas complexa, quæ in ipſa fundatur, eſt relatio ra-
is: vnde Columbus *l. 4. de enunciatione q. 2. aſſert.*
iratur quoſdam de noſtris aſſeruiſſe enunciatio-
m eſſe ens rationis; qui tamen volebant veritatem
poſitionis eſſe veritatem realem.
Quæres, in quo ſubiectetur veritas. Omiſſa opinionum
etate, Reſp. veritatem tranſcendentalem eſſe in re
a, cuius eſt veritas, vndè vocatur veritas rei: Scotus
m *in 1. diſt. 8. q. 4.* docet paſſionem ſequi ſubiectum
us eſt paſſio; ſed veritas eſt paſſio entis realis ex eodē
diſt. 17. q. vn. ergo veritas tranſcendentalis eſt in
amet re, ſeu in ente reali, ſicut riſibilitas in homine, &
nibilitas in equo. *Reſp. 2.* per eandem rationē, quòd
ritas complexa propoſitionis ſit in propoſitione ipſa,
nquam in ſubiecto proximo, & in re cognita, & enun-
ta per propoſitionem, tanquam in fundamento re-
oto. Cum enim veritas ſit paſſio enunciationis, veritas
in enunciatione ipſa tanquam in fundamento pro-
mo, & quia ennunciatio eſt ens rationis, & ſecunda
tentio, quæ fundatur in re, ſeu in primis intentioni-
us; conſequenter veritas complexa enunciationis eſt
re cognita, tanquam in fundamento remoto: & ideo
tellectus dicitur verus in ſuo iudicio, effectiuè ſcilicet;
uia producit iudicium quod verum eſt.

QVÆ-

inter enunciationem & propoſitionem;vſus tamen philoſophiæ præſentis vult, vt enunciatio & propoſitio idem ſint quia autem propoſitio eſt pars ſyllogiſmi,qui affirmat vel negat,vt patet ex propoſitionibus eius,quæ ſunt affirmatiuæ vel negatiuæ,ideo enunciatio debet eſſe affirmatiua vel negatiua.

QVÆSTIO II.

An Enunciatio ſeu propoſitio ſit Ens Rationis.

QVi aſtruunt logicæ obiectum eſſe *ens reale*, exiſtimare tenentur quamcunque enunciationem, ſiue mentalem, ſiue vocalem, ſiue ſcriptam, *eſſe ens reale*. Alij ſuſpicantur, cum Maſio, enunciationem mentalem eſſe quidem realem, non verò vocalem & ſcriptam. Communiùs cæteri docent quamlibet propoſitionem eſſe ens rationis;quam opinionem ſequitur Scotus *quaſt. 3. vniuerſ. & quaſt. 1. prædicam.*

CONCLVSIO.

ENunciatio tam *mentalis*, quàm *vocalis & ſcripta eſt ens rationis*. Quale enim eſt totum conflatum ex partibus, tales ſunt eius partes;ſed totum logicale eſt ens rationis, nempe ſyllogiſmus: ergo enunciatio, ex qua ſyllogiſmus conflatur,eſt etiam ens rationis. *Deinde*, omnis collatio paſſiua vnius obiecti cogniti ad aliud obiectum cognitum eſt ens rationis, vt diximus agendo de ſecundis intentionibus; ſed enunciatio eſt comparatio paſſiua prędicamenti ad ſubiectum, & è contra; quandoquidem in ea comparantur extrema enunciationis ad inuicem, vt videatur an conueniant vel diſconueniant; vnde fiunt propoſitiones affirmatiuæ aut negatiuæ, veræ aut falſæ: ergo enunciatio eſt ens rationis.

Tandem, illud eſt ens rationis, cuius partes ſunt tales; ſed partes enunciationis ſunt entia rationis: ergo ipſa enunciatio eſt ens rationis. *Probatur minor*, partes propoſitionis ſunt prædicatum & ſubiectum; ſed eſſe prædicatum & eſſe ſubiectum ſunt entia rationis, & denominationes extrinſecæ, vt dictum eſt in appendice de ente rationis: ergo partes enunciationis ſunt entia rationalia, ſicut & ſyllogiſmus, & logica ipſa;

quæ

quæ ideo dicitur ſcientia rationalis, quia habet pro obiecto ens rationis, nempe ſyllogiſmum, qui fabricatur ab intellectu; vnde condiſtinguitur logica, quæ eſt ſcientia rationalis, à phyſica & à metaphyſica, quæ ſunt ſcientiæ reales, quia obiecta earum realia ſunt. Si autem ſyllogiſmus, qui eſt obiectum logicæ, eſt ens rationis fundatum; proinde quælibet enunciatio ſeu propoſitio, quæ eſt pars eius integrans, erit ens rationis.

Obijcies, actus intellectus eſt ens reale, quia producitur à cauſa reali; ſed enunciatio eſt actus intellectus, quandoquidem eſt ſecunda mentis operatio: ergo enunciatio eſt ens reale. *Reſp.* diſtinguendo maiorem, actus intellectus eſt ens reale; reale effectiuum, concedo: obiectiuum, nego. Si enim omnes actus intellectus eſſent entia rationis, ſequeretur, quòd nulla eſſet ſcientia realis, quandoquidem omnis ſcientia eſt actio intellectus: cùm ſcientia definiatur cognitio, & cognitio pertineat ad intellectum. Si ergo enunciatio dicatur ens rationis, non ideo dicitur talis, quia fit ab intellectu coniungente prædicatum cum ſubiecto; ſed quia forma ipſius enunciationis fit ab actu collatiuo intellectus iudicantis, an prædicatum conueniat ſubiecto, aut diſconueniat:

Obijcies 2. quod componitur ex partibus realibus, eſt ens reale; ſed quælibet enunciatio componitur ex partibus realibus, quoniam enunciatio mentalis conflatur ex conceptibus realibus, vocalis ex vocibus à parte rei prolatis, & ſcripta ex terminis ſcriptis, qui ſunt entia realia; ergo propoſitio eſt ens reale. *Reſp.* enunciationem conſtitui ex cõceptibus actiuis, qui ſunt reuerà reales, ſed tales conceptus actiui non dant verum eſſe enunciationi, niſi adueniant actus collatiui intellectiui, qui comparantes prædicatum ad ſubiectum, & ſubiectum ad prędicatum, indicant an prædicatum conueniat ſubiecto, nec ne. Quia autem actus ille collatiuus intellectus eſt ens rationis & ſecunda intentio, ſeu denominatio extrinſeca, vt dictum eſt agendo de ſecundis intentionibus, proinde enunciatio eſt ens rationis, licèt partes eius aliqualiter ſint reales.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

An Enuntiatio, ſeu Propoſitio, ſit ſimplex qualitas.

DVæ ſunt opiniones circa hanc difficultatem. Alij enim cum Scoto, Hurtado, & Arriaga, affirmant enunciationem mentalem eſse ſimplicem qualitatem; alij autem cum Ioanne de magiſtris, cum Maiore, Ruuio, & alijs, contendunt illam non eſse ſimplicem qualitatem: Scotus ſuam diſtinctè mentem non aperuit, vndè è noſtris Poncius *diſp.* 19. *quæſt.* 4. primam opinionem defendit: Columbus verò Recens Scotiſta ſecundam tuetur; quam magis conformem eſse dicit doctori noſtro *quæſt.* 1. *lib.* 1. *Periherm.* vnde cum eo ſequens erit.

CONCLVSIO.

ENunciatio mentalis non eſt ſimplex, ſed compoſita qualitas. Loquimur de enunciatione mentali, quia nullus dubitat, quin enunciationes vocalis & ſcripta ſint compoſitæ; quoniam vocalis ex pluribus vocibus ore prolatis conflatur, & ſcripta ex pluribus literis & caracteribus. Tota ergo difficultas mouetur de enunciatione mentali, & quæritur, an iudicium quod fertur ſuper hanc propoſitionem, *homo eſt iuſtus*, ſit vnicus actus intellectus, vel multiplex; quod vltimum ſentimus, dicentes, quod conſtet ex partialibus conceptibus Subiecti, Prædicati, & Copulæ. *Probatur concluſio noſtra* ex Ariſtotele 1. *Periherm. cap.* 1. vbi Ariſtoteles ſecundam operationem intellectus appellat compoſitionem, & 3. *de anima cap.* 6. ſubiungit ſecundam operationem intellectus eſse compoſitionem conceptuum; ſed qui dicit compoſitionem conceptuum, dicit conceptuum multiplicationem: ergo enunciatio non eſt ſimplex qualitas, quandoquidem compoſitio opponitur ſimplicitati.

Deinde, quòd conſtat partibus eſt compoſitum: ſed enunciatio mentalis conſtat partibus, ſicut enim Nomen & verbum vocalia ſunt partes enunciationis vocalis; ſic Nomen & Verbum mentalia ſunt partes enunciationis mentalis, quoniam voces ſunt ſigna conceptuum;

ceptuum : ergo enunciatio mentalis eſt qualitas compoſita, & non ſimplex. *Tandem*, intellectus nequit iudicare vnum alteri conuenire, niſi illa duo apprehendat, quoniam apprehenſio præcedit iudicium, quod non fertur de ignotis, ſed enunciatio eſt iudicium, quod fertur de conuenientia aut diſconuenientia prędicati ad ſubiectum: ergo enunciatio non eſt ſimplex qualitas.

Hoc totum confirmare videtur Scotus *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. vbi dicit, quòd prima operatio intellectus vocetur *ſimplex*, quia termini per eam apprehenſi ſunt *ſimplices*, *& incomplexi*, & quod ſecunda operatio intellectus nuncupetur *compoſitio*, *& diuiſio*, propterea quod termini apprehenſi *vniuntur ad inuicem*, & poſtea *diuiduntur*, *& dimouentur à ſe ipſis*; ſed, vt diximus multoties, enunciatio eſt ſecunda operatio intellectus, & iudicium quod fertur de conuenientia aut diſcõuenientia prædicati ad ſubiectum: ergo enunciatio plures actus inuoluit, & ſic enunciatio non erit ſimplex, ſed compoſita qualitas. *Hic addi poteſt*, quòd enunciatio ſit vnio ſubiecti, & prædicati, ſed illa vnio non poteſt iuſtè fieri, quin cognoſcantur diſtinctè prædicatum, & ſubiectum, ergo enunciatio exigit multiplicationem conceptuum, & ſic non eſt vna, & ſimplex qualitas.

Obijcies, enunciatio eſt iudicium, quo intellectus fertur ad totum enunciabile iudicandum, abſque eo quòd tendat in eius partes: ergo per vnicum actum intellectus iudicat de tota propoſitione, quod v. gr. homo ſit iuſtus. *Antecedens probatur* ex eo quòd in mente Scoti, totum realiter diſtinguatur à partibus ſimul vnitis. *Reſp. neg. ant.* quia fieri nequit, vt intellectus totum percipiat, eius partibus imperceptis, cum totum eſſentialiter à partibus dependeat: vnde, non poteſt quis cognoſcere hominem eſſe iuſtum, niſi cognoſcat, quid ſit homo, & quid ſit iuſtitia. Licet ergo totum diſtinguatur realiter à partibus, attamen quia *totum eſſentialiter includit partes*, ideò cognitio perfecta, & adęquata totius inuoluit cognitionem partium, & ſic enunciatio mentalis non eſt qualitas ſimplex.

Quidquid ſit de hac controuerſia inter Scotiſtas, poſſet, ni fallor, facilè conciliari, dicendo ſcilicèt, quòd ad cognitionem enunciationis mentalis præſupponatur quidem *triplex* cognitio, quarum *prima* terminatur ad ſubiectum, *ſecunda* ad prædicatum, & *tertia* ad copu-

copulam, & quòd his cognitis vnica cognitione ſimplici, cognoſcatur veritas huiuſce propoſitionibis; *homo eſt iuſtus*. Si talis, inquam, eſſet opinio Pontij, poſſet legitimè dici, quòd cognitio poſitionis formaliter ſumpta, quatenus terminatur ad hoc totum, *homo eſt iuſtus*; eſſet ſimplex qualitas: ſed quia non poteſt talis propoſitio cognoſci, quin cognoſcantur partes ipſius per actus diuerſos intellectus; ideò non immerito ſuſtinet Columbus noſter enunciationem mentalem eſſe qualitatem compoſitam ex pluribus conceptibus.

Quæres, an enunciatio apprehenſiua diſtinguatur ab enunciatione iudicatiua. Hoc negant Conimbricenſes, omnem enunciationem mentalem iudicatiuam eſſe cenſentes: affirmant verò Scotiſtę cum Doctore in 2. *diſt*. 1. *quæſt*. 3. dicentes, quòd intellectus poſſit quidem percipere complexionem duorum terminorum, dum audit ver. gr. *aſtra eſſe paria*; nihil iudicando de veritate huius propoſitionis. Ratio noſtra, quia *omne prius diſtinguitur à ſuo poſteriori*; ſed enunciatio apprenſiua pręcedit enunciationem iudicatiuam; ergo hæc ab illa diſtinguitur. Prius enim audimus propoſitionem fieri, quam iudicium feramus circa illam; & ſic apprehenſio propoſitionis diſtinguitur ab eius iudicio.

QVÆSTIO IV.

An diuiſio Enunciationis in affirmatiuam, & negatiuam ſit diuiſio generis in ſpecies.

NEmo dubitat, quin propoſitio ſeu enunciatio diuidatur in *affirmatiuam*, quæ aſſerit pręd icatum conuenire ſubiecto, vt cum dicitur, *homo eſt iuſtus*: & in *negatiuam*, quæ prædicatum remouet à ſubiecto, dicendo ſcilicet, *homo non eſt iuſtus*: ſed non defuerunt aliàs, qui crederent hanc diuiſionem eſſe analogi in ſua analogata; vnde tales volebant hanc diuiſionem non eſſe diuiſionem generis in ſpecies; quia *de ratione generis eſt; quod conueniat vniuocè inferioribus*. Communis tamen opinio, quam amplectuntur D. Thomas 1. *Peri herm*. *c*. 4. & Scotus 1. *Poſter*. & alij, tuetur hanc diuiſionem eſſe vniuoci in ſua vniuocata, ſiue generis in ſpecies.

CONCLVSIO.

D*Iuiſio enunciationis in affirmantem*, & *negantem eſt generis in ſpecies*, *& vniuoci in vniuocata*. Illud enim eſt vniuocum, quod æqualiter à ſuis inferioribus participatur; ſed enunciationes affirmatiua, & negatiua participant æqualiter nomen, & rationem enunciationis: ergo præfata diuiſio eſt vniuoca, & generis in ſpecies. Minor probatur, quia ratio enunciationis præcisè ſumpta eſt dictio vnius de alio; ſed enunciatio affirmatiua dicit prædicatum conuenire ſubiecto, & enunciatio negatiua dicit prædicatum non conuenire ſubiecto: ergo enunciationes affirmatiua, & negatiua participant æqualiter rationem enunciationis in ſe. Et hoc eſt, quod egregiè docet Scotus *in 4. diſt. 8. quæſt. 2.* vbi ait *enunciationem abſtrahere à veritate, & à falſitate, ſicut, & ab affirmatione & negatione.*

Obijcies enunciationem affirmatiuam eſſe priorem negatiuâ; quia intellectus priùs componit, ſeu priùs affirmat, quàm diuidat, ſeu neget, ſed genus ſeu vniuocum debet participari æqualiter à ſuis ſpeciebus: ergo diuiſio præcedens non eſt generis in ſpecies, & vniuoci in vniuocata. *Reſp.* ſpecies alicuius generis poſſe *dupliciter* comparari, vel *inter ſe*, vel *ad genus quod participant*; inquit noſter Tartaretus *in prædicam. cap. de quantit. quæſt. 1.* Si comparentur inter ſe, vna poteſt eſſe prior, & perfectior alterâ, vt homo cum leone: ſi comparentur verò ad genus, immediatè, & ex æquo participant rationem illius; & hoc ſufficit ad vniuocationem ſuperioris; ſicque manet, quòd præcedens noſtra diuiſio ſit generis in ſpecies.

Obijcies, *diuiſum non debet excedere membra diuidentia*, vt diximus agendo de diuiſione; ſed enunciatio, quæ eſt diuiſum in noſtro propoſito, ſuperat membra diuidentia; quoniam inuenitur aliqua enunciatio, quæ nec eſt affirmatiua nec negatiua: ergo diuiſio præcedens non eſt legitima diſtributio generis in ſpecies. *Prob. min.* per hanc propoſitionem, quæ nec eſt affirmatiua, nec negatiua; *nullus leo non eſt animal*: ergo omnis propoſitio non eſt affirmatiua, aut negatiua. *Reſp. neg. min.* & ad exemplum allegatum de hac propoſitione, nullus leo non eſt animal *dico*; hanc propoſitionem eſſe *affirmatiuam*: quia duæ negationes æquipollent vni af-

affirmationi, vna enim negatio impedit alteram; vndè *negatio* dicitur *malignantis natura*, quia deſtruit quidquid poſt ſe inuenit,& ponit cõtrarium: vt patet in duobus numeris imparibus, qui faciunt numerum parem.

QVÆSTIO V.

Vtrum in prima, ſecunda, & tertia mentis Operatione reperiatur veritas, & falſitas.

TRiplex eſt *veritas*, nimirum tranſcendentalis, moralis, & logica. *Tranſcendentalis* veritas ea eſt, quæ competit omni enti, vt ens eſt; quoniam *omne ens eſt vnum, verum, & bonum, conſiſtitque in conformitate rei cum ſuis principijs*, vnde aurum illud dicitur verum, quod habet qualitates, & principia veri auri, & illud aurum dicitur adulterinum,ſeu falſum,cui deeſt aliquod principium auri. *Moralis veritas* conſiſtit in conformitate vocis cum mente, ſeu cum iudicio; ita quòd ſi quis crederet vrbem Pariſienſem habere decem leucas extenſionis, & id diceret alicui; tunc veritatem moralem proferret, quia eſſet conformitas inter vocem, & mentem dicentis. *Logica denique, ſeu phyſica veritas*, conſiſtit in conformitate iudicij cum re iudicata; vt quando iudicio illum hominem eſſe iuſtum, qui verè eſt iuſtus. Veritas moralis poteſt conſiſtere cum falſitate phyſica, ſeu logica, & aliquis mentiendo verum dicere poteſt; ſi enim dicerem vrbem Lutetiam habere tantùm duas leucas extenſionis, & ſic crederem; tunc eſſet moralis veritas, quia locutio mea eſſet conformis menti; eſſet tamen mendacium logicum ſeu phyſicum, quia eſſet difformitas inter ſermonem enunciantem, & rem enunciatam; quandoquidem talis ciuitas in ſe maiorem continet extenſionem.

CONCLVSIO PRIMA.

IN prima mentis operatione reperitur *veritas in complexa logica*, non autem *complexa*; vbi ad probationem vtriuſque partis præſciendum eſt, quòd *veritas incomplexa* ſit conformitas cognitionis cum re cognita per modum *ſimplicis repræſentationis*; ideſt, ſine affirmatione, & negatione; vt quando apprehendo hominem, qui verè eſt homo; nihil iudicando de illo.

Veri-

Veritas *complexa* eſt conformitas intellectus iudicantis, ſeu affirmantis, vel negantis, *cum re iudicata*; vt quando iudico hominem eſſe doctum, qui reuerà eſt doctus, ibi eſt veritas complexa. Hoc poſito.

Probatur concluſio, quòd ſit *veritas incomplexa* in prima mentis operatione; quandoquidem intellectus per primam mentis operationē poteſt apprehendere res vt ſunt in ſe v.g. hominem vt homo eſt; nihil affirmando vel negando de illo. Quod ſecundo non ſit *veritas complexa* in prima mentis operatione, patet, quia veritas complexa ſequitur iudicium, conſiſtit enim in conformitate iudicij affirmantis ſeu negantis cum re iudicata; ſed iudicium non ſpectat ad primam mentis operationem: ergo nec veritas complexa in ea reperitur.

Obiicies in primam partem concluſionis, veritas ſpectat ad primam mentis operationem ex Ariſtotele: ergo nec in ea reperitur. *Reſp.* quòd duplex ſit veritas, nempe veritas ſimplicis apprehenſionis, & veritas iudicij, ſeu compoſitionis. Prima, vt diximus, conſiſtit in conformitate apprehenſionis ſimplicis cum re apprehenſa: alia verò conſiſtit in conformitate iudicij cum re iudicata; vt quando iudico hominem eſſe doctum, qui reuerà doctus eſt; vel quando nego, hominem eſſe iuſtum, qui iuſtus non eſt: hoc poſito, facilis eſt reſponſio ad Ariſtotelem, in prima mentis operatione non reperitur veritas, veritas iudicij ſeu compoſitionis, concedo: veritas ſimplicis apprehenſionis nego. *Quod ſi Scotus in 2. diſt. 6. quæſt. 1. dicat intellectus ſimplicis non eſt errare nec verum dicere; iſta enim ſunt conditiones intellectus componentis, & diuidentis.* *Reſp.* Scotum, ſicut, & Ariſtotelem, fuiſſe loquutum de veritate *complexa*; quæ eſt propria ſecundæ operationi. Conſuetudo autem philoſophorum inoleuit, vt quoties ſermo inſtituitur de veritate, abſolutè intelligatur de veritate *complexa*; quia intellectus componens & diuidens eſt *iudex veritatis, & falſitatis.*

CONCLVSIO SECVNDA.

V*Eritas complexa* reperitur in ſecunda & in tertia mentis operatione. *Prima pars* huius concluſionis deducitur ex Ariſtotele, in libro *Periherm. cap. 1. & cap. 1. prædicam. & 6. Metaph. tex. 8.* Idem habetur apud Scotum *quæſt. 1. prolog.* Ratio huius eſt, quia veri-

veritas *complexa* eſt conformitas intellectus iudicantis cum *re indicata*; ſed in ſecunda mentis operatione reperitur talis conformitas, quando ſcilicet intellectus iudicat vnam propoſitionem eſſe veram, quæ in ſe vera eſt; & aliam iudicat eſſe falſam, quæ eſt falſa: ergo in ſecunda mentis operatione reperitur veritas *complexa*.

Secunda pars ſupponitur tanquam vera ab omnibus, & expreſsè traditur à Scoto *quodlib.* 18. & hoc propter eandem rationem; quia ſcilicet in tertia mentis operatione, quę eſt diſcurſus, intellectus aliquando iudicat concluſionem rectè elici ex præmiſſis, & aliquando non rectè erui ex illis; ſed in hoc eſt conformitas intellectus iudicantis cum re iudicata: ergo in tertia mentis operatione reperitur veritas, & falſitas. Deinde, veritas eſt proprietas propoſitionis aut falſitas; ſad tertia mentis operatio inuoluit propoſitionem, cum ſyllogiſmus conſtruatur ex tribus propoſitionibus, quarum concluſio eſt vna: ergo in tertia mentis operatione reperitur veritas, & falſitas.

Quæres ex occaſione, quid ſit veritas. Scotus reſpondet *6. metaph. quæſt.* 3. & *in* 1. *diſt.* 2. *quæſt.* 2. quòd duplex ſit veritas, nempe veritas rei, & veritas intellectus. *Veritas rei*, quæ tranſcendentalis, & in eſſendo nuncupatur, eſt paſſio entis; quandoquidem omne ens eſt verum, quatenus eſt conforme ſuis principijs; vt dictum eſt in annotatione quæſtionis præſentis. *Veritas intellectus*, ſeu in cognoſcendo eſt conformitas actus cognoſcendi ad obiectum cognitum, ex Scoto *in* 1. *diſt.* 48. *quæſt. vn.*

Quæres, quotuplex ſit veritas intellectus. *Reſp.* cum eodem Doctore *quæſt.* 1. *prol.* quòd veritas intellectus, ſeu conformitas actus intelligendi ad obiectum cognitum ſit duplex, vt diximus; nempe incomplexa, & complexa. *Veritas incomplexa* eſt conformitas intellectus apprehendentis ſimpliciter, ad obiectum ſimplex apprehenſum; vt quando ſiue affirmatione, & negatione apprehenditur res, ſicuti eſt à patre rei, & hæc ſpectat ad primam mentis operationem. *Veritas complexa* eſt conformitas intellectus componentis vnum cum alio, vel diuidentis vnum ab alio, ſicuti eſt à parte rei; ſeu eſt conformitas intellectus affirmantis cum re affirmata, vel negantis cum re negata: & iſta veritas competit ſecundæ mentis operationi, & tertiæ. Veritati incomplexæ opponitur ignorantia, quando ſcilicet intel-

le-

lectus non apprehendit rem vt eſt in ſe; veritati verò complexæ opponitur falſitas, quando res iudicatur eſſe aliter quàm eſt à parte rei.

Quæres, an veritas ſit ens reale, vel rationis. *Reſp.* veritatem rei, ſeu veritatem tranſcendentalem, eſſe quid reale; cùm enim ſit paſſio entis realis, conſequenter ipſa realis eſt. Veritas verò intellectus incomplexa, ſi reſpiciat obiectum actu exiſtens, eſt relatio realis quia extrema eius ſunt realia, & realiter diſtincta; ſi verò obiectum eius actu non exiſtat, eſt relatio rationis; quia talis conformitas terminatur ad obiectum, quod non exiſtit, niſi intellectu. Quantum verò ad veritatem complexam, quæ eſt conformitas enunciationis ad rem enunciatam; dici debet cum Scoto *in 1. diſt. 3. q. 4.* quòd ſit relatio rationis. Illud enim cuius fundamentum eſt ens rationis, ipſum cenſeri debet ens rationis, quia ens reale fundari nequit in ente rationis, quod eſt entitatis minimę, ſed fundamentum veritatis complexæ eſt propoſitio ſeu enunciatio, quæ eſt ens rationis; vt demonſtratum eſt in quæſt. 2. huius capitis: ergo veritas complexa, quæ in ipſa fundatur, eſt relatio rationis: vnde Columbus *l. 4. de enunciatione q. 2. aſſert. 4.* miratur quoſdam de noſtris aſſeruiſſe enunciationem eſſe ens rationis; qui tamen volebant veritatem propoſitionis eſſe veritatem realem.

Quæres, in quo ſubiectetur veritas. Omiſſa opinionum varietate, Reſp. veritatem tranſcendentalem eſſe in re ipſa, cuius eſt veritas, vndè vocatur veritas rei: Scotus enim *in 1. diſt. 8. q. 4.* docet paſſionem ſequi ſubiectum cuius eſt paſſio; ſed veritas eſt paſſio entis realis ex eodē *in 2. diſt. 17. q. vn.* ergo veritas tranſcendentalis eſt in ipſamet re, ſeu in ente reali, ſicut riſibilitas in homine, & hinnibilitas in equo. *Reſp.* 2. per eandem rationē, quòd veritas complexa propoſitionis ſit in propoſitione ipſa, tanquam in ſubiecto proximo, & in re cognita, & enunciata per propoſitionem, tanquam in fundamento remoto. Cum enim veritas ſit paſſio enunciationis, veritas eſt in enunciatione ipſa tanquam in fundamento proximo, & quia ennunciatio eſt ens rationis, & ſecunda intentio, quæ fundatur in re, ſeu in primis intentionibus; conſequenter veritas complexa enunciationis eſt in re cognita, tanquam in fundamento remoto: & ideo intellectus dicitur verus in ſuo iudicio, effectiuè ſcilicet; quia producit iudicium quod verum eſt.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

Vtrum duarum Propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti vna ſit determinatè vera, & alia determinatè falſa.

QVando v. gr. dicitur, *cras Petrus curret, vel non curret*; illæ duæ propoſitiones ſunt contradictoriæ, quia vna affirmat aliquid de ſingulari determinato, quod altera negat; ſunt etiam propoſitiones de futuro, vt ex verbis ſonat; ſunt denique de futuro contingenti, quia contingens eſt, quòd Petrus currat, vel non currat: quæritur ergo, vtrum vna harum propoſitionum ſit determinatè falſa, & altera determinatè vera. Ariſtoteles, & D. Thomas hoc negare videntur, quia per propoſitionem determinatè veram, eam intelligunt, quæ ex ſua natura eſt ita vera, vt non poſſit eſſe falſa, & in hoc ſenſu iure negant hoc poſſe fieri, quia protunc illæ propoſitiones non eſſent ampliùs contingentes, ſi vna earum eſſet tali modo futura, ut non poſſet non eſſe futura. Nos autem, qui per propoſitionem determinatè ueram, intelligimus eam, quę uerè, & diſtinctè erit futura; licèt poſſit non eſſe futura, aliter concludimus.

CONCLVSIO.

DVarum *Propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti, vna eſt determinatè vera, & altera determinatè falſa:* ita quòd diſtinctè verum ſit, quòd Petrus cras curret vel non curret: ſic Doctor ſubtilis *in* 1. *diſt.* 39. & in report. *eadem diſt. quæſt.* 2. & *quodlib.* 14. Sic etiam Alenſis, D. Bonauent. cum pluribus modernis contra D. Thomam. 1. *p.* 9. 16. *art.* 10. *prima parte*, vbi docet, quod *nihil ſit determinatè futurum, niſi quod determinatum fuerit à Deo:* vbi nos ipſi ſuſtinemus, quòd ſi per impoſſibile Deus ab æterno non determinaſſet vnam harum propoſitionum, Petrus curret vel *non curret*; non minùs illarum vna eſſet determinatè vera, etiam ante determinationem voluntatis creatæ. Quia per determinatè verum, non intelligimus illud, quod determinarunt voluntas D. aut humana; ſed *per verum determinatè intelligimus id, quod diſtinctè, & reuera*

verà futurum eſt; vnde quia, remotis determinationibus Dei, & creaturæ, non poteſt fieri, quin Petrus cras currat, vel non currat; proinde iure merito dicimus, quòd duarum propoſitionum contradictoriarum de futuro contigenti, vna ſit determinatè vera, & altera determinatè falſa.

Probatur primò. Illa propoſitio eſt determinatè vera quæ enunciat aliquid quod determinatè futurum eſt; ſed determinatè futurum eſt, quòd Petrus cras curret, vel non curret: ergo duarum propoſitionum de futuro contingenti vna eſt determinatè vera & alia determinatè falſa. Hoc eſt conforme Ariſtoteli dicenti, quòd *de quocunque ſubiecto vera ſit affirmatio vel negatio*; ideſt, omnis propoſitio, quæ ſit de aliquo ſubiecto eſt vera vel falſa: quoniam inter duas contradictorias propoſitiones non datur medium, inquit philoſophus 1. *poſter. tex.*5. & ſic quælibet eſt vera, vel falſa determinatè.

Probatur ſecundò. Harum propoſitionum, *cras Petrus curret*, uel *non curret*; vel ambæ ſunt falſæ, vel ambæ ſunt veræ, vel vna eſt falſa, & altera eſt vera, ſed ambæ non ſunt veræ, quia Petrus non poteſt ſimul currere, & non currere; ambæ etiam non ſunt falſæ, quia vel curret, vel non curret: ergo vna eſt determinatè vera, id eſt verè & diſtinctè futura; & altera determinatè falſa, ideſt, non futura: *Quòd ſi dicatur*, non conſtare nobis, quænam ſit futura aut non futura; & ſic neutram eſſe veram, donec effectus ſecutus fuerit: Negatur conſequentia, quia *veritas & falſitas propoſitionis non pendet ex noſtro iudicio, ſed oritur à rebus ipſis*, quæ ſunt futuræ, vel non futuræ; vnde, etiam ſi nullus cognoſcat diſtinctè, an Petrus curret, vel non curret; non minùs tamen vnam harum propoſitionum diſtinctè vera eſt.

Probatur tertiò, Deus videt harum propoſitionum quænam ſit vera, & quænam ſit falſa, poſſetque dicere, an Petrus curret, vel non curret, etiam ſi per impoſſibile nihil decreuiſſet de futuritione vnius harum propoſitionum: ergo vna harum propoſitionum eſt à parte rei determinatè futura, quia Deus cognoſcit res vt ſunt; hanc ſcilicet propoſitionem eſſe falſam, quia in ſe falſa eſt; & hanc eſſe veram, quia vera & futura eſt. Nec dicendum eſt alteram harum propoſitionum eſſe veram per reſpectum ad præſcientiam D. non verò in ſe. Non valet, inquam, iſta reſponſio, quia ſi propo-

ſitio eſt vera per reſpectum ad præſcientiam D. eſt etiam vera in ſe; quoniam ſcientia Dei non facit res eſſe futuras & veras, ſed illas ſupponit eſſe tales. Vnde dicit Auguſtinus contra Fauſtum; *ſicut memoria tua non cogit facta eſſe quæ præterierunt, ſic Deus non cogit futura eſſe per ſuam præſcientiam quæ futura ſunt*.

5. *Probatur quartò*, illa propoſitio de futuro eſt vera, quæ habitura eſt ſuam de præſenti veram, quia propoſitiones de futuro regulantur per ſuas de præſenti; ſed ex iſtis duabus, cras Petrus curret vel non curret, vna eſt habitura ſuam de præſente veram; quia aliquando verum erit dicere, Petrus currit actu, vel non currit: ergo nunc propoſitio de futuro contingenti erit determinatè vera, vel determinatè falſa. Nec dicere debent aduerſarij, quòd nulla propoſitio erit vera aut futura, niſi accedat decretum D. Voluntatis, quæ dat futuritionem rebus: licèt enim reuerà nunquam futurum ſit, quòd Petrus currat, aut non currat, in particulari & ſeparatim, quia reuera D. Voluntas eſt cauſa futuritionis, vel non futuritionis rerum; attamen abſque decreto D. Voluntatis neceſſarium eſt ex natura rei, quòd Petrus currat, vel non currat.

Probatur vltimò, *vbi eſt vera contradictio*, *ibi nullum eſt medium*, ex Ariſt. 4. *metaph. cap.* 5. *text.* 27. & ex Scoto *in* 1. *diſt.* 2. *quæſt.* 2. ſed inter propoſitiones ſingulares de futuro contingenti reperitur vera contradictio, vt Petrus curret, vel non curret: ergo, ſicut ratione contradictionis in propoſitione de præſenti eſt determinata veritas, aut falſitas, *petrus currit aut non currit*; ſicut etiam in propoſitione de præterito contradictio facit, vt vna ſit determinatè vera vel determinatè falſa, *Petrus cucurrit*, *Petrus non cucurrit*; ita in propoſitione contingente de futuro vna erit ſimiliter vera & altera falſa propter contradictionem, quæ in illis reperitur, & quæ tollit medium inter vtramque: iuxta primum principium, *quodlibet eſt*, *vel non eſt*: ex quo euidenter concludi poteſt illud, *quodlibet erit vel non erit*.

Obijcies: ſi duarum propoſitionum contingentium vna eſt determinatè vera, illa erit à Deo præſcita, quia Deus ab æterno omnia cognoſcit; ſed ſi eſt à Deo præſcita, eſt neceſſaria, & non contingens; quod eſt contra titulum quæſtionis, vbi loquimur de propoſitionibus contingentibus: ergo nulla earum eſt determinatè uera. *Probatur* autem, quòd eſſet neceſſaria ſi à Deo præ-

præ ſciretur; quia non poſſet non euenire: aliàs ſcientia Dei eſſet fallibilis. *Reſpondeo* concedendo, quod ſi vna propoſitio ſit diſtinctè vera, cognoſcatur à Deo; nihil enim ipſum latet. Cùm verò infertur, ergo eſt neceſſaria, & non poteſt non euenire; *diſt. ergo* eſt neceſſaria, in ſenſu *compoſito & conditionatè*, vt mox dicetur, concedo: eſt neceſſaria *abſolutè*, & in ſenſu *diuiſo*; nego. Hoc explicatur. Si conſideretur propoſitio futura, quatenus ſubeſt ſcientiæ Dei, dici poteſt, quod non ſit ampliùs contingens, quia hæc ſcientia eſt infallibilis: quoniam ſupponit Petrum v. g. ſe determinaſſe ad currendum, & ob hoc illa propoſitio *cras petrus curret*, eſt neceſſaria in ſenſu compoſito. Si verò conſideretur illa propoſitio in ſenſu diuiſo, ideſt, in ſe; tunc iſta propoſitio, *cras Petrus curret*, non eſt neceſſaria, ſed purè contingens; quia potuit Petrus non currere: & hoc eſt dicere, quòd illa propoſitio ſit ſemper contingens in ſenſu diuiſo: quod vt clariùs pateat.

Notanda ſunt tria ad concordiam pręſcientiæ D. cum contingentia rerum. *Primò*, ſciendum eſt, *præſcientiam Dei non facere rem eſſe futuram, aut non futuram*; quandoquidem res eſt prius natura & ordine futura, ſaltem in mente D. quàm futura cognoſcatur à Deo; vnde Auguſtinus lib. de libero arbitrio dicit: *futura, non ideo ſunt futura, quia præſciuntur à Deo; ſed præſumitur à Deo, quia futura ſunt in ſe.*

Secundo, ſciendum eſt, *rem non magis eſſe neceſſariò futuram ex præſcientia Dei, quam ſine præſcientia Dei*, quia ſcientia Dei nihil ponit in obiecto, imò ſupponit obiectum eſſe talis vel talis naturæ, ideſt, eſſe futurum, vel non futurum; ſed ſi per impoſſibile non daretur ſcientia in Deo reſpectu futurorum, futura non eſſent neceſſariò futura: ergo, poſità ſcientià Dei, non redduntur neceſſariò futura; ſed ſemper contingentia remanent, quia vt diximus *ſcientia Dei nihil ponit in rebus nec naturas earum mutat*.

Tertiò ſciendum eſt, infallibilitatem præſcientiæ D. non conſiſtere in hoc, quod præſcientia aut res præſcita non potuerint aliter ſe habere, quam ſint; quia ſicut potui hodie ſcribere, ita potui non ſcribere; & ſic Deus potuit non ſcire me ſcripturum hodie, & ſcriptio mea potuit non eſſe: ſed infallibilitas ſcientiæ Dei conſiſtit in hoc, quod talis ſcientia non poſſit aliter repræſentare res, quàm ſint; ita quod ſi ſim ſcripturus, præſcié-

tia Dei me repræſentabit ſcribentem; ſi non ſim ſcripturus, me repræſentabit non ſcribentem. Quia ergo ſum ſcripturus;ideo præſcientia Dei hoc repræſentat Deo;& quia ſum ſcripturus contingenter, præſcientia Dei eſt cōtingens:& ſic *ſcientia Dei non imponit neceſsitatem rebus*

Hic ſuppoſitis,licet Petrus craſtina die currat, & Deus hoc cognoſcat ab ęterno,illa tamen cognitio non impedit,quin curſus Petri ſit contingens.Ideo enim Deus cognoſcit Petrum curſurum,quia Petrus ſe determinabit reuera ad currendum, & quia Petrus ſe determinabit liberè & contingenter,quoniam potuit non ſe determinare;ideo talis curſus Petri erit ſemper liber & contingēs, non obſtante ſcientia Dei, quæ nihil ponit in rebus, & quæ res contingentes relinquit contingentes,& neceſſarias relinquit neceſſarias: in quo eſt quædam conformitas inter ſcientiam Dei & noſtram. Sicut enim ſcientia in nobis non facit obiectum eſſe talis naturæ, ſed illud ſupponit eſſe tale, antequam illud cognoſcat tale: ſic etiam *ſcientia Dei*, quæ eſt purè ſpeculatiua reſpectu futuritionis rerum, *ſupponit res antequam illas cognoſcat, & contingentes cognoſcit contingentes, nec illas vllo modo facit neceſſarias.*

Obijcies, præſcientia Dei eſt neceſſaria, quia quidquid eſt in Deo eſt neceſſarium: ergo quod ab æterno ſciuit eſt neceſſarium, & ſic curſus Petri futurus non erit contingens. *Reſpondeo.* Pręſcientia Dei eſt neceſſaria, *in ſenſu compoſito*, concedo; *in ſenſu diuiſo*, nego. Eſt,inquam,neceſſaria in ſenſu compoſito; quia poſito, quòd aliquid ſit futurum, Deus cognoſcit illud neceſſariò; & nihil poteſt eſſe, quin Deus illud cognoſcat: illa tamen ſcientia non eſt neceſſaria in ſenſu diuiſo reſpectu curſus Petri; quia ſicut Petrus potuit non currere cras, ita Deus potuit non ſcire Petrum eſſe cras curſurum; ſed ſi Petrus non foret cras curſurus, Deus ab æterno non cognouiſſet illum curſurum; & ſic præſcientia Dei non eſt neceſſaria in ſenſu diuiſo. Eadem ſolutio currit ad eos,qui dicerent, præſcientia Dei falli non poteſt: ergo quod præſciuit non poteſt non euenire, & ſic eſt neceſſarium & non contingens. Diſtinguo, inquam, vt priùs; non poteſt non euenire, in ſenſu compoſito, concedo; poſitâ præſcientia de determinatione Petri ad currendum: in ſenſu diuiſo, ſeu in ſe,nego, Cùm dicitur,ergo eueniet neceſſariò,diſtinguo, neceſſitate conſequentię,ſeu neceſſitate conditionata

nata, poſito quòd Petrus ſit curſurus; concedo: neceſſitate conſequentis, ſeu neceſſitate abſoluta, nego. Quia non eſt neceſſarium abſolutè, quòd Petrus ſit curſurus, nec proinde quòd Deus cognoſcat ipſum curſurum.

Obiicies ex Euiolleffo hæretico Angliç, qui vtitur hoc argumento ad probandam neceſſitatem rerum futurarum. In bona argumentatione, vbi antecedens eſt verum aut falſum, conſequentia eſt vera aut falſa, & vbi antecedens eſt neceſſarium, conſequentia eſt neceſſaria, ſed in hac argumentatione, *Deus ſcit Petrum negaturum Chriſtum*, ergo Petrus negabit, antecedens eſt neceſſariò verum, quia non poteſt Deus non ſcire negationem Petri: ergo illa negatio Petri eſt neceſſaria. Armacanus dicit ſe fuiſſe viginti & octo annos ad ſoluendam hanc difficultatem, ad quam *Reſpondeo*, quando antecedens eſt neceſſarium, conſequentia eſt neceſſaria, ea neceſſitate, qua antecedens eſt neceſſarium, ſed in argumentatione allata antecedens eſt tantum neceſſarium in ſenſu compoſito, poſito ſcilicet quòd Petrus ſit negaturus Chriſtum: ergo conſequentia eſt neceſſaria tantùm in ſenſu compoſito, non verò in ſenſu diuiſo, quia Petrus potuit non negare Chriſtum, & Deus potuit non ſcire talem negationem. Hanc neceſſitatem ſenſus compoſiti explicat Ariſtoteles, dum dicit, *quidquid eſt, quando eſt, neceſſariò eſt*, quando enim ſcribo, neceſſarium eſt vt ſcribam; facta hac ſuppoſitione, quòd actu ſcribam.

Obiicies vltimò res eſſe futuras per ſolam determinationem voluntatis D. Si enim ante decretum Dei eſſent determinatè futurç, vel hoc haberent à ſe ipſis, vel ab aliqua cauſa; ſed nec à ſe ipſis, nec ab aliqua cauſa poſſunt habere futuritionem, potius quàm non futuritionem; ergo à ſolo decreto D. voluntatis res ſunt determinatè futuræ. *Probatur* minor, primò quòd non ſint futurç à ſe ipſis, quia ſicut res non poſſunt ſibi dare vt ſint, ſic nec poſſunt ſibi dare vt ſint futurç. Quòd etiam non habeant futuritionem determinatam à ſuis cauſis, patet, quia ante decretum Dei cauſç ſunt indifferentes ad agendum, vel non agendum. *Reſpondeo* res ſumptas ſeorſim & in particulari non eſſe reuera futuras, niſi per determinationem D. voluntatis, ſi enim Deus non determinaſſet Antichriſtum futurum, aut reſurrectionem mortuorum futuram, nec illud, nec iſtud eueniret. Quando au-

tem ſit comparatio vnius contradictorij ad aliud contradictorium, vt in noſtro propoſito: tunc præciſa determinatione D. voluntatis non poteſt fieri, quin vnum, aut aliud, ſit futurum; non quòd habeant illam futuritionem à ſe ipſis, aut a ſuis cauſis, vt affert obiectio, ſed ex vi contradictionis, quæ reperitur inter vtrumque, etiam in illo ſigno præcedente decretum D. & quæ dat propoſitionibus contradictorijs determinatam veritatem vel falſitatem.

Obijcies, Ariſtotelem multis in locis negare *determinatam veritatem futurorum contingentium*; vnde in fine *lib.* 1. *Peri hermenias*, arguit philoſophus, quòd ſi futurum contingens eſſet verum determinatè, non eſſet opus conſilio, aut imperio, nec laude nec vituperio. *Reſpondeo* nos iam dixiſſe ad Ariſtotelem in prænotatione huius quæſtionis, quòd iure merito aſſerat futura contingentia non eſſe determinatè vera; accipiendo *determinatè* pro eo quod ita verum eſt, vt non poſſit eſſe falſum, aut non futurum; tunc enim non deberent admitti conſilia, aut præcepta, nec dari laus vel vituperium agentibus vel non agentibus: quia poſita illa determinatione; agentia non eſſent amplius libera. Hoc tamen non impedit, quin iuxta explicationem noſtram manifeſtiſſimum ſit dicere, quòd futura contingentia ſint diſtinctè vera, vt inuincibiliter probauimus per rationes antecedentes.

CAPVT III.

De Diuiſione Propoſitionis.

IN ſecunda parte compendij noſtri *quæſt.* 1. nouem diuiſiones fecimus Propoſitionis, dicendo primò, quòd diuidatur in *mentalem*, *vocalem*, & *ſcriptam*, deinde, in *ſimplicem* & *complexam*. Poſtea in propoſitionem *de ſecundò & de tertiò adiacente*. Quartò, in *finitam* & in *infinitam* 5. in *vniuerſalem* & *particularem*. 6. in *affirmatiuam* & *negatiuam* 7. in *definitam & indefinitam* 8. in *abſolutam hypoteticam* & *modalem*. In eodem loco compendij habentur definitiones harum omnium propoſitionum, quæ hic non licet reſumere; ne tædioſa fiat repetito. Quia tamen nihil volumus eſſe deficiens in noſtra logica, ideo quædam adiungemus de propoſitionibus *hypotetica, exponibili,* & *modali*.

QVÆSTIO PRIMA.

Quotuplex ſit Propoſitio ſimplex.

PEr propoſitionem categoricam, ſeu *ſimplicem*, intelligimus eam, quæ vno ſubiecto, vnoque prædicato, & copula verbali, conſtat duntaxat; vt homo eſt animal. *Compoſita* autem ea eſt, quæ ex pluribus enunciationibus ſimplicibus conficitur; vt homo eſt riſibilis, eſt diſciplinabilis, ſic Scotus quæſt. 3 primi priorum. De compoſita, quæ alio nomine vocatur hypotetica loquemur in quæſtione ſequenti; nunc de enunciatione ſimplici loquendum eſt: licet omnes diuiſiones, quas iam fecimus in compendio, ſint diuiſiones propoſitionis ſimplicis, prout opponitur propoſitioni compoſitæ, ſeu hypoteticæ.

CONCLVSIO.

PRopoſitio ſimplex poteſt diuidi quatuor modis, nempe *ſecundùm materiam*, deinde *ſecundùm formam*, poſtea *ſecundùm quantitatem*, ac denique *ſecundum qualitatem*. Materia propoſitionis ſunt termini ſecundum reſpectum quem dicunt ad inuicem. Forma propoſitionis eſt enũciatio vnius termini de alio. Quantitas propoſitionis eſt extenſio eius ad plura vel pauciora. Qualitas denique eſt veritas vel falſitas, quæ ex propoſitione ſequuntur;

Primo ratione materiæ propoſitio ſimplex, vt optimè notat *Goudinus* Thomiſta, diuiditur in Neceſſariam, Contingentem, Poſſibilem, & Impoſſibilem: quæ diuiſio deduci poteſt ex Scoto *in 1. diſt.* 39. & ex Ariſtotele 1. *Periherm. cap.* 1. *Propoſitio neceſſaria* eſt ea, in qua ſubiectum & prædicatum neceſſariam, & indiſſolubilem habent connexionem, vt *homo eſt rationalis*. *Contingens* eſt ea, cuius prædicatum ſolùm accidentaliter conuenit ſubiecto, ita vt poſſit illi non conuenire; vt *homo eſt doctus*. *Poſſibilis* ea eſt, in qua licèt prędicatum non conueniat ſubiecto, poteſt tamen illi conuenire; vt *paries eſt albus*: quia poteſt dealbari. *Impoſſibilis* ea eſt, cuius prædicatum repugnat ſubiecto; vt *homo eſt arbor*.

Secundò ratione formæ, diuiditur propoſitio ſimplex

in Affirmatiuam & Negatiuam. *Affirmatiua* eſt, quæ enunciat ſeu affirmat vnum de alio, vt *Deus eſt æternus*. *Negatiua* eſt, quæ vnum de alio negat; vt *Deus non eſt coporeus*. Hic obiter notat præcitatus author, quod propoſitio non cenſeatur negatiua; niſi negatio cadat ſupra *verbum*: vnde ſequentes propoſitiones non ſunt negatiuę, *non homo eſt non ens*. *Petrus eſt non determinatus*; imò, tales propoſitiones ſunt affirmatiuę, quia negatio non cadit ſupra *verbum*: ſed ſupra *terminos*, qui ſunt infiniti.

Tertiò propoſitio ratione quantitatis diuiditur in Vniuerſalem, Particularem, Singularem & Indefinitam. Sic Ariſtoteles 1. *Peri herm. cap.* 5. Scotus *in fine quæſt.* 4. *Priorum Vniuerſalis* eſt ea, cuius ſubiectum afficitur ſigno vniuerſali, quod eſt *omne*, vel *nullum*; vt *omne animal eſt viuens*, *nullum corpus eſt angelus*. *Particularis* eſt ea, cuius ſubiectum afficitur aliquo ſigno particulari; vt *quædam animalia volant*. *Singularis* ea eſt, cuius ſubiectum eſt ſingulare; vt *Petrus eſt doctus*. *Indefinita* ea eſt, quę nullo afficitur ſigno; vt *homo eſt ſanctus*.

Quartò ratione qualitatis diuiditur propoſitio in Veram, & in Falſam; quam definitionem approbat Doctor 2. *Peri herm. quæſt.* 9. *Propoſitio vera* eſt ea, quæ res enuntiat, ſicuti ſunt in ſe, vt *homo eſt animal*. *Propoſitio falſa* eſt illa, que res enuntiat aliter quam ſint: vt *lapis eſt animal*: vnde dicit Ariſtoteles, *ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitur vera vel falſa*. Hęc ſunt celebriores propoſitionis diuiſiones, quibus vtuntur philoſophi. Cęteræ haberi poſſunt ex Compendio.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit Propoſitio hypotetica;

QVia diximus in antecedenti quæſtione de propoſitione Simplici, quæ ab Ariſtotele & aliis dialecticis vocatur categorica, nunc dicendum venit de propoſitione *hypotetica*, ſeu compoſita ex pluribus propoſitionibus ſimplicibus. Non ergo per propoſitionem *hypoteticam* intelligimus ſolùm propoſitionem conditionalem vt fecimus in pluribus locis; ſed intelligimus propoſitionem illam, quę ex pluribus ſimplicibus conficitur ſiue illa ſit abſoluta, ſiue conditionalis.

CON-

CONCLVSIO.

PRopoſitio *hypotetica* ſeu *compoſita* diuiditur in Conditionalem, Copulatiuam, & Disiunctiuam, contra aliquos, qui cenſent omnem propoſitionem hypoteticam eſſe conditionalem, quia hypotheſis conditionem deſignat. Hoc tamen non recipitur communiter; nam *licèt omnis propoſitio conditionalis ſit hypotetica, non tamen omnis hypotetica eſt conditionalis*; quandoquidem propoſitiones copulatiua, & diſiunctiua ſunt hypoteticę; non tamen ſunt conditionales. Ob hoc dicendum eſt, quòd dialectici per propoſitionem hypoteticam intelligant omnem propoſitionem, quæ componitur ex pluribus propoſitionibus ſimplicibus. Quid autem ſint tres illæ propoſitiones, dicendum venit.

Propoſitio conditionalis eſt ea, quæ vnitur per particulam conditionalem, *ſi*, vt potè, *ſi Adam non peccaſset, mortem non incurriſset*; vt inquit Scotus, 1. *Peri herm. quæſt.* 8. Hæc propoſitio vera eſt, quoties vnum ſequitur ex alio; licèt neutrum ſit abſolutè verum: vt ſi dicatur, *ſi homo haberet alas, volaret*.

Propoſitio copulatiua eſt, quando duæ propoſitiones ſimplices, & categoricæ vniuntur per particulam copulatiuam, *&*, ſic Gen. 17. *ambula coram me, & eſto perfectus*, & Exod. 3. *Ego ero tecum, & habebis ſignum*. Vt iſta propoſitio ſit vera, oportet vtramque partem eſſe veram; vnde iſta falſa eſt, *Petrus eſt rationalis, & Paulus eſt irrationalis*.

Propoſitio disiunctiua eſt ea, quæ componitur ex pluribus propoſitionibus ſimplicibus quarum vna diſiungitur ab alia. Per particulam disiunctiuam intelliguntur, *vel*, *aut*; vt cùm dicitur, *animal aut eſt rationale, aut irrationale*: & ad iſtius veritatem ſufficit, ſi altera earum ſit vera; licèt alia ſit falſa: vnde iſta propoſitio diſiunctiua vera eſt, *Petrus eſt iuſtus, vel iniuſtus*.

Ternarij huius numeri propoſitionum hypoteticarum hęc ratio reddi poteſt. Quòd ſi propoſitio hypotetica conſtet duabus propoſitionibus ſimplicibus, quæ copulentur per particulam conditionalem, *ſi*, & vna deducatur ex alia, illa propoſitio dicitur *hypotetica conditionalis*. Quòd ſi duæ propoſitiones ſimplices fue-

rint vnitæ per particulam copulatiuam, *&*, iſta nuncupatur *hypotetica copulatiua*. Si denique vna ſimplex enunciatio diſiungatur ab alia per particulam diſiunctiuam, *vel*, denominari debet talis propoſitio *hypotetica diſiunctiua*.

His tribus propoſitionibus hypoteticis non immeritò adiungi poſſunt Rationalis & Cauſalis. *Propoſitio hypotetica rationalis* ea eſt, quæ conſtat duabus propoſitionibus ſimplicibus, quæ vniuntur per ſuas particulas rationales; *ergo*, *igitur*, *conſequenter*, quæ denotant vnam deduci ex alia per ratiocinationem. Sic quando dicitur *Petrus eſt iuſtus*, *ergo eſt amicus Dei*; iſta propoſitio vocatur rationalis hypotetica. Propoſitio hypotetica *cauſalis* eſt ea, quæ componitur ex duabus propoſitionibus ſimplicibus, quarum vna eſt cauſa alterius, quod denotatur per has particulas cauſales, *quia*, *eo quod*, *nam*; vt ſi dicatur, *Angeli ſunt beati*, *quia Deum vident*; talis propoſitio eſt hypotetica cauſalis. Vt propoſitio Rationalis ſit vera, antecedens debet eſſe verum, & conſequens legitimè ſequi ex illo; vnde iſtæ propoſitiones ſunt falſæ, *homo eſt ſubſtantia*, *ergo legit*; & *homo eſt lapis*, *ergo eſt viuens*. Propoſitio cauſalis, vt ſit vera, non ſufficit quod antecedens ſit verum, & conſequens ex illo ſequatur; ſed requiritur inſuper, vt antecedens ſit cauſa conſequentis. Vnde iſta propoſitio eſt falſa in ratione Cauſalitatis, *homo eſt riſibilis* quia ridet; riſus enim actualis non eſt cauſa potentię ridendi: & ſic, licèt talis propoſitio ſit vera abſolutè, attamen non eſt vera Cauſalis.

QVÆSTIO III.

De Propoſitione Exponibili.

PRopoſitio diuidi poteſt in Exponentem & Exponibilem. *Propoſitio exponibilis* ea eſt, inquit Scotus, 1. *priorum quæſt.* 5. quæ expoſitione ſeu declaratione indiget, quia in ea reperitur aliqua particula, quæ ſenſum eius reddit obſcurum. Propoſitio verò *exponens* eſt ea, quæ declarat & explicat ſenſum propoſitionis exponibilis. Videndum eſt in hac quæſtione, quotuplex ſit propoſitio Exponibilis.

CONCLVSIO.

PRopoſitionis *exponibilis* tres ſunt præcipuè ſpecies, nempè *excluſiua*, *exceptiua*, & *reduplicatiua*. Propoſitio Exponibilis excluſiua, ex Scoto 1. *priorum cap*. 4. eſt illa, quæ afficitur aliquo ſyncategoremate excluſiuo; illa autem ſyncategoremata excluſiua ſunt iſta, *tantùm*, *ſolùm*, *duntaxat*; & huiuſmodi. Sic quando dicitur, *homo tantùm eſt rationalis*; illa propoſitio dicitur Exponibilis, quia præ ſe fert aliquam obſcuritatem, quæ tollitur per hanc propoſitionem exponentem, *homo eſt rationalis*, *& nihil aliud ab homine eſt rationale*.

Particula *excluſiua* poteſt ſe tenere, vel ex parte ſubiecti, vel ex parte prædicati. Quando ſe tenet ex parte ſubiecti, excludit alia ſubiecta, ab eodem prædicato; ideſt, alia ſubiecta non participantia idem prædicatum, ſic quando dicitur, *ſolùm homo eſt rationalis*; hæc propoſitio eſt exponibilis ex parte ſubiecti, & dicit rationalitatem, quæ eſt prædicatum, non conuenire alteri ſubiecto, quàm homini. Quando verò particula *excluſiua* ſe tenet ex parte prædicati, excludit omnia alia prædicata à ſubiecto; vt quando dicitur, *homo eſt tantùm animal rationale*, ideſt, *homo eſt animal rationale*, & nihil amplius.

Propoſitio exceptiua eſt ea, quæ aliquo ſigno exceptiuo notatur, ratione cuius redditur obſcura; eſtque propterea exponibilis; vt *omne animal præter hominem eſt irrationale*: ſigna autem exceptiua ſunt, *præter niſi*, & ſimilia, quæ efficiunt propoſitiones exponibiles obſcuras; quæ debent exponi & explicari per alias æquiualentes, quæ clariores ſunt: ſic præcedens exponibilis propoſitio declaratur per hanc exponentem, *inter animalia homo eſt rationalis*, *& non aliud*:

Propoſitio reduplicatiua ex Scoto 1. *priorum quæſt*. 35. eſt ea quæ aliquo ſigno reduplicatiuo afficitur, ratione cuius eſt obſcura; & proinde exponibilis: ſigna verò reduplicatiua ſunt iſta, *in quantum*, *quatenus*, *vt*, *formaliter*, *ſecundùm quod*, *reduplicatiuè*. Sic quando dicitur, *homo quatenus homo eſt rationis capax*; hæc propoſitio eſt exponibilis: debetque exponi per hanc ſequentem, *homo quia rationalis eſt*, *eſt capax rationis*; ſignum enim *reduplicans* denotat cauſam alicuius rei. Porrò, hæc propoſitio dicitur *redupli-*

catiua;eo quod ſubiectum eius quaſi duplicetur.

Quia autem hi termini ſunt frequentes apud Philoſophos, *reduplicatiuè*, & *ſpecificatiuè*; ſciendum eſt, quòd prædicatum conueniat ſubiecto *reduplicatiuè*; quando ipſum ſubiectum eſt ratio formalis, cur prædicatum illi conueniat: conuenit verò tantùm *ſpecificatiuè*, quando ſubiectum non eſt ratio formalis, cur prędicatum ſubiecto conueniat. Si enim dicatur, æthiops eſt niger *in quantùm homo*;hoc falſum eſt reduplicatiuè; quia humanitas non eſt ratio, cur ſit niger; aliàs omnis homo deberet eſſe niger: verumtamen eſt *ſpecificatiuè*, in quantùm ille, qui eſt homo, eſt etiam ille, qui niger eſt.

QVÆSTIO IV.

De Propoſitionibus Modalibus.

DIximus aliàs in Compendio, quòd propoſitio diuidatur in abſolutam & modalem; propoſitio *abſoluta* ea eſt, quæ ſimpliciter enuntiat vnum de alio; vt homo eſt animal, animal eſt ſubſtantia: & hæc propoſitio vocatur etiam *de ineſſe*, in quantùm præcisè dicit prædicatum eſſe vel non eſſe in ſubiecto.Propoſitio *modalis* ea eſt, quæ nedum dicit prædicatum ineſſe ſubiecto; ſed vlterius exprimit modum, quo prædicatum illi ineſt,vnde iſta erit.

CONCLVSIO.

PRopoſitio *modalis* ea eſt, quæ non ſolum dicit, *attributum ſubiecto conuenire*; ſed inſuper declarat *modum quo illi conuenit*; vnde duo ſunt in propoſitione modali, nempe Modus, & Dictum. *Modus* eſt id, quo exprimitur qualiter prædicatum ineſt ſubiecto. *Dictum* verò eſt ipſa propoſitio, cui additur modus. In iſta propoſitione v. g. neceſſe eſt hominem eſſe animal, *neceſſe eſt* vocatur *modus*, *hominem verò eſſe animal*: vocatur *dictum*. Modus autem definiri poteſt, particula quæ propoſitionem modificat,reſtringendo ſignificationem eius ad rem certam & determinatam; vt inquit Scotus *lib.1.priorum quæſt.26.*

Propoſitio modalis quadruplex eſt. Prima eſt *de neceſſario*, vt, neceſsarium eſt hominem eſſe animal,

Se-

Secunda eſt de *contingenti*, vt, contingens eſt hominem eſſe doctum. Tertia eſt de *poſsibili*, vt poſſibile eſt hominem eſſe album. Quarta eſt de *impoſsibili*, vt, impoſſibile eſt hominem eſſe equum. Hi quatuor modi dupliciter exprimi poſsunt, nempè *nominaliter*, quando dicitur, *neceſſarium eſt hominem eſſe animal*: aut *aduerbialiter*, quando *modus* eſt aduerbium, quod apud logicos vocatur *ſyncategorema*; vt *homo neceſsariò eſt rationalis*. Porrò, propoſitiones modales non diſtinguuntur eſsentialiter à propoſitionibus ſimplicibus & cathegoricis; quia non diſtinguuntur niſi per modum ab illis, & modus eſt qui additus rei, non variat rem ex Scoto *in 1. diſt. 8. quæſt. 3.* & ſic, quando aliquis modorum ſuprà dictorum additur propoſitioni categoricæ, non propterea variatur.

Quantùm ad qualitatem propoſitionum modalium, ſeu quantùm ad *affirmationem* vel *negationem* illarum; dicendum eſt, quòd alterutràm deſumant ex *modo* non ex *dicto*; ita quod iſta propoſitio ſit affirmatiua, cuius modus eſt affirmatiuus, licèt: dictum ſit negatiuum: & ſic hæc propoſitio eſt affirmatiua, *neceſsarium eſt hominem non eſſe equum*: quia *modus* eius, nempe *neceſſarium*, eſt affirmatiuum licèt *dictum* ſit negatiuum, nempè hominem non eſſe equum. Sic etiam iſta propoſitio, *impoſsibile eſt hominem eſſe equum*, eſt negatiua, quia licèt *dictum* ſit affirmatiuum, attamen *modus* eſt negatiuus. Horum modorum tres ſunt affirmatiui, nempe *neceſſarium*, *contingens*, & *poſsibile*, & vnus tantùm eſt negatiuus, nempè *impoſsibile*: vnde vna tantum propoſitio modalis eſt negatiua, quæ exprimitur per *impoſsibile*: aliæ verò ſunt poſitiuæ & affirmatiuæ.

Quantùm denique ad quantitatem modalium, illa attenditur, vel ex parte modi, vel ex parte dicti. Ex parte modi duæ ſunt vniuerſales, quia modus earum eſt vniuerſalis: vt *neceſſe eſt homi nem eſſe animal*: & *impoſsibile eſt lapidem non eſſe durum*. Duæ ſunt particulares, quia modus earum eſt particularis: vt *contingens eſt hominem eſſe doctum*, & *poſsibile eſt, ipſum eſse iuſtum*. Vnde *neceſse* & *impoſsibile* ſunt modi vniuerſales, *contingens* verò & *poſsibile* ſunt modi particulares. Ex parte dicti, propoſitiones modales, ſicut & abſolutæ, vel ſunt vniuerſales, ut *neceſsarium eſt omnem hominem eſſe animal*, uel particulares, vt *neceſse eſt ali-*

quem hominem eſſe animal: vel ſingulares, vt *neceſſe eſt Petrum eſſe animal*; vel indefinitè, vt *neceſſe eſt hominem eſſe animal*.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Propoſitionum.

POſtquam egimus in primo capite huius ſecundæ partis de partibus componentibus propoſitionem, & in ſecundo de eſſentia & definitione propoſitionis, & in tertio de propoſitionum ſpeciebus: nunc ſupereſt agendum de *propoſitionum proprietatibus*, quæ ſunt tres: videlicet *oppoſitio*, *conuerſio*, & *æquipollentia*; de ſingulis dicendum nobis eſt in totidem quæſtionibus.

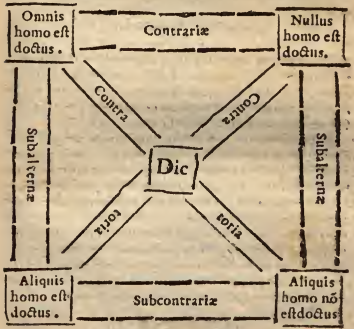
QVÆSTIO PRIMA.

De Oppoſitione Propoſitionum.

PRæter ea quæ habentur in Compendio de Oppoſitione Propoſitionum, & de alijs proprietatibus earum; hic dici debet ob maiorem explicationem, quòd Oppoſitio ſit repugnantia duarum propoſitionum idem ſubiectum & idem prædicatum habentium, penes quantitatem, & penes qualitatem propoſitionum: vt dicit Ariſtoteles 1. *Periherm. cap.* 4. quod tamen habet ſub alijs, ſed æquipollentibus, terminis. Oppoſitio illa eſt quadruplex, quandoquidem propoſitiones ſibi inuicem opponuntur, vel *Contrariè*, vel *Subcontrariè*, vel *Contradictoriè*, vel *Subalternè*.

Quaternarius ille numerus propoſitionum colligitur ex hoc, quod *oppoſitio propoſitionum ſit repugnantia propoſitionum inter ſe*; ſed quadruplex eſt repugnantia propoſitionum, ergo & quatuor ſunt oppoſitionum genera. *Probatur* minor, nam propoſitiones repugnant, vel in Quantitate, quando ſcilicet vna eſt vniuerſalis & altera particularis; vel in Qualitate, quando vna eſt affirmatiua, & altera negatiua. *Primò* autem, quando propoſitiones ſunt vniuerſales, & vna eſt affirmatiua, & alia negatiua, pro tunc eſt oppoſitio cõtraria; vt *omnis homo eſt doctus*, *nullus homo eſt doctus*. *Secundò*, quando vna propoſitionum eſt vniuerſalis affirmatiua & alia particularis affirmatiua, opponuntur *ſubalternè*; vt

omnis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus. *Tertiò*, quando vna propoſitionum eſt particularis affirmatiua, & alia particularis negatiua, tunc opponuntur *ſubcontrariè*; vt *aliquis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus*. *Quartò*, quando propoſitio eſt vniuerſalis affirmatiua vel negatiua, pro tunc opponuntur *contradictoriè*; vt *omnis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus*; vel *nullus homo eſt doctus, aliquis homo eſt doctus*. Addendum tamen eſt, quòd propoſitiones contradictoriæ non ſine tantùm illæ, quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua, & alia particularis negatiua; aut vice-verſa: ſed illę propoſitiones ſunt adhuc contradictoriæ, quæ affirmant, & negant aliquid de ſingulari determinato, vt, quando dicitur, *Petrus currit, Petrus non currit*. Hęc omnia attendenti clarè patent in delineatione ſequenti,

LEGES OPPOSITIONVM.

PRo contrarijs hæc regula tenenda eſt, quòd *impoſsibile ſit duas propoſitiones contrarias eſſe ſimul veras, licèt poſsint eſſe ſimul falſæ* vnde dicitur communiter; *Si vna contraria vera ſit, oportet aliam eſſe*

fal-

falſam. Non poteſt enim verum eſſe, quòd *omnis homo ſit doctus*, *& nullus homo ſit doctus*, poteſt tamen eſſe falſum, quòd *omnis homo ſit doctus*, & quòd *nullus homo ſit doctus*: & ſic ambæ poſſunt eſſe ſimul falſæ, non tamen ſimul veræ.

Pro ſubcontrarijs tenendum eſt, quòd *propoſitiones ſubcontrariæ poſſint eſſe ſimul veræ, non tamen ſimul falſæ*, vt patet ex præcedenti figura, *omnis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus*; vnde oritur hoc axioma: *Si propoſitionum ſubcontrariarum vna ſit falſa, oportet aliam eſſe veram, non verò è contra*: quia poſſunt eſſe ſimul veræ, vt patet.

Pro contradictorijs accipiendus eſt iſte canon, *Si vna contradictoriarum ſit vera, altera eſt falſa*. Si enim verum eſt, quòd *omnis homo ſit doctus*, falſa eſt hæc contradictoria, *aliquis homo non eſt doctus*. Et pro particularibus contradictorijs, ſi verum ſit, *quòd Petrus currat*, falſum eſt *quòd non currat*.

Pro ſubalternis denique conſtat, quòd *Si ſubalternans ſeu vniuerſalis ſit vera, ſubalternata ſeu particularis ſit etiam vera*: Si enim verum ſit, quòd *omnis homo ſit animal*, verum etiam eſt, *quod Petrus ſit animal*. Si etiam *ſubalternans* ſit falſa, *ſubalternata* erit etiam falſa; v. g. ſi verum ſit, *quod nullus homo ſit doctus*; verum etiam eſt, *quòd aliquis homo non ſit doctus*.

Si contra quaternarium numerum, quem appoſuimus, inter propoſitiones aliquis dicat Ariſtotelem non recenſere *ſubcontrarias*: Reſponderi debet philoſohpum duobus in locis meminiſſe *ſubcontrariarum*; nempe 1. *periherm. cap. 5.* vbi per *non contrarias* intelligit *ſubcontrarias*: & 2. *priorum cap. 13.* vbi tradit expreſsè *ſubcontrarias*. Quod ſi dicatur, *ſubcontrarias* non opponi: reſpondendum eſt, non opponi quidem penes veritatem: quia poſſunt eſſe ſimul veræ; ſed opponuntur ſecundùm falſitatem, quia non poſſunt eſſe ſimul falſæ, vt habetur in ſecunda regula oppoſitionum præcedentium.

QVÆSTIO II.

De Conuerſione Propoſitionum.

CONuerſio propoſitionum eſt *mutatio extremorum*: quæ accedit, quando id quod erat ſubiectum in vna propoſitione, ſit prædicatum in altera; & prædicatum

catum efficitur ſubiectum : ſiue quantitas & qualitas propoſitionum remaneant, ſiue mutentur; vt *aliquis homo eſt niger*, *aliquid nigrum eſt homo*. Prima harum propoſitionum vocatur *conuerſa*, quia eius termini conuertuntur : ſecunda verò appellatur *conuertens* : quia efficitur ex terminis conuefis.

Triplex eſt conuerſio, nempe conuerſio ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem, *Conuerſio ſimplex* eſt mutatio prædicati in ſubiectum, ſeruata tum quantitate, tum qualitate propoſitionis; *vt omnis homo eſt animal* : ergo *omne animal eſt homo*. *Conuerſio per accidens* eſt mutatio prædicati in ſubiectum, variata quantitate, & ſeruata qualitate propoſitionis : vt *omnis homo eſt animal*, ergo *aliquod homo eſt animal*: vbi quantitas vniuerſalis in particularem mutatur, & ſeruatur qualitas; quoniam utraque propoſitio remanet affirmatiua. *Conuerſio per contrapoſitionem* eſt mutatio prædicati in ſubiectum, retentis quantitate & qualitate propoſitionum : ſed mutatis terminis ex finitis in infinitos : ut quando dicitur, *omnis equus eſt animal*, ergo *omne non animal eſt non equus*.

Omnes illæ conuerſiones non fiunt indifferenter pro omnibus propoſitionibus, ſed in certis quibuſdam. *Conuerſio ſimplex* fit in duabus propoſitionibus, nempe in uniuerſali negatiua, quando dicitur; *nullus piſcis eſt arbor* : ergo *nullus arbor eſt piſcis* : & in particulari affirmatiua, ut *quidam piſcis eſt viuens*, ergo *quoddam viuens eſt piſcis*.

Conuerſio per accidens fit, quando una propoſitionum eſt uniuerſalis affirmatiua; uel eſt uniuerſalis negatiua. Exemplum primi, *nullus lapis eſt animatus*: ergo *quoddam animatum non eſt lapis*. Exemplum ſecundi, *omne corpus eſt ſubſtantia*: ergo *quadam ſubſtantia eſt corpus*.

Conuerſio per contrapoſitionem fieri poteſt etiam duobus modis. Primò, quando uniuerſalis affirmatiua de terminis finitis mutatur in uniuerſalem affirmatiuam de terminis infinitis, ut *omnis homo eſt animal*, ergo *omne non animal eſt non homo*. Secundò, quando particularis negatiua de extremis finitis uertitur in particularem negatiuam de extremis infinitis; ut *aliquis homo non eſt iuſtus*, ergo *aliquis non iuſtus non eſt non homo*. Vt iſtæ regulæ faciliùs retineantur, dialectici hæc duo carmina compoſuere; in quibus notatur, quę propoſitiones debeant conuerti, & qualiter.

FECI

FECI ſimpliciter conuertitur, EVA per accid.
ASTO per contrap. ſic fit conuerſio tota.

In iſtis tribus vocabulis ſunt quatuor vocales, quæ denotant quantitatem, & qualitatem propoſitionis. A. ſcilicet denotat vniuerſalem affirmatiuam. E. vniuerſalem negatiuam. I. particularem affirmatiuam, & O. particularem negatiuam. Iuxta hos alios verſus, quos tradidimus in compendio.

Aſſerit A. negat E. verum generaliter ambo.
Aſſerit I. negat O. ſed particulariter ambo.

In duobus primis carminibus ſunt tres dictiones. FECI. EVA. ASTO. quæ prę ſe ferunt tres recenſitas conuerſiones. FECI. reſpicit primam conuerſionem, in qua habentur E & I. quæ denotant, propoſitiones vniuerſalem negatiuam, & particularem affirmatiuam debere conuerti ſimpliciter, vt diximus. EVA ſpectat ad ſecundam conuerſionem, & quia afficitur his duabus vocalibus E & A. deſignantibus vniuerſalem negatiuam, & vniuerſalem affirmatiuam; hoc denotat tales propoſitiones debere conuerti per accidens. ASTO. pertinet ad tertiam conuerſionem, & quia in illo vocabulo reperiuntur A & O. quæ ſignificant vniuerſalem affirmatiuam, & particularem negatiuam; ideò hę propoſitiones tranſmutari debent per contrapoſitionē.

Porrò, illa propoſitionum conuerſio eſt tantum vtilis ad reductionem ſyllogiſmorum; quando ſcilicet imperfecti & indirecti, qui ſunt quindecim, volunt reduci ad perfectos, & directos, qui ſunt quatuor priores.

QVÆSTIO VLTIMA.

De Æquipollentia Propoſitionum.

Æquipollentia propoſitionum ſimplicium, de qua Scotus 1. *prior. quæſt.* 5. nihil eſt aliud, quàm duarum propoſitionum eadem vis, proueniens ex prępoſitione aut poſtpoſitione negationis, ſignis vniuerſalibus, aut particularibus illarum. Sicut autem tres ſunt propoſitiones oppoſitæ, nempe contradictoriæ contrariæ, & ſubalternæ; quartam enim non expreſsè tradidit Ariſtoteles, nempè *ſubcontrariam*: ſic illæ propoſitiones ſunt ęquiualentes tribus modis, pro quibus tres ſequentes regulas tradunt dialectici.

Prima eſt hæc, *Si alicui ſigno vniuerſali affirmatiuo*

præponatur negatio: talis propoſitio æquipollet ſuæ contradictoriæ; vt quando dicitur, *omnis homo eſt iuſtus* ſi ſigno vniuerſali *omni* præponatur negatio, & dicatur *non omnis homo eſt iuſtus*; iſta propoſitio habebit eundem ſenſum, ac contradictoria præcedentis; quæ eſt, *aliquis homo eſt iuſtus*: iſtæ enim propoſitiones ſunt contradictoriæ, *omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus*, vt habetur in figura quæſtionis penultimæ. Similiter, quando ſigno particulari propoſitionis affirmatiuæ præponitur negatio, propoſitio illa æquipollet ſuæ contradictoriæ, quę eſt vniuerſalis negatiua; vt patet in ſequenti: *aliquis homo eſt doctus*, ſi negatio præponatur, dicendo, *non aliquis homo eſt doctus*; iſta propoſitio ęquiualet illi, *nullus homo eſt doctus*, quæ eſt ſibi contradictoria; quandoquidem *aliquis homo eſt doctus*, & *nullus homo eſt doctus*, opponuntur contradictoriè; vt denotatur per eamdem figuram.

Secunda regula ſequitur, *ſi alicui ſigno vniuerſali affirmatiuo poſtponatur negatio, propoſitio illa æquiualebit contradictoriæ*. Sic, ſi in hac propoſitione, *omnis homo currit*, poſtponatur negatio, & dicatur, *omnis non homo currit*, idem eſt ac ſi diceretur, *nullus homo currit*, quæ eſt contradictoria propoſitioni præcedenti *omnis homo currit*.

Tertia regula iſta eſt, *Si alicui ſigno vniuerſali affirmatiuo præponatur, & poſtponatur negatio, talis propoſitio æquipollebit ſuæ ſubalternæ*. Sic in iſta propoſitione, *omnis homo eſt doctus*, ſi præponatur, & poſtponatur negatio, dicendo, *non omnis non homo eſt doctus*, iſta propoſitio ęquipollebit ſuæ ſubalternæ, nimirum iſti, *aliquis homo eſt doctus*, quæ eſt ſubalterna illi, *omnis homo eſt doctus*. Hæc faciliùs retinebuntur per ſequentem verſum.

PRÆ, contradic, POST contra, PRÆPOST que ſubalter, ideſt, vt duę contradictoriæ efficiantur æquiualentes, pręponenda eſt negatio, iuxta primam partem verſus pręcedentis, *præ contradic*. Vt contrariæ reddantur æquiualentes, poſtponenda eſt negatio, iuxta ſecundam, *poſt contra*. Vt ſubalternæ æquipolleant, præponenda, & poſtponenda eſt negatio, conformiter ad tertiam particulam, *præ poſtque ſubalter*. ad faciliorem adhuc præcedentium intelligentiam, accipi poſſunt ſubſequentia carmina.

Non omnis, quidam; non omnis non; quaſi nullus.

Non

Non nullus, quidam, ſed nullus non, valet omnis.
Non aliquis, nullus, non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter, neuter non, præſtat vtrumque.

TERTIA PARS LOGICÆ

De tertia mentis Operatione.

VISIS in Compendio, & in prima parte Logicæ, naturà, & multiplici diuiſione terminorum, tum prædicabilium, tum prædicamentalium, ex quibus componitur remotè ſyllogiſmus, & quæ pertinent ad primam mentis operationem, examinatis in ſecunda parte eſſentia, diſtributione, & affectionibus ſeu proprietatibus propoſitionum, quæ ſyllogiſmum componunt proximè, & ſecundam mentis operationem reſpiciunt: Nunc ſupereſt, vt in hac vltima parte loquamur de *ſyllogiſmo*, ad tertiam mentis operationem ſpectante. In hoc autem ſequuti ſumus methodum Ariſtotelis, qui *primo* inſtituit librum Prędicamentorum, vbi agit de terminis in certis quibuſdam claſſibus reductis. *Secundò* tradidit libros peri hermenias, in quibus naturam enunciationis explicat. *Tertiò* conſcripſit quatuor libros *analyticorum*, in quibus agit pręcisè de ſyllogiſmo, qui eſt ſcopus, & finis Logicæ quam compoſuit Ariſtoteles.

Libri autem illi analytici diuiduntur in duos priores, qui ab expoſitoribus inſcribuntur ἀναλυτικῶν προτέρων, ſiue priorum analiticorum: duo autem poſtremi nuncupantur ἀναλυτικῶν ὑςέρων, ſeu poſteriorum analyticorum. Ideo autem hi libri vocantur analytici, ſeu reſolutorij; quia in illis traditur norma, & modus reſoluendi ſyllogiſmi concluſionem, vt ait Scotus *lib. 1. Prior.*

Quia autem concluſio ſyllogiſmi poteſt reſolui in ſua principia penes formam, ideſt, *penes modum, & figuram*, in quibus debent diſponi propoſitiones; ideo ab hac reſolutione duo primi libri vocati ſunt libri prio-

priores reſolutorij ſeu analytici. Quia etiam ipſamet concluſio reſolui poteſt in ſua principia *penes materiam*, nempè penes propoſitiones quę ſunt materia ſyllogiſmi; ob hoc duo alij libri, vbi agit Ariſtoteles de qualitate prę miſſarum; vocantur libri poſteriores analytici.

Sequemur quidem ordinem hunc Ariſtotelicum, loquendo de forma & de materia ſyllogiſmi in ſequentibus: attamen, vt maior detur facilitas intelligendi ſyllogiſmum in ſua natura & in ſuis partibus, hanc tertiam partem Logicæ diſtribuemus in quatuor capita: quorum primum erit de ſyllogiſmo in ſe, ſecundum de ſyllogiſmo demonſtratiuo, tertium de topico, & quartũ de ſophiſtico; & per hæc quatuor abſoluetur Logica.

CAPVT PRIMVM.

De Syllogiſmo in ſe.

QVoniam pars iſta logices agit de tertia mentis operatione, quæ eſt diſcurſus, & cùm diſcurſus, argumentatio, & ratiocinatio non differant eſſentialiter à ſyllogiſmo, ſi in ſua perfectione fiant, vt inquit Scotus *quodlib.* 15. *art.* 2. Ideo tota hęc pars occupari debet in explicatione ſyllogiſmi. Si quis autem quærat, quid ſit diſcurſus, poteſt deſcribi, *progreſsio intellectus à cognitione rei notæ ad rei ignotæ cognitionem*, ſimilitudine & metaphora deſumpta ex curſu & motu animalis. Sicut enim animal cum tranſit ab vno loco ad alium locum dicitur diſcurrere, ſic cum intellectus vnum poſt aliud, aut per aliud cognoſcit, diſcurrere dicitur, procedens ex notitia prioris ſibi noti ad cognitionem poſterioris ſibi ignoti.

Diſcurſus poteſt intelligi tripliciter, *Primò*, quatenus idem eſt, ac vnum poſt aliud intelligere, & à tali diſcurſu ſolus Deus eſt immunis, cùm omnia ſimul vno actu intelligat. *Secundò*, diſcurſus ſumitur, quatenus idem eſt, ac vnum per aliud intelligere, & ſi ex Aug. *lib. de Diuinatione* dęmones diſcurrunt: cùm ex aeris affectione praua præuident tempeſtates futuras. *Tertiò*, ſumitur diſcurſus, vt comprehendit vtrumque: ſeu quatenus vnum cognoſcitur poſt aliud & per aliud: & de diſcurſu ſic ſumpto diximus, quòd diſcurrere ſit ex cognitione vnius noti deuenire, ad cognitionem alterius, quod ignotum eſt, & hoc con-

formiter doctrinæ Scoti, qui *in 2. diſt. 3. quæſt. 9.* ait, quòd *diſcurſus ſit à cognito ad incognitum tranſitio*. Cùm autem talis diſcurſus includat fundamentaliter duas præmiſsas in modo & figura diſpoſitas, & terminatiuè inuoluat concluſionem exhauſtam à præmiſſis; idcirco diximus, quòd diſcurſus in ſtatu perfecto ſumptus idem ſit cum ſyllogiſmo: contra Conimbricenſes & aliquos, qui contendunt diſcurſum eſſe genus ad Syllogiſmum, Enthymema, inductionem, & Exemplum.

Ad diſcurſum tres conditiones requirit noſter Mauritius *quæſt. 26. Vniuerſ.* & quæ notatu ſunt digniſſimæ. *Primò*, requiritur, vt vnum poſt aliud ab intellectu cognoſcatur; ſeu, vt habità cognitione præmiſſarum acquiratur notitia concluſionis. Cùm enim diſcurſus ſit tranſitus ſeu motus ſpiritualis ab vno ad aliud, neceſſe eſt, vt includat duos terminos; nempe terminum à quo ſeu principia, aut præmiſſas; & terminum ad quem, qui eſt concluſio. *Secundò*, requiritur ad diſcurſum, vt vnum intelligatur per aliud; cùm enim extrema coniunguntur cum medio quoad eſſe, pariter etiam cum illo coniunguntur quoad cognoſci: & ſic, ea eſt dependentia inter vtrumque, vt vnum abſque alio non cognoſcatur pleuè, quando quidem cognitio vnius eſt cauſa cognitionis alterius. *Tertiò*, requiritur vt alia ſit cognitio concluſionis; de diſtinctis enim obiectis diſtinctè generantur cognitiones per ſpecies ęquiſitas; nam præmiſſæ differunt à concluſione, veluti cauſa ab effectu; & de cauſa & effectu habentur diſtinctæ cognitioues, vt omnibus patet. *Quod ſi Scotus* in 3. *diſt.* 14. *quæſt.* 2. aſſerat, *beatum vnica viſione videre eſſentiam D. & creaturas in ea relucentes*; non propterea negat Scotus, ad diſcurſum duos actus requiri; quia talis viſio nō eſt propriè diſcurſiua: quoniam beatus non videt creaturas per eſſentiam D. ſed in eſsentia D. tanquam in ſpeculo luciditiſſimo.

Diſcurſus poteſt effici dupliciter, nimirum *ſucceſſiuè*, aut *in inſtanti*. Diſcurſus fit *in tempore*, quando habetur cognitio vnius prius tempore, quàm cognitio alterius habeatur; quod accidit ex imperfectione intellectus noſtri, qui cognito effectu non ſtatim venit in cognitionem cauſæ: vnde Ariſtoteles 1. *Metaph. cap.* 2. ait homines ex effectibus ſibi notis, & ex ignoratione cauſarum expreſsè philoſophari. Diſcurſus verò poteſt effici

effici *in inſtanti*, cùm in eodem temporis momento, priùs naturà cognoſcantur præmiſſæ, quàm concluſio; & hoc modo Scotus *in 2. diſt. 1. quæſt. 6.* fatetur Angelos diſcurrere: ſicque dicendum eſt, quòd ad diſcurſum non requiratur abſolutè interuallum temporis, ſed ſufficiat ordo naturæ, in hoc conſiſtens ex Scoto, quòd principium diſcurſus, ſeu antecedens, ſit naturaliter prius notum conſequenti; & cauſatiuum cognitionis illius.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit ſyllogiſmus.

EXiſtentiam ſyllogiſmi admittere debent omnes illi, qui fatentur dari ſcientias; ſyllogiſmus enim eſt cauſa ſcientiæ, & ſcientia definitur ab Ariſtotele, *Concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui*. Cùm ergo præſupponatur exiſtentia ſyllogiſmi, quam omnes philoſophi proclamant; definitio illius inueſtiganda eſt, & explicanda per particulas.

CONCLVSIO.

SYllogiſmus definitur *oratio, in qua quibuſdam poſitis, aliud quid ab eis, quæ poſita ſunt, neceſſario ſequitur, eò quod hæc ſunt*. Sic Ariſtoteles 1. *prior. cap.* 3. & 1. *top. c.* 1. Dicitur primò, quod ſyllogiſmus ſit *oratio* & eſt genus definitionis. Licèt enim in ſyllogiſmo multæ ſint propoſitiones, quarum quælibet eſt oratio; illæ tamen connectuntur inter ſe, & totalem orationem conſtituunt. Dicitur 2. *In qua quibuſdam poſitis*, id eſt in qua propoſitionibus benè diſpoſitis per formam ſyllogiſticam, in forma ſcilicet & figura. Dicitur tertiò, *aliud quid*, ideſt concluſio, quæ eſt diuerſa à præmiſſis, & effectus illarum; vnde quia effectus eſt aliquid aliud à cauſa; ſic concluſio eſt aliud à præmiſſis. Dicitur quartò, *neceſſariò ſequitur*; quia concluſio vera neceſſariò ſequitur ex pręmiſſis veris. Additur denique *ex eo quod hæc ſunt*: id eſt, ex eo quod propoſitiones ſunt benè diſpoſitæ in modo & figura. aliàs ex præmiſſis veris poſſet ſequi concluſio falſa, ſi illę præmiſsæ non bene diſponeretur.

Quia in particula penultima definitionis pręceden-

tis diximus concluſionem ſequi neceſſariò ex præmiſſis; explicandum eſt, quia neceſſitate illa ſequatur, & dicendum, quòd duplex ſit neceſſitas, nempe conſequentis, & conſequentię; ſeu materialis, & formalis. *Neceſſitas conſequentiæ* ſeu formalis, aut neceſſitas ex vi formæ, eſt ea, qua concluſio neceſſariò ſequitur ex vi, & diſpoſitione terminorum, & præmiſſarum in forma, & figura, licèt vi materiæ concluſio ſit falſa, vt patet in hoc ſyllogiſmo. Omnis homo eſt lapis; ſed Petrus eſt homo: ergo Petrus eſt lapis: illa concluſio vi formæ neceſſariò ſequitur ex præmiſſis, licet vi materiæ ſit falſa, & hæc neceſſitas vocatur neceſſitas conſequentiæ.

Neceſſitas conſequentis, ſeu ex vi materiæ, ea eſt, quæ ſequitur ex rei natura propter veram connexionem prędicati cum ſubiecto; licèt non obſeruetur forma ſyllogiſtica: vt ſi diceretur. Deus eſt bonus; ſed cœlum eſt rotundum: ergo homo eſt animal: hæc concluſio eſt neceſſariò vera ratione materię, & conſequentis: quia illę propoſitiones, ex quibus coaleſcit talis ſyllogiſmus, non ſunt rectè diſpoſitæ.

Obijcies, Definitio legitima debet conſtare *genere proximo*, vt diximus, agendo de conditionibus bonæ definitionis; ſed pręallata definitio conſtat tantum genere remoto, quandoquidem genus proximum ſyllogiſmi eſt argumentatio, & oratio quæ ponitur in definitione ſuperiori eſt tantum genus remotum: ergo talis definitio non eſt legitima. *Reſpondeo* propter hanc rationem aliquos dixiſſe, quòd ſyllogiſmus eſſet argumentatio, in qua, &c. alios dixiſſe, quod eſſet ratiocinatio, in qua &c. & alios dixiſſe quod eſſet oratio argumentatiua: ſed melius eſt, vt retineamus definitionem, quam tradidit philoſophus locis præcitatis, & dicamus quod ſyllogimus ſit oratio. Ipſe enim Ariſtoteles, vt diximus in antecedenti prælu.lio, ſyllogiſmum confundit 1. *prior. cap.* 3. & 1. *topic. cap.* 1. cum Ratiocinatione, Diſcurſu, & Argumentatione: vnde, cùm oratio ſit genus proximum ad diſcurſum, & ad demonſtrationem; ſic etiam oratio eſt genus proximum ſyllogiſmi, & ſic legitima eſt prærallata definitio.

Obijcies: Scotum 1. *poſter. q.* 5. negare ſyllogiſmum poſſe definiri. *Reſp.* doctorem loqui de ſyllogiſmo *materialiter* ſumpto: ſic enim vſurpatus non poteſt definiri reuerà *eſſentialiter*, quia non eſt quid ſimplex, ſed aggregatum per accidens; quod conſtat pluribus terminis

& di-

& diuerſis propoſitionibus : vnde non poteſt definiri vniuoca definitione, & optimè deducitur ex Scoto. Hoc non impedit tamen quin ſyllogiſmus formaliter ſumptus ſuam definitionem poſſit habere, eſt enim accidens intentionale, quod habet eſſentiam ſibi proportionatam, quę poteſt explicari per genus & differentiam.

QVÆSTIO II.

Quotaplex ſit Syllogiſmus.

AFfirmari quidem poſset eſse vnicum ſyllogiſmum propriè ſumptum, nempe demonſtratiuum; quia ſyllogiſmus eſt argumentatio faciens ſcire: vnde, cùm ſolus ſyllogiſmus Demonſtratiuus ſcientiam pariat, ſicut Topicus opinionem generat, & Sophiſticus errorem: ideo ſolus demonſtratiuus poſset retinere nomen ſyllogiſmi propriè ſumpti. Quia tamen *loquendum eſt, vt multi*, cùm cætus vniuerſalis philoſophorum loquatur communiter de triplici ſyllogiſmo, ideo erit

CONCLVSIO.

T*Res ſunt ſyllogiſmi, nempe Demonſtratiuus, Topicus, & Sophyſticus*; qui diſtinguuntur ex materia, in qua fiunt. Si enim fiat ſyllogiſmus in materia neceſsaria, tunc erit demonſtratiuus, ſi in materia probabili, erit Topicus; ſi in fallaci, erit Sophiſticus.

Demonſtratiuus eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, ſeu pariens ſcientiam, quod facit dupliciter: nimirum *à priori*, quando demonſtrat effectus, ſeu rem, per cauſam, vel *à poſteriori*, quando probat cauſam per effectum, naturam per proprietates, aut potentiam per ſuos actus: demonſtrando v. g. ignem eſse calidum, quia calefacit, hominem eſse rationalem, quia eſt riſibilis: aut Petrum poſse ambulare, quia actu ambulat.

Syllogiſmus Topicus eſt ille, qui probabilem gignit veritatem, ſeu qui opinionem generat. Sic quando dicitur.

Omnis mater diligit filios:
Sed Anna eſt mater Mariæ;
Ergo Anna diligit Mariam.

Ille ſyllogiſmus vocatur *Topicus*, quia probabilem tantum gignit veritatem: quandoquidem vna præmiſ-

ſarum eſt tantùm probabilis: cum concluſio ſequatur ſemper debiliorem partem pręmiſſarum.

Sophyſticus ſyllogiſmus eſt ille qui producit tantùm errorem: vt quando dicitur:

Quidquid emiſti comediſti,
Sed carnem crudam emiſti?
Ergo carnem crudam comediſti.

His addi poteſt *ſyllogiſmus Expoſitorius*, qui conſtat medio ſingulari; & rem ita claram manifeſtat, vt eam dicatur exponere ob oculos. Vt cum dicitur,

Ioannes ſcribit.
Ioannes eſt doctus.
Ergo aliquod ſcribens eſt doctum.

Quęres, an prçallata diuiſio ſyllogiſmi in Demonſtratiuum ſeu Analyticum, in Dialecticum ſeu Topicum, & in Sophiſticum ſeu Fallacem, ſit *diuiſio generis in ſpecies*. Ad hoc negatiuè reſpondet Scotus 1. *priorum quaſt. 6*. Quia diuiſio generis in ſpecies effici debet per formales & eſſentiales differentias, ex Ariſtotele 1. *Metaph. textu* 43. ſed præcedens diſtributio ſyllogiſmi in Analyticum, Topicum, & Sophiſticum non fit per differentias formales, ſed tantum per differentias materiales & accidentales: quandoquidem conueniunt in forma ſyllogiſmi: & differunt tantùm penes materiam, quatenus Analyticus componitur ex propoſitionibus materiæ neceſſarię, Topicus ex vna ſaltem propoſitione probabili; & Sophiſticus conſtituitur ex fallaci materia: ergo differentiæ horum ſyllogiſmorum non ſunt formales, ſed materiales tantùm: proindeque diuiſio ſyllogiſmi præmemorata non eſt diſtributio generis in ſpecies.

Obijcies, quod pręd icatur de pluribus ſpecie differentibus in quid, eſt verum genus reſpectu eorum de quibus ſic prædicatur; ſed ſyllogiſmus in ſe prędicatur in quid de Analytico, Topico, & demonſtratiuo: ergo talis diuiſio eſt generis in ſpecies. *Reſp.* diſtinguendo maiorem; quod prædicatur de pluribus ſpecie genus eſt; ſi talium differentia ſit formalis & eſſentialis, concedo: ſi ſit tantùm materialis & accidentaria, nego. Præfati autem ſyllogiſmi habent eandem formam ſyllogiſticam in modo & figura conſiſtentem, & differunt tantùm in materia, vt diximus: ergo talis diuiſio non eſt generis in ſpecies:

Obiicies, ſubiectum Logicæ eſt ſyllogiſmus; ſed ſubiectum

lectum ſcientiæ debet eſſe *vnum genere*, ex 1. *poſt. text.* 43. ergo ſyllogiſmus debet eſſe genus; ſed non eſt genus, niſi per reſpectum ad ſyllogiſmum Demonſtratiuum, Topicum, & Sophiſticum, qui ſunt eius ſpecies: ergo prærallata diuiſio, eſt *generis in ſpecies*. *Reſp.* ſyllogiſmum eſſe reuerà *genus*; ſed non eſt genus per reſpectum ad præcedentes ſyllogiſmos, qui differunt tantùm in materia, vt prædictum eſt, benè autem per reſpectum ad ſyllogiſmos, qui fiunt in *barbara*, *celarent*, *darij*, *& ferio*; qui ſunt ſyllogiſmi demonſtratiui, & ſpecies eſſentiales ſyllogiſmi in ſe; quandoquidem differunt penes formam. Dici etiam poteſt, quòd ſyllogiſmus ſit quid genericum reſpectu ſyllogiſmorum primæ, ſecundę, & tertiæ figuræ.

QVÆSTIO III.

Quænam ſint principia materialia Syllogiſmi.

CVm ſyllogiſmus ſit totum aliquod, neceſſe eſt vt componatur ex partibus, quarum aliæ ſunt materiales, & aliæ formales vocantur: In quæſtione ſequenti loquemur de principiis formalibus ſyllogiſmi, nunc autem loquendum eſt de principiis materialibus, quæ componunt ſyllogiſmum, ſeu de materia, tum proxima, tum remota ſyllogiſmi. Sicut enim in arteſactis, v. g. in domo conſtruenda, duplex eſt materia, vna *remotior*, conſiſtens in lapidibus & lignis & alia *propinquior*, vt ſunt parietes, tectum & fundamenta: ſic etiam in ſyllogiſmo, qui eſt artificiatum intentionale, reperiuntur *materia remota*, nempe *termini*, & *proxima*, videlicet propoſitiones.

CONCLVSIO.

SYllogiſmus componitur ex tribus terminis, tanquam ex materia remota, & ex tribus propoſitionibus, cum particula illatiua *ergo*, vel *igitur*, tanquam ex materia proxima. Sic Scotus 1. *prior. quæſt*. 1. Sicut enim termini componunt immediatè propoſitionem, ſic etiam propoſitiones immediatè conſtituunt ſyllogiſmum, & ſic termini ſunt materia remota ſyllogiſmi, & propoſitiones materia proxima. Quia etiam loquuntur ſepiùs dialectici de materia *ex qua*, & *in qua* ſyllogiſmorum; ſciendum eſt, quòd materia *ex qua*

iam explicata fuerit; materia verò *in qua*, eſt ea, in qua ſyllogiſmi fiunt; ita quòd, ſi propoſitiones ſint probabiles, ſyllogiſmus dicatur eſſe in materia probabili, ſi propoſitiones ſint neceſſariæ, aut fallaces; ſyllogiſmus dicitur effici in materia neceſſaria, aut fallaci.

Trium terminorum, ex quibus remotè componitur ſyllogiſmus, vnus appellatur *maius extremum*, alter *minus extremum*, & tertius vocatur *medium*, ſeu medius terminus. Propoſitionum verò, quæ ſyllogiſmum componunt proximè, prima dicitur *maior*, ſecunda *minor*, & tertia *concluſio*. Prima, inquam, dicitur maior, quia in ea eſt *maius extremum*; ſecunda minor, quia *minus extremum* ponitur in illa: & tertia vocatur *concluſio*, quia ex duabus aliis colligitur. Duæ priores propoſitiones dicuntur *præmiſſæ*, quia mittuntur ante concluſionem. Maius extremum in ſyllogiſmis directè concludentibus vocatur *prædicatum*, & dicitur maius extremum: quia eſt latius patens ſubiecto. Minus extremum in eiſdem dicitur *ſubiectum*, & vocatur minus extremum; quia minus latè patet prædicato. *Medium* autem ſic dicitur, quia mediat inter prædicatum & ſubiectum, & eſt medium vinculum, quo illa extrema vniuntur; & tale medium reperitur in maiori & in minori, ſed nunquam concluſionem ingreditur. Particula autem illatiua, *ergo*, nec eſt terminus, aut propoſitio; ſed eſt ſignum concluſionis. Hæc omnia patent in ſyllogiſmo ſequenti.

Omne animal eſt ſenſitiuum?
Sed omnis homo eſt animal:
Ergo *omnis homo eſt ſenſitiuus.*

In hoc ſyllogiſmo ſunt tantùm tres termini, qui bis repetuntur, & tantùm tres propoſitiones. In prima propoſitione *animal* eſt medium, & *ſenſitiuum* eſt maius extremum; quia latiùs patet homine. In ſecunda propoſitione reperiuntur *homo* & *animal*, vbi *homo* eſt minus extremum, quia minus latè patet animali; & *animal* eſt adhuc medium, quod reperiri debet in maiori & in minori. In tertia denique propoſitione, reperiuntur hi termini, *homo*, & *ſenſitiuus*; vbi *homo* eſt minus extremum, & *ſenſitiuus* eſt maius extremum: ex quo apparet, quòd ſyllogiſmus ille directè concludat; quia maius extremum eſt prædicatum in maiori & in concluſione. Porrò, medium in concluſione non reperitur, quia eſt terminus à foris aſſumptus, ad pro-

ban-

bandam concluſionem ; vnde non debet collocari in illa ; aliàs idem probaretur per idem.

QVÆSTIO IV.

De principijs formalibus Syllogiſmi.

QVia materia, tanquam determinabilis, præcedit formam per quam determinatnr ad compoſitum faciendum ; ideo prius loqui debuimus de materia ſyllogiſmi, qui eſt compoſitum quoddam intentionale, fabricatum ab intellectu, antequam loqueremur de ipſius forma, vnde, poſtquam diximus de principijs materialibus ſyllogiſmi, loquendum eſt de eiuſdem principijs formalibus, ſeu de forma ſyllogiſmi. Forma autem ſyllogiſmi eſt diſpoſitio materiæ remotæ & proximæ illius, ſen diſpoſitio terminorum & propoſitionum, ex quibus componitur.

CONCLVSIO.

F*Orma ſyllogiſtica conſiſtit in Modo & Figura*, vt diximus in Compendio. *Figura* eſt *ordinatio extremorum cum medio ſecundùm prædicationem & ſubiectionem* : vnde quia medium uariatur tribus modis, ideo ſunt tres figuræ : medium enim vel in maiori ſubijcitur & prædicatur in minori, & eſt prima figura ; vel prædicatur in vtraque, & eſt ſecunda ; vel in vtraque ſubijcitur, & eſt tertia, ſecundùm directionem huius verſus, *SVB PRÆ prima, ſed altera bis PRÆ: tertia bis SVB.*

Galenus contra Peripateticos admittit quartam figuram, quæ ob hoc denominatur figura Galeni ; licèt in operibus ipſius Galeni, quæ ad nos peruenerunt, nihil de quarta figura reperiatur, vt notant Conimbricenſes. Illa autem figura, quam Medici attribuunt ſuo principi Galeno, in hoc conſiſtit, quod in ea medium prædicetur in maiori & ſubijciatur iu minori ; ut patet in hoc ſyllogiſmo :

Omnis homo eſt animal.
Omne animal eſt corpus :
Ergo aliquod corpus eſt homo.

Sed omnes philoſophi hanc figuram reijciunt cum Ariſtotele, tanquam præternaturalem ; quia, vel non concludit, vel ſi concludat, reducitur ad primam, cu-

ius eſt ſubuerſio; quatenus maior ponitur loco minoris: vnde melius eſt, ſi reijciatur: vel quòd certificetur ille ſyllogiſmus, ponendo minorem loco maioris & dicendo.

Omne eſt animal corpus.
Omnis homo eſt animal.
Ergo omnis homo eſt corpus.

Et tunc ille ſyllogiſmus eſt in prima figura. Quantùm ad diſpoſitionem medij, deſumenda eſt ex compendio.

Quantùm ad modum figurarum, nihil eſt aliud, quàm *diſpoſitio præmiſſarum ſecundùm vniuerſalitatem, & particularitatem, affirmationem, & negationem*; de quibus etiam in compendio dictum eſt. Modi figurarum nouemdecim aſſignantur à dialecticis, ſequentibus quatuor verſibus expreſſi.

Barbara, celarent, darij, ferio, baralipton.
Celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum.
Ceſare, cameſtres, feſtino, baroco, darapti.
Felapton, diſamis, datiſi, bocardo, feriſon.

Hæc nouemdecim vocabula artificiosè inuenta ſunt ad denotandos nouemdecim modos, in quibus fiunt ſyllogiſmi. Horum nominum tres tantùm primæ ſyllabæ ad hoc proſunt, & reliquæ ſunt ad componendos verſus. In qualibet ſyllaba reperitur vocalis, quę denotat quantitatem & qualitatem propoſitionis: ita quòd ſi reperiatur A. ſignificat propoſitionem eſſe vniuerſalem affirmatiuam. Si reperiatur E. ſignificat vniuerſalem negatiuam. Si reperiatur I. denotat particularem affirmatiuam. Si reperiatur. O. denotat particularem negatiuam. iuxta hoc diſtichon.

Aſſerit. A. negat E. ſed vniuerſaliter ambo.
Aſſerit I. negat O. ſed particulariter ambo.

Si ergo aliquis velit facere ſyllogiſmum in *barbara*, ſic illum componet: *omnis homo eſt animal, ſed omne riſibile eſt homo: ergo omne riſibile eſt animal*, Hic ſyllogiſmus dicitur fieri in *barbara*, quia habet tres propoſitiones vniuerſales affirmatiuas. Exempla aliorum modorum pro nouemdecim modis in triplici figura fabricandis in compendio quæſt. 5. habentur.

Hi nouemdecim modi ſpectant ad tres figuras, nouem ſcilicet primi ad primam figuram; quatuor ſequentes ad ſecundam; & ſex reliqui ad tertiam. Pro prima tamen figura notandum eſt; quòd nouem modorum, qui

qui in ea reperiuntur, quatuor primi ſint directi, & quinque alij ſint indirecti. In hoc autem diſtinguitur ſyllogiſmus directus ab indirecto, quòd in directo maius extremum debeat eſſe prædicatum in concluſione, & minus extremum debeat eſse ſubiectum in concluſione; vt patet in ſequenti ſyllogiſmo, qui conficitur in *barbara*. *Omnis leo eſt animal; omne rugibile eſt leo: ergo omne rugibile eſt animal*. Vbi *animal*, quod eſt maius extremum; quandoquidem reperitur in maiori, cum medio eſt prædicatum concluſionis.

In ſyllogiſmo autem indirecto, maius extremum eſt ſubiectum concluſionis, vt patet per ſyllogiſmum hunc, qui eſt in *baralipton*. *Omne animal eſt viuens, omnis homo eſt animal, ergo aliquod viuens eſt homo*: vbi *viuens* quod eſt maius extremum, tenet locum *ſubiecti* in concluſione, & ſic patet diſtinctio ſyllogiſmorum directorum ab indirectis, de qua iam in compendio.

QVÆSTIO V.

De Principijs regulatiuis Syllogiſmorum.

EX duplici quęſtione præcedenti patet, quòd ſyllogiſmus, perfectus debeat conſtare tribus propoſitionibus, maiore ſcilicet, minore, & concluſione, quæ ſunt materia *proxima* eius: totidemque terminis, videlicet Maiori extremo, Minori extremo, & Medio; qui ſunt materia *remota* eiuſdem. Conſtat etiam, quòd forma ſyllogiſmi conſiſtat in *figura* & *modo*, cùm hac diſtinctione, quòd figura attendatur penes diſpoſitionem medij: ita quod *in prima* medium debeat ſubijci in maiori, & prędicari in minori; *in ſecunda* debeat prædicari in vtraque pręmiſſa: & *in tertia* debeat ſubijci. *Modus* verò attendi debet penes quantitatem, vel qualitatem propoſitionum; iuxta nouemdecim modos præallegatos in quęſtione vltima. Hoc poſito, videndum eſt, quęnam ſint principia regulatiua ſyllogiſmorum; ſeu quænam ſint regulę ſyllogiſmorum conficiendorum.

CONCLVSIO.

PRincipia generalia ſyllogiſmum dirigentia in communi duo ſunt, nempè *dictum de omni*, & *dictum*

de nullo: vt aiunt Ariſtoteles *lib.* 2.*prior. cap.* 1. in fine & Scotus *lib.* 1. *prior. quæſt.* 7. Ex illis autem duobus principijs reſultant omnia principia particularia. *Dictum de omni* deſcribitur ſic, *quidquid affirmatur de aliquo vniuerſaliter ſumpto affirmatur etiam de omnibus contentis ſub illo:* vnde, ſi ſubſtantia ſit ens per ſe ſubſiſtens; ſic etiam verum eſt, quòd angelus, & quælibet alia ſubſtantia particularis, ſit ens per ſe ſubſiſtens, propter *dictum de omni.* Quoad *dictum de nullo*, ſic explicatur; *quidquid vniuerſaliter negatur de aliquo ſubiecto, negari etiam debet de omnibus ſub illo contentis;* vnde, quia nullum animal eſt ſpiritus, ſic etiam, nec leo, nec homo, ſunt ſpiritus, propter *dictum de nullo.*

Dictum de omni fundatur ſuper aliud principium, quod tradit Ariſtoteles loco citato; *quæ ſunt eadem vni tertio ſunt eadem inter ſe.* Quod principium explicat Scotus in 1. *diſt.* 2.*quæſt.* 7. per hæc verba, *quæcumque aliqua identitate ſunt eadem alicui, illa tali identitate ſunt inter ſe eadem;* quia extrema non habent aliam identitatem inter ſe, niſi eam quam habent cum illo tertio, quod eſt medium; & per hanc explicationem tenet *dictum de omni.* Principium aliud, quod eſt *dictum de nullo*, fundatur ſuper illud quod adducit idem Ariſtoteles præcitatus, *quæ non ſunt eadem vni tertio, non ſunt eadem inter ſe;* quod eodem modo ac antea explicat Scotus *loco citato quæſt.* 1. & 1.*prior. quæſt.* 10. præter illa duo principia, quæ regulant confectionem ſyllogiſmi; ſunt & alia, quæ deriuantur ab ipſis, quæ videri poſſunt in compendio quæſt. primę partis; & quas in octo verſibus includit eruditiſſimus noſter *Fraſen*

Nil ſequitur puris ex particularibus vnquam;
Exque negatiuis nil bene conficitur.
Si ſpecialis adeſt, nihil hinc generale ſequetur.
Si præmiſſa negans, indeferenda negans.
Concluſis medium, non includatur oportet.
Comple è medium diſtribuiſſe decet.
Latius & nullam ſumat concluſio vocem,
Quam præmiſſa aliquo ſumpſerit antè loco.

In his omnibus regulis comparandis, & in alijs, quæ concernunt figuras in particulari, de quibus dictum eſt in compendio: non eſt abſolutè neceſſarium, vt multum laborent dialectici: quia vt diximus alias, ſufficit, quòd ſyllogiſmi fiant in vno eorum nouemdecim modorum, quos allegauimus; pro tunc enim, ſi

in

in illis conficiatur ſyllogiſmus, conformis erit omnibus regulis, quas præſcribunt dialectici.

Hic fortè expectaretur explicatio vtriuſque reductionis ſyllogiſmorum cum oſtenſiuæ, tum per impoſſibile; ſed attendens ad modicam vtilitatem & anxietatem nimiam, quam recipiunt tirones philoſophici de tali materia; contentus eorum, quæ præmiſſa ſunt in compendio plura libenter omittam ad vtiliora, æque ac iucundiora daturus operam. Itaque ſit

CAPVT II.

De Syllogiſmo Demonſtratiuo.

QVia diximus ſyllogiſmum diuidi in Demonſtratiuum, Topicum & Sophiſticum, ideo poſtquam dictum eſt de ſyllogiſmo in communi æquum eſt, vt deſcendamus poſtea ad explicationem ſyllogiſmorum in particulari: & primò loquamur de ſyllogiſmo Demonſtratiuo, qui eſt omnium ſyllogiſmorum præſtantiſsimus; quandoquidem ipſe generat ſcientiam, quæ ob hoc vocatur concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui. In hoc autem ſequemur ordinem Ariſtotelis, qui poſtquam loquutus eſt in duobus libris Priorum Analyticorum de ſyllogiſmo in ſe, ſermonem inſtituit de Syllogiſmo Demonſtratiuo in aliis duobus libris Analyticorum poſteriorum. Eandem methodum ſequi cupientes, loquemur in hoc capite de ſyllogiſmo demonſtratiuo; ſeu de demonſtratione, quandoquidem ſyllogiſmus demonſtratiuus & demonſtratio vnum & idem ſunt; ſed ne præ multitudine materiarum, quæ ad demonſtrationem concernunt, obruatur ſtudentium animus, bonum erit hoc caput diſtribuere in duo capitula, quorum prius erit de natura, diuiſione, & materia demonſtrationis: poſterius verò erit de ipſius effectu, nempè de ſcientia, quam demonſtratio parit.

CAPITVLVM PRIMVM.

De natura & materia Demonſtrationis.

IN hac ſectione videndum eſt, quid ſit demonſtratio, quotuplex ſit & ex qua materia conſtet, utrum ſcilicet componatur ex propoſitionibus ueris, certis,

neceſſarijs,& alias qualitates habentibus,quas ſyllogiſmus Demonſtratiuus exigit.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Demonſtratio.

EXiſtentiam demonſtrationis admittunt omnes philoſophi,exceptis Scepticis, qui ſcientiam reijcientes, non habent opus demonſtratione, quæ inuenta eſt ad ſcientiam comparandam;quandoquidem,vt diximus pluries, ſcientia eſt concluſio ſyllogiſmi demoſtratiui. Poſitâ autem demonſtrationis exiſtentiâ, eſſentia illius inueſtiganda eſt. Sed primò notari debet quòd demonſtratio poſſit accipi *latè* & *propriè*. Latè ſumitur pro quacunque exhibitione,& probatione veritatis;ſiue fiat per Enthymema, Inductionem, Exemplum,Dilemma, Soritem; aut per verum ſyllogiſmum demonſtratiuum; & propriè ſumitur pro ſyllogiſmo perfecto, conſtante propoſitionibus veris, certis, & neceſſarijs; & de demonſtratione ſic ſumpta loqui intendimus in hoc capitulo.

CONCLVSIO.

DEmonſtratio dupliciter definitur ab Ariſtotele, nempe *per cauſam finalem*;& *per cauſam materialem*. Demonſtratio à cauſa finali,eſt *ſyllogiſmus faciens ſcire*. *lib.*1.*poſt.cap.*2. Finis enim demonſtrationis eſt ſcientia, inquit Scotus;eodem loco *quæſt.*11.& ideo,quia demonſtratio eſt inſtrumentum ſcientificum, ad hoc inuentum,vt ſcientiam producat;iure deſcribitur demonſtratio *ſyllogiſmus faciens ſcire*: quæ explicatio eſt deſcriptiua, quia illum explicat per effectum; nempe per ſcientiam. *Quòd ſi dicatur*, ſcientiam non poſſe eſſe effectum demonſtrationis; quandoquidem eſt illius cauſa, finalis ſcilicet; vt ante dictum eſt: *Reſp.*debet, quòd vnum & idem diuerſo reſpectu poſſit eſſe cauſa & effectus;ſæpe enim contingit, vt effectus cauſæ efficientis ſit cauſa finalis, cur agens operetur; vt patet de domo ædificata, quæ eſt effectus architecti; & cauſa finalis, cur ædificet. Sic ſcientia eſt effectus demonſtrationis, & cauſa finalis eiuſdem; quandoquidem, ideo philoſophus vtitur demonſtratione,vt producat ſcientiam.

Demonſtratio per cauſam materialem traditur ab eodem Ariſtotele eodem loco, vbi ait; quòd demonſtratio ſit *ſyllogiſmus conſtans propoſitionibus veris, neceſſarÿs, immediatis, prioribus notioribus, cauſiſque concluſionis*. Dicitur primò *ſyllogiſmus*: Et eſt genus definitionis, ſaltem improprium, in quo conuenit cum ſyllogiſmo topico, & ſophiſtico. Dicitur ſecundò, *conſtans propoſitionibus veris*, per quam particulam ſyllogiſmus demonſtratiuus differt à ſyllogiſmo ſophiſtico, qui conſtat falſis. Dicitur tertiò, *neceſſarÿs*; & per hoc diſtinguitur à ſyllogiſmo Topico, qui conſtat propoſitionibus tantùm probabilibus. Quantùm ad alias particulas definitionis, illæ deſignant certas conditiones quę adhuc requiruntur ad propriam demonſtrationem; & quæ explicabuntur fuſius in quæſtionibus infra proponendis.

Hæc vltima definitio vocatur *eſſentialis*, quia conſtat ſuo genere & ſua differentia. Licèt enim ſyllogiſmus nequeat eſſe genus propriè ſumptum ad ſyllogiſmos Topicum & Sophiſticum, vt probauimus in capite præcedenti; attamen poteſt dici genus ſaltem impropriè: quia, licèt tales ſyllogiſmi non differant formaliter; differunt tamen materialiter, quod cenſetur ſufficere ad genus improprium. Reliquæ autem particulæ tenent locum differentiæ: & ſic illa definitio eſt legitima & eſſentialis.

Obijcies in primam demonſtrationis definitionem, quam diximus eſſe deſcriptiuam, quòd ſcilicet ſit ſyllogiſmus faciens ſcire. *Dices inquam contra*, quòd omnis demonſtratio non ſit cauſa ſcientiæ; quandoquidem demonſtratio *à poſteriori*, de qua mox dicemus, non pariat ſcientiam: cum ſcientia ſit cognitio per cauſam, & demonſtratio *à poſteriori* probet concluſionem ſuam tantummodo per effectum. *Reſpondeo*, quòd reuerà per talem definitionem explicet Ariſtoteles ſolummodò demonſtrationem; quæ à Doctore noſtro ſola appellatur *demonſtratio ſimpliciter*. Poteſt etiam dici, quòd concluſio demonſtrationis à poſteriori ſit ſcientia-quia probatur, ſi non per cauſam eſſendi, ſaltem per cauſam cognoſcendi: effectus enim eſt medium, quo cauſa cognoſcitur.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit Demonſtratio.

DOctor noſter quadruplicem tradit diuiſionem Demonſtrationis. *Primò* illam diuidit in *Vniuerſalem*, quæ habetur de vniuerſali ſubiecto; & *particularem*, quæ habetur de ſubiecto particulari: vt habetur 1. *poſt. quæſt.* 13. *Secundam* tradit eodem loco *quæſt.* 21. in *affirmantem* & *negantem*. *Tertiam* habet *quodlib.* 2. in *oſtenſiuam*, & *ducentem ad impoſsibile*: quæ ſecunda potius meretur nomen redargutionis, quàm demonſtrationis. *Quarta* denique habetur *poſt.* 1. *quæſt.* 55. in Demonſtrationem ſcilicet *propter quid*, & demonſtrationem *quia*; cuius meminit Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 18. & in iſta ſpeciallùs inſiſtendum eſt.

CONCLVSIO.

DEmonſtratio duplex admittitur, nempè *à priori*; ſeu *propter quid*; & *à poſteriori*, ſeu *quia eſt*. Demonſtratio *à priori* traditur per cauſam propriam & immediatam concluſionis, quam propterea definit Ariſtoteles; *ſyllogiſmum conſtantem ex veris*, *primis*, *notioribus*, *cauſiſque concluſionis*. Demonſtratio *à poſteriori* eſt ea, quæ non datur per cauſam propriam & immediatam; ſed, vel per cauſam remotam, vel per effectus, vel per proprietates. Exemplificari poteſt de vtraque, ſi quis probet hominem eſſe riſibilem, quia eſt *rationalis*, vel Deum eſſe æternum, quia eſt *immutabilis*; hæ demonſtrationes ſunt *à priori*: quia dantur per cauſam. Quando verò probatur, quòd homo ſit rationalis, quia eſt *riſibilis*, aut quia *ratiocinatur*; tunc eſt demonſtratio *à poſteriori*: quia talis non datur, niſi per proprietatem, aut per effectum. Quando etiam quis probat, hominem reſpirare per hoc, quòd ſit *animal*; non verò per hoc, quòd habeat pulmones; talis demonſtratio eſt adhuc *à poſteriori*: quia animalitas non eſt cauſa reſpirationis, niſi remota.

Probatur autem hac ratione, quòd ſit tantùm duplex demonſtratio; quia *tot ſunt demonſtrationis ſpecies, quot media poſſunt aſſumi ad probandum aliquid per demonſtrationem*; ſed ſunt tantùm duo media, quorum

vnum eſt *cauſa eſſendi & cognoſcendi ſimul*, & aliud eſt *tantùm cauſa cognoſcendi*: ergo ſunt tantùm duæ demonſtrationes. Cauſa rei in cognoſcendo & eſſendo ſimul, eſt natura ſeu eſſentia rei, à qua dependet proprietas quoad eſſe & cognoſci, vel eſt cauſa reſpectu effectus: vt patet de rationalitate, quæ eſt cauſa riſibilitatis, tum in eſſendo, tum in cognoſcendo. Cauſa rei in cognoſcendo tantùm, eſt illa, à qua res pendet ſolùm, vt cognoſcatur; ſic effectus euidentes ſunt cauſa cognoſcendi tantùm, quia ſunt cauſa cur ipſæmet cauſa cognoſcantur; non verò ſunt cauſa in eſſendo, quia cauſa non trahit ſuum eſſe ab effectu. Dicēdum ergo remanet, quod *quando medium demonſtrationis eſt cauſa eſſendi & cognoſcendi, demonſtratio fit à priori, quando verò eſt tantùm cauſa in cognoſcendo, tunc illa demonſtratio, vocatur demonſtratio à poſteriori*.

Obijcies contra primam demonſtrationem. Demonſtratio debet procedere *à notioribus ad minus nota*, ſed demonſtratio à priori non eſt ſic, quia procedit à cauſa ad effectum, & cauſa eſt ignotior effectu, & effectus notior cauſa: ergo demonſtratio à priori non eſt vera demonſtratio. *Reſp. diſt. mai.* demonſtratio debet procedere à notioribus, ſiue *in ſe*, ſiue *nobis*, concedo: à notioriobus *nobis*, nego. Licèt autem effectus ſit notior nobis, quàm cauſa: attamen cauſa eſt notior *in ſe*. Ratio autem, cur effectus ſit *nobis* notior, petitur ex infirmitate mentis noſtræ, quæ primò cognoſcit ea quæ cadunt in ſenſus externos: vti ſunt effectus. Ratio autem, cur cauſa ſit *in ſe* notior effectu, ſumitur ex iſto axiomate: *ſicut res ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci*, ſed cauſa prior eſt effectu: ergo cauſa eſt notior *in ſe*, quàm effectus.

Obijcies 2. demonſtratio ex definitione Ariſtotelis debet cōſtare ex propoſitionibus *primis*, & *notioribus*, ſed demōſtratio à poſteriori nō conſtat ex talibus propoſitionibus, quandoquidem fit per proprietates, & per effectus, qui non ſunt *priores*, & *notiores*: ergo non benè diuiditur demonſtratio in demonſtrationem *à priori* & *à poſteriori*. *Reſp.* vt prius, demonſtratio debet conſtare ex propoſitionibus quę ſint priores, & notiores, vel *in ſe*, vel *nobis*, concedo, *in ſe*, nego. Demonſtratio autem à poſteriori, quæ probat rem per effectum, & proprietatē, conſtat ex propoſitionibus *primis*, & *notioribus* non quidem *in ſe*, quia cauſæ ſunt in ſe priores, & notiores

tiores effectibus, ſed nobis, quandoquidem effectus & proprietas prius à nobis cognoſcuntur; licèt natura & cauſæ ſint in eſſendo priores effectibus. *Si quis dicat*, demonſtrationem à poſteriori non producere ſcientiam, quia non probat rem per ſuam cauſam: ad hoc reſpondimus initio concluſionis quæſtionis primæ huius capitis.

QVÆSTIO III.

An Demonſtratio conſtet propoſitionibus veris.

DEmonſtratio à priori quadruplex eſt ſecundũ quatuor cauſarum genera. *Prima* eſt à cauſa materiali, cùm dicitur, *omne compoſitum ex materia & forma eſt corruptibile*, *ſed equus eſt compoſitus ex materia & forma*: *ergo equus eſt corruptibilis*. *Secunda* eſt demonſtratio à cauſa formali, vt *omne rationale eſt riſibile*, ſed *omnis homo eſt rationalis*: ergo *omnis homo eſt riſibilis*. *Tertia* eſt à cauſa efficienti, vt *quod efficitur à Deo eſt bonum*: ſed *omnis creatura efficitur à Deo*: ergo *omnis creatura eſt bona*. *Quarta* eſt à cauſa finali, vt *quidquid ordinatur ad bonum finem, bonum eſe*, ſed *virtus ordinatur ad bonum finem*: ergo *virtus eſt bona*. His poſitis, quæ reſpiciunt ad hanc diuiſionem demonſtrationis, loquuturi deinceps de materia demonſtrationis, quæ ſunt propoſitiones, quærimus primò vtrum demonſtratio debeat conſtare ex *præmiſsis veris*.

CONCLVSIO.

D*Emonſtratio conſtat ex propoſitionibus veris*, vt inquit Ariſtoteles 2.*poſt*.*cap*. 2. dicens, demonſtrationem eſſe *ex veris*, *primis*, *immediatis*, *prioribus*, *notioribus*, *cauſiſque concluſionis*. Quod etiam videtur inſinuare Scotus eodem loco *quæſt*. 11. Ratio eſt, quia *demonſtratio parit ſcientiam*, quæ ob hoc dicitur *concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui*, ſed demonſtratio non pareret ſcientiam, ſi aliqua præmiſſarum eſſet falſa: ergo conſtat ex propoſitionibus *veris*. Minor clara eſt, quia ſcientia eſt *cognitio certa*, ſed demonſtratio non pareret cognitionem certam, ſi vna præmiſſarum eſſet falſa; imo, produceret errorem, ſiue cognitionem falſam: ergo

de,

demonſtratio non pareret ſcientiam, ſi non conſtaret ex propoſitionibus *certis*.

Confirmatur præcedens ratio ex communi axiomate dialecticorum, *concluſio ſequitur debiliorem partem*; ità vt, ſi vna præmiſſarum ſit negatiua, concluſio erit negatiua; ſi vna præmiſſarum ſit particularis, concluſio quoque ſit particularis: ergo, ſi aliqua præmiſſarum ſit falſa, concluſio quoque neceſſariò erit falſa. Sed ſi ſcientia eſt effectus demonſtrationis, non poteſt eſſe falſa, nec de falſo: ergo demonſtratio debet conſtare ex veris. Immo, præmiſſæ debent eſſe veriores concluſione, vt docent Ariſtoteles *hic* & 4. *metaph. text.* 18. ſicut & Scotus *ibidem* & *in* 2. *diſt.* 26. *quæſt. vn.* nam *propter quod vnumquodque eſt tale, & illud magis*, ſuppoſito, quòd ſit capax recipiendi talem qualitatem.

Obijcies ex *falſis* poteſt *verum* deduci, vt docent Ariſtoteles 1. *priorum* & Scotus *quæſt.* 15. quod vlterius probatur in hoc ſyllogiſmo *omne animal eſt nigrum*, ſed *coruus eſt animal*: ergo *coruus eſt niger*. Vbi ex maiore falſa eruitur vera concluſio. *Reſp.* ex falſis verum deduci, *diſt.* vi formæ & illationis, concedo: vi materiæ, nego. Licèt enim hæc concluſio antecedens vera ſit vi formę & illationis, quandoquidem ſyllogiſmus eſt in forma: attamen vi materiæ talis concluſio eſt falſa: quia talis eſt, qualis eſt ſua cauſa, & ſic cùm vna præmiſsarum ſit falſa vi materię, concluſio etiam vi materiæ falſa eſt.

Obijcies 2. demonſtrationes fieri de *vacuo*, de *infinito*, de *priuatione*, & *de negatione*, quæ ſunt entia falſa, ſeu non entia: ergo ex *veris* non ſemper componitur demonſtratio. *Reſp.* de talibus reuerà fieri demonſtrationes negatiuas, & de illis erui poſſe ſcientiam negatiuam, negando ſcilicet aliquid de aliquo, non poteſt verò fieri demonſtratio poſitiua, nec erui poſitiua ſcientia de *non entibus*, quia *veritas eſt paſſio entis poſitiua*, vnde non poteſt conſequi niſi ex ente poſitiuo. Maneat ergo, quod ſemper demonſtratio conſtet ex propoſitionibus *veris*.

QVÆSTIO IV.

Vtrum Demonſtratio conſtet ex propoſitionibus ſempiternæ veritatis.

EX antecedenti conſtat præmiſsas, ex quibus fiunt demonſtrationes, debere eſſe veras, quia aliter demon-

ſtratio non pareret ſcientiam, quæ definitur *cognitio certa*: vtrum autem debeant eſſe *ſempiternæ veritatis*, ita quod ſemper fuerint, & ſemper futuræ ſint veræ, hoc eſt quod quærimus. Hoc negabunt Nominales, qui citati à Tartareto *quæſt. vltim. prædicab.* negant vllas dari propoſitiones ſempiternæ veritatis; ſed tales arguuntur communiter à philoſophis, qui diſtinguentes veritatem *exiſtentiæ* à veritate *eſſentiæ*; admittere non dubitant propoſitiones ſempiternæ veritatis; non quidem ſecundùm eſſe exiſtentiæ; ſed ſecundùm eſse eſsentiæ. Licèt enim homo non extiterit ab æterno, nec futurus ſit in æternum; eſsentia tamen ejus, erit ſemper vera: quia ſemper verum fuit & erit dicere, *homo eſt animal rationale.*

CONCLVSIO.

Demonſtratio conſtat propoſitionibus ſempiternæ veritatis. Sic Ariſtoteles, qui 1. *poſt. tex.* 21. probat demonſtrationem habere concluſionem perpetuò veram, quia eſt ex eis quæ ſunt *per ſe*, hoc eſt *ex neceſſarijs & æternis*. Quod idem oſtendit *lib.* 1. *de interpr. cap.* 6. & 9. Sic etiam Porphyrius in *Iſag. cap.* 6. Sic denique Scotus qui *in* 3. *diſt.* 22. *quæſt. vn.* vbi oſtendit propoſitiones illas eſſe *æternæ veritatis*, quarum ſubiecta *eſſentialiter* prædicata includunt.

Probatur concluſio ex ratione præcedenti noſtri doctoris. Propoſitiones illæ ſunt *æternæ veritatis*, quarum ſubiecta includunt prædicata, vel *eſſentialiter*, vt *homo eſt animal*, vel *identicè*, vt *homo eſt riſibilis*; ſed propoſitiones illæ, ex quibus fiunt demonſtrationes, tum à priori, tum à poſteriori, tales ſunt, vt ſubiectum includat prædicatum *eſſentialiter*, vel *identicè*: ergo demonſtratio conſtat ex propoſitionibus *ſempiternæ veritatis*. Minor probatur ex hoc, quòd demonſtratio à priori aſsumet eſsentiam ad probandam concluſionem, & demonſtratio à poſteriori ad hoc aſſumat proprietatem; ſed eſsentia & proprietas neceſsariò includuntur in ſubiecto; ergo vtraque demonſtratio conſtat ex propoſitionibus *veritatis ſempiternæ*.

Obijcies, veritas propoſitionis petitur à veritate rei de qua fit propoſitio, ſed res illæ, ſeu termini illi, ex quibus fit hæc propoſitio, *homo eſt animal*, non ſunt *æterni*, vt patet: ergo illa propoſitio, quę enunciat ho-

minem eſſe animal, non eſt *æternæ veritatis*. *Reſp. diſt. min. homo* & *animal* non ſunt *æterni*, ſecundùm *exiſtentiam*, concedo: ſecundùm *eſſentiam*, nego, ſeu ſecundum connexionem prædicati eſſentialis cum ſubiecto. Licet enim nullus homo exiſteret in mundo, & nullum animal; non minus tamen eſſet verum dicere, *homo eſt animal*. Eadem currit ſolutio ad illos qui dicunt: *propoſitionem poſſe non eſſe*, ergo non eſſe veram; quia licèt poſſit non eſſe, quantùm exiſtentiam; attamen ſemper vera eſt, quantùm ad eſſentiam.

Obijcies 2. Si homine non exiſtente, verum eſſet dicere, *homo eſt animal*; verum etiam eſſet dicere, *homo eſt viuens*; quia *eſſe viuens* eſt gradus ſuperior ad animalitatem, qui debet reperiri in homine; ſed, homine non exiſtente nequit dici, quòd *homo ſit viuens*; quia haberet animam corpori vnitam, quod ſupponit exiſtentiam hominis: ergo falſum eſt dicere, quòd *homo eſt animal*, ipſo non exiſtente. *Reſp. diſt.* ſequelam maioris: ſi per *viuens* intelligatur hominem habere actum vitæ, *homo non exiſtens* non poteſt dici eſſe *viuens*: ſi verò per *viuens* intelligatur gradus metaphyſicus quo dicitur, quod *non poſſit eſſe homo*, quin ſit *viuens*, ſicuti eſt corpus, & ſubſtantia, tunc, homine non exiſtente, de illo poteſt dici ſecundum eſsentiam, quod ſit *viuens*. Cauendum tamen eſt ab illa loquendi formula, quod homo ab æterno habeat animam corpori coniunctam; quia pro tunc homo ſumitur *phyſicè*, & ſecundùm eſse phyſicum non eſt *æternus*, poteſt tamen dici, quòd *ſit viuens ab æterno*, quia pro tunc homo ſumitur *metaphyſicè*, & homo *metaphyſicè* ſumptus *ab æterno* eſt *animal*, & *ab æterno* eſt *ſentiens*, *viuens*, *corpus*, & *ſubſtantia*.

Obijcies 3. *ſolus Deus eſt æternus*: ergo propoſitiones non ſunt *æternæ*, nec conſequenter ſunt etiam *æternæ veritatis*. *Reſp.* ſolus Deus eſt æternus, quoad eſsentiam & exiſtentiam, concedo; qui ſolus Deus ab æterno exiſtit: ſolus Deus eſt æternus, ſecundùm eſsentiam metaphyſicam, nego. Licèt enim ab æterno non exiſtant, ſunt tamen æternæ ſecundùm eſsentiam metaphyſicam; ſeu ſecundùm connexionem prædicati ad ſubiectum: quia ſemper fuiſset verum dicere, *homo eſt animal*. Et hoc eſt, quod alii dicunt, propoſitiones neceſsarias ſemper fuiſse veras, veritate *complexa*, quæ in connexione prædicati cum ſubiecto conſiſtit: licè

non

non fuerint ab æterno veræ veritate *incomplexa*; quia termini illarum non extiterint ab æterno. *Si quis dicat* eſſentiam non poſſe ſeparari ab exiſtentia: ergo, ſi propoſitiones non ſint veræ ſecundùm exiſtentiam, non eſſe veræ etiam ſecundum eſſentiam. Reſpondendum erit, quòd eſſentia phyſica, quæ dat eſſe rei, non poſſit ſeparari ab illa re cui dat eſſe; eſſentia tamen metaphyſica, quæ conſiſtit in connexione prædicati ad ſubiectum ſeparari poteſt à rebus exiſtentibus: & talis dicitur æterna, quia ipſa connexio abſtrahit ab omni tempore.

Quod ſi dicant Nominales, & quidam Theologi, quos citat Suares *diſp.31. metaph. ſect.12. num.58.* nullam admitti propoſitionem *ſempiternæ veritatis*; quia de rebus exiſtentibus dantur quidem propoſitiones veræ vel falſæ, de rebus autem non exiſtentibus, nec veras nec falſas poſſe effici propoſitiones: Reſpondendum eſt ipſos reiici ab omnibus ferè Theologis, & Philoſophis; quia negari non poteſt, quin ab æterno fuiſſet verum dicere, *homo eſt animal, animal eſt ſubſtantia*, & ſic non poſſunt negari propoſitiones *ſempiternæ veritatis*. Quod perbellè confirmat D. Auguſtinus *6. retract. cap. 4.* & *lib. 2. de libero arbitrio cap. 5.* vbi ait. *Quandiu futura ſunt, cælum eſt, terra eſt, neſcio: ſeptem verò, & tria decem ſunt. non ſolum nunc, ſed etiam ſemper; nec vllo modo ſeptem, & tria non fuerunt decem, aut aliquando ſeptem, & tria non erunt decem.* His verbis manifeſtè aſſeritur, quòd hæc propoſitio, *ſeptem, & tria ſunt decem*, ſit *ſempiternæ veritatis*. Quod idem rurſus confirmat, dum ſubdit; *nihil magis eſse aeternum, quàm duo, & tria eſse quinque*. Anſelmus præallatam aſſertionem expreſsè ſuſtinet in *dialogo de veritate cap.14.*

QVÆSTIO V.

Vtrum Demonſtratio conſtet Propoſitionibus neceſsarijs.

DVplex eſt *neceſsarium*, nempè complexum, & incomplexum. *Incomplexum* eſt res aliqua ſimplex, immutabiliter permanens in ſuo eſſe; ſic Deus eſt *neceſſarius*, non verò Angelus: quia, licèt Angelus nullum habeat corruptionis principium, quandoquidem non conſtat materia, & forma; non tamen dicitur *neceſſarius* quia poteſt corrumpi *ab extrinſeco*, videlicet à Deo; qui eum annihilare poteſt, ſicut, & ipſum extraxit de nihi-

nihilo. *Neceſſarium complexum* eſt propoſitio, quæ in ſe tantum inuoluit connexionem prædicati ad ſubiectum, vt vnum ab alio ſeparari nequeat: & de *iſto neceſſario complexo* quærimus an demoſtratio conſtet propoſitionibus *neceſſarijs neceſſitate complexa*.

CONCLVSIO.

D*Emonſtratio conſtat propoſitionibus neceſſarijs*. Sic Ariſtoteles 1. *Poſt. cap.* 4. & Scotus ibidem *quæſt.* 14. & vniuerſa ferè philoſophorum ſcola; contra Hurtado, Arriaga, & Conimbricenſes, contendunt demonſtrationem poſſe fieri ex contingentibus, ſingularibus, & corruptibilibus: ratio noſtra eſt quia concluſio demonſtrationis eſt neceſſaria, quoniam eſt ſcientia, quæ vocatur concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui; ſed ſcientia eſt *cognitio certa*, *& euidens rei neceſſariæ habita per propriam cauſam*, vt ſupponunt omnes: ergo præmiſſæ demonſtrationes debent eſſe *neceſſariæ*. Et in hoc diſtinguitur ſyllogiſmus Demonſtratiuus à Topico, & Sophiſtico, quod Topicus fiat in materia tantùm probabili, & contingenti; ſophiſticus in materia *fallaci*, & demonſtratiuus in materia *neceſſaria*: vnde Topicus producit tantum *opinionem*, Sophiſticus *errorem*, & Demonſtratiuus *ſcientiam*.

Obiicies, ſcientia mutari poteſt: ergo, & præmiſſæ ex quibus eruitur mutari poſſunt: ergo non ſunt *neceſſariæ*. Antecedens eſt Ariſtotelis dicentis *mutatare mutari ſcientiam*. *Reſp.* ſcientiam non poſſe mutari, quia eſt cognitio certa rei neceſſariæ: quando ergo dicit Ariſtoteles, *mutata re mutari ſcientiam*, non loquitur abſolutè, ſed tantùm hypoteticè; ideſt, ſi obiectum poſſet mutari, mutaretur ſcientia: ſed quia obiectum non poteſt mutari, cùm ſcientia ipſum reſpiciat tanquam vniuerſale, & *omne vniuerſale* ſit *immutabile*, *& neceſſarium*; ideo non poteſt mutari ſcientia.

Obijcies 2. Ariſtotelem 1. *poſt. cap.* 14. & Scotum *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. dicentes omnem ſyllogiſmum fieri, aut per propoſitiones *neceſſarias*, aut per eas quæ ſunt *veræ vtplurimum*, vt *pluuia in hyeme*, & *calores in æſtate* ſed quæ ſunt *vtplurimum* ſunt contingentia: ergo demonſtratio fit aliquando ex contingentibus, & non ſemper *ex neceſſarijs*. *Reſp.* Ariſtotelem, & Scotum loqui diſiunctiuè, ſeu de ſyllogiſmo diſiunctiuè ſumpto, ita

quod,

quod, ſi ſyllogiſmus ſit demonſtratiuus, illius concluſio fiat ex præmiſſis *neceſſarijs*; ſi verò ſyllogiſmus ſit dialecticus, fiat tantùm ex propoſitionibus contingentibus, & probabilibus.

Obijcies 3. ſcientia phyſicè facit demonſtrationes de rebus mutabilibus, nempè de elementis, quæ perpetuam ſubeunt mutationem: de eclipſi etiam lunæ, quæ eſt contingens, demonſtrationes efficiuntur: ergo præmiſſæ talium demonſtrationum non ſunt *neceſſaria*. *Reſp*. ad *primum*, quòd elementa ſint *neceſſaria* quoad eſſentiam, quandoquidem eſt neceſſarium, quòd *ignis ſit calidus*, *aqua frigida*, *aer humidus*, & *terra ſicca*. Idem dici debet ad *ſecundum*, quòd *exiſtentia eclipſis lunæ ſit contingens*, quia contingens eſt, quòd terra interponatur inter ſolem, & lunam: eclipſis tamen illa eſt neceſſaria ſecundùm eſſentiam, quia fundatur in illo principio *per ſe* noto; *opacum interpoſitum inter luminoſum & perſpicuum impedit communicationem luminis ad tale perſpicuum*, ſed terra eſt opacum interpoſitum inter ſolem, & lunam: ergo neceſsarium eſt lunam pati eclipſim, quando fit talis interpoſitio.

QVÆSTIO VI.

Vtrum Demonſtratio fiat ex notioribus?

Aliquid poteſt eſse notius altero dupliciter, vt diximus, nempè *in ſe*, ſeu ex natura ſua, & *ſecundum nos*. In primo ſenſu Deus eſt notior *ſecundum ſe*, quia *in ſe* eſt maximè cognoſcibilis, cùm ſit ſummè verus. Similiter cauſa eſt notior *in ſe* effectu ſuo; ſicut enim effectus pendet à cauſa in ſuo eſse; ſic etiam in cognoſci: iuxta commune illud axioma, *ſicut res ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci*. In ſecundo ſenſu, aliquid eſt notius *ſecundum nos*, quod faciliùs influit in ſenſum. Sic effectus eſt notior cauſa *ſecundùm nos*, & eclipſis lunæ eſt notior interpoſitione terræ ad ſolem, & lunam. Aliquando cauſa eſt notior effectu ſuo *ſecundùm ſe*, & *ſecundum nos*; quando ſcilicet cauſa crebrius influit in ſenſus, quàm effectus; vt patet de cœlo, quod eſt notius influentiis, quas cauſat, & producit.

CONCLVSIO.

PRæmiſſæ demonſtrationis natura ſua ſunt notiores concluſione. Sic Ariſtoteles 1. *poſt. quæſt.* 2. Scotus *quæſt.* 11. *eiuſdem libri*, & maior pars philoſophorum, qui docent præmiſſas eſſe notiores, euidentiores, & perfectiores concluſione. Ratio huius eſt, quòd illud ſit alio notius, euidentius, & perfectius ſecundum ſe, quod eſt cauſa alterius; quia *quidquid extat in effectu, præſtantius debet reperiri in cauſa*; cùm cauſa virtualiter contineat ſuum effectum; ſed prȩmiſſæ ſunt cauſæ concluſionis, vt infra dicetur: ergo concluſione exiſtente nota, certa, & euidente, præmiſsæ debeat eſse notiores, certiores, & euidentiores. Hoc confirmat Ariſtoteles per hanc regulam, quam tradit 1. *poſt. cap.* 3. *propter quod vnumquodque eſt tale, & illud magis*.

Obijcies, illud axioma eſſe falſum: ergo ruit præcedens concluſio illi innixa. Probatur antec. ex eo quod propter vinum homo ſit ebrius, attamen vinum non eſt magis ebrium; homo eſt corruptibilis propter materiam: non tamen materia eſt magis corruptibilis: homo creſcit propter animam, attamen ipſa anima non magis creſcit; homo ambulat propter ſanitatem, non tamen ſanitas magis ambulat. Reſpondet Scotus 2. *poſt. quæſt.* 12. illud axioma tantum eſſe verum, quando qualitas, quæ affirmatur de effectu, conuenit vniuocè tum cauſæ, tum effectui. Tunc enim, vt inquit Scotus: illud quod reperitur vniuocè in effectu, & in cauſa, nobilius, & excellentius reperitur in cauſa, quàm in effectu; quia *de ratione cauſa eſt, quòd excellat effectum*. Superiora autem, quȩ allegantur in obiectione, non conueniunt vniuocè cauſis, & effectibus. Ebrietas enim non conuenit vino, ſicut homini; nec corruptibilitas materiæ, nec virtus creſcendi formæ, nec ſanitas medicinæ: vnde, licet axioma non ſit verum in allegatis; attamen veriſſimum eſt, quando qualitas conuenit vniuocè cauſæ, & effectui: vnde *illud eſt magis dilectum, propter quod aliud diligitur*. Cùm ergo cognoſcibilitas vniuocè conueniat concluſioni, & præmiſſis, ſi concluſio eſt nota propter præmiſsas; ipſæ præmiſsæ debent eſse notiores: quoniam in cauſa ſunt, quòd cognoſcatur concluſio.

Obiicies 2. ex antecedenti reſponſione ſequi, quòd

ignis

ignis productus ab alio igne eſſet minus calidus, quàm agnis producens; quia ignis productus eſt calidus, propter ignem producentem: & calor eſt qualitas, quę conuenit vniuocè vtrique. *Reſp.* quod in axiomate allato, *magis* non ſignificet abſolutè intenſionem, quæ ſemper ſit maior in cauſa, quam in effectu; ſed aliquando ſignificat perfectionem, vt patet in comparatione allata: vbi, licèt ignis producens ignem calidum non ſit intenſiùs calidus; attamen eſt calidus perfectiori modo in quantum ille habet calorem ex ſe, iſte verò habet calorem ab alio.

QVÆSTIO VII.

Vtrum Demonſtratio ſit ex primis, & immediatis.

HVc vſque dictum eſt demonſtrationem conſtare ex præmiſſis veris, ſempiternæ veritatis, neceſſarijs, & notioribus ex ſua natura, & aliquando notioribus ſecundum ſe, & quoad nos, maximè quando demonſtrationes habent pro præmiſſis aliquod primum principium; vt quando dicitur, *omne totum eſt maius ſua parte*; ſed domus eſt *totum*, & paries eſt *pars*: ergo domus eſt maior pariete. In his, inquam, demoſtrationibus, quæ vocantur potiſſimæ, pręmiſſæ ſunt notiores concluſione, in ſe; quia nihil eſt euidentiùs, quàm primum principium, tum etiam reſpectu noſtri: quandoquidem hoc facilè concipimus. Explicatis ergo his conditionibus, quas Ariſtoteles requirit in præmiſſis demonſtrationum dicens *lib.* 1. *poſt. cap.* 2. demonſtrationem eſſe ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & cauſis concluſionis: ſupereſt videre in hac quæſtione, vtrùm demonſtratio cônſtet ex *primis*, & *immediatis*.

CONCLVSIO PRIMA.

DEmonſtratio *conſtat ex primis actu vel virtute.* Probatur ex Scoto 1. *poſt. quæſt.* 11. Demonſtrationem confici *ex primis*; quia, demonſtrationem fieri ex primis, nihil aliud eſt, quàm demonſtrationem fieri ex principiis, ſed demonſtratio fit ex principiis, ſeu ex propoſitionibus, quæ ſunt principia, vel actu vel poteſtate: ergo fit *ex primis*. Probatur minor, quia aliquæ demon-

demonſtrationes fiunt *actu ex primis principijs*, vt quando dicitur, *omnis propoſitio eſt vera vel falſa*, ſed hæc propoſitio *homo eſt animal* eſt vera: ergo non eſt falſa. Aliæ autem demonſtrationes fiunt ex propoſitionibus demonſtrabilibus ſucceſſiuè per alias, & alias, donec deueniatur ad aliquod *primum principium*: ergo omnis demonſtratio eſt ex primis, ſiue actu, ſiue virtute, & finaliter.

Ob hoc etiam dicit Ariſtoteles, quòd demonſtratio ſit ex prioribus quatenus præmiſſæ ſunt priores concluſione: quandoquidem; *omnis cauſa eſt prior ſuo effectu*: ſed præmiſſæ ſunt cauſa concluſionis: ergo demonſtratio conſtat *ex prioribus*. Quòd præmiſſæ ſint cauſa concluſionis, dicetur in quæſtione decima.

CONCLVSIO SECVNDA.

D*Emonſtratio eſt ex immediatis*, vt docet adhuc Scotus loco citato poſt Ariſtotelem. In demonſtratione enim à priori pręmiſſæ ſunt immediatæ immediatione cauſæ, quin nulla eſt cauſa, per quam prædicatum probari poſſit de ſubiecto, vt quando dicitur: *omne animal eſt ſentiens*, ſed *omnis homo eſt animal*; ergo *omnis homo eſt ſentiens*, præmiſſæ huius demonſtrationis, quæ eſt à priori, ſunt *immediata*, immediatione cauſæ, quia nulla eſt cauſa, cur animal ſit ſentiens, nec vlla cauſa allegari poteſt, cur homo ſit animal, & ſic demonſtratio à priori conſtat ex præmiſſis *immediatis* immediatione cauſæ.

Demonſtratio autem à poſteriori conſtat ex præmiſſis *immediatis*, non quidem *immediatione cauſæ*, ſed *immediatione ſubiecti*, vt cum dicitur: *omnis homo eſt riſibilis*, ſed *Petrus eſt homo: ergo Petrus eſt riſibilis*. quando dicitur, *omnis homo eſt riſibilis*, illa propoſitio non eſt immediata immediatione cauſæ, quia *riſibilitas* probatur de homine per *rationalitatem*, eſt tamen immediata immediatione ſubiecti aut ſuppoſiti, quia nullum eſt ſuppoſitum, aut ſubiectum, cui prius conueniat riſibilitas quàm homini.

Obijcies, ſi omnis demonſtratio conſtet ex primis & immediatis principijs, omnis demonſtratio erit à priori, & à cauſa, nullaque erit à poſteriori, & ab effectu: ſed demonſtrationem à poſteriori admittit Ariſtoteles 1. & 2. *lib. Analytic.* & cum illo omnes philoſo-

loſophi: ergo omnis demonſtratio non eſt ex primis, & immediatis principiis. *Reſp.* definitionem Ariſtotelis, quam affert in libris poſteriorum, attribui tantùm demonſtrationi à priori, quàm Scotus vocat demonſtrationem *ſimpliciter*: hoc tamen non impedit, quin detur demonſtratio à poſteriori, quæ conſtat *primis ſaltem virtualiter*, vt diximus in prima concluſione, & *immediatis*, *ſaltem immediatione ſubiecti*, vt in ſecunda concluſione dictum eſt.

QVÆSTIO VIII.

An demonſtratio fiat ex præmiſſis per ſe.

ARiſtoteles 1. *poſt. cap.* 2. affert conditiones demonſtrationis, quas præmiſimus; cap. tamen 4. eiuſdem lib. alias quaſdam ſubiungit, dicendo demonſtrationem conſtare *ex neceſſarijs*, *proprijs*, *de omni per ſe*, *& de vniuerſo prædicato*, quas non adduxerat cap. 2. Sed huius omiſſionis præſumptæ rationem reddit Zabarella *lib. de ſpeciebus enunciationis cap.* 3. dicens has vltimas contineri implicitè in præcedentibus, quandoquidem principia non poſſunt eſſe vera, immediata, priora, & notoria, niſi ſint ex proprijs, de omni per ſe, & de prædicato vniuerſo: quia tamen aliquid reperitur ſcitu dignum in *præmiſsis per ſe*, ideo hoc explicabit.

CONCLVSIO.

DEmonſtratio effici debet *ex præmiſsis per ſe*, vt aiunt Ariſtoteles, & Scotus loco præcitato. Cùm enim demonſtratio conſtet ex neceſſariis, vt probatum eſt in quæſtione quinta, ſupereſt, quòd etiam conſtet ex propoſitionibus *per ſe*: quarum ſcilicèt prædicatum conuenit ſubiecto, vno ex quatuor Modis, qui dicuntur *per ſe*. Doctor enim noſter *quodlib.* 1. ait illud dici *per ſe*, de ſubiecto, quod neceſſario illi conuenit, vt *eſſe rationale per ſe competit homini:* è contrà, illud competit ſubiecto per accidens, quod illi aduenit accidentariò, & extrinſecè, vt eſſe album reſpectu eiuſdem hominis.

Quatuor autem modis aliquid dicitur conuenire *per ſe* ſubiecto, vt inquiunt Ariſtoteles, *lib.* 1. *poſt. cap.* 4. Scotus, & Scotiſtæ *tract. Formalitatum*. Quidquid enim *per ſe* dicitur de ſubiecto, vel dicitur de illo, vt eſt tota eſſen-

eſsentia, aut pars eſsentialis illius, & eſt primus modus dicendi per ſe, in quo homo eſt animal rationale, vel homo eſt rationalis. Quando proprietas, vel quaſi proprietas enunciatur de ſubiecto, v. g. dum dicitur homo eſt riſibilis: talis propoſitio eſt in ſecundo modo dicendi *per ſe*. Quando exiſtentia prædicatur de re per ſe exiſtente, vt cùm dicitur, ſubſtantia eſt ens per ſe exiſtens; tunc talis propoſitio eſt in tertio modo dicendi *per ſe*. Quando denique ſubiectum includit cauſam, per quam effectus ſibi neceſsariò coniungit; vt quando dicitur, iugulatus interijt, vel ignis calore calefacit; tunc eſt quartus modus dicendi *per ſe*.

Quandoquidem ergo demonſtratio debet fieri ex propoſitionibus neceſſarijs, & propoſitionis neceſsariæ prędicatum inſit ſubiecto, in aliquo ex illis quatuor modis *per ſe*; proinde demonſtratio fit ex præmiſſis *per ſe*. Deindè omnis propoſitio, vel eſt *per ſe*, vel *per accidens*. ſed præmiſsæ demonſtrationis non ſunt per accidens, cùm Ariſtoteles præcitatus reijcit modos per accidens, tanquam ineptos ad demonſtrationem; quandoquidem, quæ ſunt per accidens, ſunt contingentia & caſualia, quæ non cadunt in demonſtrationem, quæ neceſsaria eſſe debet; ergo præmiſsę demonſtrationis ſunt *per ſe*.

Quæres, vtrùm præmiſsæ demonſtrationis debeant eſse *de omni*. *Reſp.* affirmatiuè cum Ariſtotele 1. *poſt. cap.* 4. quem ſequitur Scotus *quæſt.* 15. *eiuſdem libri*. Eſse enim *de omni* eſt eſse de ſubiecto vniuerſali, ratione cuius vniuerſalis appellatur; ſed prǽmiſsæ demonſtrationis ſunt huiuſmodi, quia prædicatum illarum enunciatur vniuerſaliter de ſubiecto; quandoquidem ſunt neceſsariæ: ergo prǽmiſsæ demonſtrationis ſunt *de omni*. Quia autem vniuerſalitas attendi poteſt, vel penes ſubiectum, de quo eius prædicatum enunciatur vniuerſaliter, vel penes perpetuitatem temporis, ideò duplex eſt prædicatio *de omni*; nempè *de omni prioriſtico*, & *de omni poſterioriſtico*.

Prędicatio *de omni prioriſtico* eſt quando prædicatum dicitur de omni ſubiecto, ſiue hoc fiat ſemper, ſiue hoc fiat pro tali, vel tali tempore; v. g. ſi omnes homines eſsent actu albi, hęc propoſitio, *omnis homo eſt albus*, eſset *de omni prioriſtico*. Prædicatio *de omni poſterioriſtico* eſt, cùm prædicatum dicitur de omni ſubiecto pro omni tempore, & ſic, hæc propoſitio, *omnis*

homo eſt animal, dicitur *de omni poſterioriſtico*. Sic Ariſtoteles & Scotus.

Ratio autem, cur prior prædicatio nuncupetur *de omni prioriſtico*, eſt quia in libro priorum attendit Ariſtoteles ad ſolam formam ſyllogiſticam Abſtrahendo à perpetuitate temporis: alia autem dicitur de *omni poſterioriſtico*, quia in libro poſteriorum ad temporis perpetuitatem attendit Ariſtoteles; quandoquidem in eo exprimit philoſophus, quòd præmiſſæ ſint neceſſariæ: & neceſſitas expoſtulat, quod prędicatum conueniat vniuerſaliter omni ſubiecto, & quòd perpetuò illi conueniat. vndè, quia præmiſſæ ex quibus conſtat ſyllogiſmus ſunt neceſſariæ, ideò ſunt *de omni poſterioriſtico*.

Quæres, vtrum demonſtratio ſit *de prædicato vniuerſali*. *Reſpondeo*, quòd præmiſſæ demonſtrationes à priori debeant eſſe de prædicato vniuerſali, ſeu vniuerſo. Sic Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 4. & Scotus *eiuſdem libri quæſt.* 34. Hoc probatur ex eo quod dixerimus antea præmiſſas debere eſſe neceſſarias; vbi ad neceſſitatem tria requirit Ariſtoteles præcitatus. *Primò* vt prædicatum dicatur *de omni*, id eſt, conueniat omnibus ſubiecti inferioribus. *Secundò*, vt dicatur *per ſe* in vno quatuor modorum, quos attulimus in quæſtione præcedenti. *Tertiò*, vt prędicatum dicatur *vniuerſaliter*:-ideſt, vt prædicatum vniuerſaliter acceptum poſſit reciprocari cum ſubiecto; quod conuenit, vel toti eſſentię, vel proprietatibus, vel differentijs. Ex his ergo patet, quòd pręmiſſæ debeant eſſe de *prædicato vniuerſali*. Per prædicatum autem vniuerſale, non intelligitur id, quod eſt vnum aptum prædicari de multis: ſed illud, quod adæquatè & reciprocè conuenit ſubiecto. Tale prædicatum vocat; Ariſtoteles *ſecundum quod ipſum*, ideſt, quod ſubiecto adęquatur & reciprocatur cum illo, vt interpretatur Scotus *quæſt.* 36.

Quæres, vtrùm demonſtratio ſit ex *proprÿs*. *Reſp.* demonſtrationem ex proprijs confici; vt ait Ariſtoteles. *Prior. cap.* 1. 4. & 7. Sic etiam Scotus *quæſt.* 39. *eiuſdem libri*. Proprium enim opponitur alieno & communi, Ita quod proprium ſic ſumptum ſit illud, quod non ab extraneis & extrinſecis, ſed ab intrinſecis rei cuius eſt proprium, promanat, eique ita neceſſariò competit, vt nequeat alteri conuenire; ſed demonſtratio conſtat ex prę miſſis quæ ſunt tales: ergo conſtat ex proprijs. Minor patet, quia demonſtratio ſit ex prędicatis, quę

ſunt

ſunt tota eſſentia ſubiecti; vt quando dicitur, *homo eſt animal rationale*: vel quæ ſunt pars eſſentialis ſubiecti, vt *homo eſt animal, homo eſt rationalis*; vel quæ ſunt ſubiecti proprietate, vt *homo eſt riſibilis*: ergo demonſtratio fit ex præmiſſis, quæ ſunt intrinſecæ & eſſentiales.

Propria illa ſeu eſſentialia prædicata, ex quibus demonſtrationes conficiuntur, intelligi poſsunt, vel de proprijs proximis & immediatis, vt animalitas, rationalitas, & riſibilitas ſunt in homine; vel de proprijs mediatis, & remotis, vt quando dicitur, quòd homo ſit ſubſtantialis, vel corpus, vel viuens, vel vegetatiuus, &c. Tales propoſitiones fiunt *ex proprijs*, quia talia prædicata ſunt *eſſentialia* reſpectu hominis; licèt illi conueniant tantùm remotè & mediatè, vt ait Scotus *quaſt.* 34. *huius libri*.

Etſi paſſio, ſeu proprietas, non oriatur ab obiecto, nec inſit in illo, niſi accedat cauſa extrinſeca, quà poſità, neceſsariò ponitur effectus, & quà ablata neceſsariò tollitur; non minùs tamen illud ſubiectum & illa paſſio neceſsariò coniunguntur, vnde de illis poteſt effici demonſtratio; vt patet in eclipſi lunæ cauſata per interpoſitionem terræ inter ſolem & lunam, ſic dicendo: *opacum interpoſitum inter luminoſum & perſpicuum impedit luminis multiplicationem ad tale perſpicuum*; ſed terra eſt corpus opacum interpoſitum aliquando inter ſolem & lunam: ergo ob talem cauſam extrinſecam, quæ eſt interpoſitio lunæ, demonſtratiuè probatur lunam aliquando eclypſim pati.

QVÆSTIO IX.

Vtrum Demonſtratio conſtet ex Propoſitionibus per ſe notis.

PEr propoſitionem *per ſe notam* intelligit Scotus illam, quæ ex proprijs terminis, ſeu ex ſola & ſimplici terminorum notitia euidentem habet veritatem & non propter aliud, quod ſit extra terminos eius; vt *omne totum eſt maius ſua parte*. Sic Scotus *in* 1. *diſt.* 2. *quaſt.* 2. Scotiſtæ volentes cum Doctore ſuo propoſitionem dici per ſe notam ex ſua natura, non habita ratione ad intellectum, ſed ad ſolos terminos: arguunt Thomiſtas, quòd propoſitionem per ſe notam non debeant diuidere in per ſe notam *ſe-*

cundum ſe, & per ſe notam *nobis*; nec in per ſe notam *ſapientibus & inſipientibus*. Volumus enim, quòd propoſitio per ſe nota ſit talis ex ſua natura; quando ſcilicet eſt neceſſaria & eſſentialis connexio inter terminos eius, etiamſi à nullo intellectu cognoſceretur; vnde etiamſi nullus haberet intelligentiam huius propoſitionis, *totum eſt maius ſua parte*; talis propoſitio non minus eſſet per ſe nota. Quia ſi aliquis cognoſceret diſtinctè, quid ſit *totum*, quid ſit *pars*, & quid ſit *vnum eſſe maius altero*; illico haberet euidentem cognitionem huius propoſitionis, *totum eſt maius ſua parte*; & ſic propoſitio non debet dici per ſe nota per reſpectum ad ſapientes, ſed dicenda eſt per ſe nota per reſpectum ad ſolos terminos, qui diſtinctè cogniti pariunt euidentem cognitionem de propoſitione per ſe nota. Hoc poſito, quod aliàs diximus in noſtra Theologia maiori *q.4.1.cap.* de Deo vno, aſſignabitur.

CONCLVSIO.

NOnnullæ demonſtrationes conſtant ex propoſitionibus *per ſe notis*, aliæ verò non, quæ ſunt à poſteriori. Sic Ariſtoteles & Scotus. Prima pars patet ex hac demonſtratione. *Omne totum eſt maius ſua parte; ſed corpus eſt totum, caput eſt pars: ergo corpus eſt maius capite.* Secunda pars habetur in demonſtratione ſequenti, *Omne riſibile eſt flebile; ſed omnis homo eſt riſibilis: ergo omnis homo eſt flebilis*. Præmiſſæ prioris demonſtrationis ſunt per ſe notæ, quia cognoſcuntur ex ſola intellectione terminorum, nec poſſunt demonſtrari à priori; ſed ex ſolis terminis percipiuntur. Præmiſſa verò poſterioris demonſtrationis non ſunt per ſe notæ, quia aliunde poſſunt probari, à priori ſcilicet per rationalitatem, quæ eſt cauſa riſibilitatis & flebilitatis in homine: & ſic vltima demonſtratio non conſtat ex præmiſſis, quæ ſint per ſe notæ; quia, vt inquit Scotus *in 1. diſt. 2. quæſt. 2. Dicitur propoſitio per ſe nota, quæ ex terminis proprÿs, qui ſunt aliquid eius, habet veritatem euidentem, & non propter aliud, quod ſit extra terminos proprios, habet euidentiam; ſed ex ſe tantum.*

Doctrinæ Scoti ſubſcribit Ariſtoteles *1.poſt. cap. 3.* vbi ait, *Principia cognoſcimus, quatenus terminos cognoſcimus*. Quod dicere eſt, ſolis terminis intellectis,

ſci-

ſcilicet prædicato & ſubiecto, quouis alio ſecluſo; illico intelligitur propoſitio per ſe nota. Diximus enim per exemplum, quòd cognito toto, & cognitâ parte, ſtatim cognoſcatur totum eſſe maius ſua parte: vnde partitio facta à D. Thoma 1. *p. quæſt.* 2. *art.* 1. propoſitionis per ſe notæ in propoſitionem per ſe notam *quoad ſe*, & *quoad nos*, eſt incongrua; quia talis tantum dicitur per reſpectum ad terminos, & excluditur omnis alia probatio à priori. Ob hoc iſtæ propoſitiones ſunt per ſe notæ, *omnis homo eſt animal*, *omnis homo eſt rationalis*; quia tales ſunt indemonſtrabiles à priori: iſtæ verò non ſunt per ſe notæ, *homo eſt riſibilis*, *flebilis*, *aut ratiocinationis capax*; quia probari poſſunt à poſteriori, per rationalitatem; quod eſt contra rationem propoſitionis per ſe notæ, quæ *non poteſt probari per aliud, quod ſit extra terminos proprios*, vt ſupra dixit Scotus.

Obijcies, diuiſionem propoſitionis per ſe notæ in propoſitionem notam *in ſe*, & *nobis*, non eſſe reijciendam; quandoquidem Scotus *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. dicit hanc propoſitionem, *Deus eſt*, eſſe per ſe notam; non verò nobis. *Reſpondet* Cauellus noſter hunc textum non eſſe Scoti; ſed additionem quamdam ad eius literam. Columbus verò adhuc è noſtris reſpondet; talem textum eſſe reuera Scoti, quandoquidem idem habet in report. eadem diſt. & quæſt. ſed Scotum ſic debere intelligi; quod licèt per ſe notum ſit *Deum eſſe*, hoc tamen non cognoſcamus: quandoquidem non percipimus diſtinctè terminos talis propoſitionis, quæ actu non eſt nota nobis; licèt ſit per ſe nota in ſe, poſita cognitione terminorum.

QVÆSTIO X.

Vtrum Præmiſſæ ſint cauſa concluſionis.

NEmo dubitat quin *Præmiſſæ Demonſtrationis* ſint cauſa concluſionis, quia *demonſtratio facit ſcire*, & *ſcire* eſt rem per cauſas cognoſcere; ſed ſcimus concluſionem tantùm per præmiſſas: ergo præmiſsæ debent eſse cauſa concluſionis, vt dicunt Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 2. & Scotus *quæſt.* 2. *eiuſdem libri*. Sed quia ex hoc infertur, quòd præmiſſæ forent concluſione perfectiores, de quo dubitant aliqui; ideò, non

obſtante euidentia huius quæſtionis, eam proponere voluimus, vt ſolueretur difficultas, quæ ex ea naſcitur. *Adde quod*, eſto omnes dialectici vnanimiter affirment præmiſsas ſeu principia eſse cauſam concluſionis; non modica tamen extat diſceptatio inter illos, vtrum præmiſſæ cauſent concluſionem in genere cauſæ materialis, vel efficientis, vel finalis: quod per reſponſiones ſequentes ſoluetur.

CONCLVSIO PRIMA.

PRæmiſſæ *ſunt cauſa concluſionis, vel in eſſendo, vel in cognoſcendo*. Ideo enim præmiſsæ dicuntur principia in ſyllogiſmo, quia concluſio eſt *principiatum*: & ſic iure præmiſsę dicuntur cauſa concluſionis, vt iam dictum eſt in annotatione. Quod ſi demonſtratio ſit à priori, vtpotè quando probatur riſibilitas per rationalitatem; tunc præmiſsæ ſunt cauſæ, tum in cognoſcendo, tum in eſsendo; quia rationalitas aliqualiter producit riſibilitatem, & deducit in cognitionem illius. In demonſtratione autem à poſteriori quando eſſentia probatur per proprietatem, tunc præmiſsæ ſunt cauſæ concluſionis in cognoſcendo tantum: vt quando probatur hominem eſse rationalem, quia eſt *riſibilis*. Ex quo apparet, quòd in vtraque demonſtratione *præmiſſæ ſint cauſa concluſionis*.

Obijcies, ſi præmiſsæ ſint cauſa concluſionis, præmiſsę debent eſse perfectiores concluſionis: ſed è contra concluſio videtur eſse perfectior præmiſsis, quandoquidem *finis eſt perfectior ordinatis ad finem*, & cognitio præmiſsarum ordinatur ad cognitionem concluſionis: ergo præmiſsę non ſunt cauſa concluſionis. *Reſp.* præmiſsas eſse cauſas concluſionis, & perfectiores concluſione; vnde ad probationem minoris, conceſſa maiori, negatur minor: quia cognitio præmiſsarum in ſe & in natura ſua non ordinatur ad cognitionem concluſionis, ſed tantùm per accidens; quatenus intellectus, qui habet cognitionem præmiſſarum, in quo cognitio ſtare poteſt, vult vti illis pręmiſſis ad cognoſcendam concluſionem.

Obijcies 2. Cognitio ſcientifica eſt perfectior cognitione non ſcientifica; ſed cognitio concluſionis eſt ſcientifica, quia *habetur per demonſtrationem*; & cognitio præmiſsarum non eſt ſcientifica, quia *non habetur per demonſtrationem*; ergo illa cognitio eſt perfectior

ctior iſta, & ſic illa non eſt cauſa iſtius. *Reſp.* pręmiſſas demonſtrationis à priori eſſe tanquam principia ſcientifica, quia ſunt ſcita, aut ſcita eſſe ſupponuntur: imò ſunt magis ſcita, quàm ipſa concluſio; quia ex Ariſtotele, *impoſſibile eſt concluſionem ſciri, quin principia ſciantur*: & ſic, quia principia præſupponuntur ſaltem ſcita, ideo ſunt ſcientifica. *Exemplificatur*, quando dicitur, *omne totum eſt maius ſua parte*; domus eſt *totum*, & paries eſt *pars*: ergo domus eſt maior pariete; principium hoc non ſcitur per demonſtrationem, ſed præſupponitur ſciri; & perfectiùs ſcitur, quàm concluſio.

CONCLVSIO SECVNDA.

Licèt Rubionius arbitretur pręmiſſas eſſe cauſas concluſionis in genere cauſę efficientis tantùm; licèt etiam Hurtado & Arriaga cauſalitatem præmiſſarum reuocent ad genus cauſę formalis: Melius tamen eſt, ſi dicamus cum Scoto 1. *poſt. quæſt.* 2. *cap.* 8. & cum D. Thoma 1. *poſt. lect.* 3. præmiſſas cauſare concluſionem in genere cauſę efficientis & materialis. *Primum probatur* ex Ariſtotele, qui 2. poſt. cap. 1. dicit, quòd *omnis doctrina & omnis diſciplina fiat ex praexiſtente cognitione*; vbi pro doctrinam & diſciplinam intelligitur *notitia diſcurſiua*, quę de concluſione habetur, & cauſatur ex præmiſſis; ſed quod eſt præſuppoſitum ſubiectum, ex quo aliquid fit, eſt cauſa materialis illius: ergo præmiſſæ ſunt cauſæ materiales concluſionis, particula enim ex denotat communiter cauſam materialem, ex qua fit aliquid, vt docet Scotus *in* 1. *diſt.* 5. *quæſt.* 2.

Probatur ſecunda pars, quòd ſcilicet *præmiſſæ ſint etiam cauſæ efficientes concluſionis*. Quia Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 2. demonſtrat *præmiſſas eſſe cauſas concluſionis*; & vſurpans ſyllogiſmum pro ſolis pręmiſſis ſubdit *demonſtrationem eſſe ſyllogiſmum facientem ſcire*, ſiue generantem ſcientiam, quę eſt cognitio per cauſam: ergo cum nomen cauſæ & effectus abſolutè ponatur *ibi*; hoc debet intelligi de cauſa efficiente: & ſic *præmiſſæ* nedum cauſant in genere *cauſæ materialis*; ſed etiam in genere *cauſæ efficientis*. Vnde dici etiam debet, quod particula ex nedum ſignificet caſam materialem; ſed etiam principium effectiuumu &

originatiuum, vt patet ex Eccleſiaſt. 24. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita.* Aliquando etiam particula ex denotat principium materiale & effectiuum ſimul; quandoquidem ex patre ſemen ſubminiſtrante filius dicitur produci & generari, quod deſignat principium materiale, & effectiuum ſimul: & ob hoc dicimus in concluſione, quòd *præmiſſæ ſint cauſæ materiales & effectiuæ concluſionis.*

Obijcies reperiri concluſiones ſine præmiſſis: ergo interdum præmiſsæ non cauſant concluſionem, nec materialiter, nec efficienter. *Antecedens* patet ex dialectico, qui proponens concluſiones diſputandas ſcribit in theſi, *Logica eſt ſcientia*, *Logica eſt ſpeculatiua*, vbi ponuntur concluſiones, & omittuntur præmiſſæ. *Reſp.* poſse ſcribi quidem concluſiones materialiter ſumptæ, abſque eo quod ſcribantur pręmiſsæ; ſed non poteſt ſciri concluſio formaliter, vt eſt concluſio; niſi ſciatur, quod deducta ſit ex præmiſſis. *Si quis dicat*, Deum poſse producere in intellectu creato cognitionem concluſionis, abſque eo quod infundat cognitionem pręmiſsarum: ergo poteſt dari concluſio ſine pręmiſſis; & ſic pręmiſsę non ſunt cauſa abſolutè neceſſaria concluſionis. *Reſpondendum eſt* hoc poſse fieri ſupernaturaliter; non verò via naturali, de qua loquimur.

Obijcies ex Hurtado & Arriaga: quod determinat & actuat ſubiectum ex ſe indefferens ad aliquid recipiendum, ſpectat ad genus cauſę formalis; ſed aſsenſus pręmiſsarum actuat & determinat intellectum ad hanc vel illam concluſionem, per has aut illas præmiſſas: ergo cauſalitas pręmiſsarum ad concluſionem reuocari debet ad genus cauſę formalis. *Reſp. diſt. mai.* quod determinat & actuat tantummodò, concedo: quod determinat & efficienter ſimul concurrit, nego. Pręmiſſę autem determinant & ſimul concurrunt ad efficiendam concluſionem; ita quod ſicut ſpecies intelligibilis obiecti nedum determinat intellectum ad intellectionem obiecti cuius eſt ſpecies, ſed etiam cum intellectu actiuè concurrit ad producendam obiecti cognitionem; ſic etiam pręmiſsę nedum determinant intellectum ad notitiam concluſionis, ſed etiam concurrunt ad illam efficiendam: vnde meritò dicit D.Thomas 1.*poſt.quæſt.* 3. cui ſubſcribit Scotus, *præmiſsas habere rationem cauſæ efficientis & actiuæ reſpectu concluſionis.*

QVÆ-

QVÆSTIO XI.

Vtrum Concluſio ſit de eſſentia Syllogiſmi.

DIuerſi contextus Ariſtotelis faciunt diuerſitatem opinionum ſuper hanc quęſtionem. Auerroes enim & Albertus 1. *prior. cap.* 3. putant ſolas pręmiſsas eſſe partes eſsentiales ſyllogiſmi, concluſionemque ab eius eſsentia excludunt: quia Ariſtoteles ipſe 2. *prior.* & 1. *poſt.* accipit ſyllogiſmum pro ſolis pręmiſſis benè diſpoſitis. Zabarella ex oppoſito 1. *poſt. ad text.* 4. arbitratur totam ſyllogiſmi eſsentiam ſitam eſse in concluſione: quia hoc videtur inſinuare Ariſtoteles 1. *prior. & lib.* 1. *de Anima text.* 48. Scotus autem *quæſt.* 45. *Elench.* & alij communiter exiſtimant tam pręmiſsas, quàm concluſionem ingredi eſsentiam ſyllogiſmi; quia ipſemet Philoſophus 1. *prior. cap.* 1. *&* 2. *phyſic. text.* 31. hoc expreſsè indicat;

CONCLVSIO.

COncluſio eſt de eſſentia ſyllogiſmi, vt mox retulimus ex Ariſtotele, qui inter partes ſyllogiſmi numerat concluſionem. *Illud* enim *eſt de eſſentia alicuius rei, ſine quo res nec eſſe, nec intelligi poteſt*; ſed ſine concluſione nec poteſt conſiſtere, nec intelligi ſyllogiſmus: ergo concluſio eſt de illius eſsentia. *Primò*, non poteſt ſyllogiſmus ſubſiſtere ſine concluſione, quia definitur ſyllogiſmus *oratio in qua quibuſdam poſitis*; id eſt, pręmiſſis bene diſpoſitis, *aliud ſequitur*, ideſt concluſio. *Secundò*, non poteſt intelligi ſyllogiſmus ſine concluſione, quia *concluſio ingreditur definitionem ſyllogiſmi*, & *definitio explicat rei eſſentiam*; res verò non poteſt intelligi ſine ſua eſſentia: ergo non poteſt intelligi ſyllogiſmus ſine concluſione.

Deinde, ſublatà concluſione, pereunt omnes modi figurarum, cum ſyllogiſmus in *barbara* debeat habere concluſionem affirmatiuam vniuerſalem; perit ſyllogiſmus in *celarent*, qui debet habere concluſionem vniuerſalem negatiuam, perit ſyllogiſmus in *darij*, cuius concluſio debet eſſe particularis affirmatiua, perit ſyllogiſmus in *ferio*, cuius concluſio eſt negatiua particularis, pereunt ſimiliter omnes alij modi figura-

 rum:

rum:pereuntibus autem modis, pereunt figuræ, & pereuntibus figuris, perit ſyllogiſmus, qui ſemper eſt in aliqua figura: ergo quandoquidem pereunte concluſione perit ſyllogiſmus, ſupereſt vt concluſio ſit de eſſentia ſyllogiſmi.

Tandem materia & forma ſunt partes eſſentiales compoſiti, vt patet de toto compoſito phyſico; ſed ſyllogiſmus eſt compoſitum metaphyſicum, cuius præmiſſæ ſunt veluti materia, & concluſio eſt veluti forma:ergo concluſio eſt de eſſentia ſyllogiſmi, quoniam illatio, quæ eſt in concluſione aſtruitur à Scoto 1. *prior. quaſt.* 6. forma ſyllogiſmi. *Porrò* ſine concluſione deſtrueretur tertia mentis operatio, quæ cum ſit cognitio illatiua vnius ex alio, ſoli concluſioni accommodari poteſt.

Obijcies, concluſio eſt *aliquid aliud ab eis, quæ poſita ſunt*; vt inquit Ariſtoteles 1. *prior cap.* 1. ergo non eſt de eſſentia ſyllogiſmi. *Reſp.* concluſionem eſſe reuerà aliquid aliud à præmiſſis, non verò à ſyllogiſmo; dicit enim Philoſophus, quòd concluſio ſit aliquid ab his, quę poſita ſunt; per quę intelliguntur præmiſſæ; ex quibus ſequitur concluſio, quæ ab illis diſtinguitur, tanquam effectus à cauſa. Eſt, inquam effectus præmiſſarum, non effectus ſyllogiſmi, quia in hoc caſu concluſio diſtingueretur à ſyllogiſmo:nec proinde eſſet de eius eſſentia. *Dices* concluſionem eſſe ſcientiam; ſed ſcientia eſt effectus ſyllogiſmi demonſtratiui: ergo non eſt de eſſentia eius. *Reſp.* concluſionem propriè non eſſe ſcientiam, ſed notitia concluſionis eſt ſcientia; non ſolitarie ſumpta, ſed prout procedit ex cognitione præmiſſarum: quandoquidem *ſcientia* definitur *cognitio rei per cauſam*.

Obijcies 2. vnum & idem non poteſt eſſe pars eſſentialis diuerſorum, ſi enim rationalitas ſit de eſſentia hominis, non poteſt eſſe eſſentia alterius rei; ſed vna & eadem concluſio poteſt eſſe diuerſorum ſyllogiſmorum: ergo concluſio non eſt pars eſſentialis ſyllogiſmi. Probatur minor per hanc prpoſitionem, *omnis homo eſt ſubſtantia*; quæ poteſt eſſe concluſio in his duobus ſyllogiſmis, nimirum in hoc, *omne animal eſt ſubſtantia*: ſed *omnis homo eſt animal*: ergo *omnis homo eſt ſubſtantia*. Similiter & in iſto, *omne corpus eſt ſubſtantia*; ſed *omnis homo eſt corpus*: ergo *omnis homo eſt ſubſtantia*. Quomodo autem fieri

poſſet,

poſſet, quòd iſta concluſio foret de eſſentia vnius horum ſyllogiſmorum; ſi eſt de eſſentia alterius: cùm hi ſyllogiſmi differant eſſentialiter? *Reſp.* In hoc caſu concluſionem eſſe eandem materialiter, quia conſtat eodem prædicato & eodem ſubiecto; eſt tamen diuerſa formaliter, quia procedit à medijs diuerſis; per quam diuerſitatem mediorum concluſiones ſunt formaliter diuerſæ.

Obijcies, terminus non eſt de eſſentia relationis; ſed concluſio eſt terminus ſyllogiſmi: ergo concluſio non eſt de eſſentia ſyllogiſmi.

Reſp. primò terminum, qui ſimpliciter terminat, non eſſe partem rei terminatæ; vt patet de punctis in linea, de lineis in ſuperficie, & de ſuperficiebus in corpore: terminus verò, qui ſimul terminat & componit, poteſt eſſe de eſſentia rei terminatæ; vt patet de prima & vltima parte lineæ, quæ ſunt de eſſentia lineæ totalis; quia illam terminant à parte ante & à parte poſt, & illam componunt; quia totum componitur ex partibus integrantibus. In propoſito autem concluſio eſt quidem terminus ſyllogiſmi à parte poſt, quia illum finit; ſicut præmiſſæ ſunt terminus à parte ante, quia ſyllogiſmum inchoant; hoc tamen non impedit, qu in præmiſsæ componant ſyllogiſmum, ſicut & concluſio: quandoquidem ſyllogiſmus componitur ex tribus propoſitionibus, quarum duæ priores ſunt præmiſſæ, & vltima eſt concluſio.

Reſp. 2. cum Scoto ſyllogiſmum poſſe conſiderari *primò intentionaliter*, vt oratio conſtans tribus propoſitionibus, quarum vltima eſt concluſio; cum nota concluſionis *ergo*; & aliæ ſunt præmiſſæ: & *ſecundò intentionaliter*, vt eſt relatio rationis fundata in præmiſſis, & terminata ad concluſionem: vt inquit Doctor, *quodlib.* 15. *art.* 2. Sillogiſmus primò intentionaliter ſumptus, ſeu materialiter includit concluſionem, tanquam partem eſſentialem eius: vt inquit idem Doctor *quæſt.* 45. *Elench.* & de ſyllogiſmo ſic ſumpto intelligitur concluſio præallata. Syllogiſmus ſecundò intentionaliter vſurpatur pro relatione rationis fundata in præmiſſis & terminata ad concluſionem; quandoquidem, vt ſic, nihil eſt aliud quàm comparatio præmiſſarum inter ſe & ad concluſionem, nec præmiſſas includit eſſentialiter; nec concluſionem, vt docet ipſemet Doctor *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 9. & *quodlib.* 15.

quia nec fundamentum, nec terminus ſunt de eſſentia relationis; licèt præſupponantur ad relationem.

QVÆSTIO XII.

An præhabito aſſenſu præmiſſarum neceſsitetur intellectus ad aſſenſum concluſionis.

HOc intelligitur de præmiſſis aptè diſpoſitis in modo & in figura ſyllogiſtica, & de concluſione legitimè illata ex illis; & hoc ſuppoſito, quæritur vtrum intellectus, qui aſſentitur præmiſſis taliter diſpoſitis, debeat neceſſariò aſſentiri concluſioni ex talibus præmiſſis legitimè & euidenter deductæ. Hoc negant Ruuius & Auerſa contendentes, non obſtante aſſenſu præmiſsarum, voluntatem poſse ſuſpendere aſsenſum ad concluſionem, diuertendo intellectum ad conſiderationem aliorum obiectorum. D. Thomas autem 1. *p. quæſt.* 82. *art.* 2. contrarium ſentit dicens naturaliter & ex neceſſitate inhærere intellectum principijs & concluſionibus habentibus neceſsariam connexionem cum illis. In eadem mente verſatur Doctor noſter.

CONCLVSIO.

P*Oſito aſſenſu præmiſſarum intellectus nullo modo poteſt diſſentire concluſioni.* Sic Scotus 1. *poſt. quæſt.* 8. & *in* 1. *diſt.* 1. *quæſt.* 4. & etiam *in* 2. *diſt.* 6. *quæſt.* 1. ac denique *quodlib.* 16. Hoc probatur ex Ariſtotele, qui 2. *phyſ. text.* 89. & 7. *Etich. cap.* 3. affirmat, datis præmiſſarum aſsenſibus, intellectum ſimpliciter tendere in concluſionem. *Deinde*, concluſio neceſsariò ſequitur ex præmiſſis, vt patet ex definitione ſyllogiſmi, quam tradit Ariſtoteles 2. *poſt. cap.* 1. dicens ſyllogiſmum eſse *orationem in qua quibuſdam poſitis aliud ſequitur ex eo quod hæc ſunt*; id eſt, ex eo quod neceſſarium ſit; quod concluſio ſequatur: ergo præmiſso aſsenſu præmiſsarum, etiam voluntate nolente, intellectus, qui eſt potentia naturalis, aſsentiri cogitur.

Tandem confirmatur amplius concluſio ex hoc, quòd intellectus non poſſit diſsentire vero manifeſto & euidenti; ſed poſito aſsenſu præmiſsarum veritas concluſionis fit vera apparens, quia concluſio demonſtratiua manifeſtè & neceſsariò ſequitur ex præmiſſis: ergo in-

intellectus non poteſt diſsentire, poſito aſsenſu præmiſſarum. Maior patet ex eo, quòd intellectus ſit potentia naturalis, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum non poteſt ſuum actum ſuſpendere: imò, ſicut oculus apertis palpebris non poteſt quin videat obiectũ illuminatum ſibi propoſitum; ſic intellectus nequit non aſsentiri vero manifeſto ſibi congruè propoſito. Voluntas poteſt quidem impedire, ne intellectus aſsentiatur præmiſſis; quia impedire poteſt, ne intellectus de illis cogitet; poſito tamen, quod intellectus præmiſſis aſſentiatur, non poteſt voluntas impedire, quin etiam aſſentiatur concluſioni.

Obijcies, voluntas poteſt non ferri in bonum, etiam ſi fuerit ſummum & manifeſtum: vt inquit Scotus *in* 1. *diſt*. 1. *quæſt*. 4. ergo nec intellectus neceſsariò tendit in verum manifeſtum, & euidens, quandoquidem ſicut ſe habet voluntas ad ſuum obiectum, quod eſt bonum; ſic intellectus ad ſuum, quod eſt verum: ergo licèt intellectus aſsentiatur præmiſſis, poterit non aſſentiri concluſioni; aliàs voluntas non applicaret liberè intellectum ad aſsentiendum vero cognito. *Reſp*. neg. conſeq. quia in hoc diſtinguuntur intellectus & voluntas, quod intellectus ſit potentia naturalis, quæ non poteſt non agere circa obiectum euidenter verum; voluntas verò eſt potentia libera, quæ non poteſt neceſſitari, ſed poteſt ſuſpendere actum ſuum, etiam circa ſummum bonum: ad hoc autem quod dicit obiectio, quòd ſi intellectus non poſset non aſsentiri concluſioni, voluntas non applicaret illum ad aſsentiendum liberè: Reſpondendum eſt, quòd voluntas applicet intellectum abſolutè, non verò ex ſuppoſitione facta, quòd intellectus aſsenſum præbuerit præmiſſis: Sicut enim voluntas applicat liberè oculum ad videndum, quia ab illa pender, quòd oculus aperiat palpebras, vel claudat; poſito tamen, quòd apertæ ſint palpebræ, non poteſt voluntas impedire, quin oculus videat.

Obijcies 2. Voluntas eſt domina omnium actuum animæ materialium vel ſpiritualium: ergo poſt aſſenſum præmiſsarum impedire poteſt, ne intellectus aſſentiatur concluſioni. *Qui poteſt* enim *maius poteſt, & minus*; qui poteſt ferre centum libras, poteſt ferre quinquaginta; ſed voluntas impedire poteſt, ne intellectus aſsentiatur præmiſſis, in quibus eſt maior euidentia; ergo poteſt impedire, quod aſſentiatur concluſioni.

clu-

cluſioni, quæ eſt tantùm euidens per præmiſſas. *Reſp.* antecedens eſſe verum in rebus obſcuris, vbi voluntas poteſt præcipere intellectui, vt quærat euidentiam, vel non; in rebus euidentibus & manifeſtis, hoc falſum eſt; quia cum intellectus ſit potentia naturalis, non poteſt quin aſſentiatur vero ſibi manifeſtè & euidenter propoſito. Quantum ad probationem *de maiori ad minus*; hoc verum eſt in comparatione rerum, quæ ſunt eiuſdem rationis; vt in exemplo allato, vbi comparantur centum libræ ad quinquaginta libras ponderis; falſum verò, quando comparantur res diuerſæ rationis, vti fit in eodem exemplo, vbi poteſt quidem voluntas impedire, quin intellectus aſſentiatur præmiſſis, quandoquidem ad hoc non cogitur; nequit tamen impedire voluntas, quin intellectus aſsentiatur concluſioni, ſuppoſito aſsenſu præmiſsarum, quia ad hoc neceſſitatur intellectus per talem aſsenſum, vt aſsentiatur concluſioni, quæ pro tunc euidentiorem habet veritatem veritate præmiſsarum.

Quæres, an aſsenſus concluſionis differat ab aſſenſu præmiſsarum. Affirmatiuè opinantur nominales, negatiuè verò Scotus 1. *Prior.quæſt.* 8. vbi ait, quod aſsenſus concluſionis non coincidat cum aſsenſu præmiſsarum. Quod videtur conforme Ariſtoteli 1. *Prior. quæſt.* 8. vbi definiens ſyllogiſmum concluſionem appellat *aliud quid à præmiſsis*; ſed diſtinctio aſsenſus procedit à diſtinctione obiecti, à quo cauſatur: ergo, cum ex Ariſtotele concluſio ſit obiectum diſtinctum à præmiſſis, conſequenter aſsenſus concluſionis diſtinguitur ab aſsenſu præmiſsarum, & vice verſa. *Si quis dicat* intellectum D. omnia vnico actu ſimplici cognoſcere, & beatos vnico actu omnia videre in Eſsentia D. ex Scoto *in* 3. *diſt.* 14. & proinde idem poſse fieri ab intellectu creato, qui diuino in aliquibus aſſimilatur: Neganda erit conſequentia, quia Deus ab omni diſcurſu eſt alienus: intellectus autem creatus vnum per aliud & ex alio cognoſcit. Quantùm ad beatos, eorum cognitio non eſt propriè diſcurſiua, quia non vident vnum per aliud, ſed vnum in alio, nempè creaturas in Eſsentia D. quæ cùm ſit infinitè repræſentatiua, exhibet manifeſtè omnes creaturas.

Obijcies, ſicut potentia viſiua eodem actu fertur circa obiectum viſibile, quod eſt color, & circa lumen, quod eſt eius ratio videndi: ſic intellectus eodem

dem actu fertur in obiectum, & in rationem formalem cognoſcendi illud, ſed aſsenſus præmiſsarum eſt ratio formalis aſsenſus concluſionis. Ergo eodem actu intellectus aſsentitur præmiſſis & concluſioni. *Reſp.* maiorem eſse veram de ratione cognoſcendi *in qua*, vt dictum eſt de lumine, in quo videtur color, & de eſsentia diuina, in qua cognoſcuntur creaturæ eodem actu cum illa: falſam verò de ratione cognoſcendi *ex qua*, vti ſunt præmiſsæ reſpectu concluſionis; non *in ipſis* enim, ſed *ex ipſis* cognoſcitur concluſio: & ſic eſt duplex aſsenſus. *Dices*, eodem actu voluntatem tendere in finem & in media ad finem, ergo ſic & intellectus in præmiſsas, quæ ſunt media, & in concluſionem, quæ eſt finis, tendit vnico actu. Reſpondet Scotus *in 3. diſt. 28. quæſt. vn.* negandam eſse paritatem, quia reſpectu finis & mediorum eſt vna tantum bonitas, quæ mouet voluntatem per media ad conſecutionem finis: in præmiſſis autem & in concluſione ſunt duæ veritates, quæ mouent intellectum ad ſui cognitionem, quarum vna eſt *veritas præmiſſarum*, quæ mouet ad ſui aſsenſum, & hæc habetur ex terminis: & alia eſt *veritas concluſionis*, quæ habetur ex pręmiſſis & mouet ad aſsenſum ipſiuſmet concluſionis. Hęc omnia non obſtat, quin veritas concluſionis *virtualiter* includatur in veritate pręmiſsarum, ſicuti effectus continetur *virtualiter* in ſua cauſa: & ſic explicari debet Scotus, dicens *in 1. diſt. 8. quæſt. 4.* veritatem concluſionis nihil aliud eſse, pręter *quandam participationem veritatis pręmiſſarum*.

Quęres, quomodo pręmiſsę concluſionem pręcedant. Fatentur omnes pręmiſsas eſse priores concluſione, ſed Capreolus putat illas eſse priores iſtà tempore: Scotus verò tenet pręmiſsas & concluſionem *formaliter* ſumptas eſse ſimul naturà, *materialiter* acceptas eſse ſimul tempore: priores tamen eſse naturà pręmiſsas concluſione 1. *poſt. quæſt.* 8. *Primò* pręmiſſę & concluſio, ſi *formaliter* ſumantur, ſunt relatiua; ſed relatiua ſunt ſimul naturà *cap. ad aliquid*: ergo ſunt ſimul naturà. *Secundò*. dicit Scotus, quòd *materialiter* conſideratę ſint ſimul tempore, quia ex 1. *poſt. cap.* 7. cognitis pręmiſsis, cognoſcitur ſimul tempore concluſio, modò intellectus non ſit indiſpoſitus, & voluntas eum non diuertat à conſideratione obiecti. *Cauſa* enim *naturalis non impedita*, *poſitis omnibus*

ad

ad agendum requiſitis, *habet effectum ſibi coæuum*, vt patet de ſole reſpectu luminis: & de igne reſpectu caloris, vt ait Scotus *in 2. diſt. 1. quæſt. 3.* ſed præmiſſæ diſpoſitæ in modo, & figura vna cum intellectu ſunt cauſæ naturales effectrices concluſionis: ergo ſi non ſint impeditæ per imperfectionem intellectus, aut per diuerſionem voluntatis, producunt eodem inſtanti temporis concluſionem, & ſic ſunt ſimul tempore. *Tertiò*, quia præmiſſæ ſunt cauſa concluſionis, & cauſa prior eſt effectu; ideò præmiſsæ ſunt priores natura concluſione.

Hoc non impedit tamen quin notitia præmiſſarum priùs tempore acquiri valeat, quàm cognitio concluſionis, cùm enim ſint diſtincti aſſenſus, vt probatum eſt antea, ideò unus poteſt acquiri interpoſità aliqua temporis morulà, in qua videt intellectus, an præmiſſæ ſint benè diſpoſitę, & concluſio ritè deducatur ex illis: ſed poſito, quòd præmiſſæ cognoſcantur eſſe in materia, & forma, & nulla ſit indiſpoſitio ex parte intellectus; eodem inſtanti, quo intellectus mentaliter produxit propoſitiones, eodem inſtanti temporis efficit mentaliter concluſionem: licèt hoc fiat cum aliquo ordine naturæ, & præſuppoſitionis, quoniam effectus, vt potè dependens, eſt poſterior causà à qua dependet. *Quod ſi dicatur* aduerſus hanc doctrinam, quòd motus fiat cum ſucceſſione temporis, & proindè diſcurſum fieri taliter: quoniam eſt quidam motus mentalis, tranſiens à præmiſſis, vt à termino à quo, ad concluſionem, tanquam ad terminum *ad quem*. Reſpondendum eſt ſucceſſionem eſſe tantùm intrinſecam motui corporali, non verò ſpirituali motui: vnde, licèt fiat quędam ſucceſſio temporis in conſtructione, & diſpoſitione præmiſſarum; habita tamen cognitione præmiſſarum benè diſpoſitarum, ſimul tempore requiritur cognitio concluſionis; modò ceſſent obſtacula ex parte intellectus.

Obijcies poſtea præmiſsas eſse cauſam materialem concluſionis, ſed *cauſa materialis præcedit tempore compoſitum*: ergo, & præmiſsæ concluſionem. *Reſp.* minorem eſse veram, ſi cauſa materialis non ſit ſimul cauſa effectrix; vt in propoſito, vbi præmiſsæ ſunt cauſæ efficientes, & materiales concluſionis, vt probauimus. *Deindè*, ſi ſit aliqua ſucceſſio temporis, hoc poteſt concedi de præmiſſis non applicatis ſecundùm formam

ſyl-

ſyllogiſticam, negatur verò de præmiſſis benè diſpoſitis & applicatis ad concluſionem. *Quod ſi intellectus noſter dicatur* non poſse attingere plura, vt plura ſunt, ex Ariſtotele 2. topic. cap. 9. *Contingit plura ſcire cogitare autem non:* hoc verum eſt, quando illa non habent ordinem & habitudinem inter ſe; falſum verò, quando habent aliquam inter ſe connexionem, vt in propoſito.

QVÆSTIO XIII.

Quanam ſint præcognoſcenda, vt Intellectus aſſentiatur Concluſioni.

IN proponendo hanc quæſtionem non ſequimur ordinem Ariſtotelis, quandoquidem Philoſophus de præcognitionibus agit initio *lib. 1. Poſt. Analyt.* quem incipit per hoc axioma. *Omnis doctrina & omnis diſcipline fit ex praexiſtente cognitione.* Nos autem, qui maioris perſpicuitatis gratia aliter diuiſionem fecimus de tertia parte noſtrę Logices; hic traſponere debuimus quæſtionem de præcognitione: cùm illa referatur ad cognitionem concluſionis, de qua loquuti fuimus in antecedentibus quęſtionibus. Vt autem ſciatur, quid præcognoſcendum ſit, vt intellectus præbeat aſsenſum concluſionis ex deductæ pręmiſſis.

Notandum eſt primo pręcognitionem iuxta explicationem nominis nihil aliud eſse, quàm *præcedentem cognitionem*. Propriè autem & ex natura rei, vt ſumitur ab Ariſtotele, eſt cognitio, quę alteram cognitionem ita antecedit, vt ad eam acquirendam quodammodo requiratur. Præcognitio ſic ſumpta triplex eſt, Præparans. Dirigens, & Efficiens. *Præparans* eſt cognitio à ſenſibus excerpta, quę ad cognitionem intellectiuam diſponit, *nihil* enim *eſt in intellectu*, quod *prius non fuerit in ſenſu*. *Dirigens* eſt pręcognitio, quà intellectus cognoſcit prędicatum & ſubiectum propoſitionis probandę: ita quod, ſi aliquis velit probare: *lapidem eſse corpus:* debeat prius intelligere, quid ſint *corpus* & *lapis*. *Efficiens* eſt illa, qua cognoſcitur id, ex quo infertur concluſio probanda, qualis eſt cognitio pręmiſsarum reſpectu concluſionis.

Notandum 2. Rurſus diuidi Præcognitionem in pręcognitionem, *an res ſit*, ſeu quod ſit, vel actualiter

vel

vel potentialiter; & in præcognitionem, *quid ſit res* ſecundùm nomen,vel ſecundùm rem. De præcognitione autem ſumpta illo vel iſto modo procedit Ariſtoteles, dum dicit inchoando librum primum poſteriorum analyticorum, quòd *omnis doctrina, & omnis diſciplina fiat ex praexiſtente cognitione.* Vbi non agit de cognitione Dei, Angeli, vel belluarum; nec etiam de ſcientia infuſa; quæ à Deo reuelante pendet, vt *cognitio fidei*; ſed tantùm loquitur de cognitione naturali, quæ ab homine acquiritur naturaliter per diſcurſum. Nam cognitio ſenſus exterioris non requirit antecedentem cognitionem; ſed cognitio ſenſus interioris, qualis eſt imaginatio, requirit ſenſus exterioris cognitionem præſentem vel præteritam. Sic etiam cognitio intellectualis requirit cognitionem præuiam ſenſus exterioris, & interioris; quia vt diximus, *nihil eſt in intellectu, quod non fuerit prius in ſenſu.*

Notandum 3. Cognitionem quandam intellectualem requirere aliquando aliam præuiam cognitionem; ſed hoc debet tantùm intelligi de ſecunda, & de tertia mentis operatione, non verò de prima. Cùm enim prima mentis operatio ſit cognitio ſimplex, non indiget alia cognitione, niſi cognitione ſenſitiua; quandoquidem illa eſt ſimplex, & apprehenſiua mentis cognitio. Secunda mentis operatio, quę conſiſtit in iudicio, quod facit intellectus de propoſitione, indiget præcognitione mentali ſubiecti, & prædicati; quia non poteſt intellectus iudicare de veritate aut falſitate propoſitionis, niſi cognoſcat terminos illius. Tertia mentis operatio requirit etiam aliam cognitionem præuiam, nempè præmiſſarum; ideò enim appellatur diſcurſus, quia per eam intellectus ab vno currit ad aliud, nempè à cognitione præmiſſarum ad cognitionem concluſionis.

Notandum 4. Sic ordinandas eſſe præcognitiones intellectiuas, & ſenſitiuas, vt cognitio, quę fit per tertiam mentis operationem, præſupponat cognitionem, quæ fit per ſecundam mentis operationem; vt cognoſcatur enim, quòd concluſio benè inferatur ex præmiſſis, præmiſſæ debent præcognoſci. Cognitio, quæ fit per ſecundam mentis operationem, prærequirit cognitionem factam per primam operationem mentis; quandoquidem intellectus non poteſt iudicare de veritate aut falſitate propoſitionum, niſi cognoſcat terminos. Cognitio tantùm, quæ fit per primam mentis operationem,

nem, ideò vocatur prima; quia priorem operationem mentis non agnoſcit, vnde dicitur ſimplex mentis apprehenſio: præexigit tamen cognitionem ſenſitiuam internam: agit enim Intellectus ſuper phantaſmata, quæ recipiuntur in ſenſu communi, & tranſeunt ad imaginationem. Cognitio denique ſenſitiua interna præexigit cognitionem ſenſitiuam externam, & in hac ſtatur; quæ fit per immiſſionem ſpecierum ſenſibilium ab obiectis immiſſarum in ſenſus externos.

CONCLVSIO PRIMA.

DVæ ſunt præcognitiones, & tria præcognoſcenda, vt intellectus poſsit aſſentiri concluſioni. Sic Scotus 1. poſter. quæſt. 4. poſt Ariſtotelem eiuſdem lib. cap. 1. Præcognitiones illæ ſunt, *quod res ſit*, & *quid ſit res*; eodem modo, quem explicuimus in annotatione ſecunda. Precognoſcenda verò ſunt *ſubiectum* concluſionis, *prædicatum* eius, ſeu paſſio; vt ait Ariſtoteles, & *principia* ſeu præmiſſæ.

Probatur prima pars. Quia, vt per demonſtrationem ſciamus aliquam rem eſſe talem vel talem, debemus prænoſcere *an ſit*, & *quid ſit*; ideſt, debemus antea ſcire, vtrum exiſtat, vel ſaltem exiſtere poſſit, & poſtea cognoſcere debemus, *quid ſit*; ſeu quænam ſit eius natura, & quidditas, abſque enim talibus præcognitionibus ſubiecti nihil poteſt dici de illo, nec affirmari aut negari. *Quod ſi dicatur* tria aſſignari precognoſcenda: ergo tres debere numerari præcognitiones, Subiecti, prædicati, & Præmiſſarum; quę ſunt tria præcognoſcenda: Negatur conſequentia, quia pręcognitio *quid ſit*, applicatur tum prędicato, tum ſubiecto; ſicut, & præcognitio *an ſit*, & proinde quandoquidem eadem pręcognitio attribuitur diuerſis præcognoſcendis, debent eſſe plura pręcognoſcenda, quàm præcognitiones.

Probatur ſecunda pars: Præcognita ſeu præcognoſcenda ſunt ea, quorum cognitio debet anticipari ad cognoſcendam concluſionem; ſed illa ſunt tria hæc, quæ enumerauimus; ſcilicet ſubiectum concluſionis, prædicatum eiuſdem, & principia ſeu præmiſſę ex quibus elicitur: ergo ſunt tria præcognita ſeu præcognoſcenda. V. G. Siquis vellet ſcire hanc concluſionem, ergo *omnis homo eſt riſibilis* deberet primò cognoſcere,

quid

quid ſit homo, poſtea quid ſit eſſe riſibilis, ac denique has præmiſſas: *omne rationale eſt riſibile*; ſed *omnis homo eſt rationalis*, & ſic ſunt tria præcognita. *Si quis dicat*, Præcognitiones, & Præcognita ſunt abſtractum & concretum; ſed non poſſunt eſſe plura concreta, quàm abſtracta, quia abſtractum denominat concretum: ergo, ſi ſint tantùm duæ denominationes,ſeu duo abſtracta; ſic erunt tantùm duo denominata, ſeu concreta, & proindè tantùm duo præcognita, quia ex alia parte concluſionis ſunt tantùm duæ præcognitiones. *Reſp.* quando forma denominans eſt intrinſeca,tot reuerà ſunt concreta, quot abſtracta, & non plura; vnde, quot ſunt alba, tot ſunt albedines: vbi verò forma denominans eſt tantum extrinſeca, vt in propoſito; aliquando multiplicantur concreta, licèt abſtractum denominans non multiplicetur: vnde aliquando ſunt plura obiecta viſa, & vna tantùm viſio. *Si quis dicat*, medium debere etiam præcognoſci, & ſic erunt quatuor præcognita. *Reſp.* Illud præcognoſci per cognitionem præmiſſarum, in quibus ordinatur.

CONCLVSIO SECVNDA.

D*E præmiſſis, quæ ab Ariſtotele vocantur principia, debet præcognoſci quod ſint*, id eſt, quod ſint vera; ſic Scotus cum Ariſtotele 1.*poſt. qq.* 5. 6. *&* 7. Principia enim ſunt cauſa concluſionis; & ſic veritas & certitudo concluſionis pendet à veritate præmiſſarũ, proindèque vt cognoſcatur concluſionis veritas, debet præcognoſci, quod pręmiſſæ illius ſint veræ.

De ſubiecto debet præcognoſci,*quod ſit*, & *quid ſit*. *Primò* debet præcognoſci de ſubiecto,*quod ſit*, ſeu actuale, ſeu poſſibile: ſubiectum enim, ſeu obiectum ſcientiæ, eſt vniuerſale, & neceſſarium: vniuerſale autem abſtrahit ab omni exiſtentia, cum exiſtentia ſit contingens, ac proinde ſufficit, quod de ſubiecto præcognoſcatur poſſibilitas. *Secundò* debet præcognoſci de ſubiecto, *quid ſit*; videlicet ſecundùm rem, & naturam, quia definitio ſubiecti eſt medium ad probandam concluſionem: & ſic de ſubiecto debet precognoſci *quod ſit*, & *quid ſit* quod intelligi debet de *quid rei*.

De prædicato, quod ab Ariſtotele vocatur *paſſio*, quia paſſio verificatur communiter de ſubiecto; debet præcognoſci, *quid nominis*, ſiue quid ſignificetur vocabu-

cabulo prædicati; vt volunt Ariſtoteles, & Scotus locis pręcitatis: *Fieri enim nequit, vt aliquid oſtendatur de aliquo, ſi eius nomen ignoretur*. Ignorato enim nomine oportet rem ignorari, quę ſignificatur per nomen; vt innuit Scotus *quæſt.4.huius libri*.

Quia Ariſtoteles inchoauit librum primum Poſteriorum Analyticorum per hoc axioma, *Omnis doctrina & omnis diſciplina fit ex præexiſtente cognitione*; ex hoc conijci poſſet, quod doctrina, & diſciplina diſtinguerentur inter ſe: ſed à parte rei non diſſident reuera ab inuicem, ſed tantum ratione, & diuerſo reſpectu; ita quod vna, & eadem ſcientia dicatur doctrina, quatenus à Doctore procedit, ſiue voce, ſiue ſcripto, & nuncupetur diſciplina, quatenus recipitur in diſcipulo: vnde Ariſtoteles *3.Phyſic.cap.6.* ait *doctrinam, & diſciplinam eſſe eandem ſcientiam*.

QVÆSTIO XIV.

Quodnam ſit Medium Demonſtrationis potiſſimæ.

PEr Demonſtrationem potiſſimam nō intelligitur demonſtratio aliqua, quæ diſtinguatur à demonſtratione à priori; ſed quia demonſtratio à priori poteſt fieri per quatuor genera cauſarum, nempè per cauſam Efficientem, Materialem, Finalem, & Formalem: Iſta vltima, quia eſt omnium perfectiſſima, quoniam fit per nobiliorem cauſam, nempè per formalem, quæ dat eſſe perfectum rei; ideò dicitur *demonſtratio potiſſima*: De hac autem demonſtratione potiſſima quæritur quodnam ſit medium illius.

Zabarella *lib.2.* probat quodlibet genus cauſæ eſſe medium demonſtrationis potiſſimę. Auerroes, Albertus, & Ægidius aſſerunt medium demonſtrationis potiſſimæ eſſe definitionem prædicati, ſeu paſſionis. Scotus verò *1.poſt.quæſt.56.* à quo non diſcrepat ſanctus Thomas, affirmat medium demonſtrationis potiſſimæ eſſe definitionem ſubiecti.

CONCLVSIO.

MEdium *demonſtrationis potiſſimæ eſt definitio ſubiecti*, ita quod quando aliquis vult probare ho-

mi-

minem eſse riſibilem, definit ipſum hominem dicendo; *animal rationale eſt riſibile*; ſed *homo eſt animal rationale*: ergo *homo eſt riſibilis*. Vbi apparet, quòd probetur riſibilitas de homine per definitionem ipſius hominis. Ratio huius eſt, quia quod eſt proxima & immediata cauſa, cur prædicatum conueniat ſubiecto, illud eſt *medium demonſtrationis potiſsima*; ſed definitio ſubiecti eſt cauſa maxima & immediata, cur prędicatum conueniat ſubiecto: ergo definitio ſubiecti eſt medium demonſtrationis potiſſimæ. Minor probatur ex hoc, quòd cauſa cur homo ſit riſibilis eſt, quia eſt *animal rationale*; vt patet.

Confirmatur concluſio vlteriùs. Vel definitio ſubiecti eſt medium demonſtrationis potiſſimæ, vel definitio prædicati; ſed definitio prædicati non eſt talis: ergo hoc debet dici de definitione ſubiecti. Minor, quę eſt Scoti loco pręcitato, probatur. Illud non eſt medium demonſtrationis potiſſimę, quo cognito inquiritur propter quid *prædicatum*, ſeu *paſſio*, inſit ſubiecto; quia demonſtratio, de qua loquimur, procedit ex *primis & immediatis*; ſed cognita paſſione per definitionem ſui v. g. cognita riſibilitate per definitionem, vlterius inquiritur, propter quid conueniat homini; non ſufficit enim, quòd cognoſcatur riſibilitas, vt quis ſciat hominem eſse riſibilem, ergo definitio paſſionis ſeu prædicati non eſt medium demonſtrationis potiſſimę: ergo ſupereſt; vt medium demonſtrationis potiſſimę ſit definitio ſubiecti; nec aliquid perfectius probat hominem eſse riſibilem, quàm definitio ipſius hominis, qui eſt ſubiectum, dicendo ſcilicet, *animal rationale eſt riſibile*; ſed *homo eſt animal rationale*: ergo *homo eſt riſibilis*.

Obijcies, demonſtratio perfectiſſima procedit ex immediatioribus & prioribus, vt prædiximus in hoc capite, ſed paſſio immediatiùs prædicatur de ſua definitione, quam de definitione ſubiecti: ergo medium demonſtrationis eſt definitio prædicati, ſeu paſſionis. Probatur minor ex hoc, quod, ſi quis vellet probare hominem eſſe riſibilem, diceret; *capax ridendi eſt riſibilis*; ſed *homo eſt capax ridendi*: ergo *homo eſt riſibilis*. Vbi probatur de homine, quod ſit riſibilis, per capacitatem ridendi, quę eſt paſsio ſeu prædicatum, & ſic definitio prędicati, & non ſubiecti, eſt medium demonſtrationis potiſſimæ. *Reſp.* neg. min. quia nihil im-

immediatius eſt homini, quàm illius definitio. Ad probationem minoris dicendum eſt, quòd eſſe riſibilis, & capax ridendi ſit idem à parte rei: proindeque, ſi quis vteretur definitione prædicati ſeu paſſionis, ad illam probandam de ſubiecto, probaret idem per idem, quod eſt incongruum.

Quia diximus in annotatione, quòd demonſtratio à priori poſſit fieri per quatuor genera cauſarum, quandoquidem demonſtratio à priori eſt demonſtratio per cauſam: Non erit ingratum forſan, ſi adducamus exempla demonſtrationum, quæ fiunt in quatuor cauſarum generibus. Primò ergo, in genere cauſę efficientis poteſt fieri hic ſyllogiſmus; *quod procedit ex cauſa efficiente perfecta perfectum cenſetur*, *ſed homo efficitur à Deo*, *qui eſt perfectiſsimus*: ergo *homo perfectus eſt in genere ſuo*. In genere cauſæ materialis, hoc argumentum conſtrui poteſt; *quidquid habet materiam*, *eſt corruptibile*; ſed *homo habet materiam*: ergo *eſt corruptibilis*. In genere cauſæ finalis, hæc confici poteſt argumentatio; *quidquid fit ob bonum finem, bonum eſt*; ſed *medicina componitur ob bonum finem*: ergo *ipſa eſt bona*. Tandem, in genere cauſæ formalis hęc demonſtratio effici valet; *quidquid habet animam*, *vegetat*; ſed *arbor habet animam*: ergo *arbor vegetat*. Ex his quatuor demonſtrationibus in quadruplici cauſarum genere compoſitis, quarta; quę eſt per cauſam formalem, eſt perfectior, & ſic propter hoc vocatur *potiſsima demonſtratio*: de qua quęſiuimus in prętenti quęſtione, quodnam ſit medium illius, & reſoluimus ipſum eſſe definitionem ſubiecti.

QVÆSTIO XV.

Vtrum in Demonſtratione debeant admitti Circulus, & Regreſſus.

PEr *circulum* intelligitur *tranſitus ab eodem ad idem*. Sicut enim apud mathematicos circulus initium capit ab illo puncto, in quod redit; ſic circulus in demonſtratione eſt reditus ab eodem ad idem: vt cùm à præmiſſis ad concluſionem probandam, & viciſſim; concluſione ad probandas pręmiſsas iteratur demonſtratio, & talis ſyllogiſmus appellatur ab Ariſtotele ſyllogiſmus circularis 1. *poſt. capit.* 3. *Regreſſus* verò *eſt progreſſus ab effectu ad cauſam*, & *à cauſa ad effectum*

vt

vt ſi demonſtretur hominem eſſe rationalem, quia eſt *riſibilis*, & viciſſim eſſe *riſibile*, quia eſt *rationalis*.

CONCLVSIO.

A*Dmitti poteſt Regreſſus, reÿci debet Circulus.* Sic Scotus 2. *Priorum quaſt.* 4. Quod confirmat *in* 1. *diſt.* 28. *quaſt.* 3. Primum patet, quia in regreſſu probatur cauſa per effectum, & effectus per cauſam: ſed hoc effici poteſt, quandoquidem in demonſtratione *à poſteriori* probatur cauſa per effectum, & hominem eſſe rationalem, quia eſt *riſibilis* aut *ratiocinatur*; & in demonſtratione *à priori* oſtenditur effectus per cauſam, & hominem eſſe riſibilem, quia *rationalis* eſt: ergo admitti poteſt regreſſus.

Secundum euidens eſt in *abſolutis*, licèt ſit falſum in *relatiuis*. In abſolutis, inquam, non poteſt admitti circulus, quia per circulum probatur concluſio per præmiſſas, & præmiſſæ probantur per concluſionem in eodem genere demonſtrationis; ſed in abſolutis fieri nequit, vt præmiſſę ſint cáuſa concluſionis, & concluſio cauſa præmiſſarum; quandoquidem vnum non eſt cauſa ſui ipſius: ergo in abſolutis non poteſt circulus admitti. In relatiuis tamen circulus non videtur impoſſibilis, quia filiatio eſt cauſa paternitatis, & paternitas eſt cauſa filiationis, ſaltem impropria.

Obijcies vnum poſſe eſſe cauſam ſui ipſius in eodem genere cauſæ; quia imber ex nube cadens eſt cauſa materialis vaporis, qui deinde abſtractus calore ſolis eſt cauſa nubis, & imbris ex ea cadentis. *Reſpondeo* imbrem vltimum, qui fit ex vapore prioris nubis reſolutæ & denuò aſcendentis, & cadentis iterùm, non eſſe eundem numero cum priori imbre antea lapſo ſuper terram, & ſic non poteſt fieri circulus vniformis.

CAPITVLVM SECVNDVM.

De effectu Demonſtrationis.

QVæ hactenus tradita ſunt de ſyllogiſmo in communi in præcedenti capitulo, & de Syllogiſmo demonſtratiuo in capitulo præſenti; eadem ſunt cum illis omnibus, quæ tradidit Ariſtoteles in quatuor libris Analyticorum. In duobus enim prioribus agit de analy-

analyſi ſyllogiſmi in ſe, tum penes materiam, tum penes formam; quod fecimus in præcedenti capitulo loquentes de ſyllogiſmo in ſe & de principijs eius, tum materialibus, tum formalibus. Sicut etiam in duobus poſterioribus libris Analyticorum differit philoſophus de demonſtratione, ſeu de ſyllogiſmo demonſtratiuo; in primo loquens de præcognitionibus & de præcognitis, & in vltimo de materia demonſtrationis; oſtendens demonſtrationem debere eſse *ex veris, certis, neceſſarijs, prioribus, notioribus, & cauſis concluſionis*; hoc idem tradidimus in ſectione præcedenti. Supereſt ergo vt cum eodem Ariſtotele agamus de effectu demonſtrationis, qui eſt ſcientia; quandoquidem, vt ipſemet ait. 1. poſt. cap. 2. *demonſtratio eſt ſyllogiſmus faciens ſcire*; quod vtique fit in capitulo iſto.

QVÆSTIO PRIMA.

An detur ſcientia.

EX antedictis in proœmio Logices ſunt quinquè habitus intellectus, nempè Intelligent.a, Sapientia, Scientia, Prudentia, & Ars. Cùm enim per habitum ſeu virtutem intellectualem intelligatur habitus circa verum occupatus; proinde dici poteſt, quòd ſint quinque habitus intellectus, cùm quinque modi veritas obtineri poſſit. Aliquando enim veritas eſt de ſe ita euidens, vt propriâ ſuà perſpicuitate conuincas intellectum; vt patet in primis principijs: & circa tales veritates verſatur *intelligentia*, ſeu habitus principiorum. Aliquando veritas deducitur ex principijs altiſſimis, & reſpectu horum eſt *ſapientia*. Aliquando deducitur veritas ex principijs magis particularibus & ordinarijs; & circa talia principia *ſcientia* occupatur. Aliquando veritas reſpicit agibilia, quando ſcilicet rectè iudicamus aliquid eſse agendum vel non agendum; & circa illam verſatur *prudentia* tandem eſt alia veritas in factibilibus, qua iudicamus per certas regulas, quomodo ſit diſponenda materia & forma, v.g. ligna & lapides ad conſtruendam domum; & circa talem veritatem tendit ars.

Quando diximus, quòd Ars occupetur circa materiam externam, hoc intelligitur particulariter de arte propriè ſumpta, quę eſt mechanica; & diuiditur i

ſeptem generales, quæ hoc verſu comprehenduntur.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Hęc ſeptem ſic debent explicari, vt *rus* ſignificet agriculturam, *nemus*, artem venatoriam; *arma*, militarem, *rates*, nauticam; *vulnera*, chirurgicam; *lana*, textrinam, vel ſutoriam; *faber*, fabrilem, ſiue in auro, ſiue in argento, ferro, aut alijs metallis. Sub his tribus generalibus infinitæ comprehenduntur, ſed quia vix numerari poſsent: dicam tantum Alias eſse propter neceſſitatem, vt coquinaria, piſtoria, fabrilis, &c. Alias propter commoditatem vitæ, vt nauigatoria, mercatoria, &c. Quędam ad vitam poliendam & defendendam; vt militaris, grammatica, rethorica, &c. quæ ſunt ex liberalibus; quędam denique ad ſolas delicias vitæ, vt pictoria, ſaltatoria, cythariſtica, &c.

Quantùm ad artes liberales, ſeptem pariter numerantur ab illis qui logicam inter illas collocant, qui verſu ſequenti continentur.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra.

Quæ vocabula denotant grammaticam, rhetoricam, logicam, arithmeticam, muſicam, geometriam & aſtrologiam.

Quantùm ad ſcientiam, de illa eſt triplex opinio. *Primò* enim Platonici dicentes, animas longè ante corpora fuiſse à Deo creatas cum ſcientijs omnibus, antequam infunderentur in corpora, tenebant nullum dari ſcientiam acquiſitam, reminiſcentiam ſolummodo admittentes, quatenus ea, quorum cognitionem videbantur acquirere in hoc mundo, dicebant eſse actum illius ſciētię, quam Deus illis infuderat antequam animę fuiſsent in corpora infuſę. *Secundò*, Pyrronici, ſeu Sceptici ſuſtinebant nil penitus ſciri, quia intellectus pendet in ſua operatione à ſenſibus, qui cum fallaces ſint in apprehenſione & repręſentatione obiectorum, nequeunt producere ſcientiam, quæ eſt cognitio certa. *Tertiò*, Peripatetici, quorum princeps fuit Ariſtoteles, docent merito nullam dari ſcientiam nobis congenitam, ſed illam comparari poſſe ſtudio & induſtria.

CONCLVSIO PRIMA.

D*Atur ſcientia* contra Academicos. *Primò*, quia datur inclinatio ſciendi & cognoſcendi res certò

&

& infallibiliter per cauſas: ſed talis inclinatio non debet eſſe fruſtranea, quandoquidem Deus & natura nihil moriuntur fruſtra: ergo colligitur exiſtentia ſcientiæ ex tali inclinatione, quam habet intellectus ad cognoſcendum res ita perfectè, vt illi non remaneat vlla formido falſi. *Secundò*, quia *datur cognitio certa, & euidens rei neceſsaria per propriam cauſam*, vt cum cognoſcimus hominem eſſe riſibilem per rationalitatem, & cœlos eſſe corpora mobilia; quia ſunt corpora naturalia: ergo datur ſcientia. *Tertiò*, quia Academici, qui ſcientiam negant; vel ſciunt certò & infallibiliter, nullam dari ſcientiam de quo dare poſſunt rationem; vel hoc non cognoſcunt: ſi autem hoc cognoſcant, habent ſcientiam, quia talis eorum cognitio eſt certa, infallibilis, & per cauſam: ſi non cognoſcant, à ratione prorſus alieni videntur; cùm ſine cognitione negent, quod tot doctores aſtruunt.

Obijcies, omnis cognitio noſtra deriuatur à ſenſibus iuxta Ariſtotelem, lib. de ſenſu & ſenſato, vbi dicit, *nihil eſt in intellectu, quin priùs fuerit in ſenſu*; ſed ſenſus ſunt fallaces, vt experimur de viſu, qui baculum in aqua iudicat fractum; & ſolem in cœlo eſſe pedalem: ergo non poteſt dari ſcientia, quę eſt cognitio certa. *Reſp.* ſenſus aliquando eſſe fallaces, vel propter nimiam diſtantiam, vt patet de ſole pedale apparenti; vel propter medium deceptorium oculos interdum fallens, vt conſtat de baculo, qui fractus apparet in aqua, & de obiectis, quę nigra aut rubra apparent, propter vitrum interpoſitum, quod nigrum aut rubeum eſt: non tamen ſemper ſenſus ſunt fallaces, quando ſcilicet corriguntur ab intellectu, qui iudicat de indiſpoſitione medij, vel de diſtantia obiecti. Ob hoc Tertullianus optimè dicit libro de anima *eos multum detrahere D. prouidentiæ, qui ſenſibus omnem fidem & veritatem negant*; ex hoc enim ſequeretur D. prouidentiam nobis defuiſſe, ſi tam fallaces veritatis tribuiſset internuntios.

Obijcies, omnia quæ ſunt in mundo ſunt mutabilia & in fluxu perpetuo; vt iterùm aiunt Academici: ergo nulla poteſt haberi ſcientia. *Reſp.* antecedens eſſe verum de rebus ſecundùm exiſtentiam ſpectatis & ſingularibus; falſum verò de rebus vniuerſalibus & ſecundùm eſſentiam conſideratis: quę ſunt prorſus fixæ & immutabiles, & de quibus proinde poteſt haberi ſcientia. *Dices*, quæ ſciuntur, debent demonſtrari; ſed princi-

pla demonſtrari nequeunt; quia ſunt immediata, & ſi demonſtrarentur, hoc eſſet per alia principia; & iſta per alia, & ſic in infinitum: ergo nihil ſciri poteſt. *Reſp.* non omnes veritates quæ ſciuntur, eſſe principia; ſed multæ ſunt ſub principijs, de quibus haberi poteſt ſcientia; quia tales poſſunt demonſtrari per prima principia: illa autem prima principia non ſciuntur per demonſtrationem, ſed per alium habitum intellectus, qui vocatur *intelligentia*, ſeu habitus principiorum.

CONCLVSIO SECVNDA.

SCientia, quam probauimus dari, *non eſt nobis congenita*; vt voluerunt Platonici: *ſed eſt ſtudio & labore acquiſita*, vt Peripatetici tenent. Sic Scotus 1. *poſt. qq.* 1. 2. & 3. qui ſequitur Ariſtotelem 1. *poſt. tex.* 4. Primò quia falſo dogmati nituntur; quòd ſcilicet ante corpora productæ fuerint animæ cum omnium rerum notitia, quam deinceps amiſerunt contagione corporis. Contra tales enim pronuntiat concilium Braccarenſe *cap.* 6. dicens nec animas fuiſſe priùs creatas à Deo, nec peccaſſe priùs, quàm in funderentur in corpora; imò, vt ait doctor noſter in 3. diſt. 17. quæſt. 1. *Deus infundendo creat, & creando animas infundit*: ergo cum animæ non fuerint creatæ ante corpora, proinde ſcientiam congenitam non habuerunt; ſed illa tantùm ſibi vendicant, quam docente præceptore, aut præeunte lectura, acquirunt.

Secundò, quia cum recordamur alicuius rei, non tantùm eam ſcimus, ſed & reminiſcimur nos aliquando illam ſciuiſſe; ſed nemo comparans ſibi ſcientias recordatur illas habuiſſe antea, quia eadem ratione poſſet recordari ſe aliquando fuiſſe extra corpus, quod falſum eſt: ergo ſcientię quas habemus non ſunt ſolummodò reminiſcentia. *Tertiò*, quia poſita ſcientia Platonis, ſequeretur cæcum natum poſſe philoſophari de coloribus. Quoniam enim ſpecies quæ ſunt in phantaſia ſunt in motu continuo, & intellectus nunc ſuper illam operatur, nunc ſuper iſtam, ex aliqua occaſione fieri poſſet quòd intellectus cæci nati ageret ſuper ſpecies colorum, quas Deus illi infundiſſet cum alijs ſcientijs, & ſic cæcus natus poſſet ratiocinari de coloribus, quod eſt abſurdū.

Obijcies cùm Platonicis, quod nunc cognoſcimus ſtudio, aut priùs erat cognitum, aut incognitum; ſi

cognitum, fruſtra eius cognitionem inquirimus: ſi incognitum, illud etiam quærimus fruſtra; quia licèt nobis occurrat, non cognoſcemus: ſicut, nec ille, qui fugitiuum ignotum inſequitur. Hoc argumentum ſibi proponit Ariſtoteles, & ſoluit 1. *poſt. cap.* 1. dicens: quòd quando per ſtudium volumus ſcire aliquid, illud quod quęrimus, non eſt nobis euidenter notum, aliàs non quæreremus illius cognitionem: non eſt etiam nobis abſolutè ignotum, *quia* in caſsum laboraremus quid quęrimus neſcientes; ſed eſt nobis confuſè notum, inquit Ariſtoteles, & ideò laboramus, vt obtineatur illius certa, euidens & infallibilis cognitio; quæ eſt ſcientia: & ſic ſcientia, quam quærimus, non eſt reminiſcentia, ſed de nouo acquiritur labore & induſtria.

QVÆSTIO II.

Quid ſit Scientia.

NOmen Scientię tripliciter vſurpatur, latiſſimè nimirum, latè, & propriè: ſcientia *latiſſimè* ſumitur pro quocunque actu intellectus, quo quis iudicat propoſitionem eſse veram vel falſam; ſiue actus ille ſit diſcurſiuus, ſiue non, ſiue certus, aut incertus; ſiue obſcurus, aut euidens: & hoc modo opinio, fides humana & diuina appellantur ſcientia. Scientia *latè* ſumitur, pro cognitione certa & euidenti, non tamen per diſcurſum habita, ſed per ſolam terminorum apprehenſionem: & ſic *intelligentia*, ſeu habitus principiorum, quo cognoſcuntur prima principia, ſæpiùs *ſcientia* vocatur ab Ariſtotele. Scientia *propriè* accipitur, pro notitia certa & euidenti per demonſtrationem genita, vt explicabitur in concluſione; ſed antea *notandum eſt* certitudinem & euidentiam in hoc diſtingui, quòd certitudo ſe teneat ex parte intellectus firmiter adhærentis obiecto: euidentia verò ſe tenet ex parte obiecti clarè repræſentati potentiæ per ſuam ſpeciem. Quidquid eſt euidens, eſt etiam certum, ſed omne certum non eſt euidens, quandoquidem quæ creduntur fide diuina, ſunt quidem certa; ſed euidentia non ſunt.

CONCLVSIO.

QVia ſcientia eſt habitualis, vel actualis, ideò duplici etiam definitione explicari debet. Scientia ergo *habitualis* eſt *habitus inclinans intellectum ad aſſentiendum concluſioni certæ, vera, & euidenti, per propriam cauſam*. Ex quo patet, quòd ſcientia ſit de genere qualitatis, & de prima ſpecie habitus. Hæc vox igitur, *habitus*, in definitione præcedenti tenet locum generis; quia in illo conueniunt intelligentia, Sapientia, Prudentia, & ars, cum ſcientia. Reliquæ particulæ definitionis tenent locum differentiæ; & ſic præallata definitio legitimè applicatur ſcientię habituali; quandoquidem nihil habet redundans aut deficiens.

Scientia actualis ex Ariſtotele 1. *poſt. cap.* 2. definitur *cognitio rei per cauſam*. Sed quia hæc definitio non continet diſtinctè omnes conditiones requiſitas ad rationem ſcientiæ propriè ſumptæ; ideò Doctor noſter philoſophi interpres fideliſſimus *qq.* 1. & 3. *eiuſdem libri*, definitionem præcedentem accuratè explicat dicens, quòd ſcientia actualis ſit *cognitio certa & euidens rei neceſſariæ per propriam cauſam parta per diſcurſum ſyllogiſticum*. Hæc definitio, ſicut & præcedens ex hoc apparet legitima; quòd in ea aſſignentur genus, nimirum cognitio; & differentia, quæ continetur in cæteris particulis, in quibus nihil ſuperflui aut diminuti continetur.

Scientia dicitur primò *cognitio*, per quòd denotatur, ſcientiam eſſe actum intellectus, & genus præallatæ definitionis, in quo conuenit cum errore, opinione, & fide; quæ tamen non ſunt ſcientia. Dicitur 2. *vera*, ad diſtinctionem erroris; qui eſt cognitio falſa. Dicitur 3. *certa*, ad diſtinctionem opinionis, quæ aliquando certa eſt: ſed ſemper manet dubia. Dicitur 4. *euidens*, ideſt, cognitio rei euidentis; & in hoc diſtinguitur ſcientia à fide, quę eſt vera & certa; nunquam tamen euidens. Dicitur 5. *rei neceſſariæ*, ad diſtinctionem Prudentiæ, quæ verſatur circa mores humanos componendos hic & nunc; qui mores in particulari ſunt contingentes. Dicitur 6. *per cauſam*, ad diſtinctionem intelligentiæ, quæ habetur ex ſola cognitione terminorum. Additur denique *parta per diſcurſum ſyllogiſticum*; quia non ſufficit, quòd allegetur cauſa alicuius rei, vt de illa habetur ſcientia; ſed requiritur

vt cauſa coniungatur ſyllogiſticè cum effectu: hoc eſt, vt præmiſſæ iungantur cùm concluſione in forma ſyllogiſtica; aliàs talis cognitio, quæ ſine hac conditione haberetur fortè per cauſam, non tamen eſſet vera ſcientia; cùm ſcientia propriè ſumpta ſit concluſio ſyllogiſmi demonſtratiui, ſeu potiùs cognitio concluſionis habita per ſyllogiſmum demonſtratiuum.

Obijcies, prima principia ſciuntur: ſed prima principia non ſciuntur per cauſam: ergo ad ſcientiam non requiritur, quòd per cauſam habeatur. *Reſpondeo* prima principia intelligi quidem, & cognoſci ab intellectu; non tamen ſciri propriè, propter defectum talis conditionis: vnde dicuntur cognoſci per alium habitum quàm per ſcientiam, nempè per Intelligentiam, quæ ob hoc vocatur habitus principiorum. *Dices* Deus rerum omnium habet ſcientiam; nil tamen cognoſcit per diſcurſum ſyllogiſticum: ergo ruit vltima conditio definitionis. *Reſp.* definitionem noſtram competere tantùm ſcientiæ creatæ, non increatæ; quę cùm ſit perfectiſſima, non patitur diſcurſum; quandoquidem *Deus cuncta intelligit vnico actu*, & non vnum poſt aliud. *Dices* poſſe haberi ſcientiam de re contingenti: vtpotè de eclipſi lunæ, quæ eſt prorſus contingens. *Reſpondeo* talem eclipſim eſſe quidem contingentem in ſe, & quoad exiſtentiam; in ſua tamen cauſa eſt prorſus neceſſaria: quoniam poſita interpoſitione terrę inter ſolem & lunam, eclypſis illa neceſſariò ſequitur. *Dices* de corporibus phyſicis, quæ ſunt mutabilia, ſcientiam non haberi. *Reſp.* de illis haberi ſcientiam, ſecundùm eſſe eſſentię & complexum, ſeu ſecundùm connexionem prędicati ad ſubiectum; non verò ſecundùm eſſe exiſtentiæ, ſeu ſecundum eſſe incomplexum: de tali enim obiecto incomplexo ſcientia dari nequit, excepto Deo, cuius natura eſt ſummè neceſſaria: non obſtante illius ſingularitate.

Quęres, an euidentia ſit de eſſentia ſcientiæ: negant aliqui, vt Canus; affirmant verò alij cum Scoto *quæſt.* 3. *principal.* *prolog.* & 4. *coll.* & longè probabiliùs. Aliàs euidentia non deberet reponi in definitione illius quàm diximus eſſe eſſentialem. Ratio huius eſt, quia prima principia, quę ſunt cauſæ primarię & radicales cuiuſlibet ſcientiæ, ſunt eſſentialiter euidentia; quandoquidem ex ſola apprehenſione terminorum percipiuntur: ergo ſcientiæ ex talibus principijs deductę

ſunt eſsentialiter euidentes; ſi enim cauſa eſt euidens, effectus debet pariter eſse euidens. *Deinde*, quod eſt principium eſsentiale diſtinctiuum vnius ab alio, eſt etiam principium illius conſtitutiuum eſsentiale, vt patet de rationalitate, quæ conſtituit hominem eſsentialiter, quia illum diſtinguit eſsentialiter à bruto; ſed euidentia eſt principium eſsentiale diſtinctiuum ſcientiæ à fide: ergò euidentia eſt principium conſtitutiuum eſsentiale ſcientiæ.

Obijcies, ſcientia ſubalterna eſt vera ſcientia, ſed non eſt euidens per ſe; ſed tantùm per ſcientiam ſubalternantem, à qua deſumit ſuam euidentiam. *Reſp.* ſcientiam ſubalternatam habere euidentiam principiorum, quæ traduntur in ſcientia ſubalternante: vnde ſi quis non haberet, nec poſset habere ſcientiam ſubalternantem, per quam poſset probare principia ſcientiæ ſubalternatæ, talis ſcientia non eſset verè & propriè ſcientia.

Si quæratur, quænam ſit diſtinctio inter certitudinem & euidentiam. Reſponderi poteſt, quòd *certitudo ſit firma adhæſio intellectus alicui obiecto, ob ſolidam & firmam cauſam, aut ob infallibilem authoritatem dicentis*, ſic iſtæ propoſitiones certitudinem habent, *homo eſt riſibilis, quia eſt rationalis; omnes homines reſurgent finaliter, quia hoc reuelauit Chriſtus*. Euidentia verò, præter firmam adhæſionem, addit manifeſtationem veritatis: ob hoc enim dicitur euidentia: quia eſt *clara rei euidentia*. Prima principia abſolutè & ex ſe habent euidentiam, quia ex ſola pronunciatione eorum, mentem præoccupant. Scientia verò habet euidentiam participatiuè, quia cum ex principijs deducat ſuam exiſtentiam; ſic etiam ſuam euidentiam emendicat ab illis.

QVÆSTIO III.

Quotuplex ſit Scientia.

QVia de qualibet re ſciri debet, an ſit, & quid ſit; vt deindè alia cognoſcantur, quæ ex eſsentia ſequuntur, & exiſtentia: ideò inchoauimus hoc capitulum per quæſtionem de exiſtentia ſcientiæ, vbi reſoluimus contra Academicos, quòd detur ſcientia, & contra Platonicos, quòd illa non ſit reminiſcentia, ſed cognitio recens obiectorum, quæ antea ignorabantur. In ſe-

ſecunda quæſtione vidimus, quid ſit ſcientia tùm habitualis, tum actualis; & in iſta quærimus diuiſionem ſcientiæ: quod reſoluet ſequens:

CONCLVSIO.

MVltipliciter diuiditur ſcientia: *Primò ratione ſubiecti* in diuinam, angelicam & humanam. *Prima* ea eſt, quæ reperitur in intellectu D. de qua agunt Theologi in tractatu de diuino intellectu. *Secunda* eſt ea, quæ ſedem habet in Angelis; & diuiditur in *matutinam*, & *veſpertinam*; de quibus in tractatu de angelis ſermonem habuimus. *Tertia* illa eſt, quæ reſidet in intellectu humano; & quæ ſubdiuidi poteſt in *ſcientiam Viatorum*, quam habent homines in hac vita; & in *ſcientiam comprehenſorum*, quam habent beati in cœlo.

Diuiditur ſecundò *ſcientia ratione obiecti in ſpeculatiuam*, quæ ordinatur ad obiectum contemplandum: & in *practicam*, quæ eſt directiua praxis, quam definiuimus in proœmio logices: hæ ſcientiæ in hoc conueniunt, quod vtraque ſit cognitio certa, euidens, & de obiecto neceſſario, per demonſtrationem acquiſita; differunt autem ratione finis & obiecti, quia finis ſpeculatiuę eſt veritas propter ſe cognoſcenda; & practicæ finis eſt veritas cognoſcenda in ordine ad regulandam voluntatem, vel alias potentias externas: vnde Auicenna dicit; *per ſpeculatiuas nos ſcire, vt ſciamus, per practicas verò nos ſcire, vt operemur*.

Diuiditur tertiò ſcientia *ratione dignitatis* in Scientiam Subalternantem, & Subalternatam. *Subalternata*, ſeu quaſi ſub altera ſtans eſt ea, quæ deſumit ſua principia ex concluſionibus ſuperioris ſcientiæ; ita vt concluſiones ſubalternantis ſint principia ſubalternatæ. *Subalternans*, ſeu quaſi alteram ſub ſe tenens, eſt illa ſuperior ſcientia, ex qua inferior ſua principia deſumit. Sic medicina aliqualiter ſubalternatur phyſicæ, & muſica arithmeticę; quia principia iſtarum probantur per illarum principia.

Diuiditur quartò ſcientia *ratione operationis* in Habitualem & Actualem. *Habitualis* eſt habitus ſeu facilitas quædam de genere qualitatis, quæ remanet in intellectu poſt iterationem plurium cognitionum demonſtratarum; & hìc habitus remanet etiam in dormiente: vndè, eſto dialecticus dormiat, non minus

S 5 cen-

cenſetur habere logicam habitualem. *Scientia actualis* eſt actus intellectus, quo, mediante habitu, certò & infallibiliter aſsentimur alicui concluſioni propter eius principia apte diſpoſita in figura & modo.

Diuiditur quintò ſcientia *ratione integritatis* in Totalé & Partialem. *Scientia totalis* eſt cognitio omnium concluſionum, quæ haberi poſſunt de obiecto alicuius ſcientiæ. *Partialis* verò eſt cognitio aliquarum tantùm concluſionum, quę poſsunt haberi de obiecto ſcientiæ alicuius, & non omnium. Sic qui ſciret omnes concluſiones,quę habentur de corpore naturali in phyſica,diceretur habere phyſicam *totalem*: qui verò haberet tantùm aliquas,& non omnes;cenſeretur tantùm phyſicam *partialem habere*.

Diuiditur denique ſcientia *ratione principij*, in Naturalem & Supernaturalem. *Naturalis* eſt ea, quę de rebus naturalibus lumine naturali cognoſcibilibus habetur.*Supernaturalis* verò illa eſt, quę obtinetur per ſupernaturale lumen, vt Theologia; quę fundatur in articulis fidei ſupernaturaliter reuelatis: & diſtribuitur in Theologiam *beatorum*,& *viatorum*; de quibus egimus in proœmio noſtrę Theologię.

Naturalis ſcientia diuiditur in Realem & Rationalem. *Rationalis* eſt, quę reſpicit ens rationis & cenſetur eſse vnica, Logica nimirum; quandoquidem Rhetorica & Grammatica non ſunt ſcientię;licèt reſpiciant ens rationis; nempè ſermonis congruitatem, & ornatum: vnde dici debent *artes ſermocinales*.

Scientia realis ſubdiuiditur in Phyſicam, Mathematicam, & Moralem. *Phyſica* continet Medicinam, *Moralis* verò Politicam, Oeconomicam, & Monaſticam, *Mathematica* diuiditur in *Geometriam*, quę agit de quantitate continua; & *arithmeticam*; quę agit de diſcreta, nempè de numero. Arithmetica continet ſub ſe *muſicam*, quę reſpicit *proportiones numericas*, vt *ſonoras*. Geometria verò continet *Aſtronomiam*, *Coſmographiam*, & alias.

Quæres an diuiſio ſcientię in Practicam & ſpeculatiuam ſit diſtributio *generis in ſpecies*. Non deſunt, qui putent hanc partitionem eſse accidentalem, eamdemq; ſcientiam ſimul poſse eſse practicam & ſpeculatiuam, vt cenſent aliqui de Theologia, Medicina, Logica. Scotus è contra cùm ſuis exiſtimat pręfatam diuiſionem eſse *eſſentialem*, & per differentias *quidditatiuas* tra-

ditam; quod vt ſciatur clariùs, repetendum eſt ex initijs Logicæ, quòd, illa ſcientia ſit practica, quæ praxim dirigit; *praxis* verò, vt prædiximus, eſt operatio voluntatis vel alterius potentiæ externæ; ita quòd ſcientia practica dicat duplicem reſpectum Prioritatis & Conformitatis; quatenus eſt prior praxi, ſeu actu illius potentiæ quem dirigit: & illum dirigit ad hoc, vt ſit conformis rectæ rationi; hoc poſito. *Reſp.* quòd ſi *practicum & ſpeculatiuum* ſumantur pro duplici illo reſpectu, aut pro carentia vtriuſque ſcientiæ diuiſio in vtramque non ſit eſſentialis: quia relatio non poteſt eſſe de eſſentia abſoluti. Si verò *practicum & ſpeculatiuum* ſumantur pro ratione fundamentali illius duplicis reſpectus, tùm practicum & ſpeculatiuum ſunt differentiæ eſſentiales ſcientiæ: & diuiſio ſcientiæ in practicam & ſpeculatiuam, eſt diſtributio generis in ſpecies: vt innuit Scotus *quæſt.*4.*Prol.*

Quares, quænam conditiones requirantur, vt aliquid ſit obiectum ſcientiæ? Quia de hoc iam diximus in prolegomenis Logices, compendioſè hic tantùm iterabimus, quòd obiectum ſcientiæ debeat *primò* eſſe *certum & neceſſarium*; quandoquidem ſcientia definitur *cognitio certa & euidens rei neceſſariæ*. *Secundò* debet eſſe quid *vniuerſale*; cùm de ſingularibus, quæ mutationi ſubiacent, non detur ſcientia, quæ eſt cognitio immutabilis: de Deo tamen, quod eſt ens ſingulariſſimum datur ſcientia; quia videlicet eſt ſumme neceſſarium in eſſendo, in exiſtendo, & in poſſidendo ſuas perfectiones. *Tertiò* debet habere principia & proprietates, quæ de eo demonſtrentur in ſcientia; vt patet de Phyſica, cuius obiectum, quod eſt corpus naturale, habet pro principijs materiam, & formam; & pro proprietatibus, Quantitatem, Motum, Locum, & Tempus: ſic etiam in Logica, ſyllogiſmus, quem diximus eſſe illius obiectum, habet pro principijs terminos & propoſitiones, ex quibus componitur; & pro proprietatibus Modum & Figuram. *Quartò*, *debet taliter reſpici à ſcientia, vt ad illud reuocentur omnia quæ tractantur in illa*: vnde ea, quæ dicuntur de tribus mentis operationibus, quæ ſunt partes noſtræ Logices, reducuntur ad ſyllogiſmum. *Quintò*, quòd obiectum ſcientiæ ſit *vnum*, *vnaque definitione poſſit definiri*; quod videtur adhuc de ſyllogiſmo, qui dicitur eſſe *oratio*, *in qua quibuſdam poſitis alind ſequitur*: & de corpore

naturali in phyſica, quod definiri ſolet ſubſtantia completa ex materia & forma compoſita.

Quares, quotuplex ſit obiectum ſcientiæ: hoc habetur iterum ex Logicis, vbi dictum fuit obiectum diuidi in Materiale & Formale. *Materiale* eſt id, quod eſt commune pluribus ſcientijs, à quibus reſpicitur ſub ratione communi; vt patet de corpore naturali, circa quod occupantur phyſica & medicina. *Formale* eſt ratio quædam ſpecialis, *ſub qua* obiectum, quod antea erat commune, redditur particulare & proprium vni ſcientiæ; ſic *naturalitas* eſt ratio formalis, *ſub qua* corpus naturale conſideratur à phyſica, & *ſanabilitas* eſt ratio, *per quam* corpus naturale redditur obiectum formale & proprium medicinæ. Porrò duplex aſſignatur obiectum, quod eſt commune pluribus ſcientijs, & debet reſtringi ad vnam illarum; per rationem particularem, quæ obiectum formale vocatur. Quando verò obiectum eſt ita adæquatum ſcientiæ, vt illam non ſuperet, nec ſuperetur ab illa; protunc vnicum obiectum ſufficit: ſic ſyllogiſmus in Logica eſt obiectum Logicæ adæquatum; quia tota Logica occupatur circa illum: & omnia quę in Logica tractantur ad ipſum reducuntur ſyllogiſmum.

QVÆSTIO IV.

An vna Scientia alteri ſubordinetur.

PEr ſubalternationem Scientiarum intelligitur *ordo quidam, & diſpoſitio inferioris ſcientiæ ad ſuperiorem*; vnde in quæſtione præcedenti diuiſimus ſcientiam in ſubalternantem & ſubalternatam ratione dignitatis: ita quòd *ſuperior* dicatur *ſubalternans*, quia aliam tenet ſub ſe; & alia vocetur *ſubalternata*, quia ſub alia *ſuperiore* ſternitur. Scientiarum aliquæ ſunt *diſparata*, quia nullam inter ſe connexionem & dependentiam habent; vti ſunt Phyſica & Metaphyſica: aliç verò ſunt *ſubalterna*, ſeu *ſubordinata*; quarum vna dependet ab alia.

Vna ſcientia poteſt ſubalternari alteri tribus modis, nimirum ratione Finis, Obiecti, & Principiorum: *Ratione finis* vna ſcientia alteri ſubordinatur, quando finis vnius ordinatur ad finem alterius: ſic frænifactoria ordinatur ſub ęqueſtri, ęqueſtris militari, & militaris

ris ſub politica. *Ratione obiecti* vna ſcientia ſubordinatur alteri, quando obiectum inferioris continetur ſub obiecto ſuperioris; ſic Muſica ſubordinatur Arithmeticę: quia illa habet pro obiecto numerum ſonorum, & iſta numerum in ſe. *Ratione principiorum*, vna ſcientia alteri ſubordinatur, quando concluſiones ſcientię inferioris probantur per principia ſcientię ſuperioris, & hoc eſt quod dicitur communiter, *vbi deſinit ſubalternata, ibi incipit ſubalternans*; & ſic propoſitiones Medicinę probantur per concluſiones Phyſicæ, & concluſiones omnium ſcientiarum probantur per concluſiones metaphyſicæ, cuius ſunt duo magna principia, ad quę omnes concluſiones ſcientificę reducuntur; *omne eſt, vel non eſt*, & *omne eſt diſtinctum, vel idem*.

CONCLVSIO.

DVbitari non poteſt, quin aliquæ ſcientiæ ſibi ſubalternentur, quandoquidem hoc habetur euidenter apud philoſophum 1. *poſt. cap.* 12. vnde ſcientiæ generatim ſumptæ diuiduntur in *Diſparatas*, quarum vna non dependet eſſentialiter ab altera; vt patet de Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica; & in *ſubalternas*, quarum vna eſſentialiter ab alia dependet; vt diximus de medicina & phyſica: quarum illa ab iſta dependere communiter dicitur.

Confirmatur exiſtentia ſcientiarum ſubalternarum, ex hoc quod philoſophorum plurimi teneant contra Scotum medicinam phyſicæ ſubalternari, quod probant ex tribus conditionibus requiſitis ad ſubalternationem. *Primò*, ſi ad ſubalternationem requiratur, quòd obiectum ſubalternantis & ſubalternatę ſit aliquomodo idem: hoc habetur in phyſica & medicina: quę idem habent obiectum nempè corpus naturale. *Secundò*, ſi requiratur, vt obiectum ſubalternantis contrahatur ad obiecta ſubalternatæ per aliquam differentiam accidentalem, quæ adueniat obiecto ſubalternantis; hoc etiam habet medicina, cuius obiectum eſt corpus naturale, quatenus illi additur differentia accidentaria ſanabilitatis. *Tertiò* denique, ſi requiratur, vt ſubalternata deſumat ſua principia à ſubalternante; hoc euidenter habetur de eadem medicina, cuius principia probantur per phyſicam: quando enim medicina dicit, calida frigidis curantur; phyſica probat hoc, dum dicit:

cit;contraria ſe ſe mutuò expellunt à ſubiecto : ergo ex is omnibus patet aliquas ſcientias alteri ſubalternari.

Obijcies, de ente per accidens non datur ſcientia; ſed ſcientia ſubalternata eſt ens per accidens: ergo non datur ſcientia, quæ ſit ſubalternata. Probatur minor ex ſuperioribus, vbi dictum eſt; quòd obiectum ſubalternatæ ſit obiectum ſubalternantis, cui additur accidentalis differentia:ergo obiectum ſubalternatæ eſt ens per accidens. *Reſp.* negando primam minorem & antecedens probationis. Licèt enim differentia, quæ aduenit obiecto ſcientiæ ſubalternatæ, ſit accidentalis ad obiectum ſcientiæ ſubalternantis; quia additur illi quaſi aliquid extrinſecum, attamen reſpectu ſcientię ſubalternatæ, illa ratio non ampliùs cenſetur accidentaria; quatenus iuncta obiecto ſubalternantis ſit obiectum ſubalternatæ quod explicatur exemplo. Sanabilitas v. g. quæ addita corpori naturali facit corpus naturale ſanabile eſſe obiectum medicinæ, eſt quidem accidentaria reſpectu corporis naturalis & extra rationem extrinſecam illius; attamen, ſi conſideretur *ſanabilitas* in corpore naturali, *vt eſt obiectum medicinæ*, tunc illa ſanabilitas non eſt amplius accidentaria reſpectu corporis naturalis medice conſiderati: imò eſt illi prorſus eſſentialis. Sicuti *rationabilitas* reſpectu animalis eſt quidem accidentaria, reſpectu tamen hominis eſt purè eſſentialis.

Quares, an ſcientia, quam diximus ſubalternatam ſit verè & propriè ſcientia. *Reſp.* affirmatiuè cum Scoto, qui *quæſt.* 4. *prol.* cum ſuis aſſerit ipſam eſſe propriè ſcientiam à ſcientia ſubalternante diſtinctam: quoniam Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 10. ſupponit in ſcientia ſubalternata veras effici demonſtrationes, per quas vera & propria ſcientia generatur: vnde oritur axioma iſtud, *vbi deſinit ſubalternans incipit ſubalternata*. Iſta veritas patet ex eo quòd in medicina, quæ eſt ſubalternata phyſicæ, fiunt veræ demonſtrationes, dicendo ſcilicet *Contraria contrarijs curantur*; ſed refrigeratiua ſunt contraria calori febris æſtuantis: ergo æſtus febris per medicamenta refrigeratiua curatur. Vbi hæc concluſio eſt ſcientifica, pertinens ad medicinam, quæ eſt ſcientia ſubalternata; ſic ſcientia ſubalternata eſt verè & propriè ſcientia ab alternante diſtincta. Meritò tamen Scotus *quæſt. 3. prol.* tenet *ſcientiam ſubalternatam non eſſe verè ſcientiam, niſi nouerit principia ſubalternantis*. Quod eſt conforme Ariſtoteli 2. *poſt. cap.* 2.

vbi docet principia concluſionis demonſtratæ debere eſſe euidentia ex terminis ; vel reduci poſſe ad principia euidentia. Si ergo ſcientia ſubalternata non poſſit probare principia concluſionis ſuæ, non erit verè ſcientia ; quia *ad propriam ſcientiam requiruntur principia euidentia*.

Hic notetur velim, quòd dicentes medicinam ſubalternari phyſicæ; in hoc loquamur cum multis: & debeamus intelligi de ſubordinatione, non ſtrictè, ſed latè ſumpta: Scotus enim noſter, vt videbitur in procemio phyſices, docet phyſicam non ſibi ſtricto modo ſubordinare medicinam, cuius rationes ibi videntur.

QVÆSTIO V.

Quanam ſit Vnitas Scientiæ.

QVandoquidem vnitas & diſtinctio ſunt paſſiones entis, cùm *omne ens ſit vnum cùm alio*, vel *ab illo diſtinctum* ; ideò poſtquam probauimus exiſtentiam ſcientiæ, quæ de nouo acquiritur; poſtquam explicuimus ipſius naturam, & fecimus illius diuiſiones ; nunc de eiuſdem vnitate aliqua dicenda ſunt. Vnitas autem ſcientiæ repeti poteſt vel à ſubiecto in quo reſidet, & tunc eſt *vnitas ſubiectiua* ; vel ab obiecto circa quod verſatur, & eſt *vnitas obiectiua*. Vnitas, inquam, obiectiua petitur ab vnitate obiecti, *non materialis*; quia phyſica & medicina eſſent vna ſcientia ; ſed ab vnitate *obiecti formalis* ; ita quod, ſi obiectum formale ſit vnum ſpecie, ſcientia erit vna ſpecie ; & ſi ſit vnum genere, ſcientia erit genere vna.

Negari non poteſt, quin ſcientia *ſubiectiuè* ſit multiplex ; quandoquidem tot ſunt ſcientiæ, quot ſunt intellectus formati ſcientia. Negari etiam nequit, quin ſcientia *obiectiuè* ſit multiplex ; Ariſtoteles enim paſſim in metaphyſicis plures enumerat, ſcientias *obiectiuè* ſumptas. Ratio hujus eſt, quia *intellectus ita reſpicit omne verum, vt voluntas omne bonum* ; ſed voluntas fertur circa bona diſtincta per virtutes diſtinctas : ergo intellectus fertur circa ſingula vera, quæ habent rationes diſtinctas ; per diſtinctas etiam ſcientias: proindeque, cum ſint multa vera formaliter diſtincta, ſic erunt multæ ſcientiæ diſtinctæ objectivè. Quæritur autem in hac quæſtione, qua vnitate ſcientia quædam totalis, v. g.

phy-

phyſica, aut logica ſit vna. An ſcilicet ſit vna ſimplex qualitas, vt volunt Thomiſtæ: an verò ſint plures habitus vt nos Scotiſtæ contendimus.

CONCLVSIO.

Scientia totalis non eſt vna ſimplex qualitas, ſeu vnus ſimplex habitus; ſed eſt vna totalis qualitas: quæ fit vna per aggregationem ex pluribus ſcientijs partialibus. Sic Scotus 6. *metaph. quæſt.* 1. Ratio noſtra eſt, quia *ibi requiruntur plures habitus, vbi ſunt plures difficultates ſuperandæ*, ſed in ſingulis concluſionibus cognoſcendis ſunt ſingulæ difficultates ſuperandæ: ergo ſcientia totalis conflatur ex aggregatione multarum ſcientiarum partialium; ita quòd, ſi in vna ſcientia totali ſint centum concluſiones diuerſæ rationis, debeant etiam admitti centum ſcientiæ partiales. Quia enim ille, qui facilè efficit ſyllogiſmos in *prima figura*, difficultatem adhuc experitur in confectione ſyllogiſmorum *ſecundæ*, vel *tertiæ figuræ*; & ad hoc indiget alio habitu, ſeu alia ſcientia: ſic etiam de alijs difficultatibus, quæ ſunt ſuperandæ in quacunque ſcientia totali.

Confirmatur noſtra concluſio hac ratiocinatione. Si ſcientia eſſet vna ſimplex qualitas, quà intellectus inclinaretur ad præbendum aſſenſum omnibus concluſionibus, ſeu omnibus ſcientijs, in ſcientia totali contentis; vel acquireretur ille habitus totalis per cognitionem primæ concluſionis, vel non acquireretur, quouſque cognoſceretur vltima concluſio huius ſcientiæ: ſi *primum* eſſet verum, qui cognoſceret primam concluſionem logicæ, cognoſceret totam logicam, quod eſt ridiculum dicere cum Thomiſtis: ergo non poteſt totaliter ſciri logica, donec cognoſcatur vltima concluſio logicæ; quod denotat ſcientiam totalem eſſe qualitatem conflatam ex pluribus partialibus, proindeque *non eſſe vnum ſimplicem habitum*.

Non obſtante eo quod diximus de multiplicitate ſcientiarũ partialium, quæ ſcientiam totalem integrant, proportionatè ad concluſiones diuerſas, quæ reperiuntur in ſcientia totali; non minus tamen hæ ſcientiæ partiales ſcientiam totalem vnam, ſaltem extrinſecè conſtituunt: ratione ſcilicet objecti totalis circa quod verſantur: vnde, ſi obiectum totale quod reſpicitur à ſcientia ſit vnum genere, aut vnum ſpecie; illa

illa ſcientia eſt pariter genere, vel ſpecie, vna. Sic, quia in logica noſtra concluſiones, quę reſpiciunt primam mentis operationem ordinantur ad eas, quę reſpiciunt, ſecundam, & iſtæ ad illas, quæ tertiam reſpiciunt nempè, diſcurſum cuius nobilior ſpecies eſt ſyllogiſmus: ideò logica dicitur vna, ſaltem extrinſecè eadem vnitate, quà ſyllogiſmus eſt vnus.

Thomiſtę, qui contendunt ſcientiam totalem eſſe vnam qualitatem ſimplicem, & vnum ſimplicem habitum, ad rationem noſtram allegatam reſpondentes, dicunt per actus diuerſos, quibus ſciuntur concluſiones diuerſæ, non generari diuerſos habitus; ſed priorem augeri, qui latiùs extenditur ratione nouę concluſionis: ſed hæc reſponſio eſt inualida. Sicut enim diuerſi actus practici, & morales producunt diuerſos habitus, vt patet de actibus temperantiæ, & iuſtitiæ, qui habitus diuerſos generant, nempè temperantiæ, & iuſtitiæ; ſic etiam diuerſi actus ſpeculatiui generant diuerſos habitus ſpeculatiuos: quandoquidem ille, qui produxit plures definitiones, acquirit habitum definiendi, & ille, qui efficit plures diuiſiones, plures habitus diuidendi comparat; ſicut, & ille, qui plura argumenta facit: & ſic in vna ſcientia totali reperiuntur plures ſcientiæ partiales, quibus diuerſæ concluſiones cognoſcuntur.

Quis enim dicet, quòd plures actus definiendi producant diuidendi, aut argumentandi habitum; quandoquidem diuerſa eſt difficultas in diuidendo aut argumentando, quàm in definiendo. Fateor quidem plures actus definiendi augere facilitatem, & habitum ad diuidendum; non tamen extendit eundem habitum ad diuiſiones faciendas, aut argumentationes: ergo non eſt dicendum, quòd vna ſcientia totalis, quæ reſpicit plures concluſiones diuerſas, & cognitu æquè difficiles, ſit vna qualitas ſimplex. *Quòd ſi dicatur* Chriſtianos per vnum habitum fidei aſſentiri diuerſis ſpecie veritatibus catholicis: non eſt par ratio de ſcientia naturali, habitus enim fidei inclinat ad aſſentiendum omnibus reuelatis propter idem motiuum, nempè propter veracitatem Dei reuelantis: ſcientia autem naturalis non inclinat ex eodem motiuo ad aſſentiendum diuerſis concluſionibus: imò, alia eſt ratio aſſentiendi his propoſitionibus, anima eſt incorruptibilis, & omne leue tendit ſurſum; prior enim ſumitur ex abſentia materiæ, & poſterior ex grauitate ſubiecti.

Obi-

Obijcies. Nobilius eſt eſse *vnum per ſe*, quàm eſse *vnum per accidens*: ergo denegari non debet ſcientiæ, quòd ſit vna ſimplex qualitas. *Reſp.* hoc reuera debere concedi ſcientiæ, ſi contra talem perfectionem non pugnaret ratio, vti in noſtro propoſito videtur: vbi diuerſæ difficultates ſuperandæ requirunt diuerſos habitus, & proinde vna ſcientia totalis non poteſt eſse vna ſimplex qualitas. *Nec ad hoc dicant Thomiſtæ* nouam conclusionem non afferre nouam difficultatem, niſi materialiter; aſserendo ſcilicet materiam nouæ difficultatis, quæ poteſt tolli per priorem habitum. Eluſoria enim videtur talis reſponſio, ex hoc quod noua, & diuerſa formaliter difficultas in diuerſis concluſionibus tollenda ſit. Quis enim dicet, quòd ille, qui habet habitum definiendi, habeat proinde facilitatem diuidendi, aut argumentandi? quaſi verò diuiſio ritè facienda, aut argumentatio, non habeant ſuam difficultatem, ſicut diuiſio habet ſuam?

QVÆSTIO VI.

Vtrum Scientia, & Opinio poſsint haberi ſimul in eodem intellectu de eodem obiecto.

SI idem obiectum diuerſas induat formalitates, & diuerſa prędicata, poſſunt quidem ſcientia, & opinio haberi de eodem obiecto; quoniam poteſt quis de Antichriſto cognoſcere per ſcientiam, *quod erit animal rationale*, quia erit homo, & opinari, quod ſit oriundus ex matre Iudæa, & ex patre gentili: quia ſcilicet ibi ſunt diuerſa prædicata ipſiuſmet Antichriſti, quorum vnum cognoſci poteſt per ſcientiam, & aliud per opinionem tantùm. Sed ſi quæſtio intelligatur de eodem obiecto, ſecundùm eandem formalitatem; ver. gr. an Deus exiſtat, vel non exiſtat: in hoc non reperitur mediocris difficultas, quæ non minimam inter doctores peperit diſſentionem. Doctor enim irrefragabilis, Alexander de Ales & Doctor Seraphicus ſanctus Bonauentura *in* 3. *diſt.* 24. *quæſt.* 3. *art.* 1. affirmant ſcientiam, & opinionem poſſe reperiri in eodem intellectu reſpectu eiuſdem obiecti, modò hoc fiat per diuerſa media; nempè per medium demonſtratiuum, & topicum: ex oppoſito autem doctor noſter *in* 3. *diſt.* 14. *quæſt. vn.* & Angelicus 1. *poſt. lect.* 44. cum ſuis, & noſtris, negant

gant ſcientiam, & opinionem poſſe reperiri in eadem mente reſpectu eiuſdem obiecti formaliter ſumpti; ſiuè ſumantur ſcientia, & opinio penes actus, aut penes habitus: quod vt clariùs fiat.

Notandum eſt, quòd inter habitus intellectus alij ſint *certi*, *& euidentes*; alij verò *incerti*, *& ineuidentes*: priores ſunt *Intellectus*, *Sapientia*, & *ſcientia*; alii verò diuiduntur in eos, qui verſantur circa *falſum*, vt *error*, & *ignorantia*: & in illos, quibus *falſum* vt *verum* ſubeſſe poteſt, & iſti ſunt *opinio*, *ſuſpicio*, & *dubitatio* quibus poteſt ſubeſſe falſum. Vnde opinio eſt *aſſenſus determinatus ad vnam partem, cum formidine partis oppoſitæ*; quandoquidem illa quæ opinamur, *aliter eſſe aut euenire poſſunt*. Dubitatio eſt *hæſitatio intellectus* fluctuantis, qui nondum illi parti vel oppoſitæ adhæret. Suſpicio eſt *coniectatio quadam intellectus, qua probabiliter conijcit hoc eſſe, vel non eſſe, fore, vel non fore*.

Notandum 2. ſcientiam, vt dictum eſt alibi, poſſe conſiderari quoad actum, & quoad habitum. *Scientia actualis*, eſt *actus ille, quo de facto aſſentimur concluſioni probatæ per demonſtrationem*. *Scientia habitualis* eſt *quidam habitus relictus ex tali actu*: ex eo enim, quòd aliquis ſit conuictus ſemel de veritate concluſionis, in eo manet aliqua facilitas, & determinatio ad aſſentiendum concluſioni, quoties fuerit ſibi propoſita, & talis facilitas vocatur habitus ſcientificus, ſeu ſcientia habitualis. Opinio ſimiliter poteſt conſiderari quoad habitum, & quoad actum. *Habitus opinatiuus* eſt *ille, qui intellectum inclinat ad aſſenſum propoſitionis probabilis cùm formidine falſi*. *Actus* autem *opinatiuus* eſt *cognitio, per quam intellectus aſſentitur propoſitioni probabili, & non neceſſaria, cum formidine falſi*. In difficultate præſenti tripliciter comparari poteſt ſcientia cum opinione; ita vt, vel actus ſcientiæ, comparetur cum actu opinionis; vel habitus cum habitu; vel denique habitus cùm actu: quę vt ſoluantur cum ordine, aſſignanda eſt triplex concluſio.

CONCLVSIO PRIMA.

Actus ſcientiæ, & opinionis non ſunt compoſsibiles in eodem intellectu, reſpectu eiuſdem obiecti formaliter conſiderati. Sic Ariſtoteles 1. *poſt. cap.* 10. & Scotus

in

in 3. *diſt*. 24. *quæſt. vnic*. ac denique D. Thomas 1. *poſt. diſt*. 48. Ratio omnium eſt, quòd certitudo repugnet incertitudini: ſed opinio eſſentialiter eſt incerta, cum per eam ita inhæreamus vni parti, vt formidinem habeamus de veritate alterius; ſcientia verò eſt cognitio certa, & firma, per quam ſcilicet ita adhæremus vni parti, vt nulla ſuperſit formido de contraria: ergo actus ſcientiæ, & opinionis reſpectu eiuſdem non poſſunt eſſe in eodem intellectu. *Deinde*, oppoſiti actus non poſſunt eſſe circa idem obiectum formale, quoniam *actus & habitus ab obiectis ſumunt ſuam denominationem, & ſpecificationem*; ſed obiectum ſcientiæ eſt vniuerſale, neceſſarium, immutabile, & infallibile; obiectum verò opinionis eſt ſingulare, contingens, mutabile, & fallibile: ergo non poſſunt eſſe ſimul ſcientia, & opinio ſecundùm actum. *Tandem* repugnat idem de eodem affirmari, & negari, aliàs idem ſimul eſſet, & non eſſet; ſed, ſi opinio, & ſcientia eſſent in eodem intellectu de eodem obiecto, idem affirmaretur, & negaretur de eodem; quandoquidem eadem res exiſtimaretur aliter ſe habere poſſe, & aliter non poſſe ſe habere: ergo inter ſe repugnant ſcientia, & opinio ſecundùm actum.

Obijcies repugnare quidem, quòd eodem medio habeatur opinio, & ſcientia de eadem re; non verò repugnare, quòd vterque actus habeatur per diuerſa media, nempè per medium demonſtratiuum ſeu neceſſarium, & per topicum ſeu probabilem: quandoquidem poteſt quis ſcire exiſtentiam Dei per medium Demonſtratiuum, nempè per ordinem vniuerſi, qui probat dari vnum primum gubernatòrem; & per medium Topicum, quia id docuerunt antiquiores, & ſapientiores Philoſophi. *Reſp*. nec etiam per diuerſa media poſſe haberi ſcientiam, & opinionem de eodem obiecto; intellectus enim ſemel certus, & plenè conuictus de aliqua veritate per medium certum non eſt amplius capax dubitandi de certitudine talis obiecti; quantumuis ei proponantur incerta media: ergo diſtinctio mediorum non inducit compatibilitatem inter actus oppoſitos, quales ſunt ſcientia, & opinio.

Confirmatur noſtra reſponſio ex Ariſtotele prætacitato, quia ſcilicet *implicat idem obiectum poſſe aliter ſe habere, & ſimul non poſſe ſe habere aliter*; ſed obiectum opinionis poteſt aliter ſe habere, quia eſt contingens;

obie-

obiectum verò ſcientiæ non poteſt aliter ſe habere, quia eſt neceſſarium: ergo, ſiue per idem, ſiue per diuerſum medium, non poteſt circa idem obiectum dari actus ſcientificus, & opinatiuus; quoniam ab eodem intellectu non poteſt idem obiectum exiſtimari certum & incertum, neceſſarium, & contingens. *Deinde* ſubiectum, dum habet formam aliquam, manente illa forma, eſt incapax priuationis illius formæ, à quacunque cauſa poſſit cauſari; ſed incertitudo eſt priuatio certitudinis: ergo intellectus habens certitudinem de aliqua veritate eſt incapax incertitudinis, ex quocunque medio proueniat. *Tandem* experientia ſuadet, quòd ſi ſemel de aliqua re certi ſimus per vnum medium, non poſſimus fieri incerti, quamuis idem nobis perſuadeatur per media incerta: ergo diuerſitas mediorum non efficit compatibilitatem ſcientiæ, & opinionis. Si enim certus ſim viuere, media probabilia non me potuerunt adducere in aliquam dubietatem talis veritatis.

CONCLVSIO SECVNDA.

H*Abitus ſcientiæ non poteſt eſſe de eodem obiecto cum habitu opinionis*. Ratio eſt, quia ſicut repugnat eundem intellectum eſſe ſimul actualiter certum & incertum reſpectu eiuſdem obiecti; ſic etiam repugnat, quòd idem intellectus ſit reſpectu eiuſdem obiecti habitualiter certus, & incertus; cum enim ſit habitualiter certus, & excludat omnem formidinem falſi; non poteſt eſſe habitualiter incertus, & formidinem falſi includere; aliàs idem intellectus eſſet ſimul certus, & incertus *quoad habitum*; quòd æquè repugnat, ac eſſe certus, & incertus *quoad actum*; cum vtrobique ſit eadem comparatio.

Deinde, *habitus determinant potentiam ad certos actus, & determinatos*; ita quod habitus ſcientiæ determinet intellectum ad actus ſcientificos, qui ſunt certi, neceſſarij, & infallibiles; habitus autem opinionis determinat ad actus incertos, contingentes, & fallibiles; ſed repugnat, quòd intellectus ſimul determinetur ad actus certos, & incertos, neceſſarios, & contingentes, fallibiles, & infallibiles: ergo repugnat, quòd intellectus habeat ſimul habitum ſcientiæ, & opinionis. *Nec dicant aliqui* vtrumque poſſe fieri virtute D.

Quod

Quod enim repugnat, à nulla potentia, etiam diuina abſoluta effici poteſt; ſed ex Scoto præcitato ſcientia, & opinio habent repugnantiam, quandoquidem opinio includit incertitudinem, & ſcientia certitudinem: ergo nec etiam diuina virtute cohærere poſſunt in eodem intellectu habitus ſcientię, & opinionis.

Fateor quidem vnum, & eumdem intellectum poſſe recipere habitum opinionis circa hanc veritatem, *homo eſt riſibilis*, quia famoſiſſimi viri, & doctiſſimi hoc aſſeruerunt; fateor etiam eumdemmet intellectum poſſe acquirere habitum ſcientiæ circa eandem veritatem, cognoſcendo ſcilicet hominem eſſe riſibilem per rationalitatem: ſed negari non poteſt, quin eodem inſtanti, quo accidit ſcientia de tali veritate, euaneſcat habitus opinionis: quandoquidem certitudo aduenieus expellit à ſubiecto pręcedentem incertitudinem, quia priuatiuè opponuntur; ſicut viſio adueniens cæco, expellit cæcitatem; & ſic habitus ſcientiæ, & opinionis non poſſunt exiſtere ſimul in eodem intellectu.

Obijcies. Medium dialecticum,ſeu probabile,gignit habitum opinionis; medium verò Analyticum, ſeu demonſtratiuum parit ſcientiam; ſed eidem intellectui de eodem obiecto afferri poteſt medium dialecticum. quando ver. g. allegabuntur ſapientiſſimi philoſophi, qui dixerunt Deum exiſtere, & medium demonſtratiuum, nempè exiſtentia creaturam, quæ probat ſcientificè exiſtentiam creatoris: ergo in illo intellectu erunt ſimul habitus ſcientię, & opinionis. *Reſp.* hoc immediatè antea fuiſſe ſolutum, dicendo ſcilicet, quòd intellectus poſſit primò cognoſcere idem obiectum per opinionem, & poſtea illum cognoſcere per ſcientiam; ſed quando opinioni, quę eſt incerta, aduenit ſcientia, quæ certiſſima eſt; tunc ceſſat opinio, quandoquidem certitudo, vt diximus, expellit incertitudinem, ſicut viſio cæcitatem: non ergo repugnat, quin per medium topicum producatur opinio de exiſtentia Dei per relationem philoſophorum, & denuò per medium demonſtratiuum generetur cognitio ſcientifica de eadem exiſtentia; quæ poſſunt ſibi inuicem ſuccedere in eodem intellectu: attamen non poſſunt ſimul, & pro eodem inſtanti exiſtere in eodem ſubiecto, ſed actus, & habitus ſcientię deſtruunt actum, & habitum opinionis.

Obiicies. Vnus ſimplex actus non poteſt deſtruere ha-

habitum contrarium, vt patet in intemperante, qui licet actum temperantiæ producat, non deſtruet illico intemperantiam formatam per iterationem plurium actuum intemperantiæ: ergo à pari habitus opinatiuus non deſtruetur per vnum actum ſcientiæ; ergo, non obſtante ſcientia adueniente, habitus opinionis perſeuerabit, & ſic in eodem intellectu erit habitus opinatiuus, & ſcientificus, qui acquiretur per ipſum actum ſcientiæ, quem aduenire ſupponimus. *Reſp.* antecedens eſſe verum in habitibus voluntatis ſeu moralibus, qui potius dependent à potentia, quam ab obiecto: falſum verò pro habitibus intellectualibus, quales ſunt *ſcientia* & *opinio*; in iſtis enim neceſſitatur, & conuincitur intellectus ab obiecto neceſſario, & euidente: vnde ex eo inſtanti, quo intellectus certus eſt actualiter, vel habitualiter, de aliquo obiecto, repente eiicit actum, & habitum opinatiuum; quandoquidem certitudo neceſsariò excludit incertitudinem. Non ſic autem de voluntate, quæ eſt facultas rationalis ex ſe indifferens, quæ pro libito ſuo poteſt producere actum temperantiæ; licèt multoties habitum intemperantiæ retineat.

CONCLVSIO TERTIA.

Actus opinionis poteſt eſſe in eodem intellectu cum habitu ſcientiæ, ſi ſcientia retineatur in tali ſtatu, vt non poſsit prorumpere in actum. Propoſito enim, quòd aliquis habeat habitum ſcientificum de exiſtentia Dei acquiſitum per meditationem creaturarum, quę inuincibiliter perſuadent exiſtentiam primi principii, à quo fuerunt productæ; ſi Deus impediret, ne talis habitus prorumperet in actus ſcientificos circa talem exiſtentiam, protunc ipſemet intellectus poſſet perſuaderi de exiſtentia Dei per medium dialecticum, nempè per authoritatem Philoſophorum, qui dixerunt vel ſcripſerunt Deum exiſtere, & ſic poſſet quis habere actum opinionis cum habitu ſcientiæ circa idem obiectum; ſi ſcilicet ſcientia impediretur producere actus ſuos, qui ſunt certi. Hoc magis confirmabitur ex ſequenti quæſtione, vbi probabimus habitum fidei poſſe ſubſiſtere cum actu ſcientiæ, & viſionis rerum DD.

Obijcies. Si Deo impediente, ne ſcientia prorumperet in actus, intellectus poſſet producere actum opinio-

nio-

nionis; ſequeretur, quòd ex talibus actibus opinionis produceretur habitus opinatiuus, productus ex iteratione actuum opinatiuorum; ſed ſi hoc fieri poſset, ſimul coherere in eodem intellectu habitus ſcientiæ; quem remanſiſse ſupponimus, & habitus opinionis, qui de nouo produceretur; quod tamen eſt contra concluſionem præcedentem; ergo non poteſt compati actus opinionis cum habitu ſcientiæ, quantumuis impediatur, ne ſcientia producat ſuos actus. *Reſp.* negando ſequelam maioris; dato enim, quod Deus impediret, ne ſcientia produceret actum; actus tamen opinatiui non producerent habitum opinionis: quia habitus ſcientię, quem ſupponimus præceſſiſſe, eſſet fortior, & efficacior habitu opinionis; quoniam ille eſſet certus, & iſte incertus, & ſic nunquam poſſet produci opinionis habitus, licèt ederentur plures actus opinatiui: vnde ſemper remanebit veritas concluſionis præcedentis, in qua *diximus habitus ſcientiæ, & opinionis eſſe incompoſsibiles*.

Non eſt prætermittendum ad maiorem opinionis explicationem, quòd duplex ſit opinio; vna ex parte obiecti, & alia ex parte potentiæ cognoſcitiuæ. *Prima* ex hoc oritur, quod obiectum ſit tantùm probabile. *Secunda* procedit ex hoc, quòd non cognoſcatur à potentia neceſſitas obiecti, quod tamen eſt neceſſarum in ſe. Sciendum eſt inſuper, quòd opinio duplex ſit, nempè mediata, & immediata. Opinio *immediata* eſt aſſenſus rei probabilis immediatæ, cum formidine partis oppoſitæ; vt quando dicitur, *omnis mater diligit filium*; tunc eſt opinio immediata, vt dicit Ariſtoteles 1. *poſt. text.* 44. Opinio *mediata* eſt aſſenſus rei probabilis, per medium probabile; vt ſi quis opinetur ſe fore per gratum alicui; quia talis eſt iucundæ indolis.

QVÆSTIO VII.

An Scientia, & Fides poſsint eſſe in eodem intellectu circà idem formaliter obiectum.

Titulus huius quæſtionis ſufficienter explicatur ex præcedenti quęſtione; ſicut enim in illa quæſiuimus, an quis poſſit habere ſcientiam, & opinionem de eodem ſubiecto; ſic in iſta petimus, *vtrum idem intellectus poſsit ſimul credere, & ſcire aliquam rem*; vtrum

v.g.

v. g. aliquis homo poſſit ſimul ſcire & credere exiſtentiam Dei. Fides eſt duplex, nempè diuina & humana. *Fides diuina eſt habitus infuſus à Deo, quo inclinamur ad aſſentiendum veritatibus propoſitis ab Eccleſia, propter Dei reuelantis authoritatem*. Licèt hæc fides ſit obſcura, attamen certiſſima eſt; quia nititur authoritati Dei reuelantis, qui nec falli, nec fallere poteſt propter ſuam ſapientiam & bonitatem infinitam. *Fides humana* eſt habitus, quo inclinamur ad aſsentiendum propoſitioni allatæ ab homine propter authoritatem & teſtimonium eius. Noſtra quæſtio procedit, tum de fide diuina, tum de fide humana; quia par eſt vtrobique ratio: & ſoluetur eadem methodo ac præcedens, dicentes, quòd nec habitus ſcientiæ & fidei ſint compoſſibiles: nec actus vnius cum actibus alterius, licèt cum habitu fidei poſſit aliquando ſtare actus ſcientiæ & viſionis.

CONCLVSIO PRIMA.

Actus fidei & ſcientiæ non poſſunt ſimul cohærere in eodem intellectu, reſpectu eiuſdem obiecti. Sic Doctor noſter præcitatus cum Doctore Angelico. Fides enim ex Apoſtolo ad Hebr. 11. *Eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Scientia autem eſt de rebus apparentibus & euidentibus, quandoquidem ex Ariſtotele 1. *Poſt. cap.* 2. eſt cognitio *certa & euidens*; ſed eadem cognitio non poteſt ſimul eſse euidens & non euidens, quoniam hæc opponuntur: ergo intellectus non poteſt ſimul habere actum ſcientiæ & fidei circa idem obiectum. Hoc confirmare videtur ſanctus Gregorius, axioma iſtud ab omnibus receptum proferens in cap. 20. Ioann. *Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum*. Quod eſt dicere fidem, quę eſt principium meriti, non poſſe ſtare cum ſcientia, quæ per humanam rationem probatur.

Nec dicant Fautores aduerſæ ſententiæ, non poſſe quidem idem obiectum per medium cognoſci ex fide & ex ſcientia, benè autem per diuerſa media: ita quod, per medium ſcientificum intellectus ſit videns ſeu ſciens, & per medium obſcurum ſit credens; nempè per teſtimonium dicentis. Talis enim reſponſio eſt purè eluſoria, vt oſtendimus in prima concluſione

quæſtionis præcedentis; vbi idem argumentum propoſuerunt aduerſarij. Quantumuis enim medium ſit diuerſum, hoc non impedit repugnantiam, quæ oritur ex parte obiecti. Quæ ſunt enim fidei, ſunt obſcura & ęnigmatica reſpectu credentis; & quæ ſunt ſcita, ſunt clara & euidentia reſpectu ſcientis; & ſic idem intellectus, cum diuerſis etiam medijs, non poterit ſimul credere & ſcire idem obiectum; quod eſt conforme D. Paulo, qui comparans *ſtatum viæ*, vbi cognoſcimus per fidem; cum *ſtatu patriæ*, vbi omnia erunt nota per viſionem intuitiuam; ait 1. Cor. 13. *Nunc videmus per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: quod oſtendit incompoſſibilitatem actus fidei cum actu ſcientiæ, ſeu diuinæ viſionis.

Probatur 2. concluſio noſtra. Idem non poteſt fieri ſimul clarum & obſcurum, vt patet de aere, qui ſimul nequit eſſe clarus & obſcurus; ſed per fidem obiectum redditur obſcurum, & per ſcientiam clarum: ergo non ſimul poſſunt ſtare actus fidei & ſcientiæ. Nec dicant aduerſarij maiorem eſſe veram, ſi obiectum attingatur per vnum & eundem actum, qui non poteſt ſimul eſſe clarus & obſcurus; falſam verò, ſi attingatur per diuerſos actus, vt in propoſito. Vbi eadem veritas attingetur clarè per actum ſcientiæ, & obſcurè, per actum fidei: nam futilis eſt illa reſponſio. Quamquam enim admittantur diuerſi actus, illa actuum diuerſitas non tollit contradictionem circa idem ſubiectum, per quod actus determinantur; vnde, quia obiectum fidei per fidem cognitum eſt ſemper obſcurum; & obiectum ſcientiæ eſt de ſe clarum & euidens, ideò quantumcunque multiplicentur actus, ſemper eſt repugnantia inter actum fidei & ſcientiæ; cum idem obiectum non poſſit ſimul cognoſci clarè & obſcurè, nec idem intellectus ſimul eſſe clarus & obſcurus: vnde *in patria* non erit actus fidei, propter ipſius obſcuritatem; benè autem actus ſcientiæ, propter claritatem ipſius.

Probatur 3. per rationem conuincentem D. Thomæ *quæſt.* 14. *de Verit. art.* 9. Fides exigit, vt intellectus aſſentiatur rei creditę ex confidentia luminis alieni, & quaſi captiuatus per authoritatem dicentis: vndè dicit Paulus *intellectum credentem debere captiuari in obſequium fidei*, ſed ſi idem intellectus qui habet fidem, haberet euidentiam rei, quam credit per actum ſcien-

tiæ,

tiæ, non aſſentiretur ipſi quaſi confitendo in alieno lumine, & ſeipſum captiuando ſub authoritate dicentis; imò conſideret in ſuo proprio lumine, & iam ex ſeipſo eſſet ſecurus: ergo intellectus, ex quocumque actu, & ex quocumque medio, habeat euidentiam rei per ſuam ſcientiam, non retinet ampliùs fidem, per quam confidat in veracitate dicentis, & ſeipſum voluntariè captiuet ſub illius authoritate, & ob hoc Apoſtolus docet euacuandam eſſe fidem *in patria*, per ſucceſſionem viſionis beatificæ.

Obijcies Scotum *in 32. diſt. 3. quæſt. 9.* concedentem beatis cognitionem *matutinam*, & *veſpertinam*, *abſtractiuam*, & *intuitiuam*; ſed cognitio abſtractiua eſt obſcura, & intuitiua eſt clara: ergo idem intellectus poteſt cognoſcere rem obſcurè, & euidenter, & ſic poteſt etiam habere ſimul actum fidei, & ſcientiæ. *Reſp.* vtramque notitiam poſſe quidem eſſe ſucceſſiuè in eodem intellectu, non verò ſimul, quia idem obiectum non poteſt eidem intellectui eſſe ſimul præſens, & abſens exiſtens, & non exiſtens, euidens, & obſcurum: & ſic, concedimus quidem, quòd ſucceſſiuè fides, & ſcientia poſſint eſſe in eodem intellectu: non verò poſſunt eſſe ſimul. *Dices* Chriſtum dixiſſe beato Thomę Ioan. 20. *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti*; quod deſignat ſcientiam, & fidem fuiſſe ſimul in eodem intellectu. *Reſp.* cum Scoto *in 3. diſt. 24. quæſt. vn.* D. Thomam aliud vidiſse, & aliud credidiſse: vidit enim, vt inquit D. Gregorius, *hom. in octau. Paſch.* humanitatem Chriſti, & credidit diuinitatem illius: vnde in eodem intellectu B. Thomæ fuerunt quidem fides, & viſio ſimul, ſed reſpectu diuerſorum obiectorum. Aliæ obiectiones ſoluentur poſt concluſionem tertiam.

CONCLVSIO SECVNDA.

H*Abitus fidei, & ſcientiæ non poſſunt eſſe in eodem intellectu reſpectu eiuſdem obiecti formaliter conſiderati.* Concluſio hæc manet probata ex ijs quæ diximus in ſecunda concluſione quæſtionis præcedentis. Si enim ex incompoſſibilitate actuum ſcientiæ, & opinionis, collegimus incompoſſibilitatem habituum opinionis, & ſcientiæ in eodem intellectu, ſic iure merito per eaſdem rationes poſſumus inferre, quòd habitus ſcientię, & fidei non poſſint ſimul cohærere in eodem

intellectu, quia ſcilicet probauimus in concluſione antecedenti actum fidei & ſcientiæ eſſe incompoſſibiles.

Si, inquam, repugnet, quòd idem ſubiectum ſeu idem intellectus prorumpat actualiter in actus fidei & ſcientiæ, qui ſunt oppoſiti, vt conſtat ex præcedenti concluſione, ſic etiam repugnat quòd idem intellectus, ſit habitualiter inclinatus ad actus fidei & ſcientiæ, qui ſunt oppoſiti vt ſibi inuicem repugnantes. Cum enim intellectus ſit habitualiter euidens per ſcientiam, qui eſt cognitio clara, non poteſt formaliter eſſe obſcurus per fidem, quæ eſt obſcura; aliàs eſſet ſimul habitualiter clarus & obſcurus, quod non minus repugnat, quàm eſſe clarus & obſcurus actualiter.

Deinde, ſicut loco præcitato prædictum eſt, *habitus determinant potentiam ad certos & determinatos actus*; ita quòd ſcientia determinet & inclinet intellectum ad actus claros & euidentes, ſicut fides inclinat & determinat ad actus ineuidentes & obſcuros; ſed repugnat, quòd idem intellectus ſimul determinetur ad actus euidentes & obſcuros: ergo intellectus non poteſt ſimul habere habitum ſcientiæ & fidei, ne per potentiam quidem Dei abſolutam: quandoquidem, *id quod repugnat, nulla virtute fieri poteſt*.

Obijcies B. Ioannes Euangeliſta vidit Chriſtum in cruce pendentem, & talis viſio genuit in illo habitum aliqualem ſcientiæ; habuit etiam de crucifixione Chriſti fidem, quoniam de illa exiſtit articulus in ſymbolo: ergo idem Apoſtolus habuit ſimul habitum ſcientiæ & fidei. *Reſp.* vt antea, talem diſcipulum, ſicut & quoſdam alios, habuiſſe reuerà ſimul habitum fidei & ſcientiæ ſimul: ſed non reſpectu eiuſdem obiecti; viderunt enim Chriſtum vt hominem paſſum & crediderunt vt Deum. Sic beata Virgo nouit quidem, ſe concepiſſe hominem abſque virili ſemine: credidit verò concepiſſe & peperiſſe Deum. Sic denique alij, qui viderunt Chriſtum natum, mortuum, & reſuſcitatum, non de his myſterijs habuerunt fidem, ſed de alijs myſterijs, quæ non viderunt. In talibus tamen non amiſerunt meritum fidei, quia taliter diſpoſiti erant, vt de facili crederent illa myſteria, ſi ea non vidiſſent: quæ affectio credendi vocatur *credulitas*, & potuit eſſe meritoria.

CON-

CONCLVSIO TERTIA.

Habitus fidei poteſt eſſe cum actu ſcientiæ, ſuppoſito quod habens fidem habitualem non producat actum illius.

Probatur prima pars in Paulo, qui in raptu exiſtens Deum clarè vidit, & habuit ſcientiam beatorum *per modum tranſeuntis*; & in hoc caſu non produxit actum fidei, quam habebat reſpectu eorum, quæ clarè vidit: licèt alia quæ non videbat crediderit. Cùm enim ſcientia, quæ eſt clara viſio, expellat fidem actualem, quæ eſt cognitio obſcura; eo inſtanti, quo introducitur ſcientia, ſeu clara viſio eodem momento expellitur actus fidei.

Secunda pars probatur eadem ratione, quam attulimus in concluſione tertia concluſionis præcedentis. Si enim fides habitualis, quæ remanſit in Paulo durante raptu, prorupiſſet in actum: ſequeretur, quòd Apoſtolus habuiſſet actum fidei cum actu ſcientiæ, quod in concluſione prima huiuſce quæſtionis diximus eſſe repugnans. Quando ergo aſſerimus fidem habitualem poſſe coexiſtere cum ſcientia, aut viſione actuali; hoc ſemper intelligi debet cum illa ſuppoſitione, quòd fides, durante viſione, non eliciat actum proprium. In tali etiam ſuppoſitione, per quam admittimus actum ſcientiæ poſſe compati cum habitu fidei, ſupponimus etiam, quòd talis ſcientia actualis non producat ſcientiam habitualem: aliàs habitus ſcientiæ, cohæreret cum habitu fidei, quod concluſio præcedens probauit eſſe impoſſibile; ſicuti diximus loco præcitato de habitu ſcientiæ cum actu opinionis.

Obijcies contra primam concluſionem. Philoſophus Chriſtianus per ſcientiam cognoſcit dari Deum, & idem agnoſcit per fidem; ergo ſimul compatiuntur actus fidei & ſcientiæ. *Reſp.* quòd Philoſophus cognoſcens demonſtratiuè exiſtentiam Dei, non ampliùs habeat fidem; *accedente* enim *ſcientia recedit fides*, ſicuti accedente luce recedunt tenebræ. *Dices*. Philoſophus Chriſtianus qui cognoſcit demonſtratiuè exiſtentiam Dei, debet adhuc illam credere, vt dicatur fidelis *accedentem* enim *ad Deum oportet credere quia eſt*; quia tenetur credere omnes articulos fidei, quorum prior eſt *credo in Deum*. Reſpondeo quemlibet Philoſophum

teneri credere omnes articulos fidei; quamdiu ſunt ſibi credibiles, concedo: quando ſunt ſibi euidentes, nego. Tunc autem deſinunt eſſe articuli fidei, quando de illis habetur clara notitia; & in tali caſu Philoſophus fidelis non tenetur credere Deum eſse. *Dices.* Qui non credit vnum articulum, eſt infidelis: ergo ille philoſophus, quem ſupponimus eſſe fidelem, infidelis eſſet, ſi non crederet Deum exiſtere. *Reſp.* antecedens eſse verum, ſi ille philoſophus non credat Deum, ipſum negando: falſum verò, ſi non credat, ipſum ſciendo.

Obijcies iterum ex Doctore illuminato *in 3. diſt. 24. quaſt. vn. art. 6.* morem fuiſſe philoſophorum inſtruendi diſcipulos, per authoritates aliorum, deinde per rationes probabiles, & poſtremò per demonſtrationes; ſed authoritates fidem faciunt, rationes probabiles opinionem, & demonſtrationes ſcientiam: ergo fides, opinio & ſcientia poſsunt eſse in eodem intellectu penes idem obiectum *Reſp.* vel authoritates & probabilitates pręcedunt demonſtrationem, vel ſequuntur: ſi ſequuntur demonſtrationem, nihil cauſant in intellectu, quia pręoccupatus per ſcientiam præcedentem, quę eſt certa & euidens, non poteſt ampliùs recipere fidem, quæ eſt obſcura. nec opinionem, quæ eſt incerta: Si verò authoritates & probabilitates præcedant ſcientiam, tunc authoritates cauſabunt fidem humanam, & probabilitates producent opinionem; ſed fides & opinio ceſsabunt eodem inſtanti, quo aduenies ſcientia: quia ortis luce & certitudine ceſsabunt obſcuritas fidei & incertitudo opinionis. *Dices* lumen ſolis & lumen ſiderum poſsunt reperiri in eodem medio, & faciunt idem lumen: ergo authoritas, probabilitas & ſcientia poſsunt cauſare eundem aſsenſum in eodem intellectu. *Reſp.* paritatem negandam eſse, quia illa lumina ſunt qualitates eiuſdem ſpeciei, quæ ſine mutua deſtructione intendi poſsunt: authoritas verò, probabilitas & ſcientia ſunt habitus oppoſiti, qui non ſunt compatibiles in eodem ſubiecto.

CAPVT III.

De Syllogiſmo Topico.

POſt explicationem eorum, quæ dicenda erant de Syllogiſmo in genere, in capite primo huius ſecundæ

dæ partis; attigimus in ſecundò capite omnia & ſingula, quæ ſcitu neceſſaria erant de ſyllogiſmo Demonſtratiuo; in priori capitulo uidentes materiam illius: & in alio eius effectum, qui eſt ſcientia: nunc progrediendum eſt ad ſyllogiſmum Topicum, qui in hoc diſtinguitur à Demonſtratiuo, quod probet concluſionem ſuam per medium probabile, quòd concluſionem reddit tantùm probabilem: vbi ſyllogiſmus demonſtratiuus concluſionem ſuam probans per medium neceſſarium generat ſcientiam, quæ eſt cognitio certa rei neceſſariç.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Syllogiſmus Topicus.

SYllogiſmus Topicus alio nomine vocatur Dialecticus. Ideò autem appellatur Topicus ſeu localis, quia concluſio eius probatur per certos quoſdam locos communes, qui ſunt eius media demonſtrandi: τόπος enim Græcè, idem eſt ac *locus* Latinè nominatur autem ſyllogiſmus Dialecticus: quia diſceptatur in vtramque partem. Cum enim eius medium ſit tantùm probabile, poteſt in vnam partem trahi, & in aliam, cum id quod eſt probabile, ſeu opinabile ſemper inuoluat formidinem falſi, & timeat, ne pars oppoſita ſit vera.

CONCLVSIO.

SYllogiſmus Topicus ſeu Dialecticus eſt ille, qui ex præmiſſis probabilibus concludit. Illa autem dicuntur probabilia, *quæ talia videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus: atque his vel omnibus, vel plerìſque, vel maximè notis;* vt inquit Ariſtoteles, 1. *top. cap.* 1. Sic omnibus videntur obſequia eſſe reddenda amicis; & par pari referendum; Pluribus videtur animas eſſe immortales; ac denique videtur ſapientibus bona animi eſſe præferenda bonis corporis: & ſic tales propoſitiones ſunt propoſitiones topicç. Inuentus eſt ſyllogiſmus Topicus ad faciendam fidem, humanam ſcilicèt, quia fundatur in probabilibus; nunquam autem ſcientiam generat: quia non conſtat propoſitionibus, quarum prædicatum neceſſariam habeat connexionem cum ſubiecto. Ad hoc vt concluſio ſyllogiſmi topici

ſit tantùm probabilis, non requiritur, quòd inferatur ex duabus propoſitionibus probabilibus; ſed ſufficit, quòd ſequatur à duobus, principijs, quorum vnum ad minus ſit tantùm probabile. Quandoquidem enim *concluſio ſequitur ſemper debiliorem partem*, ideò ſi præmiſſarum vna ſit tantùm probabilis, concluſio erit tantùm probabilis, etiam ſi alia ſit neceſſaria.

QVÆSTIO II.

Quid & quotuplex ſit Locus Topicus.

PHiloſophus volens probare concluſionem aliquam, debet afferre medium, per quod illam probet: quod medium reddet concluſionem talis naturæ, ac eſt ipſum medium: ita quod, ſi medium ſit neceſſarium concluſio erit neceſſaria; ſi medium ſit tantùm probabile, concluſio erit probabilis: ſi medium denique ſit fallax, concluſio erit etiam fallax. Qui ergo intendit probare concluſionem Topicam, ſeu probabilem, medio topico & probabili vti debet ad perſuadendam concluſionem. Quia autem diuerſa media poſſunt adduci ad probationem eiuſdem concluſionis; ideo dialectici ingenioſè notauerunt certa quędam capita, ex quibus deſumi poſſunt media ad concluſionem probandam, & talia Capita vocantur *Loci Topici*, de quibus procedit quęſtio.

CONCLVSIO PRIMA.

L*Ocus Topicus eſt ſedes argumenti*, ſeu *inex quo depromitur argumentum quæſtioni probandæ conueniens.* Ideo autem ſedes iſta argumenti vocatur *Locus* metaphoricè, quia ſicut locus naturalis eſt conſeruatiuus rei in ſuo eſſe, eamque ambit & fouet: ſic locus dialecticus vim & robur præſtat argumento ex quo eruitur. Ille autem locus duplex eſt, quorum prior vocatur *locus maxima* & poſterior dicitur *locus differentia maximæ*. Locus maxima eſt propoſitio generalis fidem alijs ſubminiſtrans, cuiuſmodi ſunt hæ: *Cuicumque conuenit definitio, ipſi conuenit definitum: reſpublica melius regitur à probis quàm ab improbis*. Locus differentia maximæ eſt receptaculum plurium maximarum, vt locus à definitione, locus à toto, à cauſa, à partibus, &c.

No-

Notandum tamen eſt, quòd omnes loci, de quibus acturi ſumus, non ſemper ſint dialectici, ſeu probabiles tantùm; imò aliquando ſunt demonſtratiui & neceſſarij: vnde locus v.g. à definitione, de quo antea diximus, *cui conuenit definitio, conuenit definitum*; non ſolum eſt locus topicus, vnde formetur argumentum probabile: ſed etiam eſt demonſtratiuus, ſeu talis, quod ex eo poſſit formari ſyllogiſmus demonſtratiuus; quoniam tale principium eſt omninò neceſſarium. Locorum ergo à nobis aſſignandorum alij ſunt tantùm probabiles; alij ſunt etiam demonſtratiui, ſed ideò omnes dicuntur topici, quia reponuntur in certis locis, ex quibus depromuntur ad formanda argumenta cuiuſcumque generis ſint. Porrò loci etiam neceſſarij poſſunt aliquando dici topici & probabiles, vt locus à definitione: quando non certò conſtat quòd definitio aut deſcriptio, quæ afferuntur, ſint legitimæ definitiones, aut deſcriptiones.

CONCLVSIO SECVNDA.

Loci Topici ſunt, vel intrinſeci, vel extrinſeci, vel medij. *Locus intrinſecus* eſt, cum ſumitur argumentum ab his quæ naturam rei ingrediuntur; vel concomitantur illam. *Locus extrinſecus* eſt, quando deſumitur argumentum ab ijs, quæ ſeiuncta ſunt ab eſſentia rei. *Locus medius* eſt, cum depromitur argumentum ab illis, quæ partim conueniunt cum terminis in quæſtione poſitis, & partim differunt. Quia diximus initio concluſionis, quòd loci intrinſeci deſumantur à natura rei, vel concomitentur eſſentiam eius, ideò authores noſtri diſtingunt locos intrinſecos in duas claſſes: in quarum priori ſunt loci intrinſeci primi generis, qui naturam rei concernunt; in alia verò recipiuntur loci intrinſeci ſecundi generis, qui eſſentiam rei concomitantur: talem methodum qui ſequi vellent, deberent loqui primò de locis intrinſecis naturam rei ingredientibus, ſecundò de locis intrinſecis concomitantibus naturam, tertiò de locis extrinſecis, & quartò de locis medijs; ſed quia illorum omnium multi non ſunt niſi paruæ neceſsitatis, ideò dicemus tantùm de illis locis qui neceſsarij ſunt, quales videbuntur eſſe loci à definitione, à toto & partibus, à cauſis & effectibus, & ab antecedentibus, & conſequentibus.

QVÆSTIO III.

De locis à Definitione, Deſcriptione, & Interpretatione nominis.

LOcus à *Definitione* deſumptus ille eſt, ex quo deſumuntur argumenta, quæ fundantur ſuper definitionem Ex illo autem eruuntur hæ maximæ.

I. *Quidquid conuenit definitioni, conuenit definito.*

II. *Quidquid non conuenit definitioni, non conuenit definito.*

III. *De quo prædicatur definitio, de eodem prædicatur definitum.*

IV. *Definitio debet eſſe notior definito.*

V. *Definitio non debet redundare.*

Dicitur autem definitio *redundare*, quando vna parte ablata remanet adhuc tota definitio. Quando v. g. definitur homo, animal rationale mortale; hæc definitio eſt redundans, quia ablato *mortale*, remanet tota definitio hominis.

Locus à Deſcriptione deſumptus ille eſt, à quo eruuntur plura argumenta fundata ſuper deſcriptionem. Deſcriptio autem exprimit naturam rei per proprietates, ſeu per accidentia. Tres ſequentes maximæ ſequuntur deſcriptionem.

I. *Deſcriptio melior eſt per affirmationem, quàm per negationem.*

II. *Deſcriptio tradi debet per ea, quæ rem maximè notificent.*

III. *In deſcriptione ea tantùm debent adhiberi, quæ ſunt vel propria, vel ſufficienter indicatiua rei deſcriptæ.*

Ratione primi axiomatis, melius eſt, quòd homo deſcribatur animal bipes, habens caput erectum, & cæteras partes corporis taliter diſpoſitas; quàm quod dicatur, quòd homo ſit non lapis, non arbor, non equus, &c. Ratione tertij, ſi res aliqua deſcribatur per accidentia communia, tot ſunt adducenda, vt illorum congeries in alia re non reperiatur; aliàs deſcriptio non eſſet legitima: quia non ſatis explicaret rem, cuius eſt deſcriptio.

Locus à Notatione, ſeu ab *Etymologia* vel ab *Interpretatione nominis* eſt explicatio rei per nomen; ſicut deſcriptio eſt explicatio per proprietates; & definitio eſt expli-

plicatio rei per eſſentiam. Super nominis etymologiam fundantur hæ maximæ, & ſimiles.

I. *Cui non competit regere, ipſi non competit eſſe regem.*

II. *Qui non habet philoſophiam, non habet amorem ſapientiæ.*

III. *Cui non competit conſulere patriæ, non competit eſſe conſulem.*

QVÆSTIO IV.

De Locis à Toto & Partibus.

QVia agendo de Genere, de Proprio, & de Accidente, diximus multa, ex quibus cognoſci poſſunt Loci à Genere, à Proprio, & ab Accidentibus; ideo tales prætermittimus, & ad explicationem locorum à *Toto* progredimur. Repetendum autem eſt, quòd triplex ſit Totum; eſſentiale videlicet, Integrale, & Potentiale. *Eſſentiale*, vt homo, quatenus componitur ex anima & corpore. *Integrale*, vt corpus, compoſitum ex partibus integrantibus, capite nimirum, brachijs, & pedibus. *Potentiale*, vt animal, quod diuiditur in brutum & hominem.

Ex Toto eſſentiali deducuntur hæ maximæ.

I. *Poſito toto eſſentiali, ponuntur omnes partes*, ſic poſito homine ponuntur anima & corpus.

II. *Sublato toto eſſentiali, diſſoluuntur partes; non tamen neceſſariò corrumpuntur*: ſublato enim Paulo per mortem, diſſoluitur quidem anima à corpore, neutrum tamen abſolutè corrumpitur; quia anima eſt incorruptibilis, & corpus, quantum ad materiam primam, eſt omnis corruptionis expers.

III. *Sublata vna parte eſſentiali, aufertur totum*; nam ſublatà animà, aufertur homo.

A toto integrali deſumuntur hæ maximæ, ex quibus poſſunt confici argumenta.

I. *Poſito toto integrali perfecto, ponuntur omnes partes integrantes*; poſità enim domo perfectà, ponuntur tectum, parietes, fundamentum, & partes cæteræ.

II. *Sublata parte integrali, non tollitur totum abſolutè*; remanet enim corpus humanum: licèt amputetur brachium, vel euellatur oculus.

III. *Sublata potiſsima parte, tollitur totum integrale*; ſublato enim capite, non manet amplius corpus humanum: ſed truncus tantùm ſupereſt.

A toto vniuerſali ſeu potentiali ſic argumentũ licet.

1. *Poſito toto vniuerſali actualiter, non ponuntur actualiter & neceſſariò omnes eius partes ſubiectiuæ*; poſito enim animali actualiter, non ponuntur neceſſariò omnes ſpecies eius; nec poſito homine, ponuntur omnia eius indiuidua: quandoquidem genus poteſt conſeruari in vna ſpecie, & ſpecies in vna indiuiduo.

2. *Poſito toto vniuerſali actualiter, ponuntur ſaltem aliquæ partes illius*; cùm poſito actualiter animali, debeat poni actualiter, vel brutum, vel homo; quia totum vniuerſale non exiſtit extra ſua inferiora.

3. *Sublato actualiter toto vniuerſali, tolluntur omnes eius partes ſubiectiuæ*; vt enim tollatur animal omnes ſpecies & omnia indiuidua animalis tolli debent: quoniam remanebit ſemper *animal*, ſi remaneat vnum indiuiduum animalis.

QVÆSTIO V.

De locis à cauſis, & effectibus.

SVnt quatuor cauſarum genera, nempè Materia, Forma, Efficiens, & Finis. *Materia* eſt duplex, permanens, & tranſiens. *Permanens* eſt ea, quæ manet in effectu: vt ferrum in gladio. *Tranſiens ea eſt*, quæ in effectu non manet, vt farina, quæ non remanet in pane, ſed tranſit in entitatem panis. Materia triplex eſt, *in qua*, *ex qua*, & *circa quam*. Materia *in qua* eſt ea, quæ formam aliquam recipit in ſe: vt marmor, quod ſculpturam imaginis recipit; & intellectus, qui recipit ſcientiam. Materia *ex qua* ea eſt, ex qua aliquid componitur, ſic aurum eſt mareria ex qua fit annulus. Materia *circa quam* illa eſt, in quam tendit potentia, vel habitus occupatur; ſic ſyllogiſmus eſt materia circa quam occupatur Logica, verum eſt materia circa quam tendit intellectus, & bonum eſt materia circa quam aſpirat voluntas. De iſtis cauſis deſumuntur loci communes, qui maximè inſeruiunt argumentis.

A cauſa materiali eruuntur hæ maximæ.

1. *Poſita materia, fieri poteſt effectus*, quod intelligi debet, quantum eſt ex parte materiæ: ſic benè concluditur,

ditur, ferrum eſt:ergo gladius poteſt confici.

II. *Sublata materia, non poteſt fieri effectus*; vt non ſunt ligna, nec lapides, nec alia materia, ergo non poteſt conſtrui domus.

III. *Sublata materia permanens effectus tollitur*; vt non ſunt ligna, nec lapides:ergo non eſt domus.

IV. *Si non fuerit materia tranſiens*, non effectus, vt non fuit farina:ergo non eſt panis.

A cauſa formali hauriuntur hę maximę.

I. *Poſita cauſa formali, ponitur effectus, ſi forma ſit coniuncta materiæ*, poſita enim albedine, ponitur album. Non tamen ſequitur, anima rationalis eſt: ergo homo eſt, quia poteſt eſſe anima, & non eſſe coniuncta corpori, & ſic eſſet cauſa formalis, & non effectus.

II. *Sublata cauſa formali, tollitur effectus*, & ideo bene ſequitur, albedo non eſt:ergo non eſt album.

III. *Cuius forma perfectior eſt, ipſum eſt perfectius*, quod intelligi debet cum iſta ſuppoſitione, quòd maior præſtantia aliunde non aduenerit illi, qui formam minus perfectam habet.

IV. *Forma naturaliter appetit vnionem cum materia*, ex quo Theologi inferunt reſurrectionem eſſe neceſſariò futuram, ne in æternum appetitus animę relinquatur inanis. De forma externa, ſeu exemplari, dicitur.

V. *Quo res propius accedit ad ſuum exemplar, eo perfectior exiſtimatur*; & ſic Angeli ſunt perfectiores hominibus, poſtea viuentes ſentientes, deinde viuentes vegetantes, ac demum illa entia, quæ habent ſimplicem entitatem; quia illa ſunt iſtis conformiora ſuo principio. Hoc ſupponit duas eſſe formas, internam & externam; *prima* remanet in compoſito, *ſecunda* ſedet in mente artificis, cùm ſit idea.

A cauſa efficiente elici poſſunt aliæ *maximæ*, ſed ante aſſignationem illarum, ſciendum eſt; quòd *cauſa efficiens* ſit illa, qua aliquid fit; ſic artifex eſt cauſa efficiens domus. *Duplex* eſt cauſa efficiens, naturalis ſcilicet & libera. *Naturalis* eſt ea, quæ non poteſt non producere effectum; ſic ignis eſt cauſa naturalis, quia neceſſariò calefacit; ſicut & ſol lucet. *Libera* eſt ea, quæ poteſt agere, vel non agere; vt homo, qui cum poſſit loqui, vel non loqui, dicitur cauſa libera locutionis; & architectus cauſa libera domus, quam poteſt ædificare, vel non ædificare. De cauſa naturali loquimur,

nur, & de illa ſequuntur hæ veritates.

I. *Poſita cauſa neceſſaria, ponitur effectus*: ſic benè ſequitur, ſol lucet: ergo dies eſt.

II. *Sublata cauſa neceſſaria, tollitur effectus*: vnde bene concluditur, ſol non lucet: ergo dies non eſt.

III. *Quo propior eſt cauſa efficiens, tanto validiùs operatur*; addendum eſt tamen, cæteris paribus; fortius enim ſol agit in terram, quàm in aerem, cui propior eſt; quia ſcilicet terra aptior eſt ad recipiendum calorem, qui fit ex reuerberatione in corpus ſolidum, quod conuenit terræ, non aeri.

IV. *Cuius cauſa efficiens eſt bona, ipſum eſt bonum*: ſic creaturæ ſunt bonæ, quia efficiuntur à Deo.

V. *Cuius cauſa interimens eſt bona, ipſum eſt malum*; ſic Iudex eſt bonus, quia malos interimit.

VI. *Cuius cauſa interimens eſt mala, ipſum eſt malum*; ſic tyranni ſunt mali, quia condemnarunt Martyres, qui boni erant.

Maximæ à *cauſa finali* videbuntur, ſi prius dixerimus, quòd cauſa finalis ſit id, cuius gratia aliquid fit: *Medium* verò *cauſæ finalis* eſt id, ſine quo finis non haberet ſuum effectum. A cauſa finali dicitur.

I. *Quod finis eſt cauſa cauſarum*; ex Ariſtotele, quod intelligi debet de illo fine, qui vltimus finis eſt.

II. *Finis præſtat illis quæ ſunt ad finem*, ſeu finis eſt nobilior illis quæ ſunt ad finem.

III *Finis prior eſt in intentione, & poſterior in executione* ægrotus enim prius intendit recuperare ſanitatem, quàm ſumere pharmacum.

IV. *Cuius finis bonus eſt, ipſum eſt bonum*; vnde, quia ſcientia eſt bona, ideo ſtudium quod eſt medium ad ſcientiam eſt bonum. Ex hoc ſequitur per comparationem, quòd etiam dici poſſit; cuius finis eſt malus, ipſum eſt malum; cuius finis eſt melior, ipſum melius.

V. *Si finis ſit poſsibilis, media ſunt poſsibilia*; nam ſine illis finis obtineri nequit.

VI. *Obtento fine, ceſſant media*; vt, pax eſt, ergo non eſt bellum.

VII. *Poſita intentione finis, eligenda ſunt media*, vt vis eſſe doctus: ergo tibi ſtudendum eſt.

QVÆSTIO VI.

De Locis antecedentibus & conſequentibus.

ALiquid dicitur antecedens dupliciter, tempore, nimirum, & illatione. *Antecedens tempore* eſt illud, quod tempore præcedit alterum, & *conſequens tempore*, illud eſt, quod alterum ſequitur: ſic flores antecedunt tempore fructus, & fructus tempore ſequuntur flores. *Antecedens illatione* eſt illud, quòd infert alterum, ſicut conſequens illatione illud eſt, quod ex altero infertur; ſic homo eſt *antecedens* reſpectu *animalis*, quia poſito homine infertur animal; *Animal* autem eſt *conſequens illatione*, quia ex homine animal infertur, Dialectici potiſſimum agunt de antecedente & conſequente illationis, de quibus ſequentia eliciunt axiomata.

1. *Poſito antecedente, ponitur conſequens*; vnde benè ſequitur, ſi homo eſt, animal eſt, non verò è contra; ſi animal eſt: ergo homo eſt; ex poſitione enim conſequentis non ponitur antecedens.

2. *Sublato antecedente, non tollitur abſolutè conſequens*; ſublato enim homine, non tollitur animal; quod remanere poteſt in bruto.

3. *Ex oppoſito conſequentis, ſequitur oppoſitum antecedentis*: hinc benè dicitur, nullum eſt animal, ergo nullus eſt homo, non tamen *ex oppoſito antecedentis, ſequitur oppoſitum conſequentis*; hinc non benè dicitur, nullus homo eſt: ergo nullum animal eſt.

4. *Ab Antecedente & conſequente quoad tempus contraria eſt argumentandi forma*; quia antecedens tempore eſt conſequens illatione: vnde non eſt verum dicere; flores ſunt ergo fructus erunt: ſed benè dicitur, fructus ſunt ergo flores fuerunt.

QVÆSTIO VII.

De Locis topicis extrinſecis.

LOci de quibus hactenus dictum eſt, intrinſeci ſunt, ſiue deſumantur à natura rei, ſiue concomitentur eſſentiam eius, vt diximus in concluſione ſecunda quæſtionis ſecundæ: plures habentur apud Columbum noſtrum lib. 3. epitomes vtriuſque generis, quos ob breui-

uitatem prætermiſimus ;deſcenſuri in hac quæſtione ad modos extrinſecos , qui ſeptenario numero continentur,& recenſentur à Doctore noſtro *in 1. diſt. 1. quæſt. 5.* Hi autem ſunt ſequentes, Ab oppoſitis , A maiori ad minus, A minori ad maius, A ſimili, A Proportione , A tranſſumptione, & Ab authoritate .

Locus ab oppoſitis eſt quadruplex , iuxta quatuor genera *oppoſitorum* ; quòd locus à relatiuè oppoſitis ſit habitudo vnius relatiui ad aliud relatiuum , qui ſe tenet, tum affirmatiuè , tum negatiuè ; cum enim relatiua mutuò ponantur,vel deſtruantur ; ideò bene ſequitur , *pater eſt* , ergo *filius eſt* ; *pater non eſt* , ergo *non eſt filius*. Locus à contrarijs , eſt habitudo vnius contrarij ad aliud contrarium;qui valet affirmatiuè in contrarijs immediatis ; in quibus bene concluditur , *eſt par* ergo *non eſt impar*: & negatiuè , vt *non eſt par* : ergo *eſt impar* . Hoc autem non ſequitur in contrarijs mediatis , ſeu quæ habent medium . Falſum eſt enim dicere , *non eſt album* ; *ergo* eſt nigrum : quia poteſt eſſe alterius medij coloris . Locus à priuatiuè oppoſitis , eſt habitudo priuationis ad habitum , aut habitus ad priuationem : qui ſe tenet affirmatiuè , vt *hic homo eſt videns* ergo *non eſt cæcus*, & è contra . Locus à contradictorijs , eſt habitudo vnius contradictorij ad aliud : ita vt , ſi vnum contradictorium ſit verum , aliud eſt falſum :vnde,ſi verum ſit,quòd *Petrus ſedeat*;falſum eſt,quòd *Petrus non ſedeat* .

Locus à maiori ad minus , eſt concluſio ipſius maioris ad minus ; qui valet in negatiuis : vnde bene ſequitur , *Imperator non poteſt occupare vrbem*:ergo *nec miles* .

Locus à minori ad maius , eſt habitudo minoris ad maius ; quæ ſe tenet affirmatiuè , dicendo , *miles poteſt capere vrbem*:ergo *& Imperator* .

Locus à ſimili eſt comparatio ſimilis ad ſimile , quam in affirmatiuis concludit : *Suſanna in Deo confidens à calumnia liberatur* ; ergo *te liberabit,ſi in eum confidas* .

Locus à proportione , eſt habitudo vnius proportionabilis ad aliud proportionabile ; dicendo ſcilicet, *ſicut ſe habet nauta ad nauim* ; *ita auriga ſe habet ad currum* ; ſed *nauta dirigit nauim* : ergo *& auriga currum* .

Locus à tranſſumptione, eſt ordo trãſſumptionis ad tranſſumptum, vt , *homo* , *cum eſt latus,ridet* : ergo *& prata rident,cum floreſcunt* .

Locus ab authoritate , eſt reſpectus authoritatis ad id

quod

quod probatur per authoritatem. Authoritas verò eſt iudicium ſapientis in aliqua ſcientia famoſi, vt eſt Ariſtoteles in Philoſophia; vnde, ſi dicatur: *Ariſtoteles tenuit terram quieſcere*: ergo *quieſcit*.

Præcedentes loci ſunt quidem omnes topici, quia in certis quibuſdam claſſibus reducuntur; quæ ſunt veluti ſedes argumentorum: non tamen omnes illi ſunt dialectici, quia eorum plurimi ſunt neceſſarij; qui inſeruiunt ad formandas argumentationes demonſtratiuas. Alij autem loci, qui ſunt contingentes, ſunt dialecticì; quia pariunt opinionem, ſeu probabilitatem, quæ cùm ſit ſemper cum formidine falſi, dat locum diſputandi in vtramque partem quod eſt proprium dialecticæ.

Quantùm ad locos, qui vocantur *medij*; tres aſſignantur à Columbo noſtro; qui ſunt à coniugatis, à caſibus, & à diuiſione. De iſtis dicam tantùm, quòd *coniugata* apud Dialecticos ſint concreta, & abſtracta, & in iſtis fieri poteſt argumentatio affirmatiua, dicendo; *Locus eſt ſciens*: ergo *Logica eſt ſcientia*. Et etiam negatiuè, dicendo; *auaritia non eſt laudanda*; ergo *auarus non eſt laudandus*. Non tamen ſequitur, *equus eſt animal*; ergo *equinitas eſt animalitas*; quia locus præcedens non valet in vltimate abſtractis: nec etiam in prædicatis per accidens, dicendo; *album eſt dulce*: ergo *albedo eſt dulcedo*. Locus à caſibus, eſt habitudo vnius caſus ad alium, & per *caſus* à dialecticis intelliguntur adiectiuum, & aduerbium illius, vt iuſtum, & iuſtè: tenetque iſte locus in affirmatiuis, & negatiuis; vt *iuſtum eſt bonum*: ergo *quod iuſtè ſit, benè ſit*. *Iniuſtum non eſt bonum*: ergo *quod iniuſtè ſit, benè non ſit*. Locus denique à diuiſione eſt habitudo partium ad totum, vel totius ad partes; vt ſi dicatur, *lapis non eſt brutum, nec homo*; ergo *non eſt animal*.

CAPVT VLTIMVM.

De Syllogiſmo Sophiſtico.

SIcut error eſt ignobilior opinione, & opinio ignobilior ſcientia; iure merito præcedere debuerunt, quæ erant dicenda de ſyllogiſmo Demonſtratiuo, qui parit ſcientiam, & poſtea de Topico, qui opinionem generat: ac denique de Sophiſtico, qui errorem producit. Sophiſma eſt ſyllogiſmus captioſus, ſeu conſtans ex propoſi-

poſitionibus ita captioſè ordinatis; vt præ ſe ferant ſpeciem veritatis: cum tamen nihil aliud contineant, quam falſitatem. De ſyllogiſmo Sophiſtico loqui intendimus, non ad alios circumueniendos; nec ad falſitatem inducendam in animos audientium: *qui enim ſophiſticè loquitur, odibilis eſt Deo,* inquit Sapiens: ſed vt doceatur modus diſtinguendi veritatem apparentem à reali.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit ſyllogiſmus Sophiſticus, & quot ſint fallaciarum ſpecies.

SYllogiſmus Sophiſticus definiri poteſt tripliciter: Ratione materiæ, ratione formæ, & ratione finis. Ratione *materiæ* qua conſtat, eſt *argumentatio conſtans propoſitionibus nullius, ſed tantùm apparentis veritatis.* Ratione *formæ* eſt *oratio, qua videtur concludere, nihil tamen concludit.* Ratione *finis* Syllogiſmus ſophiſticus *ad hoc inuentus eſt, vt reſpondentem inducant in aliquod incommodum;* & iſtud eſt quintuplex; nimirum Redargutio, Falſum, Inopinabile, Solœciſmus, & Nugatio.

Redargutio, eſt negatio propoſitionis antea conceſſæ; vel conceſſio propoſitionis prænegatę. *Falſum*, eſt conceſſio euidenter falſi, aut negatio euidenter veri, ad quod reſpondens impellitur à Sophiſta. *Inopinabile*, eſt conceſſio alicuius opinionis, quę communi auditorum ſententiæ repugnat. Solœciſmus eſt error locutionis incongruæ contra Grammaticæ regulas; ad quem Sophiſta reſpondentem impellit, vt, *Omnis homo eſt cognoſcitiuus*, ſed *omnis mulier eſt homo*: ergo *omnis mulier eſt cognoſcitiuus.* Solœciſmus ergo ſpectat ad grammaticum, & ad dialecticum; ſed diuerſimodè quatenus ſermo eſt de ſolœciſmo ad grammaticam pertinet, ſed impellere ad ſyllogiſmum faciendum ſpectat ad dialecticum ſophiſtam. *Nugatio*, eſt vana quædam, & nugax reſponſio, ad quam faciendam cogitur reſpondens per ſophiſma.

Triplex eſt fallacia. Nempè ex forma, ex vocibus, & ex rebus. Circa fallaciam formæ, nihil hic dicendum eſt; cum in compendio noſtro, & in primo capite huius tertiæ partis, ſufficienter explicuerimus regulas, & formam ſyllogiſmorum. De fallacia ergo ex vocibus, & ex rebus præcisè, hic dicendum eſt, dialecticorum more: qui tredecim deſignant; quarum ſex ſunt in *dictione*, & ſeptem in *rebus*.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

De fallacÿs verborum, ſeu in dictione.

FAllacia vocum, ſeu verborum, aut in dictione, eſt dum quis abutitur vocibus, quas vſurpat in ſenſu fallaci, vt reſpondentem inducat in vnum ex quinque abſurdis, quæ antea recenſuimus. Fallaciæ autem illæ ſunt ſex, vt prædictum eſt: nempè fallacia *æquiuocationis*, *amphibologiæ*, *compoſitionis*, *diuiſionis*, *accentus*, & *figuræ dictionis*. Senarius ille fallaciarum numerus oſtenditur à Doctore noſtro *quæſt.* 19. *lib.* 1. *Elench.* Omne enim ſophiſma oritur vel ex multiplicatione ſenſuum vnius vocis, & eſt *æquiuocatio*: vel ex ſenſu dubio orationis, & eſt *amphibologia*: vel ex ſenſu compoſito falſo, & eſt fallacia *compoſitionis*: vel ex ſenſu diuiſo falſo adhuc, & eſt fallacia *diuiſionis*: vel ex diuerſa quantitate, aſpiratione, & modo pronuntiandi vocem, & eſt fallacia *accentus*: vel denique ex ſimilitudine vnius vocis cum alia, & eſt fallacia *figuræ dictionis*. Quantùm ad explicationem omnium iſtorum ſophiſmatum, vt vitetur inanis repetitio, deſumenda eſt ex quæſtione vltima compendij.

QVÆSTIO III.

De fallacÿs rerum, ſeu extra dictionem.

FAllaciæ, quæ oriuntur ex rebus, & extra dictionem dicuntur, quia non ſunt in verbis: ſeptem numerantur, quæ ſunt frequentiores, & periculoſiores, quàm ea, quæ indictione ſunt, vt inquit Ariſtoteles 1. *Elench. cap.* 5. Tales autem fallacię ſunt ſequentes, nimirum fallacia *accidentis*, A dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, Fallacia *ignorationis elenchi*, Fallacia *conſequentis*, Fallacia *petitionis principÿ*, Fallacia *non cauſa vt cauſa*; ac denique fallacia *plurium interrogationum vt vnius*. Hæ omnes, & ſingulæ, ſufficienter explicatæ videntur ex compendio: idcirco repetam tantùm, maioris explicationis cauſa, pauca eorum quę ignorationem Elenchi concernunt.

Fallacia ignorationis Elenchi eſt ea, per quam cogitur reſpondens admittere aliquod contradictorium, quod tamen contradictorium non eſt; quia ſcilicet ignorantur con-

conditiones eorum,quę ſunt verè contradictoria. Si v.g. argumentans diceret, *Petrus dormit in lecto, & non dormit in aula*: ergo *Petrus dormit, & non dormit*:talis argumentatio eſſet ex fallacia ignorationis Elenchi. Quia, ſi admitteretur hoc eſſe contradictorium, talis conceſſio procederet ex ignoratione Elenchi: id eſt,ex hoc quod reſpondens non benè ſciret, quæ ad veram, & propriam contradictionem requiruntur.

Quod vt ſciatur, dicendum eſt contradictionem debere referri *ad idem, ſecundùm idem, ſimiliter, eodem tempore, & eodem loco*. Quia contradictio debet referri ad idem, ideo in ſyllogiſmo ſequenti reperitur fallacia ignorationis Elenchi, *duo ſunt duplum vnius, & non ſunt duplum trium*: ergo *duo ſunt duplum, & non duplum*. Quia ſcilicet terminus ille *duo* non refertur ad idem. Secundò,quia contradictio debet referri ad idem *ſecundum idem*: ideò committitur eadem fallacia in hoc argumento: *Petrus eſt magnus corpore, & eſt paruus mente*: ergo *Petrus eſt magnus, & paruus*. Ibi *Petrus* eſt reuerà idem, ſed non ſumitur *ſecundum idem*. Tertiò, quia contradictio non debet tantùm referri ad idem, & ſecundum idem: ſed ad idem ſimiliter ſumptum: idcirco committitur ſophiſma in hoc ſyllogiſmo: *homo eſt ſpecies*, ſed *nullus homo eſt ſpecies*: ergo *idem eſt ſpecies, & non ſpecies*. Quia homo in maiori ſumitur in ſuppoſitione ſimplici, & in minori ſumitur in perſonali ſuppoſitione: vnde idem non ſumitur *ſimiliter*. Quartò,quia contradictio debet referri ad idem, pro *eodem tempore*, committitur eadem fallacia in hoc argumento: *Petrus nunc eſt ſanus, die præcedenti eſt æger*: ergo *eſt ſanus, & æger*. Hic enim variatur tempus. Tandem quintò,quia contradictio debet adhuc attendi pro eodem loco: ideo committeret adhuc eandem fallaciam, qui diceret: *Petrus legit Pariſiis, & dormit Lugduni*: ergo *legit, & dormit*. Aliarum fallaciarum explicatio habetur quæſtione vltima compendij.

QVÆSTIO IV.

De Syllogiſmo expoſitorio.

HActenus dictum eſt de ſyllogiſmis cathegoricis, qui ſunt Demonſtratiuus,Topicus, & Sophiſticus,quos vocamus *cathegoricos*; quia efficiuntur in modo, & figura

gura ſolitis, & communibus. Nunc remanet, vt aliquid ſubiungamus de ſyllogiſmo expoſitorio, de quo loquitur Scotus *in 1. diſt. 2. quæſt. 7.* & *quæſt. 10. Prædicam.* ac denique 1. *prior. quæſt. 11.*

Syllogiſmus expoſitorius eſt ille, cuius medium eſt terminus ſingularis, ſingulariter, & vniuocè ſumptus: vt *Ariſtoteles eſt Philoſophus, Ariſtoteles eſt homo*: ergo *aliquis homo eſt Philoſophus*. In hoc differt ſyllogiſmus expoſitorius ab aliis, quòd iſte conſtet propoſitionibus tantùm ſingularibus: alii verò conſtant propoſitionibus, quarum vna ſaltē eſt vniuerſalis. Sicut attulimus exemplum de ſyllogiſmo Expoſitorio affirmatiuo, cuius concluſio eſt affirmatiua: ſequens eſt expoſitorius negatiuus *hic homo eſt Petrus, hic homo non eſt Philoſophus*: ergo *Petrus non eſt Philoſophus*. Syllogiſmus hic ideò vocatur expoſitorius, quia taliter concluſionem expònit ob oculos, vt ipſa negari non poſſit: quamuis non induat formam ſyllogiſticam.

Quantùm ad principia, quibus innititur ſyllogiſmus expoſitorius, duo ſunt. Vnum ſcilicet, pro ſyllogiſmo expoſitorio affirmatiuo: aliud verò pro ſyllogiſmo expoſitorio negatiuo. Syllogiſmus expoſitorius affirmatiuus fundatur in hoc principio *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: ita quod, quia *eſſe homo*, & *eſſe philoſophus*, ſunt idem in Ariſtotele: ideò ſunt idem inter ſe. Sillogiſmus expoſitorius negatiuus fundatur in iſto principio, *ea repugnant inter ſe, quorum vnum repugnat alicui tertio, cum quo idem eſt*: & ideò diximus, *eſſe philoſophum* repugnare Petro, quia repugnat *huic homini*, cum quo Petrus eſt idem.

Vt verum ſit principium ſyllogiſmi expoſitorii affirmatiui, *quæcumque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: Illud tertium debet eſſe incommunicabile: vnde hi ſyllogiſmi ſunt falſi: *Pater Diuinus eſt eſſentia D. Filius eſt eſſentia D.* ergo *Pater eſt Filius*. Non valet inquam, ſyllogiſmus ille, quia pater, & filius conueniunt quidem vni tertio, nempè in eſſentia D. non tamen ſunt idem inter ſe, quia illud tertium, nempè eſſentia D. eſt communicabilis. Propter eandem rationem falſus eſt ſyllogiſmus ſequens, *Petrus eſt homo, Paulus eſt homo*: ergo *Petrus eſt Paulus*. Sicut, & iſte, *Petrus eſt in templo, Paulus eſt in templo*: ergo *Petrus eſt Paulus*: templum eſt locus communicabilis.

Quantùm ad ſyllogiſmum ex obliquis, ille eſt, qui ex ali-

aliquo termino obliquo componitur, *vt quidquid bonum eſt à Deo eſt*; ſed *virtus eſt bona*: ergo *virtus eſt à Deo*. Ad rectitudinem huius ſyllogiſmi, ſciendum eſt, quòd ſi vna præmiſſarum ſit ex obliquis, concluſio debet ex obliquis eſſe; vt patet in ſyllogiſmo præcedenti. De illo ſyllogiſmo loquuntur Ariſtoteles 2. *prior. cap.* 37. & Scotus 1. *Prior. quæſt.* 18.

Reperiuntur adhuc ſyllogiſmi modales, & compoſiti; quorum illi conſtant propoſitionibus modalibus, in quibus aſſignatur modus, quo prædicatum conuenit ſubiecto; *vt quidquid neceſſario eſt animal, neceſſario eſt ſubſtantia*, ſed *omnis homo eſt neceſſariò animal*: ergo *omnis homo neceſſariò eſt ſubſtantia*. Iſti verò conſtant propoſitionibus compoſitis de quibus egimus loquendo de propoſitione, quam diuiſimus inSimplicem & Hypoteticam.

QVÆSTIO VLTIMA.

De alijs ſpeciebus argumentationis à Syllogiſmo.

Quia in hac tertia parte noſtræ Logices egimus de omnibus ſpeciebus, vel quaſi ſpeciebus ſyllogiſmi: non debemus pariter obmittere ſpecies argumentationis, cum quibus conuenit ſyllogiſmus: ſed de illis dictum eſt in quæſtione prima tertiæ partis compendij noſtri. Vbi aſſignauimus quinque argumentationis ſpecies, quæ ſunt *Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum, & Gradatio*, quibus ſubiungitur à quibuſdam *dilemma*: quæ omnia hìc repetere fruſtraneum eſſet. Itaque.

Explicata eſt vniuerſa Logicę Scoti tractatio, in qua per tres partes habetur accurata terminorum, propoſitionum, & argumentationum explicatio. Faxit Deus: vt expletis omni cum pietate dierum noſtrorum terminis, & expeditis benè viuendi propoſitionibus, tam Chriſtianè argumentemur, vt ex virtuoſæ vitę præmiſſis in terra, concluſionem felicitatis ęternæ conſequi mereamur in Cœlo.

LOGICÆ FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. V. E. ROMA VITTORIO EMANUELE

Li-

Licentia Reuerendiſſimi Patris Genera...

FR. Ioſeph Ximenez Samaniego totius Ordinis S.P.N. Franciſci Miniſter Generalis, & ſeruus: Dilecto nobis in Chriſto Patri Fratri Laurentio de Chars, Prouinciæ noſtræ Franciæ Pariſienſis ex-Miniſtro, & Patri, ſalutem in Domino ſempiternam. Quandoquidem P. IOANNES GABRIEL BOYVIN, Lector bis iubilatus, Scriptor Ordinis, & Prouinciæ veſtræ Pater poſt expletam, & in lucem editam vniuerſam Theologiam, curſum Philoſophicum prælo paratum immatura morte præuentus typis mandare non potuerit, tuque publicæ Religionis noſtræ bono intendens, hoc ipſum præſtare deſiderans noſtram ad id facultatem poſtulaueris. Nos præfatum Philoſophię curſum à Theologis noſtri Ordinis reuiſum, & approbatum in lucem edere tibi licentiam concedimus, & præcipimus, ſeruatis tamen omnibus de iure ſeruandis, Datis in hoc magno Conuentu noſtro Pariſienſi, die 24. Auguſti 1680.

FR. IOSEPH Miniſter Generalis.

De mandato Reuerendiſſimi P.S.

FR. HIERONYMVS DE SOZA
Secretarius Generalis.

Regiſtrata.

Perr

nur, & de illa ſequuntur hæ veritates.

I. *Poſita cauſa neceſſaria, ponitur effectus:* ſic benè ſequitur, ſol lucet: ergo dies eſt.

II. *Sublata cauſa neceſſaria, tollitur effectus*: vnde bene concluditur, ſol non lucet: ergo dies non eſt.

III. *Quo propior eſt cauſa efficiens, tanto validiùs operatur*; addendum eſt tamen, cæteris paribus; fortius enim ſol agit in terram, quàm in aerem, cui propior eſt; quia ſcilicet terra aptior eſt ad recipiendum calorem, qui fit ex reuerberatione in corpus ſolidum, quod conuenit terræ, non aeri.

IV. *Cuius cauſa efficiens eſt bona, ipſum eſt bonum*: ſic creaturæ ſunt bonæ, quia efficiuntur à Deo.

V. *Cuius cauſa interimens eſt bona, ipſum eſt malum*; ſic Iudex eſt bonus, quia malos interimit.

VI. *Cuius cauſa interimens eſt mala, ipſum eſt malum*; ſic tyranni ſunt mali, quia condemnarunt Martyres, qui boni erant.

Maximæ à *cauſa finali* videbuntur, ſi prius dixerimus, quòd cauſa finalis ſit id, cuius gratia aliquid fit: *Medium* verò *cauſæ finalis* eſt id, ſine quo finis non haberet ſuum effectum. A cauſa finali dicitur.

I. *Quod finis eſt cauſa cauſarum*; ex Ariſtotele, quod intelligi debet de illo fine, qui vltimus finis eſt.

II. *Finis præſtat illis quæ ſunt ad finem*, ſeu finis eſt nobilior illis quæ ſunt ad finem.

III *Finis prior eſt in intentione, & poſterior in executione* ægrotus enim prius intendit recuperare ſanitatem, quàm ſumere pharmacum.

IV. *Cuius finis bonus eſt, ipſum eſt bonum*; vnde, quia ſcientia eſt bona, ideo ſtudium quod eſt medium ad ſcientiam eſt bonum. Ex hoc ſequitur per comparationem, quòd etiam dici poſſit; cuius finis eſt malus, ipſum eſt malum; cuius finis eſt melior, ipſum melius.

V. *Si finis ſit poſsibilis, media ſunt poſsibilia*; nam ſine illis finis obtineri nequit.

VI. *Obtento fine, ceſſant media*; vt, pax eſt, ergo non eſt bellum.

VII. *Poſita intentione finis, eligenda ſunt media*, vt vis eſſe doctus: ergo tibi ſtudendum eſt.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

De Locis antecedentibus & conſequentibus.

ALiquid dicitur antecedens dupliciter, tempore, nimirum, & illatione. *Antecedens tempore* eſt illud, quod tempore præcedit alterum, & *conſequens tempore*, illud eſt, quod alterum ſequitur: ſic flores antecedunt tempore fructus, & fructus tempore ſequuntur flores. *Antecedens illatione* eſt illud, quòd infert alterum, ſicut conſequens illatione illud eſt, quod ex altero infertur; ſic homo eſt *antecedens* reſpectu *animalis*, quia poſito homine infertur animal; *Animal* autem eſt *conſequens illatione*, quia ex homine animal infertur, Dialectici potiſſimum agunt de antecedente & conſequente illationis, de quibus ſequentia eliciunt axiomata.

1. *Poſito antecedente, ponitur conſequens*; vnde benè ſequitur, ſi homo eſt, animal eſt, non verò è contra; ſi animal eſt: ergo homo eſt; ex poſitione enim conſequentis non ponitur antecedens.

2. *Sublato antecedente, non tollitur abſolutè conſequens*; ſublato enim homine, non tollitur animal; quod remanere poteſt in bruto.

3. *Ex oppoſito conſequentis, ſequitur oppoſitum antecedentis*: hinc benè dicitur, nullum eſt animal, ergo nullus eſt homo, non tamen *ex oppoſito antecedentis, ſequitur oppoſitum conſequentis*; hinc non benè dicitur, nullus homo eſt: ergo nullum animal eſt.

4. *Ab Antecedente & conſequente quoad tempus contraria eſt argumentandi forma*; quia antecedens tempore eſt conſequens illatione: vnde non eſt verum dicere: flores ſunt ergo fructus erunt: ſed benè dicitur, fructus ſunt ergo flores fuerunt.

QVÆSTIO VII.

De Locis topicis extrinſecis.

LOci de quibus hactenus dictum eſt, intrinſeci ſunt, ſiuè deſumantur à natura rei, ſiue concomitentur eſſentiam eius, vt diximus in concluſione ſecunda quæſtionis ſecundæ: plures habentur apud Columbum noſtrum lib. 3. epitomes vtriuſque generis, quos ob breui-

uitatem prætermiſimus; deſcenſuri in hac quæſtione ad modos extrinſecos, qui ſeptenario numero continentur, & recenſentur à Doctore noſtro *in 1. diſt. 1. quæſt. 5.* Hi autem ſunt ſequentes, Ab oppoſitis, A maiori ad minus, A minori ad maius, A ſimili, A Proportione, A tranſſumptione, & Ab authoritate.

Locus ab oppoſitis eſt quadruplex, iuxta quatuor genera *oppoſitorum*; quòd locus à relatiuè oppoſitis ſit habitudo vnius relatiui ad aliud relatiuum, qui ſe tenet, tum affirmatiuè, tum negatiuè; cum enim relatiua mutuò ponantur, vel deſtruantur; ideò bene ſequitur, *pater eſt*; ergo *filius eſt*; *pater non eſt*, ergo *non eſt filius*. Locus à contrarijs, eſt habitudo vnius contrarij ad aliud contrarium; qui valet affirmatiuè in contrarijs immediatis; in quibus bene concluditur, *eſt par* ergo *non eſt impar*: & negatiuè, vt *non eſt par*: ergo *eſt impar*. Hoc autem non ſequitur in contrarijs mediatis, ſeu quæ habent medium. Falſum eſt enim dicere, *non eſt album*; *ergo* eſt nigrum: quia poteſt eſſe alterius medij coloris. Locus à priuatiuè oppoſitis, eſt habitudo priuationis ad habitum, aut habitus ad priuationem: qui ſe tenet affirmatiuè, vt *hic homo eſt videns* ergo *non eſt cæcus*, & è contra. Locus à contradictorijs, eſt habitudo vnius contradictorij ad aliud: ita vt, ſi vnum contradictorium ſit verum, aliud eſt falſum: vnde, ſi verum ſit, quòd *Petrus ſedeat*; falſum eſt, quòd *Petrus non ſedeat*.

Locus à maiori ad minus, eſt concluſio ipſius maioris ad minus; qui valet in negatiuis: vnde bene ſequitur, *Imperator non poteſt occupare vrbem*: ergo *nec miles*.

Locus à minori ad maius, eſt habitudo minoris ad maius; quæ ſe tenet affirmatiuè, dicendo, *miles poteſt capere vrbem*: ergo *& Imperator*.

Locus à ſimili eſt comparatio ſimilis ad ſimile, quam in affirmatiuis concludit: *Suſanna in Deo confidens à calumnia liberatur*; ergo *te liberabit, ſi in eum confidas*.

Locus à proportione, eſt habitudo vnius proportionabilis ad aliud proportionabile; dicendo ſcilicet, *ſicut ſe habet nauta ad nauim; ita auriga ſe habet ad currum*; ſed *nauta dirigit nauim*: ergo *& auriga currum*.

Locus à tranſſumptione, eſt ordo trāſſumptionis ad tranſſumptum, vt, *homo, cum eſt lætus, ridet*: ergo *& prata rident, cum floreſcunt*.

Locus ab authoritate, eſt reſpectus authoritatis ad id

quod

quod probatur per authoritatem. Authoritas verò eſt iudicium ſapientis in aliqua ſcientia famoſi, vt eſt Ariſtoteles in Philoſophia; vnde, ſi dicatur: *Ariſtoteles tenuit terram quieſcere:* ergo *quieſcit*.

Præcedentes loci ſunt quidem omnes topici, quia in certis quibuſdam claſſibus reducuntur; quæ ſunt veluti ſedes argumentorum: non tamen omnes illi ſunt dialectici, quia eorum plurimi ſunt neceſſarij; qui inſeruiunt ad formandas argumentationes demonſtratiuas. Alij autem loci, qui ſunt contingentes, ſunt dialectici; quia pariunt opinionem, ſeu probabilitatem, quæ cùm ſit ſemper cum formidine falſi, dat locum diſputandi in vtramque partem quod eſt proprium dialecticæ.

Quantùm ad locos, qui vocantur *medij*; tres aſſignantur à Columbo noſtro; qui ſunt à coniugatis, à caſibus, & à diuiſione. De iſtis dicam tantùm, quòd *coniugata* apud Dialecticos ſint concreta, & abſtracta, & in iſtis fieri poteſt argumentatio affirmatiua, dicendo; *Locus eſt ſciens:* ergo *Logica eſt ſcientia*. Et etiam negatiuè, dicendo; *auaritia non eſt laudanda*; ergo *auarus non eſt laudandus*. Non tamen ſequitur, *equus eſt animal*; ergo *equinitas eſt animalitas*; quia locus precedens non valet in vltimate abſtractis: nec etiam in prædicatis per accidens, dicendo; *album eſt dulce*: ergo *albedo eſt dulcedo*. Locus à caſibus, eſt habitudo vnius caſus ad alium, & per *caſus* à dialecticis intelliguntur adiectiuum, & aduerbium illius, vt iuſtum, & iuſtè: tenetque iſte locus in affirmatiuis, & negatiuis; vt *iuſtum eſt bonum*: ergo *quod iuſtè fit, benè fit*. *Iniuſtum non eſt bonum:* ergo *quod iniuſtè fit, benè non fit*. Locus denique à diuiſione eſt habitudo partium ad totum, vel totius ad partes; vt ſi dicatur, *lapis non eſt brutum, nec homo*; ergo *non eſt animal*.

CAPVT VLTIMVM.

De Syllogiſmo Sophiſtico.

SIcut error eſt ignobilior opinione, & opinio ignobilior ſcientia; iure merito præcedere debuerunt, quæ erant dicenda de ſyllogiſmo Demonſtratiuo, qui parit ſcientiam, & poſtea de Topico, qui opinionem generat: ac denique de Sophiſtico, qui errorem producit. Sophiſma eſt ſyllogiſmus captioſus, ſeu conſtans ex propoſi-

poſitionibus ita captioſè ordinatis; vt præ ſe ferant ſpeciem veritatis: cum tamen nihil aliud contineant, quam falſitatem. De ſyllogiſmo Sophiſtico loqui intendimus, non ad alios circumueniendos; nec ad falſitatem inducendam in animos audientium: *qui enim ſophiſticè loquitur, odibilis eſt Deo,* inquit Sapiens: ſed vt doceatur modus diſtinguendi veritatem apparentem à reali.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit ſyllogiſmus Sophiſticus, & quot ſint fallaciarum ſpecies.

SYllogiſmus Sophiſticus definiri poteſt tripliciter: Ratione materiæ, ratione formæ, & ratione finis. Ratione *materiæ* qua conſtat, eſt *argumentatio conſtans propoſitionibus nullius, ſed tantùm apparentis veritatis.* Ratione *formæ* eſt *oratio, qua videtur concludere, nihil tamen concludit.* Ratione *finis* Syllogiſmus ſophiſticus *ad hoc inuentus eſt, vt reſpondentem inducant in aliquod incommodum;* & iſtud eſt quintuplex; nimirum Redargutio, Falſum, Inopinabile, Solœciſmus, & Nugatio.

Redargutio, eſt negatio propoſitionis antea conceſſæ; vel conceſſio propoſitionis prænegatę. *Falſum*, eſt conceſſio euidenter falſi, aut negatio euidenter veri, ad quod reſpondens impellitur à Sophiſta. *Inopinabile*, eſt conceſſio alicuius opinionis, quę communi auditorum ſententiæ repugnat. Solœciſmus eſt error locutionis incongruæ contra Grammaticæ regulas; ad quem Sophiſta reſpondentem impellit, vt, *Omnis homo eſt cognoſcitiuus*, ſed *omnis mulier eſt homo*: ergo *omnis mulier eſt cognoſcitiuus.* Solœciſmus ergo ſpectat ad grammaticum, & ad dialecticum; ſed diuerſimodè quatenus ſermo eſt de ſolœciſmo ad grammaticam pertinet, ſed impellere ad ſyllogiſmum faciendum ſpectat ad dialecticum ſophiſtam. *Nugatio*, eſt vana quædam, & nugax reſponſio, ad quam faciendam cogitur reſpondens per ſophiſma.

Triplex eſt fallacia. Nempè ex forma, ex vocibus, & ex rebus. Circa fallaciam formæ, nihil hic dicendum eſt; cum in compendio noſtro, & in primo capite huius tertiæ partis, ſufficienter explicuerimus regulas, & formam ſyllogiſmorum. De fallacia ergo ex vocibus, & ex rebus præcisè, hic dicendum eſt, dialecticorum more: qui tredecim deſignant: quarum ſex ſunt in *dictione*, & ſeptem in *rebus*.

QVÆSTIO II.

De fallacijs verborum, ſeu in dictione.

Fallacia vocum, ſeu verborum, aut in dictione, eſt dum quis abutitur vocibus, quas vſurpat in ſenſu fallaci, vt reſpondentem inducat in vnum ex quinque abſurdis, quæ antea recenſuimus. Fallaciæ autem illæ ſunt ſex, vt prædictum eſt: nempè fallacia *æquiuocationis*, *amphibologiæ*, *compoſitionis*, *diuiſionis*, *accentus*, & *figuræ dictionis*. Senarius ille fallaciarum numerus oſtenditur à Doctore noſtro *quæſt.* 19. *lib.* 1. *Elench.* Omne enim ſophiſma oritur vel ex multiplicatione ſenſuum vnius vocis, & eſt *æquiuocatio*: Vel ex ſenſu dubio orationis, & eſt *amphibologia*; vel ex ſenſu compoſito falſo, & eſt fallacia *compoſitionis*: vel ex ſenſu diuiſo falſo adhuc, & eſt fallacia *diuiſionis*: vel ex diuerſa quantitate, aſpiratione, & modo pronuntiandi vocem, & eſt fallacia *accentus*: vel denique ex ſimilitudine vnius vocis cum alia, & eſt fallacia *figuræ dictionis*. Quantùm ad explicationem omnium iſtorum ſophiſmatum, vt vitetur inanis repetitio, deſumenda eſt ex quæſtione vltima compendij.

QVÆSTIO III.

De fallacijs rerum, ſeu extra dictionem.

Fallaciæ, quæ oriuntur ex rebus, & extra dictionem dicuntur, quia non ſunt in verbis: ſeptem numerantur, quæ ſunt frequentiores, & periculoſiores, quàm ea, quæ in dictione ſunt, vt inquit Ariſtoteles 1. *Elench. cap.* 5. Tales autem fallaciæ ſunt ſequentes, nimirum fallacia *accidentis*, A dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, Fallacia *ignorationis elenchi*, Fallacia *conſequentis*, Fallacia *petitionis principij*, Fallacia *non cauſa vt cauſa*; ac denique fallacia *plurium interrogationum vt vnius*. Hæ omnes, & ſingulæ, ſufficienter explicatæ videntur ex compendio: idcirco repetam tantùm, maioris explicationis cauſa, pauca eorum quę ignorationem Elenchi concernunt.

Fallacia ignorationis Elenchi eſt ea, per quam cogitur reſpondens admittere aliquod contradictorium, quod tamen contradictorium non eſt; quia ſcilicet ignorantur con-

conditiones eorum, quę ſunt verè contradictoria. Si v.g. argumentans diceret, *Petrus dormit in lecto, & non dormit in aula*: ergo *Petrus dormit, & non dormit*: talis argumentatio eſſet ex fallacia ignorationis Elenchi. Quia, ſi admitteretur hoc eſſe contradictorium, talis conceſſio procederet ex ignoratione Elenchi: id eſt, ex hoc quod reſpondens non benè ſciret, quæ ad veram, & propriam contradictionem requiruntur.

Quod vt ſciatur, dicendum eſt contradictionem debere referri *ad idem, ſecundùm idem, ſimiliter, eodem tempore, & eodem loco*. Quia contradictio debet referri ad idem, ideo in ſyllogiſmo ſequenti reperitur fallacia ignorationis Elenchi, *duo ſunt duplum vnius, & non ſunt duplum trium*: ergo *duo ſunt duplum, & non duplum*. Quia ſcilicet terminus ille *duo* non refertur ad idem. Secundò, quia contradictio debet referri ad idem *ſecundum idem*: ideò committitur eadem fallacia in hoc argumento: *Petrus eſt magnus corpore, & eſt paruus mente*: ergo *Petrus eſt magnus, & paruus*. Ibi *Petrus* eſt reuerà idem, ſed non ſumitur *ſecundum idem*. Tertiò, quia contradictio non debet tantùm referri ad idem, & ſecundum idem: ſed ad idem ſimiliter ſumptum: idcirco committitur ſophiſma in hoc ſyllogiſmo: *homo eſt ſpecies*, ſed *nullus homo eſt ſpecies*: ergo *idem eſt ſpecies, & non ſpecies*. Quia homo in maiori ſumitur in ſuppoſitione ſimplici, & in minori ſumitur in perſonali ſuppoſitione: vnde idem non ſumitur *ſimiliter*. Quartò, quia contradictio debet referri ad idem, pro *eodem tempore*, committitur eadem fallacia in hoc argumento: *Petrus nunc eſt ſanus, die præcedenti eſt æger*: ergo *eſt ſanus, & æger*. Hic enim variatur tempus. Tandem quintò, quia contradictio debet adhuc attendi pro eodem loco: ideo committeret adhuc eandem fallaciam, qui diceret: *Petrus legit Pariſiis, & dormit Lugduni*: ergo *legit, & dormit*. Aliarum fallaciarum explicatio habetur quæſtione vltima compendij.

QVÆSTIO IV.

De Syllogiſmo expoſitorio.

HActenus dictum eſt de ſyllogiſmis cathegoricis, qui ſunt Demonſtratiuus, Topicus, & Sophiſticus, quos vocamus *cathegoricos*; quia efficiuntur in modo, & figura

gura ſolitis, & communibus. Nunc remanet, vt aliquid ſubiungamus de ſyllogiſmo expoſitorio, de quo loquitur Scotus *in 1. diſt. 2. quaſt. 7.* & *quaſt. 10. Prædicam.* ac deniqùe *1. prior. quaſt. 11.*

Syllogiſmus expoſitorius eſt ille, cuius medium eſt terminus ſingularis, ſingulariter, & vniuocè ſumptus: vt *Ariſtoteles eſt Philoſophus, Ariſtoteles eſt homo*: ergo *aliquis homo eſt Philoſophus*. In hoc differt ſyllogiſmus expoſitorius ab aliis, quòd iſte conſtet propoſitionibus tantùm ſingularibus: alii verò conſtant propoſitionibus, quarum vna ſaltē eſt vniuerſalis. Sicut attulimus exemplum de ſyllogiſmo Expoſitorio affirmatiuo, cuius concluſio eſt affirmatiua: ſequens eſt expoſitorius negatiuus *hic homo eſt Petrus, hic homo non eſt Philoſophus*: ergo *Petrus non eſt Philoſophus*. Syllogiſmus hic ideò vocatur expoſitorius, quia taliter concluſionem expónit ob oculos, vt ipſa negari non poſſit: quamuis non induat formam ſyllogiſticam.

Quantùm ad principia, quibus innititur ſyllogiſmus expoſitorius, duo ſunt. Vnum ſcilicet, pro ſyllogiſmo expoſitorio affirmatiuo: aliud verò pro ſyllogiſmo expoſitorio negatiuo. Syllogiſmus expoſitorius affirmatiuus fundatur in hoc principio *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: ita quod, quia *eſſe homo*, & *eſſe philoſophus*, ſunt idem in Ariſtotele: ideò ſunt idem inter ſe. Sillogiſmus expoſitorius negatiuus fundatur in iſto principio, *ea repugnant inter ſe, quorum vnum repugnat alicui tertio, cum quo idem eſt*: & ideò diximus, *eſſe philoſophum* repugnare Petro, quia repugnat *huic homini*, cum quo Petrus eſt idem.

Vt verum ſit principium ſyllogiſmi expoſitorii affirmatiui, *quæcumque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: Illud tertium debet eſſe incommunicabile: vnde hi ſyllogiſmi ſunt falſi: *Pater Diuinus eſt eſſentia D. Filius eſt eſſentia D.* ergo *Pater eſt Filius*. Non valet inquam, ſyllogiſmus ille, quia pater, & filius conueniunt quidem vni tertio, nempè in eſſentia D. non tamen ſunt idem inter ſe, quia illud tertium, nempè eſſentia D. eſt communicabilis. Propter eandem rationem falſus eſt ſyllogiſmus ſequens, *Petrus eſt homo, Paulus eſt homo*: ergo *Petrus eſt Paulus*. Sicut, & iſte, *Petrus eſt in templo, Paulus eſt in templo*: ergo *Petrus eſt Paulus*: templum eſt locus communicabilis.

Quantùm ad ſyllogiſmum ex obliquis, ille eſt, qui ex ali-

aliquo termino obliquo componitur, *vt quidquid bonum eſt à Deo eſt*; ſed *virtus eſt bona*: ergo *virtus eſt à Deo*. Ad rectitudinem huius ſyllogiſmi, ſciendum eſt, quòd ſi vna præmiſſarum ſit ex obliquis, concluſio debet ex obliquis eſſe; vt patet in ſyllogiſmo præcedenti. De illo ſyllogiſmo loquuntur Ariſtoteles 2. *prior. cap.* 37. & Scotus 1. *Prior. quæſt.* 18.

Reperiuntur adhuc ſyllogiſmi modales, & compoſiti; quorum illi conſtant propoſitionibus modalibus, in quibus aſſignatur modus, quo prædicatum conuenit ſubiecto; *vt quidquid neceſſario eſt animal, neceſſario eſt ſubſtantia*, ſed *omnis homo eſt neceſſariò animal*: ergo *omnis homo neceſſariò eſt ſubſtantia*. Iſti verò conſtant propoſitionibus compoſitis de quibus egimus loquendo de propoſitione, quam diuiſimus in Simplicem & Hypoteticam.

QVÆSTIO VLTIMA.

De alijs ſpeciebus argumentationis à Syllogiſmo.

QVia in hac tertia parte noſtræ Logices egimus de omnibus ſpeciebus, vel quaſi ſpeciebus ſyllogiſmi: non debemus pariter obmittere ſpecies argumentationis, cum quibus conuenit ſyllogiſmus: ſed de illis dictum eſt in quæſtione prima tertiæ partis compendij noſtri. Vbi aſſignauimus quinque argumentationis ſpecies, quæ ſunt *Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum, & Gradatio*, quibus ſubiungitur à quibuſdam *dilemma*: quæ omnia hìc repetere fruſtraneum eſſet. Itaque.

Explicata eſt vniuerſa Logicę Scoti tractatio, in qua per tres partes habetur accurata terminorum, propoſitionum, & argumentationum explicatio. Faxit Deus: vt expletis omni cum pietate dierum noſtrorum terminis, & expeditis benè viuendi propoſitionibus, tam Chriſtianè argumentemur, vt ex virtuoſæ vitę præmiſſis in terra, concluſionem felicitatis ęternæ conſequi mereamur in Cœlo.

LOGICÆ FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Li-

Licentia Reuerendiſſimi Patris Generalis.

FR. Ioſeph Ximenez Samaniego totius Ordinis S. P. N. Franciſci Miniſter Generalis, & ſeruus: Dilecto nobis in Chriſto Patri Fratri Laurentio de Chars, Prouinciæ noſtræ Franciæ Pariſienſis ex-Miniſtro, & Patri, ſalutem in Domino ſempiternam. Quandoquidem P. IOANNES GABRIEL BOYVIN, Lector bis iubilatus, Scriptor Ordinis, & Prouinciæ veſtræ Pater poſt expletam, & in lucem editam vniuerſam Theologiam, curſum Philoſophicum prælo paratum immatura morte præuentus typis mandare non potuerit, tuque publico Religionis noſtræ bono intendens, hoc ipſum præſtare deſiderans noſtram ad id facultatem poſtulaueris. Nos præfatum Philoſophię curſum à Theologis noſtri Ordinis reuiſum, & approbatum in lucem edere tibi licentiam concedimus, & præcipimus, ſeruatis tamen omnibus de iure ſeruandis, Datis in hoc magno Conuentu noſtro Pariſienſi, die 24. Auguſti 1680.

FR. IOSEPH Miniſter Generalis.

De mandato Reuerendiſſimi P. S.

FR. HIERONYMVS DE SOZA
Secretarius Generalis.

Regiſtrata.

Pere

Permiſſio Reuerendi Patris Prouincialis.

FR. Franciſcus Morquin Ordinis Minorum, Regularis Obſeruantiæ, Prouinciæ Franciæ Pariſienſis humilis Miniſter, Prouincialis: Plurimum nobis dilecto Patri IOANNI GABRIELI BOYVIN in noſtra Prouincia ſacræ Theologiæ Lectori bis iubilato, ſalutem. Cum nobis conſtet de ſana Doctrina & Scientia ſubtili quam profiteris, libenter concedimus, vt prelo committas Philoſophiam quam compoſuiſti, quatuor partibus digeſtam; Modo accedat Doctorum approbatio. Datum in Conuentu noſtro Nanceyano, hac die prima Iulij, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo.

FR. F. MORQVIN,
Miniſter Prouincialis.

Approbatio Profeſſorum Prouinciæ.

IAmpridem deſiderabatur quod promittit titulus & promiſſum fideliter æquè ac Catholicè adimplet opus. Sic ſentimus & teſtamur nos in Prouincia Franco-Pariſina S. Theologiæ Profeſsores. Actum Ponteſiæ hac die vigeſima octaua menſis Ianuarij, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo primo.

FR. PETRVS FREBOVR Lector.

FR. FRANCISCVS FRANCOIS Lector.

MG 2005422